Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଦୀଘନିକାଯେ

ପାଥିକୱଗ୍ଗଟୀକା

୧। ପାଥିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ସୁନକ୍ଖତ୍ତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧।ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗହିତତାଯ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଅଭିନୱସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା। ''ହିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନାଗତମତ୍ଥ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ମଲ୍ଲେସୂତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଛାଯୂଦକସମ୍ପନ୍ନେ ୱନସଣ୍ଡେ ୱିହରତୀତି ଅନୁପିଯସାମନ୍ତା କତସ୍ସ ୱିହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଯଦି ନ ତାୱ ପୱିଟ୍ଠୋ, କସ୍ମା ''ପାୱିସୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ପୱିସିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି, ତେନ ଅୱସ୍ସଂ ଭାୱିନି ଭୂତେ ୱିଯ ଉପଚାରା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ଯଥା କି''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ''ଅତିପ୍ପଗୋ ଖୋ''ତିଆଦିକଂ ଚିନ୍ତନଂ ଅହୋସି। ଅତିୱିଯପଗୋ ଖୋତି ଅତିୱିଯ ପାତୋୱ। ଛନ୍ନକୋପୀନତାଯ, ପରିବ୍ବାଜକପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗମେନ ଚ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକଂ, ନ ନଗ୍ଗପରିବ୍ବାଜକଂ।

୨। ଯସ୍ମା ଭଗୱତୋ ଉଚ୍ଚାକୁଲପ୍ପସୁତତଂ, ମହାଭିନିକ୍ଖମନନିକ୍ଖନ୍ତତଂ, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଦୁକ୍କରଚରଣଂ, ୱିୱେକୱାସଂ, ଲୋକସମ୍ଭାୱିତତଂ, ୱାଦାନୁସାସନୀହି ଲୋକସ୍ସ ବହୁପକାରତଂ, ପରପ୍ପୱାଦମଦ୍ଦନଂ, ମହିଦ୍ଧିକତଂ , ମହାନୁଭାୱତନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ତଂତଂଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଗୁଣୱିସେସଂ ନିସ୍ସାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆଦରଗାରୱବହୁମାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତିଯେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମାନଥଦ୍ଧତଂ ଅକତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଲୋକସମୁଦାଚାରୱସେନାତି ଲୋକୋପଚାରୱସେନ। ଚିରସ୍ସନ୍ତି ଚିରକାଲେନ। ଆଦୀନି ୱଦନ୍ତି ଉପଚାରୱସେନ। ତସ୍ସାତି ଭଗ୍ଗୱଗୋତ୍ତସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ। ଗିହିସହାଯୋତି ଗିହିକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସହାଯୋ। ପଚ୍ଚକ୍ଖାତୋତି ଯେନାକାରେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାନା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଚ୍ଚକ୍ଖାମୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩।ଉଦ୍ଦିସ୍ସାତି ସତ୍ଥୁକାରଭାୱେନ ଉଦ୍ଦିସ୍ସାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭଗୱା ମେ''ତିଆଦିମାହ। ଯଦା ସୁନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସ ''ଭଗୱନ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାମୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ୱାଚା ଭିନ୍ନା, ତଦା ଏୱସ୍ସ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ କୋଚି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି ଅସକ୍କପୁତ୍ତିଯଭାୱତୋ ସାସନତୋ ପରିବାହିରତ୍ତା। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ସାସନଯୁତ୍ତି, ସା ପନାଯଂ ଠପେତ୍ୱା ସାସନଯୁତ୍ତିକୋୱିଦେ ଅଞ୍ଞେସଂ ନ ସମ୍ପଦେୱ ୱିସଯୋତି ଭଗୱା ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନସ୍ସ ଅତ୍ତନା ସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପି ନୁ''ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ''କୋ ସନ୍ତୋ କଂ ପଚ୍ଚାଚିକ୍ଖସୀ''ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ମୁଖାଗତୋଯଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ନ ପୂଜାଗତାଦିକୋ, ଯୋ ଚ ଯାଚକଯାଚିତବ୍ବତାୱସେନ ହୋତି, ତଦୁଭଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ''କୋ ସନ୍ତୋ କଂ ପଚ୍ଚାଚିକ୍ଖସୀ''ତି ଅୱୋଚ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯାଚକୋ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯାଚିତକୋ ୱା ଯାଚକଂ ପଚ୍ଚାଚିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତ୍ୱଂ ପନ ନେୱ ଯାଚକୋ ''ଅହଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଅନୁପଗତତ୍ତା। ନ ଯାଚିତକୋ ''ଏହି ତ୍ୱଂ ସୁନକ୍ଖତ୍ତ ମମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହରାହୀ''ତି ଏୱଂ ମଯା ଅପତ୍ଥିତତ୍ତା।

କୋ ସମାନୋତି ଯାଚକଯାଚିତକେସୁ କୋ ନାମ ହୋନ୍ତୋ। କନ୍ତି ଯାଚକଯାଚିତକେସୁ ଏୱ କଂ ନାମ ହୋନ୍ତଂ ମଂ ପଚ୍ଚାଚିକ୍ଖସି। ତୁଚ୍ଛପୁରିସାତି ଝାନମଗ୍ଗାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେସୁ କସ୍ସଚିପି ଅଭାୱା ରିତ୍ତପୁରିସା। ନନୁ ଚାଯଂ ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାନି, ଏକଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେସୀତି? କିଞ୍ଚାପି ଉପ୍ପାଦେସି, ତତୋ ପନ ଭଗୱତି ଆଘାତୁପ୍ପାଦନେନ ସହେୱ ପରିହୀନୋ ଅହୋସି। ଅପରାଧୋ ନାମ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ୱିରଜ୍ଝନହେତୁଭୂତୋ କିଲେସୁପ୍ପାଦୋତି ଆହ ''ଯତ୍ତକୋ ତେ ଅପରାଧୋ,ତତ୍ତକୋ ଦୋସୋ''ତି। ଯାୱଞ୍ଚାତି ଅୱଧିପରିଚ୍ଛେଦଭାୱଦସ୍ସନଂ ''ଯାୱଞ୍ଚ ତେନ ଭଗୱତା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩) ୱିଯ। ତେତି ତଯା। ଇଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଅପରଦ୍ଧନ୍ତି ଅପରଜ୍ଝିତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି –''ପଚ୍ଚାଚିକ୍ଖାମିଦାନାହଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତେନ ତୁଚ୍ଛପୁରିସ ତଯା ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ ଅପରଦ୍ଧଂ, ନ ତସ୍ସ ଅପରାଧସ୍ସ ପମାଣଂ ଅତ୍ଥୀତି।

୪।ମନୁସ୍ସଧମ୍ମାତି ଭାୱନାନୁଯୋଗେନ ୱିନା ମନୁସ୍ସେହି ଅନୁଟ୍ଠାତବ୍ବଧମ୍ମା। ସୋ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତେନ ଇଜ୍ଝନତୋ ତେସଂ ସମ୍ଭାୱିତଧମ୍ମୋ

ୱିଯ ଠିତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ, ମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତେସୁ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତନତୋ। ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ପାଟିହାରିଯଂ, ନ ଆଦେସନାନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କତେତି ପୱତ୍ତିତୋ ନିପ୍ଫାଦିତୋତି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ହି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ନି-ସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ଯାତି ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ରାତି ପଧାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଭୁମ୍ମୱସେନ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋତି ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯ ନିଯ୍ୟନ୍ତେତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ…ପେ… ସଂୱତ୍ତମାନେ’’ତି।

୫। ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଞାଯତୀତି ଅଗ୍ଗଞ୍ଞଂ। ଲୋକପଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି ଲୋକସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନଂ। ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। ଅଗ୍ଗମରିଯାଦନ୍ତି ଆଦିମରିଯାଦଂ।

୬।ଏତ୍ତକଂ ୱିପ୍ପଲପିତ୍ୱାତି ‘‘ନ ଦାନାହଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି, ‘‘ନ ହି ପନ ମେ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ କରୋତୀ’’ତି, ‘‘ନ ହି ପନ ମେ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେତୀ’’ତି ଚ ଏତ୍ତକଂ ୱିପ୍ପଲପିତ୍ୱା। ଇଦଂ କିର ସୋ ଭଗୱା ସବ୍ବୂକିଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ, ଅଗ୍ଗଞ୍ଞପଞ୍ଞାପନଞ୍ଚ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପକାସେନ୍ତୋ କଥେସି। ତେନାହ ‘‘ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ କିରା’’ତିଆଦି। ଉତ୍ତରୱଚନୱସେନ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ। ତତୋ ଏୱ ନିରୱୋ ନିସ୍ସଦ୍ଦୋ।

ଆଦୀନୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ ଆଦୀନୱସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ସଯମେୱ ଗରହଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି। ସମ୍ପରାଯିକା ପନ ଆଦୀନୱା ଅନେକୱିଧା, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ନ ସଦ୍ଦହେଯ୍ୟାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସେୱ ଗହଣଂ । ଅନେକକାରଣେନାତି ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୭, ୨୫୫) ଅନେକୱିଧେନ ୱଣ୍ଣକାରଣେନ। ଏୱଂ ମେ ଅୱଣ୍ଣୋ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଜ୍ଝାସଯେନ ଅତ୍ତନୋ ବାଲତାଯ ୱଣ୍ଣାରହାନଂ ଅୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା। ଏୱଂ ଭଗୱା ମକ୍ଖିଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ କଥନେ କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଇତି ଖୋ ତେ’’ତିଆଦିମାହାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ସୁନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକୋପି ୱଚନୋକାସୋ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଅପକ୍କମୀତି ଅତ୍ତନା ଯଥାଠିତା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅପସକ୍କି। ଅପକ୍କନ୍ତୋ ସାସନତୋ ଭଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ଚୁତୋ’’ତି। ଏୱମେୱାତି ଅପକ୍କମନ୍ତୋ ଚ ନ ଯଥା ତଥା ଅପକ୍କମି, ଯଥା ପନ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଅପାଯେ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଅପକ୍କମି।

କୋରଖତ୍ତିଯୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୭।ଦ୍ୱୀହି ପଦେହୀତି ଦ୍ୱୀହି ୱାକ୍ୟେହି ଆରଦ୍ଧଂ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ତଦୁଭଯତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଉପରିଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନୱସେନାତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନୱସେନ।

ଏକଂ ସମଯନ୍ତି ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତି ଚ। ଥୂଲୂ ନାମ ଜନପଦୋତି ଜନପଦୀନଂ ରାଜକୁମାରାନଂ ୱସେନ ତଥାଲଦ୍ଧନାମୋ। କୁକ୍କୁରୱତଂ ସମାଦାନୱସେନ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି କୁକ୍କୁରୱତିକୋତି ଆହ ‘‘ସମାଦିନ୍ନକୁକ୍କୁରୱତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞମ୍ପୀତି ‘‘ଚତୁକ୍କୋଣ୍ଡିକସ୍ସେୱ ୱିଚରଣଂ, ତଥା କତ୍ୱାୱ ଖାଦନଂ, ଭୁଞ୍ଜନଂ, ୱାମପାଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ମୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସୁନଖେହି କାତବ୍ବକିରିଯଂ। ଚତୂହି ସରୀରାୱଯୱେହି କୁଣ୍ଡନଂ ଗମନଂ ଚତୁକ୍କୋଣ୍ଡୋ, ସୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚତୁକ୍କୋଣ୍ଡିକୋ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୂହି ସରୀରାୱଯୱେହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟିତଗମନୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୁସଙ୍ଘଟ୍ଟିତୋ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଦ୍ୱେ ଜଣ୍ଣୁନୀ’’ତିଆଦି। ଭକ୍ଖସନ୍ତି ୱା ଭକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ଅସିତବ୍ବଞ୍ଚ। ତେନେୱାହ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯ’’ନ୍ତି। କାମଂ ଖାଦନଞ୍ଚ ନାମ ମୁଖେନ କାତବ୍ବଂ, ହତ୍ଥେନ ପନ ତତ୍ଥ ଉପନାମନଂ ନିୱାରେତୁଂ ଅୱଧାରଣଂ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ହତ୍ଥେନ ଅପରାମସିତ୍ୱା’’ତି, ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁନ୍ଦରରୂପୋତି ସୁନ୍ଦରଭାୱୋ। ୱତାତି ପତ୍ଥନତ୍ଥେ ନିପାତୋ ‘‘ଅହୋ ୱତାହଂ ଲାଭୀ ଅସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ‘‘ସମଣେନ ନାମ ଏୱରୂପେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ଅହୋ ୱତାହଂ ଏଦିସୋ ଭୱେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ପତ୍ଥନା ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ କିରା’’ତିଆଦି।

ଗରହତ୍ଥେଅପି-କାରୋ ‘‘ଅପି ସିଞ୍ଚେ ପଲଣ୍ଡକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅରହନ୍ତେ ଚ ବୁଦ୍ଧେ, ବୁଦ୍ଧସାୱକେ ‘‘ଅରହନ୍ତୋ ଖୀଣାସୱା ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପନ୍ନା। ଯଥାହ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତେ ‘‘ନତ୍ଥି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୪୬)। ସତ୍ତମଂଦିୱସନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅଲସକେନାତି ଅଜୀରଣେନ ଆମରୋଗେନ।

ଅଟ୍ଠିତଚମତ୍ତତାଯ ପୁରାଣପଣ୍ଣସଦିସୋ।ବୀରଣତ୍ଥମ୍ଭକନ୍ତି ବୀରଣଗଚ୍ଛା।

ମତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମତ୍ତଂ, ଭୋଜନମତ୍ତଓନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପମାଣଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ମନ୍ତା ମନ୍ତାତି ମନ୍ତାଯ ମନ୍ତାଯ।

୮।ଏକଦ୍ୱୀହିକାଯ ଗଣନାଯ। ନିରାହାରୋୱ ଅହୋସି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅଞ୍ଞଥା କାତୁକାମୋ, ତଥାଭୂତୋପି ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଉପଟ୍ଠାକେନ ଉପନୀତଂ ଭକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଧୀ’’ତି ଉପଟ୍ଠାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଭୋଜନତଣ୍ହାଯ ଆକଡ୍ଢିଯମାନହଦଯୋ ତଂ କୁଚ୍ଛିପୂରଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନିଯାମେନେୱ କାଲମକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥସ୍ସା’’ତିଆଦି। ସଚେପି…ପେ… ଚିନ୍ତେଯ୍ଯାତି ଯଦି ଏସୋ ଅଚେଲୋ ‘‘ଧୀ’’ତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଜପି ଅହଂ ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେଯ୍ଯ, ତଥାଚିନ୍ତନେ ସତିପି ଦେୱତାୱିଗ୍ଗହେନ ତଂ ଦିୱସଂ…ପେ… କରେଯ୍ଯ। କସ୍ମା? ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନା ହି ତଥାଗତା, ନ ତେସଂ ୱଚନଂ ୱିତଥଂ ହୋତି।

ଗତଗତଟ୍ଠାନଂ ଅଙ୍ଗଣମେୱ ହୋତୀତି ତେହି ତଂ କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ଗତଗତପ୍ପଦେସୋ ଉତ୍ତରକସାମନ୍ତା ୱିୱଟଙ୍ଗଣମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତେତି ତିଣ୍ଡିଯା। ସୁସାନଂଯେୱ ଗଚ୍ଛାତି ‘‘ବୀରଣତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଅତିକ୍କମିସ୍ସାମା’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ଅନେକୱାରଂ ତଂ ଅନୁସଂଯାଯିତ୍ୱା ପୁନପି ତଂଯେୱ ସୁସାନଂ ଉପଗଚ୍ଛା।

୯।ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ମତସରୀରଂ। ‘‘ତମେୱ ୱା ସରୀରଂ କଥାପେସୀତି ତଂ ସରୀରଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଠିତପେତେନ କଥାପେସୀ’’ତି କେଚି। କୋରଖତ୍ତିଯଂ ୱା ଅସୁରଯୋନିତୋ ଆନେତ୍ୱା କଥାପେତୁ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପେତଂ, କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ‘‘ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯୋ ହି ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ’’ତି ପନ ୱଚନତୋ ତଦେୱ ସରୀରଂ ସୁନକ୍ଖତ୍ତେନ ପହତମତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଉଟ୍ଠାଯ ତମତ୍ଥଂ ଞାପେସୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମୋଯେୱ ପନ ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱିନିଚ୍ଛିତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନତୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୦)।

୧୦।ୱିପାକନ୍ତି ଫଲଂ, ଅତ୍ଥନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମାନେତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ମା ଆନେତବ୍ବାନି, ସରୂପତୋ ଆନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଟିହାରିଯାନଂ ପଠମାଦିତା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତାନୁପୁବ୍ବିଯା ୱେଦିତବ୍ବା। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ପରଚିତ୍ତୱିଭାୱନଂ, ଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦୱିଭାୱନଂ, ଠ୍ଠାଧିୱିଭାୱନଂ, ଗତିୱିଭାୱନଂ, ସରୀରନିକ୍ଖେପୱିଭାୱନଂ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥାୱିଭାୱନଞ୍ଚାତି ଛ ପାଟିହାରିଯାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଯଦି ସୁନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିଭାୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ‘‘ସତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତସ୍ସ ଭାୱିଅୱଣ୍ଣୱିଭାୱନାଯ ସଦ୍ଧିଂ। ଅଥ ଅଚେଲସ୍ସ ମରଣଚିତ୍ତୱିଭାୱନଂ, ତଂ ‘‘ସତ୍ତମଂ ଦିୱସଂ କାଲଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିନା ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱିସୁଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଚେଲକଳାରମଟ୍ଟକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧୧।ନିକ୍ଖନ୍ତଦନ୍ତମଟ୍ଟକୋତି ନିକ୍ଖନ୍ତଦନ୍ତୋ ମଟ୍ଟକୋ। ସୋ କିର ଅଚେଲକଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେ ମଟ୍ଟକିତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରି ୱିୱରଦନ୍ତୋ ଚ, ତେନ ନଂ ‘‘କୋରମଟ୍ଟକୋ’’ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ତସ୍ସ ଦେନ୍ତୋ ‘‘ସାଧୁରୂପୋ ଅଯଂ ସମଣୋ’’ତି ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠଂଯେୱ ଦେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଲାଭଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋ, ଅଗ୍ଗଲାଭଂ ପତ୍ତୋ’’ତି। ବହୂ ଅଚେଲକା ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, ଗହଟ୍ଠା ଚ ତଂ ବହୂ ଅଡ୍ଢା ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନା କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗପରିୱାରଂ ପତ୍ତୋ’’ତି। ୱତାନିଯେୱ ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଦାନି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ୱତକୋଟ୍ଠାସା ୱା।ସମତ୍ତାନୀତି ସମଂ ଅତ୍ତନି ଗହିତାନି। ପୁରତ୍ଥିମେନାତି ଏନ-ସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧେନ ‘‘ୱେସାଲି’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଅୱିଦୂରତ୍ଥେ ଚ ଏନ-ସଦ୍ଦୋ ପଞ୍ଚମ୍ଯନ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ୱେସାଲିତୋ ଅୱିଦୂରେ’’ତି।

୧୨। ସାସନେ ପରିଚଯୱସେନ ତିଲକ୍ଖଣାହତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି।ନ ସମ୍ପାଯାସୀତି ନାୱବୁଜ୍ଝି ନ ସମ୍ପାଦେସି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମା ଞାଣଗତିଯା’’ତିଆଦି। ସମ୍ପାଯନଂ ୱା ସମ୍ପାଦନଂ। ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ସମ୍ପାଦନଂ ନାମ ସମ୍ପଦେୱ କଥନନ୍ତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। କୋପୱସେନ ତସ୍ସ ଅକ୍ଖୀନି କମ୍ପନଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିଂସୂତି ଆହ ‘‘କମ୍ପନକ୍ଖୀନିପି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା’’ତି। କୋପନ୍ତି କୋଧଂ, ସୋ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପକୁପ୍ପନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘କୁପ୍ପନାକାର’’ନ୍ତି । ଦୋସନ୍ତି ଆଘାତଂ, ସୋ ପନ ଆରମ୍ମଣେ ଦୁସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁସ୍ସନାକାର’’ନ୍ତି। ଅତୁଟ୍ଠାକାରନ୍ତି ତୁଟ୍ଠିଯା ପୀତିଯା ପଟିପକ୍ଖଭୂତସ୍ସୱତ୍ତିଆକାରଂ। କାଯୱଚୀୱିକାରେହି ପାକଟମକାସି। ମା ୱତ ନୋତି ଏତ୍ଥ ମାତି ପଟିକ୍ଖେପୋ, ନୋତି ମଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମେ ନ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି। ମଂ ୱତ ନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ନୋତି ସଂସଯେତି ଆହ ‘‘ଅହୋସି ୱତ ନୁ ମମା’’ତି।

୧୪।ପରିପୁଦ୍ଧୋ ଦହିତ-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ଥନିୱାସନଂ ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ପରିଦହିତୋ ନିୱତ୍ଥୱତ୍ଥୋ’’ତି। ଯସନିମିତ୍ତକତାଯ ଲାଭସ୍ସ ଯସପରିହାନିଯାୱ ଲାଭପରିହାନି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ପାଠଇଯଂ ‘‘ଯସା ନିହୀନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଚେଲପାଥିକପୁତ୍ତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧୫। ‘‘ଅହଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାମୀ’’ତି ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱଦତି ପଟିଜାନାତୀତି ଞାଣୱାଦୋ, ତେନ ମଯା ଞାଣୱାଦେନ ସଦ୍ଧିଂ।ଅତିକ୍କମ୍ମ ଗଚ୍ଛତୋତି ଉପଡ୍ଢଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପଦେସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ କାତୁଂ ଗଚ୍ଛତୋ। କିଂ ପନାଯଂ ଅଚେଲୋ ପାଥିକପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଂ ନ ଜାନାତୀତି? ନୋ ନ ଜାନାତି। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ସୁକ୍କଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜୀତି? ‘‘ଏୱାହଂ ଲୋକେ ପାସଂସୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି କୋହଞ୍ଞେ କତ୍ୱା ସୁକ୍କଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନଗରୱାସିନୋ’’ତିଆଦି। ପଟ୍ଟପେତ୍ୱାତି ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ ଆରଭିତ୍ୱା।

୧୬।ହୀନଜ୍ଝାସଯତ୍ତା…ପେ… ଉଦପାଦି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକା ସତ୍ତା ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକେ ଏୱ ସତ୍ତେ ସେୱନ୍ତି ଭଜନ୍ତି ପଯିରୁପାସନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୯୮)।

ଯସ୍ମା ତଥାୱୁତ୍ତା ୱାଚା ତଥାରୂପଚିତ୍ତହେତୁକା, ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ତଥାରୂପଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତହେତୁକଂ, ତସ୍ମା ‘‘ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାଯା’’ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ତସ୍ସା ଅପ୍ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପହାଯା’’ତି ଆହ, ତସ୍ସ ଚ ଯଥା ଅପ୍ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି ଅୱୋଚ। ଯସ୍ମା ୱା ତଥାରୂପା ୱାଚା ମହାସାୱଜ୍ଜା, ଚିତ୍ତଂ ତତୋ ମହାସାୱଜ୍ଜତରଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଭାୱତୋ, ଦିଟ୍ଠି ପନ ତତୋ ମହାସାୱଜ୍ଜତମା ତଦୁଭଯସ୍ସ ମୂଲଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ତେସଂ ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଯଂ ଅନୁକ୍କମୋ ଠପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସଂ ପନ ଯଥା ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନାହଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱଦନ୍ତୋତି ସାଠେଯ୍ୟେନ ୱିନା ଉଜୁକମେୱ ‘‘ଅହଂ ବୁଦ୍ଧୋ ନ ହୋମୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ। ଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିପତେଯ୍ୟାତି ଏତ୍ଥ ୱି-ସଦ୍ଦୋ ପଠମେ ୱିକପ୍ପେ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ଦୁତିଯେ ପନ ୱିସରଣତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତଧା ୱା ପନ ଫଲେଯ୍ୟା’’ତି।

୧୭।ଏକଂସେନାତି ଏକନ୍ତେନ, ଏକନ୍ତିକଂ ପନ ୱଚନପରିଯାଯୱିନିମୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପରିଯାଯେନା’’ତି। ଓଧାରିତାତି ଅୱଧାରିତା ନିଯମେତ୍ୱା ଭାସିତା। ୱିଗତରୂପେନାତି ଅପଗତସଭାୱେନ । ତେନାହ ‘‘ୱିଗଚ୍ଛିତସଭାୱେନା’’ତି, ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଅପନୀତସକଭାୱେନ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତିଆଦି।

୧୮। ଦ୍ୱଯଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦ୍ୱଯଗାମିନୀ। କୀଦିସଂ ଦ୍ୱଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରୂପେନା’’ତିଆଦି। ଅଯଞ୍ହି ସୋ ଗଣ୍ଡସ୍ସୁପରିଫୋଟ୍ଟକାଦୋସଂ।

୧୯। ଅଜିତସ୍ସ ଲିଚ୍ଛୱିସେନାପତିସ୍ସ ମହାନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅଚେଲସ୍ସ ପାଥିକପୁତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପରୋଦନଂ। ଅଭାୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ପାଟିହାରିଯକରଣସ୍ସ ଅଭାୱା। ଭଗୱା ପନ ସନ୍ନିପତିତପରିସାଯଂ ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ତଦନୁରୂପଂ ପାଟିହାରିଯମକାସିଯେୱ। ଯଥାହ ‘‘ତେଜୋଧାତୁଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୦। ନିଚଯନଂ ଧନଧଞ୍ଞାନଂ ସଞ୍ଚଯନଂ ନିଚଯୋ, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତାତି ନେଚଯିକା, ଗହପତି ଏୱ ନେଚଯିକା ଗହପତିନେଚଯିକା। ଏତ୍ତକାନି ଜଙ୍ଘସହସ୍ସାନୀତି ପରିମାଣାଭାୱତୋ ସହସ୍ସେହିପି ଅପରିମାଣଗଣନା। ତେନେୱାତି ଇମସ୍ସ ୱସେନ ସନ୍ନିପତିତାଯ ଏୱଂ ମହତିଯା ପରିସାଯ ବନ୍ଧନମୋକ୍ଖଂ କାତୁଂ ଲଚ୍ଛତି, ଏତେନେୱ କାରଣେନ।

୨୧।ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭଯନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉତ୍ରାସନାକାରେନ ପୱତ୍ତଭଯଂ, ନ ଞାଣଭଯଂ, ନାପି ‘‘ଭାଯତି ଏତସ୍ମା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଭଯଂ। ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ତେନେୱ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭଯେନ ସକଲସରୀରସ୍ସ ଛମ୍ଭିତଭାୱୋ। ଲୋମହଂସୋତି ତେନେୱ ଭଯେନ, ତେନ ଚ ଛମ୍ଭିତତ୍ତେନ ସକଲସରୀରେ ଲୋମାନଂ ହଟ୍ଠଭାୱୋ, ସୋ ପନ ତେସଂ ଭିତ୍ତିଯଂ ନାଗଦନ୍ତାନଂ ୱିଯ ଉଦ୍ଧଂମୁଖତାତି ଆହ ‘‘ଲୋମାନଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଭାୱୋ’’ତି। ଅନ୍ତନ୍ତେନ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ନିସୀଦନତ୍ଥଂ ନିଗୂଳ୍ହଟ୍ଠାନଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ପରିବ୍ବାଜକାରାମଂ ପରିଯନ୍ତେନ ଅନୁସଂଯାଯିତ୍ୱା, କସ୍ସଚିଦେୱ ସୁନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସ ୱା ସୁନକ୍ଖତ୍ତସଦିସସ୍ସ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପହାଯ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ସତ୍ତଧା ତସ୍ସ ମୁଦ୍ଧାଫଲନଂ ଧମ୍ମତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମା ନସ୍ସତୁ ବାଲୋ’’ତିଆଦି।

୨୨।ସଂସପ୍ପତୀତି ତତ୍ଥେୱ ପାସାଣଫଲକେ ବାଲଦାରକୋ ୱିଯ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅୱସୀଦନୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସପ୍ପତି। ତେନାହ ‘‘ଓସୀଦତୀ’’ତି। ତତ୍ଥେୱ ସଞ୍ଚରତୀତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ପାସାଣେ ଆନିସଦ୍ଦୁପଟ୍ଠିନୋ ସଞ୍ଚଲନଂ ନିସଜ୍ଜୱସେନେୱ ସଞ୍ଚରତି, ନ ଉଟ୍ଠାଯ ପଦସା।

୨୩।ୱିନଟ୍ଠୁରୂପୋତି ସମ୍ମାୱନାଯ ୱିନାସେନ, ଲାଭସ୍ସ ୱିନାସେନ ଚ ୱିନଟ୍ଠସଭାୱୋ।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୫।ଗୋଯୁତ୍ତେହୀତି ବଲୱନ୍ତବଲୀବଦ୍ଦଯୋଜିତେହି।

୨୬।ତସ୍ସାତି ଜାଲିଯସ୍ସ। ଅଯଞ୍ହି ମଣ୍ଡିସେନ ପରିବ୍ବାଜକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣି, ତତୋ ପୁରେତରଂ ଭଗୱତୋ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନକାଲେ ଅଯଂ ପୱତ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ପାଟିହାରିଯଂ...ପେ... ପରାଜଯୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

୨୭।ତିଣସୀହୋତି ତିଣସଦିସହରିତୱଣ୍ଣୋ ସୀହୋ। କାଳସୀହୋତି କାଳୱଣ୍ଣୋ ସୀହୋ। ପଣ୍ଡୁସୀହୋତି ପଣ୍ଡୁୱଣ୍ଣୋ ସୀହୋ। କେସରସୀହୋତି କେସରୱନ୍ତୋ ସେତୱଣ୍ଣୋ, ଲୋହିତୱଣ୍ଣୋ ୱା ସୀହୋ। ମିଗରଞ୍ଞୋତି ଏତ୍ଥ ମିଗ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ପସଦକୁରୁଙ୍ଗାଦୀସୁ କେସୁଚିଦେୱ ଚତୁପ୍ପଦେସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ, ଇଧ ପନ ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମିଗରଞ୍ଞୋତି ସବ୍ବଚତୁପ୍ପଦାନଂ ରଞ୍ଞୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସେତି ଏତ୍ଥାତି ଆସଯୋ, ନିୱାସନଟ୍ଠାନଂ। ସୀହନାଦନ୍ତି ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହନତୋ, ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଚ ହନନତୋ ''ସୀହୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ମିଗାଧିପସ୍ସ ଘୋସଂ, ସୋ ପନ ତେନ ଯସ୍ମା କୁତୋଚିପି ଅଭୀତଭାୱେନ ପୱତ୍ତୀଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଭୀତନାଦ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତାସୁ ତାସୁ ଦିସାସୁ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚରିତବ୍ବତାଯ ଭକ୍ଖିତବ୍ବତାଯ ଗୋଚରୋ ଘାସୋତି ଆହ ''ଗୋଚରାଯାତି ଆହାରତ୍ଥାଯା''ତି। ୱରଂୱରନ୍ତି ମିଗସଙ୍ଘେ ମିଗସମୂହେ ମୁଦୁମଂସତାଯ ୱରଂ ୱରଂ ମହିଂସୱନୱରାହାଦିଂ ୱଧିତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ତେନାହ ''ଥୂଲଂ ଥୂଲ''ନ୍ତି। ୱରୱରଭାୱେନ ହି ତସ୍ସ ୱରଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତୋ। ସୂରଭାୱଂ ସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ସୂରଭାୱସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ତେନ। ସୂରଭାୱେନାପି ହି ''କିଂ ଇମେ ପାଣକେ ଦୁବ୍ବଲେ ହନ୍ତ୍ୱା''ତି ଅପ୍ପଥାମେସୁ ପାଣେସୁ କାରୁଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠିତି।

୨୮।ୱିଘାସୋତି ପରସ୍ସ ଭକ୍ଖିତସେସତାଯ ୱିରୂପୋ ଘାସୋ ୱିଘାସୋ, ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ ''ଭକ୍ଖିତାତିରିତ୍ତମଂସ''ନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ୱିଘାସେ, ୱିଘାସନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ମିମାନଦୋସେନାତି ଅସ୍ମିମାନଦୋସହେତୁ, ଅହଂକାରନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନସ୍ସ ଅସ୍ମିମାନୋ ଯଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ରାଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ସେଗାଲକଂଯେୱା''ତିପି ପାଠୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ଅତ୍ଥୋ। ଭେରଣ୍ଡକଂଯେୱାତି ଭେରଣ୍ଡସକୁଣରୱସଦିସଂଯେୱ, ଭେରଣ୍ଡୋ ନାମ ଏକୋ ପକ୍ଖୀ ଦ୍ୱିମୁଖୋ, ତସ୍ସ କିର ସଦ୍ଦୋ ଅତିୱିଯ ୱିରୂପୋ ଅମନାପୋ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପିଯଅମନାପସଦ୍ଦମେୱା''ତି। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ୱିସେସତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଗତାତି ସୁଗତା, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା। ତେ ଅପଦାଯନ୍ତି ସୋଧେନ୍ତି ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଏତେହୀତି ସୁଗତାପଦାନାନି, ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା। ଯସ୍ମା ତାହି ତେ ''ସୁଗତା''ତି ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି, ତା ଚ ତେସଂ ଓୱାଦଭୂତା, ତସ୍ମା ''ସୁଗତଲକ୍ଖଣେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ତା ସୁଗତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଭୂତା, ସାସନଭୂତା ଚ, କଥଂ ପନେସ ପାଥିକପୁତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ତାସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜୀୱତି, କୋ ତସ୍ସ ତାହି ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଆହ ''ଏତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେମାତି ଦେନ୍ତୀତି ବୁଦ୍ଧସଞ୍ଞାଯ ଦେନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନ ଏସ...ପେ... ଜୀୱତି ନାମ ନ ସୁଗତନ୍ୱଯଅଚ୍ଛୁପଗମନତୋ। ''ତଥାଗତେ''ତିଆଦି ଏକତ୍ତେ ପୁଥୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ତଥାଗତ''ନ୍ତିଆଦି। ବହୁୱଚନଂ ଏୱ ଗରୁସ୍ମିଂ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ବହୁୱଚନପ୍ପଯୋଗତୋ ଏକୱଚନଂ ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ।

୨୯।ସମେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ସମଂ କତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ତଂ ପନ ଅପେକ୍ଖନଂ ତଥା ମଞ୍ଞନମେୱାତି ଆହ ''ମଞ୍ଞିତ୍ୱା''ତି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ସମେକ୍ଖନମ୍ପି ମଞ୍ଞନଂ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅମଞ୍ଞୀତି ପୁନ ଅମଞ୍ଞିତ୍ଥା''ତି, ତେନ ଅପରାପରଂ ତସ୍ସ ମଞ୍ଞନପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଭେରଣ୍ଡକରୱଂ କୋସତି ୱିକ୍କୋସତୀତି କୋତ୍ଥୁ।

୩୦। ତେ ତେ ପାଣେ ଖ୍ୱାପାଦେନ୍ତୋ ଘସତୀତି ବ୍ୟଗ୍ଘୋତି ଇମିନା ନିବ୍ବଚନେନ ''ବ୍ୟଗ୍ଘୋ''ତି ମିଗରାଜସ୍ସପି ସିଯା ନାମନ୍ତି ଆହ ''ବ୍ୟଗ୍ଘୋତି ମଞ୍ଞତୀତି ସୀହୋହମସ୍ମୀତି ମଞ୍ଞତୀ''ତି। ଯଦିପି ଯଥାୱୁତ୍ତନିବ୍ବଚନୱସେନ ସୀହୋପି ''ବ୍ୟଗ୍ଘୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ବ୍ୟଗ୍ଘ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ମିଗରାଜେ ଏୱ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୀହେନ ୱା''ତିଆଦିମାହ।

୩୧। ସୀହେନ ୱିଚରିତୱନେ ସଂୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାୱନେ ସୁଞ୍ଞୱନେ ୱିୱଡ୍ଢୋ''ତି।

୩୪।କିଲେସବନ୍ଧନାତି ତଣ୍ହାବନ୍ଧନତୋ। ତଣ୍ହାବନ୍ଧନଞ୍ହି ଥିରଂ ଦଳ୍ହବନ୍ଧନଂ ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଂ। ଯଥାହ –

‘‘ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ,

ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା;

ଏତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା,

ଓହାରିନଂ ସିଥିଲଂ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୪୬; ଜା। ୧।୨।୧୦୨);

କିଲେସବନ୍ଧନାତି ୱା ଦସୱିଧସଂଯୋଜନତୋ। ମହାୱିଦୁଗ୍ଗଂ ନାମ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା ମହନ୍ତଂ ଜଲୱିଦୁଗ୍ଗଂ ୱିଯ ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରେହି ଦୁଗ୍ଗମତ୍ତେନ।

ଅଗ୍ଗଞ୍ଞପଞ୍ଞତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬।ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ। ଇଦଂ ନାମ ଲୋକସ୍ସ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଜାନିତଙ୍ଗଂ, ତଂ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞଂ, ସୋ ପନ ଲୋକସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ପୱତ୍ତି ପୱେଣୀ ଚାତି ଆହ ‘‘ଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିଚରିଯୱଂସ’’ନ୍ତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିତୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି ପଜାନିତବ୍ବେସୁ, ତଂ ପନ କୋଟିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯାୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣା ପଜାନାମୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ମମ ପଜାନନା’’ତି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୋ ତଣ୍ହାୱସେନ, ‘‘ଅହଂ ପଜାନାମୀ’’ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିୱସେନ, ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ପଜାନାମି ସମ୍ମା ପଜାନାମୀ’’ତି ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମାନୱସେନ ନ ପରାମସାମୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତଞ୍ଞେୱା’’ତି ପଦଂ ‘‘ନିବ୍ବୁତି ୱିଦିତା’’ତି ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ଉପ୍ପାଦିତା ନିବ୍ବୁତି ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ୱିଦିତା’’ତି, ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତା ନିବ୍ବୁତି ସଯମେୱ ୱିଦିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଦଂ ୱିୱିଧୱିଭତ୍ତିକଂ ହୁତ୍ୱା ଆୱୁତ୍ତିନଯେନ ଆୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ତନାଯେୱ ଅତ୍ତନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଦିତନିବ୍ବାନାତି ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧନିବ୍ବାନା ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନତ୍ତା। ପଜାନନମ୍ପି ହି ତଦଧିଗମୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତି ଇଟ୍ଠଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅଯୋ, ସୁଖଂ। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନଯୋ, ଦୁକ୍ଖଂ। ତଦେୱ ହିତସୁଖସ୍ସ ବ୍ଯସନତୋ ବ୍ଯସନଂ।

୩୭।ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଭଗୱାପି ‘‘ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯୋ ତତ୍ଥ ସାରସଞ୍ଞୀ’’ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନାତି ଆଧିପଚ୍ଚସଭାୱେନ। ଯସ୍ସ ଆଚରିଯୱାଦସ୍ସ ୱସେନ ପୁରିସୋ ‘‘ଆଚରିଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଆଚରିଯୱାଦୋ ଆଚରିଯଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଆଚରିଯଭାୱଂ ଆଚରିଯୱାଦ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ଆଚରିଯୱାଦେ। ଇତି କତ୍ୱାତି ଇମିନା କାରଣେନ। ସୋତି ଆଚରିଯୱାଦୋ। ‘‘ଅଗ୍ଗଞ୍ଞଂ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞୱିସଯତ୍ତା। କେନ ୱିହିତନ୍ତି କେନ ପକାରେନ ୱିହିତଂ। ତେନାହ ‘‘କେନ ୱିହିତଂ କିନ୍ତି ୱିହିତ’’ନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୮)। ତତ୍ଥ ହି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତୱିଧିଂ ଇଧ ଅତିଦିସତି, ପାଳିଇ ପନ ତତ୍ଥ ଚେୱ ଇଧ ଚ ଏକସଦିସା ୱାତି।

୪୧। ଖିଡ୍ଡା ପଦୋସିକା ମୂଲଭୂତା ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକଂ, ଆଚରିଯକଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକମୂଲକ’’ନ୍ତି। ମନୋପଦୋସିକନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୪୬। ଯେନ ୱଚନେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତି, ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ନାମ ଅତ୍ଥୱସେନେୱାତି ଆହ ‘‘ଅସଂୱିଜ୍ଜମାନଟ୍ଠେନା’’ତି। ତୁଚ୍ଛା, ମୁସାତି ଚ କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତୁଚ୍ଛେନ, ମୁସାୱାଦେନା’’ତି। ୱଚନସ୍ସ ଅନ୍ତୋସାରଂ ନାମ ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ଥୋତି ତଦଭାୱେନାହ ‘‘ଅନ୍ତୋସାରୱିରହିତେନା’’ତି। ଅଭିଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଘଟ୍ଟେନ୍ତା କଥେନ୍ତି, ଅକ୍କୋସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପରୀତସଞ୍ଞୋତି ଅଯାଥାୱସଞ୍ଞୋ। ସୁଭଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତି ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଂ। ୱଣ୍ଣକସିଣନ୍ତି ସୁନୀଲକସୁପୀତକାଦିୱଣ୍ଣକସିଣଂ। ସକନ୍ତି ଯଂ ସୁଭଂ, ଅସୁଭଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣକସିଣଂ, ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ। ନ ଅସୁଭନ୍ତି ଅସୁଭମ୍ପି ‘‘ଅସୁଭ’’ନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ନ ସଞ୍ଜାନାତି, ଅଥ ଖୋ ‘‘ସୁଭଂ’’ ତ୍ୱେୱ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପରୀତା ଅଯାଥାୱଗାହିତାଯ, ଅଯାଥାୱୱାଦିତାଯ ଚ।

୪୮। ଯସ୍ମା ସୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ଅୱିସ୍ସଟ୍ଠମିଚ୍ଛାଗାହିତାଯ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜିତୁକାମୋ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନଂ ୱିଯ ମଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ, ଭିକ୍ଖୱୋ ଚ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୂତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ତଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଯା ଏତସ୍ସ…ପେ… ୱଚ୍ଛତୀ’’ତି। ମମ୍ମନ୍ତି ମମ୍ମପ୍ପଦେସଂ ପୀଳଆଜନନଟ୍ଠାନଂ। ସୁଟ୍ଠୂତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ। ଯଥା ନ ୱିନସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅନୁରକ୍ଖ।

ୱାସନାଯାତି କିଲେସକ୍ଖଯାୱହାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱାସନାଯ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

ପାଥିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୨। ଉଦୁମ୍ବରିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଗ୍ରୋଧପରିବ୍ବାଜକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୯।ଉଦୁମ୍ବରିକାଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଦୁମ୍ବରିକାଯ ଦେୱିଯା ସନ୍ତକେ ପରିବ୍ବାଜକାରାମେ’’ତି। ‘‘ଉଦୁମ୍ବରିକାଯ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ତଥା ସତି ଅଧିକରଣେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଉଦୁମ୍ବରିକାଯ ରଞ୍ଞୋ ଦେୱିଯା ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଆରାମୋ ଉଦୁମ୍ବରିକା, ତସ୍ସଂ ଉଦୁମ୍ବରିକାଯଂ। ତେନାହ ‘‘ଉଦୁମ୍ବରିକାଯ ଦେୱିଯା ସନ୍ତକେ’’ତି। ତାଯ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ତସ୍ସା ସନ୍ତକୋ। ୱରଣାଦିପାଠୱସେନ ଚେତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ଥବୋଧକସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ। ସନ୍ଧାନୋତି ଭିନ୍ନାନମ୍ପି ତେସଂ ସନ୍ଧାପନେନ ‘‘ସନ୍ଧାନୋ’’ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମୋ। ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି ପସଂସିତୋ। ଇରିଯତୀତି ପୱତ୍ତତି। ଅରିଯେନ ଞାଣେନାତି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯେନ ଲୋକୁତ୍ତରେନ ଞାଣେନ। ଅରିଯାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା।

ଦିୱା-ସଦ୍ଦୋ ଦିନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଦିୱସପରିଯାଯୋ, ତସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଦିୱା-ସଦ୍ଦୋ ସୱିସେସଂ ଦିୱସଭାଗଂ ଦୀପେତୀତି ଆହ ‘‘ଦିୱସସ୍ସ ଦିୱା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନାନାରମ୍ମଣତୋ ପଟିସଂହଟଂ ହୋତି, ଝାନସମଙ୍ଗୀ ଚ ପୱିୱେକୂପଗମନେନ ସଙ୍ଗଣିକାଭାୱତୋ ଏକାକିଯାଯ ନିଲୀନୋ ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତୋ ତତୋ…ପେ… ଗତୋ’’ତି। ମନୋ ଭୱନ୍ତି ମନସୋ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ ୱଡ୍ଢିଂ ଆୱହନ୍ତୀତି ମନୋଭାୱନିଯାତି ଆହ ‘‘ମନୱଡ୍ଢକାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଉନ୍ନମତି ନ ସଙ୍କୁଚତି, ଅଲୀନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୧।ଯାୱତାତି ଯାୱନ୍ତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଯତ୍ତକା’’ତି। ତେସନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣଞ୍ଚ କେନଚି ୱିସେସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଯେହି ଚ ଗୁଣୱିସେସେହି ସମନ୍ନାଗତା ଭଗୱତୋ ସାୱକା ଉପାସକା ରାଜଗହେ ପଟିୱସନ୍ତି, ଅଯଞ୍ଚ ତେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ତେସଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱତୋ କିରା’’ତିଆଦି।

୫୨।ତେସନ୍ତି ପରିବ୍ବାଜକାନଂ। କଥାଯାତି ତିରଚ୍ଛାନକଥାଯ। ଦସ୍ସନେନାତି ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେନ। ଆକପ୍ପେନାତି ୱେସେନ। କୁତ୍ତେନାତି କିରିଯାଯ। ଆଚାରେନାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆଚରିତବ୍ବଆଚାରେନ। ୱିହାରେନାତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ୱିହରିତବ୍ବୱିହରଣେନ। ଇରିଯାପଥେନାତି ଠାନାଦିଇରିଯାପଥେନ। ଅଞ୍ଞାକାରତାଯ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥେ ନିଯୁତ୍ତାତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା। ସଙ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ରାସୀ ହୁତ୍ୱା ପରେହି ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନେ। ଅରଞ୍ଞାନି ଚ ତାନି ୱନପତ୍ଥାନି ଚାତି ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅରଞ୍ଞଙ୍ଗନିପ୍ଫାଦକଂ ଆରଞ୍ଞକାନଂ, ତଂ ‘‘ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଗାମନ୍ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ନ କସୀଯତି ନ ୱପ୍ପୀଯତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଦୂରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ୱନସଣ୍ଡାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଭୀସନକାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ସଲୋମହଂସାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ପରିଯନ୍ତାନମେତଂ ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୩୧)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗାମୂପଚାରତୋ ମୁତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦି। ପନ୍ତାନୀତି ପରିଯନ୍ତାନି ଅତିଦୂରାନି। ତେନାହ ‘‘ଦୂରତରାନୀ’’ତିଆଦି। ୱିହାରୂପଚାରେନାତି ୱିହାରସ୍ସ ଉପଚାରପ୍ପଦେସେନ। ଅଦ୍ଧିକଜନସ୍ସାତି ମଗ୍ଗଗାମିନୋ ଜନସ୍ସ। ମନ୍ଦସଦ୍ଦାନୀତି ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାଭାୱତୋ ତନୁସଦ୍ଦାନି। ମନୁସ୍ସେହି ସମାଗମ୍ମ ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତିତସଦ୍ଦୋ ନିଗ୍ଘୋସୋ, ତସ୍ସ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥୋ ଦୁବ୍ବିଭାୱିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଭାୱିତତ୍ଥେନ ନିଗ୍ଘୋସେନା’’ତି। ୱିଗତୱାତାନୀତି ୱିଗତସଦ୍ଦାନି। ‘‘ରହସ୍ସ କରଣସ୍ସ ଯୁତ୍ତାନୀ’’ତି ଇମିନାପି ତେସଂ ଠାନାନଂ ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତତଂ, ଜନୱିୱିତ୍ତତଂ, ୱନୱିୱିତ୍ତମେୱ ଚ ୱିଭାୱେତି, ତଥା ‘‘ଏକୀଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପାନୀ’’ତି ଇମିନା।

୫୩।କେନାତି ହେତୁମ୍ହି, ସହଯୋଗେ ଚ କରଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କେନ କାରଣେନ କେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତି। ଏକୋପି ହି ୱିଭତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୋ ଅନେକତ୍ଥୱିଭାୱନୋ ହୋତି, ତଥା ତଦ୍ଧିତତ୍ଥପଦସମାହାରେତି।

ସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଆଲାପସଲ୍ଲାପୱସେନ କଥାସଂସନ୍ଦନଂ। ଞାଣବ୍ଯତ୍ତଭାୱନ୍ତି ବ୍ଯତ୍ତଞାଣଭାୱଂ, ସୋ ପନ ପରସ୍ସ ୱଚନେ ଉତ୍ତରଦାନୱସେନ, ପରେନ ୱା ୱୁତ୍ତୋତ୍ତରେ ପଚ୍ଚୁତ୍ତରଦାନୱସେନ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତରପଚ୍ଚୁତ୍ତରନଯେନା’’ତି। ଯୋ ହି ପରସ୍ସ ୱଚନଂ ତିପୁକ୍ଖଲେନ ନଯେନ ରୂପେତି, ତଥା ପରସ୍ସ ରୂପନୱଚନଂ ଜାତିଭାୱଂ ଆପାଦେତି, ତସ୍ସ ତାଦିସଂ ୱଚନସଭାୱଂ ଞାଣୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ ୱିଭାୱେତି ପାକଟଂ କରୋତୀତି। ସୁଞ୍ଞାଗାରେସୁ ନଟ୍ଠାତି ସୁଞ୍ଞାଗାରେସୁ ନିୱାସେସୁ ନଟ୍ଠା ୱିନଟ୍ଠା ଅଭାୱଂ ଗତା। ନାସ୍ସ ପଞ୍ଞା ନସ୍ସେଯ୍ୟ ତେହି ତେହି କତପୁଚ୍ଛନପଟିପୁଚ୍ଛନନିମିତ୍ତଂ ନାନାପଟିଭାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସାରମାପନ୍ନଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ। ଓରୋଧେଯ୍ୟାମାତି ନିରୁସ୍ସାହଂ ୱିଯ କରୋନ୍ତା ଅୱରୋଧେଯ୍ୟାମ, ତଂ ପରସ୍ସ ଓରୋଧନଂ ୱାଦଜାଲେନ ୱିନନ୍ଧନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱିନନ୍ଧେଯ୍ୟାମା’’ତି । ତଦତ୍ଥଂ ତେନ ତୁଚ୍ଛକୁମ୍ଭିନିଦସ୍ସନଂ କତଂ, ତଂ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ

‘‘ପୂରିତଘଟୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ବଲଂ ଦୀପେନ୍ତୋତି ଅଭୂତମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲଂ ପକାସେନ୍ତୋ। ଅସମ୍ଭିନ୍ନନ୍ତି ଜାତିସମ୍ଭେଦାଭାୱେନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ। ଅଞ୍ଞଜାତିସମ୍ଭେଦେ ସତି ଅସ୍ସତରସ୍ସ ଅସ୍ସସ୍ସ ଜାତଭାୱୋ ୱିଯ ସୀହସ୍ସପି ସୀହଥାମାଭାୱୋ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ଅସମ୍ଭିନ୍ନକେସରସୀହ’’ନ୍ତି। ଠାନସୋ ୱାତି ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ।

୫୪। ‘‘ସୁମାଗଧା ନାମ ନଦୀ’’ତି କେଚି, ତଂ ମିଚ୍ଛାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁମାଗଧା ନାମ ପୋକ୍ଖରଣୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ପୋକ୍ଖରଣିଭାୱସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତରେ ଆଗତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ସା ତୀରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମୋରାନଂ ନିୱାପୋ ଏତ୍ଥାତି ମୋରନିୱାପୋ। ବ୍ଯଧିକରଣାନମ୍ପି ହି ପଦାନଂ ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ହୋତିଯେୱ ଯଥା ‘‘ଉରସିଲୋମୋ’’ତି। ଅଥ ୱା ନିୱୁତ୍ଥଂ ଏତ୍ଥାତି ନିୱାପୋ, ମୋରାନଂ ନିୱାପୋ ମୋରନିୱାପୋ, ମୋରାନଂ ନିୱାପଦିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଯତ୍ଥ ମୋରାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ନିଗ୍ରୋଧୋ ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛୱାଦୋ, ସାସନେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭାୱନାନୁଯୋଗେନ ପରମସ୍ସାସପତ୍ତେ ୱିହରନ୍ତେ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ କାଯକିଲମଥେନ ୱିନାୱ ସାୱକେ ୱିନେତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତସନ୍ଦେହୋ ‘‘କୋ ନାମ ସୋ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅସ୍ସସତି ଅନୁସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତୋ ହୋତି ଏତେନାତି ଅସ୍ସାସୋ, ପୀତିସୋମନସ୍ସନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସାସପତ୍ତାତି ତୁଟ୍ଠିପତ୍ତା ସୋମନସ୍ସପତ୍ତା’’ତି। ଅଧିକୋ ସେଟ୍ଠୋ ଆସଯୋ ନିସ୍ସଯୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମନିସ୍ସଯଭୂତ’’ନ୍ତି। ଆଦିଭୂତଂ ପୁରାତନଂ ସେଟ୍ଠଚରିଯଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହେସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକେହି ତେନେୱ ଆକାରେନ ଅଧିଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁରାଣ...ପେ... ଅରିଯମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି। ତଥା ହି ତଂ ଭଗୱା ‘‘ଅଦ୍ଦସ ପୁରାଣଂ ମଗ୍ଗଂ ପୁରାଣମଞ୍ଜସ’’ନ୍ତି ଅୱୋଚ। ପୂରେତ୍ୱା ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ। ‘‘ପୂରେତ୍ୱା’’ତି ୱା ଇଦଂ ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଠସେସୋତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପଟିଜାନନ୍ତି ଅସ୍ସାସପତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଯୋଜନା।

ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାୱାଦୱଣ୍ଣନା

୫୫। ପକତା ହୁତ୍ୱା ୱିଚ୍ଛିନ୍ନା ୱିପ୍ପକତାତି ଆହ ‘‘ଅନିଟ୍ଠିତାୱ ହୁତ୍ୱା ଠିତା’’ତି।

୫୬।ୱୀରିଯେନ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନୱାଦୋତି ଲୂଖପଟିପତ୍ତିସାଧନେନ ୱୀରିଯେନ ଅତ୍ତତଣ୍ହାୱିନୋଦନୱସେନ ପାପକସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନୱାଦୋ। ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ଜେଗୁଚ୍ଛଂ, ଅଧିକଂ ଜେଗୁଚ୍ଛଂ ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛଂ, ଅତିୱିଯ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଂ, ତସ୍ମିଂ ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛେ। କାଯଦଡ୍ଢୀବହୁଲଂ ତପତୀତି ତପୋ, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ, ତେନ କାଯଦଡ୍ଢୀବହୁଲତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ପାପସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ, ୱିରଜ୍ଜନମ୍ପି ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାତି ଆହ ‘‘ୱୀରିଯେନ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛା’’ତି। ଘାସଚ୍ଛାଦନସେନାସନତଣ୍ହାୱିନୋଦନମୁଖେନ ଅତ୍ତସ୍ନେହୱିରଜ୍ଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ନାନାକାରେସୁ ଅଚେଲକାଦିୱତେସୁ ଏକଚ୍ଚଂ ସମାଦିନ୍ନାନଂ ପରିସୋଧନମେୱେତ୍ଥ ପାରିପୂରଣଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଅନୱସେସତୋ ସମାଦାନଂ ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଆହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣାତି ପରିସୁଦ୍ଧା’’ତି। ପରିସୋଧନଞ୍ଚ ନେସଂ ସକସମଯସିଦ୍ଧେନ ନଯେନ ପଟିପଜ୍ଜନମେୱ। ୱିପରିଯାଯେନ ଅପରିସୁଦ୍ଧତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୭।‘‘ଏକଂ ପଞ୍ହମ୍ପି ନ କଥେତୀ’’ତି ପଠମଂ ଅତ୍ତନା ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହସ୍ସ ଅକଥିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ।

ତପନିସ୍ସିତକୋତି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତଂ ତପଂ ନିସ୍ସାଯ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନକୋ। ସୀହନାଦେତି ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ। ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରିତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତସ୍ସା ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନପି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଉପକ୍କିଲେସୱଣ୍ଣନା

୫୮। ‘‘ସମ୍ମା ଆଦିଯତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ସମ୍ମା ଆଦିଯନଞ୍ଚସ୍ସ ଦଡ୍ଢହଗ୍ଗାହୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଦଡ୍ଢହଂ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି। ‘‘ସାସନାୱଚରେନାପି ଦୀପେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଧୁତଙ୍ଗଧରତାମତ୍ତେନ ଅତ୍ତମନତା, ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଉପକ୍କିଲେସୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ଯଥାୱୁତ୍ତତପସମାଦାନଧୁତଙ୍ଗଧରତାନଂ ସତିପି ଅନିଯ୍ୟାନିକତ୍ତେ ସଦିସତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ଦୁୱିଧସ୍ସାପୀତି ‘ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପୋ’ତି ଚ ଏୱଂ ଉପକ୍କିଲେସଭେଦେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ତପସ୍ସିନୋ’’ତି କେଚି। ଯସ୍ମା ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସାସନିକୱସେନାପି ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ, ତସ୍ମା ବାହିରକସ୍ସ, ସାସନିକସ୍ସ ଚାତି ଏୱଂ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ତପସ୍ସିନୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ଚେୱ ହି ଉପରିପି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ୱକ୍ଖତୀତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ଯଦିଦଂ ‘‘କୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଯା ସଦିସୋ’’ତି ଏୱଂ ଅତିମାନସ୍ସ, ଅନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚସ୍ସେୱ ଚ ‘‘ଅଲମେତ୍ତାୱତା’’ତି ଏୱଂ ଅତିମାନସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପାଦନଂ, ଏତ୍ତାୱତା।

ଉକ୍କଂସତୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠଂ କରୋତି। ଉକ୍ଖିପତୀତି ଅଞ୍ଞେସଂ ଉପରି ଖିପତି, ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଂ ସଂହାରେତୀତି ପରଂ ସଂହରଂ ନିହୀନଂ କରୋତି। ଅୱକ୍ଖିପତୀତି ଅଧୋ ଖିପତି, ଅୱମଞ୍ଞତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ମାନମଦକରଣେନାତି ମାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମଦସ୍ସ କରଣେନ ଉପ୍ପାଦନେନ। ମୁଚ୍ଛିତୋହୋତୀତି ମୁଚ୍ଛାପନ୍ନୋ ହୋତି, ସା ପନ ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାସୀଲଙ୍ଗତପରାମାସକାଯଗନ୍ଥେହି ଗଧିତଚିତ୍ତତା, ତଞ୍ଚ ଚ ଅତିଲଗ୍ଗଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଗଧିତୋ ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନୋ’’ତି। ପମଜ୍ଜନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପମଜ୍ଜନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପମାଦମାପଜ୍ଜତୀ’’ତି। କେୱଲଂ ଧୁତଙ୍ଗସୁଦ୍ଧିକୋ ହୁତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ତାଯ ଏୱ ଧୁତଙ୍ଗସୁଦ୍ଧିକତାଯ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସାସନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଧୁତଙ୍ଗମେୱ…ପେ… ପଜ୍ଜେତୀ’’ତି।

୫୯।ତେଯେୱ ପଜ୍ଜଯା। ସୁଟ୍ଠୁ କତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧାତି ଆଦରଗାରୱଯୋଗେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଦାନୱସେନ ଉପନଯୱସେନ ଲଦ୍ଧା। ୱଣ୍ଣଭଣନନ୍ତି ଗୁଣକିତ୍ତନଂ। ଅସ୍ସାତି ତପସ୍ସିନୋ।

୬୦।ୱୋଦାସନ୍ତି ବ୍ଯାସନଂ, ୱିଭଜ୍ଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ୱିଭଜ୍ଜନଂ ଦ୍ୱିଧା ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେଭାଗଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଦ୍ୱେ ଭାଗେ କରୋତି ରୁଚ୍ଚନାରୁଚ୍ଚନୱସେନ । ଗେଧଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତଗେଧୋ। ମୁଚ୍ଛନଂ ନାମ ସତିୱିପ୍ପୱାସେନେୱ ହୋତି, ନ ସତିଯା ସତୀତି ଆହ ‘‘ସମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ’’ତି। ଆଦୀନୱମତ୍ତମ୍ପୀତି ଗଧିତାଦିଭାୱେନ ପରିଭୋଗେ ଆଦୀନୱମତ୍ତମ୍ପି ନ ପସ୍ସତି। ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାତି ପରିଭୋଗେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରିଭୋଗମତ୍ତମ୍ପୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ପରିଭୋଗମ୍ପି ଏକୱାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାପି ପରିଭୁଞ୍ଜନମ୍ପି ନ କରୋତି।

୬୧।ୱିଚକ୍କସଣ୍ଠାନାତି ୱିପୁଲତମଚକ୍କସଣ୍ଠାନା। ସଜ୍ଜସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜନତୋ ଅଯୋକୂଟସଦିସା ଦନ୍ତା ଏୱ ଦନ୍ତକୂଟଂ।ଅପସାଦେତୀତି ପସାଦେତି। ଅଚେଲକାଦିୱସେନାତି ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ। ଲୂଖାଜୀୱିନ୍ତି ସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିଯା ଲୂଖଜୀୱିକଂ।

୬୨।ତପଂ କରୋତୀତି ଭାୱନାମନସିକାରଲକ୍ଖଣଂ ତପଂ ଚରତି ଚରନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଚଙ୍କମଂ ଓତରତି ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୱିଯ। ୱିହାରଙ୍ଗଣଂ ସମ୍ମଜ୍ଜତି ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେନ୍ତୋ ୱିଯ।

‘‘ଆଦସ୍ସଯମାନୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ।

କିଞ୍ଚିୱଜ୍ଜନ୍ତି କିଞ୍ଚି କାଯିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା ଦୋସଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନଂ। ଅରୁଚ୍ଚମାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସିଦ୍ଧନ୍ତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱେନ ଅରୁଚ୍ଚମାନଂ। ରୁଚ୍ଚତି ମେତି ‘‘କପ୍ପତି ମେ’’ତି ୱଦତି। ଅନୁଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱେନ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ଅନୁଜାନିତବ୍ବଂ। ସୱନମନୋହାରିତାଯ ‘‘ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ’’ତି ଅନୁମୋଦିତବ୍ବଂ।

୬୩। କୁଜ୍ଝନସୀଲତାଯ କୋଧନୋ। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ଉପନାହୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଉପନାହୀ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ତଂସମଙ୍ଗୀ ହୋତୀତି ‘‘ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଇସ୍ସତି ଉସୂଯତୀତି ଉସ୍ସୁକୀ। ସଠନଂ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନଂ ସଠୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଠୋ। ସନ୍ତଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନସଭାୱା ମାଯା, ମାଯା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମାଯାୱୀ। ଗରୁଟ୍ଠାନିଯାନମ୍ପି ପଣିପାତାକରଣଲକ୍ଖଣଂ ଥମ୍ଭନଂ ଥଦ୍ଧଂ, ତମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଥଦ୍ଧୋ। ଗୁଣେହି ସମାନଂ, ଅଧିକଞ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିହୀନଂ କତ୍ୱା ମଞ୍ଞନସୀଲତାଯ ଅତିମାନୀ। ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନଚ୍ଛିକତାସଙ୍ଖାତା ପାପା ଲାମକା ଇଚ୍ଛା ଏତସ୍ସାତି ପାପିଚ୍ଛୋ। ମିଚ୍ଛା ୱିପରୀତା ଦିଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ। ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୧୮୭, ୨୦୨, ୪୨୭; ୩।୨୭, ୨୯; ଉଦା॰ ୫୫; ମହାନି॰ ୨୦; ନେତ୍ତି॰ ୫୮) ଏୱଂ ଅତ୍ତନା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠତାଯ ସତା ଦିଟ୍ଠି ସନ୍ଦିଟ୍ଠି, ତମେୱ ପରାମସତୀତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୀ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ସଯଂ ଦିଟ୍ଠି ସନ୍ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ୱତ୍ତୁୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଆ ବାଳ୍ହଂ ୱିଯ ଧୀଯତୀତି ଆଧାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦଳ୍ହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତ’’ନ୍ତି। ଯଥାଗହିତଂ ଗାହଂ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନସୀଲୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଦୁପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀ। ପଟିସେଧତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ, (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୪୯) ଦୁସ୍ସୀଲୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୨୧୩; ୧୦।୭୫; ପାରା॰ ୧୯୫; ଧ॰ ପ॰ ୩୦୮) ଚ।

ପରିସୁଦ୍ଧପପଟିକପ୍ପତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪।ଇଧ ନିଗ୍ରୋଧ ତପସ୍ସୀତି ଯଥାନୁକ୍କନ୍ତଂ ପୁରିମପାଳିଂ ନିଗମନୱସେନ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ଗହିତଲଦ୍ଧିନ୍ତି ‘‘ଅଚେଲକାଦିଭାୱୋ ସେଯ୍ୟୋ, ତେନ ଚ ସଂସାରସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଗହିତଲଦ୍ଧିଂ। ରକ୍ଖିତଂ ତପନ୍ତି ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ସମାଦିଯିତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଂ ଅଚେଲକୱତାଦିତପଂ। ‘‘ସବ୍ବମେୱ ସଂକିଲିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଯଂ ୱକ୍ଖତି ପରିସୁଦ୍ଧପାଳିୱଣ୍ଣନାଯଂ ‘‘ଲୂଖତପସ୍ସିନୋ ଚେୱ ଧୁତଙ୍ଗଧରସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୬୪), ତସ୍ସ ପରିକପ୍ପିତରୂପସ୍ସ ଲୂଖସ୍ସ ତପସ୍ସିନୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧପାଳିଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଚ ଇମିନା ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱସେନ ପାଳି ଯେୱେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ନ ପନ ତଦତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତୱିପକ୍ଖୱସେନାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ, ପଟିକ୍ଖେପୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଂ ଠାନେତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ହେତୁଅତ୍ଥେନ କରଣୱଚନେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ସୋ ତେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଉତ୍ତରି ୱାଯମମାନୋତି ଯଥାସମାଦିନ୍ନେହି ଧୁତଧମ୍ମେହି ଅପରିତୁଟ୍ଠୋ, ଅପରିଯୋସିତସଙ୍କପ୍ପୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପରି ଭାୱନାନୁଯୋଗୱସେନ ସମ୍ମାୱାଯାମଂ କରୋନ୍ତୋ।

୬୯।ଇତୋ ପରନ୍ତି ଇତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯତୋ ପରଂ। ଅଗ୍ଗଭାୱଂ ୱା ସାରଭାୱଂ ୱାତି ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାଯ ଅଗ୍ଗଭାୱଂ ୱା ସାରଭାୱଂ ୱା ଅଜାନନ୍ତୋ। ‘‘ଅଯମେୱସ୍ସ ଅଗ୍ଗଭାୱୋ ସାରଭାୱୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା, ସାରପ୍ପତ୍ତା ଚା’’ତି ଆହ।

ପରିସୁଦ୍ଧତଚପ୍ପତ୍ତାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଯମନଂ ସଂଯମନଂ ଯାମୋ, ହିଂସାଦୀନଂ ଅକରଣୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଯାମୋୱ ଚାତୁଯାମୋ, ସୋ ଏୱ ସଂୱରୋ, ତେନ ସଂୱୁତୋ ଗୁତ୍ତସବ୍ବଦ୍ୱାରୋ ଚାତୁଯାମସଂୱରସଂୱୁତୋ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧେନ ସଂୱରେନ ପିହିତୋ’’ତି। ଅତିପାତନଂ ହିଂସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପାଣଂ ନ ହନତୀ’’ତି। ଲୋଭଚିତ୍ତେନ ଭାୱିତଂ ସମ୍ପାୱିତନ୍ତି କତ୍ୱା ଭାୱିତଂ ନାମ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଅଯଞ୍ଚ ତେସୁ ତେସଂଯେୱ ସମୁଦାଚାରୋ ମଗ୍ଗୋଟ୍ଠପକଂ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ତେସଂ ସଞ୍ଞାଯା’’ତି।

ଏତନ୍ତି ଅଭିହରଣଂ, ହୀନାଯ ଅନାୱତ୍ତନଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ସୋ ଅଭିହରତୀତି ଆଦିଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି। ଅଭିହରତୀତି ଅଭିବୁଦ୍ଧିଂ ନେତି। ତେନାହ ‘‘ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢେତୀ’’ତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନାପି ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଅଭିୱାଦନାଦି କରୀଯତେୱାତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ସେଟ୍ଠା ଗୁଣୱିସେସଯୋଗତୋ, ଦୋସୱିରହିତତୋ ଚ, ଯତୋ ସା ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତା ୱୁତ୍ତା। ଗିହିଭାୱୋ ପନ ନିହୀନୋ ତଦୁଭଯାଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ହୀନାଯ ଗିହିଭାୱତ୍ଥାଯା’’ତି।

୭୧।ତଚପ୍ପତ୍ତାତି ତଚଂ ପତ୍ତା, ତଚସଦିସା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୪। ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱସେନାତି ତିତ୍ଥିଯାନଂ ସମଯୱସେନ। ନେସନ୍ତି ତିତ୍ଥିଯାନଂ। ତନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ। ସୀଲସମ୍ପଦାତି ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ତଚସାରସମ୍ପତ୍ତିତୋତି ତଚତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାଯାସାରସମ୍ପତ୍ତିତୋ। ୱିସେସଭାୱନ୍ତି ୱିସେସସଭାୱଂ।

ଅଚେଲକପାଳିମତ୍ତମ୍ପୀତି ଅଚେଲକପାଳିଆଗତତ୍ଥମତ୍ତମ୍ପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମଯଂ ଅନସ୍ସାମ ୱିନଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅ-କାରୋ ୱା ନିପାତମତ୍ତଂ, ନସ୍ସାମାତି ୱିନସ୍ସାମ। କୁତୋ ପରିସୁଦ୍ଧପାଳିତି କୁତୋ ଏୱ ଅମ୍ହେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧପାଳିଆଗତପଟିପତ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସୁତିୱସେନାପୀତି ସୋତପଥାଗମନମତ୍ତେନାପି ନ ଜାନାମ।

ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସପଜ୍ଝାଯନୱଣ୍ଣନା

୭୫।ଅସ୍ସାତି ସନ୍ଧାନସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ। କକ୍ଖଳନ୍ତି ଫରୁସଂ। ଦୁରାସଦୱଚନନ୍ତି ଅୱତ୍ତବ୍ବୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ଫରୁସୱଚନଂ ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଯୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ଖମାପିତେ ଖମାପକସ୍ସ ପଟିପାକତିକଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅଯଂ ମଯୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୭୬।ବୋଧତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱଘୋସନତ୍ଥାଯ। ୱାଦତ୍ଥାଯାତି ପରୱାଦଭଞ୍ଜନୱାଦତ୍ଥାଯ। ରାଗାଦିସମନତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ନ ଅନ୍ତେୱାସିକମ୍ଯତାଯ। ଓଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯାତି ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ସବ୍ବସୋ ଓରପାରାତିଣ୍ଣମାୱହତ୍ତା ଦେସନାଯ। ସବ୍ବକିଲେସପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି କିଲେସାନଂ ଲେସେନପି ଦେସନାଯ ଅପରାମଟ୍ଠଭାୱତୋ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯୋସାନାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୭।ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ସତ୍ତୱସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ‘‘ସତ୍ତାହ’’ନ୍ତି ପଦଂ, ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱଚନଂ। ଅସଠୋ ପନ ଅମାଯାୱୀ ଉଜୁଜାତିକୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ହି ତଂମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀତି। ୱଙ୍କୱଙ୍କୋତି କାଯୱଙ୍କାଦୀହିପି ୱଙ୍କେହି ୱଙ୍କୋ ଜିମ୍ହୋ କୁଟିଲୋ। ‘‘ସଠଂ ପନାହଂ ଅନୁସାସିତୁଂ ନ ସକ୍କୋମୀ’’ତି ନ ଇଦଂ ଭଗୱା କିଲାସୁଭାୱେନେୱ ୱଦତି, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ଅଭାଜନଭାୱେନେୱ।

୭୮ ।ପକତିଯା ଆଚରିଯୋତି ଯୋ ଏୱ ତୁମ୍ହାକଂ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପକତିଯା ଆଚରିଯୋ ଅହୋସି, ସୋ ଏୱ ଇଦାନିପି ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନ ଆଚରିଯୋ ହୋତୁ, ନ ମଯଂ ତୁମ୍ହେ ଅନ୍ତେୱାସିକେ କାତୁକାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନମଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଉଦ୍ଦେସେନ ଅତ୍ଥିକା, ଧମ୍ମତନ୍ତି ମେୱ ପନ ତୁମ୍ହେ ଞାପେତୁକାମମ୍ହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଜୀୱତୋତି ଜୀୱିକାଯ ୱୁତ୍ତିତୋ। ଅକୁସଲାତି କୋଟ୍ଠାସଂ ପତ୍ତାତି ଅକୁସଲାତି ତଂ ତଂ କୋଟ୍ଠାସତଂଯେୱ ଉପଗତା। କିଲେସଦରଥସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି କିଲେସଦରଥସହିତା ତଂସମ୍ବନ୍ଧନତୋ । ଜାତିଜରାମରଣାନଂ ହିତାତି ଜାତିଜରାମରଣିଯା। ସଂକିଲେସୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥି, ସଂକିଲେସେ ୱା ନିଯୁତ୍ତାତି ସଂକିଲେସିକା। ୱୋଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସୁଦ୍ଧି, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତତ୍ତା ୱୋଦାନିଯା। ତଥାଭୂତା ଚେତେ ୱୋଦାପେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତେ ୱୋଦାପେନ୍ତୀ’’ତି। ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ପଞ୍ଞାଯ ପାରିପୂରିୱେପୁଲ୍ଲତା ମଗ୍ଗଫଲୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା…ପେ… ୱେପୁଲ୍ଲତ’’ନ୍ତି। ଉଭୋପି ୱା ଏତାନି ପାରିପୂରିୱେପୁଲ୍ଲାନି। ଯା ହି ତସ୍ସ ପାରିପୂରୀ, ସା ଏୱ ୱେପୁଲ୍ଲତାତି। ତତୋତି ସଂକିଲେସଧମ୍ମପ୍ପହାନୱୋଦାନଧମ୍ମାଭିବୁଦ୍ଧିହେତୁ।

୭୯।‘‘ଯଥା ମାରେନା’’ତି ନଯିଦଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ତଥାଭାୱକଥନମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମାରୋ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥାତି ମାରେନ ତେସଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଛା ଅଞ୍ଞାସୀତି ଯୋଜନା। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ପଗେୱ ନ ଅଞ୍ଞାସୀତି? ଅନାୱଜ୍ଜିତତ୍ତା। ମାରଂ ପଟିବାହିତ୍ୱାତି ମାରେନ ତେସୁ କତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଧମେତ୍ୱା, ନ ତେସଂ ସତି ପଯୋଜନେ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦୁକ୍କରଂ। ସୋତି ମଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ। ତେସଂ ପରିବ୍ବାଜକାନଂ।

ଫୁଟ୍ଠାତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଫୁଟ୍ଠା। ଯତ୍ରାତି ନିବ୍ବାରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେସୂ’’ତି। ଅଞ୍ଞାଣତ୍ଥନ୍ତି ଆଜାନନତ୍ଥଂ, ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଞ୍ହେତ୍ଥ ଆ-କାରୋତି ଆହ ‘‘ଜାନନତ୍ଥ’’ନ୍ତି, ୱୀମଂସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ‘‘ଜାନାମ ତାୱସ୍ସ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଆଜାନନତ୍ଥଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରିସ୍ସାମା’’ତି ଏକସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଏକୱାରମ୍ପି ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପନ୍ନଂ। ସତ୍ତାହୋ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଏତେସଂ କିଂ କରିସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। ସତ୍ତାହଂ ପୂରେତୁନ୍ତି ସତ୍ତାହଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପୂରେତୁଂ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱସେନ ୱା ସତ୍ତାହଂ ପୂରେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୱାଦଭିନ୍ଦନନ୍ତି ପରୱାଦମଦ୍ଦନଂ। ସକୱାଦସମୁସ୍ସାପନନ୍ତି ସକୱାଦପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ୱାସନାଯାତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୱାସନାଯ। ନେସନ୍ତି ଚ ପକରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦଞ୍ଞେସମ୍ପି ହି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା, ପରମ୍ପରାଯ ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ୱାସନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱାତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱାତି।

ଉଦୁମ୍ବରିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅତ୍ତଦୀପସରଣତାୱଣ୍ଣନା

୮୦ ।ଉତ୍ତାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାକଟଂ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନୁତ୍ତାନଂ ଅପାକଟଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ଅପଚୁରଂ, ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ। ଅନୁତ୍ତାନାନଂ ପଦାନଂ ୱଣ୍ଣନା ଅନୁତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନା। ଉତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନାଯ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତାନଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ମାତୁଲା’’ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୋ, ତସ୍ସା ଆସନ୍ନପ୍ପଦେସେ ମାପିତତ୍ତା ନଗରମ୍ପି ‘‘ମାତୁଲା’’ ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମାତୁଲାଯନ୍ତି ଏୱଂ ନାମକେ ନଗରେ’’ତି। ଅୱିଦୂରେତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ‘‘ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାଜା ଦଢହନେମି ନାମ ଅହୋସୀ’’ତିଆଦିନା ଅତୀତୱଂସଦୀପିକା କଥା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଗତା, ‘‘ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟୱସ୍ସସତାଯୁକାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସ୍ସସତାଯୁକା ପୁତ୍ତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ପନ ସୱିସେସଂ ଅନାଗତତ୍ଥପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ଆଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନାଗତୱଂସଦୀପିକାଯ ସୁତ୍ତନ୍ତକଥାଯା’’ତି। ଅନାଗତତ୍ଥଦୀପନଞ୍ହି ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ତତ୍ଥାପି ଅନାଗତସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିକିତ୍ତନଂ ଅଚ୍ଛରିଯତମଂ। ସମାଗମେନାତି ସନ୍ନିପାତେନ।

‘‘ଭତ୍ତଗ୍ଗଂ ଅମନାପ’’ନ୍ତିଆଦି କେୱଲଂ ତେସଂ ପରିୱିତକ୍କମତ୍ତଂ। ଅମନାପନ୍ତି ଅମନୁଞ୍ଞଂ। ବୁଦ୍ଧେସୁ କତୋ ଅପ୍ପକୋପି ଅପରାଧୋ ଅପ୍ପକୋ କାରୋ ୱିଯ ଗରୁତରୱିପାକୋତି ଆହ ‘‘ବୁଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂ…ପେ… ସଦିସଂ ହୋତୀ’’ତି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ମାତୁଲନଗରସ୍ସ ସମୀପେ, ତସ୍ସଂ ୱା ପରିସାଯଂ।

ଅତ୍ତଦୀପାତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତାତି ସସନ୍ତାନୋ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ହିତସୁଖେସିଭାୱେନ ପନ ଅତ୍ତନିବ୍ବିସେସତ୍ତା ଧମ୍ମୋ ଇଧ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତା ନାମ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି। ଦ୍ୱିଧା ଆପୋ ଗତୋ ଏତ୍ଥାତି ଦୀପୋ, ଓଘେନ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥତୋ ଭୂମିଭାଗୋ। ଇଧ ପନ କାମୋଘାଦୀହି ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣୀଯତ୍ତା ଦୀପୋ ୱିଯାତି ଦୀପୋ, ଅତ୍ତା ଦୀପୋ ପତିଟ୍ଠା ଏତେସନ୍ତି ଅତ୍ତଦୀପା। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତାନଂ ଦୀପ’’ନ୍ତିଆଦି। ଦୀପଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ପଟିସରଣତାତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞସରଣପଟିକ୍ଖେପୱଚନନ୍ତି ଅଞ୍ଞସରଣଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ଇଦଞ୍ହି ନ ଅଞ୍ଞଂ ସରଣଂ କତ୍ୱା ୱିହରଣସ୍ସେୱ ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସରଣସଭାୱସ୍ସେୱ ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେ ଚ ତେନ ଇତରସ୍ସାପି ପଟିକ୍ଖେପସିଦ୍ଧିତୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯଦି ଏତ୍ଥ ପାକତିକୋ ଅତ୍ତା ଇଚ୍ଛିତୋ, କଥଂ ତସ୍ସ ଦୀପସରଣଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଅଧିପ୍ପାଯିକୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛତି ‘‘କୋ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ତା ନାମା’’ତି। ଇତରୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି। ଦୁତିଯୱାରୋପି ପଠମୱାରସ୍ସେୱ ପରିଯାଯଭାୱେନ ଦେସିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗୋଚରେତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗୋଚରଟ୍ଠାନଭୂତେ। ତେନାହ ‘‘ଚରିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ’’ତି। ସକେତି କଥଂ ପନାଯଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସକୋତି ଆହ ‘‘ପେତ୍ତିକେ ୱିସଯେ’’ତି। ପିତିତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତୋ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ଅଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଗୋଚରୋ’’ତି ତେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପେତ୍ତିକେ ୱିସଯେତି। ଚରନ୍ତନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି, ଚରନ୍ତାନନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ, ତେନାଯଂ ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସେନପି ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନପୀତି ଦସ୍ସେତି। କିଲେସମାରସ୍ସ ଓତାରାଲାଭେନେୱ ଇତରମାରାନମ୍ପି ଓତାରାଲାଭୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋତି ଗୋଚରେ ଚରଣଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ୱତ୍ଥୁ ପନ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଆଗତଂ।

ସକୁଣେ ହନ୍ତୀତି ସକୁଣଗ୍ଘି, ମହାସେନସକୁଣୋ। ଅଜ୍ଝପ୍ପତ୍ତାତି ଅଭିଭୱନୱସେନ ପତ୍ତା ଉପଗତା। ନ ମ୍ଯାଯନ୍ତି ମେ ଅଯଂ ସକୁଣଗ୍ଘି ନାଲଂ ଅଭୱିସ୍ସ। ନଙ୍ଗଲକଟ୍ଠକରଣନ୍ତି ନଙ୍ଗଲେନ କସିତପ୍ପଦେସୋ। ଲେଡ୍ଡୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଲେଡ୍ଡୂନଂ ଉଟ୍ଠପିତଟ୍ଠାନଂ। ସକେ ବଲେତି ଅତ୍ତନୋ ବଲହେତୁ। ଅପତ୍ଥଦ୍ଧାତି ଅୱଗାଢହତ୍ଥମ୍ଭା ସଞ୍ଜାତତ୍ଥମ୍ଭା। ଅସ୍ସରମାନାତି ଅୱ୍ହାଯନ୍ତୀ।

ମହନ୍ତଂ ଲେଡ୍ଡୁନ୍ତି ନଙ୍ଗଲେନ ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ସୁକ୍ଖତାଯ ତିଖିଣସିଙ୍ଗଅଯୋଘନସଦିସଂ ମହନ୍ତଂ ଲେଡ୍ଡୁଂ। ଅଭିରୁହିତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ଅଧୋଭାଗେନ ଅତ୍ତନା ପୱିସିତ୍ୱା ନିଲୀନଯୋଗ୍ଗପ୍ପଦେସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତସ୍ସୁପରି ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ଅସ୍ସରମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ‘‘ଏହି ଖୋ’’ତିଆଦି ତସ୍ସ ଅସ୍ସରମାନାକାରଦସ୍ସନଂ। ସନ୍ନଯ୍ହାତି ୱାତଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉଭୋ ପକ୍ଖେ ସମଂ ଠପେତ୍ୱା। ପଚ୍ଚୁପାଦୀତି ପାୱିସି। ତତ୍ଥେୱାତି ଯତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଲାପୋ ଠିତୋ, ତତ୍ଥେୱ ଲେଡ୍ଡୁମ୍ହି । ଉରନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉରପ୍ପଦେସଂ। ପଚ୍ଚାଢଏସୀତି ପତି ଅତାଢଏସି ସାରମ୍ଭୱସେନ ୱେଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ପହରଣତୋ ୱିଧାରେନ୍ତୀ ପତାଢଏସି।

ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଂ। ‘‘ଅୱସର’’ନ୍ତି କେଚି।

‘‘କୁସଲାନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ଦେସନାଯ କୋ ଅନୁସନ୍ଧି? ଯଥାଅନୁସନ୍ଧି ଏୱ। ଆଦିତୋ ହି ‘‘ଅତ୍ତଦୀପା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହରଥା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦) ଯେୱ ଅତ୍ତଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଗହିତା, ତେ ଯେୱେତ୍ଥ କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି। ଅନୱଜ୍ଜଲକ୍ଖଣାନନ୍ତି ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖସଭାୱାନଂ। ‘‘ଅୱଜ୍ଜରହିତସଭାୱାନ’’ନ୍ତି କେଚି। ତତ୍ଥ ପୁରିମେ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ଏୱ ଗହିତା, ଦୁତିଯେ ପନ ୱିପାକଧମ୍ମାପି। ଯଦି ଏୱଂ, କଥଂ ତେସଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନନ୍ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ୱିପାକଧମ୍ମା ସୀଲାଦି ୱିଯ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତିତବ୍ବା’’ତି। ସମାଦାନନ୍ତି ପନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସମ୍ମା ଆଦାନଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପୱତ୍ତି ଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିପାକଧମ୍ମା ହି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେହି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତା ଆଯୁଆଦିସମ୍ପତ୍ତିୱିସେସଭୂତା ଉପରୂପରିକୁସଲୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ୱଡ୍ଢତୀ’’ତି। ପୁଞ୍ଞଫଲନ୍ତି ଚ ଏକଦେସସରୂପେକସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞଫଲଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞଫଲ’’ନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉପରୂପରି ପୁଞ୍ଞମ୍ପି ପୁଞ୍ଞୱିପାକୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି।

‘‘ମାତାପିତୂନ’’ନ୍ତିଆଦି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱରୂପଂ ହେତୂପନିସ୍ସଯଂ କୁସଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସିନେହୱସେନାତି ଉପନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ସିନେହସ୍ସ ୱସେନ, ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ। ନ ହି ସିନେହସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମ କୁସଲଂ ଅତ୍ଥି। ମୁଦୁମଦ୍ଦୱଚିତ୍ତନ୍ତି ମେତ୍ତାୱସେନ ଅତିୱିଯ ମଦ୍ଦୱନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ଯଥା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମାତାପିତୂନଂ …ପେ… ମୁଦୁମଦ୍ଦୱଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତମେୱ ୱିୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତି…ପେ… ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦଞ୍ଞେପି ପନ ଦାନସୀଲାଦିଧମ୍ମା ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତା ୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲଂ ୱିୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତା ୱିୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଫଲୱିସେସାୱହତାଯ ଫଲଦାଯ କୋଟି ସିଖାପ୍ପତ୍ତି, ଦେୱଲୋକେ ଚ ପୱତ୍ତିସିରିୱିଭୱୋତି ପରିଯୋସାନଂ ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି ୱିସେସିତଂ, ମନୁସ୍ସଲୋକୱସେନେୱ ଚାଯଂ ଦେସନା ଆଗତାତି। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତି ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଯୋଜନା। ୱିୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଂ ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ଦସ୍ସିସ୍ସତି ‘‘ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖୋ ନାମ ରାଜା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୦୮)।

ଦଳ୍ହନେମିଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୧।ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୦) ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧଟ୍ଠାନେ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଗାମିଭାୱେନ ସାଧାରଣେ କୁସଲଗ୍ଗହଣେ। ତତ୍ଥ ୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ‘‘ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ଦେସନଂ ଆରଭି, ଆରଭନ୍ତୋ ଚ ଦେସିଯମାନମତ୍ଥଂ । ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଏୱଂ ଦୀପେତ୍ୱା ଆରଭୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ପଠମଂ ତଥା ଅଦୀପେନ୍ତୋପି ଭଗୱା ଅତ୍ଥତୋ ଦୀପେତି ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୨।ଇସକମ୍ପୀତି ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି। ଅୱସକ୍କିତନ୍ତି ଓଗତଭଟ୍ଠଂ। ନେମିଅଭିମୁଖନ୍ତି ନେମିପ୍ପଦେସସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା। ବନ୍ଧିଂସୁ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଓସକ୍କିତାନୋସକ୍କିତଭାୱଂ ଜାନିତୁଂ। ତଦେତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନା ଚୱନଂ। ଅତିବଲୱଦୋସେତି ରଞ୍ଞୋ ବଲୱତି ଅନତ୍ଥେ ଉପଟ୍ଠିତେ ସତି।

ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ରଞ୍ଞୋ ଆଣାଯ ପମାଦଂ ଅକରୋନ୍ତୋ।

ଏକସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତମେୱାତି ଜମ୍ବୁଦୀପମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସୋ ଉତ୍ତରତୋ ଅସ୍ସକଣ୍ଣପବ୍ବତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଏକସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତୋ। ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିୱସେନାତି ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହାଯ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା ୱସେନ।

୮୩।ଏୱଂ କତ୍ୱାତି କାସାଯାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା। ସୁକତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥମେୱ ୱଦତି।

‘‘ଦସୱିଧଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତୱିଭାଗୋ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ପୂରେନ୍ତେନେୱାତି ପୂରେତ୍ୱା ଠିତେନେୱ। ନିଦ୍ଦୋସେତି ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାନଂ ଦୋସାନଂ ଅପଗମନେ ନିଦ୍ଦୋସେ। ଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ ୱତ୍ତେତି ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜୂହି ୱତ୍ତିତବ୍ବୱତ୍ତେ। ଭାୱିନି ଭୂତେ ୱିଯ ହି ଉପଚାରୋ ଯଥା ‘‘ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ସୁ। ନି। ୪୧୦)। ଅଧିଗତଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାପି ହି ତେ ତତ୍ଥ ୱତ୍ତନ୍ତେୱାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ଚକ୍କୱତ୍ତିଅରିଯୱତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୪। ଅଞ୍ଜଥା ୱଉିତ୍ତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦଧିଟ୍ଠାନଂ, ତେନ ତଦଧିଟ୍ଠାନେନ ଚେତସା। ସକ୍କରୋନ୍ତୋତି ଆଦରକିରିଯାୱସେନ କରୋନ୍ତୋ। ତେନାହ "ଯଥା"ତିଆଦି। ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋତି ପାସାଣଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁକରଣୱସେନ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋ। ତେନେୱାହ "ତସ୍ମିଂ ଗାରୱୁପ୍ପତ୍ତିଯା"ତି। ମାନେନ୍ତୋତି ସମ୍ଭାୱନାୱସେନ ମନେନ ପିଯାଯନ୍ତୋ। ତେନାହ "ତମେୱା"ତିଆଦି। ଏୱଂ ପୂଜଯତୋ ଅପଚାଯତୋ ଏୱଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତସକ୍କାରାଦିସମ୍ପତ୍ତୱୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତଂ ଅପଦିସିତ୍ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। "ଧମ୍ମାଧିପତିଭୂତୋ ଆଗତଭାୱେନା"ତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଜେଟ୍ଠକଭାୱେନ ପୁରିମପୁରିମତରଅତ୍ତଭାୱେସୁ ସକ୍କଚ୍ଚ ସମୁପଚିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। "ଧମ୍ମୱସେନେୱ ସବ୍ବକିରିଯାନଂ କରଣେନା"ତି ଏତେନ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅସ୍ସାତି ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଯା। ପରଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଞ୍ଜଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅନତ୍ଥତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ତେନେୱ ପରହିତସାଧନେନ ଖନ୍ତିଆଦିଗୁଣେନ ଅତ୍ତାନଂ ତତୋ ଏୱ ରକ୍ଖତି। ମେତ୍ତଚିତ୍ତତାତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତତାଯ। ନିୱାସନପାରୁପନଗେହାଦୀନଂ ସୀତୁଣ୍ହାଦିପଟିବାହନେନ ଆୱରଣଂ। ଅନ୍ତୋ ଜନସ୍ମିନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଭୂତେ ପୁତ୍ତଦାରାଦିଜନେ।

"ସୀଲସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠାପେହୀ"ତି ଇମିନା ରକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି, "ୱତ୍ଥଗନ୍ଧମାଲାଦୀନି ଦେହୀ"ତି ଇମିନା ଆୱରଣଂ, ଇତରେନ ଗୁତ୍ତିଂ। ଭତ୍ତୱେତନସମ୍ପଦାନେନପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସୀଲସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠାପନାଦୀନି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଏସେୱ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେସୁ। ନିଗମୋ ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି ନେଗମା, ଏୱଂ ଜାନପଦାତି ଆହ "ନିଗମୱାସିନୋ"ତିଆଦି।

ନୱୱିଧା ମାନମଦାତି "ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ"ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪।୧୦୮; ଧ। ସ। ୧୧୨୧; ୱିଭ। ୮୬୬; ମହାନି। ୨୧, ୧୭୮) ନଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନୱୱିଧା ମାନସଙ୍ଖାତା ମଦା। ମାନୋ ଏୱ ହେତ୍ଥ ପମଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତିଯା ମାନମଦୋ। ସୋଭନେ କାଯିକୱାଚସିକକମ୍ମେ ରତୋତି ସୂରତୋ ଉ-କାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚଂ, କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ସଙ୍ଖଂ ୱା କାଯୱଚୀସୁଚରିତଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଓରତୋତି ସୋରତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ସୁଚରିତଂ। ରାଗାଦୀନନ୍ତି ରାଗଦୋସମୋହମାନାଦୀନଂ। ଦମନାଦୀହୀତି ଦମନସମନପରିନିବ୍ବାପନେହି। ଏକମତ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ ଚିତ୍ତଂ, ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀନଞ୍ହି ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ଦମନାଦିପଚ୍ଚେକଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିଯ ଏକଚ୍ଚଂ ପଟିସଙ୍ଖାନମୁଖେନ ପଜହନତୋ। ଏକମତ୍ତାନନ୍ତି ୱା ୱିୱେକୱସେନ ଏକଂ ଏକାକିନଂ ଅତ୍ତାନଂ। କାଲେ କାଲେତି ତେସଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବେ କାଲେ କାଲେ।

ଇଧ ଠତ୍ୱାତି "ଇଦଂ ଖୋ, ତାତ, ତ"ନ୍ତି ଏୱଂ ନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା। ୱତ୍ତନ୍ତି ଅରିଯଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ। ସମାନେତବ୍ବନ୍ତି "ଦସୱିଧଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧ"ନ୍ତି ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଗଣନାଯ ଚ ସମାନଂ କାତବ୍ବଂ ଅନୂନଂ ଅନଧିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ଅଧମ୍ମରାଗସ୍ସାତି ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ରାଗସ୍ସ। ୱିସମଲୋଭସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେପି ଅତିୱିଯ ବଲୱଭାୱେନ ପୱତ୍ତଲୋଭସ୍ସ।

ଚକ୍କରତନପାତୁଭାୱୱଣ୍ଣନା

୮୫।ୱତ୍ତମାନସ୍ସାତି ପରିପୁଣ୍ଣେ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ, ନୋ ଅପରିପୁଣ୍ଣେତି ଆହ "ପୂରେତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନସ୍ସା"ତି। କିତ୍ତାୱତା ପନସ୍ସ ପାରିପୂରୀ ହୋତୀତି? ତତ୍ଥ "କତାଧିକାରସ୍ସ ତାୱ ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ଦ୍ୱାଦସହିପି ସଂୱଚ୍ଛରେହି ପୂରତି, ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା, ପଞ୍ଞାସାଯ ୱା ସଂୱଚ୍ଛରେହି। ଅଯଞ୍ଚ ଭେଦୋ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସପି ତିକ୍ଖମଜ୍ଝମୁଦୁତାୱସେନ, ଇତରସ୍ସ ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋପୀ"ତି ୱଦନ୍ତି।

ଦୁତିଯାଦିଚକ୍କୱତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୦।ଅତ୍ତନୋ ମତିଯାତି ପରମ୍ପରାଗତଂ ପୁରାଣଂ ତନ୍ତିଂ ପୱେଣିଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛିତାକାରେନ। ତେନାହ "ପୋରାଣକ"ନ୍ତିଆଦି।

ନପବ୍ବନ୍ତୀତି ସମିଦ୍ଧିଯା ନ ପୂରେନ୍ତି, ଫୀତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ନ ୱଡ୍ଢନ୍ତୀ"ତି। ତଥା ଚାହ "କତ୍ଥଚି ସୁଞ୍ଞା ହୋନ୍ତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରାଜକିଚ୍ଚେ ରଞ୍ଞା ଅମା ସହ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅମଚ୍ଚା, ଯେହି ୱିନା ରାଜକିଚ୍ଚଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି। ପରମ୍ପରାଗତା ହୁତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ପରିସାଯ ଭୱାତି ପାରିସଜ୍ଜା। ତେନାହ "ପରିସାୱଚରା"ତି। ତସ୍ମିଂ ଠାନନ୍ତରେ ଠପିତା ହୁତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆଯଂ, ୱଯଞ୍ଚ ଯଥାୱତୋ ଗଣେନ୍ତୀତି ଗଣକା। ଜାତିକୁଲସୁତାଚାରାଦିୱସେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଗତତ୍ତା ମହତୀ ମତ୍ତା ଏତେସନ୍ତି ମହାମତ୍ତା, ତେ ପନ ମହାନୁଭାୱା ଅମଚ୍ଚା ଏୱାତି ଆହ "ମହାଅମଚ୍ଚା"ତି। ଯେ ରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥାନୀକାଦୀସୁ ଅୱଟ୍ଠିତା, ତେ ଅନୀକଟ୍ଠାତି ଆହ "ହତ୍ଥିଆଚରିଯାଦଯୋ"ତି । ମନ୍ତଂ ପଞ୍ଞଂ ଅସିତା ହୁତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୀତି ମନ୍ତସ୍ସାଜୀୱିନୋ, ମତିସଜୀୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ଯେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରାଜକିଚ୍ଚେ ଉପଦେସଦାଯିନୋ। ତେନାହ "ମନ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା"ତିଆଦି।

ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦିପରିହାନିକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୧।ବଲଓ୍ୱଲୋଭଭ୍ତାତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଇଦାନି ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସା ନାମ ବହୂ, ତେସଂ ସଙ୍କେସଂ ଧନେ ଅନୁପ୍ପଦିଯମାନେ ମଯ୍ହଂ କୋସସ୍ସ ପରିକ୍ଖଯୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନବଲଓ୍ୱଲୋଭଭ୍ତା। ଉପରୂପରିଭୂମୀସୂତି ଛକାମସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତାସୁ ଉପରୂପରିକାମଭୂମୀସୁ। କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ଅଗ୍ଗଂ ନାମ, ତଂ ପନେତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଗାମୀତି ଆହ ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଗ୍ଗଂ ଅସ୍ସା’’ତି। ସଗ୍ଗେ ନିଯୁତ୍ତା, ସଗ୍ଗପ୍ପଯୋଜନାତି ୱା ସୋଓ୍ୱଗ୍ଗିକା। ଦସନ୍ନଂ ୱିସେସାନନ୍ତି ଦିବ୍ବଆଯୁୱଣ୍ଣଯସସୁଖଆଧିପତେଯ୍ଯାନଞ୍ଚେୱ ଦିବ୍ବରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଫଲୱିସେସାନଂ । ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ସକୋ ଅତ୍ତଭାୱୱଣ୍ଣୋ ଗହିତୋ, ରୂପଗ୍ଗହଣେନ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାରମ୍ମଣଂ।

୯୨।ସୁଟ୍ଠୁନିସିଦ୍ଧନ୍ତି ଯଥାଯଂ ଇମିନା ଅତ୍ତଭାୱେନ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମଦେୱ ତତୋ ନିସେଧିତଂ କତ୍ୱା। ମୂଲହତନ୍ତି ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନେନ ମୂଲେ ଏୱ ହତଂ।

୯୬। ରାଗୱସେନ ଚରଣଂ ଚରିତ୍ତଂ, ଚରିତ୍ତମେୱ ଚାରିତ୍ତଂ, ମେଥୁନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତଂ ପନ ‘‘ପରେସଂ ଦାରେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ମିଚ୍ଛାଚାର’’ନ୍ତି ଆହ।

୧୦୦।ପଚ୍ଚନୀକଦିଟ୍ଠୀତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକାଯ (ମ। ନି। ୧।୪୪୧; ୨।୯୪; ୱିଭ। ୭୯୩) ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଦିଟ୍ଠି।

୧୦୧।ମାତୁଚ୍ଛାଦିକା ଉପରି ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଅତିବଲଓ୍ୱଲୋଭୋତି ଅତିୱିଯ ବଲୱା ବହଲକିଲେସୋ, ଯେନ ଅକାଲେ, ଅଦେସେ ଚ ପୱତ୍ତତି। ମିଚ୍ଛାଧମ୍ମୋତି ମିଚ୍ଛା ୱିପରୀତୋ ଅୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁକୋ ଲୋଭଧମ୍ମୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁରିସାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଯେନ ମେତ୍ତାକରୁଣାପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଚିତ୍ତେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ମତ୍ତେଯ୍ଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଚ କିରିଯା ମତ୍ତେଯ୍ଯତା। ତେନାହ ‘‘ମାତରି ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଯା ଏତଂ ନାମ’’ନ୍ତି । ଯା ସମ୍ମା ପଜ୍ଜିତବ୍ବେ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି, ସୋପି ଦୋସୋ ଅଗାରୱକିରିଯାଦିଭାୱତୋ। ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସା ଅଭାୱୋ ଚେୱ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତା ଚ ଅମତ୍ତେଯ୍ଯତା’’ତି। କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କୁଲେ ୱୁଦ୍ଧାନଂ ମହାପିତୁଚୂଳପିତୁଜେଟ୍ଠକଭାତିକାଦୀନଂ।

ଦସୱସ୍ସାଯୁକସମଯୱଣ୍ଣନା

୧୦୩।‘‘ଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମଯୋ ଆମଟ୍ଠୋ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଚେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତି। ଅଲଂ ପତିନୋତି ଅଲଂପତେଯ୍ଯା। ତସ୍ସା ପରିଯତ୍ତତା ଭରିଯାଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତା’’ତି। ଅଗ୍ଗରସାନୀତି ମଧୁରଭାୱେନ, ଭେସଜ୍ଜଭାୱେନ ଚ ଅଗ୍ଗଭୂତରସାନି।

ଦିପ୍ପିସ୍ସନ୍ତୀତି ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ସମୁଜ୍ଜଲିସ୍ସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘କୁସଲନ୍ତିପି ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି । ଅହୋ ପୁରିସୋତି ମାତାଦୀସୁପି ଇଦିସୋ, ଅଞ୍ଞେସଂ କେସଂ କିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସତି, ଅହୋ ତେଜୱପୁରିସୋତି।

ଗେହେ ମାତୁଗାମଂ ୱିଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଗେହେ ଦାସିଭରିଯାଭୂତମାତୁଗାମଂ ୱିଯ। ମିସ୍ସୀଭାୱନ୍ତି ମାତାଦୀସୁ ଭରିଯାଯ ୱିଯ ଚାରିତ୍ତସଙ୍କରଂ।

ବଲଓ୍ୱକୋପୋତି ହନ୍ତୁକାମତାୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ବଲଓ୍ୱକୋପୋ। ଆଘାତେତୀତି ଆହନତି, ଅତ୍ତନୋ କକ୍ଖଳଫରୁସଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସଯଦହନରସୋ ହି ଦୋସୋ। ବ୍ୟାପାଦେତୀତି ୱିନାସେତି, ମନୋପଦୂସନତୋ ମନସ୍ସ ପକୋପନତୋ। ତିବ୍ବନ୍ତି ତିକ୍ଖଂ, ସା ପନସ୍ସ ତିକ୍ଖତା ସରୀରେ ଅୱହନ୍ତେପି ସିନେହୱତ୍ଥୁଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱାପି ପୱତ୍ତିଯା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ପିଯମାନସ୍ସପୀ’’ତିଆଦି।

୧୦୪। କପ୍ପୱିନାସୋ କପ୍ପୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଅନ୍ତରାୱ କପ୍ପୋ ଅନ୍ତରକପ୍ପୋ। ତଣ୍ହାଦିଭେଦୋ କପ୍ପୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କପ୍ପୋ, ସତ୍ତଲୋକୋତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତରାୱ ଲୋକୱିନାସୋ’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅନ୍ତରକପ୍ପୋ କତିୱିଧୋ, କଥଞ୍ଚସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ, କିଂ ଗତିକୋତି ଅନ୍ତୋଗଧଂ ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅନ୍ତରକପ୍ପୋ ଚ ନାମା’’ତିଆଦି। ଲୋଭୁସ୍ସଦାଯାତି ଲୋଭାଧିକାଯ ପଜାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ।

ଏୱଂ ଚିନ୍ତଯିଂସୂତି ପୁବ୍ବେ ଯଥାନୁସ୍ସୱାନୁସ୍ସରଣେନ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଆଯୁୱିସେସସ୍ସ ଲଭନତୋ। ଗୁମ୍ବଲତାଦୀହି ଗହନଂ ଠାନନ୍ତି ଗୁମ୍ବଲତାଦୀହି ସଞ୍ଛନ୍ନତାଯ ଗହନଭୂତଂ ଠାନଂ। ରୁକ୍ଖେହିଗହନନ୍ତି ରୁକ୍ଖେହି ନିରନ୍ତରନିଚିତେହି ଗହନଭୂତଂ । ନଦୀୱିଦୁଗ୍ଗନ୍ତି ଛିନ୍ନତଟାହି ନଦୀହି ଓରତୋ, ପାରତୋ ଚ ୱିଦୁଗ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ନଦୀନ’’ନ୍ତିଆଦି। ପବ୍ବତେହି ୱିସମଂ ପବ୍ବତନ୍ତରଂ। ପବ୍ବତେସୁ ୱା ଛିନ୍ନତଟେସୁ ଦୁରାରୋହଂ ୱିସମଟ୍ଠାନଂ। ସଭାଗେତି

ଜୀଵନଵସେନ ସମାନଭାଗେ ସଦିସେ କରିସ୍ସନ୍ତି।

ଆୟୁଵଣ୍ଣାଦିଵଡ୍ଢନକଥାଵଣ୍ଣନା

୧୦୫।ଆୟତନ୍ତି ଵା ଦୀଘଂ ଚିରକାଲିକଂ। ମରଣଵସେନ ହି ଞାତିକ୍ଖୟୋ ଆୟତୋ ଅପୁନରାଵତ୍ତନତୋ, ନ ରାଜଭୟାଦିନା ଉକ୍କମନଵସେନ ପୁନରାଵତ୍ତିୟାପି ତସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଓସକ୍କେୟ୍ୟାମାତି ଓରମେୟ୍ୟାମ। ଵିରମଣମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ପଜହନମେଵ ପରିଚ୍ଚଜନଭାଵତୋତି ଆହ ‘‘ପଜହେୟ୍ୟାମାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସୀଲଗବ୍ଭେ ଵଡ୍ଢିତତ୍ତାତି ମାତୁ, ପିତୁ ଚ ସୀଲଵନ୍ତତାୟ ତଦଵୟଵଭୂତେ ଗବ୍ଭେ ଵଡ୍ଢି ‘‘ସୀଲଗବ୍ଭେ ଵଡ୍ଢିତା’’ତି ଵୁତ୍ତା, ଏତେନ ଉତୁଆହାରସ୍ସ ଵିୟ ତଦଞ୍ଞସ୍ସାପି ବାହିରସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଵସେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଵିସେସାଧାନଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟୀକାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭) ଵୁତ୍ତମେଵ। ଖେତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିୟାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଵତ୍ଥୁଵିସୁଦ୍ଧିୟା। ନନୁ ଚ ତଂ ଵିସେସାଧାନଂ ଜାୟମାନଂ ରୂପସନ୍ତତିୟା ଏଵ ଭଵେୟ୍ୟାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ରୂପସନ୍ତତିୟା ପନ ତଥା ଆହିତଵିସେସାୟ ଅରୂପସନ୍ତତିପି ଲଦ୍ଧୂପକାରା ଏଵ ହୋତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଵୁତ୍ତିଭାଵତୋ। ୟଥା କବଢଇକାରାହାରେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତେ ରୂପକାୟେ ସବ୍ବୋପି ଅତ୍ତଭାଵୋ ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ଏଵ ନାମ ହୋତି, ୟଥା ପନ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ ପୁଞ୍ଞଵିସେସଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ତସ୍ସ ଇତ୍ଥିରତନାଦୀନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ତେ ତେ ଵିସେସା ସମ୍ଭଵନ୍ତି ତବ୍ଭାଵେ ଭାଵତୋ, ତଦଭାଵେ ଚ ଅଭାଵତୋ, ଏଵମେଵ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ମାତାପିତୂନଂ ୟଥାଵୁତ୍ତପୁଞ୍ଞଵିସେସଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ତେସଂ ପୁତ୍ତାନଂ ଜାୟମାନାନଂ ଦୀଘାୟୁକତା ଖେତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିୟାଵ ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା ସଂଵେଗଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିସମୁପବ୍ରୂହିତାୟ ତଦା ତେସଂ କୁସଲଚେତନାୟ ତଥା ଉଢଆରଭାଵେନ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ତତ୍ଥାତି ୟଥାଵୁତ୍ତଂ କୁସଲଧମ୍ମଂ ସମାଦାୟ ଵତ୍ତମାନେ ସତ୍ତନିକାୟେ। ତତ୍ଥେଵାତି ତସ୍ମିଂୟେଵ ସତ୍ତନିକାୟେ। ‘‘ଅତ୍ତନୋଵ ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିୟା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଵିସେସପଚ୍ଚୟଭାଵତୋ। ଖେତ୍ତଵିସୁଦ୍ଧିପି ପନ ଇଧାପି ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ସକ୍କା।

କୋଟ୍ଠାସାତି ଚତ୍ତାରୀସଵସ୍ସାୟୁକାତିଆଦୟୋ ଅସୀତିଵସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକପରିୟୋସାନା ଏକାଦସ କୋଟ୍ଠାସା। ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାୟିକାପରିୟୋସାନାନଂ ଦସନ୍ନଂ ପାପକୋଟ୍ଠାସାନଂ ଗହଣଂ।

ସଙ୍ଖରାଜୁପ୍ପତ୍ତିଵଣ୍ଣନା

୧୦୬।ଏଵଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକତଣ୍ହାତି ଏଵଂ ଵଚୀଭେଦଂ ପାପନଵସେନ ପଵତ୍ତା ଭୁଞ୍ଜିତୁକାମତା। ଅନସନନ୍ତି କାୟିକକିରିୟାଅସମତ୍ଥତାହେତୁଭୂତୋ ସରୀରସଙ୍କୋଚୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଵିପ୍ଫାରିକଭାଵୋ’’ତିଆଦି। ଘନନିଵାସତନ୍ତି ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀନଂ ଘନନିଵିଟ୍ଠତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ନାତିଦୂରଵତ୍ତିତଂ। ନିରନ୍ତରପୂରିତୋତି ନିରନ୍ତରଂ ଵିୟ ପୁଣ୍ଣୋ ତତ୍ଥୂପଗାନଂ ସତ୍ତାନଂ ବହୁଭାଵତୋ।

ମେତ୍ତେୟ୍ୟବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଵଣ୍ଣନା

୧୦୭। କିଞ୍ଚାପି ପୁବ୍ବେ ଵଡ୍ଢମାନକଵସେନ ଦେସନା ଆଗତଂ, ଇଦଂ ପନ ନ ଵଡ୍ଢମାନକଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତି ଚେ ଆହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ସତ୍ତାନଂ ଵଡ୍ଢମାନାୟୁକକାଲେ ବୁଦ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ସଂସାରେ ସଂଵେଗସ୍ସ ଦୁବ୍ବିଭାଵନୀୟତ୍ତା । ତତୋ ଵସ୍ସସତସହସ୍ସତୋ ଓରମେଵ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦକାଲୋ।

୧୦୮। ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ୟୂପୋ ଵିୟାତି ୟୂପୋ, ୟୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା ଅନେକଭୂମିକୂଟାଗାରୋଵରକାଦିଵନ୍ତତାୟାତି ୟୂପୋ, ପାସାଦୋ। ରଞ୍ଞୋ ହେତୁଭୂତେନାତି ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣଵଚନନ୍ତିଦସ୍ସେତିଉସ୍ସାହସମ୍ପତ୍ତିଆଦିନା। ମହତା ରାଜାନୁଭାଵେନ, ମହତା ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଚତୂହି ସଙ୍ଗହଵତ୍ଥୂହି ମହାଜନସ୍ସ ରଞ୍ଜନତୋ ମହାପନାଦୋ ନାମ ରାଜା ଜାତୋ। ଜାତକେତି ମହାପନାଦଜାତକେ (ଜା। ୧।୩।୪୦ ମହାପନାଦଜାତକେ)।

ପନାଦୋ ନାମ ସୋ ରାଜାତି ‘‘ଅତୀତେ ପନାଦୋ ନାମ ସୋ ରାଜା ଅସ୍ସୋସୀ’’ତି ଅତ୍ତଭାଵନ୍ତରତାୟ ଅତ୍ତାନଂ ପରଂ ଵିୟ ନିଦ୍ଦିସତି। ଆୟସ୍ମା ହି ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରୋ ଅତ୍ତନା ଅଜ୍ଝାଵୁତ୍ଥପୁବ୍ବଂ ସୁଵଣ୍ଣପାସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଏଵମାହ। ୟସ୍ସ ୟୂପୋ ସୁଵଣ୍ଣୟୋତି ୟସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅୟଂ ୟୂପୋ ପାସାଦୋ ସୁଵଣ୍ଣୟୋ ସୁଵଣ୍ଣମୟୋ। ତିରିୟଂ ସୋଢଅସୁବ୍ବେଧୋତି ଵିତ୍ଥାରତୋ ସୋଢଅସସରପାତପ୍ପମାଣୋ, ସୋ ପନ ଅଡ୍ଢୟୋଜନପ୍ପମାଣୋ ହୋତି। ଉବ୍ଭମାହୁସହସ୍ସଧାତି ଉବ୍ଭଂ ଉଚ୍ଚଭାଵଂ ଅସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ସହସ୍ସଧା ସହସ୍ସକଣ୍ଡପ୍ପମାଣଂ ଆହୁ, ସୋ ପନ ୟୋଜନତୋ ପଞ୍ଚଵୀସତିୟୋଜନପ୍ପମାଣୋ ହୋତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ‘‘ଆହୂ’’ତି ଦୀଘଂ କତଂ, ଅହୁ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି।

ସହସ୍ସକଣ୍ଡୋତି ସହସ୍ସଭୂମିକୋ, ‘‘ସହସ୍ସଖଣ୍ଡୋ’’ ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏଵ ଅତ୍ଥୋ। ସତଗେଣ୍ଡୂତି ଅନେକସତନିୟୂହକୋ। ଧଜାଲୂତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ

ନିଯୂହସିଖରାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠପିତେହି ସତ୍ତିଧଜୱୀରଙ୍ଗଧଜାଦୀହି ଧଜେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ। ହରିତାମଯୋତି ଚାମୀକରସୁୱଣ୍ଣମଯୋ। କେଚି ପନ ହରିତାମଯୋତି ‘‘ହରିତମଣିପରିକ୍ଖଟୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଗନ୍ଧବାତି ନଟା। ଛସହସ୍ସାନି ସତ୍ତଧାତି ଛମତ୍ତାନି ଗନ୍ଧବ୍ବସହସ୍ସାନି ସତ୍ତଧା ତସ୍ସ ପାସାଦସ୍ସ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ରଞ୍ଞୋ ଅଭିରମାପନତ୍ଥଂ ନଚ୍ଚିଂସୁତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ଏୱଂ ନଚ୍ଚନ୍ତାପି କିର ରାଜାନଂ ହାସେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଦେୱନଟଂ ପେସେତ୍ୱା ସମଜ୍ଜଂ କାରେସି, ତଦା ରାଜା ହସୀତି।

କୋଟିଗାମୋ ନାମ ମାପିତୋ। ୱତ୍ଥୂତି ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ତଂ ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ଭଦ୍ଦଜିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯ) ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତମେୱ। ଇତରସ୍ସାତି ନଠଅକାରଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱୋତି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱନିମିତ୍ତଂ।

ଦାନୱସେନ ଦତ୍ୱାତି ତଂ ପାସାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିଗ୍ଗହଭାୱୱିଯୋଜନେନ ଦାନମୁଖେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତେନେୱ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଦତ୍ୱା ପୁନ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ସନ୍ତକଭାୱକରଣେନ ନିରପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଏତ୍ତକେନାତି ‘‘ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ପଚ୍ଚଜିସ୍ସତୀ’’ତି ପଦଂ ଏତ୍ତକେନ ଦେସନାମଗ୍ଗେନ।

ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦିୱଡ୍ଢନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୧୦।ଇଦଂଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଯୁସ୍ମିନ୍ତି ଆଯୁସ୍ମିଂ ସାଧେତବ୍ବେ ଇଦଂ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ଚିରଜୀୱିତାଯ ହେତୁଭାୱତୋତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ଆଯୁକାରଣ’’ନ୍ତି।

ସମ୍ପନ୍ନସୀଲସ୍ସ ଅୱିପ୍ପଟିସାରପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖସମାଧିଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣାଦିସମ୍ଭୱତୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସ ଫୁଟତ୍ତା ସରୀରେ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ୱିପ୍ପସନ୍ନା ହୋତି, କଲ୍ୟାଣୋ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ସୀଲୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ, ଅପୀତିଜଂ କାଯସୁଖଂ, ସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଜଂ ଉପେକ୍ଖାସୁଖଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲତାୱହୋତି ଅପ୍ପମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ତେସୁ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲଭାୱତୋ। ହିତୂପସଂହାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବଦିସାସୁ ଫରଣଅପ୍ପମାଣୱସେନ ସବ୍ବଦିସାସୁ ୱିପ୍ଫାରିକତା।

‘‘ଅରହତ୍ତଫଲସଙ୍ଖାତଂ ବଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ କେନଚି ଅନଭିଭୱନୀଯଭାୱତୋ।

‘‘ଲୋକେ’’ତି ଇଦଂ ଯଥା ‘‘ଏକବଲମ୍ପୀ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୀଯତି, ଏୱଂ ‘‘ଦୁପ୍ପସହଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି ଇମେହିପି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଲୋକପରିଯାପନ୍ନେହେୱ ହି ଧମ୍ମେହି ତେସଂ ବଲସ୍ସ ଦୁପ୍ପସହତା, ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରେହୀତି। ଏତ୍ଥେୱାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅରହତ୍ତଫଲେ ଏୱ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଲୋକୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଫଲମ୍ପି। ଯାୱ ଆସୱକ୍ଖଯା ପୱଡ୍ଢତୀତି ୱିୱଟ୍ଟଗାମିକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁତି ଯୋଜନା। ଅମତପାନଂ ପିୱିଂସୁ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଫଲସମଧିଗମୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ୱାସେଟ୍ଠଭାରଦ୍ୱାଜୱଣ୍ଣନା

୧୧୧।ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତି ‘‘ପୁବ୍ବାରାମେ, ମିଗାରମାତୁପାସାଦେ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ୱଯେ। କୋଯଂ ପୁବ୍ବାରାମୋ, କଥଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାରାମୋ, କା ଚ ମିଗାରମାତା, କଥଞ୍ଚସ୍ସା ପାସାଦୋ ଅହୋସୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଲୀନେ ଅନୁଯୋଗେ। ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା। ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏକଂ ଉପାସିକଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାଯିକଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱାନ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଜାତଗାରୱବହୁମାନା ତମେୱତ୍ଥଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା। ମେଣ୍ଡକପୁତ୍ତସ୍ସାତି ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ। ସୋତାପନ୍ନା ଅହୋସି ତଥା କତାଧିକାରତ୍ତା।

ମାତୁଟ୍ଠାନେ ଠପେସି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲାଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଗରୁଟ୍ଠାନିଯତ୍ତା। ଉପଯୋଗନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପେତବ୍ବଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପନାୱସେନ ୱିନିଯୋଗଂ ଅଗମଂସୁ। ଅଞ୍ଞେହି ଚ ୱେଠଉରିଯଲୋହିତଙ୍କମସାରଗଲ୍ଲାଦୀହି। ଭସ୍ସତୀତି ଓତରତି। ସୁଦ୍ଧପାସାଦୋୱ ନ ସୋଭତୀତି କେୱଲୋ ଏକପାସାଦୋ ଏୱ ୱିହାରୋ ନ ସୋଭତି। ନିଯୂହାନି ବହୂନି ନୀହରିତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବସେନାସନାନି ‘‘ଦୁୱଡ୍ଢଗେହାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ମଜ୍ଝେ ଗବ୍ଭୋ ସମନ୍ତତୋ ଅନୁପରିଯାଯତୋତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା କତସେନାସନାନି ଦୁୱଡ୍ଢଗେହାନି। ଚୂଳପାସାଦାତି ଖୁଦ୍ଦକପାସାଦା।

ଉତ୍ତରଦେୱୀୱିହାରୋ ନାମ ନଗରସ୍ସ ପାଚୀନଦ୍ୱାରସମୀପେ କତୱିହାରୋ।

ତିତ୍ଥିଯଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା ନେୱ ତିତ୍ଥିଯପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତି। ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନଭାୱତୋ ଆପତ୍ତିଯା ଆପନ୍ନାଯ ଅଭାୱତୋ ନ ଆପତ୍ତିପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁଭାୱନ୍ତି ଉପସମ୍ପଦଂ। ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଦୀଘନିକାଯେ ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା।

୧୧୩।ଅନୁୱତ୍ତମାନାଚଙ୍କମିଂସୁ ଅନନୁଚଙ୍କମନେ ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନାଦୀନଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ। ତେନାହ ‘‘ପଣ୍ଡିତତରୋ’’ତି। ଅତ୍ଥାତି ଭୱତ୍ଥ। କୁଲସମ୍ପନ୍ନାତି ସମ୍ପନ୍ନକୁଲା ଉଦିତୋଦିତେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲାତି କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ଅନୁପଦ୍ଦୁତା ଏୱ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲା। ତେନାହ ‘‘ଭୋଗାଦିସମ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଇମେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଉଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ୱସଲଂ ପଚ୍ଚଜଂ ପଚ୍ଚଜିଂସୂ’’ତିଆଦିନା ଜାତିଆଦୀନି ଘଟ୍ଟେନ୍ତା ଅକ୍କୋସନ୍ତି। ପରିଭାସନ୍ତୀତି ପରିଭୱିତ୍ୱା ଭାସନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅନୁରୂପାଯ। ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପୱତ୍ତିଯମାନା ପରିଭାସା ପରିପୁଣ୍ଣା ନାମ ନ ହୋତି ଖଣ୍ଡଭାୱତୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ପରିପୁଣ୍ଣା ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତରା’’ତିଆଦି।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତାଯାତି ଅପସ୍ସଯରହିତତ୍ତା। ୱିଭିନୋତି ୱିନଟ୍ଠୋ।

ଇତରେ ତଯୋ ୱଣ୍ଣାତି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ୱଣ୍ଣା ହୀନା। ନନୁ ଖତ୍ତିଯାୱ ସେଟ୍ଠା ୱଣ୍ଣା ଯଥା ବୁଦ୍ଧା ଏତରହି ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ଏୱ ଉପ୍ପନ୍ନାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାଭିମାନେନ, ମିଚ୍ଛାଗାହେନ ଚ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋୱ ସେଟ୍ଠୋ ୱଣ୍ଣୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ୱଚନମତ୍ତଂ। ‘‘ସୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ନ ନିନ୍ଦଂ ଗରହଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ସଂସାରତୋ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ସେସା ୱଣ୍ଣା ଅସୁକ୍କଜାତିକତ୍ତା, ମନ୍ତଜ୍ଝେନାଭାୱତୋ ଚାତି। ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ଜାତା ୱେଦୱଚନତୋ ଜାତାତି ମୁଖତୋ ଜାତା। ତତୋ ଏୱ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱେଦୱଚନତୋ ୱିଜାତାତି ବ୍ରହ୍ମଜା। ତେନ ଦୁୱିଧେନାପି ନିମ୍ମିତାତି ବ୍ରହ୍ମନିମ୍ମିତା। ୱେଦୱେଦଙ୍ଗାଦିବ୍ରହ୍ମଦାଯଜ୍ଜଂ ଅରହନ୍ତୀତି ବ୍ରହ୍ମଦାଯାଦା। ମୁଣ୍ଡକେ ସମଣକେତି ଏତ୍ଥ କ-କାରୋ ଗରହାଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିନ୍ଦନ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତା ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। ଇବ୍ଭେତି ସୁଦ୍ଦେ, ତେ ପନ ଘରବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ନିହୀନତରାତି ଆହ ‘‘ଗହପତିକେ’’ତି। କଣ୍ହେତି କଣ୍ହଜାତିକେ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧୁ, କସ୍ସ ପନ ବନ୍ଧୂତି ଆହ ‘‘ମାରସ୍ସ ବନ୍ଧୁଭୂତେ’’ତି। ପାଦାପଚ୍ଚେତି ପାଦତୋ ଜାତାପଚ୍ଚେ। ଅଯଂ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଲଦ୍ଧି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ଜାତା, ଖତ୍ତିଯା ଉରତୋ, ଊରୂହି ୱେସ୍ସା, ପାଦତୋ ସୁଦ୍ଦା’’ତି।

୧୧୪। ଯସ୍ମା ପଠମକପ୍ପିକକାଲେ ଚତୁୱଣ୍ଣୱୱତ୍ଥାନଂ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେୱ ସତ୍ତା ଏକସଦିସା, ଅପରଭାଗେ ପନ ତେସଂ ପଯୋଗଭେଦୱସେନ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୋରାଣଂ…ପେ… ଅଜାନନ୍ତା’’ତି। ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥାଯାତି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁତ୍ତା ଓରସା ମୁଖତୋ ଜାତା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ୱିନିୱେଠନତ୍ଥଂ। ପୁତ୍ତପ୍ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯାତି ‘‘ଏୱଂ ମଯଂ ପେତ୍ତିକଂ ଇଣଂ ସୋଧେସ୍ସାମା’’ତି ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପୁତ୍ତପ୍ପଟିଲାଭାଯ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଧମ୍ମିକାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ସଞ୍ଜାତପୁପ୍ଫାତି ରଜସ୍ସଲା। ଇତ୍ଥୀନଞ୍ହି କୁମାରିଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଛିମୱଯତୋ ଓରଂ ଅସତି ୱିବନ୍ଧେ ଅଟ୍ଠମେ ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଜିତେ ତତିଯେ ଆୱତ୍ତେ କତିପଯା ଲୋହିତପୀଳଅକା ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହିତପୁପ୍ଫା ଏୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତତୋ ଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରତି, ତତ୍ଥ

ଉତୁସମଞ୍ଞା, ପୁପ୍ଫସମଞ୍ଞା ଚ। ନେସନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ। ସଙ୍ଗବଚନଂ ସିୟାତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁତ୍ତା’’ତିଆଦିଵଚନଂ ସଚ୍ଚଂ ଯଦି ସିୟା, ବ୍ରାହ୍ମଣୀନଂ…ପେ… ମୁଖଂ ଭଵେୟ୍ୟ, ନ ଚେତଂ ଅତ୍ଥି।

ଚତୁଵଣ୍ଣସୁଦ୍ଧିଵଣ୍ଣନା

୧୧୫।ମୁଖଚ୍ଛେଦକଵାଦନ୍ତି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ଜାତା’’ତି ଵାଦସ୍ସ ଛେଦକଵାଦଂ। ଅରିୟଭାଵେ ଅସମତ୍ଥାତି ଅନରିୟଭାଵାଵହା। ପକତିକାଠଅକାତି ସଭାଵେନେଵ ନ ସୁଦ୍ଧା। କଣ୍ହୋତି କିଲିଟ୍ଠୋ ଉପତାପକୋ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ସୁକ୍କଭାଵୋ ନାମ ପରିସୁଦ୍ଧତାତି ଆହ ‘‘ନିକ୍କିଲେସଭାଵେନ ପଣ୍ଡରା’’ତି। ସୁକ୍କୋତି ନ କିଲିଟ୍ଠୋ ଅନୁପତାପକୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

୧୧୬।ଉଭୟଵୋକିଣ୍ଣେତି ଵଚନଵିପଲ୍ଲାସେନ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଭୟେସୁ ଵୋକିଣ୍ଣେସୂ’’ତି। ମିସ୍ସୀଭୂତେସୂତି ‘‘କଦାଚି କଣ୍ହା ଧମ୍ମା, କଦାଚି ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା’’ତି ଏଵଂ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ, ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ଚ ଅତ୍ତଭାଵେ ପଵତ୍ତିୟା ମିସ୍ସୀଭୂତେସୁ, ନ ପନ ଏକଜ୍ଝଂ ପଵତ୍ତିୟା। ଏତ୍ଥାତି ଅନନ୍ତରଵୁତ୍ତଧମ୍ମାଵ ଅନ୍ଵାଧିଗ୍ଗାତି ଆହ ‘‘କଣ୍ହସୁକ୍କଧମ୍ମେସୂ’’ତି। ଯସ୍ମା ଚ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ନ ଚେଵ ତେ ଧମ୍ମେ ଅତିକ୍କନ୍ତା, ଯାୟ ଚ ପଟିପଦାୟ ଅତିକ୍କମେୟ୍ୟୁଂ, ସାପି ତେସଂ ପଟିପଦା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵତ୍ତମାନାପୀ’’ତି। ନାନୁଜାନନ୍ତି ଅଯଥାଭୁଚ୍ଚଵାଦଭାଵତୋ। ଅନୁଜାନନଞ୍ଚ ନାମ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନନ୍ତି ତଦଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ନାନୁମୋଦନ୍ତି, ନ ପସଂସନ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ଵଣ୍ଣାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିଵଚନଂ। ତେସନ୍ତି ପନ ସମ୍ବନ୍ଧେପି ଵା ସାମିଵଚନଂ। ତେ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ନ ଏଵରୂପା ନ ଏଦିସା, ଯାଦିସୋ ଅରହା ଏକଦେସେନାପି ତେନ ତେସଂ ସଦିସତାଭାଵତୋ, ତସ୍ମା ତେନ କାରଣେନ ନେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋଵ ସେଟ୍ଠୋ ଵଣ୍ଣୋ’’ତି ଵାଦଂ ଵିଞ୍ଞୂ ଯଥାଭୂତଵାଦିନୋ ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଅରିୟା ନାନୁଜାନନ୍ତି।

ଆରକତ୍ତାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ କିଲେସାନଂ ଆରକତ୍ତା ପହୀନଭାଵତୋ ଦୂରତ୍ତା ଅରହଂ, କିଲେସାରୀନଂ ହତତ୍ତା ଅରହଂ, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଂ ହତତ୍ତା ଅରହଂ, ପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା ଅରହଂ, ପାପକରଣେ ରହାଭାଵେନ ଅରହନ୍ତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୫ ଆଦୟୋ), ତଂ ସଂଵଣ୍ଣନାସୁ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୨୪) ଚ ଵୁତ୍ତନୟେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ । ଆସଵାନଂ ଖୀଣତ୍ତାତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଆସଵାନଂ ଅନଵସେସତୋ ପହୀନତ୍ତା। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଵାସନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଵାସଂ। ତସ୍ସ ଵାସସ୍ସ ପରିଯୋସିତତ୍ତା ଵୁତ୍ଥଵାସୋ, ଦସନ୍ନମ୍ପି ଵା ଅରିୟଵାସାନଂ ଵୁତ୍ଥତ୍ତା ଵୁତ୍ଥଵାସୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଦସୟିମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିୟାଵାସା, ଯଦରିୟା ଆଵସିଂସୁ ଵା ଆଵସନ୍ତି ଵା ଆଵସିସ୍ସନ୍ତି ଵା। କତମେ ଦସ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଵିପ୍ପହୀନୋ ହୋତି ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଏକାରକ୍ଖୋ ଚତୁରାପସ୍ସେନୋ ପନୁଣ୍ଣପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚୋ ସମଵୟସଟ୍ଠେସନୋ ଅନାଵିଲସଙ୍କପ୍ପୋ ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟସଙ୍ଖାରୋ ସୁଵିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ସୁଵିମୁତ୍ତପଞ୍ଞୋ। ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦସ ଅରିୟାଵାସା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧୯)।

ଵୁସ୍ସତୀତି ଵା ଵୁସିତଂ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ଅରିୟଫଲଞ୍ଚ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତିସୟଵଚନିଚ୍ଛାଵସେନ ଅରହା ‘‘ଵୁସିତଵା’’ତି ଵୁତ୍ତୋ। କରଣୀୟଂ ନାମ ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାଵନା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କାତୁକାମେହି ଏକନ୍ତତୋ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା, ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କାତବ୍ବଂ କତଂ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୂହି…ପେ… କତକରଣୀୟୋ’’ତି। ଓସୀଦାପନଟ୍ଠେନ ଭାରା ଵିୟାତି ଭାରା, କିଲେସା, ଖନ୍ଧା ଚ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଭାରା ହଵେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୨) ଓହାରିତୋତି ଅପନୀତୋ। ସକୋ ଅତ୍ଥୋ ସଦତ୍ଥୋତି ଏତ୍ଥ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। କାମଂ ଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋପି ସଂଯୋଜନାନି ଏଵ, ତଥାପି ତଣ୍ହାୟ ଭଵସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ସାତିସୟୋ। ଯଥାହ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୫, ୧୨୬, ୧୨୭, ୧୩୨, ୧୩୪, ୧୩୬, ୧୪୨; ୩।୫।୫୨୦; କଥା। ୭୫) ତତୋ ସା ଏଵ ସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୯୩, ୧୩୩; ୩।୩୭୩; ସଂ। ନି। ୩।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୧।୩୪ ଆଦୟୋ) ସମୁଦୟସଚ୍ଚଭାଵେନ ଵୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଵସଂଯୋଜନଂ ଵୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା’’ତି। ସମ୍ମଦଞ୍ଞା ଵିମୁତ୍ତୋତି ସମ୍ମା ଅଞ୍ଞାୟ ଜାନନଭୂତାୟ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ସମ୍ମା ଯଥାଭୂତଂ ଯଂ ଯଥା ଜାନିତବ୍ବଂ, ତଂ ତଥା ଜାନିତ୍ଵା ଵିମୁତ୍ତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ। ଇଧତ୍ତଭାଵେତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵେ, ପରତ୍ତଭାଵେତି ପରସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵେ, ଇଧଲୋକେ, ପରଲୋକେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୭।ଅନ୍ତରଵିରହିତାତି ଵିଭାଗଵିରହିତା। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ କୁଲେନ ସଦିସା’’ତି। ଅନୁୟନ୍ତୀତି ଅନୁୟନ୍ତା, ଅନୁୟନ୍ତା ଏଵ ଆନୁୟନ୍ତା, ଅନୁଵତ୍ତକା। ତେନାହ ‘‘ଵସଵତ୍ତିନୋ’’ତି।

୧୧୮।ନିଵିଟ୍ଠାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅନୁପଵିସନଵସେନ ନିଵିଟ୍ଠା। ତତୋ ଏଵ ତସ୍ମିଂ ଅଧିକଂ ନିଵିସନତୋ ଅଭିନିଵିଟ୍ଠା। ଅଚଲଟ୍ଠିତାତି ଅଚଲଭାଵେ

ଠିତା।

ଯନ୍ତି ଯଂ କଥେତବ୍ବଧମ୍ମଂ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା, ତଦନ୍ତଞ୍ଚ ଅପ୍ପଚକ୍ଖୁଂ କତ୍ୱା କଥନଂ, ଏତଂ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣଂ ତସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେଯେଵ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦଜନନହନ୍ତି ରତନଉଯସଦ୍ଧାଯ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନହଂ, ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତି ମାରୋ। ମୁସାୱାଦଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖୀତି ଆଗତଫଲସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପୁରତୋ ମୁସା ୱତ୍ତୁଂ ନ ୱିସହି, ତସ୍ମା ଆମ ମାରୋସ୍ମୀତି ପଟିଜାନି। ସିଲାପଥୱିଯନ୍ତି ରତନମଯସିଲାପଥୱିଯଂ। ସିନେରୁଂ କିର ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ସତ୍ତରତନମଯୋ, "ସୁୱଣ୍ଣମଯୋ"ତି କେଚି, ସା ୱିତ୍ଥାରତୋ, ଉବ୍ବେଧତୋ ଅନେକଯୋଜନସହସ୍ସପରିମାଣା ଅତିୱିଯ ନିଚ୍ଚଲା। କିଂ ଦ୍ୱଂ ଏତ୍ଥାତି କିଂ କାରଣା ଦ୍ୱଂ ଏତ୍ଥ। "ଠିତୋ"ତି ଅଚ୍ଛରଂ ପହରି। ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପୁରତୋ ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ଅଯଞ୍ହି ଅରିଯଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ, ଯଂ ମାରୋପି ନାମ ମହାନୁଭାୱୋ ଉଜୁକଂ ପଟିପ୍ପରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ମଗ୍ଗୋ ଏୱ ମୂଲଂ ମଗ୍ଗମୂଲଂ, ତସ୍ସ। ସଞ୍ଜାତତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ତେନ ମଗ୍ଗମୂଲେନ ପତିଟ୍ଠିତସନ୍ତାନେ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା। ଭଗୱତୋ ଦେସନାଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋ "ଭଗୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଅରିଯଭୂମିଯଂ ଜାତୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। "ଉରେ ୱସିତ୍ୱା"ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମଘୋସସ୍ସ ଉରତୋ ସମୁଟ୍ଠାନତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଉରେ ୱାଯାମଜନିତାଭିଜାତିତାଯ ୱା ଓରସୋ। ମୁଖତୋ ଜାତେନ ଜାତୋ "ମୁଖତୋ ଜାତୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। କାରଣକାରଣେପି ହି କାରଣେ ୱିଯ ୱୋହାରୋ ହୋତି "ତିଣେହି ଭତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧ"ନ୍ତି। କେଚି ପନ "ୱିମୋକ୍ଖମୁଖସ୍ସ ୱସେନ ଜାତତ୍ତା ମୁଖତୋ ଜାତୋ"ତି ୱଦନ୍ତି, ତଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମେନତ୍ଥେନ ଯୋନିଜୋ, ସେଦଜୋ, ମୁଖଜୋତି ତୀସୁ ସମ୍ବନ୍ଧେସୁ ମୁଖଜେନ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଭଗୱତୋ ପୁତ୍ତଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ। ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯେନାପି ଧମ୍ମଜଭାୱୋଯେୱ ଦୀପିତୋ। ଅରିଯଧମ୍ମପ୍ପତ୍ତିତୋ ଲଦ୍ଧୱିସେସୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ତଦୁତ୍ତରକାଲିକୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ "ଅରିଯଧମ୍ମତୋ ଜାତୋ"ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅରିଯଧମ୍ମଂ ୱା ମଗ୍ଗଫଲଂ ନିସ୍ସାଯ, ଉପନିସ୍ସାଯ ଚ ଜାତୋ ସବ୍ବୋପି ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋ "ଅରିଯଧମ୍ମତୋ ଜାତୋ"ତି ଗହେତବ୍ବୋ। ତେସଂ ପନ ଅରିଯଧମ୍ମାନଂ ଅପରିଯୋସିତକିଚ୍ଚତାଯ ଅରିଯଭାୱେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ "ଅରିଯଧମ୍ମତୋ ଜାତତ୍ତା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଯୋସିତକିଚ୍ଚତାଯ ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତିପାରିପୂରିଂ ଉପାଦାଯ "ନିମ୍ମିତତ୍ତା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯତୋ "ଧମ୍ମଜୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। "ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଦାଯଂ ଆଦିଯତୀତି ଧମ୍ମଦାଯାଦୋ" ତିପି ପାଠୋ। ଅସ୍ସାତି "ଭଗୱତୋମ୍ହିପୁତ୍ତୋ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱାକ୍ୟସ୍ସ। ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଭାୱତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ। ତଥାଗତସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୂହନିୱେସୱସେନ ଧମ୍ମକାଯତାଯ ନ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ସତ୍ଥୁଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ପନ ଧମ୍ମକାଯତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "କସ୍ମା ତଥାଗତୋ ଧମ୍ମକାଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ"ତି ସଯମେୱ ପୁଚ୍ଛଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା "ତଥାଗତୋ ହୀ"ତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ହଦଯେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି "ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଇମସ୍ସ ଦେସେସ୍ସାମୀ"ତି ତସ୍ସ ଉପଗତସ୍ସ ୱେନେଯ୍ୟଜନସ୍ସ ବୋଧନତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ୱାଚାଯ ଅଭିନୀହରୀତି ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାୱାଚାଯ କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁନା ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନାଭିମୁଖଂ ତଦଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ହିତମତ୍ଥଂ ନୀହରି ଉପନେସି। ତେନାତି ତେନ କାରଣେନ ଏୱଂସଦ୍ଧମ୍ମାଧିମୁତ୍ତିଭାୱେନ। ଅସ୍ସାତି ତଥାଗତସ୍ସ। ଧମ୍ମମଯତ୍ତାତି ଧମ୍ମଭୂତତ୍ତା। ଇଧାଧିପ୍ପେତଧମ୍ମୋ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋତି ଆହ "ଧମ୍ମକାଯତ୍ତା ଏୱ ବ୍ରହ୍ମକାଯୋ"ତି। ସବ୍ବସୋ ଅଧମ୍ମଂ ପଜହିତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ଧମ୍ମୋ ଏୱ ଭୂତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ତଥାରୂପୋ ଚ ଯସ୍ମା ସଭାୱତୋ ଧମ୍ମୋ ଏୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ "ଧମ୍ମସଭାୱୋ"ତି।

୧୧୯।ସେଟ୍ଠଚ୍ଛେଦକୱାଦନ୍ତି "ବ୍ରାହ୍ମଣୋୱ ସେଟ୍ଠୋ ୱଣ୍ଣୋ"ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସେଟ୍ଠଭାୱଚ୍ଛେଦକୱାଦଂ। ଅପରେନପି ନଯେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସେଟ୍ଠଚ୍ଛେଦକୱାଦତୋ ଅପରେନପି ପୋରାଣକଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନନଯେନ। ସେଟ୍ଠଚ୍ଛେଦ...ପେ... ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ସୋପି ହି "ବ୍ରାହ୍ମଣୋୱ ସେଟ୍ଠୋ ୱଣ୍ଣୋ, ହୀନା ଅଞ୍ଞେ ୱଣ୍ଣା"ତି, "ବ୍ରାହ୍ମଣା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁତ୍ତା ଓରସା ମୁଖତୋ ଜାତା ବ୍ରହ୍ମଜା"ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୧୪) ଚ ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ୱିନିୱେଠନୋ ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସେଟ୍ଠଭାୱସ୍ସ ଛେଦନତୋ ସେଟ୍ଠଚ୍ଛେଦନୱାଦୋ ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତ୍ଥଭାୱନ୍ତି ଇମଂ ପକାରତଂ ମନୁସ୍ସଭାୱଂ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତି, ପକରଣୱସେନ ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ଅୱଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମନେନେୱନିବ୍ବତ୍ତାତି ବାହିରପଚ୍ଚଯେନ ୱିନା କେୱଲଂ ଉପଚାରଝାନମନସାୱ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଯାଯ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଚେତନାଯ ତେ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତା, ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନାଦିନା ଉଳାରୋ ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ଝାନଫଲକପ୍ପୋ ତସ୍ସା ଫଲୱିସେସୋତି ଆହ "ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ୱିଯା"ତିଆଦି। "ସଯଂପଭା"ତି ପଦାନଂ ତତ୍ଥ ସୂରିଯାଲୋକାଦୀହି ୱିନା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମନ୍ତା ସଯମେୱ ପଭାସନ୍ତୀତି ସଯଂପଭା, ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଆକାସେ ଚରନ୍ତୀତି ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରା, ତଦଞ୍ଞକାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ୱିଯ ସରୀରସ୍ସ ୱିଚରଣଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅସୁଭତାଭାୱତୋ ସୁଭଂ, ସୁଭେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ସୁଭଟ୍ଠାଯିନୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ରସପଥୱିପାତୁଭାୱୱଣ୍ଣନା

୧୨୦।ସବ୍ବଂ ଚକ୍କୱାଳନ୍ତି ଅନୱସେସଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଂ ଚକ୍କୱାଳଂ। ସମତନୀତି ସଞ୍ଝାଦେନ୍ତୀ ୱିପ୍ଫୁରି, ସା ପନ ତସ୍ମିଂ ଉଦକେ ପତିଟ୍ଠିତା

ଅହୋସୀତି ଆହ ‘‘ପତିଟ୍ଠହୀ’’ତି। ଓଣ୍ଡେନସମ୍ପନ୍ନାତି ସମ୍ପନ୍ନଓଣ୍ଡା। ମକ୍ଖିକଣ୍ଡକରହିତନ୍ତି ମକ୍ଖିକାହି ଚ ତାସଂ ଅଣ୍ଡକେହି ଚ ରହିତଂ।

ଅତୀତାନନ୍ତରେପି କପ୍ପେ ଲୋଲୋୟେଓ। କସ୍ମା? ଏୱଂ ଚିରପରିଚିତଲୋଲତାଓସେନ ସବ୍ବପଠମଂ ତଥା ଅକାସୀତି ଦସ୍ସେତି। କିମେୱିଦନ୍ତି ‘‘ଓଣ୍ଡତୋ, ଗନ୍ଧତୋ ଚ ତାୱ ଞାତଂ, ରସତୋ ପନ କିମେୱିଦଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ସଂସୟଜାତୋ ୱଦତି। ତିଟ୍ଠତୀତି ଅଟ୍ଠାସି।

ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାଦିପାତୁଭାୱୱଣ୍ଣନା

୧୨୧।ଆଲୁପ୍ପକାରକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଲୋପପରିୟାୟୋ ଆଲୁପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଆଲୋପଂ କତ୍ୱା’’ତି। ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତାନମ୍ପି ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ପୱତ୍ତିୟଂ ଲୋକିୟାନଂ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତି, ତଂ ୱିଧମିତୁଂ ‘‘କୋ ପନ ତେସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଗହିତାନି। ତତ୍ଥ ତେସନ୍ତି ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ। କସ୍ମିନ୍ତି କସ୍ମିଂ ଠାନେ। ‘‘କୋ ଉପରୀ’’ତି ଏତେନେୱ କୋ ହେଟ୍ଠାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ତଥା ‘‘କୋ ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଇମିନା କୋ ସଣିକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ୱୀଥିୟୋତି ଗମନୱୀଥିୟୋ। ଏକତୋତି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ପାତୁଭୱନ୍ତି। ସୂରିୟମଣ୍ଡଲେ ପନ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଛନ୍ଦଂ ଞତ୍ୱା ୱାତି ରୁଚିଂ ଞତ୍ୱା ୱିୟ।

ଉଭୟନ୍ତି ଅନ୍ତୋ, ବହି ଚ।

ଉଜୁକନ୍ତି ଆୟାମତୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ, ଉବ୍ବେଧତୋ ଚ। ପରିମଣ୍ଡଲତୋତି ପରିକ୍ଖେପତୋ।

ଉଜୁକଂ ସଣିକଂ ଗଚ୍ଛତି ଅମାୱାସିୟଂ ସୂରିୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଓହୀୟନ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣମାସିୟଂ ଉପଡ୍ଢମଗ୍ଗମେୱ ଓହୀୟନତୋ। ତିରିୟଂ ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛତି ଏକସ୍ମିମ୍ପି ମାସେ କଦାଚି ଦକ୍ଖିଣତୋ, କଦାଚି ଉତ୍ତରତୋ ଦସ୍ସନତୋ। ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୂ’’ତି ଇଦଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚନ୍ଦସ୍ସ ପୁରତୋ, ପଚ୍ଛତୋ, ସମଞ୍ଚ ତାରକା ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଗମନଟ୍ଠାନଂ। ନ ୱିଜହନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ୱୀଥିୟାୱ ଗଚ୍ଛନତୋ। ସୂରିୟସ୍ସ ଉଜୁକଂ ଗମନସ୍ସ ସୀଘତା ଚନ୍ଦସ୍ସ ଗମନଂ ଉପାଦାୟ ୱେଦିତବ୍ବା। ତିରିୟଂ ଗମନଂ ଦକ୍ଖିଣଦିସତୋ ଉତ୍ତରଦିସାୟ, ଉତ୍ତରଦିସତୋ ଚ ଦକ୍ଖିଣଦିସାୟ ଗମନଂ ଦନ୍ଧଂ ଛହି ଛହି ମାସେହି ଇଜ୍ଝନତୋ। ସୋତି ସୂରିୟୋ। କାଳଅପକ୍ଖୋପୋସଥତୋତି କାଳଅପକ୍ଖେ ଉପୋସଥେ ଚନ୍ଦେନ ସହେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ। ପାଟିପଦଦିୱସେତି ସୁକ୍କପକ୍ଖପାଟିପଦଦିୱସେ। ଓହାୟ ଗଚ୍ଛତି ଅତ୍ତନୋ ସୀଘଗାମିତାୟ, ତସ୍ସ ଚ ଦନ୍ଧଗାମିତାୟ। ଲେଖାୱିୟ ପଞ୍ଞାୟତି ପଚ୍ଛିମଦିସାୟଂ। ଯାୱ ଉପୋସଥଦିୱସାତି ଯାୱ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋପୋସଥଦିୱସା। ‘‘ଚନ୍ଦୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ଉପରିଭାଗତୋ ପତିତସୂରିୟାଲୋକତାୟ ହେଟ୍ଠତୋ ପୱତ୍ତାୟ ସୂରିୟସ୍ସ ଦୂରଭାୱେନ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟମାନାୟ ଅତ୍ତନୋ ଛାୟାୟ ୱସେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲପ୍ପଦେସସ୍ସ ୱଡ୍ଢମାନସ୍ସ ୱିୟ ଦିସ୍ସମାନତାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱିୟ। ଉପୋସଥଦିୱସେ ପୁଣ୍ଣମାୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି, ପରିପୁଣ୍ଣମଣ୍ଡଲୋ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାୱିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି ଚନ୍ଦସ୍ସ ଦନ୍ଧଗତିତାୟ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ସୀଘଗତିତାୟ। ଅନୁକ୍କମେନ ହାୟିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଛାୟାୟ ହାୟମାନତାୟ ମଣ୍ଡଲଂ ୱଡ୍ଢମାନଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ଛାୟାୟ ୱଡ୍ଢମାନତାୟ ମଣ୍ଡଲଂ ହାୟମାନଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି।

ଯାୟ ୱୀଥିୟା ସୂରିୟେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ୱସ୍ସୱଲାହକା ଦେୱପୁତ୍ତା ସୂରିୟାଭିତାପସନ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ୱିମାନତୋ ନ ନିକ୍ଖମନ୍ତି, କୀଳାପସୁତା ହୁତ୍ୱା ନ ୱିଚରନ୍ତି, ତଦା କିର ସୂରିୟସ୍ସ ୱିମାନଂ ପକତିମଗ୍ଗତୋ ଅଧୋ ଓତରିତ୍ୱା ୱିଚରତି, ତସ୍ସ ଓରୁୟ୍ହ ଚରଣେନେୱ ଚନ୍ଦୱିମାନମ୍ପି ଅଧୋ ଓରୁୟ୍ହ ଚରତି ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା, ତସ୍ମା ସା ୱୀଥି ଉଦକାଭାୱେନ ଅଜାନୁରୂପତାୟ ‘‘ଅଜୱୀଥୀ’’ତି ସମଞ୍ଞଂ ଗତା। ଯାୟ ପନ ୱୀଥିୟା ସୂରିୟେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ୱସ୍ସୱଲାହକା ଦେୱପୁତ୍ତା ସୂରିୟାଭିତାପାଭାୱତୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିମାନତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କୀଳାପସୁତା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତି, ତଦା କିର ସୂରିୟୱିମାନଂ ପକତିମଗ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଆରୁହିତ୍ୱା ୱିଚରତି, ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଆରୁୟ୍ହ ଚରଣେନେୱ ଚନ୍ଦୱିମାନମ୍ପି ଉଦ୍ଧଂ ଆରୁୟ୍ହ ଚରତି ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା, ତଗ୍ଗତିକତା ଚ ସମାନଗତିନା ୱାତମଣ୍ଡଲେନ ୱିମାନସ୍ସ ଫେଲ୍ଲିତବ୍ବତ୍ତା, ତସ୍ମା ସା ୱୀଥି ଉଦକବହୁଭାୱେନ ନାଗାନୁରୂପତାୟ ‘‘ନାଗୱୀଥୀ’’ତି ସମଞ୍ଞଂ ଗତା। ଯଦା ସୂରିୟୋ ଉଦ୍ଧମନାରୁହନ୍ତୋ, ଅଧୋ ଚ ଅନୋତରନ୍ତୋ ପକତିମଗ୍ଗେନେୱ ଗଚ୍ଛତି, ତଦା ୱସ୍ସୱଲାହକା ଯଥାକାଲଂ, ଯଥାରୁଚି ଚ ୱିମାନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସୁଖେନ ୱିଚରନ୍ତି, ତେନ କାଲେନ କାଲଂ ୱସ୍ସନତୋ ଲୋକେ ଉତୁସମତା ହୋତି, ତାୟ ଉତୁସମତାୟ ହେତୁଭୂତାୟ ସା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ଗତି ଗୱାନୁରୂପତାୟ ‘‘ଗୋୱୀଥୀ’’ତି ସମଞ୍ଞଂ ଗତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜୱୀଥୀ’’ତିଆଦି।

ଏୱଂ ‘‘କତି ନେସଂ ୱୀଥିୟୋ’’ତି ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ‘‘କଥଂ ୱିଚରନ୍ତୀ’’ତି ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ‘‘ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସିନେରୁତୋ ବହି ନିକ୍ଖମନ୍ତୀତି ସିନେରୁସମୀପେନ ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ତତୋ ଗମନୱୀଥିତୋ ବହି ଅତ୍ତନୋ ତିରିୟଗମନେନ ଚକ୍କୱାଳାଭିମୁଖା ନିକ୍ଖମନ୍ତି।

ଅନ୍ତୋ ୱିଚରନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଛ ମାସେ ଖଣେ ଖଣେ ସିନେରୁତୋ ଅପସକ୍କନୱସେନ ତତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଚକ୍କୱାଳଅସମୀପଂ ପତ୍ତା, ତତୋପି ଛ ମାସେ ଖଣେ ଖଣେ ଅପସକ୍କନୱସେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସିନେରୁସମୀପଂ ପାପୁଣନ୍ତା ଅନ୍ତୋ ୱିଚରନ୍ତି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ତେହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସିନେରୁସ୍ସ, ଚକ୍କୱାଳଅସ୍ସ ଚ ଯଂ ଠାନଂ ୱେମଜ୍ଝଂ, ତସ୍ସ, ସିନେରୁସ୍ସ ଚ ଯଂ ଠାନଂ ୱେମଜ୍ଝଂ, ତେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ''ସିନେରୁସମୀପେନୱିଚରନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ନ ସିନେରୁସ୍ସ ଅଗ୍ଗାଳଇନ୍ଦଅଲ୍ଲୀନା। ଚକ୍କୱାଳଅସମୀପେନ ଚରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମଜ୍ଝେନାତି ସିନେରୁସ୍ସ, ଚକ୍କୱାଳଅସ୍ସ ଚ ଉଜୁକଂ ୱେମଜ୍ଝେନ ମଗ୍ଗେନ। ଚିତ୍ରମାସେ ମଜ୍ଝେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏକପ୍ପହାରେନାତି ଏକୱେଲାଯ, ଏକେନେୱ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଏକପ୍ପହାରେନ। ମଜ୍ଝନ୍ହିକୋତି ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୋ କାଲୋ ହୋତି। ତଦା ହି ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାପି ଇମସ୍ମିଂ ଦୀପେ ଠିତସ୍ସ ଉପଡ୍ଢମେୱ ଦିସ୍ସତି, ଉତ୍ତରକୁରୁସୁ ଠିତସ୍ସ ଓଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ଏକୱେଲାଯମେୱ ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ଆଲୋକକରଣଂ।

ଯେସୁ କତ୍ତିକାଦିନକ୍ଖତ୍ତସମଞ୍ଞା, ତାନିପି ତାରକରୂପାନି ଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସେସତାରକରୂପାନି ଚା''ତି, ନକ୍ଖତ୍ତସଞ୍ଞିତତାରକରୂପତୋ ଅୱସିଟ୍ଠତାରକରୂପାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯାନିପି ତାନି ଦେୱତାନଂ ୱସନକୱିମାନାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ରା-ସଦ୍ଦୋ ତିଯତି ଛିଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ରତ୍ତି, ସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୂପସମନକାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଵ୍ୱନ୍ତି ସତ୍ତା କୀଳନ୍ତି ଜୋତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଦିୱା। ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁଂ ମିନନ୍ତୋ ୱିଯ ସିଯତି ଅନ୍ତଂ କରୋତୀତି ମାସୋ। ତଂ ତଂ କିରିଯଂ ଅରତି ୱତ୍ତେତୀତି ଉତୁ। ତଂ ତଂ ସତ୍ତଂ, ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗମ୍ମ ୱଦନ୍ତୋ ୱିଯ ସରତି ୱତ୍ତେତୀତି ସଂୱଚ୍ଛରୋ।

୧୨୨। ୱିୱଜ୍ଜନଂ ୱିୱଜ୍ଜୋ, ସୋ ଏୱ ୱେୱଜ୍ଜଂ, ୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱେୱଜ୍ଜଂ ୱଣ୍ଣୱେୱଜ୍ଜଂ, ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଗମୋ, ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥିତା ''ୱଣ୍ଣୱେୱଜ୍ଜତା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ୱିୱଜ୍ଜଭାୱୋ''ତି। ତେସନ୍ତି ୱଣ୍ଣୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ଅତିମାନପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୱମ୍ଭନୱସେନ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନପଚ୍ଚଯା, ମାନସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହନନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତିସଯୋ ରସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ରସାତି ଲଦ୍ଧମାନାଯ, ଅନୁଭାସିଂସୂତି ଅନୁରୋଧୱସେନ ଭାସିଂସୁ। ଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିୱଂସକଥନ୍ତି ଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିୱଂସଜଂ ପୱେଣୀକଥଂ, ଆଦିକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପୱେଣୀଆଗତକଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅନୁପତନ୍ତୀ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ।

ଭୂମିପପ୍ପଟକପାତୁଭାୱାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୨୩।ଏଦିସୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା।

୧୨୪।ପଦାଲତାତି ''ପଦା''ତି ଏୱଂନାମା ଏକା ଲତା, ସା ପନ ଯସ୍ମା ସମ୍ପନ୍ନୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସା, ତସ୍ମା ''ଭଦ୍ଦଲତା''ତି ୱୁତ୍ତା। ନାଳିକାତି ନାଳିୱଲ୍ଲି। ଅହାଯୀତି ନସ୍ସି।

୧୨୫।ଅକଟ୍ଠପାକୋତି ଅକଟ୍ଠେଯେୱ ଠାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଚନକୋ, ନୀୱାରୋ ୱିଯ ସଞ୍ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ନିପ୍ପଜ୍ଜନକୋତି ଅତ୍ଥୋ। କଣୋ ''କୁଣ୍ଡକ''ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଥୁସନ୍ତି ତଣ୍ଡୁଲଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତଚୋ, ତଦଭାୱତୋ ''ଅକଣୋ, ଅଥୁସୋ''ତି ସାଲି ୱୁତ୍ତୋ। ''ପଟିୱିରୂଳହ''ନ୍ତି ଇଦଂ ପକ୍କଭାୱସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ପଟିୱିରୂଳହତୋ ହି ତଂ ପକ୍କନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ସାଯଂ ପକ୍କୋ ସାଲି ଗହିତୋ, ତଦେୱ ଠାନଂ ଦୁତିଯଦିୱସେ ପାତୋ ପକ୍କେନ ସାଲିନା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ''ସାଯଂ ଗହିତଟ୍ଠାନଂ ପାତୋ ପକ୍କଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି। ଅଲାଯିତନ୍ତି ଲାଯିତଟ୍ଠାନମ୍ପି ତେସଂ କମ୍ମପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅଲାଯିତମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅନୂନଂ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ପଞ୍ଞାଯତି, ନ କେୱଲଂ ପଞ୍ଞାଯନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ତଥାଭୂତମେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି।

ଇତ୍ଥିପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦିପାତୁଭାୱୱଣ୍ଣନା

୧୨୬।''ମନୁସ୍ସକାଲେ''ତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂଯେୱ ତତ୍ଥ ଇଦାନି ନିକନ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଦେୱତାନମ୍ପି ପୁରିମଜାତିଯଂ ଇତ୍ଥିଭାୱେ ଠିତାନଂ ତତ୍ଥ ୱିରାଗାଦିପୁରିସତ୍ତପଚ୍ଚଯେ ଅସତି ତଦା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗମେୱ ପାତୁଭୱତି। ପୁରିସତ୍ତପଚ୍ଚଯେତି ''ଅତ୍ତନୋପି ଅନିସ୍ସରତା, ସବ୍ବକାଲଂ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତା, ରଜସ୍ସଲତା ୱଞ୍ଝତା, ଗବ୍ଭଧାରଣଂ, ପଠମାଯ ପକତିଯା ନିହୀନପକତିତା, ସୂରୱୀରତାଭାୱୋ, 'ଅପ୍ପକା ଜନା'ତି 'ହୀଳଏତବ୍ବତା'ତି ଏୱମାଦି ଆଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପୁବ୍ବକମ୍ପି ଇତ୍ଥିଭାୱେ 'ଅଲଂ ଇତ୍ଥିଭାୱେନ, ନ ହି ଇତ୍ଥିଭାୱେ ଠତ୍ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଂ, ନ ସକ୍କମାରବ୍ରହ୍ମସିରିଯୋ ପଚ୍ଚନୁଭୱିତୁଂ, ନ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ, ନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କା'ତି ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଭାୱୱିରଜ୍ଜନଂ, 'ଯଥାୱୁତ୍ତଆଦୀନୱୱିରହତୋ ଉତ୍ତମପକତିଭାୱତୋ ସମ୍ପଦମିଦଂ ପୁରିସତ୍ତଂ ନାମ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ, ଏତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ସକ୍କା ଏତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ସମ୍ପାପୁଣିତୁ'ନ୍ତି ଏୱଂ ପୁରିସତ୍ତଭାୱେ ସମ୍ଭାୱନାପୁବ୍ବକଂ ପତ୍ଥନାଠପନଂ, 'ତତ୍ଥ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତା'ତି'' ଏୱମାଦିକେ ପୁରିସଭାୱସ୍ସ

ପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଧମ୍ମେ। ପୂରେତ୍ୱା ଓତ୍ଥରିତ୍ୱା। ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଭୂତଂ, ସଦିସଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ, ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ସୁଖିପୁଲଂ ଅନତ୍ଥଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁରିସସ୍ସ କାମେସୁ ମିଚ୍ଛାଚରଣଂ କେଓଲଂ ଇତ୍ଥିଯଂ ଆସାପତ୍ତି ଫଲେନେଓାତି ଆସାଆପତ୍ତି ଇତ୍ଥିଭାଓାଓହାପି ହୋତିଯେଓ। ତନ୍ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାଓେନ ତନ୍ନିକନ୍ତିଯା ନିମିତ୍ତଭାଓାପତ୍ତିତୋତି ଓୁତ୍ତଂ "ପୁରିସୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଭାଓଂ ଲଭନ୍ତୋ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଲଭତୀ"ତି। ତଦାତି ଯଥାଓୁତ୍ତେ ପଠମକପ୍ପିକକାଲେ। ପକତିଯାତି ସଭାଓେନ। ମାତୁଗାମସ୍ସାତି ପୁରିମତ୍ତଭାଓେ ମାତୁଗାମଭୂତସ୍ସ। ପୁରିସସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି "ପକତିଯା"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଉପନିଜ୍ଝାଯନ୍ତି ଉପେଚ୍ଚ ନିଜ୍ଝାଯନ୍ତାନଂ। ଯଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସାରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏଓଂ ସାପେକ୍ଖଭାଓେନ ଓଲୋକେନ୍ତାନଂ। ରାଗପରିଳାହୋତି ରାଗଜୋ ପରିଳାହୋ।

ନିକ୍କୁଯ୍ହମାନାଯାତି ପରିଣତା ହୁତ୍ୱା ନିଯ୍ୟମାନାଯ।

ମେଥୁନଧମ୍ମସମାଚାରଓଣ୍ଣନା

୧୨୭।ଗୋମଯପିଣ୍ଡମତ୍ତମ୍ପି ନାଲତ୍ଥାତି ସମ୍ମଦେଓ ଓିଓାହକମ୍ମଂ ନାଲତ୍ଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଓଦନ୍ତି। ପାତବ୍ୟତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ କିଲେସକାମେନ ପିଓିତବ୍ବତଂ କିଞ୍ଚି ପିଓିତବ୍ବଓତ୍ଥୁଂ ପିଓନ୍ତା ଓିଯ ଅତିଓିଯ ତୋସେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜିଂସୁ, ପାତବ୍ୟତନ୍ତି ଓା ପରିଭୁଞ୍ଜନକତଂ ଆପଜ୍ଜିଂସୁ ଉପଗଚ୍ଛିଂସୁ। ପରିଭୋଗତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ପା-ସଦ୍ଦୋ, କତ୍ତୁସାଧନୋ ଚ ତବ୍ଯ-ସଦ୍ଦୋ, ଯଥାରୁଚି ପରିଭୁଞ୍ଜିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ସନ୍ନିଧିକାରକନ୍ତି ସନ୍ନିଧିକାରଂ, କ-କାରୋ ପଦଓଡ୍ଢନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ସନ୍ନିଧିଂ କତ୍ୱା"ତି। ଅପଦାନନ୍ତି ଅଓଖଣ୍ଡନଂ। ଏକେକସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଓହିତଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଠାନେ। ଗୁମ୍ବଗୁମ୍ବାତି ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜା।

ସାଲିଓିଭାଗଓଣ୍ଣନା

୧୨୮।ସୀମଂ ଠପେଯ୍ୟାମାତି "ଅଯଂ ଭୂମିଭାଗୋ ଅସୁକସ୍ସ, ଅଯଂ ଭୂମିଭାଗୋ ଅସୁକସ୍ସା"ତି ଏଓଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ କରେଯ୍ୟାମ। ତଂ ଅଗ୍ଗଂ କତ୍ୱାତି ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା।

ମହାସମ୍ମତରାଜଓଣ୍ଣନା

୧୩୦।ପକାସେତବ୍ବନ୍ତି ଦୋସଓସେନ ପକାସେତବ୍ବଂ। ଖିପିତବ୍ବନ୍ତି ଖେପଂ କାତବ୍ବଂ। ତେନାହ "ହାରେତବ୍ବ"ନ୍ତି, ସଓନିକାଯତୋ ନୀହରିତବ୍ବଂ।

ନେସନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିଓଚନଂ।

୧୩୧।ଅକ୍ଖରନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିଂ। ସା ହି ମହାଜନେନ ସମ୍ମତୋତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଓତ୍ତବ୍ବତୋ ନିରୁତ୍ତି , ତସ୍ମିଂଯେଓ ନିରୂଳ୍ହଭାଓତୋ , ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅସଞ୍ଚରଣତୋ ଅକ୍ଖରନ୍ତି ଚ ଓୁଚ୍ଚତି, ତଥା ସଙ୍ଖାତବ୍ବତୋ ସଙ୍ଖା, ସମଞ୍ଞାଯତୀତି ସମଞ୍ଞା, ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଓୋହରଣତୋ ଓୋହାରୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ପଓତ୍ତୋ। ନ କେଓଲଂ ଅକ୍ଖରମେଓାତି ନ କେଓଲଂ ସମଞ୍ଞାକରଣମେଓ। ଖେତ୍ତସାମିନୋତି ତଂ ତଂ ଭୂମିଭାଗଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠିତସତ୍ତା। ତୀହି ସଙ୍ଖେହୀତି ଓିଓିଧକିରିଯାଭିସଙ୍ଖତେହି ତୀହି ସଙ୍ଖେହି ଖତ୍ତିଯାଦୀହି ତୀହି ଓଣ୍ଣେହି ପରିଗ୍ଗହିତେହି। "ଖତ୍ତିଯାନୁଯନ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକନେଗମଜାନପଦେହି ତୀହି ଗହପତୀହି ପରିଗ୍ଗହିତେହୀ"ତି ଚ ଓଦନ୍ତି। ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଞାତେନାତି ଅଗ୍ଗଂ କୁଲନ୍ତି ଞାତେନ। ଖତ୍ତିଯକୁଲଞ୍ହି ଲୋକେ ସବ୍ବସେଟ୍ଠଂ। ଯଥାହ "ଖତ୍ତିଯୋ ସେଟ୍ଠୋ ଜନେତସ୍ମିଂ, ଯେ ଗୋତ୍ତପଟିସାରିନୋ"ତି, (ଦୀ। ନି। ୧।୨୭୭; ୩।୧୪୦; ମ। ନି। ୨।୩୦; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୨, ୨୪୫) ଅଭେଦୋପଚାରେନ ପନ ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଖତ୍ତିଯସଦ୍ଦସ୍ସପି ସେଟ୍ଠତାତି ପାଠଇଯଂ "ଅଗ୍ଗଞ୍ଞେନ ଅକ୍ଖରେନା"ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ଅଭେଦୋପଚାରେନ ଓିନା ଏଓ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଗ୍ଗେ ଓା"ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ।

ବ୍ରାହ୍ମଣମଣ୍ଡଲାଦିଓଣ୍ଣନା

୧୩୨। ଯେନ ଅନାରମ୍ଭଭାଓେନ ବାହିତାକୁସଲା "ବ୍ରାହ୍ମଣା"ତି ଓୁତ୍ତା, ତମେଓ ତାଓ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ "ଓୀତଙ୍ଗାରା"ତିଆଦି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପଚିତ୍ୱା"ତିଆଦିମାହ। ତମେନନ୍ତି ଓଚନଓିପଲ୍ଲାସେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ "ତେ ଏତେ"ତି। ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତାତି ଚିତ୍ତମନ୍ତଭାଓେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଭିଓିସିଟ୍ଠେ କରୋନ୍ତା, ବ୍ରାହ୍ମଣାକପ୍ପଭାଓେନ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତା ଚ। ଓାଚେନ୍ତାତି ପରେସଂ କଥେନ୍ତା, ଯେ ତଥା ଗନ୍ଥେ କାତୁଂ ନ ଜାନନ୍ତି।

ଅଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆସନ୍ତି, ଉପୱିସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱସନ୍ତୀ’’ତି। ଅଚ୍ଛେନ୍ତୀତି କାଲଂ ଖେପେନ୍ତି। ହୀନସମ୍ମତଂ ଝାନଭାୱନାନୁଯୋଗଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଣ୍ଠେ ପସୁତତାଦୀପନତୋ। ସେଟ୍ଠସମ୍ମତଂ ଜାତଂ ‘‘ୱେଦଧରା ସୋତ୍ତିଯା ସୁବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଏୱଂ ସେଟ୍ଠସମ୍ମତଂ ଜାତଂ।

୧୩୩।ମେଥୁନଧମ୍ମଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି ଜାଯାପତିକଭାୱେନ ଦ୍ୱଯଂ ଦ୍ୱଯଂ ନିୱାସଂ ଅଜ୍ଝୁପଗନ୍ତ୍ୱା। ୱାଣିଜକମ୍ମାଦିକେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କସିକମ୍ମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୧୩୪।ଲୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମଖୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମୁନାତି ପରୱିହେଠନାଦିଲୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମୁନା, ନଠଅକାରଦାରୁକମ୍ମାଦିଖୁଦ୍ଦାଚାରକମ୍ମୁନା ଚ। ସୁଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁ-ଇତି ସୀଘତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଦା-ଇତି ଗରହଣତ୍ଥେତି ଆହ ‘‘ସୁଦ୍ଦଂ ସୁଦ୍ଦଂ ଲହୁଂ ଲହୁଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି।

୧୩୫।ଅହୂତି କାଲୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହୋତି ଖୋ’’ତି ଆହ। ଇମିନାତି ‘‘ଇମେହି ଖୋ, ୱାସେଟ୍ଠ, ଚତୂହି ମଣ୍ଡଲେହି ସମଣମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ। ଇମଂ ଦସ୍ସେତୀତି ସମଣମଣ୍ଡଲଂ ନାମ…ପେ… ସୁଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଇମଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଦି ଇମେହି…ପେ… ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଇମାନେୱ ଚତ୍ତାରି ମଣ୍ଡଲାନି ପଧାନାନି, ସମଣମଣ୍ଡଲଂ ଅପ୍ପଧାନଂ ତତୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତାତି? ନଯିଦମେୱନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଣମଣ୍ଡଲଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି ଗୁଣେହି ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଗୁଣୋ ହି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅନୁୱତ୍ତନହେତୁ, ନ କୋଲପୁତ୍ତିଯଂ, ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତା, ୱାକ୍କରଣମତ୍ତଂ ୱା। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମେନେୱ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ଅଧମ୍ମେନା’’ତି। ସୋ ଧମ୍ମୋ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଯେନ ସଂସାରତୋ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ସମଣମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଚ ସାସନିକମେୱ ସମଣଗଣଂ ୱଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ସମଣମଣ୍ଡଲଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି।

ଦୁଚ୍ଚରିତାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୩୬।ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମାଦିନ୍ନକମ୍ମଂ ନାମ ‘‘କୋ ଅନୁବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ଅଜୋତଗ୍ଗିସୋଟ୍ଠିମିସୋ’’ତିଆଦିନା ଯଞ୍ଞୱିଧାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ହିଂସାଦିପାପକମ୍ମଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସ୍ସାତି ‘‘ଏସ ସବ୍ବାଧିଗତୋ ଦେୱଯାନୋ, ଯେନ ଯନ୍ତି ପୁତ୍ତିନୋ ୱିସୋକା’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସହଗତକମ୍ମସ୍ସ। ସମାଦାନଂ ତସ୍ସ ତଥା ପୱତ୍ତନଂ, ତସ୍ସା ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପଗମନଂ।

୧୩୭।ଦ୍ୱଯକାରୀତି କୁସଲାକୁସଲଦ୍ୱଯସ୍ସ କତ୍ତା। ତଯିଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯସ୍ମା ଏକଜ୍ଝଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘କାଲେନା’’ତିଆଦି। ଏକକ୍ଖଣେ ଉଭଯୱିପାକଦାନଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯୂପସଞ୍ହିତାଯ ସତ୍ତସନ୍ତତିଯା ଅଭାୱତୋ। ଯଥା ପନ ଦ୍ୱଯକାରିନୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂୱେଦିତା ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେନ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂଭୂତୋତି ୱିକଲାୱଯୱୋ। ଦ୍ୱେପିହି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାନି କତୂପଚିତାନି ସଭାୱତୋ ବଲୱନ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ମରଣକାଲେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି । ତେସୁ ଅକୁସଲଂ ବଲୱତରଂ ହୋତି ପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ। ନିକନ୍ତିଆଦଯୋ ହି ପଚ୍ଚଯୱିସେସା ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ସଭାଗା, ନ କୁସଲସ୍ସ, ତସ୍ମା କତୂପଚିତଭାୱେନ ସମାନବଲେସୁପି କୁସଲାକୁସଲେସୁ ପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଲଦ୍ଧୋକାସତାଯ କୁସଲତୋ ଅକୁସଲଂ ବଲୱତରଂ ହୋତୀତି, ତଥାଭୂତମ୍ପି ତଂ ଯଥା ୱିପାକଦାନେ ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ କୁସଲସ୍ସାପି ଅୱସରୋ ହୋତି, ତଥା ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଭିମୁଖଂ କୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତାପେତୀତି। ‘‘ଅକୁସଲଂ ବଲୱତରଂ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅକୁସଲଂ ଚେ ବଲୱତରଂ ହୋତି, ତଂ କୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତେସୁ କୁସଲଂ ଚେ ବଲୱତରଂ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଅକୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତାପେତି, ଅକୁସଲଂ ପୱତ୍ତିୱେଦନୀଯଂ ହୋତି, ଅଥ ନଂ ତଂ କାଣମ୍ପି କରୋତି ଖୁଜ୍ଜମ୍ପି ପୀଠସପ୍ପିମ୍ପି କୁଚ୍ଛିରୋଗାଦୀହି ୱା ଉପଦ୍ଦୁତଂ। ଏୱଂ ସୋ ପୱତ୍ତିଯଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱତୀତି ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ ହୋତୀ’’ତି। ତତ୍ରାଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ – ୱୁତ୍ତକାଲେ ୱା କାରେନ ସମାନବଲେସୁ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମେସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନୱେଲାଯଂ ଯଦି ବଲୱତରାନି କୁସଲଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଂ ଅକୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା କୁସଲଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି। ଅଥ ବଲୱତରାନି ଅକୁସଲଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି, ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଂ କୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଉଭିନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ ସମାନବଲୱଭାୱତୋ, ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସାପେକ୍ଖତୋ ଚାତି, ସବ୍ବଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ବୋଧିପକ୍ଖିଯଭାୱନାୱଣ୍ଣନା

୧୩୮।ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା, ସଭାୱତୋ, ତଂସଭାୱତୋ ଚ ତସ୍ସା ପକ୍ଖେ ଭୱାତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯା, ସତିୱୀରିଯାଦଯୋ ଧମ୍ମା, ତେସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ। ପଟିପାଟିଯାତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଦେସନାପଟିପାଟିଯା। ଭାୱନଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅନୁକ୍କମେନ ପୱତ୍ତଂ

ଭାୱନଂ ପତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି। ସୌପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ୱସେନ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ଲୋକସ୍ସ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତ୍ୱୁଂ ସକ୍କା, ନ ଇତରାଯ ସବ୍ବସୋ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୂପଗମନେ ତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିନିବ୍ବାତୀତି କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯତୀ’’ତି। ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ତତୋ ଚତୁୱଣ୍ଣତୋ ନୀହରିତ୍ୱା।

୧୪୦।ତମେୱତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଖୀଣାସୱୋୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସେଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ।

ସେଟ୍ଠଚ୍ଛେଦକୱାଦମେୱାତି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସେଟ୍ଠଭାୱସମୁଚ୍ଛେଦକମେୱ କଥଂ। ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଭାସିତ୍ୱା। ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ଲୋକିଯଧମ୍ମସନ୍ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନମନ୍ୱାଯା’’ତିଆଦିନା ତତୋ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ତେନ ଅସଂସଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ଆୱଜ୍ଜନ୍ତାତି ସମନ୍ନାହରନ୍ତା। ଅନୁମଜ୍ଜନ୍ତାତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଚରନ୍ତାତି।

ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସମ୍ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ସାରିପୁତ୍ତସୀହନାଦୱଣ୍ଣନା

୧୪୧। ପାୱାରେନ୍ତି ସଞ୍ଞାଦେନ୍ତି ସରୀରଂ ଏତେନାତି ପାୱାରୋ, ୱତ୍ଥଂ। ପାୱରଣଂ ୱା ପାୱାରୋ, ‘‘ୱତ୍ଥଂ ଦୁସ୍ସ’’ନ୍ତି ପରିଯାଯସଦ୍ଦା ଏତେତି ଦୁସ୍ସମେୱ ପାୱାରୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ବହୁୱିଧୋ ଅନେକକୋଟିପ୍ପଭେଦୋ ଭଣ୍ଡଭୂତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦୁସ୍ସପାୱାରିକୋ। ସୋ କିର ପୁବ୍ବେ ଦହରକାଲେ ଦୁସ୍ସପାୱାରଭଣ୍ଡମେୱ ବହୁଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାଣିଜ୍ଜଂ ଅକାସି, ତେନ ନଂ ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ଠିତମ୍ପି ‘‘ପାୱାରିକୋ’’ ତ୍ୱେୱ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ଭଗୱତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଥେରେନ ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘କସ୍ମା ଏୱଂ ଅୱୋଚା’’ତି ତଥାୱଚନେ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ସୋମନସ୍ସପୱେଦନତ୍ଥ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ପଯୋଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ, ତଯିଦଂ ଅମ୍ବଂ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଲବୁଜଂ ବ୍ୟାକରଣସଦିସନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ। ଯା ହିସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ତଦା ଭଗୱତି ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ନିଦ୍ଧାରିତରୂପା କାରଣଭାୱେନ ଚୋଦିତା, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଅୱୋଚାତି, ସା ଏୱ ଚ ଯସ୍ମା ନିଦ୍ଧାରିତରୂପା ପୱେଦନୱସେନ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ତଥାୱଚନଂ ପଯୋଜେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପନ୍ନସୋମନସ୍ସପୱେଦନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ପଯୋଜନଭାୱେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ସୋମନସ୍ସପୱେଦନେ। ୱିହାରେ ନିୱାସପରିୱତ୍ତନୱସେନ ସୁନିୱତ୍ଥନିୱାସନୋ। ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା।

ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଅହୋ ସନ୍ତୋ ୱତାଯଂ ଅରିଯୱିହାରୋ’’ତି ସମାପତ୍ତିସୁଖପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମୁଖେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ଆରଭିତ୍ୱା ଚ ନେସଂ ତଂ ତଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସୱିଭାଗୱସେନ ଅନୁସ୍ସରି। ତଥା ହି ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହିତସ୍ସେୱ ‘‘ପଠମଂ ଝାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସୱିଭାଗୋ, ‘‘ପଞ୍ଞା’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ ଗହିତସ୍ସେୱ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସୱିଭାଗୋ ଉଦ୍ଧଟୋ। ‘‘ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ଥେରସ୍ସ ଇତରେହି ସାତିସଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣମ୍ପି ପନ ‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକସ୍ସା’’ତିଆଦିନା କିଚ୍ଚୱସେନ ଦସ୍ସିତମେୱ, ଲକ୍ଖଣହାରୱସେନ ୱା ଇତରେସଂ ପେତ୍ଥ ଗହିତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ତଥା ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତିଯଂ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନ କରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ, (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୨୮) ତଂ ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୪୨୮) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସାୱକୱିସଯେ ପରମୁକ୍କଂସଗତଂ ଞାଣଂ ସାୱକପାରମିଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତସ୍ସାପି ହି ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସାୱକପାରମିଯା ପନ ସମ୍ମଦେୱ ପରିପୂରିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମଧିଗମେନେୱସ୍ସ ସମଧିଗମୋ ହୋତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଯାୱ ନିସିନ୍ନପଲ୍ଲଙ୍କା ଅନୁସ୍ସରତୋତି ଯୋଜନା।

ଭଗୱତୋ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତୁମାରଦ୍ଧୋତି ଯୋଜନା। ଯସ୍ମା ଗୁଣାନଂ ବହୁଭାୱତୋ ନେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଆପାଥାଗମନଂ ନତ୍ଥି, ସତି ଚ ତସ୍ମିଂ ଅନିରୂପିତରୂପେନେୱ ଅନୁସ୍ସରଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଥେରୋ ସୱିସଯେ ଠତ୍ୱା ତେ ଅନୁପଦଂ ସରୂପତୋ ଅନୁସ୍ସରି, ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଚ ସବ୍ବପଠମଂ ସୀଲଂ ଅନୁସ୍ସରି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱତୋ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ଆହ, ସୀଲଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଥେରୋ ଏକେକୱସେନ ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକାଦିୱସେନ ଅନୁସ୍ସରି, ତସ୍ମା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦେ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାସାମଞ୍ଞେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ ତାନି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୧୫୨) ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯୱଂସା ଅରିଯୱଂସସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୪।୨୮) ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଧାନିଯଙ୍ଗାଦଯୋ ସଙ୍ଗୀତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୭) ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତେସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫) ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଛ ସାରଣୀଯ ଧମ୍ମା ପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୧) ଆଗତା ଏୱ। ସୁଖଂ ସୁପନାଦଯୋ (ଅ। ନି। ୧୧।୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୨୨) ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସା । ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧, ମହାୱ। ୧୫, ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ତିପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ଆଗତା ଦ୍ୱାଦସ

ଧମ୍ମଚକ୍କାକାରା। ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ପଓତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠ ଞାଣାନି, ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ଚାତି ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି। ପଞ୍ଚଦସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିଯା ଧମ୍ମା ମେଘିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୧) ଗହେତବ୍ବା, ସୋଳସଅସଓିଧା ଆନାପାନସ୍ସତି ଆନାପାନସ୍ସତିସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୧୪୮), ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା (ମହାନି। ୬୯, ୧୫୬; ଚୂଳଅନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫) ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା –

ଅତୀତଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ଅନାଗତଂସେ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ। ଇମେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ମନୋକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ଛନ୍ଦସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ହାନି, ନତ୍ଥି ୱୀରିଯସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ସମାଧିସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାଯ ହାନି, ନତ୍ଥି ୱିମୁତ୍ତିଯା ହାନି। ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ଦୱା, ନତ୍ଥି ରୱା, ନତ୍ଥି ଅପ୍ଫୁଟଂ, ନତ୍ଥି ୱେଗାଯିତତ୍ତଂ, ନତ୍ଥି ଅବ୍ୟାୱଟମନୋ, ନତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନୁପେକ୍ଖାତି।

ତତ୍ଥ ''ନତ୍ଥି ଦୱାତି ଖିଡ୍ଡାଧିପ୍ପାଯେନ କିରିଯା ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ରୱାତି ସହସା କିରିଯା ନତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସହସା ପନ କିରିଯା ଦୱା, ''ଅଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ କରଣଂ ରୱା। ନତ୍ଥି ଅପ୍ଫୁଟନ୍ତି ଞାଣେନ ଅଫୁସିତଂ ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ୱେଗାଯିତତ୍ତନ୍ତି ତୁରିତକିରିଯା ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ଅବ୍ୟାୱଟମନୋତି ନିରତ୍ଥକଚିତ୍ତସମୁଦାଚାରୋ ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନୁପେକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା ନତ୍ଥି। କେଚି ପନ ''ନତ୍ଥି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ହାନୀ''ତି ଅପଠିତ୍ୱା ''ନତ୍ଥି ଛନ୍ଦସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ୱୀରିଯସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ସତିଯା [ସତ୍ତିଯା (ୱି। ମୂଲଟୀ। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା)] ହାନୀ''ତି ପଠନ୍ତି।

ଜରାମରଣାଦୀସୁ ଏକାଦସସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାୱସେନ ପଓତ୍ତାନି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣାନିଯେୱ (ସଂ। ନି। ୨।୩୩) ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯତୋ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଅରିଯସାୱକୋ ଏୱଂ ଜରାମରଣଂ ପଜାନାତି, ଏୱଂ ଜରାମରଣସମୁଦଯଂ ପଜାନାତି, ଏୱଂ ଜରାମରଣନିରୋଧଂ ପଜାନାତି, ଏୱଂ ଜରାମରଣନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୩୩)।

ଜରାମରଣସମୁଦଯୋତି ଚେତ୍ଥ ଜାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ସେସପଦେସୁ ଭୱାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଫସ୍ସାଦଯୋ ପରୋପଣ୍ଣାସ କୁସଲଧମ୍ମା।

''ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ, ''ଅସତି ଜାତିଯା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ''ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ, ''ଅସତି ଜାତିଯା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ''ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ, ''ଅସତି ଜାତିଯା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଞାଣଂ। ''ଯମ୍ପି ଇଦଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ତମ୍ପି ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ଜରାମରଣାଦୀସୁ ଏକାଦସସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ସତ୍ତ ସତ୍ତ କତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନି (ସଂ। ନି। ୨।୩୪) ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ଯମ୍ପୀତି ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ଛପି ଞାଣାନି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ''ଖଯଧମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ପକାରେନ ପଓତ୍ତଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ୱିପସ୍ସନାଦସ୍ସନତୋ ୱିପସ୍ସନା ପଟିୱିପସ୍ସନାଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱାତି ନ ତଂ ''ଅଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ପାଠଇଯଂ (ସଂ। ନି। ୨।୩୪) ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଞାଣୱସେନ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ଞାଣ''ନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ପକାସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ସତ୍ତମଂ ଞାଣନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦିସ୍ସତି। ନ ହି ଯମ୍ପି ଇଦଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ, ତମ୍ପି ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତି ଞାଣଗ୍ଗହଣେନ ଏତସ୍ମିଂ ଞାଣଭାୱଦସ୍ସନସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ''ଖଯଧମ୍ମଂ… ପେ… ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଏତେସଂ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଚାତି। ଚତୁୱୀସତି…ପେ… ୱଜିରଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କେଚି ତାୱ ଆହୁ ''ଭଗୱା ଦେୱସିକଂ ଦ୍ୱାଦସକୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଦ୍ୱାଦସକୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଚ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତାସଂ ପୁରେଚରଂ, ସହୱଚରଞ୍ଚ ଞାଣଂ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅଭେଜ୍ଜତଂ, ମହତ୍ତଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

'ତଥାଗତଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦ୍ୱେ ୱିତକ୍କା ବହୁଲଂ ସମୁଦାଚରନ୍ତି – ଖେମୋ ଚ ୱିତକ୍କୋ, ପୱିୱେକୋ ଚ ୱିତକ୍କୋ'ତି (ଇତିୱୁ। ୩୮)।

ଖେମୱିତକ୍କୋ ହି ଭଗୱତୋ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତୋ, ପୱିୱେକୱିତକ୍କୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସୋ ଲହୁକୋ, ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତୋ ସମାପତ୍ତୀସୁ ୱସୀଭାୱୋ, ତସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନୱୁଟ୍ଠାନାନି କତିପଯଚିତ୍ତକ୍ଖଣେହେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଦସ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱାଦସେତା ସମାପତ୍ତିଯୋ

ଭଗୱା ପଚ୍ଚେକଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ କୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁରେଭତ୍ତଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତଥା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରିତଞ୍ଞାଣଂ ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣଂ ନାମା’’ତି କେଚି।

ଅପରେ ପନ ‘‘ଯଂ ତଂ ଭଗୱତା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଦିୱସେ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ପଟିଲୋମନଯେନ ଜରାମରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭନ୍ତେନ ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ ସୁୱିଦୁଗ୍ଗଂ ମହାଗହନଂ ମହାୱନଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନିସାନସିଲାଯଂ ଫରସୁଂ ସୁନିସିତଂ କରୋତି, ଏୱମେୱ ନିସାନସିଲାସଦିସିଯୋ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗୱସେନ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଲକ୍ଖକୋଟିଲକ୍ଖକୋଟିଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘ଚତୁୱୀସତି…ପେ… ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣଂ ନିସ୍ସାଯା’ତି’’। ନନୁ ଭଗୱତୋ ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେ ପରିକମ୍ମେ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି? ନଯିଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ। ତଥା ହି ୱେଦନାପଟିପ୍ପଣାମନାଦୀସୁ ସୱିସେସଂ ପରିକମ୍ମପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜି। ଅପରେ ପନ ‘‘ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେ ପରିକମ୍ମେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ଲୋକୁତ୍ତରସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେ ତଜ୍ଜଂ ପରିକମ୍ମଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

‘‘ଅପରମ୍ପରା’’ତି ପଦଂ ଯେସଂ ଦେସନାଯ ଅତ୍ଥି, ତେ ଅପରମ୍ପରିଯାୱ। କୁସଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯନ୍ତି କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଞାପନେ। ଅନୁତ୍ତରୋତି ଉତ୍ତମୋ। ଉପନିସ୍ସଯେ ଠତ୍ୱାତି ଞାଣୂପନିସ୍ସଯେ ଠତ୍ୱା ଯାଦିସୋ ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯୋ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ, ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ। ମହନ୍ତତୋ ସଦ୍ଦହତି ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ସଦ୍ଧାଯପି ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅୱସେସଅରହନ୍ତେହୀତି ପକତିସାୱକେହି। ଅସୀତି ମହାଥେରା ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯଂ ନାମତୋ ଉଦ୍ଧଟା। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଥେରାତି ମହାକସ୍ସପଅନୁରୁଦ୍ଧମହାକଚ୍ଚାନମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରା। ତେସୁପି ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ପଞ୍ଞାଯ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରତୋପି ଏକୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ତିକ୍ଖୱିସଦଞ୍ଞାଣୋ ଅଭିନୀହାରମହନ୍ତତାଯ ସନ୍ତତଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରତ୍ତା। ସତିପି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା ଅୱିସେସେସୁ ବହୂସୁ ଏକଜ୍ଝଂ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ପୁବ୍ବଯୋଗୱସେନ ଲୋକିଯେ ୱିସଯେ ସିଯା କସ୍ସଚି ଞାଣସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଚେ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋୱ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ମହନ୍ତତୋ ସଦ୍ଦହତୀ’’ତି ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା ଆଗତଦେସନାସୋତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧା ହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋୱ ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ସଦ୍ଧହନୱସେନ।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଗମ୍ଭୀରୋ ଉତ୍ତାନୋତି ଗମ୍ଭୀରୋ ୱା ଉତ୍ତାନୋ ୱାତି ଜାନନତ୍ଥଂ। ‘‘ଏୱମେୱା’’ତିଆଦି ଯଥାଦସ୍ସିତାଯ ଉପମାଯ ଉପମେଯ୍ୟେନ ସଂସନ୍ଦନଂ। ବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତୱିସଯମ୍ପି ଲୋକିଯମହାଜନସ୍ସ ଞାଣଂ ଅପୱତ୍ତିତରୂପେନେୱ ପୱତ୍ତତି ଅନୱତ୍ତିତସଭାୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକଙ୍ଗୁଲମ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ତତ୍ଥ ଞାତୌଦକଂ ୱିଯାତି ପମାଣତୋ ଞାତୌଦକଂ ୱିଯ। ଅରିଯାନଂ ପନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତନକଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତିତରୂପେନେୱ ପୱତ୍ତତି ଅତ୍ତନୋ ପଟିୱେଧାନୁରୂପଂ, ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଞ୍ଚ ଅୱତ୍ତିତସଭାୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦସଙ୍ଗୁଲମଯୋତ୍ତେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚାନମ୍ପି ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପୁବ୍ବଯୋଗୱିସେସୱସେନ ଞାଣଂ ସାତିସଯଂ, ମହାନୁଭାୱଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସୋତାପନ୍ନଞାଣସ୍ସ ଦସଙ୍ଗୁଲମୌଦକଂ ଓପମ୍ମଭାୱେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ପରେସଂ ଦସୁତ୍ତରଦିଗୁଣଦସଗୁଣଅସୀତିଗୁଣୱିସିଟ୍ଠଂ ଉଦକଂ ଓପମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ। ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ଥେରେନ ଚ ତେ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତାତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଯଥା ସୋ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୋ ପୁରିସୋତି ସୋ ଚତୁରାସୀତିଙ୍ଗୁଲମସହସ୍ସପ୍ପମାଣେନ ଯୋତ୍ତେନ ଚତୁରାସୀତିଙ୍ଗୁଲମସହସ୍ସଟ୍ଠାନେ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ମିନିତ୍ୱା ଠିତୋ ପୁରିସୋ। ସୋ ହି ଥେରସ୍ସ ଉପମାଭାୱେନ ଗହିତୋ। ଧମ୍ମନ୍ୱଯେନାତି ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣେନ। ତଞ୍ହି ସିଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଅନ୍ୱଯୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନତୋ ଅନ୍ୱଯବୁଦ୍ଧି, ଅନୁମେଯ୍ୟଂ ଅନୁମିନୋତୀତି ଅନୁମାନଂ, ନିଦସ୍ସନେ ଦିଟ୍ଠନଯେନ ଅନୁମେଯ୍ୟଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ‘‘ନଯଗ୍ଗାହୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମନ୍ୱଯେନା’’ତିଆଦି। ସ୍ୱାଯଂ ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ତଥାରୂପସ୍ସ ଅଗ୍ଗସାୱକସ୍ସେୱାତି ଆହ ‘‘ସାୱକପାରମିଞାଣେ ଠତ୍ୱା’’ତି। ଯଦି ଥେରୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଏକଦେସତୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ କତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେ ନଯଗ୍ଗାହେନ ଗଣ୍ହି, ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଆପନ୍ନାତି? ନଯିଦଂ ଏୱନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନନ୍ତା ଅପରିମାଣା’’ତି।

‘‘ସଦ୍ଦହତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଥେରେନ ହି…ପେ… ବହୁତରା’’ତି ଆହ। କଥଂ ପନାଯମତ୍ଥୋ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଏୱଂ ଅଧିପ୍ପାଯଭେଦକଂ ଉପମାଯ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ଯଥା କଥଂ ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପମାଯମିଧେକଚ୍ଚେ ୱିଞ୍ଞୂ ପୁରିସା ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଆଜାନନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୭) ଇତୋ ନଓ ଇତୋ ନୱାତି ଇତୋ ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନତୋ ଯାୱ ଦକ୍ଖିଣତୀରା ନଓ ଇତୋ ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନତୋ ଯାୱ ଉତ୍ତରତୀରା ନୱ। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋପୀ’’ତି ଗାଥମାହ।

ଯମକଯୁଗଳମହାନଦୀମହୋଘୋ ୱିଯାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଏକତୋ ସମାଗତତ୍ତା ଯୁଗଳଭୂତାନଂ ମହାନଦୀନଂ ମହୋଘୋ ୱିଯ।

ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂକତ୍ୱାତି ଯୋଯଂ ମମ ପସାଦୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଓଗାଢହୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଅନୁରୂପଂ କତ୍ୱା। ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୁଂ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ଯାଥାୱତୋ ଅନୱବୁଜ୍ଝନତୋ। ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି ତସ୍ସ ହେତୁତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋ, ସଭାୱତୋ, କିଚ୍ଚତୋ, ଫଲତୋ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ। ପୂରଉନ୍ତି ପୁଣ୍ଣଭାୱୋ। ପଗ୍ଘରଣକାଲେତି ୱିକିରଣକାଲେ, ପତନକାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପସନ୍ନୋ’’ତି ଇମିନା ପସାଦସ୍ସ ୱଡ୍ଢମାନତା ଦୀପିତାତି ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଧୋ’’ତି ଇମିନାପି ସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା ପକାସିତାତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସଦ୍ଦହାମୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅଭିଜାନାତୀତି ଅଭିଞ୍ଞୋ, ଅଧିକୋ ଅଭିଞ୍ଞୋ ଭିୟ୍ୟୋଭିଞ୍ଞୋ, ସୋ ଏୱ ଅତିସଯୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ‘‘ଭିୟ୍ୟୋଭିଞ୍ଞତରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଭିୟ୍ୟତରୋ ଅଭିଞ୍ଞାତୋ’’ତି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ଅଭିଜାନାତୀତି ଅଭିଞ୍ଞା, ଅଭିୱିସିଟ୍ଠା ପଞ୍ଞା, ଭିୟ୍ୟୋ ଅଭିଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ଭିୟ୍ୟୋଭିଞ୍ଞୋ, ସୋ ଏୱ ଅତିସଯୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ଭିୟ୍ୟୋଭିଞ୍ଞତରୋ, ସ୍ୱାଯମସ୍ସ ଅତିସଯୋ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱକତୋତି ଆହ ‘‘ଭିୟ୍ୟତରାଭିଞ୍ଞୋ ୱା’’ତି। ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ଏତାଯାତି ସମ୍ବୋଧି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ଚ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ବୋଧି ନାମ। ତତ୍ଥ ପଧାନୱସେନ ତଦତ୍ଥଦସ୍ସନେ ପଠମୱିକପ୍ପୋ, ପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ଦୁତିଯୱିକପ୍ପୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସେୱ ଗହଣଂ, ନନୁ ହେଟ୍ଠିମାନିପି ଭଗୱତୋ ମଗ୍ଗଞାଣାନି ସୱାସନମେୱ ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନୱସେନ ପୱତ୍ତାନି। ସୱାସନପ୍ପହାନଞ୍ହି ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସ୍ସ ୱିପ୍ପକତଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେ ୱା’’ତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଅରିଯାନଂ ବୋଧିତ୍ତଯପାରିପୂରୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିପ୍ପଦେସାତି ଅନୱସେସା। ଗହିତା ହୋନ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଗହିତେନ ଅଧିଗତେନ ଗହିତା ଅଧିଗତା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବନ୍ତି ତେହି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ। ତେନାତି ସମ୍ବୋଧିନା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ।

୧୪୨। ଖାଦନୀଯାନଂ ଉଳାରତା ସାତରସାନୁଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ମଧୁରେ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ପସଂସାଯ ଉଳାରତା ୱିସିଟ୍ଠଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ସେଟ୍ଠେ’’ତି, ଓଭାସସ୍ସ ଉଳାରତା ମହନ୍ତଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପୁଲେ’’ତି। ଉସଭସ୍ସ ଅଯନ୍ତି ଆସଭୀ, ଇଧ ପନ ଆସଭୀ ୱିଯାତି ଆସଭୀ। ତେନାହ ‘‘ଉସଭସ୍ସ ୱାଚାସଦିସୀ’’ତି। ଯେନ ପନ ଗୁଣେନସ୍ସା ତଂସଦିସତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଚଲା ଅସମ୍ପୱେଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋ କୁତୋଚି ଅନୁସ୍ସୱନଂ ଅନୁସ୍ସୱୋ। ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେସୁ କତପରିଚଯାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତୀ ପୱେଣୀ ଆଚରିଯପରମ୍ପରା। କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ମତିଯା ‘‘ଇତିକିର ଏୱଂକିରା’’ତି ପରିକପ୍ପନା ଇତିକିର। ପିଟକସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ପଦାନତୋ ସଯଂ ସମ୍ପଦାନଭାୱେନ ଗହଣଂ ପିଟକସମ୍ପଦାନଂ। ଯଥାସୁତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଆକାରସ୍ସ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଆକାରପରିୱିତକ୍କୋ। ତଥେୱ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯା ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମନଂ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି। ଆଗମାଧିଗମେହି ୱିନା ତକ୍କମଗ୍ଗଂ ନିସ୍ସାଯ ତକ୍କନଂ ତକ୍କୋ। ଅନୁମାନୱିଧିଂ ନିସ୍ସାଯ ନଯଗ୍ଗାହୋ। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୱିସଯେ ଠତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଅଯଂ ଥେରସ୍ସ ଚୋଦନା, ଥେରସ୍ସ ଚ ସୋ ଅୱିସଯୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀହନାଦୋ ୱିଯାତି ସୀହନାଦୋ, ତଂସଦିସତା ଚସ୍ସ ସେଟ୍ଠଭାୱେନ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୀହନାଦୋ’’ତିଆଦିମାହ। ନେୱ ଦନ୍ଧାଯନ୍ତେନାତି ନ ମନ୍ଦାଯନ୍ତେନ। ନ ଭଗ୍ଗରାଯନ୍ତେନାତି ଅପରିସଙ୍କନ୍ତେନ।

ଅନୁଯୋଗଦାପନତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ ସୋଧାପେତୁଂ। ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମଞ୍ହି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ଥ ଅନୁଯୋଗଂ ସୋଧେତି ନାମ। ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଚ ନଂ ସୋଧାପେତି ନାମ। ଦାତୁନ୍ତି ସୋଧେତୁଂ। କେଚି ‘‘ଦାନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଯୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ସୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଅନୁଯୋଗଂ ଦେତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ନିଘଂସନନ୍ତି ୱିମଦ୍ଦନଂ। ଧମମାନନ୍ତି ତାପଯମାନଂ, ତାପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଗଗ୍ଗରିଯା ଧମାପନସୀସେନ ୱଦତି। ସବ୍ବେ ତେତି ସବ୍ବେ ତେ ଅତୀତେ ନିରୁଦ୍ଧେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ, ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି – ଯେ ତେ ଅହେସୁଂ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ତୱ ଅଭିନୀହାରତୋ ଓରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ତାୱ ସାୱକଞାଣଗୋଚରେ ଧମ୍ମେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ମାରାଦଯୋ ୱିଯ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲୋକିଯଚିତ୍ତଚାରଂ ତ୍ୱଂ ଜାନେୟ୍ୟାସି। ଯେ ପନ ତେ ଅବ୍ଭୁତୀତା ତତୋ ପରତୋ ଛିନ୍ନୱଟୁମା ଛିନ୍ନପପଞ୍ଚା ପରିଯାଦିଣ୍ଣୱଟ୍ଟା ସବ୍ବଦୁକ୍ଖୱୀତିୱତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସାୱକଞାଣସ୍ସ ଅୱିସଯଭୂତେ ଧମ୍ମେ କଥଂ ଜାନିସ୍ସସୀତି।

ଅନାଗତବୁଦ୍ଧାନଂ ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ଅତୀତେସୁ ତାୱ ଖନ୍ଧାନଂ ଭୂତପୁବ୍ବତ୍ତା ତତ୍ଥ ସିଯା ଞାଣସ୍ସ ସୱିସଯେ ଗତି, ଅନାଗତେସୁ ପନ ସବ୍ବସୋ ଅସଞ୍ଜାତେସୁ କଥନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଜୋତେତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗତାପୀ’’ତିଆଦି । ‘‘ଚିତ୍ତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଦିତା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଅତୀତାନାଗତେ ସତ୍ତାହେ ଏୱ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୋ, ନ ତତୋ ପରନ୍ତି? ନଯିଦଂ ଚେତୋପରିଯଞାଣକିଚ୍ଚୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସଞାଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନାଯଂ ଦୋସୋ।

ୱିଦିତଟ୍ଠାନେ ନ କରୋତି ସିକ୍ଖାପଦେନେୱ ତାଦିସସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ସେତୁଘାତତୋ ଚ। କଥଂ ପନ ଥେରୋ ଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତେ ପଟିକ୍ଖେପମେୱ ଅକାସି, ନ ୱିଭଜ୍ଜ ବ୍ୟାକାସୀତି ଆହ ‘‘ଥେରୋ କିରା’’ତିଆଦି। ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ମିନୋତୀତି ପାରମୀ, ସା ଏୱ ଞାଣନ୍ତି

ପାରମିଞ୍ଞାଣଂ, ସାୱକାନଂ ପାରମିଞ୍ଞାଣଂ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମିଂ। ସାୱକାନଂ ଉକ୍କଂସପରିୟନ୍ତଗତେ ଜାନନେ ନାୟଂ ଅନୁଯୋଗୋ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାୟ ଜାନନେ। କେଚି ପନ "ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣେତି ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣୱିସଯେ"ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ତଥା ସେସପଦେସୁପି। ସୀଲା।।ପେ… ସମତ୍ଥନ୍ତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତକାରଣାନଂ ଜାନନସମତ୍ଥଂ। ବୁଦ୍ଧସୀଲାଦଯୋ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସ୍ସ, ପରେହି "ବୁଦ୍ଧା"ତି ଜାନନସ୍ସ ଚ କାରଣଂ।

୧୪୩। ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସଂସଯପିଟ୍ଠିକଂ ଅହୁତ୍ୱା "ଇଦମିଦ"ନ୍ତି ଯଥାସଭାୱତୋ ଞେଯ୍ୟଂ ଧାରେତି ନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ଧମ୍ମୋ, ପଚ୍ଚକ୍ଖଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ "ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣସ୍ସା"ତି। ଅନୁଏତୀତି ଅନ୍ୱଯୋତି ଆହ "ଅନୁଯୋଗଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା"ତି। ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧଞ୍ହି ଅତ୍ଥଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଦିଟ୍ଠେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁମାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଦିତେ ୱେଦକମ୍ପି ଞାଣଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଦିତମେୱ ହୋତୀତି "ଅନୁମାନଞ୍ଞାଣଂ ନଯଗ୍ଗାହୋ ୱିଦିତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଦିତୋତି ୱିଦ୍ଧୋ ପଟିଲଦ୍ଧୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମାଣୋତି ଅପରିମାଣୋ ମହାୱିସଯତ୍ତା। ତେନାହ "ଅପରିଯନ୍ତୋ"ତି। ତେନାତି ଅପରିଯନ୍ତତ୍ତା, ତେନ ୱା ଅପରିଯନ୍ତେନ ଞାଣେନ, ଏତେନେୱ ଥେରୋ ଯଂ ଯଂ ଅନୁମେଯ୍ୟମତ୍ଥଂ ଞାତୁକାମୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥସ୍ସ ଅସଙ୍ଗମପ୍ପଟିହତଅନୁମାନଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ "ସୋ ଇମିନା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଇମିନାତି ଇମିନା କାରଣେନ। ପାକାରସ୍ସ ଥିରଭାୱଂ ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ଆପେତୀତି ଉଦ୍ଧାପଂ, ପାକାରମୂଲଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପାକାରଦ୍ୱାରବନ୍ଧପରିଖାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚନ୍ତେ ଭୱଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମଂ। ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକଟ୍ଠାନିଯଂ କତ୍ୱା ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଏକଦ୍ୱାରନ୍ତି କସ୍ମା ଆହା"ତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ଯସ୍ସା ପଞ୍ଞାୟ ୱସେନ ପୁରିସୋ "ପଣ୍ଡିତୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ "ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି। ତଂତଂଇତିକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ଛେକଭାୱୋ ବ୍ଯତ୍ତଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ। ମେଧତି ସମ୍ମୋସଂ ହିଂସତି ୱିଧମତୀତି ମେଧା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେଧାୱୀ। ଠାନେ ଠାନେ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକା, ଠାନସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପଞ୍ଞା। ଅନୁପରିଯାଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଅନୁପରିଯାଯୋ, ସୋ ଏୱ ପଥୋତି ଅନୁପରିଯାଯପଥୋ, ପରିତୋ ପାକାରସ୍ସ ଅନୁସଂଯାଯନମଗ୍ଗୋ। ପାକାରଭାଗା ସନ୍ଧାତବ୍ବା ଏତ୍ଥାତି ପାକାରସନ୍ଧି, ପାକାରସ୍ସ ଫୁଲ୍ଲିତପ୍ପଦେସୋ। ସୋ ପନ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଇଟ୍ଠକାନଂ ୱିଗମେନ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ "ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଇଟ୍ଠକାନଂ ଅପଗତଟ୍ଠାନ"ନ୍ତି। ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପ୍ପଦେସୋ, ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ୱା। ତଞ୍ହି "ୱିୱର"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ମଲୀନଂ। ଉପତାପେନ୍ତୀତି କିଲେସପରିଳାହେନ ସନ୍ତାପେନ୍ତି। ୱିବାଧେନ୍ତୀତି ପୀଳେନ୍ତି। ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ନୀୱରଣେହି ନ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ସକ୍କାତି ଆହ "ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତୀ"ତି। ତସ୍ମାତି ପଚ୍ଚଯୂପଘାତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତଚିତ୍ତାତି ଚତୁବ୍ବିଧାଯପି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାୟ ସମ୍ମଦେୱ ଠପିତଚିତ୍ତା। ଯଥାସଭାୱେନ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଅୱିପରୀତସଭାୱେନ ଯଥା ପଟିପକ୍ଖା ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ଭାୱେତ୍ୱା।

ପୁରିମନଯେ ସତିପଟ୍ଠାନାନି, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଚ ମିସ୍ସକା ଅଧିପ୍ପେତାତି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱତ୍ତୁଂ "ଅପିଚେତ୍ଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମିସ୍ସକାତି ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୱସେନ ମିସ୍ସକା। "ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା"ତିଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସତିପଟ୍ଠାନେ ୱିପସ୍ସନାତି ଗହେତ୍ୱା "ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାଭୂତଂ ଭାୱେତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନାନଂଯେୱ ଚ ନେସଂ ନିପ୍ପରିଯାଯବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱତୋ, ତେସୁ ଚ ସବ୍ବସୋ ଅଧିଗତେସୁ ଲୋକନାଥେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅଧିଗତମେୱ ହୋତୀତି "ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ମଗ୍ଗୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ଗହିତେ ସୁନ୍ଦରୋ ପଞ୍ହୋ ଭୱେଯ୍ୟା"ତି ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ ଆହ, ନ ପନେୱଂ ଗହିତଂ ପୋରାଣେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ଥେରୋତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପଚ୍ଚନ୍ତନଗରାଦୀସୁ। ନଗରଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ ତଦତ୍ଥିକେହି ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଉପଗତାନଞ୍ଚ ପରିସ୍ସଯରହିତସୁଖାଧିଗମନଟ୍ଠାନତୋ। ପାକାରୋ ୱିଯ ସୀଲଂ ତଦୁପଗତାନଂ ପରିତୋ ଆରକ୍ଖଭାୱତୋ। ପରିଯାଯପଥୋ ୱିଯ ହିରୀ ସୀଲପାକାରସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ପରିଯାଯପଥୋତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ହିରିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନ"ନ୍ତି। ଦ୍ୱାରଂ ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସନଅଞ୍ଜସଭାୱତୋ। ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକୋ ୱିଯ ଧମ୍ମସେନାପତି ନିବ୍ବାନନଗରପୱିଟ୍ଠପୱିସନକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣତୋ। ଦିନ୍ନୋତି ଦାପିତୋ, ସୋଧିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୪୪।ନିପୁଣଭିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଅଧିଗମଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ପଞ୍ଚନୱୁତିପାସଣ୍ଡେ"ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ଥେରୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ପୁବ୍ବେୱ ନିବ୍ବାନପରିଯେସନଂ ଚରମାନୋ ତେ ତେ ପାସଣ୍ଡିନୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛି, ତେ ନାସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେସୁଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ପନ ପାସଣ୍ଡା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ସଯେୱ ଭାଗିନେଯ୍ୟସ୍ସ ଦେସିଯମାନାୟ ଦେସନାୟ। ପରସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତଂ ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୱିଯ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ ହତ୍ଥଗତଂ ଅକାସି ଅଧିଗଚ୍ଛି। ଉତ୍ତରୁତ୍ତରନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଉତ୍ତରଣତୋ ଅତିକ୍କମନତୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଂ, ତତୋ ଏୱ ପଧାନଭାୱଂ ପାପିତତାୟ ପଣୀତପଣୀତଂ। ଉତ୍ତରୁତ୍ତରନ୍ତି ୱା ଉପରୂପରି। ପଣୀତପଣୀତନ୍ତି ପଣୀତତରଂ, ପଣୀତତମଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। କଣ୍ହନ୍ତି କାଳକଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମଂ। ସୁକ୍କନ୍ତି ଓଦାତଂ ୱୋଦାନଧମ୍ମଂ। ସପ୍ପଟିଭାଗଂ କତ୍ୱାତି ପହାତବ୍ବପହାଯକଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ଯଥାକ୍କମଂ ଉଭଯଂ ସପ୍ପଟିଭାଗଂ

କତ୍ୱା। ‘‘ଅଯଂ କଣ୍ହଧମ୍ମୋ, ଇମସ୍ସ ଅଯଂ ପହାଯକୋ’’ତି ଏୱଂ କଣ୍ହଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଦେସନାୱସେନ ନୀହରିତ୍ୱା ସୁକ୍କଂ, ‘‘ଅଯଂ ସୁକ୍କଧମ୍ମୋ, ଇମିନା ଅଯଂ ପହାତବ୍ବୋ’’ତି ଏୱଂ ସୁକ୍କଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା କଣ୍ହଂ।ସୌସ୍ସାହନ୍ତି ଫଲୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱସେନ ସବ୍ୟାପାରଂ। ତେନାହ ‘‘ସୱିପାକେ’’ନ୍ତି। ୱିପାକଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ମିଂଦେସିତେ ଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଭଗୱା ତୁମ୍ହେହି ଦେସିତେ ଧମ୍ମେ ଏକଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ନାମ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ ଜାନିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ତଂଜାନନେ ହି ୱୁତ୍ତେ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଜାନନଂ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧନ୍ତି। ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଇଦଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାକାରଦସ୍ସନଂ। ୱିପକ୍ଖୋ ପନ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଧମ୍ମେସୁ ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ଥେରସଲ୍ଲାପୋତି ଥେରାନଂ ସଲ୍ଲାପସଦିସୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୱାଦୋ । କାଳଅୱଲ୍ଲୱାସୀତି କାଳଅୱଲ୍ଲୱିହାରୱାସୀ। ଇଦାନୀତି ଏତରହି ‘‘ଇଦାହଂ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିୱଚନକାଲେ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ‘‘ଧମ୍ମେସୁ ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ନିଟ୍ଠାନକାରଣଭୂତେ ଯୋନିସୋ ପରିୱିତକ୍କନେ। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣସମଧିଗତକାଲେ ଏୱ ଥେରୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଦାନି ପନ ତଂ ପାକଟଂ ଜାତନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୂ’’ତିଆଦି ସୁମଙ୍ଗଲତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ ସଚ୍ଚଂ। ଅରହତ୍ତେ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନୁଯୋଗପରିହାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଦିପି ଧମ୍ମସେନାପତି ‘‘ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ ମଯା ସମଧିଗତ’’ନ୍ତି ଇତୋ ପୁବ୍ବେପି ଜାନାତିଯେୱ, ଇଦାନି ପନ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟଭେଦେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ନଯଗ୍ଗାହୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ଅହୋସୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ…ପେ… ଧମ୍ମେସୂତି ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣେ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ’’ତି ଅୱୋଚ।

ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପନ ନଯତୋ ଆଗତା, ତେ ନଯଗ୍ଗାହତୋ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣେ ତଥାଜାନନୱସେନ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତତ୍ତା ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣମେୱ ତସ୍ସ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ, ତେନ ତେନ ଭାୱେତବ୍ବକିଚ୍ଚବହୁତାୱସେନ ଚ ‘‘ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ପୁଥୁୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟାନଂ ଅନଞ୍ଞୱିସଯାନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ନଯତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ଥେରସ୍ସ ସାତିସଯୋ ଭଗୱତି ପସାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯା’’ତିଆଦି। ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଏୱସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସ୍ୱାକ୍ଖାତତା ହି ଧମ୍ମସ୍ସ ଯଦତ୍ଥଂ ଦେସିତୋ, ତଦତ୍ଥସାଧନେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲତ୍ଥାଯ ନିଯ୍ୟାତୀତି ଅନନ୍ତରୱିପାକତ୍ତା, ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱ ଫଲନିପ୍ଫାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚ୍ଚାରକତୋ ନିଯ୍ୟାତୀତି ୱା ନିଯ୍ୟାନିକୋ, ନିଯ୍ୟାନସୀଲୋତି ୱା। ରାଗଦୋସମୋହନିମ୍ମଦନସମତ୍ଥୋତି ଇଧାପି ‘‘ପସନ୍ନୋସ୍ମି ଭଗୱତୀତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱଙ୍କାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜିମ୍ହକୁଟିଲେ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ପଟିପତ୍ତିଦୋସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭଗୱା ତୁମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତା ୱିଯ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତା, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ଚ ଧମ୍ମେସୁ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗମନେନ ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣେ ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତତ୍ତା ମଯ୍ହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭୂତା ସୁପାକଟା ଜାତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଥେରୋ ‘‘ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋତି ପସୀଦି’’ନ୍ତି ଅୱୋଚ।

କୁସଲଧମ୍ମଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୪୫।ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋତି ସେଟ୍ଠଭାୱୋ। ଅନୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ଯେନ ଗୁଣେନ, ସୋ ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋ, ତଂ ଅନୁତ୍ତରିଯଂ। ଯସ୍ମା ତସ୍ସାପି ଗୁଣସ୍ସ କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରିତରଂ ନତ୍ଥି ଏୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସା ତୁମ୍ହାକଂ ଦେସନା ଅନୁତ୍ତରାତି ୱଦତୀ’’ତି। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି କୁସଲଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ, ତସ୍ମା କୁସଲଧମ୍ମଦେସନାହେତୁପି ଭଗୱାୱ ଅନୁତ୍ତରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। କୁସଲଧମ୍ମଦେସନାଯ ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା ୱିସଯୋ। ୱୁତ୍ତପଦେତି ‘‘କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୱାକ୍ୟେ, ଏୱଂ ୱା ୱୁତ୍ତଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେ। ‘‘ପଞ୍ଚଧା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଛେକଟ୍ଠେନପି କୁସଲଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ‘‘କୁସଲୋ ତ୍ୱଂ ରଥସ୍ସ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୂତି (ମ। ନି। ୨।୮୭)? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୋ ପନ ଛେକଟ୍ଠୋ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନେୱ ସଙ୍ଗହିତୋତି ୱିସୁଂ ନ ଗହିତୋ। ‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯ’’ନ୍ତି (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨। ୨୨।୨୦୦୮) ଜାତକେ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ଜାତକପରିଯାଯଂ ପତ୍ୱା ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଗହପତଯୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ସାୱଜ୍ଜା ୱା ଅନୱଜ୍ଜା ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏୱ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯଂ ପତ୍ୱା ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ‘‘କୋସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞା ଆଗତାତି ଯୋନିସୋମନସିକାରହେତୁକସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ, ଦରଥାଭାୱଦୀପନତୋ ନିଦ୍ଦରଥଟ୍ଠୋ, ‘‘କୁସଲସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା ଇଟ୍ଠୱିପାକନିଦ୍ଦିସନତୋ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠୋ ଚ ଅଭିଧମ୍ମନଯସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମ…ପେ… ୱିପାକଟ୍ଠେନା’’ତି। ବାହିତିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୫୮) ଭଗୱତୋ କାଯସମାଚାରାଦିକେ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ‘‘ଯୋ ଖୋ ମହାରାଜ କାଯସମାଚାରୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ’’ତି କୁସଲୋ କାଯସମାଚାରୋ ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି ଭଗୱତୋ ସୁଖୱିପାକକମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବସାୱଜ୍ଜରହିତା କାଯସମାଚାରାଦଯୋ ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ‘‘କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତେ ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏକନ୍ତେନ ସୁଖୱିପାକା ଏୱାତି

ଅୱଜ୍ଜରହିତତାମତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ଥୋ କୁସଲ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଫଲସତିପଟ୍ଠାନଂ ପନ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି ସୱିପାକସ୍ସେୱ ଗହଣନ୍ତି କତ୍ୱା।

‘‘ଚ୍ଛନ୍ଦସୱିଧେନା’’ତିଆଦି ସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୬; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଗ୍ଗହଟ୍ଠେନାତି କୁସଲପକ୍ଖସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନସଭାୱେନ। କିଚ୍ଚୱସେନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିକିଚ୍ଚୱସେନ। ତତୋ ଏୱ ଚସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧତା। ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନସଭାୱେନ। ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଏୱ ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱା, ଇତରେ ଅୱିସିଟ୍ଠା, ତେସମ୍ପି ୱିସେସୋ ଛନ୍ଦାଦିକତୋତି ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ନାନାସଭାୱା’’ତି।

ଅଧିମୋକ୍ଖାଦିସଭାୱୱସେନାତି ପସାଦାଧିମୋକ୍ଖାଦିସଲକ୍ଖଣୱସେନ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠେନାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକଭାୱେନ। ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନାତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିଯସଭାୱେନ। ସଲକ୍ଖଣେନାତି ଅଧିମୋକ୍ଖାଦିସଭାୱେନ। ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠେନାତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋ, ୱଟ୍ଟଚାରକତୋ ଚ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠେନ। ଉପଟ୍ଠାନାଦିନାତି ଉପଟ୍ଠାନଧମ୍ମୱିଚଯପଗ୍ଗହସମ୍ପିଯାଯନପସ୍ସମ୍ଭନସମାଧାନଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ। ହେତୁଟ୍ଠେନାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସମ୍ପାପକହେତୁଭାୱେନ। ଦସ୍ସନାଦିନାତି
ଦସ୍ସନାଭିନିରୋପନପରିଗ୍ଗହସମୁଟ୍ଠାପନୱୋଦାପନପଗ୍ଗହୁପଟ୍ଠାନସମାଧାନସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ।

ସାସନସ୍ସପରିଯୋସାନଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ସାସନଂ ନାମ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯେ ସମଥୱିପସ୍ସନାସହଗତା, ତେ ସାସନସ୍ସ ଆଦି, ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନା ମଜ୍ଝେ, ଫଲଭୂତା ପରିଯୋସାନଂ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ସାସନସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି।

ପୁନ ଏତଦାନୁତ୍ତରିଯଂ ଭନ୍ତେତି ଯଥାରଦ୍ଧାଯ ଦେସନାଯ ନିଗମନଂ। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ୱଚନଞ୍ହି ନିଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଦେସନନ୍ତି ତଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଦେସନାପ୍ପକାରଂ, ଦେସନାୱିଧିଂ, ଦେସେତବ୍ବଞ୍ଚ, ସକଲଂ ୱା ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ ଅନୱସେସଂ ଅଭିଜାନାତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଜାନାତି, ଅସେସଂ ଅଭିଜାନନତୋ ଏୱ ଉତ୍ତରି ଉପରି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ନତ୍ଥି। ଇତୋତି ଭଗୱତା ଅଭିଞ୍ଞାତତୋ। ଅଞ୍ଞୋ ପରମତ୍ଥୱସେନ ଧମ୍ମୋ ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଅଯଂ ନାମ ଯଂ ଭଗୱା ନ ଜାନାତୀତି ଇଦଂ ନତ୍ଥି ନ ଉପଲବ୍ଭତି ସବ୍ବସ୍ସେୱ ସମ୍ମଦେୱ ତୁମ୍ହେହି ଅଭିଞ୍ଞାତତ୍ତା। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଭିଜାନନେ, ଦେସନାଯଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ ନତ୍ଥି।

ଆଯତନପଣ୍ଣତ୍ତିଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୪୬।ଆଯତନପଞ୍ଞାପନାସୂତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ, ରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ସମ୍ବୋଧନେସୁ, ତେସଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱିଭାଗତୋ, ସଭାଗୱିଭାଗତୋ, ସମୁଦଯତୋ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ, ଆହାରତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଦେସନାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୪୭।ଗବ୍ଭୋକ୍କମନେସୂତି ଗବ୍ଭଭାୱେନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ଅୱକ୍କମନେସୁ ଅନୁପ୍ପୱେସେସୁ, ଗବ୍ଭେ ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଅୱକ୍କମନେସୁ। ପୱିସତୀତି ପଚ୍ଚଯୱସେନ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ପୱିସନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଠାତୀତି ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିଯା ପୱତ୍ତତି, ତଥାଭୂତୋ ଚ ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱସତୀ’’ତି। ପକତିଲୋକିଯମନୁସ୍ସାନଂ ପଠମା ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତୀତି ପଚୁରମନୁସ୍ସାନଂ ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତି ଦେସନାୱସେନ ଇଧ ପଠମା। ‘‘ଦୁତିଯା ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଲମେୱାତି ଯୁତ୍ତମେୱ।

ଖିପିତୁଂନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ତଥା ୱାତାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନମେୱ ୱଦତି। ସେସନ୍ତି ପୁନ ‘‘ଏତଦାନୁତ୍ତରିଯ’’ତିଆଦି ପାଠପ୍ପଦେସଂ ୱଦତି।

ଆଦେସନୱିଧାଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୪୮। ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଆଦିସତି ଏତେହୀତି ଆଦେସନାନି, ଯଥାଉପଟ୍ଠିତନିମିତ୍ତାଦୀନି, ତାନି ଏୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସଂକିଣ୍ଣରୂପେନ ଠିତତ୍ତା ଆଦେସନୱିଧା, ଆଦେସନାଭାଗା, ତାସୁ ଆଦେସନୱିଧାସୁ। ତେନାହ ‘‘ଆଦେସନକୋଟ୍ଠାସେସୂ’’ତି। ଆଗତନିମିତ୍ତେନାତି ଯସ୍ସ ଆଦିସତି, ତସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉପଗତନିମିତ୍ତେନ, ନିମିତ୍ତପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଲାଭାଲାଭାଦିଆଦିସନୱିଧିଦସ୍ସନସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇଯଂ ପନ

‘‘ଏୱମ୍ପି ତେ ମନୋ’’ତିଆଦିନା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତାଦିସନମେୱ ଆଗତଂ, ତଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନୱସେନ ୱତ୍ଥୁ ଆଗତଂ। ଗତନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଗମନନିମିତ୍ତଂ। ଠିତନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସମୀପେ ଠାନନିମିତ୍ତଂ, ପରସ୍ସ ଗମନୱସେନ, ଠାନୱସେନ ଚ ଗହେତବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସାନଂ ପରଚିତ୍ତୱିଦୂନଂ, ଇତରେସମ୍ପି ୱା ସୱନୱସେନ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା କଥେନ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା। ଯକ୍ଖପିସାଚାଦୀନନ୍ତି ହିଙ୍କାରଯକ୍ଖାନଞ୍ଚେୱ କଣ୍ଡପିସାଚାଦିପିସାଚାନଂ, କୁମ୍ଭଣ୍ଡନାଗାଦୀନଞ୍ଚ।

ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରୱସେନାତି ୱିପ୍ଫାରିକଭାୱେନ ପୱତ୍ତୱିତକ୍କସ୍ସ ୱସେନ। ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ତତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ। ୱିପ୍ପଲପନ୍ତାନନ୍ତି କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅବୋଧନତୋ ୱିରୂପଂ, ୱିୱିଧଂ ୱା ପଲପନ୍ତାନଂ। ସୁତ୍ତପମତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେଦନାଟ୍ଟଖିତ୍ତଚିତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଇଦଂ ୱକ୍ଖାମି, ଏୱଂ ୱକ୍ଖାମୀତି ୱିତକ୍କଯତୋ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଅଭି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାପି) ଆଗତତ୍ତା ଜାଗରନ୍ତାନଂ ପକତିଯଂ ଠିତାନଂ ଅୱିପ୍ପଲପନ୍ତାନଂ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଯୋ ଲୋକେ ‘‘ମନ୍ତଜପ୍ପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ୱୁତ୍ତା। ତାଦିସଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହଜମେୱ ‘‘ଜିୱ୍ହାତାଲୁଚଲନାଦିକରୱିତକ୍କସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁଖୁମସଦ୍ଦଂ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା ଆଦିସତୀତି ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା) ଆନନ୍ଦାଚରିଯୋ ଅୱୋଚ। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ଏୱ ପନ ନାତିସୁଖୁମୋ ଅତ୍ତନୋ, ଅଚ୍ଚାସନ୍ନପ୍ପଦେସେ ଠିତସ୍ସ ଚ ମଂସସୋତସ୍ସାପି ଆପାଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ୱିତକ୍କସ୍ସ ୱସେନ। ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ଆଦେସନୱିଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣୱସେନେୱ ଆଗତାତି ୱେଦିତବ୍ବା । କେଚି ପନ ‘‘ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେନ ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତଂ ଗଯ୍ହତି, ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନପି ତଦତ୍ଥସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ହୋତି, ନ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଏତେନେୱ ଯଦେକେ ‘‘ଯଂ ୱିତକ୍କଯତୋତି ଯମତ୍ଥଂ ୱିତକ୍କଯତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱସେନା’’ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ମନସା ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ମନୋସଙ୍ଖାରା, ୱେଦନାସଞ୍ଞା। ପଣିହିତାତି ପୁରିମପରିବନ୍ଧୱିନଯେନ ପଧାନଭାୱେନ ନିହିତା ଠପିତା। ତେନାହ ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ସୁଟ୍ଠପିତା’’ତି। ୱିତକ୍କସ୍ସ ୱିତକ୍କନଂ ନାମ ଉପ୍ପାଦନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତେସ୍ସତୀ’’ତି। ‘‘ପଜାନାତୀ’’ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପଦସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନୱସେନ ଆନେତି। ଆଗମନେନାତି ଝାନସ୍ସ ଆଗମନଟ୍ଠାନୱସେନ। ପୁବ୍ବଭାଗେନାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସବ୍ବପୁବ୍ବଭାଗେନ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭେନ। ଉଭଯଂ ପେତଂ ଯୋ ସଯଂ ଝାନଲାଭୀ, ଅଧିଗତମଗ୍ଗୋ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ତଦତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଇମିନା ନୀହାରେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଦ୍ଧା ଝାନଂ ଲଭିସ୍ସତି, ମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାଯ ୱିନା ଅନୁମାନୱସେନ ଜାନାତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଆଗମନେନ ଜାନାତି ନାମା’’ତିଆଦି। ଅନନ୍ତରାତି ୱୁଟ୍ଠିତକାଲଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଦା ହି ପୱତ୍ତୱିତକ୍କପଜାନନେନେୱ ଝାନସ୍ସ ହାନଭାଗିଯତାଦିୱିସେସପଜାନନଂ।

କିଂ ପନିଦଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଭାୱତୋ ଅୱିସେସତୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି? ନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ନ ଅରିଯାନନ୍ତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ତେ ଅରିଯା ନାମ ଜାତା, ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଭାୱତୋ । ଯଥା ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅରିଯାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା, ଏୱଂ ଅରିଯୋପି ହେଟ୍ଠିମୋ ଉପରିମସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ । ଯଥା ପନ ଉପରିମୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତି, କିଂ ଏୱଂ ସୋ ତସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଉପରିମୋ ପନ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଜାନାତୀ’’ତି, ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଉପରିମୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ତେସଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ତେସନ୍ତି ଅରିଯାନଂ। ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ସମାପତ୍ତି ଭୂମନ୍ତରପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିକପ୍ପା। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ରୁପପତ୍ତିଯେୱ ହୋତୀ’’ତି, ନ ଉପରିଭୂମିପତ୍ତି। ନିମିତ୍ତାଦିୱସେନ ଞାତସ୍ସ କଦାଚି ବ୍ଯଭିଚାରୋପି ସିଯା, ନ ପନ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଞାତସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଚେତୋ… ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ତଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ସେସଂ ନାମ।

ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୪୯।ବ୍ରହ୍ମଜାଲେତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ। ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ହେସ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଆତପ୍ପନ୍ତି ୱୀରିଯଂ ଆତପ୍ପତି କୋସଜ୍ଜଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସଂକିଲେସପକ୍ଖନ୍ତି। କୁସଲୱୀରିଯସ୍ସେୱ ହେତ୍ଥ ଗହଣଂ ଅପ୍ପମାଦାଦିପଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନତୋ। ପଦହିତବ୍ବତୋତି ପଦହନତୋ, ଭାୱନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱାଯମନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜନତୋ। ଇଦିସାନଂ ପଦାନଂ ବହୁଲଂକତ୍ତୁୱିସଯତାଯ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଆତପ୍ପପଦସ୍ସ ୱିଯ ଇତରେସମ୍ପି କତ୍ତୁସାଧନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଟିପତ୍ତିଯଂ ନପ୍ପମଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅପ୍ପମାଦୋ, ସତିଅୱିପ୍ପୱାସୋ। ସମ୍ମା ମନସି କରୋତି ଏତେନାତି ସମ୍ମାମନସିକାରୋ, ତଥାପୱତ୍ତୋ କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଭାୱନାନୁଯୋଗମେୱ ତଥା ୱଦତି। ଦେସନାକ୍କମେନ ପଠମା, ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି ନାମ

କରଜକାଯେ ପଟିକ୍କୂଲାକାରସ୍ସ ସମ୍ଭଦେୱ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତସମାପତ୍ତିଭାୱତୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱାତି ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିସନ୍ନିସ୍ସଯତ୍ତା, ଦସ୍ସନମଗ୍ଗଫଲଭାୱତୋ ଚ ପଠମସାମଞ୍ଞଫଲଂ ପରିଯାଯେନ ୱିନା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି।

ଅତିକ୍କମ୍ମ ଛୱିମଂସଲୋହିତଂ ଅଟ୍ଠିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ତାନି ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିମେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଅଟ୍ଠିଆରମ୍ମଣା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପାଦକଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଟ୍ଠିଆରମ୍ମଣା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଅଧିଟ୍ଠାନା ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଆଲୋକକସିଣେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଗତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣୋ ହୁତ୍ୱା ସୱିଞ୍ଞାଣକେ କାଯେ ଅଟ୍ଠିଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରୱସେନ ପଠମଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ସାଯଂ ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ଦୁତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠୀ''ତିଆଦି। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରମନସିକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ୱା କତପରିଚଯସ୍ସ ସୁଖେନେୱ ୱୁତ୍ତନଯା ଅଟ୍ଠିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସମିଜ୍ଝତୀତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ''ଇମଂ ଚେୱା''ତି ''ଅତିକ୍କମ୍ମ ଚା''ତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଂ ଝାନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ସକଦାଗାମିଫଲସମାପତ୍ତି । ସାତିସଯଂ ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନାଗମନତୋ ପରିଯାଯେନ ୱିନା ମୁଖ୍ୟା ଦୁତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି। ଯାୱ ତତିଯମଗ୍ଗା ୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱସେନ ଚତୁତ୍ଥା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି କଥିତା''ତି।

ପାଠଇଯଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକେ, ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାପତ୍ତିଦ୍ୱଯତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନଂଯେୱ ଇମସ୍ସ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତିଯା ସୋତସଦିସତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସୋତଂ, ତଦେତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୁରିମତୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅଯଂ ଅସ୍ସ ସୋତାଗତତାଯ ସୋତସଦିସତା, ତସ୍ମା ପଜାନିତବ୍ବଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ ଏକମେୱ ଚେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ , ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣସୋତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣମେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀହିପି ଭାଗେହୀତି ଓରଭାଗପରଭାଗେହି। ଇଧଲୋକୋ ହିସ୍ସ ଓରଭାଗୋ, ପରଲୋକୋ ପରଭାଗୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ୱସେନେତଂ ସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି। ତେନାହ ''ଇଧଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତିଆଦି। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କାମଂ ନତ୍ଥି କସ୍ସଚି ପତିଟ୍ଠିତତା, ତଣ୍ହାୱସେନ ପନ ତଂ ''ପତିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଛନ୍ଦରାଗୱସେନା''ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''କବଳୀକାରେ ଚେ ଭିକ୍ଖୱେ ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ, ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ, ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୁଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୁଳ୍ହଂ…ପେ… ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬; ମହାନି। ୭)।

କମ୍ମନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ, ଉପଯୋଗୱଚନମେତଂ। କମ୍ମତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଭାୱେନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଯେନ କମ୍ମୁନା ସହଗତଂ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତବ୍ଭାୱମେୱ ଉପଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ଇଧଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ଇଧ କତୂପଚିତକମ୍ମଭାୱୂପଗମନତୋ। କମ୍ମଭୱଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକମ୍ମଂ ଜୱାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିନିବ୍ବତ୍ତନେନ ତଦଭିମୁଖଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତଂ। ତେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିନିବ୍ବତ୍ତନସାମତ୍ଥିଯେନ ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପନେନ। କେଚି ପନ ''ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପରତୋ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ଇଧଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମ, ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ପନ ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ''ଉଭଯତୋ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଞ୍ଚ ତେହି ''ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇଧଲୋକେପି ପତିଟ୍ଠିତମେୱ। ନ ହି ତସ୍ସ ଇଧଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱେନ ୱିନା ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତି। ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂଚେତୋପରିଯଞାଣନ୍ତି ସେକ୍ଖାନଂ , ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ଚେତସୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନକଞାଣଂ। କଥିତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବସ୍ସ ଚେତସୋ ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଜୋତନତୋ।

ଚତୁତ୍ଥାଯ ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଯା ତତିଯଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତପଟିକ୍ଖେପେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ପୁବ୍ବେ ସମଥୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦାନି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଚ୍ଚଲମେୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପନେତବ୍ବତୋ। ଅତ୍ଥନ୍ତରତ୍ତତାଯ ଦସ୍ସିଯମାନାଯ ପଦଂ ଚଲିତଂ ନାମ ହୋତି। ଅପରୋ ନଯୋତି ଏତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଠମଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଭାୱେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଦୁତିଯାତି ଏତ୍ଥ ପନ ''ଅଟ୍ଠିକୱଣ୍ଣକସିଣୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଦୁତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତତିଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ତଥେୱ ପଟିଲଦ୍ଧଂ। ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଭାୱୋ ପନ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆଲୋକକସିଣେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଗତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକୋ ହୁତ୍ୱା ସୱିଞ୍ଞାଣକେ ଅଟ୍ଠିଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱଣ୍ଣକସିଣୱସେନ ହେଟ୍ଠିମାନି ତୀଣି ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ସ। ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ତତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ ୱସେନ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥାତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଗତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି। ଇଧାପି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଚେତସୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ତତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି, ଅରହତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଚତୁତ୍ଥା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହେସା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ପାଠଇଯା ସଂସନ୍ଦେଯ୍ଯ। ''ପଠମମଗ୍ଗୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅଟ୍ଠିଆରମ୍ମଣପଠମଜ୍ଝାନପାଦକୋ ପଠମମଗ୍ଗୋ ପଠମା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି। ଅଟ୍ଠିଆରମ୍ମଣଦୁତିଯଜ୍ଝାନପାଦକୋ

ଦୁତିଯମଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯା ଦସ୍ସନସମାପତ୍ତି। ପରଚିତ୍ତଞାଣସହଗତା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକା ତତିଯଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗା ତତିଯଚତୁତ୍ଥଦସ୍ସନସମାପତ୍ତିଯୋତି । ପୁରିସସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣପଜାନନଂ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁଗ୍ଗଲପଣ୍ଣତ୍ତିଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୫୦।ପୁଗ୍ଗଲପଣ୍ଣତ୍ତୀସୂତି ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପଞ୍ଞାପନେସୁ। ଗୁଣୱିସେସୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ଠପନେସୁ। ଲୋକୱୋହାରୱସେନାତି ଲୋକସମ୍ମୁତିୱସେନ। ଲୋକୱୋହାରୋ ହେସ, ଯଦିଦଂ ''ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି। ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାଯ ସତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାଯସ୍ସ ପୂରଣତୋ ଗଲନତୋ, ମରଣୱସେନ ପତନତୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ସନ୍ତତିଯା ନଯନତୋ ନରୋ। ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପୋସନତୋ ପୋସୋ। ଏୱଂ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାସୁ ୱୋହରିତବ୍ବାସୁ। ''ସଙ୍କମେତଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ଇମିସ୍ସା ସାଧାରଣପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱିଭାୱନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଅସାଧାରଣପଞ୍ଞତ୍ତିଯା, ତସ୍ମା ଲୋକପଞ୍ଞତ୍ତୀସୂତି ସତ୍ତଲୋକଗତପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ। ଅନୁତ୍ତରୋ ହୋତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ।

ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହୀତି କାରଣେ, ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ପୁଥୁୱଚନଂ, ଆୱୁତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଚାଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯା''ତିଆଦି, ଏତେନ ''ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୱାଦୋ, ''ନାମକାଯତୋ, ରୂପକାଯତୋ ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦୋ, ''ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ ୱିମୁତ୍ତୋୱ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୱାଦୋ ଚାତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଥେରୱାଦାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିମୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦନେହି ୱା କାଯଦ୍ୱଯତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତଅନାଗାମିନୋତି ଭୂତପୁବ୍ବଗତିଯା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୋ ଅନାଗାମୀ ନାମ ହୋତି। ପାଠଈତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିପାଠଈ। ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସହଜାତନାମକାଯେନ ପଟିଲଭିତ୍ୱା। ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରଗତଂ, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପସ୍ସିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋପି ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଦିସ୍ୱାତି ଦସ୍ସନହେତୁ। ନ ହି ଆସୱେ ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସନ୍ତି, ଦସ୍ସନକାରଣା ପନ ପରିକ୍ଖୀଣା ''ଦିସ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣା''ତି ୱୁତ୍ତା ଦସ୍ସନାଯତ୍ତପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ଦସ୍ସନଂ ଆସୱାନଂ ଖଯସ୍ସ ପୁରିମକିରିଯାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଞାଯ ୱିସେସତୋ ମୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଅନୱସେସତୋ ଆସୱାନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୱସେନେୱ, ନ ତଦେକଦେସଭୂତରୂପଜ୍ଝାନପଟିକ୍ଖେପୱସେନ। ଏୱଞ୍ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେକଦେସାଭାୱେପି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ହି ଏକସ୍ମିମ୍ପି ସତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋଯେୱ ନାମ ହୋତି, ନ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି।

ଫୁଟ୍ଠନ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତୋ ଫୁଟ୍ଠନ୍ତୋ, ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅନନ୍ତରୋ କାଲୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଫୁଟ୍ଠାନନ୍ତରକାଲମେୱ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, ସଚ୍ଛିକତୋ ସଚ୍ଛିକରଣୂପାଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ସୋ ଝାନଫସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦି। ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝା ଆସୱା। ଯୋ ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ରୂପକାଯତୋ, ନାମକାଯେକଦେସତୋ ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତୋ, ତେନ ନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଆଲୋଚିତୋ ପକାସିତୋ ୱିଯ ହୋତି, ନ ପନ କାଯେନ ସଚ୍ଛିକତୋ। ନିରୋଧଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେସୁ ଆସୱେସୁ ଖେପିତେସୁ ତେନ ସଚ୍ଛିକତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ନିରୋଧଂ ଯଥାଲୋଚିତଂ ନାମକାଯେନ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି କାଯସକ୍ଖୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତୁ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆସୱାନଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା।

ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପତ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତେନ ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ନିରୋଧସ୍ସ ପତ୍ତଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତେନାହ ''ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦି। ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି ଆହ ''ଏସୋପି କାଯସକ୍ଖୀ ୱିଯ ଛବ୍ବିଧୋ ହୋତୀ''ତି। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ପଜାନାତି, ପଜାନନ୍ତୋ ଚ ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ''ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପଜାନାତି। ତଣ୍ହଂ ପନ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇତୋ ସମୁଦେତି, ତସ୍ମା ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ସମୁଦଯୋ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଅରିଯୋ ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନ ତଂ ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଏତ୍ତାୱତା ନାନକ୍ଖଣେ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ।

ଇଦାନି ତଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥାଗତପ୍ପଵେଦିତା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥାଗତପ୍ପଵେଦିତାତି ତଥାଗତେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ପଟିଵିଜ୍ଝ ଵିଦିତା ପାକଟା କତା। ଧମ୍ମାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା। ଵୋଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ଵୋଚରିତାତି ସୁଚରିତା, ତେସୁ ତେନ ପଞ୍ଞା ସୁଟ୍ଠୁ ଚରାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ସଦ୍ଧାଯଵିମୁତ୍ତୋତି ସଦ୍ଦହନଵସେନ ଵିମୁତ୍ତୋ, ଏତେନ ସବ୍ବଥା ଅଵିମୁତ୍ତସ୍ସପି ସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ ଵିମୁତ୍ତଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି। ସଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତୋତି ଵା ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵୁତ୍ତନଯେନେଵାତି କାଯସକ୍ଖିମ୍ହି ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ। ନୋ ଚ ଖୋ ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଆସଵା ପରିକ୍ଖୀଣା, ନ ଏଵଂ ସଦ୍ଧାଯ ଵିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ନେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନତ୍ଥି। ଅଥ କସ୍ମା ସଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି? ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ହି ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନ, ଅକିଲମନ୍ତୋ ଚ ସକ୍କୋତି ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ, ସଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କିଲମନ୍ତୋ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତେନାହ ‘‘ଏତେସୁ ହୀ’’ତିଆଦି।

ଆରମ୍ମଣଂ ଯାଥାଵତୋ ଧାରେତି ଅଵଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, ପଞ୍ଞା। ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ପଞ୍ଞାପଧାନଂ। ପଞ୍ଞଂ ଵାହେତୀତି ପଞ୍ଞାଵାହୀ, ପଞ୍ଞଂ ସାତିସଯଂ ପଵତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞା ଵା ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଵାହେତି, ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖଂ ଗମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧାନୁସାରିନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ତସ୍ମାତି ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୭୦, ୭୭୬) ଵୁତ୍ତତ୍ତା, ତତୋ ଏଵ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ, ତଂ ସଂଵଣ୍ଣନାସୁ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୭୭୬) ଵୁତ୍ତନଯେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ପଧାନଦେସନାଵଣ୍ଣନା

୧୫୧।ପଦହନଵସେନାତି ଭାଵନାନୁଯୋଗଵସେନ। ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପଧାନାତି ଵୁତ୍ତା ଵିଵେକନିସ୍ସିତାଦିଭାଵେନ ପଦହିତବ୍ବତୋ ଭାଵେତବ୍ବତୋ।

ପଟିପଦାଦେସନାଵଣ୍ଣନା

୧୫୨।ଦୁକ୍ଖେନକସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆଗମନକାଲେ କିଚ୍ଛେନ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତସ୍ସ କିଲେସେ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ଵା ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଦନ୍ଧଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତେସୁ କିଲେସେସୁ ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସେ ଚିରଂ ଵସିତ୍ଵା ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଦନ୍ଧଂ ସଣିକଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତସ୍ସ ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଏସା ଏଵଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ କିଲେସଵିକ୍ଖମ୍ଭନପଟିପଦାଯ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା, ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସପଞ୍ଞାଯ ଚ ଦନ୍ଧତ୍ତା ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ପଞ୍ଞା ଆଗମନଵସେନ ‘‘ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମା’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଉପରି ତୀସୁ ପଦେସୁପି ଇମିନାଵ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଭସ୍ସସମାଚାରାଦିଦେସନାଵଣ୍ଣନା

୧୫୩।ଭସ୍ସସମାଚାରେତି ଵଚୀସମାଚାରେ। ଠିତୋତି ଯଥାରଦ୍ଧଂ ତଂ ଅଵିଚ୍ଛେଦଵସେନ କଥେନ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘କଥାମଗ୍ଗଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା କଥେନ୍ତୋ’’ତି। ମୁସାଵାଦୂପସଞ୍ହିତନ୍ତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପଵତ୍ତେନ ମୁସାଵାଦେନ ଉପସଂହିତଂ। ଵିଭୂତି ଵୁଚ୍ଚତି ଵିସୁଂଭାଵୋ, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଭୂତିକଂ, ତଦେଵ ଵେଭୂତିଯଂ, ପେସୁଞ୍ଞଂ। ତେନାହ ‘‘ଭେଦକରଵାଚ’’ନ୍ତି। କରଣୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣତୋ ସାରମ୍ଭତୋ ଜାତାତି ସାରମ୍ଭଜା। ତସ୍ସା ପଵତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ତ୍ଵଂ ଦୁସ୍ସୀଲୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ବହିଦ୍ଧାକଥା ଅମନାପା, ମନାପାପି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଵିଘାତାଵହତ୍ତା କରଣୁତ୍ତରିଯପକ୍ଖିଯମେଵାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତୁଯ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଵିକ୍ଖେପକଥାପଵତ୍ତନ୍ତି ଵିକ୍ଖେପକଥାଵସେନ ପଵତ୍ତଂ। ଜଯପୁରେକ୍ଖାରୋ ହୁତ୍ଵାତି ଅତ୍ତନୋ ଜଯଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ଵା। ଯଂ କିଞ୍ଚି ନ ଭାସତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ମନ୍ତା’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ମନ୍ତନଂ ଜାନନନ୍ତି କତ୍ଵା। ‘‘ମନ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ‘‘ମନ୍ତେତ୍ଵା’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ନିପାତପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ଵା’’ତି। ଯୁତ୍ତକଥମେଵାତି ଅତ୍ତନୋ, ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ଯୁତ୍ତରୂପମେଵ କଥଂ। ହଦଯେ ନିଦହିତବ୍ବଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା, ବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥଵେଦାଦିପଟିଲାଭନିମିତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତେ ଠପେତବ୍ବଂ, ଵିମୁତ୍ତାଯତନଭାଵେନ ମନସି କାତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନାପି ଵାଚା ଅକାଲେ ଭାସିତା ଅଭାଜନେ ଭାସିତା ଵିଯ ନ ଅତ୍ଥାଵହାତି ଆହ ‘‘ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେନା’’ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ସୁଭାସିତଵାଚା ସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧାଵହାଦିତାଯ ସତ୍ତାନଂ ମହିଦ୍ଧିକା ମହାନିସଂସାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏଵଂ ଭାସିତା ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ସୀଲାଚାରେତି ସୀଲେ ଚ ଆଚାରେ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲେ ଚେଵ ପରିସୁଦ୍ଧମନୋସମାଚାରେ ଚ। ଠିତୋତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୋ। ସଚ୍ଚଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଚ୍ଚୋତି ଆହ ‘‘ସଚ୍ଚକଥୋ’’ତି। ଏସ ନଯୋ ସଦ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥାପି। ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ‘‘ନନୁ ଚ ହେଟ୍ଠା ସଚ୍ଚଂ କଥିତମେଵା’’ତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ? ହେଟ୍ଠା

ହି ୱଚୀସମାଚାରଂ କଥେନ୍ତେନ ସଙ୍ଗଂ କଥିତଂ, ପଟିପକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଇଧ ସୀଲଂ କଥେନ୍ତେନ ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ସଙ୍ଗଂ ସରୂପେନେୱ କଥିତଂ। ''ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତାରଞ୍ଚେତଂ, ତଥାପି ସଙ୍ଗଂ ୱତ୍ୱା ଅନନ୍ତରମେୱ ସଙ୍ଗସ୍ସ କଥନଂ ପୁନରୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ପରସ୍ସ ଚୋଦନାୱସରୋ ମା ହୋତୂ''ତି ତସ୍ସ ପରିହାରଂ ଦାତୁକାମୋ ''ଇଧ କସ୍ମା ପୁନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ହେଟ୍ଠା ୱାଚାସଙ୍ଗଂ କଥିତଂ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ସୁଭାସିତୱାଚଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ। ଅନ୍ତମସୋ...ପେ... ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ସୀଲଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀ''ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ''ଏୱଂ ପରିତ୍ତକଂ ଖୋ, ରାହୁଲ, ତେସଂ ସାମଞ୍ଞଂ, ଯେସଂ ନତ୍ଥି ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦେ ଲଜ୍ଜା''ତିଆଦି ନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ।

ଗୁତ୍ତା ସତିକୱାଟେନ ପିଦହିତା ଦ୍ୱାରା ଏତେନାତି ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋତି ଆହ ''ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂ''ତିଆଦି ।
ପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ। ସମନ୍ତି ଅୱିସମଂ। ସମଚାରିତା ହି କାଯୱିସମାଦୀନି ପହାଯ କାଯସମାଦିପୂରଣଂ। ନିସଜ୍ଜାଯାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ''ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ''ତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭାୱନାଯ ଚିତ୍ତପରିସୋଧନଞ୍ହି ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋ, ନ ନିଦ୍ଦାୱିନୋଦନମତ୍ତଂ। ନିଦ୍ଦାତୀତି ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ। ସା ପନ ନିଦ୍ଦାଦିତା କାଯାଲସିଯୱିଗମନେ ପାକଟା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯାଲସିଯୱିରହିତୋ''ତି। ''ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ''ତି ଇମିନା ଦୁୱିଧୋପି ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଗହିତୋତି ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''କାଯିକୱୀରିଯେନାପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗମ୍ମ ଗଣୱିହାରୋ ସହୱାସୋ ସଙ୍ଗଣିକା, ସା ପନ କିଲେସେହିପି ଏୱଂ ହୋତୀତି ତତୋ ୱିସେସେତୁଂ ''ଗଣସଙ୍ଗଣିକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗଣେନ ସଙ୍ଗଣିକଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକନ୍ତି। ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଅନଧିଗତୱିସେସାଧିଗମକାରଣୱସେନ ଏକୱିହାରୀ, ନ କେୱଲଂ ଏକୀଭାୱୱସେନ। କିଲେସସଙ୍ଗଣିକନ୍ତି କିଲେସସହିତଚିତ୍ତତଂ। ଯଥା ତଥାତି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ, ପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନ ୱା। ସମଥୱସେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ।

କଲ୍ଯାଣପଟିଭାନୋତି ସୁନ୍ଦରପଟିଭାନୋ, ସା ପନସ୍ସ ପଟିଭାନସମ୍ପଦା ୱଚନଚାତୁରିଯସହିତାୱ ଇଚ୍ଛିତାତି ଆହ ''ୱାକ୍କରଣ...ପେ... ସମ୍ପନ୍ନୋ ଚା''ତି। ''ପଟିଭାନ''ନ୍ତି ହି ଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତୱଚନମ୍ପି। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତଂ ପଟିଭାନମସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତପଟିଭାନୋ। ପୁଚ୍ଛିତାନନ୍ତରମେୱ ସୀଘଂ ବ୍ୟାକାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନୋ ମୁତ୍ତପଟିଭାନଂ ଅସ୍ସାତି ନୋ ମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ। ଇଧ ପନ ୱିକିଣ୍ଣୱାଚୋ ମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ସୀଲସମାଚାରସ୍ମିଞ୍ହି ଠିତଭିକ୍ଖୁ ମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ନ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗମନସମତ୍ଥାଯାତି ଅସ୍ସୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଗମେତୁଂ ସମତ୍ଥାଯ। ଧାରଣସମତ୍ଥାଯାତି ସାତିସଯଂ ସତିୱୀରିଯସହିତତାଯ ଯଥାସୁତଂ ଯଥାପରିଯତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଧାରେତୁଂ ସମତ୍ଥାଯ। ମୁନନତୋ ଅନୁମିନନତୋ ମୁତୀତି ଅନୁମାନ ପଞ୍ଞାଯ ନାମଂ। ତୀହି ପଦେହୀତି ''ଗତିମା ଧିତିମା ମୁତିମା''ତି ତୀହି ପଦେହି। ହେଟ୍ଠାତି ହେଟ୍ଠା ''ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ଇଧାତି ''ଧିତିମା''ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ୱୀରିଯମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ଗୁଣଭୂତଂ ଗହିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ହେଟ୍ଠାତି ''ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ, ଝାଯୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା କଥିତା। ଇଧାତି ''ଧିତିମା ମୁତିମା''ତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୱଚନଗଣ୍ହନପଞ୍ଞା କଥିତା କରଣପୁବ୍ବାପରକୋସଲ୍ଲପଞ୍ଞାଦୀପନତୋ। କିଲେସକାମୋପି ୱତ୍ଥୁକାମୋ ୱିଯ ଯଥାପଚ୍ଚଯୋ ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେସୁ ଅଗିଦ୍ଧୋ''ତି।

ଅନୁସାସନୱିଧାଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୧୫୪।ଅତ୍ତନୋ ଉପାଯମନସିକାରେନାତି ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତେନ ପଥମନସିକାରେନ ଭାୱନାମନସିକାରେନ। ପଟିପଜ୍ଜମାନୋତି ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ।

୧୫୫।କିଲେସୱିମୁତ୍ତିଞାଣେତି କିଲେସପ୍ପହାନଜାନନେ।

୧୫୬।ପରିଯାଦିଯମାନୋତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ଅନୁସ୍ସରତି ନାମଗୋତ୍ତଂ ପରିଯାଦିଯିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଏକୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସକ୍କୋତି ପରିଯାଦିଯିତୁଂ। ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସୱସେନ ଗହିତଂ, ''ଅମୁତ୍ରାସିଂ ଏୱଂନାମୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସାତି ଚ ଆରୋହନେ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ, ଓରୋହନେ ପନ ଞାଣସ୍ସ ଥିରଭୂତତ୍ତା। ତେନାହ ''ସୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ''ତିଆଦି। ଏତନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧଂ। ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି ଦିଟ୍ଠିଭିନିୱେସେନ କୁଣ୍ଠଞାଣତ୍ତା। ତେନାହ ''ଦିଟ୍ଠିଗତିକତ୍ତା''ତି। ଠାନନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅୱଟ୍ଠାନଂ। ନିଯମୋତି ୱାଦନିଯମୋ ପଟିନିଯତୱାଦତା। ତେନାହ ''ଇମଂ ଗହେତ୍ୱା''ତିଆଦି।

୧୫୭।ପିଣ୍ଡଗଣନାଯାତି ''ଏକଂ ଦ୍ୱେ''ତିଆଦିନା ଅଗଣେତ୍ୱା ସଙ୍କଲନପଦୁପ୍ପାଦନାଦିନା ପିଣ୍ଡନୱସେନ ଗଣନାଯ। ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକୱସେନାତି

ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦକଗଣନାୱସେନ ଗଣନା କମଗଣନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଏତ୍ତକାନି ପଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଜଲାସଯେ ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକାନୀ’’ତି ୱା ଏୱଂ ଗଣେତବ୍ବସ୍ସ ଏକଜ୍ଝମ୍ପି ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଗଣନା। କମଗଣନା ହି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଛିନ୍ଦିକା। ସା ପନେସା ଗଣନା ସୱନନ୍ତରଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ମନସାୱ ଗଣେତବ୍ବତୋ ‘‘ମନୋଗଣନା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ମନୋଗଣନାଯା’’ତି। ପିଣ୍ଡଗଣନମେୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ୱିଭାଗଗଣନଂ। ସଙ୍ଖାତୁଂ ନ ସକ୍କା ଅଞ୍ଞେହି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଭାୱତୋ। ପଞ୍ଞାପାରମିଯା ପୂରିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇତରାସଂ ପୂରଣେନ ୱିନା ତସ୍ସା ପୂରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଦସନ୍ନଂ ପାରମୀନଂ ପୂରିତତ୍ତା’’ତି ଆହ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି। ଏତ୍ତକନ୍ତି ଦସ୍ସେଥାତି ଦୀପେତି ଥେରୋ। ଯଂ ପନ ପାଠଇଯଂ ‘‘ସାକାରଂ ସୌଦ୍ଦେସଂ ଅନୁସ୍ସରତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଆଯୁନୋ ୱସ୍ସାଦିଗଣନାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ତସ୍ସ ଅୱିସଯଭାୱତୋ।

୧୫୮।ତୁମ୍ହାକଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଯେୱ ଅନୁତ୍ତରା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା। ଇଦାନି ତସ୍ସା ଦେସନାଯ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱିଯ ୱିଭାଗାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତୀତବୁଦ୍ଧାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାପି କାରଣେନାତି ଅନୁତ୍ତରଭାୱେନ, ଅଞ୍ଞେହି ବୁଦ୍ଧେହି ଏକସଦିସଭାୱେନ ଚ।

୧୫୯। ଆସୱାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱୂପଗମନେନ ସାସୱା। ଉପେଚ୍ଚ ଆଧୀଯନ୍ତୀତି ଉପାଧୀ, ଦୋସାରୋପନାନି, ସହ ଉପାଧୀହୀତି ସୌପାଧିକା। ଅନରିଯିଦ୍ଧିଯଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଦୋସେନ ଏକଚ୍ଚେ ଉପାରମ୍ଭଂ ଦଦନ୍ତି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ କେୱଚ୍ଚସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ନୋ ‘‘ଅରିଯା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ସାସୱଭାୱତୋ। ନିଦ୍ଦୋସେହି ଖୀଣାସୱେହି ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ ନିଦ୍ଦୋସା ଦୋସେହି ସହ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ତତୋ ଏୱ ଅନୁପାରମ୍ଭା। ଅରିଯାନଂ ଇଦ୍ଧୀତି ଅରିଯିଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀତି ଇଟ୍ଠସଞ୍ଞୀ ଇଟ୍ଠାକାରେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ପଟିକ୍କୂଲେତି ଅମନୁଞ୍ଞେ ଅନିଟ୍ଠେ । ଧାତୁସଞ୍ଞନ୍ତି ‘‘ଧାତୁଯୋ’’ତି ସଞ୍ଞଂ। ଉପସଂହରତୀତି ଉପନେତି ପୱତ୍ତେତି। ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠେ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଆରମ୍ମଣେ। ମେତ୍ତାଯ ୱା ଫରତୀତି ମେତ୍ତଂ ହିତେସିତଂ ଉପସଂହରନ୍ତୋ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ତଂ ତତ୍ଥ ଫରତି। ଧାତୁତୋ ୱା ଉପସଂହରତୀତି ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତନେନ ଧାତୁସୋ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତେତି। ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲେ ସତ୍ତେ ଞାତିମିତ୍ତାଦିକେ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତନେନ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ୱିସଭାଗଭୂତେ ‘‘କେସାଦି ଅସୁଚିକୋଟ୍ଠାସମେତ୍ତା’’ତି ଅସୁଭସଞ୍ଞଂ ଫରତି ଅସୁଭମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେତି। ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯାତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଛଳାରମ୍ମଣାପାଥେ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନଲକ୍ଖଣାଯ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାଯ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ।

ତଂ ଦେସନନ୍ତି ତଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଇଦ୍ଧିୱିଧାସୁ ଦେସନପ୍ପକାରଂ ଦେସନାୱିଧିଂ। ଅସେସଂ ସକଲନ୍ତି ଅସେସଂ ନିରୱସେସଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଜାନାତି। ଅସେସଂ ଅଭିଜାନତୋ ତତୋ ଉତ୍ତରି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ନତ୍ଥି। ଇତୋତି ଭଗୱତୋ ଅଭିଞ୍ଞାତତୋ। ଅଞ୍ଞୋ ପରମତ୍ଥୱସେନ ଧମ୍ମୋ ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଅଯଂ ନାମ ଯଂ ଭଗୱା ନ ଜାନାତୀତି ଇଦଂ ନତ୍ଥି ନ ଉପଲବ୍ଭତି ସବ୍ବସ୍ସେୱ ସମ୍ମଦେୱ ତୁମ୍ହେହି ଅଭିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଦ୍ୱୀସୁ ଇଦ୍ଧିୱିଧାସୁ ଅଭିଜାନନେ, ଦେସନାଯଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ ନତ୍ଥି। ଇମିନାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ନ କେୱଲଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ଅଥ ଖୋ ଅୱୁତ୍ତତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଂ ତଂ ଭନ୍ତେତିଆଦିନାପି ହି ଭଗୱତୋ ଗୁଣଦସ୍ସନଂ ତସ୍ସେୱ ପସାଦସ୍ସ କାରଣୱିଭାୱନଂ।

ଅଞ୍ଞଥାସତ୍ଥୁଗୁଣଦସ୍ସନାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୦। ପୁବ୍ବେ ‘‘ଏତଦାନୁତ୍ତରିଯଂ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା, ତତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଏୱାଯଂ ପକାରୋ ‘‘ଯଂ ତଂ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଆରଦ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ଅପରେନାପି ଆକାରେନା’’ତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ସଦ୍ଦହନତୋ ୱିସେସତୋ ସଦ୍ଧା କୁଲପୁତ୍ତା ନାମ ବୋଧିସତ୍ତା, ମହାବୋଧିସତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେ ହି ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାବୋଧିଯଂ ସତ୍ତା ଆସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ନିଯତଭାୱୂପଗମନେନ କେନଚି ଅସଂହାରିଯଭାୱତୋ। ଯତୋ ନେସଂ ନ କଥଞ୍ଚି ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ହୋତି, ଏତେନେୱ ତେସଂ କମ୍ମଫଲଂ ସଦ୍ଧାଯପି ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଅତିସଯୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ, ‘‘ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ ତଂ ଭଗୱତା’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ଚ ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯଂ ‘‘ସଦ୍ଧେନ କୁଲପୁତ୍ତେନା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ, ତସ୍ମା। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମଧିଗମମୂଲକତ୍ତା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣସମଧିଗମସ୍ସ ‘‘ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେନା’’ତିଆଦୀସୁ ସମାସପଦେସୁ ‘‘ୱୀରିଯଂ ଥାମୋ’’ତିଆଦୀନି ଅୱଯୱପଦାନି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପରକ୍କମପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ଧୋରଯ୍ହପଦଂ। ନ ହି ତଂ ୱୀରିଯୱେୱଚନଂ, ଅଥ ଖୋ ୱୀରିଯୱନ୍ତୱାଚକଂ। ଧୁରାଯ ନିଯୁତ୍ତୋତି ହି ଧୋରଯ୍ହୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ଧୁରଂ ୱହନସମତ୍ଥେନ ମହାପୁରିସେନା’’ତି। ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯେନାତି ଅସିଥିଲୱୀରିଯେନ। ଥିରୱୀରିଯେନାତି ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀଭାୱୂପଗମନେନ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତୱୀରିଯେନ। ଅସମଧୁରେହୀତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଧୁରେହି। ପରେସଂ ଅସଯ୍ହସହନା ହି ଲୋକନାଥା। ତଂ ସବ୍ବଂ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟଭେଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣଜାତଂ। ପାରମିତା, ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତାତି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ତଯଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମାନମେୱ, ତସ୍ମା

ଆହ ‘‘ଅତୀତାନାଗତ…ପେ… ଉନୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗନ୍ତି କାମସୁଖେ ଅଲ୍ଲୀନା ହୁତ୍ୱା ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। କୋ ଜାନାତି ପରଲୋକଂ ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି, ଏତ୍ଥ ‘‘କୋ ଏକୱିସଯୋଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋ’’ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁଖୋତି ଇଟ୍ଠୋ ସୁଖାୱହୋ। ପରିବ୍ବାଜିକାଯାତି ତାପସପରିବ୍ବାଜିକାଯ ତରୁଣିଯା। ମୁଦୁକାଯାତି ସୁଖୁମାଲାଯ। ଲୋମସାଯାତି ତରୁଣମୁଦୁଲୋମୱତିଯା। ମୋଳିବନ୍ଧାହୀତି ମୋଳିଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧକେସାହି। ପରିଚାରେନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପାରିଚାରିକଂ କରୋନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱା ତତ୍ଥ ପରିତୋ ଚାରେନ୍ତି। ଲାମକନ୍ତି ପଟିକିଲିଟ୍ଠଂ। ଗାମୱାସୀନଂ ବାଲାନଂ ଧମ୍ମଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମିଦନ୍ତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକଂ। ଯଥା ପନ ତଂ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମିଦ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ସେୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅନରିଯେହି ସେୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱା ଅନରିଯଂ। ଯସ୍ମା ପନ ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠୋ ଅରିଯଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅନରିଯନ୍ତି ନ ନିଦ୍ଦୋସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନତ୍ଥସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିୱିୱିଧୱିପୁଲାନତ୍ଥସଞ୍ହିତଂ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କିଲମଥସ୍ସ ଖେଦନସ୍ସ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖମନଂ ଏତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖମଂ।

ଆଭିଚେତସିକାନନ୍ତି ଅଭିଚେତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଧିଚିତ୍ତଂ ୱା, ତସ୍ମିଂ ଅଭିଚେତସି ଜାତାନୀତି ଆଭିଚେତସିକାନି, ଅଭିଚେତୋସନ୍ନିସ୍ସିତାନି ୱା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରାନଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ସୁଖୱିହାରଭୂତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତାନି ହି ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ଝାଯିନୋ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି। କଥିତା ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରୋ’’ତି ସପ୍ପୀତିକତ୍ତା, ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସୁଖୁମସଞ୍ହିତତ୍ତା ଚ। ସହ ମଗ୍ଗେନ ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନଂ କଥିତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ ଚୁନ୍ଦ ସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗା ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୪) ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତୀତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକା ଫଲସମାପତ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଭାୱେନ କଥିତା। ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରାନି ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଜ୍ଝାନାନୀ’’ତି କଥିତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକାମଲାଭୀତି ନିକାମେନ ଲାଭୀ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଲାଭୀ। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥୋ । ତେନାହ ‘‘ଯଥାକାମଲାଭୀ’’ତି। ଅଦୁକ୍ଖଲାଭୀତି ସୁଖେନେୱ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ଅକସିରଲାଭୀତି ଅକସିରାନଂ ୱିପୁଲାନଂ ଲାଭୀ, ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଲାଭୀଯେୱ ହୋତି, ନ ପନ ସକ୍କୋତି ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ତଥା ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ପାରିବନ୍ଧକେ ପନ କିଚ୍ଛେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି। ଏକଚ୍ଚୋ ତଥା ଚ ସମାପଜ୍ଜତି, ପାରିବନ୍ଧକେ ଚ ଅକିଚ୍ଛେନେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି , ନ ସକ୍କୋତି ନାଳିକଯନ୍ତଂ ୱିଯ ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ। ଭଗୱା ପନ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନପାରିବନ୍ଧକତ୍ତା ୱସିଭାୱସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ସମଧିଗତତ୍ତା ସବ୍ବମେତଂ ସମ୍ମଦେୱ ସକ୍କୋତି।

ଅନୁଯୋଗଦାନପ୍ପକାରୱଣ୍ଣନା

୧୬୧ ।ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯାତି ଇମାଯ ଲୋକଧାତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତାଯ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା। ଜାତିଖେତ୍ତଭାୱେନ ହି ତଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ତକାଯ ଏୱ ଜାତିଖେତ୍ତଭାୱୋ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ପରିଗ୍ଗହୱସେନା’’ତି କେଚି। ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ତତ୍ତକଂ ଏୱ ଜାତିଖେତ୍ତଂ। ‘‘ତନ୍ନିୱାସୀନଂଯେୱ ଚ ଦେୱାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପକମ୍ପନଦେୱତୂପସଙ୍କମନାଦିନା ଜାତଚକ୍କୱାଳେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତ୍ତାନଂ ଜାତିଖେତ୍ତଂ। ସରସେନେୱ ଆଣାପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ ଆଣାଖେତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ଠାନଂ ୱିସଯଖେତ୍ତଂ। ୱୋକ୍କମନାଦୀନଂ ଛନ୍ନମେୱ ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ମହାଭିନୀହାରାଦିକାଲେପି ତସ୍ସ ପକମ୍ପନଲବ୍ଭନତୋ। ଆଣାଖେତ୍ତଂ ନାମ, ଯଂ ଏକଚ୍ଚଂ ସଂୱଚ୍ଚତି, ୱିୱଚ୍ଚତି ଚ। ଆଣା ୱତ୍ତତି ତନ୍ନିୱାସିଦେୱତାନଂ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ, ତଞ୍ଚ ଖୋ କେୱଲଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱେନେୱ, ନ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ। ‘‘ଯାୱତା ପନ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟା’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୧) ୱଚନତୋ ତତୋ ପରମ୍ପି ଆଣା ପୱତ୍ତେଯ୍ୟେୱ।

ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥି, ସଦିସୋ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫) ଇମିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଠତ୍ୱା ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ‘‘କିଂ ପନାୱୁସୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅତ୍ଥେତରହି ଅଞ୍ଞୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଭଗୱତା ସମସମୋ ସମ୍ବୋଧିଯ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧) ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ଅହଂ ଭନ୍ତେ ନୋତି ୱଦେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧) ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୧; ମ। ନି। ୩। ୧୨୯; ଅ। ନି। ୧।୨୭୭; ନେତ୍ତି। ୫୭; ମି। ପ। ୫।୧।୧) ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକତୋତି ସହ, ଏକସ୍ମିଂ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନ କାଲୋ କଥଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି? ଚରିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ

ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ''ତିଆଦିମାହ। ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ପଟିଲୋମକ୍କମେନ ୱଦତି। ଖେତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ କତୋୱ ହୋତି ''ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଜାତିଖେତ୍ତ''ନ୍ତି। କେନ ପନ ପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ? ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ ବୋଧିସତ୍ତେନ। ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଏତ୍ଥନ୍ତରେତି ଚରିମଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ, ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ।

ତିପିଟକଅନ୍ତରଧାନକଥାୱଣ୍ଣନା

''ନ ନିୱାରିତା''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୀଣି ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନେନ ସାସନସ୍ସ ଓସକ୍କିତତ୍ତା ଅପରସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଲଦ୍ଧାୱସରା ହୋତି। ପଟିପଦାତି ପଟିୱେଧାୱହା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା।

''ପରିଯତ୍ତି ପମାଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଯିଦଂ ହୀନଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମସ୍ସ ହି ଠିତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମଂ ନିଦସ୍ସେତି।

ମାତିକାଯ ଅନ୍ତରହିତାଯାତି ''ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି (ପାରା। ୩୯, ୪୪; ପାଚି। ୪୫) ନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସିକ୍ଖାପଦପାଠଇମାତିକାଯ ଅନ୍ତରହିତାଯ। ନିଦାନୁଦ୍ଦେସସଙ୍ଖାତେ ପାତିମୋକ୍ଖେ, ପବ୍ବଜ୍ଜାଉପସମ୍ପଦାକମ୍ମେସୁ ଚ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଯଥା ୱା ପାତିମୋକ୍ଖେ ଧରନ୍ତେ ଏୱ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଉପସମ୍ପଦା ଚ, ଏୱଂ ସତି ଏୱ ତଦୁଭଯେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ତଦୁଭଯାଭାୱେ ପାତିମୋକ୍ଖାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ତଯିଦଂ ତଯଂ ସାସନସ୍ସ ଠିତିହେତୂତି ଆହ ''ପାତିମୋକ୍ଖପବ୍ବଜ୍ଜାଉପସମ୍ପଦାସୁ ଠିତାସୁ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ୱା ଉପସମ୍ପଦାଧୀନଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛିତତ୍ତା, ଉପସମ୍ପଦା ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜାଧୀନା, ତସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖେ, ତଂ ସିଦ୍ଧିଯା ସିଦ୍ଧାସୁ ପବ୍ବଜ୍ଜୁପସମ୍ପଦାସୁ ଚ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଓସକ୍କିତଂ ନାମାତି ପଚ୍ଛିମକପଟିୱେଧସୀଲଭେଦଦ୍ୱଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ୱିନଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି, ପଚ୍ଛିମକପଟିୱେଧତୋ ପରଂ ପଟିୱେଧସାସନଂ, ପଚ୍ଛିମକସୀଲଭେଦତୋ ପରଂ ପଟିପତ୍ତିସାସନଂ ୱିନଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସାସନଅନ୍ତରହିତୱଣ୍ଣନା

ଏତେନ କାମଂ ''ସାସନଟ୍ଠିତିଯା ପରିଯତ୍ତି ପମାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଯତ୍ତି ପନ ପଟିପତ୍ତିହେତୁକାତି ପଟିପତ୍ତିଯା ଅସତି ସା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା ହୋତି ପଟିୱେଧୋ ୱିଯ, ତସ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନଂ ସାସନୋସକ୍କନସ୍ସ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଯିଦଂ ସାସନୋସକ୍କନଂ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନୋସାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୀଣି ପରିନିବ୍ବାନାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୂନଂ ସନ୍ନିପାତନାଦି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତାତି ରସ୍ମିଯୋ। କାରୁଞ୍ଞନ୍ତି ପରିଦେୱନକାରୁଞ୍ଞଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ, ଦୀପନ୍ତରେସୁ, ଦେୱନାଗବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ଚ ୱିପ୍ପକିରିତ୍ୱା ଠିତାନଂ ଧାତୂନଂ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କଟ୍ଠାନେ ଏକଜ୍ଝଂ ସନ୍ନିପାତନଂ, ରସ୍ମିୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତତ୍ଥ ତେଜୋଧାତୁଯା ଉଟ୍ଠାନଂ, ଏକଜାଲିଭାୱୋ ଚାତି ସବ୍ବମେତଂ ସତ୍ଥୁ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତାତି ଦ୍ୱୀସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ତାଭାୱଦୋସତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଏକସଦିସାତି ତେସଂ ଦେସନାପି ଏକରସା ଏୱାତି ଆହ ''ଦେସନାଯ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ''ତି, ଏତେନ ଚ ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତମେୱ ସାଧେତି। ''ୱିୱାଦଭାୱତୋ''ତି ଏତେନ ୱିୱାଦାଭାୱତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେ ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥାତି ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ (ମି। ପ। ୫।୧।୧)। ଏକୁଦ୍ଦେସୋତି ଏକୋ ଏକୱିଧୋ ଅଭିନ୍ନୋ ଉଦ୍ଦେସୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏକଂ ଏୱ ବୁଦ୍ଧଂ ଧାରେତୀତି ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ, ଏତେନ ଏୱଂସଭାୱା ଏତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ଯେନ ଦୁତିଯଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଂ ଧାରେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଅଯଂ ଲୋକଧାତୂତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯୱିସେସନିପ୍ଫନ୍ନାନଞ୍ହି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୱିସେସୋ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁନ୍ତି। ''ନ ଧାରେଯ୍ୟା''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅଧାରଣଂ ପରିଯାଯେହି ପକାସେନ୍ତୋ ''ଚଲେଯ୍ୟା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚଲେଯ୍ୟାତି ପରିପ୍ଫନ୍ଦେଯ୍ୟ। କମ୍ପେଯ୍ୟାତି ପୱେଧେଯ୍ୟ। ନମେଯ୍ୟାତି ଏକପସ୍ସେନ ନତା ଭୱେଯ୍ୟ। ଓଣମେଯ୍ୟାତି ଓସୀଦେଯ୍ୟ। ୱିନମେଯ୍ୟାତି ୱିୱିଧା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ନମେଯ୍ୟ। ୱିକିରେଯ୍ୟାତି ୱାତେନ ଭୁସମୁଟ୍ଠି ୱିଯ ୱିପ୍ପକିରେଯ୍ୟ। ୱିଧମେଯ୍ୟାତି ୱିନସ୍ସେଯ୍ୟ। ୱିଦ୍ଧଂସେଯ୍ୟାତି ସବ୍ବସୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟ। ତଥାଭୂତା ଚ ନ କତ୍ଥଚି ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ନ ଠାନଂ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା''ତି।

ଇଦାନି ତଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ମହାରାଜା’’ତିଆଦିମାହ। ତଞ୍ଚ ସମୁପାଦିକାତି ସମଂ ଉଦ୍ଧଂ ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତୀତି ସମୁପାଦିକା, ଉଦକସ୍ସ ଉପରି ସମଂଗାମିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଣ୍ଣେନାତି ସଣ୍ଠାନେନ। ପମାଣେନାତି ଆରୋହେନ। କିସଥୂଲେନାତି କିସଥୂଲଭାୱେନ, ପରିଣାହେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପୀତି ଦ୍ୱେପି, ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ୱା ସରୀରଭାରଂ।

ଛାଦେନ୍ତନ୍ତି ରୋଚେନ୍ତଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତଂ। ତନ୍ଦୀକତୋତି ତେନ ଭୋଜନେନ ତନ୍ଦୀଭୂତୋ। ଅନୋଣମିତଦଣ୍ଡଜାତୋତି ଯାୱଦତ୍ଥଭୋଜନେନ ଓଣମିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଅନୋଣମିତଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଜାତୋ। ସକିଂଭୁତ୍ତୋୱାତି ଏକଂ ୱଡ୍ଢିତକଂ ଭୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ ମରେଯ୍ୟାତି। ଅତିଧମ୍ମଭାରେନାତି ଧମ୍ମେନ ନାମ ପଥୱୀ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ, ସକିଂ ତେନେୱ ଚଲତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁନ ଥେରୋ ରତନଂ ନାମ ଲୋକେ କୁଟୁମ୍ବଂ ସନ୍ଧାରେନ୍ତଂ, ଅଭିମତଞ୍ଚ ଲୋକେନ; ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଗରୁସଭାୱତାଯ ସକଟଭଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ଅତିଭାରଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠମେୱଂ ଧମ୍ମୋ ଚ ହିତସୁଖୱିସେସେହି ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ଧାରେନ୍ତୋ, ଅଭିମତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଗମ୍ଭୀରପ୍ପମେୟ୍ୟଭାୱେନ ଗରୁସଭାୱତ୍ତା ଅତିଭାରଭୂତୋ ପଥୱିଚଲନସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଧ ମହାରାଜ ଦ୍ୱେ ସକଟା’’ତିଆଦିମାହ, ଏତେନେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନାଦିକାଲେ ପଥୱିକମ୍ପନକାରଣଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକସ୍ମାତି ଏକସ୍ମା, ଏକସ୍ସ ୱା ସକଟସ୍ସ ରତନଂ ତସ୍ମା ସକଟତୋ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓସାରିତନ୍ତି ଉଚ୍ଚାରିତଂ, କଥିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଅଗ୍ଗୋ।

ସଭାୱପକତିକାତି ସଭାୱଭୂତା ଅକିତ୍ତିମା ପକତିକା। କାରଣମହନ୍ତତ୍ତାତି କାରଣାନଂ ମହନ୍ତତାଯ, ମହନ୍ତେହି ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେହି ପାରମିସଙ୍ଖାତେହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଥୱିଆଦୀନି ମହନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି, ମହନ୍ତା ଚ ସବ୍ବଭାୱାଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକେକାୱ, ଏୱଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ମହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକୋ ଏୱ। କୋ ଚ ତସ୍ସ ୱିସଯୋ? ବୁଦ୍ଧଭୂମି, ଯାୱତକଂ ୱା ଞେଯ୍ୟମେୱଂ ‘‘ଆକାସୋ ୱିଯ ଅନନ୍ତୱିସଯୋ ଭଗୱା ଏକୋ ଏୱ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଲୋକଧାତୁତୋ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

‘‘ସମ୍ମୁଖା ମେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତିତଂ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ୟାକରଣଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥତାଯ ସତ୍ଥରି ପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାୱହମ୍ପି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସ…ପେ… ପଟିପଦ’’ନ୍ତି। ୱାଦସ୍ସ ଅନୁପତନଂ ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତି ୱାଦାନୁପାତୋତି ଆହ ‘‘ୱାଦୋଯେୱା’’ତି।

ଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତୱଣ୍ଣନା

୧୬୨।ଉଦାଯୀତି ନାମଂ, ମହାସରୀରତାଯ ପନ ଥେରୋ ମହାଉଦାଯୀତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ଯସ୍ସ ୱସେନ ୱିନଯେ ନିସୀଦନସ୍ସ ଦସା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାତି ଖୁଦ୍ଦିକାଦିଭେଦତୋ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରା। ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ଅତିବ୍ୟାପିତଦେହୋ ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ପୀତିଯା ଫୁଟସରୀରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଏୱସ୍ସା ପରିଯାଯତୋ ଫରଣଲକ୍ଖଣମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପକସିରେନେୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୧; ୫।୧୫୮; ଅ। ନି। ୭।୭୧) ୱିଯ ଇଧ ଅଭାୱତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାତି ନିତ୍ତଣ୍ହତା’’ତି। ତୀହାକାରେହୀତି ଯଥାଲାଭଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପପ୍ପକାରେହି।

ନ ନ କଥେତି କଥେତିଯେୱ। ଚୀୱରାଦିହେତୁନ୍ତି ଚୀୱରୁପ୍ପାଦାଦିହେତୁଭୂତଂ ପଯୁତ୍ତକଥଂ ନ କଥେତି। ୱେନେଯ୍ୟୱସେନାତି ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲୱସେନ। କଥେତି ‘‘ଏୱମଯଂ ୱିନଯଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ‘‘ସବ୍ବାଭିଭୂ ସବ୍ବୱିଦୂହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିକା (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫; ଧ। ପ। ୩୫୩) ଗାଥାପି ‘‘ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦିକା (ସଂ। ନି। ୨।୨୧, ୨୨) ସୁତ୍ତନ୍ତାପି।

୧୬୩।ଅଭିକ୍ଖଣନ୍ତି ଅଭିଣ୍ହଂ। ନିଗ୍ଗାଥକତ୍ତା, ପୁଚ୍ଛନୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଚ ‘‘ୱେଯ୍ୟାକରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଏୱାତି।

ସମ୍ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୬। ପାସାଦିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ନିଗଣ୍ଠନାଟପୁତ୍ତକାଲଙ୍କିରିୟାଵଣ୍ଣନା

୧୬୪। ଲକ୍ଖସ୍ସ ସରଵେଧଂ ଅଵିରଜ୍ଝିତ୍ଵାନ ଵିଜ୍ଝନଵିଧିଂ ଜାନନ୍ତୀତି ଵେଧଞ୍ଞା। ତେନାହ ‘‘ଧନୁମ୍ହି କତସିକ୍ଖା’’ତି। ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗହଣତ୍ଥାୟାତି ଧନୁସିପ୍ପାଦିସିପ୍ପସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣତ୍ଥାୟ। ମଜ୍ଝିମେନ ପମାଣେନ ସରପାତୟୋଗ୍ଗତାଵସେନ କତତ୍ତା ଦୀଘପାସାଦୋ।

ସମ୍ପତି କାଲଂ କତୋତି ଅଚିରକାଲଂ କତୋ। ଦ୍ଵେଧିକଜାତାତି ଜାତଦ୍ଵେଧିକା ସଞ୍ଜାତଭେଦା। ଦ୍ଵେଜ୍ଝଜାତାତି ଦୁଵିଧଭାଵପ୍ପତ୍ତା। ଭଣ୍ଡନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି ଏତେନାତି ଭଣ୍ଡନଂ, ଵିରୁଦ୍ଧଚିତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ଭଣ୍ଡନଂ। ‘‘ଇଦଂ ନହାନାଦି ନ କତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତଵତ୍ତଂ ପଣ୍ଣତ୍ତି। ଧମ୍ମଵିନୟନ୍ତି ପାଵଚନଂ ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ। ଵିଜ୍ଝନ୍ତା ମୁଖସତ୍ତୀହି। ସହିତଂ ମେତି ମୟ୍ହଂ ଵଚନଂ ସହିତଂ ସିଲିଟ୍ଠଂ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧଂ ଅତ୍ଥୟୁତ୍ତଂ କାରଣୟୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥସଂହିତ’’ନ୍ତି। ଅଧିଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଆଚିଣ୍ଣଂ। ଵିପରାଵତ୍ତନ୍ତି ଵିରୋଧଦସ୍ସନଵସେନ ପରାଵତ୍ତିତଂ, ପରାଵତ୍ତଂ ଦୂସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଚିରକାଲଵସେନ ପଗୁଣଂ, ତଂ ମମ ଵାଦଂ ଆଗମ୍ମ ନିଵତ୍ତ’’ନ୍ତି। ପରିୟେସମାନୋ ଵିଚର ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ଵା ସିକ୍ଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ସକ୍କୋସି, ଇଦାନିୟେଵ ମୟା ଵେଠିତଂ ଦୋସଂ ନିବ୍ବେଠେହି। ମରଣମେଵାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଘାତନଵସେନ ମରଣମେଵ। ନାଟପୁତ୍ତସ୍ସ ଇମେତି ନାଟପୁତ୍ତିୟା, ତେ ପନ ତସ୍ସ ସିସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତେଵାସିକେସୂ’’ତି। ପୁରିମପଟିପତ୍ତିତୋ ପଟିନିଵତ୍ତନଂ ପଟିଵାନଂ, ତଂ ରୂପଂ ସଭାଵୋ ଏତେସନ୍ତି ପଟିଵାନରୂପା। ତେନାହ ‘‘ନିଵତ୍ତନସଭାଵା’’ତି। କଥନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖନଂ। ପଵେଦନଂ ହେତୁଦାହରଣାନି ଆହରିତ୍ଵା ବୋଧନଂ। ତେନାହ ‘‘ଦୁପ୍ପଵେଦିତେତି ଦୁଵିଞ୍ଞାପିତେ’’ତି। ନ ଉପସମାୟ ସଂଵତ୍ତତୀତି ଅନୁପସମସଂଵତ୍ତନଂ, ତଦେଵ ଅନୁପସମସଂଵତ୍ତନିକଂ, ତସ୍ମିଂ। ସମୁସ୍ସିତଂ ହୁତ୍ଵା ପତିଟ୍ଠାହେତୁଭାଵତୋ ଥୂପଂ, ପତିଟ୍ଠାତି ଆହ ‘‘ଭିନ୍ନଥୂପେତି ଭିନ୍ନପତିଟ୍ଠେ’’ତି, ଥୂପୋତି ଵା ଧମ୍ମସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ, ସୋ ନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ସମୟେ। କେହିଚି ଅଭିନ୍ନସମ୍ମତୋପି ଭିନ୍ନୋ ଵିନଟ୍ଠୋ ଏଵ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାଵତୋତି ସୋ ଭିନ୍ନଥୂପୋ, ସୋ ଏଵ ନିୟ୍ୟାନଭାଵୋ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମାନଂ ପଟିସରଣଂ, ତମେତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅପ୍ପଟିସରଣୋ, ତସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନଥୂପେ ଅପ୍ପଟିସରଣେତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଚରିୟପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠି ହୁତ୍ଵା ପମାଣଭୂତଂ। ନାନାନୀହାରେନାତି ନାନାକାରେନ।

୧୬୫।ତଥେଵ ସମୁଦାଚରିଂସୁ ଭୂତପୁବ୍ବଗତିୟା। ସାମାକାନନ୍ତି ସାମାକଧଞ୍ଞାନଂ।

‘‘ୟେନସ୍ସ ଉପଜ୍ଝାୟୋ’’ତି ଵତ୍ଵା ୟଥାସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଉପଜ୍ଝାୟୋ ଅହୋସି, ତଂ ଵିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧକାଲେ କିରା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧକାଲେତି ଭୂତକଥନମେତଂ, ନ ଵିସେସନଂ। ସତ୍ଥୁ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପୁରେତରମେଵ ହି ଧମ୍ମସେନାପତି ପରିନିବ୍ବୁତୋ।

ଧମ୍ମରତନପୂଜାଵଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଧିଵିହାରିକଂଅଦାସୀତି ସଦ୍ଧିଵିହାରିକଂ କତ୍ଵା ଅଦାସି।

କଥାୟ ମୂଲନ୍ତି ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକା ଲଭିତବ୍ବଧମ୍ମକଥାୟ କାରଣଂ। ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଉଟ୍ଠାପେତି, ଦାଲିଦ୍ଦିୟପଙ୍କତୋ ଉଦ୍ଧରତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସନ୍ଧମନ୍ତି ସମ୍ମଦେଵ ଧମନ୍ତୋ। ଏକେକସ୍ମିଂ ପହାରେୟେଵ ତୟୋ ତୟୋ ଵାରେ କତ୍ଵା ଦିଵା ନଵଵାରେ ରତ୍ତିଂ ନଵଵାରେ।ଉପଟ୍ଠାନମେଵ ଗଚ୍ଛତି ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାନଵସେନ, ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛନାଦିଵସେନ ପନ ଅନ୍ତରନ୍ତରାପି ଗଚ୍ଛତେଵ, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ଦିଵସସ୍ସ…ପେ… ଗଚ୍ଛତି। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଭାଵତୋ ପଞ୍ହୋଵ ପଞ୍ହୁଦ୍ଧାରୋ, ତଂ ଗହେତ୍ଵାଵ ଗଚ୍ଛତି ଅତ୍ତନୋ ମହାପଞ୍ଞତାୟ, ସତ୍ଥୁ ଚ ଧମ୍ମଦେସନାୟଂ ଅକିଲାସୁଭାଵତୋ।

ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତଧମ୍ମଵିନୟଵଣ୍ଣନା

୧୬୬।ଆରୋଚିତେପି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ। ସାମିକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ସାମିକଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋଵ ତସ୍ସା ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଜାନାତୀ’’ତି ଆହ। ଏଵନ୍ତି ଵଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ। ଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ହି ଆନୀତଂ କଥାପାଭତଂ ଭଗଵା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ଏଵ’’ନ୍ତି ଦୁରକ୍ଖାତେ ଧମ୍ମଵିନୟେ ସାଵକାନଂ ଦ୍ଵେଧିକାଦିଭାଵେନ ଵିହରଣକିରିୟାପରାମସନଞ୍ଚେତଂ।

ଯସ୍ମା…ପେ… ପାକଟଂ ହୋତି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଚ ନେଯ୍ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭୂତଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା…ପେ… ପାକଟଂ ହୋତି ଦୋସେସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଗୁଣେସୁ ଆନିସଂସସ୍ସ ୱିଭୂତଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ୱୋକ୍କମ୍ମାତି ଅପସକ୍କେତ୍ୱା। ଆମେଡିତଲୋପେନ ଚାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ୱୋକ୍କମ୍ମ ୱୋକ୍କମ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତେନ ତସ୍ସ ୱୋକ୍କମନସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ନ ନିରନ୍ତର''ନ୍ତିଆଦି। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଆଦଯୋତି ତେନ ସଦ୍ଧାରା ୱୁତ୍ତମୁତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନାଦଯୋ । ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପାଠଇଯଂ ଆଗତା ଅସାମୀଚିପଟିପଦାଦଯୋ ଚ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ମନୁସ୍ସଭମ୍ମୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ''ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାଯ ଅସମ୍ପଣ୍ଣୋ, ଦୋସେସୁ ଅନଭିନିୱେସିତା, ଅସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସିତା''ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ତଥା ଏୱ''ନ୍ତି ପଦେହି ଯଥାକ୍କମଂ ପକାରସ୍ସ କାମଂ ତିରୋକ୍ଖତା, ପଚ୍ଚକ୍ଖତା ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ଯଥା ''ତଥା ପଟିପଜ୍ଜତୂ''ତି ପଦେନ ପଟିପଜ୍ଜନାକାରୋ ନିଯମେତ୍ୱା ୱିହିତୋ, ତଥା ''ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତୂ''ତି ଇମିନାପୀତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଦପିତତ୍ତା ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଯ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି।

୧୬୭। ଞାଯତି ମୁତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଞାଯୋ, ତେନ ସଦ୍ଧାରା ୱୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମୋ, ତଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଞାଯପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ମୁତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଅଧିଗମେ କାରଣସମ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''କାରଣପ୍ପଟିପନ୍ନୋ''ତି। ନିଯ୍ୟାଦେସ୍ସତୀତି ସାଧେସ୍ସତି, ସିଦ୍ଧିଂ ଗମିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖନିକ୍କଉକନ୍ତି ସମ୍ପତି, ଆଯତିଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିକ୍କଉକଂ। ୱୀରିଯଂ କରୋତି ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନତ୍ତା।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଦିତଧମ୍ମୱିନଯାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୮ ।ନିଯ୍ୟାତୀତି ୱଉତି, ସଂୱଉତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

୧୭୦। ଇଧ ସାୱକସ୍ସ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଏକନ୍ତିକଅପସ୍ସଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତା, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତା କିତ୍ତିତାତି ''ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଭାୱେନ ଉଟ୍ଠିତାଯ ୱୋଦାନଭାଗିଯଭାୱେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ପୱତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି। ଅବୋଧିତତ୍ତାତି ଅପ୍ପୱେଦିତତ୍ତା, ପରମତ୍ଥଂ ଚତୁସ୍ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ଅପାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଠଇଯଂ ''ଅସ୍ସା''ତି ପଦଂ ''ସାୱକା ସଦ୍ଧମ୍ମେ''ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ''ଅସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାୱକା, ଅସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମେ''ତି। ସବ୍ବସଙ୍ଗହପଦେହି କତନ୍ତି ସବ୍ବସ୍ସ ସାସନତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନପଦେହି ଏକଜ୍ଝଂ କତଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଂ କତଂ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ଥଭାୱେନ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବତାଯ ୱା ସଙ୍ଗହାନି ପଦାନି କତାନି ଏତସ୍ସାତି ସଙ୍ଗହପଦକତଂ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ଚ ସଙ୍ଗହପଦକତନ୍ତି ଯୋଜନା। ରାଗାଦିପଟିପକ୍ଖହରଣଂ, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ୱା ପଟିପଜ୍ଜମାନାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ପଟିହରଣଂ ନିବ୍ବାନପାପନଂ ପଟିହାରୋ, ସୋ ଏୱ ଆ-କାରସ୍ସ ଇ-କାରଂ କତ୍ୱା ପଟିହିରୋ, ପଟିହିରୋ ଏୱ ପାଟିହିରୋ, ସହ ପାଟିହିରେନାତି ସପ୍ପାଟିହିରଂ, ତଥା ସୁପ୍ପୱେଦିତତାଯ ସପ୍ପାଟିହିରଂ କତନ୍ତି ସପ୍ପାଟିହିରକତଂ। ତାଦିସଂ ପନ ୱଟ୍ଟତୋ ନିଯ୍ୟାନେ ନିଯୁତ୍ତଂ, ନିଯ୍ୟାନପ୍ପଯୋଜନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିଯ୍ୟାନିକ''ନ୍ତି। ଦେୱଲୋକତୋତି ଦେୱଲୋକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରୂପୀଦେୱନିକାଯତୋ ପଭୁତି। ସୁପ୍ପକାସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତଂ। ଯାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେହୀତି ୱା ଯାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ଯତ୍ତକା ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଚ, ତାୱ ତେ ସବ୍ବେ ଅଭିବ୍ୟାପେତ୍ୱା ସୁପ୍ପକାସିତଂ। ଅନୁତାପାଯ ହୋତୀତି ଅନୁତପ୍ପୋ, ସୋ ପନ ଅନୁତାପଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁତାପକରୋ ହୋତୀ''ତି।

୧୭୨ ।ଥିରୋତି ଠିତଧମ୍ମୋ କେନଚି ଅସଂହାରିଯୋ, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଥେରକାରକା ଧମ୍ମା।

୧୭୩।ଯୋଗେହି ଖେମତ୍ତାତି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା। ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ। ଅସ୍ସାତି ଚ ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୧୭୪। ଉପାସକା ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ନାମ ୱିସେସତୋ ଅନାଗାମିନୋ। ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋପି ତାଦିସା ତଥା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ''ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ୱସମାନା ଅରିଯସାୱକା'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୭୬ ।ସବ୍ବକାରଣସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଯତ୍ତକେହି କାରଣେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି, ତେହି ସବ୍ବେହି କାରଣେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ ସମ୍ପତ୍ତଂ ଉପଗତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ସମନ୍ନାଗତଂ ୱା। ଇମମେୱ ଧମ୍ମନ୍ତି ଇମମେୱ ସାସନଧମ୍ମଂ।

ଉଦକେନ ପଦେସଞ୍ଞୁନା ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକେ ଅତ୍ଥେ ପଯୁତ୍ତଂ ପହେଳିକସଦିସଂ ୱଚନଂ, ଭଗୱତା ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ନିଯ୍ୟାନିକେ ଅତ୍ଥେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଦକୋ ସୁଦ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ କିରା''ତିଆଦିମାହ।

ସଙ୍ଗାୟିତବ୍ବଧମ୍ମାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୭।ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମାତି ତସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ଲଦ୍ଧୁମାନାନଂ ଗତିୱସେନ ସଙ୍ଗମ୍ମ ଠାନନ୍ତରତୋ ପକ୍କୋସନେନ ସମାଗତାନଂ ୱସେନ ସମାଗମ୍ମ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି। ଅତ୍ଥେନ ଅତ୍ଥନ୍ତି ପଦନ୍ତରେ ଆଗତଅତ୍ଥେନ ସହ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତମତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସମାନେନ୍ତେହୀତି ସମାନଂ କରୋନ୍ତେହି, ଓପମ୍ମଂ ୱା ଆନେନ୍ତେହି। ସଙ୍ଗାୟିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ଗାୟିତବ୍ବଂ କଥେତବ୍ବଂ, ତଂ ପନ ସଙ୍ଗାୟନଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ୱାଚେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

୧୭୮।ତସ୍ସ ୱା ଭାସିତେତି ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭାସିତେ ଅତ୍ଥେ ଚେୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନେ ଚ। ଅତ୍ଥମିଚ୍ଛାଗହଣରୋପନାନି ଯଥା ହୋନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି, ନ ସତିୟେୱ ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନାନୀ’’ତିବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ରୋପେତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ, ନ ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି। ଉପପନ୍ନତରାନୀତି ଯୁତ୍ତତରାନି। ଅଲ୍ଲୀନତରାନୀତି ସିଲିଟ୍ଠତରାନି। ଯା ଚେୱାତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ୱା। ପୁନ ଯା ଚେୱାତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନେୱ ନିଦ୍ଦେସୋ। ନେୱ ଉସ୍ସାଦେତବ୍ବୋତି ନ ଉକ୍କଂସେତବ୍ବୋ ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ଅପସାଦେତବ୍ବୋତି ନ ସନ୍ତଜ୍ଜେତବ୍ବୋ ୱିୱାଦପରିହରଣତ୍ଥଂ। ଧାରଣତ୍ଥନ୍ତି ଉପଧାରଣତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ।

୧୮୧।ଅତ୍ଥେନ ଉପେତନ୍ତି ଅୱିପରୀତେନ ଅତ୍ଥେନ ଉପେତଂ ତଂ ‘‘ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଉପେଚ୍ଚ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତଥାରୂପୋ ଚ ତସ୍ସ ବୁଜ୍ଝିତା ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତାର’’ନ୍ତି। ଏୱମେତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପସଂସଥାତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଧମ୍ମଭାଣକଂ ଅମୁଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ‘‘ଏୱଂ ଲାଭା ନୋ ଆୱୁସୋ’’ତିଆଦିଆକାରେନ ପସଂସଥ। ଇଦାନିସ୍ସ ପସଂସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସାତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚକରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଚସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱଟ୍ଠିତଭାୱତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଏସା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଲାଭା ନୋ’’ତିଆଦିନା ଚସ୍ସ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପିୟଗରୁଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଠାନେ ଠପେସୀତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପଚ୍ଚୟାନୁଞ୍ଞାତକାରଣାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୨।ତତୋପି ଉତ୍ତରିତରନ୍ତି ଯା ପୁବ୍ବେ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପସଂସନୱସେନ ‘‘ଇଧ ପନ ଚୁନ୍ଦ ସତ୍ଥା ଚ ହୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୬୭, ୧୬୯) ପୱତ୍ତିତଦେସନାୟ ଉପରି ‘‘ଇଧ ଚୁନ୍ଦ ସତ୍ଥା ଚ ଲୋକେ ଉଦପାଦୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୦, ୧୭୧) ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତା। ତତୋପି ଉତ୍ତରିତରଂ ସୱିସେସଂ ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚୟହେତୂ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟହେତୂତି ପଚ୍ଚୟସଂୱତ୍ତନହେତୁ। ଉପଦ୍ଦୱକା ଆସୱାତି ପଚ୍ଚୟାନଂ ପରିୟେସନହେତୁ ଚେୱ ପରିଭୋଗହେତୁ ଚ ଉପଦ୍ଦୱକା କାମାସୱାଦୟୋ। ତେସଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସୱାନଂ ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସାୱକୋ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱଂ ପହାୟ ସମ୍ମାଆଜୀୱେନ ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୮) ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପଟିସଙ୍ଖା ୟୋନିସୋ ଚୀୱରଂ ପଟିସେୱତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଉପଦିସନ୍ତୋ ଭଗୱା ପଟିଘାତାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ନାମ। ‘‘ୟୋ ତୁମ୍ହେସୁ ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ମିଚ୍ଛା ଗଣ୍ହାତି, ସୋ ନେୱ ଉସ୍ସାଦେତବ୍ବୋ, ନ ଅପସାଦେତବ୍ବୋ, ସାଧୁକଂ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିସନ୍ତିୟା’’ତି ଏୱଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେ ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଭିକ୍ଖୂ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଭଣ୍ଡନହେତୁ ଉପଦ୍ଦୱକାନଂ ସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଆସୱାନଂ ପଟିଘାତାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ନାମ। ଯଥା ତେ ନ ପୱିସନ୍ତୀତି ତେ ଆସୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଯଥା ନ ଓତରନ୍ତି। ମୂଲଘାତେନ ପଟିହନନାୟାତି ଯଥା ମୂଲଘାତୋ ହୋତି, ଏୱଂ ମୂଲଘାତୱସେନ ପଜହନାୟ। ତନ୍ତି ଚୀୱରଂ। ଯଥା ଚୀୱରଂ ଇଦମତ୍ଥିକତମେୱ ଉପାଦାୟ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୟୋପି।

ସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୩।ସୁଖିତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସୁଖଂ। ପୀଣିତନ୍ତି ଧାତଂ ସୁହିତଂ। ତଥାଭୂତୋ ପନ ଯସ୍ମା ଥୂଲସରୀରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଥୂଲଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୮୬।ନଠିତସଭାୱାତି ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱା, ଏୱରୂପାୟ କଥାୟ ଅନୱଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସଭାୱୋପି ତେସଂ ଅନୱଟ୍ଠିତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଜିୱ୍ହା ନୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି। କାମଂ ‘‘ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚତ୍ତାରି ଚକ୍ଖୂନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି। ତସ୍ସ ୱା ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ଜାନତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ପସ୍ସତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନେମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଥମ୍ଭାଦୀହି ଅନୁପୱିଟ୍ଠଭୂମିପ୍ପଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରଭୂମିଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ନିଖାତୋତି ଭୂମିଂ ନିଖନିତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଠପିତୋ। ତସ୍ମିନ୍ତି ଖୀଣାସୱେ। ଅନଜ୍ଝାଚାରୋ ଅଚଲୋ ଅସମ୍ପୱେଧୀ, ଯସ୍ମା ଅଜ୍ଝାଚାରୋ ସେତୁଘାତୋ ଖୀଣାସୱାନଂ।

ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତେସୁ ଅନାଗାମିନୋ ତାୱ ନୱସୁପି ଠାନେସୁ ଖୀଣାସୱା ୱିଯ ଅଭବ୍ବା, ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ପନ ''ତତିଯପଞ୍ଚମଟ୍ଠାନେସୁ ଅଭବ୍ବା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଇତରେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଅଭବ୍ବାୱ।

ପଞ୍ଚହ୍ବାକରଣୱଣ୍ଣନା

୧୮୭।ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନେନାତି ଗିହିଲିଙ୍ଗେନ। ଖୀଣାସୱୋ ପନ ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱୋପି ନ ତିଟ୍ଠତି ୱିୱେକଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ସ ୱସେନାତି ଭୁମ୍ମଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଠତ୍ୱା ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ। ଅଯଂ ପଞ୍ହୋତି ''ଅଭବୋ ସୋ ନୱ ଠାନାନି ଅଜ୍ଝାଚରିତୁ''ନ୍ତି ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ଆଗତୋ ଇତରସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ, ପରିନିବ୍ବାନେନ ୱା ଅଭବତାଯ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଭିକ୍ଖୁଗହଣନ୍ତି ଆହ ''ଭିନ୍ନଦୋସତ୍ତା''ତିଆଦି। ଅପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଅପରିଯନ୍ତଂ, ତଯିଦଂ ସୁୱିପୁଲନ୍ତି ଆହ ''ମହନ୍ତ''ନ୍ତି। ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ହି ୱିପୁଲତାଯ ଞାଣସ୍ସ ୱିପୁଲତା ୱେଦିତବ୍ବା, ଏତେନ ''ଅପରିଚ୍ଛେଦ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ଞେଯ୍ୟଂ ସତ୍ଥୁ ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦମେୱାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ନେଯ୍ୟ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୬୯, ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ଅନାଗତେଅପଞ୍ଞାପନନ୍ତି ଅନାଗତେ ୱିସଯେ ଞାଣସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାପନଂ। ''ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ କତ୍ୱା''ତି କସ୍ମା ୱିଯ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ନନୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଞାଣଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଏକପ୍ପମାଣଭାୱତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ''ଅକ୍ଖ''ନ୍ତି ପନ ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅକ୍ଖଂ ପତି ୱତ୍ତତୀତି ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ''ପଚ୍ଚକ୍ଖ''ନ୍ତି ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହମେତନ୍ତି ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ କତ୍ୱା''ତି ଅୱୋଚ, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖାକାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

''ଆୱିଭୂତଂ ପକାସନଂ, ଅନୁପଦ୍ଦୁତଚେତସଂ;

ଅତୀତାନାଗତେ ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖାନଂ ୱସିସ୍ସତୀ''ତି।

ଅଞ୍ଞଙ୍ଗ୍ବ ୱିହିତକେନାତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତିତେନ। ସଙ୍ଗାହେତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମଂ କତ୍ୱା କଥଯିତବ୍ବଂ, କଥନଂ ପନ ପଞ୍ଞାପନଂ ନାମ ହୋତୀତି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତାଦିସନ୍ତି ସତତଂ ସମିତଂ ପୱତ୍ତକଂ। ଞାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଏକାକାରେନ ଚ ଞାଣେ ପୱତ୍ତମାନେ ନାନାକାରସ୍ସ ୱିସଯସ୍ସ ଅୱବୋଧୋ ନ ସିଯା। ଅଥାପି ସିଯା, ଅନିରୁପିତରୂପେନେୱ ଅୱବୋଧୋ ସିଯା, ତେନ ଚ ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟଂ ଅଞ୍ଞାତସଦିସମେୱ ସିଯା। ନ ହି ''ଇଦଂ ତ''ନ୍ତି ୱିୱେକେନ ଅନୱବୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଞାତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଚରତୋ ଚ ତିଟ୍ଠତୋ ଚା''ତିଆଦି ବାଲଲାପନମତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଯଥରିୱ ବାଲା ଅବ୍ୟତ୍ତା, ଏୱଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀ''ତି।

ସତିଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସତାନୁସାରି, ସତିଯାନୁୱତ୍ତନୱସେନ ପୱତ୍ତଞାଣଂ। ତେନାହ ''ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକ''ନ୍ତି । ଞାଣଂ ପେସେସୀତି ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେସି। ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଞେଯ୍ୟାୱରଣସ୍ସ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅପ୍ପଟିହତଂ ଅନିୱାରିତଂ ଞାଣଂ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ''ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି (ଚୂଳନି। ୨୧୧) ୱଚନତୋ ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣଂ ବୋଧି, ତତୋ ତସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ''ବୋଧିଜଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବୋଧିଜଂ ବୋଧିମୂଲେ ଜାତଂ ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣଂ, ତଞ୍ହି ଖୋ ଅନାଗତଂ ଆରବ୍ଭ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ। କଥଂ ତଥାଗତୋ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅତୀରକଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଞ୍ଞାପେତୀତି? ଅତୀତସ୍ସ ପନ ଅଦ୍ଧୁନୋ ମହନ୍ତତାଯ ଅତୀରକଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପେତୀତି କୋ ଏତ୍ଥ ୱିରୋଧୋ। ତିତ୍ଥିଯା ପନ ଇମମତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଜାନନ୍ତା – ''ତଯିଦଂ କିଂ ସୁ, ତଯିଦଂ କଥଂସୂ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଅଞ୍ଞାଣମେୱ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଭଗୱତା ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅଞ୍ଞଙ୍ଗ୍ବୱିହିତକଂ ଞାଣଦସ୍ସନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ସତି ତଥାରୂପେ ପଯୋଜନେ ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅତୀରକମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟ ଭଗୱାତି ଅନତ୍ଥସଂହିତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ନ ଇଧଲୋକତ୍ଥଂ ୱା ପରଲୋକତ୍ଥଂ ୱା ନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି। ଯଂ ପନ ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ, ତତ୍ଥ ସେତୁଘାତୋ ତଥାଗତସ୍ସ। ''ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣସଦିସ''ନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସା କଥାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅଭୂତତ୍ଥତଂ ଦୀପେତି। ସହେତୁକନ୍ତି ଞାପକେନ ହେତୁନା ସହେତୁକଂ। ସୋ ପନ ହେତୁ ଯେନ ନିଦସ୍ସନେନ ସାଧୀଯତି, ତଂ ତସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତେନ ସକାରଣଂ କତ୍ୱା। ଯଥା ହି ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ଥସାଧନତୋ ହେତୁ, ଏୱଂ ସାଧକଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି। ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେଯେୱାତି ଯୁତ୍ତାନଂ ପତ୍ତକାଲେ ଏୱ। ଯେ ହି ୱେନେଯ୍ୟା ତସ୍ସା କଥାଯ ଯୁତ୍ତା ଅନୁଚ୍ଛୱିକା, ତେସଂଯେୱ ଯୋଜନେ ସନ୍ଧାଯ ୱା କଥାଯ ପତ୍ତୋ ଉପକାରାୱହୋ କାଲୋ, ତଦା ଏୱ କଥେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୮୮।''ତଥା ତଥେୱ ଗଦନତୋ''ତି ଇମିନା ''ତଥାଗତୋ''ତି ଆମେଡିତଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ତଥେୱାତି ଚ

ଧମ୍ମଅତ୍ଥସଭାୱାନୁରୂପଂ, ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଞ୍ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ, ତେନ ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଂ ଦିସ୍ସତି, ଯଂ ଦକ୍ଖତି, ଯଂ ସତି ସମୱାଯେ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ ''ଦିଟ୍ଠଂ'' ତ୍ୱେୱ ଗହିତଂ କାଲୱିସେସସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠଭାୱତୋ। ''ସୁତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତବ୍ବତୋ। ମୁତନ୍ତି ସନିସ୍ସଯେନ ଘାନାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସଯଂ ପତ୍ୱା ପାପୁଣିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ''ତି। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱିଜାନିତବ୍ବଂ, ତଂ ପନ ଦିଟ୍ଠାଦିୱିନିମୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଆହ ''ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମାଯତନ''ନ୍ତି। ପତ୍ତନ୍ତି ଯଥା ତଥା ପତ୍ତଂ, ହତ୍ଥଗତଂ ଅଧିଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା''ତି। ପରିଯେସିତନ୍ତି ପତ୍ତିଯାମତ୍ଥଂ ପରିଯିଟ୍ଠଂ, ତଂ ପନ ପତ୍ତଂ ୱା ସିଯା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ଉଭଯଥାପି ପରିଯେସିତମେୱାତି ଆହ ''ପତ୍ତଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା''ତି। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଦ୍ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ପତ୍ତଂ, ଦ୍ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ପରିଯେସିତଂ, ତେନ ତେନ ପକାରେନ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତେନ ଅନୁସଞ୍ଚରିତନ୍ତି ଚୋପନଂ ଅପାପେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେନେୱ ଅନୁସଂଚରିତଂ, ପରିୱିତକ୍କିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୀତକନ୍ତି ଆଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋହିତକଓଦାତାଦି ସବ୍ବଂ ରୂପାରମ୍ମଣୱିଭାଗଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁମନୋତି ରାଗୱସେନ, ଲୋଭୱସେନ, ସଦ୍ଧାଦିୱସେନ ୱା ସୁମନୋ। ଦୁମ୍ମନୋତି ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୱସେନ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୱସେନ ୱା ଦୁମ୍ମନୋ। ମଜ୍ଝତ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞାଣୱସେନ ୱା ଞାଣୱସେନ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ ପଣୱସଦ୍ଦୋ, ପତ୍ତଗନ୍ଧୋ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ, ପତ୍ତରସୋ ଫଲରସୋ, ଉପାଦିନ୍ନଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନା କୁସଲକମ୍ମଂ ଅକୁସଲକମ୍ମନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ, ଅୱିଦିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଞାଣେନ ଅସଚ୍ଛିକତ''ନ୍ତି। ତଥେୱ ଗତତ୍ତାତି ତଥେୱ ଞାତତ୍ତା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା। ଗତ-ସଦ୍ଦେନ ଏକତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଗତିଅତ୍ଥା ହି ଧାତୱୋ ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥା ଭୱନ୍ତୀ''ତି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା।

ଅବ୍ୟାକତଟ୍ଠାନାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୯। ''ଅସମତଂ କଥେତ୍ୱା''ତି ୱତ୍ୱା ସମୋପି ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନୁତ୍ତରତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନାଯଂ ଅସମତା, ଅନୁତ୍ତରତା ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ସଦ୍ଧମ୍ମୱରଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱେନ ଲୋକେ ପାକଟା ଜାତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମରାଜଭାୱଂ କଥେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱେନ ଚ ସତ୍ଥା ଇମେସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପଲ୍ଲାସେସୁ ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୀହନାଦନ୍ତି ଅଭୀତନାଦଂ ସେଟ୍ଠନାଦଂ। ସେଟ୍ଠନାଦୋ ହେସ, ଯଦିଦଂ ଠପନୀଯସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ଠପନୀଯଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଠପନୀଯତା ଚସ୍ସ ପାଠଇଆରୁଠହା ଏୱ ''ନ ହେତ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଯଥା ଉପଚିତକମ୍ମକିଲେସେନ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ନଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ସତ୍ତୋ। ତଥା ହି ସୋ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୋ ୱିସତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ''ସତ୍ତୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ଚ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ତଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ନ ହୋତୀ''ତି ଇମିନା ଉଭଯତ୍ଥ ୱିଧୁରତାଦସ୍ସନେନ ନିରତ୍ଥକୱିପ୍ପଲାପତଂ ତସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ୱିଭାୱେତି, ଉଭଯଲୋକତ୍ଥୱିଧୁରମ୍ପି ସମାନଂ ''କିଂ ନୁ ଖୋ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି କୋଚି ଆସଙ୍କେୟ୍ୟାତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ନ ଚ ଧମ୍ମସଂହିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିସ୍ସିତଂ ନ ହୋତୀ''ତି। ଯଦିପି ତଂ ନ ୱିୱଟ୍ଟୋଗତଂ ହୋତି, ୱିୱଟ୍ଟସ୍ସ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ନୁ ଖୋତି କୋଚି ଆସଙ୍କେୟ୍ୟାତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ନ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯୦। କାମଂ ତଣ୍ହାପି ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ବ୍ୟାକାତବ୍ବା, ପଭୱଭାୱେନ ପନ ସା ତତୋ ୱିସୁଂ କାତବ୍ବାତି ''ତଣ୍ହଂ ଠପେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଭାୱିକା''ତିଆଦି। ନନୁ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି? ସଚ୍ଚଂ ସମୁଦଯୋ, ତସ୍ସା ପନ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତଭାୱହେତୁତୋ, ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନେ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଚ ସାତିସଯୋ ସମୁଦଯଟ୍ଠୋତି ସା ଏୱ ସୁତ୍ତେସୁ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତିବ୍ୟାକତ''ନ୍ତି। ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ''ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନୋ''ତିଆଦି ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ, ତେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନଟ୍ଠୋପି ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତୋୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଭାୱନାଭିସମଯେନ ୱିନା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦଯୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି। ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାପନଂ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ ଅସମ୍ମୋହକଲ୍ୟାଣକିତ୍ତିସଦ୍ଦାଦିନିମିତ୍ତତାଯ ଯଥା ସାତିସଯଂ ଇଧଲୋକତ୍ଥାୱହଂ, ଏୱଂ ଯାୱ ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱେନ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମ୍ପାପକଂ ନ ହୋତି, ତାୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଅବ୍ଭୁଦଯସମ୍ପତ୍ତି ଅନୁଗତମେୱ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏତଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକତ୍ଥନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିସ୍ସିତନ୍ତି ନୱୱିଧମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ ତଦଧିଗମୂପାଯଭାୱତୋ। ଯସ୍ମା ସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥଂ, ତସ୍ମା ଏତଂ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାପନଂ ''ଆଦିପଧାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ପଠମତରଂ ଚିତ୍ତେ ଆଦାତବ୍ବତୋ।

ପୁବ୍ବନ୍ତସହଗତଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୱଣ୍ଣନା

୧୯୧।ତଂ ମଯା ବ୍ଯାକତମେୱାତି ତଂ ମଯା ତଥା ବ୍ଯାକତମେୱ, ବ୍ଯାକାତଞ୍ଚ ନାମ ମଯା ଅବ୍ଯାକତଂ ନତ୍ଥୀତି ବ୍ଯାକରଣାୱେକଲ୍ଲେନ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ୱିଭାୱେତି। ତେନାହ “ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ”ତି। ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅୱସ୍ସଯା ହୋନ୍ତୀତି “ଦିଟ୍ଠିଯୋୱ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିଯୋ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପୱତ୍ତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ଦସ୍ସନଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି “ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା”ତି ଇଦମେୱ ଦସ୍ସନଂ ସଚ୍ଚଂ ଅମୋଘଂ ଅୱିପରୀତଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ୱଚନଂ ମୋଘନ୍ତି “ଅସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା”ତି ଏୱମାଦିକଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱଚନଂ ମୋଘଂ ତୁଚ୍ଛଂ, ମିଚ୍ଛାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ସଯଂ କାତବ୍ବୋତି ଅସଯଂକାରୋତି ଆହ “ଅସଯଂକତୋ”ତି, ଯାଦିଚ୍ଛିକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୯୨।ଅତ୍ଥିଖୋତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ପୁଚ୍ଛାଯଂ, ଅତ୍ଥି ନୁତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ “ଅତ୍ଥିଖୋ ଇଦଂ ଆୱୁସୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ”ତିଆଦି। ଆୱୁସୋ ଯଂ ତୁମ୍ହେହି “ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା”ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଦମତ୍ଥି ଖୋ ଇଦଂ ୱାଚାମତ୍ତଂ, ନୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତତୋ ତସ୍ସ ଯଂ ଖୋ ତେ ଏୱମାହଂସୁ “ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘଂ ଅଞ୍ଞ”ନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ନାନୁଜାନାମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଚ ଯୋଜନା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୦) ୱୁତ୍ତମେୱ। ଦିଟ୍ଠିପଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ଦିଟ୍ଠିଯା ପଞ୍ଞାପନେ “ଏୱଂ ଏସା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପନ୍ନା”ତି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ସମୁଦଯତୋ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ, ଅସ୍ସାଦତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯଥାୱତୋ ପଞ୍ଞାପନେ। ଅୱିପରୀତଞ୍ଚାୟ ସମେନ ଞାଣେନ ସମଂ କଞ୍ଚି ନେୱ ସମନୁପସ୍ସାମି। ଅଧିପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମପଞ୍ଞାପନା। ଯଂ ଅଜାନନ୍ତା ବାହିରକା ଦିଟ୍ଠିପଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ଅଲ୍ଲୀନାତି ତଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିତୋ ଅଜାନନ୍ତା ଥାମସା ପରାମାସା ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯାଯଂ “ଦିଟ୍ଠିପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମା”ତି ୱୁତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଏୱଂ ଗହିତତାଯ ୱିଭାୱନା, ତତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦) ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ। “ଅଧିପଞ୍ଞତ୍ତୀ”ତି ୱୁତ୍ତା ପନ ୱିଭାୱିଯମାନା ଲୋକସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାହେତୁଭାୱେନ ବହୁଲୀକାରାତି ତସ୍ସା ୱସେନ ଭଗୱା ଅନୁତ୍ତରଭାୱଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ‘ନେୱ ଅତ୍ତନା ସମସମଂ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’ତି ସୀହନାଦଂ ନଦୀ”ତି କେଚି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୯୨) ପନ “ଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା’ତି ଯଞ୍ଚ ‘ଅଧିପଞ୍ଞତ୍ତୀ’ତି , ଉଭଯମେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକ”ନ୍ତି “ଇଧ ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ତାପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେୱ ଅଧିପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ଅଧିପ୍ପେତା, ଅଧିପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏତ୍ତାପୀ”ତି ଚ ୱୁତ୍ତା, ଉଭଯସ୍ସପି ୱସେନେତ୍ଥ ଭଗୱା ସୀହନାଦଂ ନଦୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଉଭଯଂ ପେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭେଦାଭାୱତୋ। ତେନାହ “ଭେଦତୋ ହୀ”ତିଆଦି। ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଖନ୍ଧାନଂ “ଖନ୍ଧା”ତି ପଞ୍ଞାପନା ଦସ୍ସନା ପକାସନା ଠପନା ନିକ୍ଖିପନା। “ଆଚିକ୍ଖତି ଦସ୍ସେତି ପଞ୍ଞାପେତି ପଟ୍ଠପେତୀ”ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦, ୯୭) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ହି ପଞ୍ଞାପନା ଦସ୍ସନା ପକାସନା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, “ସୁପଞ୍ଞତ୍ତଂ ମଞ୍ଚପୀଠ”ନ୍ତି (ପାରା। ୨୬୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଠପନା ନିକ୍ଖିପନା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଇଧ ଉଭଯମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯପ୍ପହାନୱଣ୍ଣନା

୧୯୬।ପଜହନତ୍ଥନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ଥଂ। ଯସ୍ମା ତେନ ପଜହନେନ ସବ୍ବେ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯା ସମ୍ମଦେୱ ଅତିକ୍କନ୍ତା ହୋନ୍ତି ୱୀତିକ୍କନ୍ତା, ତସ୍ମା “ସମତିକ୍କମାଯାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ”ନ୍ତି ଅୱୋଚ। ନ କେୱଲଂ ସତିପଟ୍ଠାନା କଥିତମତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ୱେନେଯ୍ଯସନ୍ତାନେ ପତିଟ୍ଠାପିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଦେସିତା”ତି ୱତ୍ୱା “ପଞ୍ଞତ୍ତା”ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ “ଦେସିତାତି କଥିତା। ପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଠପିତା”ତି। ଇଦାନି ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାଯ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯାନଂ ଏକନ୍ତିକଂ ପହାନାୱହଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯାତି ଇମିନା ତେସଂ ଭାୱନାଯ ଏୱ ନେସଂ ପହାନଂ, ଦେସନା ପନ ତଦୁପନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱାତି।

ପାସାଦିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୧୯୯। ଅଭିନୀହାରାଦିଗୁଣମହତ୍ତେନ ମହନ୍ତୋ ପୁରିସୋତି ମହାପୁରିସୋ, ସୋ ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେହୀତି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି। ତଂ ମହାପୁରିସଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟନ୍ତି ପକାସେନ୍ତୀତି ମହାପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନାନି। ମହାପୁରିସୋ ନିମୀଯତି ଅନୁମୀଯତି ଏତେହୀତି ମହାପୁରିସନିମିତ୍ତାନି। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ…ପେ… କାରଣାନୀ’’ତି।

୨୦୦।ଧାରେନ୍ତୀତି ଲକ୍ଖଣପାଠଂ ଧାରେନ୍ତି, ତେନ ଲକ୍ଖଣାନି ତେ ସରୂପତୋ ଜାନନ୍ତି, ନ ପନ ସମୁଟ୍ଠାନତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ନୋ ଚ ଖୋ’’ତିଆଦି, ତେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମେତଂ, ଯଦିଦଂ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନଂ କାରଣୱିଭାୱନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କସ୍ମା ଆହାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଆଚରିଯୋ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୁରୂପତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋତି ସବ୍ବସୋ ସମନ୍ତତୋ ୱିକସିତପୁପ୍ଫୋ। ୱିକସନମେୱ ହି ପୁପ୍ଫସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି। ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ ୱିଯାତି ଅନୁସ୍ସୱଲଦ୍ଧମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଲଦ୍ଧୁତି, ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯେନ କମ୍ମେନାତି ଯେନ କୁସଲକମ୍ମୁନା। ଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ସରୂପତୋ, କିଚ୍ଚତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋ, ଫଲୱିସେସତୋ ଚ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଏତେନେୱ ପଟିପାଟିଯା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଅସମୁଦ୍ଦେସକାରଣୱିଭାୱନାଯ କାରଣଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି ସମାନକାରଣାନଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ କାରଣଦସ୍ସନୱସେନସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଏୱମାହାତି ‘‘ବାହିରକାପି ଇସଯୋ ଧାରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଇମିନା ଇମିନା ପକାରେନ ଆହ।

ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୦୧।‘‘ପୁରିମଂଜାତିନ୍ତି ପୁରିମାଯଂ ଜାତିଯଂ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏତଂ ଉପଯୋଗୱଚନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ଠିତୋ’’ତି ୱଚନତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ୱା ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ଜାତିଯଂ ମହାସତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କାତୁଂ ଆରଭତି, ଆରଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମପ୍ପସୁତୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଦଳ୍ହସମାଦାନୋ’’ତିଆଦି। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା ‘‘ଜାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତାଯ ଜାତିଯା ଅଭାୱତୋ, ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱିକାରସ୍ସ ଇଧ ଅନୁପଯୁଜ୍ଜନତୋ। ଜାତୱସେନାତି ଜାଯନୱସେନ। ‘‘ତଥା’’ତି ଇମିନା ‘‘ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି ଇମଂ ପଦଂ ଉପସଂହରତି। ଭୱନୱସେନାତି ପଚ୍ଚଯତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ। ନିୱୁତ୍ଥୱସେନାତି ନିୱୁସିତତାୱସେନ। ଆଲଯଟ୍ଠେନାତି ଆୱସିତଭାୱେନ। ନିୱାସଟ୍ଠୋ ହି ନିକେତଟ୍ଠୋ।

ତତ୍ଥାତି ଦେୱଲୋକାଦିମ୍ହି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏକଚ୍ଚଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନ ସୁକରନ୍ତି ଦେୱଗତିଯା ଏକନ୍ତସୁଖତାଯ, ଦୁଗ୍ଗତିଯା ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖତାଯ, ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଓକାସୋ ନ ସୁଲଭରୂପୋ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱତୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ସା ଉଳାରା, ୱିପୁଲା ଚ ନ ହୋତୀତି ଗତିୱସେନାପି ଖେତ୍ତୱିସେସତା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ‘‘ତିରଚ୍ଛାନଗତେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା, ପୁଥୁଜ୍ଜନଦୁସ୍ସୀଲେ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସହସ୍ସଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୭୯) ୱଚନତୋ । ମନୁସ୍ସଗତିଯା ପନ ସୁଖବହୁଲତାଯ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଓକାସୋ ସୁଲଭରୂପୋ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯସ୍ସ ଚ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୁଲଭଭାୱତୋ। ଯଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତମ୍ପି ୱିସେସତୋ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖୂପନିସା ସଦ୍ଧାତି। ଯଥା ହି ଅଯୋଘନେନ ସତ୍ଥକେ ନିପ୍ଫାଦିଯମାନେ ତସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ତାପନଂ, ଉଦକେନ ୱା ତେମନଂ ଛେଦନକିରିଯାସମତ୍ଥତାଯ ନ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ତାପେତ୍ୱା ପନ ସମାନଯୋଗତୋ ଉଦକତେମନଂ ତସ୍ସା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱମେୱ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖସମଙ୍ଗିତା ଦୁକ୍ଖବହୁଲତା ଏକନ୍ତସୁଖସମଙ୍ଗିତା ସୁଖବହୁଲତା ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସମତ୍ଥତାଯ ନ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ସତି ପନ ସମାନଯୋଗତୋ ଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପନେ, ସୁଖୁମବ୍ରୂହନେ ଚ ଲଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ସମତ୍ଥତାଯ ସମ୍ପୱତି, ତଥା ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ମହାଜୁତିକା ମହାୱିପ୍ଫାରା ପଟିପକ୍ଖଚ୍ଛେଦନସମତ୍ଥା ହୋତି। ତସ୍ମା ମନୁସ୍ସଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ନ ସୁକରଂ, ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସେୱ ସୁକର’’ନ୍ତି।

ଅଥ ‘‘ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ କୋ ୱଚନତ୍ଥୋ? ‘‘ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ମନୁସ୍ସାତି, ସୂରଭାୱସତିମନ୍ତତାବ୍ରହ୍ମଚରିଯଯୋଗ୍ଯତାଦିଗୁଣୱସେନ

ଉପଚିତମନକା ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଚିତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। କେ ପନ ତେ? ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ସତ୍ତୱିସେସା। ତେନାହ ଭଗୱା –

'ତୀହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଠାନେହି ଜମ୍ବୁଦୀପକା ମନୁସ୍ସା ଉତ୍ତରକୁରୁକେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଦେୱେ ଚ ତାୱତିଂସେ। କତମେହି ତୀହି? ସୂରା ସତିମନ୍ତୋ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋ'ତି (ଅ। ନି। ୯।୨୧; କଥା। ୨୭୧)।

ତଥା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା, ଅଗ୍ଗସାୱକା , ମହାସାୱକା, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ମହାନୁଭାୱା ସତ୍ତା ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ହି ସମାନରୂପାଦିତାୟ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ପରିତ୍ତଦୀପୱାସୀହି ଇତରମହାଦୀପୱାସିନୋପି ମନୁସ୍ସା ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାୟିଂସୂ''ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ''ଲୋଭାଦୀହି, ଅଲୋଭାଦୀହି ଚ ସହିତସ୍ସ ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ମନୁସ୍ସା। ଯେ ହି ସତ୍ତା ମନୁସ୍ସଜାତିକା, ତେସୁ ୱିସେସତୋ ଲୋଭାଦୟୋ, ଅଲୋଭାଦୟୋ ଚ ଉସ୍ସନ୍ନା, ତେ ଲୋଭାଦିଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ଅପାୟମଗ୍ଗଂ, ଅଲୋଭାଦିଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ସୁଗତିମଗ୍ଗଂ, ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଚ ପରିପୂରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଲୋଭାଦୀହି, ଅଲୋଭାଦୀହି ଚ ସହିତସ୍ସ ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ପରିତ୍ତଦୀପୱାସୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁଦୀପୱାସିନୋ ସତ୍ତୱିସେସା ମନୁସ୍ସାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ଲୋକିୟା ପନ ''ମନୁନୋ ଅପଚ୍ଚଭାୱେନ ମନୁସ୍ସା''ତି ୱଦନ୍ତି। ମନୁ ନାମ ପଠମକପ୍ପିକୋ ଲୋକମରିୟାଦାୟ ଆଦିଭୂତୋ ସତ୍ତାନଂ ହିତାହିତୱିଧାୟକୋ କତ୍ତବ୍ବାକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ନିୟୋଜନତାୱସେନ ପିତୁଟ୍ଠାନିୟୋ, ଯୋ ସାସନେ ''ମହାସମ୍ମତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅମ୍ହାକଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତୋ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ପରମ୍ପରା ଚ ତସ୍ସ ଓୱାଦାନୁସାସନିୟଂ ଠିତା ସତ୍ତା ପୁତ୍ତସଦିସତାୟ ''ମନୁସ୍ସା, ମାନୁସା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତୋ ଏୱ ହି ତେ ''ମାନୱା, ମନୁଜା''ତି ଚ ୱୋହରୀୟନ୍ତି। ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସାତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଭୂତସ୍ସ ଜାତସ୍ସ, ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ଲୋକିୟମହାଜନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ସନ୍ତାନସ୍ସ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ କୁସଲଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିୟଂ ସମ୍ମଦେୱ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ତେସଂ ସୁଗତିୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଦୁଗ୍ଗତିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ କୁସଲକମ୍ମଂ ଗରୁତରମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅକାରଣଂ ୱା ଏତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱରୂପେଅତ୍ତଭାୱେତି ହତ୍ଥିଆଦିଅତ୍ତଭାୱେ। ଠିତେନ କତକମ୍ମଂ ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଦୀପେତୁଂ ଲୋକେ ଅପ୍ପଞ୍ଞାତରୂପତ୍ତା। ସୁଖେନ ଦୀପେତୁଂ ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ଦେସେ ଅସୁକସ୍ମିଂ ନଗରେ ଅସୁକୋ ନାମ ରାଜା, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ଇମଂ କୁସଲକମ୍ମଂ ଅକାସୀ''ତି ଏୱଂ ସୁୱିଞ୍ଞାପୟଭାୱତୋ। ଥିରଗ୍ଗହଣୋତି ଅସିଥିଲଗ୍ଗାହୀ ଥାମପ୍ପତ୍ତଗ୍ଗହଣୋ। ନିଚ୍ଚଲଗ୍ଗହଣୋତି ଅଚଞ୍ଚଲଗ୍ଗାହୀ ତତ୍ଥ କେନଚିପି ଅସଂହାରିୟୋ । ପଟିକୁଟତୀତି ସଂକୁଟତି, ଜିଗୁଚ୍ଛନୱସେନ ୱିୱଟ୍ଟତି ୱା। ପସାରିୟତୀତି ୱିତ୍ଥତଂ ହୋତି ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି।

ତୱେସୋ ମହାସମୁଦ୍ଦସଦିସୋତି ଏସୋ ଉଦକୋଘୋ ତେୱ ମହାସମୁଦ୍ଦସଦିସୋ।

ଦୀୟତି ଏତେନାତି ଦାନଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା। ଦିଯ୍ୟନୱସେନାତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପରିୟତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଦାନଂ। ସଂୱିଭାଗକରଣୱସେନାତି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପରସ୍ସ ସଂୱିଭଜନୱସେନ ସଂୱିଭାଗୋ, ତଥାପୱତ୍ତା ଚେତନା। ସୀଲସମାଦାନେତି ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ଆଦାନେ, ଗହଣେ ପୱତ୍ତନେତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପୱତ୍ତିକାଲେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୂରଣକାଲେ''ତି ଆହ। ମାତୁ ହିତୋ ମତ୍ତେଯ୍ୟୋ, ଯସ୍ସ ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ସୋ ''ମତ୍ତେଯ୍ୟୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ମତ୍ତେଯ୍ୟତାତି ଆହ ''ମାତୁ କାତବ୍ବୱତ୍ତେ''ତି। ଏସେୱ ନୟୋ ''ପେତ୍ତେଯ୍ୟତାୟା''ତିଆଦୀସୁ। ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୂତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସିଟ୍ଠେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ, ତେ ପନ କୁସଲଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା କୁସଲାତି ଆହ ''ଏୱରୂପେସୂ''ତି। ଅଧିକୁସଲେସୂତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେସୁ କୁସଲେସୁ, ସା ପନ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠତା ଉପାଦାୟୁପାଦାୟ ହୋତି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଅଧିକୁସଲଂ, ତଦୁକ୍କଂସନୟେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅତ୍ଥି କୁସଲା, ଅତ୍ଥି ଅଧିକୁସଲା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ପଞ୍ଞାପାରମିସଙ୍ଗହଞାଣସମ୍ଭାରଭୂତା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭପଚ୍ଚୟା କୁସଲା ନାମ, ଇମେ ପନ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣନିବ୍ବତ୍ତକା ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଭୂତା କସ୍ମା ତଥା ୱୁତ୍ତାତି? ସବ୍ବେସମ୍ପି ମହାବୋଧିସତ୍ତସନ୍ତାନଗତାନଂ ପାରମିଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ମହାପୁରିସୋ ୟଂ କିଞ୍ଚି ପୁଞ୍ଞଂ କରୋତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମାୟେୱ ପରିଣାମେତି। ତଥା ହି ସସମ୍ଭାରାଭ୍ୟାସୋ, ଦୀଘକାଲାଭ୍ୟାସୋ, ନିରନ୍ତରାଭ୍ୟାସୋ, ସକ୍କଚ୍ଚାଭ୍ୟାସୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅଭ୍ୟାସା ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରିତସମ୍ବନ୍ଧା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମହାବୋଧିଟ୍ଠାନା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ସକିମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅନେକୱାରମ୍ପି କତଂ ୱିଜାତିୟେନ ଅନ୍ତରିତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଭିଣ୍ହକରଣେନାତି ବହୁଲୀକାରେନ। ଉପଚିତନ୍ତି ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢିତଂ। ପିଣ୍ଡୀକତନ୍ତି ପିଣ୍ଡସୋ କତଂ। ରାସୀକତନ୍ତି ରାସିଭାୱେନ କତଂ। ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ହି ପୱତ୍ତିୟମାନଂ କୁସଲକମ୍ମଂ ସନ୍ତାନେ ତଥାଲଦ୍ଧପରିଭାୱନଂ ପିଣ୍ଡୀଭୂତଂ ୱିୟ, ରାସୀଭୂତଂ ୱିୟ ଚ ହୋତି। ୱିପାକଂ ପତି ସଂହଚ୍ଚକାରିଭାୱତ୍ତା ଚକ୍କୱାଠଅଂ ଅତିସମ୍ବାଧଂ ଭୱଗ୍ଗଂ ଅତିନୀଚଂ, ସଚେ ପନେ ତଂ ରୂପଂ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିପୁଲତ୍ତାତି ମହନ୍ତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ କମ୍ମଂ ମେତ୍ତାକରୁଣାସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାହି ପରିଗ୍ଗହିତତାୟ ଦୁରସମୁସ୍ସାରିତଂ ପମାଣକରଣଧମ୍ମନ୍ତି ପମାଣରହିତତାୟ ''ଅପ୍ପମାଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ତସ୍ମା ''ଅପ୍ପମାଣତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧିଭଓତୀତି ଫଲସ୍ସ ଉଛଆରଭାଓେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ତିଟ୍ଠତି। ଅନ୍ଥତୋ ପଣୀତପଣୀତାନଂ ଭୋଗାନଂ ପଟିଲାଭୋ ଏଓାତି ଆହ ''ଅତିରେକଂ ଲଭତୀ''ତି। ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଓିନ୍ଦତି, ନିବ୍ଭତ୍ତମାନୋଓ ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀତି ଅନ୍ଥୋ। ଏକଦେସେନ ଅଫୁସିତ୍ୱା ସବ୍ବପ୍ପଦେସେହି ଫୁସନତୋ ସବ୍ବପ୍ପଦେସେହି ଫୁସନ୍ତିଯୋ ଏତେସଂ ପାଦତଲାନଂ ସନ୍ତୀତି ''ସବ୍ବାଓନ୍ତେହି ପାଦତଲେହୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଯଥା ନିକ୍ଖିପନେ ସବ୍ବେ ପାଦତଲପ୍ପଦେସା ସଂହଚ୍ଚକାରିନୋ ଅନିନ୍ନତାଯ ସମଭାଓତୋ, ଏଓଂ ଉଦ୍ଧରଣେପୀତି ଓୁତ୍ତଂ ''ସମଂ ଫୁସତି, ସମଂ ଉଦ୍ଧରତୀ''ତି। ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମଧିଗମେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଓିଭାଓନମୁଖେନ ଆନୁଭାଓଂ ଓିଭାଓେତୁଂ ''ସଚେପି ହୀ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନରକନ୍ତି ଆଓାଟଂ। ଅନ୍ତୋ ପଓିସତି ସମଭାଓାପତ୍ତିଯା। ''ଚକ୍କଲକ୍ଖଣେନପତିଟ୍ଠାତଙ୍ଗାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଯଂ ଭୂମିପ୍ପଦେସଂ ପାଦତଲଂ ଫୁସତି, ତତ୍ଥ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣମ୍ପି ଫୁସନଓସେନ ପତିଟ୍ଠାତୀତି କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପନ ତଥା ପତିଟ୍ଠାନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାଯ ଏଓାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାଯ ଆନୁଭାଓକିତ୍ତନେ ''ଲକ୍ଖଣନ୍ତରାନଯନଂ କିମତ୍ଥିଯ''ନ୍ତି ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ। ସୀଲତେଜେନାତି ସୀଲପ୍ପଭାଓେନ। ପୁଞ୍ଞତେଜେନାତି କୁସଲପ୍ପଭାଓେନ। ଧମ୍ମତେଜେନାତି ଞାଣପ୍ପଭାଓେନ। ତୀହିପି ପଦେହି ଭଗଓତୋ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମା ଗହିତା, ''ଦସନ୍ନଂ ପାରମୀନ''ନ୍ତି ଇମିନା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମା ଗହିତା।

୨୦୨।ମହାସମୁଦ୍ଦୋଓ ସୀମା ସବ୍ବଭୂମିସ୍ସରଭାଓତୋ। ''ଅଖିଲମନିମିତ୍ତମକଣ୍ଟକ''ନ୍ତି ତୀହିପି ପଦେହି ଥେଯ୍ୟାଭାଓୋଓ ଓୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ନିଚ୍ଚୋର''ନ୍ତିଆଦି । ଖରସମ୍ଫସ୍ସଟ୍ଠେନାତି ଘଟ୍ଟନେନ ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସଭାଓେନ ଖିଲାତି। ଉପଦ୍ଦଓପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନାତି ଅନନ୍ଥହେତୁତାଯ ନିମିତ୍ତାତି। ''ଅଖିଲ''ନ୍ତିଆଦିନା ଏକଚାରୀହି ଚୋରାଭାଓୋ ଓୁତ୍ତୋ, ''ନିରବ୍ବୁଦ''ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ଗଣବନ୍ଧଓସେନ ଓିଚରଣଚୋରାଭାଓୋ ଓୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଗୁମ୍ବଂ ଗୁମ୍ବଂ ହୁତ୍ୱା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅଓିକ୍ଖମ୍ଭନୀଯୋତି ନ ଓିବନ୍ଧନୀଯୋ କେନଚି ଅପ୍ପଟିବାହନୀଯୋ ଠାନତୋ ଅନିକ୍କଡ୍ଢନୀଯୋ। ପଟିପକ୍ଖଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥେତୀତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ, ଏତେନ ପାକଟଭାଓେନ ଓିରୋଧଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଓେରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଓୁତ୍ତୋ। ପଟିଓିରୁଦ୍ଧୋ ଅମିତ୍ତୋ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତୋ, ଏତେନ ପାକଟଭାଓେନ ଓିରୋଧଂ କରୋନ୍ତୋ ଓେରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଓୁତ୍ତୋ। ଓିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଯମେଓ ଓିଘାତପ୍ପସନଂ ପାପୁଣିଂସୁ ଚେଓ ସାଓକତ୍ତଞ୍ଚ ପଓେଦେସୁଂ।

''କମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ କମ୍ମଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧଭାଓଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତୂପଚିତୋ ଲକ୍ଖଣସଂଓତ୍ତନିଯୋ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ। ତେନାହ ''ସତସହସ୍ସକପ୍ପାଧିକାନୀ''ତିଆଦି। କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ ନାମ ତସ୍ସେଓ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ କରଣକାଲେ କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯସ୍ସ ଦଳ୍ହାଓତ୍ଥିତଭାଓସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛଓିକୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପରେହି ଅଓିକ୍ଖମ୍ଭନୀଯତାଯ ଞାପକନିମିତ୍ତଭାଓୋ, ସ୍ୱାଯଂ ନିମିତ୍ତଭାଓୋ ତସ୍ସେଓ ଲକ୍ଖଣସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ ନାମ...ପେ... ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଠାନଗମନେସୁ ପାଦାନଂ ଦଳ୍ହାଓତ୍ଥିତଭାଓୋ ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ। ପାଦାନଂ ଭୂମିଯଂ ସମଂ ନିକ୍ଖିପନଂ, ପାଦତଲାନଂ ସବ୍ବଭାଗେହି ଫୁସନଂ, ସମମେଓ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ତସ୍ମା ସୁଟ୍ଠୁ ସମଂ ସବ୍ବଭାଗେହି ପତିଟ୍ଠିତା ପାଦା ଏତସ୍ସାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାତି ଓୁଚ୍ଚତି ଲକ୍ଖଣଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ସମଂ ଭୂମିଯା ଫୁସନେନେଓ ହି ନେସଂ ତତ୍ଥ ଦଳ୍ହାଓତ୍ଥିତଭାଓୋ ସିଦ୍ଧୋ, ଯଂ ''କମ୍ମସରିକ୍ଖକ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖଣାନିସଂସୋତି ଲକ୍ଖଣପଟିଲାଭସ୍ସ ଉଦ୍ରଯୋ, ଲକ୍ଖଣସଂଓତ୍ତନିଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଆନିସଂସଫଲନ୍ତି ଅନ୍ଥୋ। ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ ପନ ହେଟ୍ଠା ଭାଓିତମେଓ।

୨୦୩।କମ୍ମାଦିଭେଦେତି କମ୍ମକମ୍ମସରିକ୍ଖକଲକ୍ଖଣ ଲକ୍ଖଣାନିସଂସଓିଭଞ୍ଜିତେ ଓିଭାଗେ। ଗାଥାବନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ, ଅନ୍ଥୋ ପନ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୋରାଣକତ୍ଥେରାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ଓଣ୍ଣନାଗାଥାତି ଥୋମନାଗାଥା ଓୁତ୍ତମେଓତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଥୋମନାଓସେନ ପଓତ୍ତତ୍ତା। ଅପରଭାଗେଥେରା ନାମ ପାଳିଇଂ, ଅଟ୍ଠକଥଞ୍ଚ ପୋତ୍ଥକାରୋପନଓସେନ ସମାଗତା ମହାଥେରା, ଯେ ସାଟ୍ଠକଥଂ ପିଟକତ୍ତଯଂ ପୋତ୍ଥକାରୁଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅଦ୍ଧନିଯଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ଅକଂସୁ। ଏକପଦିକୋତି ''ଦଳ୍ହସମାଦାନୋ ଅହୋସୀ''ତିଆଦିପାଠେ ଏକେକପଦଗାହୀ। ଅନ୍ଧୁଦ୍ଧାରୋତି ତଦତ୍ଥସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗାଥାବନ୍ଧଓସେନ ଉଦ୍ଧରଣତୋ ଅନ୍ଥୁଦ୍ଧାରଭୂତୋ, ତଯିଦଂ ପାଳିଇଯଂ ଆଗତପଦାନି ଗହେତ୍ୱା ଗାଥାବନ୍ଧଓସେନ ତଦତ୍ଥଓିଚାରଣଭାଓଦସ୍ସନଂ, ନ ପନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ଠପିତଭାଓପଟିକ୍ଖିପନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଓଚୀସଚ୍ଚସ୍ସ ବହୁକାରତଂ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଚ ମୁସାଓାଦସ୍ସ ମହାସାଓଜ୍ଜତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନନ୍ତରମେଓ କୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମେ ଓଦନ୍ତୋପି ତତୋ ଓଚୀସଚ୍ଚଂ ନୀହରିତ୍ୱା କଥେତି ସଚ୍ଚେତି ଓା ସନ୍ନିଧାନେଓ ''ଧମ୍ମେ''ତି ଓୁଚ୍ଚମାନା କୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମା ଏଓ ଯୁତ୍ତାତି ଓୁତ୍ତଂ ''ଧମ୍ମେତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମେ''ତି। ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ ଓା ଏତ୍ଥ ଅନ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମନେନାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରେ। କୁସଲକମ୍ମପଥଗ୍ଗହଣେନସ୍ସ ଓାରିତ୍ତସୀଲମେଓ ଗହିତନ୍ତି ଇତରମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ସଂଯମସ୍ସେଓ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ''ସଂଯମେତି ସୀଲସଂଯମେ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ସୁଚି ଓୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଓସେନ, ତଂ ସୋଚେଯ୍ୟଂ, କାଯସୁଚରିତାଦି। ଏତସ୍ସେଓ ହି ଓିଭାଗସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଓୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପୁନ ଓୁତ୍ତଂ, ମନୋସୋଚେଯ୍ୟଗ୍ଗହଣେନ ଓା ଝାନାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ସୋଚେଯ୍ୟଗ୍ଗହଣଂ। ଆଲଯଭୂତନ୍ତି ସମଥଓିପସ୍ସନାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଉପୋସଥକମ୍ମନ୍ତି ଉପୋସଥଦିଓସେ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସମାଚରିତବ୍ବଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଉପୋସଥୋ ସହଚରଣଞାଯେନ। ''ଅଓିହିଂସାଯାତି ସତ୍ତାନଂ ଅଓିହେଠନାଯା''ତି ଓଦନ୍ତି, ତଂ ପନ ସୀଲଗ୍ଗହଣେନେଓ ଗହିତଂ। ତସ୍ମା ଅଓିହିଂସାଯାତି କରୁଣାଯାତି ଅନ୍ଥୋ। ଅଓିହିଂସାଗ୍ଗହଣେନେଓ ଚେତ୍ଥ

ଅଟ୍ଠମଞ୍ଜୁଷାସାମଞ୍ଞେନ ଚତ୍ତାରୋପି ବ୍ରହ୍ମଵିହାରା ଉପଚାରାଵତ୍ଥା ଗହିତା ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ। ସକଲନ୍ତି ଅନଵସେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଏଵମେତ୍ଥ କାମାଵଚରତ୍ତଭାଵପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ତଂସଂଵତ୍ତନିକକାମାଵଚରକୁସଲଧମ୍ମା ଏଵ ପାରମିତାସଙ୍ଗହପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଭୂତକାଯସୁଚରିତାଦୀହି ଦ୍ୱାଦସଧା ଵିଭତ୍ତା ଏଵ। ଗାଥାଯଂ ''ସଚ୍ଚେ''ତିଆଦିନା ଦସଧା ସଙ୍ଗଯ୍ହ ଦସ୍ସିତା। ଏସ ନଯୋ ସେସଲକ୍ଖଣେପି।

ଅଂନୁଭୀତି ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ଅକାରଂ ସାନୁନାସିକଂ କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଲକ୍ଖଣାନି ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଵେଯଞ୍ଜନିକା।ଵିକ୍ଖମେତଦନ୍ତି ପଟିବାହିତଙ୍କଂ ତସ୍ସାତି ମହାପୁରିସସ୍ସ, ତସ୍ସ ଵା ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣସ୍ସ। ଲକ୍ଖଣସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ତଂସଂଵତ୍ତନିକପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ଵୁଚ୍ଚତି।

ପାଦତଲଚକ୍କଲକ୍ଖଣଵଣ୍ଣନା

୨୦୪।ଭଯଂ ନାମ ଭୀତି, ତଂ ପନ ଉବ୍ବିଜ୍ଜନାକାରେନ, ଉତ୍ତସନାକାରେନ ଚ ପଵତ୍ତିଯା ଦୁଵିଧନ୍ତି ଆହ ''ଉବ୍ବେଗଭଯଞ୍ଚେଵ ଉତ୍ତାସଭଯଞ୍ଚା''ତି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଭଯଂ ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅପନୂଦିତାତି ଯଥା ଚୋରାଦଯୋ ଵିଲୁମ୍ପନବନ୍ଧନାଦୀନି ପରସ୍ସ ନ କରୋନ୍ତି, କତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚାହରଣାଦିନା ପଟିପାକତିକଂ ହୋତି, ଏଵଂ ଯଥା ଚ ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଆଦଯୋ ଦୂରତୋ ପରିଵଜ୍ଜିତା ହୋନ୍ତି, ଅପରିଵଜ୍ଜିତେ ତସ୍ସ ଯଥା ଠାନେ ଠିତେହି ଅଭିଭଵୋ ନ ହୋତି, ଏଵଂ ଅପନୂଦିତା। ଅତିଵାହେତୀତି ଅତିକ୍କାମେତି। ତଂ ଠାନନ୍ତି ତଂ ସାସଙ୍କଟ୍ଠାନଂ। ଅସକ୍କୋନ୍ତାନନ୍ତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିଵଚନଂ, ଅସକ୍କୋନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସକ୍କୋନ୍ତାନନ୍ତି ଵା ଅନାଦରେ ସାମିଵଚନଂ। ସହ ପରିଵାରେନାତି ସପରିଵାରଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ଦେନ୍ତୋ ଯଦା ତସ୍ସ ପରିଵାରଭାଵେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ଦେତି, ଏଵଂ ତସ୍ସ ତଂ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସପରିଵାରଂ ନାମ ହୋତି।

ତମତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଅନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ତସ୍ସ ଅନ୍ନଦାନସ୍ସ ପରିଵାରୋ, ଏଵଂ ତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚକରଣଂ ପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦିମାହ। ଯାଗୁଭତ୍ତଂ ଦତ୍ୱାଵ ଅଦାସୀତି ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରତୋପି। ସୁତ୍ତଂ ଵଟ୍ଟେତୀତି ଚୀଵରସ୍ସ ସିବ୍ବନସୁତ୍ତକଂ ଦୁଵଟ୍ଟତିଵଟ୍ଟାଦିଵସେନ ଵଟ୍ଟିତଂ ଅକାସି। ରଜନନ୍ତି ଅଲ୍ଲିଆଦିରଜନଵତ୍ଥୁଂ। ପଣ୍ଡୁପଲାସନ୍ତି ରଜନୁପଗମେଵ ପଣ୍ଡୁଵଣ୍ଣଂ ପଲାସଂ।

ହେଟ୍ଠିମାନୀତି ଅନ୍ନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି। ନିସଦଗ୍ଗହଣେନେଵ ନିସଦପୋତୋପି ଗହିତୋ। ଚୀନପିଟ୍ଠଂ ସିନ୍ଧୁରକଚୁଣ୍ଣଂ। କୋଜଵନ୍ତି ଉଦ୍ଧଲୋମିଏକନ୍ତଲୋମିଆଦିକୋଜଵତ୍ଥରଣ। ସୁଵିଭତ୍ତଅନ୍ତରାନୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ଵିଭତ୍ତଅନ୍ତରାନି, ଏତେନ ଚକ୍କାଵଯଵଟ୍ଠାନାନଂ ସୁପରିଚ୍ଛିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଲଦ୍ଧାଭିସେକା ଖତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନୋ ଵିଜିତେ ଵିସଵିତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିକେ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହଵତ୍ଥୂହି ରଞ୍ଜେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଇତରାତି ଆହ ''ରାଜାନୋତି ଅଭିସିତ୍ତା''ତି। ରାଜତୋ ଯଥାଲଦ୍ଧଗାମନିଗମାଦିଂ ଇସ୍ସରଵତାଯ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୋଜକା, ତାଦିସୋ ଭୋଗୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି , ତତ୍ଥ ଵା ନିଯୁତ୍ତାତି ଭୋଗିକା, ତେ ଏଵ ''ଭୋଗିଯା''ତି ଵୁତ୍ତା। ସପରିଵାରଂ ଦାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତନଯେନ ସପରିଵାରଦାନଂ। ଜାନାତୂତି ''ସଦେଵକୋ ଲୋକୋ ଜାନାତୂ''ତି ଇମିନା ଵିଯ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଲକ୍ଖଣସ୍ସେଵ କମ୍ମସରିକ୍ଖତା ଦସ୍ସିତା। ଏଵଂ ସତି ତିକମେଵ ସିଯା, ନ ଚତୁକ୍କଂ, ତସ୍ମା ଚକ୍କଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମହାପରିଵାରତାଯ ଞାପକନିମିତ୍ତଭାଵୋ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ ନାମ। ତେନେଵାହ ''ସପରିଵାରଂ...ପେ... ଜାନାତୂତି ନିବ୍ବତ୍ତ''ନ୍ତି। ''ଦୀଘାଯୁକତାଯ ତଂ ନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦୭) ଚ ଵକ୍ଖତି, ତଥା ''ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଭଵତି ତଦତ୍ଥଜୋତକ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୨୧) ଚ। ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ ପନ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭଵୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେଵାହ ଗାଥାଯଂ ''ସତ୍ତୁମଦ୍ଦନୋ''ତି।

୨୦୫।ଏତନ୍ତି ଏତଂ ଗାଥାବନ୍ଧଭୂତଂ ଵଚନଂ, ତଂ ପନତ୍ଥତୋ ଗାଥା ଏଵାତି ଆହ ''ଇମା ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନା ଗାଥା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି।

ପୁରତ୍ଥାତି ଵା ''ପୁରେ''ତି ଵୁତ୍ତତୋପି ପୁବ୍ବେ। ଯସ୍ମା ମହାପୁରିସୋ ନ ଅତୀତାଯ ଏକଜାତିଯଂ, ନାପି କତିପଯଜାତୀସୁ, ଅଥ ଖୋ ପୁରିମପୁରିମତରାସୁ ତଥାଵ ପଟିପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁରେ ପୁରତ୍ଥା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇମିସ୍ସାପି ଜାତିଯଂ ଅତୀତକାଲଵସେନ ''ପୁରେପୁରତ୍ଥା''ତି ଵତ୍ତୁଂ ଲବ୍ଭତି ତତୋ ଵିସେସନତ୍ଥଂ ''ପୁରିମାସୁ ଜାତୀସୂ''ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଇମିସ୍ସା''ତିଆଦି। କେଚି ''ଇମିସ୍ସା ଜାତିଯା ପୁବ୍ବେ ତୁସିତଦେଵଲୋକେ କତକମ୍ମପଟିକ୍ଖେପଵଚନ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତାଦିସସ୍ସ କତକମ୍ମସ୍ସ ଅଭାଵତୋ। ଅପନୂଦନୋତି ଅପନେତା। ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତୋ।

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନାତି ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ। ଏଵଂ ସନ୍ତେତି ସତମତ୍ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଏକେକଂ ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯ, ଏଵଂ ସତି। ନ ରୋଚଯିଂସୂତି କେଵଲଂ ସତମତ୍ତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଲକ୍ଖଣନିବ୍ବତ୍ତିଂ ନ ରୋଚଯିଂସୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। କଥଂ ପନ ରୋଚଯିଂସୂତି ଆହ ''ଅନନ୍ତେସୁ ପନା''ତିଆଦି। ଏକେକଂ କମ୍ମନ୍ତି ଏକେକଂ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ। ଏକେକଂ ସତଗୁଣଂ କତ୍ୱାତି ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଯତ୍ତକା ସତ୍ତା, ତେହି ସବ୍ବେହି ପଚ୍ଚେକଂ ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ କତାନି ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମାନି ଯତ୍ତକାନି, ତତୋ ଏକେକଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ମହାସତ୍ତେନ ସତଗୁଣଂ କତଂ ''ସତ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ଇଧ

ସତ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁଭାୱପରିଯାୟୋ, ନ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱଚନୋତି ଦସ୍ସେତି ''ସତଗ୍ଘି ସତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ରୋଚୟିଂସୂ''ତି।

ଆୟତପଣ୍ହିତାଦିତିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୦୬।ସରସଚୁତି ନାମ ଜାତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଯାୱଜୀୱଂ ଜୀୱିତ୍ୱା ପକତିୟା ମରଣଂ। ଆକଡ୍ଢିୟମାନସ୍ସ ଧନୁଦଣ୍ଡସ୍ସ ୱିୟ ପାଦାନଂ ଅନ୍ତୋମୁଖଂ କୁଟିଲତାୟ ଅନ୍ତୋୱଙ୍କପାଦତା। ବହିମୁଖଂ କୁଟିଲତାୟ ବହିୱଙ୍କପାଦତା। ପାଦତଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଉନତାୟ ଉକ୍କୁଟିକପାଦତା। ଅଗ୍ଗପାଦେନ ଖଞ୍ଜନକା ଅଗ୍ଗକୋଣ୍ଡା। ପଣ୍ହିପ୍ପଦେସେନ ଖଞ୍ଜନକା ପଣ୍ହିକୋଣ୍ଡା। ଉନ୍ନତକାୟେନାତି ଅନୋନତଭାୱେନ ସମୁସ୍ସିତସରୀରେନ । ମୁଟ୍ଠିକତହତ୍ଥାତି ଆୱୁଧାଦୀନଂ ଗହଣତ୍ଥଂ କତମୁଟ୍ଠିହତ୍ଥା। ଫଣହତ୍ଥକାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲିହତ୍ଥା। ଇଦମେତ୍ଥ କମ୍ମସରିକ୍ଖକନ୍ତି ଇଦଂ ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାନଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଦୀଘାୟୁକତାୟ ଞାପକନିମିତ୍ତଭାୱୋ ଏତ୍ଥ ଆୟତପଣ୍ହିତା, ଦୀଘଙ୍ଗୁଲିତା ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତତାତି ଏତସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟେ କମ୍ମସରିକ୍ଖକତ୍ତଂ। ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ ପନ ଅନନ୍ତରାୟତାଦି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୦୭। ଭାୟିତବ୍ବୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଭୟଂ ଅତ୍ତସିନେହହେତୁକଂ ପହୀନସିନେହସ୍ସ ତଦଭାୱତୋତି ଆହ ''ଯଥା ମୟ୍ହଂ ମରଣତୋ ଭୟଂ ମମ ଜୀୱିତଂ ପିୟ''ନ୍ତି। ସୁଚିଣ୍ଣେନାତି ସୁଟ୍ଠୁ କତୂପଚିତେନ ସୁଚରିତକମ୍ମୁନା।

ଚୱିତ୍ୱାତି ସଗ୍ଗତୋ ଚୱିତ୍ୱା। ''ସୁଜାତଗତ୍ତୋ ସୁଭୁଜୋ''ତି ଆଦୟୋ ସରୀରାୱୟୱଗୁଣା ଇମେହି ଲକ୍ଖଣେହି ଅୱିନାଭାୱିନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତା। ଚିରୟପନାୟାତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଚିରକାଲଂ ପୱତ୍ତନାୟ। ତେନାହ ''ଦୀଘାୟୁକଭାୱାୟା''ତି। ତତୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା ଯାପନତୋ। ୱସିପ୍ପତ୍ତୋତି ଝାନାଦୀସୁ ୱସୀଭାୱଞ୍ଚେୱ ଚେତୋୱସିଭାୱଞ୍ଚ ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, କଥଂ ଇଦ୍ଧିଭାୱନାୟ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାପେତି ଚିରତରନ୍ତି ଯୋଜନା।

ସତ୍ତୁସ୍ସଦତାଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୦୮। ରସୋ ଜାତୋ ଏତେସନ୍ତି ରସିତାନି, ମହାରସାନି। ତେନାହ ''ରସସମ୍ପନ୍ନାନ''ନ୍ତି। ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦୀନୀତି ପୂପସକ୍ଖଲିମୋଦକାଦୀନି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପନ କଦଲିଫଲାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପିଟ୍ଠଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚିତବ୍ବପାୟସଂ ପିଟ୍ଠପାୟସଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଥାରୂପଭୋଜ୍ଜଯାଗୁଆଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଇଧ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ ନାମ ସତ୍ତୁସ୍ସଦତାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପଣୀତଲାଭିତାୟ ଞାପକନିମିତ୍ତଭାୱୋ। ଇମିନା ନୟେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ କମ୍ମସରିକ୍ଖକଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୨୦୯।ଉତ୍ତମୋ ଅଗ୍ଗରସଦାୟକୋତି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମୋ ଲୋକନାଥୋ ଅଗ୍ଗାନଂ ପଣୀତାନଂ ରସାନଂ ଦାୟକୋ। ଉତ୍ତମାନଂ ଅଗ୍ଗରସାନନ୍ତି ପଣୀତେସୁପି ପଣୀତରସାନଂ। ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଜୋତକନ୍ତି ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଲାଭଜୋତକଂ। ଲାଭସଂୱତ୍ତନିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ''ଲାଭସଂୱତ୍ତନିକ''ନ୍ତି କାରଣୂପଚାରେନ ୱଦତି। ତଦତ୍ଥଜୋତକନ୍ତି ୱା ତସ୍ସ ପଣୀତଭୋଜନଦାୟକତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତକଂ। ତଦାଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଏତ୍ଥ ଆ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ଲାଭିରୁତ୍ତମନ୍ତି ର-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ।

କରଚରଣାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୧୦।ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତପରିକ୍ଖାରଂ ପତ୍ତଚୀୱରାଦିଂ ଗିହିପରିକ୍ଖାରଂ ୱତ୍ଥାୱୁଧୟାନସୟନାଦିଂ।

ସଙ୍ଗନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ ଉପକାରଂ। ମକ୍ଖେତ୍ୱା ନାସେତି ମକ୍ଖିଭାୱେ ଠତ୍ୱା। ତେଲେନ ୱିୟ ମକ୍ଖେତୀତି ସତଧୋତତେଲେନ ମକ୍ଖେତି ୱିୟ। ଅତ୍ଥସଂୱଡ୍ଢନକଥାୟାତି ହିତାୱହକଥାୟ। କଥାଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ପରେସଂ ହିତାୱହୋ କାୟପୟୋଗୋପି ଅତ୍ଥଚରିୟା। ଅତ୍ଥକଥାୟଂ ପନ ୱଚୀପୟୋଗୱସେନେୱ ଅତ୍ଥଚରିୟା ୱୁତ୍ତା।

ସମାନତ୍ତତାୟାତି ସଦିସଭାୱେ ସମାନଟ୍ଠାନେ ଠପନେନ, ତଂ ପନସ୍ସ ସମାନଟ୍ଠାନେ ଠପନଂ ଅତ୍ତସଦିସତାକରଣଂ, ସୁଖେନ ଏକସମ୍ଭୋଗତା, ଅତ୍ତନୋ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ; ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଏକସମ୍ଭୋଗତାତି ଆହ ''ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖଭାୱେନା''ତି। ସା ଚ ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖତା ଏକତୋ ନିସଜ୍ଜାଦିନା ପାକଟା ହୋତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକାସନେ''ତିଆଦିମାହ। ନ ହି ସବ୍ବା ଏକପରିଭୋଗୋ କାତୁଂ ଜାତିୟା ହୀନତ୍ତା। ତଥା

ଅକରିଯମାନେଚ ସୋ କୁଜ୍ଝତି ଭୋଗେନ ଅଧିକତ୍ତା, ତସ୍ମା ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହୋ। ନ ହି ସୋ ଏକପରିଭୋଗଂ ଇଚ୍ଛତି ଜାତିଯା ହୀନଭାୱତୋ। ନ ଅକରିଯମାନେ ଚ କୁଜ୍ଝତି ଭୋଗେନ ହୀନଭାୱତୋ। ଉଭୋହୀତି ଜାତିଭୋଗେହି। ସଦିସୋପି ସୁସଙ୍ଗହୋ ଏକସଦିସଭାୱେନେୱ ଇତରେନ ସହ ଏକପରିଭୋଗସ୍ସ ପଚ୍ଚାସୀସାଯ, ଅକରଣେ ଚ ତସ୍ସ କୁଜ୍ଝନସ୍ସାଭାୱତୋ। ଅଦୀଯମାନେପି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଆମିସେ ଅକରିଯମାନେପି ସଙ୍ଗହୋ। ନ ପାପକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି ପେସଲଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ପରିଭୋଗୋପି…ପେ… ହୋତି।ଏୱରୂପନ୍ତି ଗିହୀ ଚେ, ଉଭୋହି ସଦିସଂ; ପବ୍ବଜିତୋ ଚେ, ସୀଲୱନ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୁସଙ୍ଗହିତାୱହୋନ୍ତୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ସଙ୍ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ଦଳ୍ହଭତ୍ତିଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି।

ଦାନାଦିସଙ୍ଗହକମ୍ମନ୍ତି ଦାନାଦିଭେଦଂ ପରସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କୁସଲକମ୍ମଂ।

୨୧୧।ଅନୱଞ୍ଞାତେନ ଅପରିଭୂତେନ ସମ୍ମାୱିତେନ। ପମୋଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ହାସୋ, ନ ଅପ୍ପମୋଦେନାତି ଏତ୍ଥ ପଟିସେଧଦ୍ୱଯେନ ସୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ଚ ଓଦଗ୍ଗସଭାୱତ୍ତା ନ ଦୀନୋ ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତତ୍ତା ନ ଗବ୍ଭୁଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ନ ଦୀନେନ ନ ଗବ୍ଭିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସତ୍ତାନଂ ଅଗଣ୍ହନଗୁଣେନାତି ଯୋଜନା।

ଅତିରୁଚିରନ୍ତି ଅତିୱିଯ ରୁଚିରକତଂ, ତଂ ପନ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପସାଦାୱହନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁପାସାଦିକ’’ନ୍ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଛେକନ୍ତି ଅତିୱିଯ ସୁନ୍ଦରଂ। ୱିଧାତବ୍ବୋତି ୱିଧାତୁଂ ସନ୍ଦିସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ପିଯଂ ୱଦତୀତି ପିଯୱଦୂ ଯଥା ‘‘ସବ୍ବୱିଦୂ’’ତି। ସୁଖମେୱ ସୁଖତା, ତଂ ସୁଖତଂ। ଧମ୍ମଞ୍ଚଅନୁଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଞ୍ଚେୱ ତସ୍ସ ଅନୁରୂପପୁବ୍ବଭାଗଧମ୍ମଞ୍ଚ।

ଉସ୍ସଙ୍ଖପାଦାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୧୨।‘‘ଅତ୍ଥୂପସଂହିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତା ଧମ୍ମକଥା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଇଧଲୋକପରଲୋକତ୍ଥନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଧମ୍ମୂପସଂହିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତା, ତସ୍ମା ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥା ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ନିଦଂସେସୀତି ସନ୍ଦସ୍ସେସି ତେ ଧମ୍ମେ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ କତ୍ୱା ପକାସେସି। ନିଦଂସନକଥନ୍ତି ପାକଟକରଣକଥଂ। ଜେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଅଗ୍ଗୋ, ପାସଂସଟ୍ଠେନ ସେଟ୍ଠୋ, ପମୁଖଟ୍ଠେନ ପାମୋକ୍ଖୋ, ପଧାନଟ୍ଠେନ ଉତ୍ତମୋ, ହିତସୁଖହିତେହି ପକାରତୋ ୱରଣୀଯତୋ ରଜନୀଯତୋ ପୱରୋତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚୀନମ୍ପି ‘‘ଅଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଭାୱତ୍ଥସ୍ସ ଭେଦାଭାୱତୋ ‘‘ସବ୍ବାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନୀ’’ତି ଆହ।

ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମନୀଯାତି ସୁଣନ୍ତାନଂ ଉପରୂପରି ୱିସେସଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମନୀଯା। ସଙ୍ଖାଯ ଅଧୋ ପିଟ୍ଠିପାଦସମୀପେ ଏୱ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅଧୋସଙ୍ଖା ପାଦା ଏତସ୍ସାତି ଅଧୋସଙ୍ଖପାଦୋ। ସଙ୍ଖାତି ଚ ଗୋପ୍ଫକାନମିଦଂ ନାମଂ।

୨୧୩।ଧମ୍ମଦାନଯଞ୍ଞନ୍ତି ଧମ୍ମଦାନସଙ୍ଖାତଂ ଯଞ୍ଞଂ।

ସୁଟ୍ଠୁସଣ୍ଠିତାତି ସମ୍ମଦେୱ ସଣ୍ଠିତା। ପିଟ୍ଠିପାଦସ୍ସ ଉପରି ପକତିଅଙ୍ଗୁଲେନ ଚତୁରଙ୍ଗୁଲେ ଜଙ୍ଘାପଦେସେ ନିଗୂଳ୍ହା ଅପଞ୍ଞାଯମାନରୂପା ହୁତ୍ୱା ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏଣିଜଙ୍ଘଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୧୪।ସିପ୍ପନ୍ତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ‘‘ସିପ୍ପ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିକାହେତୁଭୂତଂ ଆଜୀୱୱିଧିଂ। ଜୀୱିକତ୍ଥଂ, ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରତ୍ଥଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା, ମନ୍ତସତ୍ଥାଦି। ଚରନ୍ତି ତେନ ସୁଗତିଂ, ସୁଖଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚରଣଂ। କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘କମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଆହ ‘‘କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତାଜାନନପଞ୍ଞା’’ତି। ତାନି ତେୱାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତହତ୍ଥିଆଦୀନି ତେୱ। ସତ୍ତ ରତନାନୀତି ମୁତ୍ତାଦୀନି ସତ୍ତ ରତନାନି। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ରଞ୍ଞୋ ଉପଭୋଗଭୂତାନଂ ୱତ୍ଥସେଯ୍ୟାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ରଞ୍ଞୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନୀତି ରଞ୍ଞୋ ପରିଭୁଞ୍ଜନଯୋଗ୍ଗାନି। ସବ୍ବେସନ୍ତି ‘‘ରାଜାରହାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସଂଯେୱ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିସା ନାମ ଓଧିସୋ ଅନୋଧିସୋ ଚ ସମିତପାପା, ତଥତ୍ଥାଯ ପଟିପନ୍ନା ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମଣାନଂ କୋଟ୍ଠାସଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ପରିସା’’ତି।

ସିପ୍ପାଦିୱାଚନନ୍ତି ସିପ୍ପାନଂ ସିକ୍ଖାପନଂ। ପାଠଇଯମ୍ପି ହି ''ୱାଚେତା''ତି ୱାଚନସୀସେନ ସିକ୍ଖାପନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଉକ୍କୁଟିକାସନନ୍ତି ତଂତଂୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣେନ ଉକ୍କୁଟିକସ୍ସ ନିସଜ୍ଜା। ପଯୋଜନୱସେନ ଗେହତୋ ଗେହଂ ଗାମତୋ ଗାମଂ ଜଙ୍ଘାଯୋ କିଲମେତ୍ୱା ପେସନଂ ଜଙ୍ଘପେସନିକା। ଲିଖିତ୍ୱା ପାତିତଂ ୱିଯ ହୋତି ଅପରିପୁଣ୍ଣଭାୱତୋ। ଅନୁପୁବ୍ବୌଗ୍ଗତୱଟ୍ଟିତନ୍ତି ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଜାଣୁପ୍ପଦେସା ମଂସୂପଚଯସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ସମନ୍ତତୋ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଉଗ୍ଗତଂ ହୁତ୍ୱା ସୁୱଟ୍ଟିତଂ। ଏଣିଜଙ୍ଘଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଣ୍ଠାନମତ୍ତେନ ଏଣିମିଗଜଙ୍ଘାସଦିସଜଙ୍ଘଲକ୍ଖଣଂ।

୨୧୫।''ଯତୁପଘାତାଯା''ତି ଏତ୍ଥ ତ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଯ''ନ୍ତିଆଦି। ''ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଲୋମା ସୁଖୁମତ୍ତଚୋହ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚୋଦକେନ ''କିଂ ପନ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ଅଞ୍ଞଂ ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀ''ତି ଚୋଦିତୋ, ଆଚରିଯୋ ''ନ ନିବ୍ବତ୍ତତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଯଦି ଏୱଂ ଇଧ କସ୍ମା ଲକ୍ଖଣନ୍ତରଂ କଥିତ''ନ୍ତି ଅନ୍ତୋଲୀନମେୱ ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ଯଂ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି…ପେ… ଇଧ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯଂ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଯଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଲକ୍ଖଣନିବ୍ବତ୍ତକେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ହୋତୀତି ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅନୁକୂଲଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ତେନ କାରଣେନ ଇଧ ଏଣିଜଙ୍ଘଲକ୍ଖଣକଥନେ ''ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଲୋମା ସୁଖୁମତ୍ତଚୋହ୍ତା''ତି ଲକ୍ଖଣନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଖୁମଚ୍ଛୱିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୧୬।ସମିତପାପତ୍ତେନସମଣଂ, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତେନ। ବାହିତପାପତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ, ନ ଜାତିମତ୍ତେନ।

ମହନ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ମହତୀ ପଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଆହ ''ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ନାନତ୍ତନ୍ତି ଯାହି ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଭଗୱା ''ମହାପଞ୍ଞୋ''ତିଆଦିନା କିତ୍ତୀଯତି, ତାସଂ ମହାପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିସେସତୋ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ମହତ୍ତଂ ନାମ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଦସ୍ସା କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହେତୁମହନ୍ତତାଯ, ପଚ୍ଚଯମହନ୍ତତାଯ, ନିସ୍ସଯମହନ୍ତତାଯ, ପଭେଦମହନ୍ତତାଯ, କିଚ୍ଚମହନ୍ତତାଯ, ଫଲମହନ୍ତତାଯ, ଆନିସଂସମହନ୍ତତାଯ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ଅଲୋଭାଦଯୋ। ପଚ୍ଚଯୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସଦ୍ଧାସତିୱୀରିଯାଦଯୋ। ନିସ୍ସଯୋ ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନିଯତତା, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ପୁରିସୱିସେସା। ପଭେଦୋ ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱିଭାଗୋ। କିଚ୍ଚଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନଂ। ଆନିସଂସୋ ପିଯମନାପତାଦି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ, (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬) ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୫) ଚ ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ମହନ୍ତତା ଯଥାରହଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଠାନାଠାନାନଂ ପନ ମହାୱିସଯତାଯ, ସା ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିହାରସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଧାରଣନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ସକଲସାସନସଙ୍ଗହତୋ, ସୋ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗ- (ୱିଭ। ୧୮୯) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯) ଆଗତନଯେନ, ସତିପଟ୍ଠାନା ଦୀନଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ, (ୱିଭ। ୩୫୫) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୫) ଚ ଆଗତନଯେନ, ସାମଞ୍ଞଫଲାନଂ ମହତୋ ହିତସ୍ସ, ମହତୋ ସୁଖସ୍ସ, ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ମହତୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱତୋ, ସନ୍ତପଣୀତନିପୁଣଅତକ୍କାୱଚରପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯଭାୱତୋ ଚ; ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ମହାସମ୍ଭାରତୋ, ମହାୱିସଯତୋ, ମହାକିଚ୍ଚତୋ, ମହାନୁଭାୱତୋ, ମହାନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଚ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିମହତ୍ତସିଦ୍ଧିତୋ ମହନ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପୁଥୁପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ନାନାଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ''ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମା''ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତେସୁପି ''ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅତୀତାଦିଭେଦୱସେନାପି ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତଥା ''ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ…ପେ।।ଇଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକା''ତି ଏୱଂ ଆଯତନାନଂ ନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ନାନାଧାତୂସୂତି ''ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଚତୁଭୂମିକା''ତି ଏୱଂ ନାନାଧାତୂସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଯିଦଂ ଉପାଦିନ୍ନକଧାତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଉପାଦିନ୍ନକଧାତୂସୁ ଏୱଂ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଏକଦେସତୋୱ, ନ

ନିଦ୍ଦେସତୋ। ଅନୁପାଦିନ୍ନକଧାତୂନଂ ପନ ଲକ୍ଖଣାଦିମତ୍ତମେୱ ଜାନନ୍ତି, ନ ନାନାକରଣଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନମେୱ ପନ “ଇମାଯ ନାମଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ, ଇମସ୍ସ କାଳୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ , ଇମସ୍ସ ତନୁତଚୋ। ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ। ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ, ଇମସ୍ସ ପୀତକଂ, ଲୋହିତକଂ, ଓଦାତଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ। ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମହନ୍ତଂ, ଦୀଘଂ, ୱଟ୍ଟଂ, ସୁସଣ୍ଠାନଂ, ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନଂ, ମଟ୍ଠଂ, ଫରୁସଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ମଧୁରଂ, ତିତ୍ତକଂ, ଅମ୍ବିଲଂ, କଟୁକଂ, କସାୱଂ। କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ, ଅତିଖିଣୋ, ଉଜୁକୋ, କୁଟିଲୋ, କଣ୍ହୋ, ନୀଲୋ, ଓଦାତୋ ହୋତୀ”ତି ଧାତୁନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ନାନାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ଚ ନାନାପଭେଦେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅଙ୍ଗାନି ହି ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତାନି। ତେନାହ ସଙ୍ଖାରପିଟକେ “ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା”ତି। ନାନାସୁଞ୍ଞତମନୁପଲବ୍ଭେସୂତି ନାନାସଭାୱେସୁ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହିତେସୁ ସୁଞ୍ଞତଭାୱେସୁ ତତୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିପୁରିସଅତ୍ତତ୍ତନିଯାଦିୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭନସଭାୱେସୁ ପକାରେସୁ। ମ-କାରୋ ହେତ୍ଥ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ନାନାଅତ୍ଥେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ୱିସଯଭୂତେସୁ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାଦିୱସେନ ନାନାୱିଧେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ। ଧମ୍ମେସୂତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ୱିସଯଭୂତେସୁ ପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ନାନାୱିଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ନିରୁତ୍ତୀସୂତି ତେସଂଯେୱ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ନିଦ୍ଧାରଣୱଚନସଙ୍ଖାତେସୁ ନାନାନିରୁତ୍ତୀସୁ। ପଟିଭାନେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ୱିସଯଭୂତେସୁ “ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ”ତି (ୱିଭ। ୭୨୬, ୭୨୯, ୭୩୧, ୭୩୨, ୭୩୪, ୭୩୬, ୭୩୯) ତଥା ତଥା ପଟିଭାନତୋ ଉପତିଟ୍ଠନତୋ “ପଟିଭାନାନୀ”ତି ଲଦ୍ଧନାମେସୁ ନାନାଞାଣେସୁ। “ପୁଥୁନାନାସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେସୂ”ତିଆଦୀସୁ ସୀଲସ୍ସ ପୁଥୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ, ଇତରେସଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ। ଯଂ ପନ ଅଭିନ୍ନଂ ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଉପଚାରୱସେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ “ପୁଥୁଜ୍ଜନସାଧାରଣେ ଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମ୍ମା”ତି, ତେନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିପରିଯାଯେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ପରିଦୀପିତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ୱିସଯୱସେନ ପଞ୍ଞାଯ ମହତ୍ତଂ, ପୁଥୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ହାସଭାୱଂ, ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ଜୱନଭାୱଂ, କିଚ୍ଚୱସେନ ତିକ୍ଖାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “କତମା ହାସପଞ୍ଞା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହାସବହୁଲୋତି ପୀତିବହୁଲୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ସୀଲଂ ପରିପୂରେତୀତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୁଦଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଂ ତସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅନୱସେସସୀଲଂ ପରିପୂରେତି। ପୀତିସୋମନସ୍ସସହଗତା ହି ପଞ୍ଞା ଅଭିରତିୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁଲ୍ଲିତୱିକସିତା ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା। ପୁନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଅରିଯସୀଲକ୍ଖନ୍ଧମାହ। “ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧ”ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସବ୍ବଂ ତଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଯା ରୂପଧମ୍ମେ “ଅନିଚ୍ଚା”ତି ସୀଘୱେଗେନ ପୱତ୍ତତି, ପଟିପକ୍ଖଦୂରଭାୱେନ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ସାତିସଯତ୍ତା ଇନ୍ଦେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଜିରଂ ୱିଯ ଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିରଜ୍ଝନ୍ତୀ ଅଦନ୍ଧାଯନ୍ତୀ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ୱେଗସା ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ସା ଜୱନପଞ୍ଞା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ରୂପ”ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖଯଟ୍ଠେନାତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନତୋ ଖଯସଭାୱତ୍ତା। ଭଯଟ୍ଠେନାତି ଭଯାନକଭାୱତୋ। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅସାରକଭାୱତୋ ଅତ୍ତସାରୱିରହତୋ, ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ଚ। ତୁଲଯିତ୍ୱାତି ତୁଲନଭୂତାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ତୁଲେତ୍ୱା। ତୀରଯିତ୍ୱାତି ତାଯ ଏୱ ତୀରଣଭୂତାଯ ତୀରଯିତ୍ୱା। ୱିଭାୱଯିତ୍ୱାତି ଯାଥାୱତୋ ପକାସେତ୍ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱାତି ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ରୂପନିରୋଧେତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିରୋଧହେତୁଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ। ଇଦାନି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ “ରୂପ”ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। “ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱସେନା”ତି କେଚି।

ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ନାମ ସୱିସେସଂ ପଟିପକ୍ଖପହାନେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। “ଖିପ୍ପଂ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା”ତି ୱତ୍ୱା ତେ ପନ କିଲେସେ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କ”ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ପଟିପଦା ଚସ୍ସ ନ ଚଲତୀତି ଆହ “ଏକସ୍ମିଂ ଆସନେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗା…ପେ… ଅଧିଗତା ହୋନ୍ତୀ”ତିଆଦି।

“ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା, ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା”ତି ଯାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି କାରଣମୁଖେନ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋ ହୋତୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତସଂୱେଗୋ। ଉତ୍ତାସବହୁଲୋତି ଞାଣୁତ୍ତାସୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ବହୁସୋ ଉତ୍ରାସମାନସୋ , ଏତେନ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନମାହ। “ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋ”ତି ପନ ଇମିନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନମାହ , “ଅରତିବହୁଲୋ”ତିଆଦିନା ତସ୍ସା ଏୱ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ବହିମୁଖୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ବହିଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଞାଣମୁଖୋ, ତଥା ୱା

ପଓଡିତଓିମୋକ୍ଖମୁଖୋ। ନିଦ୍ଦିଞ୍ଚନଂ ନିଦ୍ଦେଧୋ, ସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥି, ନିଦ୍ଦିଞ୍ଚତୀତି ଓା ନିଦ୍ଦେଧିକା, ସା ଏଓ ପଞ୍ଞା ନିଦ୍ଦେଧିକପଞ୍ଞା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅଓିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯତ୍ତା, ଉତ୍ତାନତ୍ଥତ୍ତା ଚ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଓ।

୨୧୭।ପଦ୍ଧଜିତଂ ଉପାସିତାତି ଏତ୍ଥ ଯାଦିସଂ ପଦ୍ଧଜିତଂ ଉପାସତୋ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଣ୍ଡିତଂ ପଦ୍ଧଜିତ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଉପାସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠାନଓସେନ ଇଚ୍ଛିତଂ, ନ ଉପନିସୀଦନମତ୍ତେନାତି ଆହ ‘‘ପଯିରୁପାସିତା’’ତି। ଅତ୍ଥନ୍ତି ହିତଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରିତ୍ୱାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଭାଓନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଚାଯଂ, ହିତୂପସଞ୍ହିତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତର-ସଦ୍ଦୋ ଓା ଚିତ୍ତପରିଯାଯୋ ‘‘ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପା’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦) ଓିଯ। ତସ୍ମା ଅତ୍ଥନ୍ତରୋତି ହିତଜ୍ଝାସଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଗତେନାତି ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ପଓତ୍ତେନ, ପଟିଲାଭସଂଓତ୍ତନିଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପାଦେ ଚ ନିମିତ୍ତେ ଚ ଛେକାତି ଉପ୍ପାଦଓିଧିମ୍ହି ଚେଓ ନିମିତ୍ତଓିଧିମ୍ହି ଚ କୁସଲା। ଉପ୍ପାଦନିମିତ୍ତକୋଓିଦତାସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣକୋସଲ୍ଲମେଓ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ଓା ସେସଲକ୍ଖଣାନଂ ନିଦ୍ଦତ୍ତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଚକ୍କଓତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ଅନୁମୀଯତି, ଯାନି ତେହି ଲଦ୍ଧଦ୍ଧଆନିସଂସାନି ନିମିତ୍ତାନି , ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପାଦେ ଚ ନିମିତ୍ତେ ଚ ଅନୁମିନନାଦିଓସେନ ଛେକା ନିପୁଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞତ୍ୱା ପସ୍ସିସ୍ସତୀତି ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ପସ୍ସିସ୍ସତି, ନ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅତ୍ଥାନୁସାସନୀସୂତି ଅତ୍ଥାନଂ ହିତାନଂ ଅନୁସାସନୀସୁ। ଯସ୍ମା ଅନତ୍ଥପଟିଓଜ୍ଜନପୁବ୍ବିକା ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥପଟିପତ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନତ୍ଥୋପି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦ ଗହେତବ୍ବୋ, ଜାନିତବ୍ବୋ ଚାତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗାହକାନି ଞାଣାନୀ’’ତି, ଯତୋ ‘‘ଆଯୁପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ଓିଯ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ସୁଓଣ୍ଣଓଣ୍ଣଲକ୍ଖଣଓଣ୍ଣନା

୨୧୮। ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ କୋଧଓିନଯେନ ଅକ୍କୋଧନୋ, ନ ଭାଓନାବଲେନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନା’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଏଓଂ ଅକ୍କୋଧଓସିକତ୍ତାତି ଏଓଂ ମଘମାଣଓୋ ଓିଯ ନ କୋଧଓସଂ ଗତତ୍ତା। ନାଭିସଜ୍ଜୀତି କୁଜ୍ଝନଓସେନେଓ ନ ଅଭିସଜ୍ଜି। ଯସ୍ମିଂ କୋଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ଆରମ୍ମଣେ ଉପନାହସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ କୁଜ୍ଝନଓସେନ ଅଭିସଜ୍ଜନଂ, ତଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଲୁବ୍ଭନଓସେନ। ତେନାହ ‘‘କୁଟିଲକଣ୍ଟକୋ ଓିଯା’’ତିଆଦି। ସୋ ହି ଯତ୍ଥ ଲଗ୍ଗତି, ତଂ ଖୋଭେନ୍ତୋ ଏଓ ଲଗ୍ଗତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ମମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ମମ୍ମନ୍ତି ଫୁଟ୍ଠମତ୍ତେପି ରୁଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ। ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନୋ। ତତୋ ବଲଓତରୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଲଦ୍ଧାସେଓନତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନତୋ। ତତୋ ବଲଓତରାପତିଟ୍ଠିଯନାତି ସାତିସଯଂ ଲଦ୍ଧାସେଓନତାଯ ତତୋ ବ୍ୟାପାଦାଓତ୍ଥାଯପି ବଲଓତରା ପତିଟ୍ଠିଯନା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭାଓେନ ଥାମପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ସୁଖୁମତ୍ଥରଣାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଣୀତଭୋଜନୀଯାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଭୋଜନଦାନସ୍ସପି ଓଣ୍ଣସମ୍ପଦାନିମିତ୍ତଭାଓତୋ। ତେନାହ ଭଗଓା ‘‘ଭୋଜନଂ ଭିକ୍ଖଓେ ଦଦମାନୋ ଦାଯକୋ ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ…ପେ… ଆଯୁଂ ଦେତି, ଓଣ୍ଣଂ ଦେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୫।୩୭) ତଥା ଚ ଓକ୍ଖତି ‘‘ଆମିସଦାନେନ ଓା’’ତି।

୨୧୯। ତି ଅଦାସି। ଦେଓୋତି ମେଘୋ, ପଜ୍ଜୁନ୍ନୋ ଏଓ ଓା। ଓରତରୋତି ଉତ୍ତମତରୋ। ପଦ୍ଧଜାଯ ଓିସଦିସାଓତ୍ଥାଦି ଭାଓତୋ ନ ପଦ୍ଧଜାତି ଅପଦ୍ଧଜା, ଗିହିଭାଓୋ। ଅଚ୍ଛାଦେନ୍ତି କୋପୀନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତି ଏତେହୀତି ଅଚ୍ଛାଦନାନି, ନିଓାସନାନି, ତେସଂ ଅଚ୍ଛାଦନାନଞ୍ଚେଓ ସେସ ଓତ୍ଥାନଞ୍ଚ କୋଜଓାଦି ଉତ୍ତମପାଓୁରଣାନଞ୍ଚ। ଓିନାସୋତି କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅଓିପଚ୍ଚିତ୍ୱା ଓିନାସୋ।

କୋସୋହିତଓତ୍ଥଗୁଯ୍ହଲକ୍ଖଣଓଣ୍ଣନା

୨୨୦।ସମାନେତାତି ସମ୍ମଦେଓ ଆନେତା ସମାଗମେତା। ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା କାତୁଂ ବହୁଭତିକସ୍ସେଓ ଇଚ୍ଛନତୋ। କତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଓଜ୍ଜଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, କରୋନ୍ତି ଓଜ୍ଜପଟିଚ୍ଛାଦନକମ୍ମନ୍ତି ଓା। ନନୁ ଓଜ୍ଜପଟିଚ୍ଛାଦନକମ୍ମଂ ନାମ ସାଓଜ୍ଜନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ ସାଓଜ୍ଜଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତସ୍ସ, ଇଦଂ ପନ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ପରସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅନତ୍ଥଂ ପରିହରଣଓସେନ ପଓତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ଞାତିସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତେନା’’ତି ଏତେନ ଞାତତ୍ଥଚରିଯାଓସେନ ତଂ କମ୍ମଂ ପଓତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି।

୨୨୧।ଅମିତ୍ତତାପନାତି ଅମିତ୍ତାନଂ ତପନସୀଲା, ଅମିତ୍ତତାପନଂ ହୋତୁ ଓା ମା ଓା ଏଓଂସଭାଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଚକ୍କଓତ୍ତିନୋ ପୁତ୍ତାନଂ ଅମିତ୍ତା ନାମ କେଚି ହୋନ୍ତି, ଯେ ତେ ଭଓେଯ୍ୟୁଂ, ଚକ୍କାନୁଭାଓେନେଓ ସଦ୍ଦେପି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଅନୁଓତ୍ତକା ତେସଂ ଭଓନ୍ତି।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପରିମଣ୍ଡଲାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୨୨।ସମନ୍ତି ସମାନଂ। ତେନ ତେନ ଲୋକେ ୱିଞ୍ଞାତଗୁଣେନ ସମଂ ସମାନଂ ଜାନାତି, ଯତୋ ତତ୍ଥ ପଟିପଜ୍ଜନୱିଧିନାୱ ଇତରସ୍ମିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ସଯଂ ଜାନାତୀତି ଅପରନେୟ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ସଯମେୱ ଜାନାତି। ପୁରିସଂ ଜାନାତୀତି ୱା ''ଅଯଂ ସେଟ୍ଠୋ, ଅଯଂ ମଜ୍ଝିମୋ, ଅଯଂ ନିହୀନୋ''ତି ତଂ ତଂ ପୁରିସଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି। ପୁରିସୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପୁରିସେ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱିସେସଂ ଜାନାତି, ଯତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅନୁରୂପଦାନପଦାନାଦିପଟିପତ୍ତିଯା ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାରୀ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅଯମିଦମରହତୀ''ତିଆଦି।

ସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭଟ୍ଠେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଟିଲାଭାପନଟ୍ଠେନ। ସମସଙ୍ଗହକମ୍ମନ୍ତି ସମଂ ଜାନିତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକମ୍ମଂ।

୨୨୩।ତୁଲଯିତ୍ୱାତି ତୀରଯିତ୍ୱା। ପଟିୱିଚିନିତ୍ୱାତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ନିପୁଣଯୋଗତୋ ନିପୁଣା, ଅତିୱିଯ ନିପୁଣା ଅତିନିପୁଣା, ସା ପନ ତେସଂ ନିପୁଣତା ସଣ୍ହସୁଖୁମା ପଞ୍ଞାତି ଆହ ''ସୁଖୁମପଞ୍ଞା''ତି।

ସୀହପୁବ୍ବଦ୍ଧକାଯାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୨୪।ଖେମକାମୋତି ଅନୁପଦ୍ଦୱକାମୋ। କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣଂ ସତ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢିଆୱହଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୱିଧାଯକନ୍ତି ଆହ ''ପଞ୍ଞାଯାତି କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞାଯା''ତି।

ସମନ୍ତପରିପୂରାନୀତି ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବଭାଗେହି ପରିପୁଣ୍ଣାନି। ତତୋ ଏୱ ଅହୀନାନି ଅନୂନାନି। ଧନାଦୀହୀତି ଧନଧଞ୍ଞାଦୀହି।

୨୨୫।ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନସଦ୍ଧା। ସା ଏୱ ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଭିପ୍ପସୀଦନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ପସାଦସଦ୍ଧା। ପରିଯତ୍ତିସୱନେନାତି ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱହାଯ ପରିଯତ୍ତିଯା ସୱନେନ। ଧାରଣପରିଚଯାଦୀନଂ ତଂମୂଲକତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେସନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ। ସହ ହାନଧମ୍ମେନାତି ସହାନଧମ୍ମୋ, ନ ସହାନଧମ୍ମୋତି ଅସହାନଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅସହାନଧମ୍ମତା, ତଂ ଅସହାନଧମ୍ମତଂ, ଅପରିହାନିଯସଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗିତାଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୨୬।ତିଲଫଲମତ୍ତମ୍ପି ଭୋଜନଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଫରତୀତି ସବ୍ବା ରସାହରଣିଯୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତଂ ସଭାୱେନ ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଯେ ଫରତି। ସମା ହୁତ୍ୱା ୱହନ୍ତୀତି ଅୱିସମା ଉଜୁକା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଆରୋଗ୍ଯକରଣକମ୍ମନ୍ତି ଅରୋଗଭାୱକରଂ ସତ୍ତାନଂ ଅୱିହେଠନକମ୍ମଂ। ମଧୁରାଦିଭେଦଂ ରସଂ ଗସତି ହରତି ଏତେହି, ସଯମେୱ ୱା ତଂ ଗସନ୍ତି ଗିଲନ୍ତି ଅନ୍ତୋ ପୱେସେନ୍ତୀତି ରସଗ୍ଗସା, ରସଗ୍ଗସାନଂ ଅଗ୍ଗା ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗା, ତେ ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗୀ, ତଦେୱ ଲକ୍ଖଣଂ। ଭୱତି ହି ଅଭିନ୍ନେପି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତଗ୍ଗତୱିସେସାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଭିନ୍ନଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୋହାରୋ ଯଥା ''ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର''ନ୍ତି । ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗିତାସଙ୍ଖାତଂ ୱା ଲକ୍ଖଣଂ ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗିଲକ୍ଖଣଂ।

୨୨୭।ୱଧ-ସଦ୍ଦୋ ''ଅତ୍ତାନଂ ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ରୋଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୭୯) ବାଧନତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ମାରଣୱଧେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମାରଣସଙ୍ଖାତେନ ୱଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ବାଧନତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ୱଧ-ସଦ୍ଦୋ, ମାରଣେନ, ବାଧନେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉବ୍ବାଧନାଯାତି ବନ୍ଧନାଗାରେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ବାଧନେନ। ତେନାହ ''ବନ୍ଧନାଗାରପ୍ପୱେସନେନା''ତି।

ଅଭିନୀଲନେତ୍ତାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୨୮।ୱିସଟନ୍ତି କୁଞ୍ଚନୱସେନ ୱିନିସଟଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ''କକ୍କଟକୋ ୱିଯା''ତିଆଦି। ୱିସାଚୀତି ୱିରୂପଂ ସାଚିତକଂ, ୱିଜିମ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ୱଙ୍କକ୍ଖିକୋଟିଯା''ତି , କୁଟିଲଅକ୍ଖିକୋଟିପାତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚେୟ୍ୟ ପେକ୍ଖିତାତି ଉଜୁକଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିପାତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଓଲୋକେତ୍ୱା।

ତେନାହ ''ଯୋ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ପରୋତି କୁଜ୍ଝିତୋ। ନ ଓଲୋକେତି ତଂ ସମ୍ମୁଖା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ନ ଓଲୋକେତି, ପରମ୍ମୁଖା। ୱିତେମ୍ଭାତି ୱିରୂପଂ ତିରିଯଂ, ୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ଓଲୋକନକ୍କମଂ ୱୀତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜିମ୍ହଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଉଜୁକଂ ଓଲୋକନଂ ନାମ କୁଟିଲଭାୱକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଅଭାଜନୌଜୁକତଚିତ୍ତତସ୍ସେୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ଉଜୁମନୋ ହୁତ୍ୱା ଉଜୁଂ ପେକ୍ଖିତା''ତି। ଯଥା ଚ ଉଜୁଂ ପେକ୍ଖିତା ହୋତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପସଟନ୍ତି ଉମ୍ମୀଲନୱସେନ ସମ୍ପଦେୱ ପତ୍ଥଟଂ। ୱିପୁଲଂ ୱିତ୍ଥତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପିଯଂ ପିଯାଯିତଙ୍ଗ ଦସ୍ସନଂ ଓଲୋକନଂ ଏତସ୍ସାତି ପିଯଦସ୍ସନୋ।

କାଣୋତି ଅକ୍ଖୀନି ନିମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ପେକ୍ଖନକୋ। କାକକ୍ଖୀତି କେକରକ୍ଖୋ। ୱଙ୍କକ୍ଖୀତି ଜିମ୍ହପେକ୍ଖନକୋ। ଆୱିଲକ୍ଖୀତି ଆକୁଲଦିଟ୍ଠିପାତୋ। ନୀଲପୀତଲୋହିତସେତକାଳଅୱଣ୍ଣାନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣୋ। ତତ୍ଥ ପୀତଲୋହିତୱଣ୍ଣା ସେତମଣ୍ଡଲଗତରାଜିୱସେନ, ନୀଲସେତକାଳଅୱଣ୍ଣା ପନ ତଂତଂମଣ୍ଡଲୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ପସାଦୋତି ପନ ତେସଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ପସନ୍ନାକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି କେଚି। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣୋ ପସାଦୋତି ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତପଞ୍ଚୱଣ୍ଣପରିୱାରୋ, ତେହି ୱା ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ପସାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିକରାନୀତି ''ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣପସାଦତା ତିରୋହିତୱିଦୂରଗତଦସ୍ସନସମତ୍ଥତା''ତି ଏୱମାଦି ଚକ୍ଖୁସମ୍ପଦାଯ କାରଣାନି। ଲକ୍ଖଣସତ୍ଥେ ଯୁତ୍ତାତି ଲକ୍ଖଣସତ୍ଥେ ଆଯୁତ୍ତା ସୁକୁସଲା।

ଉଣ୍ହୀସସୀସଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୩୦।ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ନାମ ପମୁଖତା, ଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠକଭାୱୋ ବହୁଜନସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତନୀଯତାତି ଆହ ''ଗଣଜେଟ୍ଠକୋ''ତିଆଦି।

ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ କମ୍ମଂ। ଯସ୍ସ ହି କାଯସୁଚରିତାଦିକମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ମହାପୁରିସୋ ବହୁଜନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଅହୋସି, ତଦସ୍ସ କମ୍ମଂ ''ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା''ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱୋ। ତେନାହ ''ଇଧ କମ୍ମଂ ନାମ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା''ତି। ପୀତିପାମୋଜ୍ଜେନପରିପୁଣ୍ଣସୀସୋତି ପୀତିଯା, ପାମୋଜ୍ଜେନ ଚ ସମ୍ପୁଣ୍ଣପଞ୍ଞାସୀସୋ ବହୁଲଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିଚରତି। ମହାପୁରିସୋତି ମହାପୁରିସଜାତିକୋ।

୨୩୧।ବହୁଜନନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ବହୁଜନସ୍ସା''ତି। ପରିଭୁଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପଟିଭୋଗୋ, ଉପଯୋଗୱତ୍ଥୁ ପଟିଭୋଗୋ, ତସ୍ସ ହିତାତି ପଟିଭୋଗିଯା। ଦେସକାଲଂ ଞତ୍ୱା ତଦୁପକରଣୂପଟ୍ଠାନାଦି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରା ସତ୍ତା। ଅଭିହରନ୍ତୀତି ବ୍ଯାହରନ୍ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିହରଣତୋ ପୱତ୍ତନକରଣତୋ ପଟିହାରୋ, ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପଟିହାରକନ୍ତି ଆହ ''ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଭାୱ''ନ୍ତି। ୱିସୱନଂ ୱିସୱୋ, କାମକାରୋ ୱସିତା, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିସୱୀତି ଆହ ''ଚିଣ୍ଣୱସୀ''ତି।

ଏକେକଲୋମତାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୩୨।ଉପୱତ୍ତତୀତି ଅନୁକୂଲଭାୱଂ ଉପେଚ୍ଚ ୱତ୍ତତି। ତେନାହ ''ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଅନୁୱତ୍ତତୀ''ତି।

ଏକେକଲୋମଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏକେକସ୍ମିଂ ଲୋମକୂପେ ଏକେକଲୋମତାଲକ୍ଖଣଂ। ଏକେକେହି ଲୋମେହୀତି ଅଞ୍ଞେସଂ ସରୀରେ ଏକେକସ୍ମିମ୍ପି ଲୋମକୂପେ ଅନେକାନିପି ଲୋମାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ତଥାଗତସ୍ସ। ତେହି ପୁନ ପଚ୍ଚେକଂ ଲୋମକୂପେସୁ ଏକେକେହେୱ ଉପ୍ପନ୍ନେହି କୁଣ୍ଡଲାୱଟ୍ଟେହି ପଦକ୍ଖିଣାୱଟ୍ଟକଜାତେହି ନିଚିତଂ ୱିଯ ସରୀରଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକେକଲୋମୂପଚିତଙ୍ଗୱା''ତି।

ଚତ୍ତାଲୀସାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।ଅଭିନ୍ଦିତବ୍ବପରିସୋତି ପରେହି କେନଚି ସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା, ଯୁତ୍ତିକାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱା ନ ଭିନ୍ଦିତବ୍ବପରିସୋ।

ଅପିସୁଣୱାଚାଯାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ପେସୁଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ କୁସଲକମ୍ମଂ। ପିସୁଣା ୱାଚା ଏତସ୍ସାତି ପିସୁଣୱାଚୋ, ତସ୍ସ ପିସୁଣୱାଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଅପରିପୁଣ୍ଣାତି ଚତ୍ତାରୀସତୋ ଊନଭାୱେନ ନ ପରିପୁଣ୍ଣା। ୱିରଳଆତି ସଚ୍ଛିଦ୍ଦା।

ପହୂତଜିବ୍ହାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୩୬।ଆଦେଯ୍ୟୱାଚୋତି ଆଦରଗାରୱୱସେନ ଆଦାତବ୍ବୱଚନୋ। ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ଗହେତବ୍ବୱଚନୋ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତସାସନୋ।

ବଦ୍ଧଜିୱ୍ହାତି ଯଥା ସୁଖେନ ପରିୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସିରାଦୀହି ପଲିବୁଦ୍ଧଜିୱ୍ହା। ଗୂଳ୍ହଜିୱ୍ହାତି ରସବହଲତାଯ ଗୂଳ୍ହଗଣ୍ଡସଦିସଜିୱ୍ହା। ଦ୍ୱିଜିୱ୍ହାତି ଅଗ୍ଗେ କପ୍ପଭାୱେନ ଦ୍ୱିଧାଭୂତଜିୱ୍ହା। ମମ୍ମନାତି ଅପ୍ପରିଫୁଟତଲାପା। ଖରଫରୁସକକ୍କସାଦିୱସେନ ସଦ୍ଦୋ ଭିଜ୍ଜତି ଭିନ୍ନକାରୋ ହୋତି। ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତସ୍ସରତାଯ ଛିନ୍ନସ୍ସରା ୱା। ଅନେକାକାରତାଯ ଭିନ୍ନସ୍ସରା ୱା। କାକସ୍ସ ୱିଯ ଅମନୁଞ୍ଞସ୍ସରତାଯ କାକସ୍ସରା ୱା। ମଧୁରୋତି ଇଟ୍ଠୋ, କମ୍ମଫଲେନ ୱତ୍ଥୁନୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା। ପେମନୀଯୋତି ପୀତିସଞ୍ଜନନୋ, ପିଯାଯିତବ୍ବୋ ୱା।

୨୩୭।ଅକ୍କୋସଯୁତ୍ତୱାତି ଅକ୍କୋସୁପସଞ୍ହିତତ୍ତା ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୁସହିତତ୍ତା। ଆବାଧକରିନ୍ତି ଘଟ୍ଟନୱସେନ ପରେସଂ ପୀଳାୱହଂ। ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ଅୱମଦ୍ଦନତୋ, ପମଦ୍ଦାଭାୱକରଣତୋ ୱା ବହୁଜନପ୍ପମଦ୍ଦନଂ। ଅବାଳ୍ହନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ଅ-କାରୋ ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ "ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା"ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୧) ୱିଯ, ତସ୍ମା ଅତିୱିଯ ବାଳ୍ହଂ ଫରୁସଂ ଗିରନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ଭଣୀତି ଚେତ୍ଥ "ନ ଅଭଣି ନ ଭଣୀ"ତି ସରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ସୁସଂହିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସଂହିତଂ। କେନ ପନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଂହିତଂ? "ମଧୁର"ନ୍ତି ଅନନ୍ତରମେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ମଧୁରତାଯାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, କା ପନସ୍ସ ମଧୁରତାତି ଆହ "ସୁଟ୍ଠୁ ପେମସଂହିତ"ନ୍ତି। ଉପଯୋଗପୁଥୁତ୍ତୱିସଯୋ ଯଂ ୱାଚା-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ "ୱାଚାଯୋ"ତି, ସା ଚସ୍ସା ଉପଯୋଗପୁଥୁତ୍ତୱିସଯତା "ହଦଯଗାମିନିଯୋ"ତି ପଦେନ ସମାନାଧିକରଣତାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। "କଣ୍ଣସୁଖ"ନ୍ତି ପାଠେ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦଯଥାତି କାଲୱିପଲ୍ଲାସେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ "ୱେଦଯିତ୍ଥା"ତି। ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରତନ୍ତି ସେଟ୍ଠସ୍ସରତଂ, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରସଦିସସ୍ସରତଂ ୱା। ବହୂନଂ ବହୁନ୍ତି ବହୂନଂ ଜନାନଂ ବହୁଂ ସୁଭଣିତନ୍ତି ଯୋଜନା।

ସୀହହନୁଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୩୮।ଅପ୍ପଧଂସିକୋତି ଅପ୍ପଧଂସିଯୋ। ଯ-କାରସ୍ସ ହି କ-କାରଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା "ନିଯ୍ଯାନିକା ଧମ୍ମା"ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯୭) ଗୁଣତୋତି ଅଊନା ଅଧିଗତଗୁଣତୋ। ଠାନତୋତି ଯଥାଠିତଟ୍ଠାନନ୍ତରତୋ।

ପଲାପକଥାଯାତି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପକଥାଯ। ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠହନୁକା ଏକତୋ, ଉଭତୋ ୱା ସଂକୁଚିତୱିସୁକା। ୱଙ୍କହନୁକା ଏକପସ୍ସେନ କୁଟିଲୱିସୁକା। ପବ୍ଭାରହନୁକା ପୁରତୋ ଓଲମ୍ବମାନୱିସୁକା।

୨୩୯।ୱିକିଣ୍ଣୱଚନା ନାମ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପିନୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅୱିକିଣ୍ଣୱଚନା ମହାବୋଧିସତ୍ତା। ୱାଚା ଏୱ ତଦତ୍ଥାଧିଗମୁପାଯତାଯ "ବ୍ଯପ୍ପଥୋ"ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ "ଅୱିକିଣ୍ଣ...ପେ... ୱଚନପଥୋ ଅସ୍ସା"ତି। "ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହୀ"ତି ନଯିଦଂ ଆମେଡିତୱଚନଂ ଅସମାନାଧିକରଣତୋ, ଅଥ ଖୋ ଦ୍ୱୀହି ଦିଗୁଣତାଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ "ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହୀତି ଚତୂହୀ"ତି। ତସ୍ମା "ଦ୍ୱିଦୁଗମା"ତି ଚତୁଗମା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ "ଚତୁପ୍ପଦାନ"ନ୍ତି। ତଥାସଭାୱୋତି ଯଥାସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନ କେନଚି ଅପ୍ପଧଂସିଯତା ହୋତି ଗୁଣେହି, ତଥାସଭାୱୋ।

ସମଦନ୍ତାଦିଲକ୍ଖଣୱଣ୍ଣନା

୨୪୦। ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲାଚାରତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧା ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବଥା ୱା ସୁଦ୍ଧା ପୁଗ୍ଗଲା ପରିୱାରା ଏତସ୍ସାତି ପରିସୁଦ୍ଧପରିୱାରୋ।

୨୪୧।ପହାସୀତି ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ ପରିଚ୍ଚଜି। ତିଦିୱଂ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ପୁରଂ ନଗରଂ ଏତେସନ୍ତି ତିଦିୱପୁରା, ତାୱତିଂସଦେୱା, ତେସଂ ୱରୋ ତିଦିୱପୁରୱରୋ, ଇନ୍ଦୋ। ତେନ ତିଦିୱପୁରୱରେନ। ତେନାହ "ସକ୍କେନା"ତି। ଲପନ୍ତି କଥେନ୍ତି ଏତେନାତି ଲପନଂ, ମୁଖନ୍ତି ଆହ "ଲପନଜନ୍ତି ମୁଖଜ"ନ୍ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଧୱଲତାଯ ସୁକ୍କା, ଈସକମ୍ପି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠତାଯ ସୁଚି। ସୁନ୍ଦରସଣ୍ଠାନତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱନତୋ, ୱିପସ୍ସନତୋ ଚ ସୋଭନା। କାମଂ ଜନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନାଦିଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠାଭୂତୋ ଦେସୱିସେସୋ "ଜନପଦୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ପନ ସପରିୱାରଚତୁମହାଦୀପସଞ୍ଞିତୋ ସବ୍ବୋ ପଦେସୋ ତଥା ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ଚକ୍କୱାଳଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଜନପଦୋ"ତି। ନନୁ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଦେସୋ ସମୁଦ୍ଦପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ନ ଚକ୍କୱାଳଅପବ୍ବତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି? ସୋ ପଦେସୋ ଚକ୍କୱାଳଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋପି ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ । ଯେ ୱା ସମୁଦ୍ଦନିସ୍ସିତା, ଚକ୍କୱାଳଅପାଦନିସ୍ସିତା ଚ ସତ୍ତା, ତେସଂ ତେ ତେ ପଦେସା ପତିଟ୍ଠାତି ତେପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ "ଚକ୍କୱାଳଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ"ତି ଅୱୋଚ। ଚକ୍କୱାଳଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଚ ଚକ୍କୱାଳେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ। ପୁନ ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଜନପଦସ୍ସ। ବହୁଜନ ସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନଲୋପେନ ବହୁଜନଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ବହୁଜନା"ତି। ଯଥା ପନ ତେ ହିତସୁଖଂ ଚରନ୍ତି, ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖା ହୁତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଗତପାପୋତି ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱିନିଦ୍ଧୁତପାପଧମ୍ମୋ। ଦରଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି କାଯିକୋ, ଚେତସିକୋ ଚ ପରିଳାହୋ। ତତ୍ଥ ଚେତସିକପରିଳାହୋ "ୱିଗତପାପୋ"ତି ଇମିନାୱ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ୱିଗତକାଯିକଦରଥକିଲମଥୋ"ତି। ରାଗାଦଯୋ ଯସ୍ମିଂ

ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସ ମଲୀନଭାୱକରଣେନ ମଲା। କଚୱରଭାୱେନ ଖିଲା। ସତ୍ତାନଂ ମହାନତ୍ଥକରତ୍ତା ୱିସେସତୋ ଦୋସୋ କଲୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୋସକଲୀନଞ୍ଚା’’ତି। ପନୂଦେହୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ସସନ୍ତାନତୋ ନୀହାରକେହି, ପଜହନକେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାନଂ ମହାପୁରିସସନ୍ତାନଗତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରହେତୁକଭାୱେନ ସବ୍ବଂଯେୱ ତଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ସବ୍ବସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ କାରଣଂ ୱିସିଟ୍ଠରୂପତ୍ତା ଫଲସ୍ସ। ନ ହି ଅଭିନ୍ନରୂପକାରଣଂ ଭିନ୍ନସଭାୱସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଯଂ ଯଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ୱିସେସକାରଣଂ, ତଂ ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଅୟଂ ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ଯାଦିସଂ କାୟସୁଚରିତାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାୟ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତାଦିସମେୱ ‘‘ଉଣ୍ହୀସସୀସତାୟ’’ କାରଣନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଦଳ୍ହସମାଦାନତାୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ତସ୍ସ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାୟ କାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଇତରସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଏୱଂ ଯାଦିସଂ ଆୟତପଣ୍ହିତାୟ କାରଣଂ, ନ ତାଦିସମେୱ ଦୀଘଙ୍ଗୁଲିତାୟ, ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତତାୟ ଚ କାରଣଂ ୱିସିଟ୍ଠରୂପତ୍ତା ଫଲସ୍ସ। ନ ହି ଅଭିନ୍ନରୂପକାରଣଂ ଭିନ୍ନସଭାୱସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଏକେନେୱ କମ୍ମୁନା ଚକ୍ଖାଦିନାନିନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଅୱତ୍ଥାଭେଦତୋ, ସାମତ୍ଥିୟଭେଦତୋ ୱା କମ୍ମଭେଦୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ନ ହି ଯଦୱତ୍ଥଂ କମ୍ମଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ କାରଣଂ, ତଦୱତ୍ଥମେୱ ସୋତାଦୀନଂ କାରଣଂ ହୋତି ଅଭିନ୍ନସାମତ୍ଥିୟଂ ୱା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚାୟତନିକତ୍ତଭାୱପତ୍ଥନାଭୂତା ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନା କାମତଣ୍ହା ପଚ୍ଚୟୱସେନ ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱା କମ୍ମସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନସମତ୍ଥତାସାଧନୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଏକମ୍ପି ଅନେକୱିଧଫଲନିବ୍ବତ୍ତନସମତ୍ଥତାୱସେନ ଅନେକରୂପତଂ ଆପନ୍ନଂ ୱିୟ ହୋତି, ଏୱମିଧାପି ‘‘ଏକମ୍ପି ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କୁସଲକମ୍ମଂ ଆୟତପଣ୍ହିତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା...ପେ... ଇମାନି ତୀଣି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ପଟିଲଭତୀ’’ତି ନାନାକମ୍ମୁନା ପନ ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତିୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ପାଠଇୟଂ ପନ ‘‘ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ସାମଞ୍ଞୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ‘‘ଇମାନି ଦ୍ୱେ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ପଟିଲଭତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋତି।

ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୮। ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଦାନୱଣ୍ଣନା

୨୪୨। ପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗୋପୁରଟ୍ଟାଲକଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱାରପାସାଦେନ ଚେୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକାରମତ୍ଥକେ ପତିଟ୍ଠାପିତଅଟ୍ଟାଲକେହି ଚ ଯୁତ୍ତଂ। ୱେଳୁହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପୁପ୍ଫୂପଗଫଲୂପଗରୁକ୍ଖସଞ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଚ ନୀଲୋଭାସଂ। ଛାଯୂଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ମନୋରମଂ।

କାଳଅକୱେସେନାତି କଲନ୍ଦକରୂପେନ। ନିୱାପନ୍ତି ଭୋଜନଂ। ତନ୍ତି ଉୟ୍ୟାନଂ।

''ଖୋ ପନା''ତି ୱଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତମେତନ୍ତି ତେନ ସମଯେନାତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଗହପତି ମହାସାଲୋତି ଗହପତିଭୂତୋ ମହାସାରୋ, ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହାସାରପ୍ପତ୍ତୋ କୁଟୁମ୍ବିକୋ। ''ପୁତ୍ତୋ ପନସ୍ସ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ''ତିଆଦି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଯଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋତି ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଅଭାୱେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ। ରତନତ୍ତଯେ ପସାଦାଭାୱେନ ଅପ୍ପସନ୍ନୋ। ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ୱଦତି।

ଯାୱଜୀୱଂ ଅନୁସ୍ସରଣୀଯା ହୋତି ହିତେସିତାଯ ୱୁତ୍ତା ପଚ୍ଛିମା ୱାଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ। ପୁଥୁଦିସାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦିସା, ତା ପନ ଅନେକାତି ଆହ ''ବହୁଦିସା''ତି।

୨୪୩।''ନ ତାୱ ପୱିଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ନ ଇଦାନେୱାତି ନ ଇମାଯ ଏୱ ୱେଲାଯ। କିଂ ଚରହୀତି ଆହ ''ପକୁସସମଯେପୀ''ତିଆଦି। ଗିହିୱିନଯନ୍ତି ଗିହୀନଂ ଗହଟ୍ଠାନଂ ୱିନଯତନ୍ତିଭୂତଂ ''ଗିହିନା ଏୱଂ ୱତ୍ତିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଗହଟ୍ଠାଚାରସ୍ସ ଗହଟ୍ଠୱତ୍ତସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସୱିସେସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଥେୱାତି ଯଥା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥେୱ ପସ୍ସି। ନମସ୍ସତି ୱତ୍ତୱସେନ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା।

ଛଦିସାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୪।ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଚିନ୍ତେସି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନନିମିତ୍ତେନ ପୁଞ୍ଞବଲେନ ଚ ଚୋଦିଯମାନୋ। ନ କିର ତା ଏତାତି ତା ଛ ଦିସା ଏତା ଇଦାନି ମଯା ନମସ୍ସିଯମାନା ପୁରତ୍ଥିମାଦିକା ନ ହୋନ୍ତି କିରାତି। ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଅନତ୍ଥକଭାୱଂ ତସ୍ସ ୱଦତି। ପୁଚ୍ଛାପଦନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ।

ଭଗୱା ଗହପତିପୁତ୍ତେନ ନମସ୍ସିତବ୍ବା ଛ ଦିସା ପୁଚ୍ଛିତୋ ଦେସନାକୁସଲତାଯ ଆଦିତୋ ଏୱ ତା ଅକଥେତ୍ୱା ତସ୍ସ ତାୱ ପଟିପତ୍ତିଯା ନଂ ଭାଜନଭୂତଂ କାତୁଂ ୱଜ୍ଜନୀଯୱଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସେୱିତବ୍ବସେୱନତ୍ଥଞ୍ଚ ଓୱାଦଂ ଦେନ୍ତୋ ''ଯତୋ ଖୋ ଗହପତିପୁତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ କମ୍ମକିଲେସାତି କମ୍ମଭୂତା ସଂକିଲେସା। କିଲିସ୍ସନ୍ତୀତି କିଲିଟ୍ଠା ମଲୀନା ୱିଯ ଠିତା, ଉପତାପିତା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି କିଲିସ୍ସନନିମିତ୍ତତ୍ତା। ଯଦିପି ସୁରାପାନଂ ପଞ୍ଚୱେରଭାୱେନ ଉପାସକେହି ପରିୱଜ୍ଜନୀଯଂ, ତସ୍ସ ପନ ଅପାଯମୁଖଭାୱେନ ପରତୋ ୱତ୍ତୁକାମତାଯ ପାଣାତିପାତାଦିକେ ଏୱ ସନ୍ଧାଯ ''ଚତ୍ତାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ''ପଞ୍ଚା''ତି। ''ୱିସୁଂ ଅକମ୍ମପଥଭାୱତୋ ଚା''ତି ଅପରେ। ''ସୁରାପାନମ୍ପି 'ସୁରାମେରଯପାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆସେୱିତଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିକ'ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୮।୪୦) ୱଚନତୋ ୱିସୁଂ କମ୍ମପଥଭାୱେନ ଆଗତଂ। ତଥା ହି ତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମଂ ହୁତ୍ୱା ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିପଟିସନ୍ଧିୱତ୍ତକଭାୱେନ ନିଯତ''ନ୍ତି କେଚି, ତେସଂ ମତେନ ଏକାଦସ କମ୍ମପଥା ସିଯୁଂ । ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେସ୍ୱେୱ କମ୍ମପଥେସୁ ଉପକାରକତ୍ତସଭାଗତ୍ତୱସେନ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ''ୱିସୁଂ ଅକମ୍ମପଥଭାୱତୋ ଚା''ତି ସୁୱୁତ୍ତମେତଂ। ସୁରାପାନସ୍ସ ଭୋଗାପାଯମୁଖଭାୱେନ ୱତ୍ତୁକାମତାଯ ''ଚତ୍ତାରୋ'' ତ୍ୱେୱ ଅୱୋଚ। ଠିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠାନଂ, ହେତୂତି ଆହ ''ଠାନେହୀତି କାରଣେହୀ''ତି। ଅପେନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅପେତି ୱା ଏତେହୀତି ଅପାଯା, ଅପାଯାନଂ, ଅପାଯା ଏୱ ୱା ମୁଖାନି ଦ୍ୱାରାନୀତି ଅପାଯମୁଖାନି। ୱିନାସମୁଖାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କିଞ୍ଚାପି ''ଅରିଯସାୱକସ୍ସା''ତି ପୁବ୍ବେ ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିସେସତୋ ପନ ପଠମାଯ ଭୂମିଯଂ ଠିତସ୍ସେୱ ୱକ୍ଖମାନନଯୋ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ''ସୋତି ସୋ

ସୋତାପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାପକ-ସଦ୍ଦୋ ନିହୀନପରିୟାୟୋତି ‘‘ଲାମକେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପାୟଦୁକ୍ଖଂ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପାପେନ୍ତୀତି ୱା ପାପକା, ତେହି ପାପକେହି। ଛ ଦିସା ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋତି ତେନ ତେନ ଭାଗେନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ‘‘ଦିସା’’ତି ସଞ୍ଞିତେ ଛ ଭାଗେ ସଣ୍ଠେ ୟଥା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ଛିଦ୍ଦଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧାରେନ୍ତୋ। ୱିଜିନନତ୍ଥାୟାତି ଅଭିଭୱନତ୍ଥାୟ। ୟୋ ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ, ସମ୍ପରାୟିକଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥଂ ପରିୱଜ୍ଜନୱସେନ ଅଭିଭୱତି, ତତୋ ଏୱ ତଦୁଭୟତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତି, ସୋ ଉଭୟଲୋକୱିଜୟାୟ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକନିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ, ସକତ୍ଥସମ୍ପାଦନତୋ ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅୟଞ୍ଚେୱ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି। ପାଣାତିପାତାଦୀନି ପଞ୍ଚ ୱେରାନି ୱେରପ୍ପସୱନତୋ। ଆରଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ସଂସାଧିତୋ ହୋତି, ତୟିଦଂ ସଂସାଧନଂ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଇଧ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତତୋସନେନ , ୱେରାଭାୱାପାଦନେନ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପରିତୋସିତୋ ଚେୱ ନିପ୍ଫାଦିତୋ ଚା’’ତି। ପୁନ ପଞ୍ଚ ୱେରାନୀତି ପଞ୍ଚ ୱେରଫଲାନି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ।

କତମସ୍ସାତି କତମେ ଅସ୍ସ। କିଲେସସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା କିଲେସୋତି ତଂୟୋଗତୋ ତଂସଦିସଂ ୱଦତି ୟଥା ‘‘ପୀତିସୁଖଂ ପଠମଂ ଝାନଂ, (ଦୀ। ନି। ୧। ୨୨୬; ମ। ନି। ୧।୨୭୧, ୨୮୭, ୨୯୭; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩; ୫।୨୮; ପାରା। ୧୧; ଧ। ସ। ୪୯୯; ୱିଭ। ୫୦୮) ନୀଲଂ ୱତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଚ। ସମ୍ପୟୁତ୍ତତା ଚେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିତାୟ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପାଣାତିପାତକମ୍ମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିମାନଲୋଭାଦୀହିପି କିଲିଟ୍ଠତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି, ମିଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ଦୋସାଦୀହି କିଲିଟ୍ଠତା। ତେନାହ ‘‘ସଂକିଲେସୋୟେୱା’’ତିଆଦି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୱସେନ ପନ ସମ୍ମୁଖେନପି ନେସଂ କିଲେସପରିୟାୟୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ଏତଦତ୍ଥପରିଦୀପକମେୱାତି ୟୋ ‘‘ପାଣାତିପାତୋ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ, ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିଦୀପକମେୱ। ୟଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗାଥାବନ୍ଧ’’ନ୍ତି, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଗାଥାବନ୍ଧଂ ଅୱୋଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଚତୁଠାନାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୬। ‘‘ପାପକମ୍ମଂ କରୋତୀ’’ତି କସ୍ମା ଅୟଂ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅନ୍ତୋଲୀନଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଇଦଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁକ୍କପକ୍ଖୱସେନ ହି ଉଦ୍ଦେସୋ କତୋ, କଣ୍ହପକ୍ଖୱସେନ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ଆରଦ୍ଧୋ। କାରକେତି ପାପକମ୍ମସ୍ସ କାରକେ। ଅକାରକୋ ପାକଟୋ ହୋତି ୟଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ପାପଂ କରୋତି ନାମ, ତଥା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ସଂକିଲେସଧମ୍ମୱିୱଜ୍ଜନପୁବ୍ବକଂ ୱୋଦାନଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଆଚିକ୍ଖନଂ ଇଧ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲଂ। ପଠମତରଂ କାରକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ୟଥା ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮) ତଥା ହି ଭଗୱା ଅଟ୍ଠତିଂସ ମଙ୍ଗଲାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନ’’ନ୍ତି (ଖୁ। ପା। ୫।୩; ସୁ। ନି। ୨୬୨) ୱତ୍ୱା ‘‘ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା’’ତି (ଖୁ। ପା। ୫।୩; ସୁ। ନି। ୨୬୨) ଅୱୋଚ। ଛନ୍ଦାଗତିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ଧିୱସେନ ସରଲୋପୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦେନ ପେମେନ ଅଗତି’’ନ୍ତି। ଛନ୍ଦାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦେନା’’ତି। ଛନ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ତଣ୍ହାପରିୟାୟୋ, ନ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପରିୟାୟୋତି ଆହ ‘‘ପେମେନା’’ତି। ପରପଦେସୁପି ‘‘ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱାକ୍ୟେସୁ। ‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘ଦୋସେନ କୋପେନା’’ତି ଏୱମାଦି ଅତ୍ଥୱଚନଂ ଅତିଦିସତି। ମିତ୍ତୋତି ଦଳ୍ହମିତ୍ତୋ, ସମ୍ଭତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଦିଟ୍ଠମତ୍ତସହାୟୋ। ପକତିୱେରୱସେନାତି ପକତିୟା ଉପ୍ପନ୍ନୱେରୱସେନ, ଚିରକାଲାନୁବନ୍ଧୱିରୋଧୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତଙ୍ଖଣୁପ୍ପନ୍ନକୋଧୱସେନ ୱା’’ତି। ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଅୟୁତ୍ତଂ ଅକାରଣଂ ୱତ୍ୱା। ୱିସମେ ଚୋରାଦିକେ, ୱିସମାନି ୱା କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ସମାଦାୟ ୱତ୍ତନେନ ନିସ୍ସିତୋ ୱିସମନିସ୍ସିତୋ।

ଛନ୍ଦାଗତିଆଦୀନି ନ ଗଚ୍ଛତି ମଗ୍ଗେନେୱ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଅଗତିଗମନାନଂ ପହୀନତ୍ତା, ଅଗତିଗମନାନୀତି ଚ ତଥାପୱତ୍ତା ଅପାୟଗମନୀୟା ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱେଦିତବ୍ବା ଅଗତି ଗଚ୍ଛତି ଏତେହୀତି।

ୟସ୍ସତି ତେନ କିତ୍ତୀୟତୀତି ୟସୋ, ଥୁତିଘୋସୋ। ୟସ୍ସତି ତେନ ପୁରେଚରାନୁଚରଭାୱେନ ପରିୱାରୀୟତୀତି ୟସୋ, ପରିୱାରୋତି ଆହ ‘‘କିତ୍ତିୟସୋପି ପରିୱାରୟସୋପୀ’’ତି। ପରିହାୟତୀତି ପୁବ୍ବେ ୟୋ ଚ ୟାୱତକେ ଲବ୍ଭତି, ତତୋ ପରିତୋ ହାୟତି ପରିକ୍ଖୟଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଛଅପାୟମୁଖାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୭। ପୂୱେ ଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଜ୍ଜଂ ଉଦକଂ ଦତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା କତା ପୂୱସୁରା। ଏୱଂ ସେସସୁରାପି। କିଣ୍ଣାତି ପନ ତସ୍ସା ସୁରାୟ ବୀଜଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ୟେ ‘‘ସୁରାମୋଦକା’’ ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କତା କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା। ହରୀତକୀସାସପାଦିନାନାସମ୍ଭାରେହି ସଂୟୋଜିତା ସମ୍ଭାରସଂୟୁତ୍ତା। ମଧୁକତାଲନାଳିକେରାଦିପୁପ୍ଫରସୋ ଚିରପାରିୱାସିକୋ ପୁପ୍ଫାସୱୋ। ପନସାଦିଫଲରସୋ ଫଲାସୱୋ। ମୁଦ୍ଦିକାରସୋ ମଧ୍ୱାସୱୋ। ଉଚ୍ଛୁରସୋ ଗୁଳଆସୱୋ। ହରୀତକାମଲକକଟୁକଭଣ୍ଡାଦିନାନାସମ୍ଭାରାନଂ ରସୋ ଚିରପାରିୱାସିକୋ ସମ୍ଭାରସଂୟୁତ୍ତୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଦସୱିଧମ୍ପି। ମଦକରଣୱସେନମଜ୍ଜଂ ପିୱନ୍ତଂ ମଦୟତୀତି କତ୍ୱା। ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜେ ପମାଦଟ୍ଠାନଂ ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁ ଅନୁ ୟୋଗୋତି

ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଂସମଙ୍ଗିତା। ତେନାହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣ’’ନ୍ତି, ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ଭୋଗା ପରିହାଯନ୍ତି ପାନବ୍ୟସନେନ ବ୍ୟସନକରଣତୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପମତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତେସୁ ଞାଯକରଣାଭାୱତୋ। ଭୋଗାନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ‘‘ଭୋଗା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ କାମଗୁଣାନଂ। ଅପାଯମୁଖ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଅୱେଲାଯାତି ଅଯୁତ୍ତୱେଲାଯ। ଯଦା ୱିଚରତୋ ଅତ୍ତରକ୍ଖାଦଯୋ ନ ହୋନ୍ତି। ୱିସିଖାସୁ ଚରିଯାତି ରଚ୍ଛାସୁ ୱିଚରଣଂ।

ସମଜ୍ଜା ୱୁଚ୍ଚତି ମହୋ, ଯତ୍ଥ ନଚ୍ଚାନିପି ପଯୋଜୀଯନ୍ତି, ତେସଂ ଦସ୍ସନାଦିଅତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ଅଭିରତିୱସେନ ଚରଣଂ ଉପଗମନଂ ସମଜ୍ଜାଭିଚରଣଂ। ନଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନୱସେନାତି ନଚ୍ଚାଦୀନଂ ଦସ୍ସନାଦିୱସେନାତି ଆଦିସଦ୍ଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଦସ୍ସନେନ ୱା ସୱନମ୍ପି ଗହିତଂ ୱିରୂପେକସେସନଯେନ। ଆଲୋଚନସଭାୱତାଯ ୱା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସୱନକିରିଯାଯପି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖେପସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ଦସ୍ସନୱସେନ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ଚିତ୍ତାଲସିଯତା ଅକାରଣନ୍ତି ‘‘କାଯାଲସିଯତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତତାତି ତପ୍ପସୁତତା ଅତିରେକତରତାଯ।

ସୁରାମେରଯସ୍ସ ଛଆଦୀନୱାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୮। ସଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠମେୱ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ, ଧନଜାନିସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଇଧଲୋକଭାୱିନୀ’’ତି। ସମଂ, ସମ୍ମା ପସ୍ସିତବ୍ବାତି ୱା ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା, ପାନସମକାଲଭାୱିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଲହପ୍ପୱଡ୍ଢନୀ ମିତ୍ତସ୍ସ କଲହେ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିଭାୱତୋ। ଖେତ୍ତଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଆଯତନନ୍ତି ୱା କାରଣଂ, ଆକରୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଲୋକେ ଅକିତ୍ତିଂ ପାପୁଣନ୍ତି ଅକିତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପସୱନତୋ। କୋପୀନଂ ୱା ପାକଟଭାୱେନ ଅକତ୍ତବ୍ବରହସ୍ସକମ୍ମଂ। ସୁରାମଦମତ୍ତା ଚ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା କତଂ ତାଦିସଂ କମ୍ମଂ ଅମତ୍ତକାଲେ ଛାଦେନ୍ତା ୱିଚରିତ୍ୱା ମତ୍ତକାଲେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନମ୍ପି ୱିୱରନ୍ତି ପାକଟଂ କରୋନ୍ତି, ତେନ ତେସଂ ସା ସୁରା ତସ୍ସ କୋପୀନସ୍ସ ନିଦଂସନତୋ ‘‘କୋପୀନନିଦଂସନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକିଯଂ ପଞ୍ଞଂ ଦୁବ୍ବଲଂ କରୋତିଯେୱା’’ତି ହି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ତଥା ହି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ତମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠପେତୁଂ ‘‘ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅନ୍ତୋମୁଖମେୱ ନ ପୱିସତୀ’’ତି ଇମିନା ସୁରାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଦୁବ୍ବଲକରଣସ୍ସ ଦୁରସମୁସ୍ସାରିତଭାୱମାହ । ନନୁ ଚେୱଂ ସୁରାଯ ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେ ସାମତ୍ଥିଯୱିଘାତୋ ଅଚୋଦିତୋ ହୋତି ଅରିଯାନଂ ଅନୁପ୍ପଯୋଗସ୍ସେୱ ଚୋଦିତତ୍ତାତି? ନଯିଦଂ ଏୱଂ ଉପଯୋଗୋପି ନାମ ସଦା ତେସଂ ନତ୍ଥି, କୁତୋ କିଚ୍ଚକରଣନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅଥ ପନ ଅଟ୍ଠାନପରିକପ୍ପୱସେନସ୍ସା କଦାଚି ସିଯା ଉପଯୋଗୋ, ତଥାପି ସୋ ତସ୍ସା ଦୁବ୍ବଲିଯଂ ଇସକମ୍ପି କାତୁଂ ନାଲମେୱ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ପନ ଦୁବ୍ବଲଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ମଗ୍ଗସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଅରିଯାନଂ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲଭାୱାପାଦାନେ ଅସମତ୍ଥତା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଜ୍ଜତି ଏତେନ ଫଲନ୍ତି ପଦଂ, କାରଣଂ।

୨୪୯।ଅତ୍ତାପିସ୍ସ ଅକାଲଚାରିସ୍ସ ଅଗୁତ୍ତୋ ସରସତୋ ଅରକ୍ଖିତୋ ଉପକ୍କମତୋପି ପରିୱଜ୍ଜନୀଯାନଂ ଅପରିୱଜ୍ଜନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୱେଲାଯ ଚରନ୍ତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। କଣ୍ଟକାଦୀନିପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସୋବ୍ଭାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱେରିନୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଚୋରାଦିକା ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ପୁତ୍ତଦାରାତି ଏତ୍ଥ ପୁତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ପୁତ୍ତୀପି ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ପୁତ୍ତଧୀତରୋ’’ତି। ବହି ପତ୍ଥନନ୍ତି କାମପତ୍ଥନାୱସେନ ଅନ୍ତୋଗେହସ୍ସିତତୋ ନିବଦ୍ଧୱତ୍ଥୁତୋ ବହିଦ୍ଧା ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞେହି କତପାପକମ୍ମେସୂତି ପରେହି କତାସୁ ପାପକିରିଯାସୁ। ସଙ୍କିତବ୍ବୋ ହୋତି ଅକାଲେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚରଣତୋ। ରୁହତି ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଚୋରିକା ପୱତ୍ତା, ତତ୍ଥ ପରେହି ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱିକାଲଚାରିମ୍ହି ପୁଗ୍ଗଲେ ଆହରିତବ୍ବଂ ତସ୍ସ ଉପରି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ ହୋତି। କଥଂ? ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ତଥାରୂପେ ଆସଙ୍କିତବ୍ବେ ଅସତି। ଇତୀତି ଏୱଂ। ସୋତି ୱିକାଲଚାରୀ। ପୁରକ୍ଖତୋ ପୁରତୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆସଙ୍କନ୍ତେ କତ୍ୱା ଚରତି।

୨୫୦।ନଟନାଟକାଦିନଚ୍ଚନ୍ତି ନଟେହି ନାଟକେହି ନଚ୍ଚିତବ୍ବନାଟକାଦିନଚ୍ଚୱିଧି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ତତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥସ୍ସ ଗମନେନ ଯଥା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ୱିନାସୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୀତନ୍ତି ସରଗତଂ, ପକରଣଗତଂ , ତାଳଅଗତଂ, ଅପଧାନଗତନ୍ତି ଗନ୍ଧବ୍ବସତ୍ଥୱିହିତଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସବ୍ବଂ ଗୀତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱାଦିତନ୍ତି ୱୀଣାୱେଣୁମୁଦିଙ୍ଗାଦିୱାଦନଂ। ଅକ୍ଖାନନ୍ତି ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିଅକ୍ଖାନଂ। ପାଣିସ୍ସରନ୍ତି କଂସତାଳଅଂ, ‘‘ପାଣିତାଳଅ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। କୁମ୍ଭଥୂନନ୍ତି ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣକତାଳଅଂ। ‘‘କୁଟଭେରିସଦ୍ଦୋ’’ତି କେଚି। ‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘କସ୍ମିଂ ଠାନେ’’ତିଆଦିନା ନଚ୍ଚେ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗୀତାଦୀସୁ ଅତିଦିସତି।

୨୫୧।ଜଯନ୍ତି ଜୂତଂ ଜିନନ୍ତୋ। ୱେରନ୍ତି ଜିତେନ କୀଳଅକପୁରିସେନ ଜଯନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ୱେରଂ ୱିରୋଧଂ ପସୱତି ଉପ୍ପାଦେତି। ତଞ୍ହିସ୍ସ

ୱେରପସୱନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜିତଂ ମଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜିନୋତି ଜୂତପରାଜଯାପନ୍ନାଯ ଧନଜାନିଯା ଜିନୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେନ ଜିତୋ ସମାନୋ’’ତିଆଦି। ୱିତ୍ତଂ ଅନୁସୋଚତୀତି ତଂ ଜିନଂ ୱିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅନୁତ୍ଥୁନତି। ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେତି ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଅଟ୍ଟୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେ। ସକ୍ଖିପୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ସକ୍ଖିଭାୱେନ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ। ଅକ୍ଖସୋଣ୍ଡୋତି ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତୋ। ଜୂତକରୋତି ଜୂତପମାଦଟ୍ଠାନାନୁଯୁତ୍ତୋ। ଦ୍ୱମ୍ପି ନାମ କୁଲପୁତ୍ତୋତି କୁଲପୁତ୍ତୋ ନାମ ତ୍ୱଂ, ନ ମଯଂ ତଯି କୋଲପୁତ୍ତିଯଂ ଇଦାନି ପସ୍ସାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଛିନ୍ନଭିନ୍ନକୋତି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ, ଅହିରିକୋ ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ କାରଣାତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ।

ଅନିଚ୍ଛିତୋତି ନ ଇଚ୍ଛିତୋ। ପୋସିତବ୍ବା ଭୱିସ୍ସତି ଜୂତପରାଜଯେନ ସବ୍ବକାଲଂ ରିତ୍ତତୁଚ୍ଛଭାୱତୋ।

ପାପମିତ୍ତତାଯ ଛଆଦୀନୱାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୫୨।ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତାତି ଅକ୍ଖେସୁ ଧୁତ୍ତା, ଅକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୱିନାସକା। ଇତ୍ଥିସୋଣ୍ଡାତି ଇତ୍ଥୀସୁ ସୋଣ୍ଡା, ଇତ୍ଥିସମ୍ଭୋଗନିମିତ୍ତଂ ଆତପ୍ପନକା। ତଥା ଭତ୍ତସୋଣ୍ଡାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ପିପାସାତି ଉପରୂପରି ସୁରାପିପାସା। ତେନାହ ‘‘ପାନସୋଣ୍ଡା’’ତି। ନେକତିକାଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ମେତ୍ତିଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ମିତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମାତି ପାପମିତ୍ତତାଯ।

୨୫୩।କମ୍ମନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଂ, ଯଥା ସୁତ୍ତଂଯେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତୋ, ଏୱଂ କମ୍ମଂଯେୱ କମ୍ମନ୍ତୋ, ତଂ କାତୁଂ ଗଚ୍ଛାମାତି ୱୁତ୍ତୋ। କମ୍ମଂ ୱା ଅନ୍ତୋ ନିଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥାତି କମ୍ମନ୍ତୋ, କମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଗଚ୍ଛାମାତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପନ୍ନସଖାତି ସୁରଂ ପାତୁଂ ପନ୍ନେ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେ ଏୱ ସଖାତି ପନ୍ନସଖା। ତେନାହ ‘‘ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି। ‘‘ସମ୍ମିଯସମ୍ମିଯୋ’’ତି ୱଚନମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ମିଯସମ୍ମିଯୋ। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମସମ୍ମାତି ୱଦନ୍ତୋ’’ତି। ସହାଯୋ ହୋତୀତି ସହାଯୋ ୱିଯ ହୋତି। ଓତାରମେୱ ଗୱେସତୀତି ରନ୍ଧମେୱ ପରିଯେସତି ଅନତ୍ଥମସ୍ସ କାତୁକାମୋ। ୱେରପ୍ପସୱୋତି ପରେହି ଅତ୍ତନି ୱେରସ୍ସ ପସୱନଂ ଅନୁପୱତ୍ତନଂ। ତେନାହ ‘‘ୱେରବହୁଲତା’’ତି। ପରେସଂ କରିଯମାନୋ ଅନତ୍ଥୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅନତ୍ଥୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ଅନତ୍ଥତାତି ଆହ ‘‘ଅନତ୍ଥକାରିତା’’ତି। ଯୋ ହି ପରେସଂ ଅନତ୍ଥଂ କରୋତି, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥକାରୋ ନାମ, ତସ୍ମା ଅନତ୍ଥତାତି ଉଭଯାନତ୍ଥକାରିତା। ଅରିଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସତ୍ତୋ, କୁଚ୍ଛିତୋ ଅରିଯୋ କଦରିଯୋ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ସୋ ‘‘କଦରିଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ କଦରିଯତା, ମଚ୍ଛରିଯଂ। ତଂ ପନ ଦୁଵିସଜ୍ଜନୀଯଭାୱେ ଠିତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ କଦରିଯତା ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯଭା’’ୱୋତି। ଅୱିପଣ୍ଣସଭାୱତୋ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଚ ଇଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଂସୀଦନ୍ତୋୱ ଇଣଂ ୱିଗାହତି ନାମ। ସୂରିଯେ ଅନୁଗ୍ଗତେ ଏୱ କମ୍ମନ୍ତେ ଅନାରଭନ୍ତୋ ରତ୍ତିଂ ଅନୁଟ୍ଠାନସୀଲୋ।

ଅତ୍ଥାତି ଧନାନି। ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥାତି କିଚ୍ଚାନି। ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲାନି ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଅତିକ୍କମୋପି ଅତ୍ଥତୋ ଧନାନମେୱ ଅତିକ୍କମୋ। ଇମିନା କଥାମଗ୍ଗେନାତି ଇମିନା ‘‘ଯତୋ ଖୋ ଗହପତିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୪୪) ନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ କଥାସଙ୍ଖାତେନ ହିତାଧିଗମୂପାଯେନ। ଏତ୍ତକଂ କମ୍ମନ୍ତି ଚତ୍ତାରୋ କମ୍ମକିଲେସା, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି, ଛ ଭୋଗାନଂ ଅପାଯମୁଖାନୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧଂ ପାପକମ୍ମଂ।

ମିତ୍ତପତିରୂପକୱଣ୍ଣନା

୨୫୪।ଅନତ୍ଥୋତି ‘‘ଭୋଗଜାନି, ଆଯସକ୍ୟଂ, ପରିସମଜ୍ଝେ ମଙ୍କୁଭାୱୋ, ସମ୍ମୂଳ୍ହମରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦିକୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ‘‘ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସୋ, ସୁଗତିଯଞ୍ଚ ଅପ୍ପାଯୁକତା, ବହ୍ୱାବାଧତା, ଅତିଦଲିଦ୍ଦତା, ଅପ୍ପନ୍ନପାନତା’’ତି ଏୱଂ ଆଦିକୋ ଚ ଅନତ୍ଥୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯାନି କାନିଚି ଭଯାନୀତି ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭଯପରାନୁୱାଦଭଯଦଣ୍ଡଭଯାଦୀନି ଲୋକେ ଲବ୍ଭମାନାନି ଯାନି କାନିଚି ଭଯାନି। ଉପଦ୍ଦୱାତି ଅନ୍ତରାଯା। ଉପସଗ୍ଗାତି ସରୀରେନ ସଂସଟ୍ଠାନି ୱିଯ ଉପରୂପରି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାନି ବ୍ଯସନାନି। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୂତି ଏକନ୍ତେନାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁଦସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏକଂସେନା’’ତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗହଣଯୋଗ୍ଗଂ ହରତିଯେୱ ଗଣ୍ହାତିଯେୱ। ୱାଚା ଏୱ ପରମା ଏତସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତି ୱଚୀପରମୋ। ତେନାହ ‘‘ୱଚନମତ୍ତେନେୱା’’ତିଆଦି। ଅନୁପ୍ପିଯନ୍ତି ତଙ୍କନଂ, ଯଂ ୱା ‘‘ରୁଚୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯେହି ସୁରାପାନାଦୀହି ଭୋଗା ଅପେନ୍ତି ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସୁ ତେସଂ ଅପାଯେସୁ ବ୍ଯସନହେତୂସୁ ସହାଯୋ ହୋତି।

୨୫୫।ହାରକୋଯେୱ ହୋତି, ନ ଦାଯକୋ, ତମସ୍ସ ଏକଂସତୋ ହାରକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସହାଯସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପକନ୍ତି ପୁପ୍ଫଫଲାଦି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପରିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଦତ୍ୱା, ବହୁଂ ପତ୍ଥେତି ବହୁଂ ମହଗ୍ଘଂ ୱତ୍ଥଯୁଗାଦିଂ ପଚ୍ଚାସୀସତି। ଦାସୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ମିତ୍ତସ୍ସ ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋ କଥଂ

ଅମିତ୍ତୋ ନାମ ଜାତୋତି ଆହ ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯସ୍ସ କିଞ୍ଚ କରୋତି ଅନତ୍ଥପରିହାରତ୍ଥଂ, ଅତ୍ତନୋ ମିତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ, ତଂ ସେୱତି। ଅତ୍ଥକାରଣାତି ୱଡ୍ଢିନିମିତ୍ତଂ, ଅଯମେତେସଂ ଭେଦୋ।

୨୫୬।ପରେତି ପରଦିୱସେ। ନ ଆଗତୋ ସୀତି ଆଗତୋ ନାହୋସି। ଖୀଣନ୍ତି ତାଦିସସ୍ସ, ଅସୁକସ୍ସ ଚ ଦିନ୍ନତ୍ତା। ସସ୍ସସଙ୍ଗହେତି ସସ୍ସତୋ କାତବ୍ବଧଞ୍ଞସଙ୍ଗହେ କତେ।

୨୫୭। ‘‘ଦାନାଦୀସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି କରୋମା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ସାଧୁ ସମ୍ମ କରୋମା’’ତି ଅନୁଜାନାତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘କଲ୍ୟାଣେପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଅତିଦିସତି। ନନୁ ଏୱଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଅଯଂ ମିତ୍ତୋ ଏୱ, ନ ଅମିତ୍ତୋ ମିତ୍ତପତିରୂପକୋତି? ଅନୁପ୍ପିଯଭାଣୀଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ସହାଯେନ ୱା ଦେସକାଲଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା କତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିରୋଧାଦିଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ‘‘କରୋମା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଯୋ ତଂ ଜାନନ୍ତୋ ଏୱ ‘‘ସାଧୁ ସମ୍ମ କରୋମା’’ତି ଅନୁପ୍ପିଯଂ ଭଣତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କଲ୍ୟାଣଂ ପିସ୍ସ ଅନୁଜାନାତୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କଲ୍ୟାଣେପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି।

୨୫୯।ମିତ୍ତପତିରୂପକା ଏତେ ମିତ୍ତାତି ଏୱଂ ଜାନିତ୍ୱା।

ସୁହଦମିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୦।ସୁନ୍ଦରହଦଯାତି ପେମସ୍ସ ଅତ୍ଥିୱସେନ ଭଦ୍ଦଚିତ୍ତା।

୨୬୧।ପମତ୍ତଂ ରକ୍ଖତୀତି ଏତ୍ଥ ପମାଦୱସେନ କିଞ୍ଚି ଅଯୁତ୍ତେ କତେ ତାଦିସେ କାଲେ ରକ୍ଖଣଂ ‘‘ଭୀତସ୍ସ ସରଣଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ତଂ ଗହିତନ୍ତି ତତୋ ଅଞ୍ଞମେୱ ପମତ୍ତସ୍ସ ରକ୍ଖଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଜ୍ଜଂ ପିୱିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗେହେ ଆରକ୍ଖଂ ଅସଂୱିହିତସ୍ସ ବହିଗମନମ୍ପି ପମାଦପକ୍ଖିକମେୱାତି ‘‘ସହାଯୋ ବହିଗତୋ ୱା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଯଂ ହରନ୍ତୋତି ଭଯଂ ପଟିବାହନ୍ତୋ। ଭୋଗହେତୁତାଯ ଫଲୂପଚାରେନ ଧନଂ ‘‘ଭୋଗ’’ନ୍ତି ୱଦତି। କିଚ୍ଚକରଣୀଯେତି ଖୁଦ୍ଦକେ, ମହନ୍ତେ ଚ କାତବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନେ।

୨୬୨।ନିଗୂହିତୁଂ ଯୁତ୍ତକଥନ୍ତି ନିଗୂହିତୁଂ ଛାଦେତୁଂ ଯୁତ୍ତକଥଂ, ନିଗୂହିତୁଂ ୱା ଯୁତ୍ତା କଥା ଏତସ୍ସାତି ନିଗୂହିତୁଂ ଯୁତ୍ତକଥଂ, ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ। ରକ୍ଖତୀତି ଅନାୱିକରୋନ୍ତୋ ଛାଦେତି। ଜୀୱିତମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅଞ୍ଞଂ ପରିଗ୍ଗହିତୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୨୬୩।ପସ୍ସନ୍ତେସୁ ପସ୍ସନ୍ତେସୂତି ଆମେଡିତୱଚନେନ ନିୱାରିଯମାନସ୍ସ ପାପସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ ଦୀପେତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋନ୍ତୋ ହି ପାପତୋ ୱିସେସେନ ନିୱାରେତବ୍ବୋ ହୋତି। ସରଣେସୂତି ସରଣେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଅଭିନ୍ନାନି କତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜ, ସରଣେସୁ ୱା ଉପାସକଭାୱେନ ୱତ୍ଥୂସୁ। ନିପୁଣନ୍ତି ସଣ୍ହଂ। କାରଣନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଭେଦଯୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ କମ୍ମନ୍ତି ଇମଂ ଦାନାଦିଭେଦଂ କୁସଲକମ୍ମଂ। ‘‘କମ୍ମ’’ନ୍ତି ସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସାପି ତସ୍ସ ‘‘ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ପଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ସଦ୍ଧାହିରୋତ୍ତପ୍ପାଲୋଭାଦିଗୁଣଧମ୍ମସମଙ୍ଗିତା ୱିଯ କୁସଲଭାୱୋ ଜୋତିତୋ ହୋତି। ସଦ୍ଧାଦଯୋ ହି ଧମ୍ମା ସଗ୍ଗଗାମିମଗ୍ଗୋ। ଯଥାହ –

‘‘ସଦ୍ଧା ହିରିଯଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଦାନଂ,

ଧମ୍ମା ଏତେ ସପ୍ପୁରିସାନୁଯାତା;

ଏତଞ୍ହି ମଗ୍ଗଂ ଦିୱିଯଂ ୱଦନ୍ତି,

ଏତେନ ହି ଗଚ୍ଛତି ଦେୱଲୋକ’’ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ୮।୩୨);

୨୬୪। ଭୱନଂ ସମ୍ପତ୍ତିୱଡ୍ଢନଂ ଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅଭୱୋତି ଆହ ‘‘ଅଭୱେନ ଅୱୁଡ୍ଢିଯା’’ତି। ପାରିଜୁଞ୍ଞନ୍ତି ଜାନି। ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ତମନୋ ନ ହୋତି ଅନୁକମ୍ପକଭାୱତୋ। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତଂ ଅଭୱଂ ଅତ୍ତନି ଆପତିତଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞତି। ଇଦାନି ତଂ ଭୱଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥାରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିରୂପୋତି ବୀଭଚ୍ଛୋ। ନ ପାସାଦିକୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସୁଜାତୋତି ସୁନ୍ଦରଜାତିକୋ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନୋ।

୨୬୫।ଜଲନ୍ତି ଜଲନ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗୀୱାତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ। ଭାସତୀତି ୱିରୋଚତି। ଯସ୍ମାସ୍ସ ଭଗୱତା ସୱିସେସଂ ୱିରୋଚନଂ ଲୋକେ ପାକଟଭାୱଞ୍ଚ

ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଜଲଂ ଅଗ୍ଗୀୱ ଭାସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯଦା ଅଗ୍ଗି ସୱିସେସଂ ୱିରୋଚତି, ଯତ୍ଥ ଚ ଠିତୋ ଦୂରେ ଠିତାନମ୍ପି ପଞ୍ଞାଯତି, ତଂ ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ରତ୍ତି''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଭମରସ୍ସେୱ ଇରୀଯତୋ''ତି ଏତେନେୱସ୍ସ ଭୋଗସଂହରଣଂ ଧମ୍ମିକଂ ଞାଯୋପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ତାନମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ। ରାସିଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଯଥାସ୍ସ ଧନଧଞ୍ଞାଦିଭୋଗଜାତଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତଂ ରାସିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ଇରୀଯତୋ ଆଯୂହନ୍ତସ୍ସ ଚ। ଚକ୍କପ୍ପମାଣନ୍ତି ରଥଚକ୍କପ୍ପମାଣଂ। ନିଚଯନ୍ତି ୱୁଦ୍ଧିଂ ପରିୱୁଦ୍ଧିଂ। ''ଭୋଗା ସନ୍ନିଚଯଂ ଯନ୍ତୀ''ତି କେଚି ପଠନ୍ତି।

ସମାହତ୍ୱାତି ସଂହରିତ୍ୱା। ଅଲଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ଅଲମେୱ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ, ଅଲଂ ୱିରଜ୍ଜିତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨। ୧୨୪, ୧୨୯, ୧୩୪, ୧୪୩) ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଜୋତେତି, ''ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୨୮) ପରିଯତ୍ତନ୍ତି। ଯୋ ୱେଠିତତ୍ତୋତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୨୧୭) ୱିଯ ଅତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ସଭାୱପରିଯାଯୋତି ତଂ ସକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯୁତ୍ତସଭାୱୋ''ତିଆଦିମାହ। ସଣ୍ଠପେତୁନ୍ତି ସମ୍ମା ଠପେତୁଂ, ସମ୍ପଦେୱ ପୱତ୍ତେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ୱିଭଜନ୍ତୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ତନୋ ଧନଂ ଚତୁଧା ୱିଭଜନ୍ତୋ ୱିଭଜନହେତୁ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତି ସୋଠଅସ କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତାନି ମେତ୍ତାଯ ଅଜୀରାପନେନ ପବନ୍ଧତି। ତେନାହ ''ଅଭେଜ୍ଜମାନାନି ଠପେତୀ''ତି । କଥଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚତୁଧା ଭୋଗାନଂ ୱିଭଜନେନ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀତି ଆହ ''ଯସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଦଦଂ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬)। ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଉପଭୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ, ଉପଯୁଞ୍ଜେଯ୍ଯ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣକପଣଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ଦାନୱସେନ ଚେୱ ଅଧିୱତ୍ଥଦେୱତାଦୀନଂ ପେତବଲିୱସେନ, ନ୍ହାପିତାଦୀନଂ ୱେତନୱସେନ ଚ ୱିନିଯୋଗୋପି ଉପଯୋଗୋ ଏୱ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ଇମେସୁ ପନା''ତିଆଦି ଆଯୋ ନାମ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ୱଯତୋ ଚତୁଗ୍ଗୁଣୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞଥା ୱଯୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ନ ସନ୍ତାନେଯ୍ଯ, ନିଧେଯ୍ଯ, ଭାଜେଯ୍ଯ ଚ ଅସମ୍ଭତେତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱୀହି କମ୍ମଂ ପଯୋଜଯେ''ତି। ନିଧେତ୍ୱାତି ନିଦହିତ୍ୱା, ଭୂମିଗତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଜାଦିୱସେନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଗ୍ଗିଉଦକଚୋରଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନ୍ହାପିତାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କୁଲାଲରଜକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଛଦ୍ଦିସାପଟିଚ୍ଛାଦନକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା

୨୬୬।ଚତୂହି କାରଣେହୀତି ନ ଛନ୍ଦଗମନାଦୀହି ଚତୂହି କାରଣେହି । ଅକୁସଲଂ ପହାଯାତି ''ଚତ୍ତାରୋ କମ୍ମକିଲେସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅକୁସଲଞ୍ଚେୱ ଅଗତିଗମନାକୁସଲଞ୍ଚ ପଜହିତ୍ୱା। ଛହି କାରଣେହୀତି ସୁରାପାନାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେହି ଛହି କାରଣେହି। ସୁରାପାନାନୁଯୋଗାଦିଭେଦଂ ଛବ୍ବିଧଂ ଭୋଗାନଂ ଅପାଯମୁଖଂ ୱିନାସମୁଖଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସୋଠଅସ ମିତ୍ତାନୀତି ଉପକାରାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ, ପମତ୍ତରକ୍ଖଣାଦିକିଚ୍ଚୱିସେସୱସେନ ପଚ୍ଚେକଂ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ କତ୍ୱା ସୋଠଅସୱିଧେ କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତୋ ଭଜନ୍ତୋ। ସତ୍ଥୱାଣିଜ୍ଜାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ପହାଯ ଞାଯେନେୱ ୱତ୍ତନତୋ ଧମ୍ମିକେନ ଆଜୀୱେନ ଜୀୱତି। ନମସ୍ସିତବ୍ବାତି ଉପକାରୱସେନ, ଗୁଣୱସେନ ଚ ନମସ୍ସିତବ୍ବା ସବ୍ବଦା ନତେନ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତିତବ୍ବା। ଦିସା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଆଗମନଭଯନ୍ତି ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା, ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅନତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଭାଯନ୍ତି ଏତସ୍ମାତି ''ଭଯ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯେନ କାରଣେନ ମାତାପିତୁଆଦଯୋ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭାୱେନ ଅପଦିଟ୍ଠା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବୁପକାରିତାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଅତ୍ଥସରିକ୍ଖତାଯ ନେସଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ମାତାପିତରୋ ପୁତ୍ତାନଂ ପୁରତ୍ଥିମଭାୱେନ ତାୱ ଉପକାରିଭାୱେନ ଦିସ୍ସନତୋ, ଅପଦିସ୍ସନତୋ ଚ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା। ଆଚରିଯା ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଭାୱେନ, ହିତାହିତଂ ପତିକୁସଲଭାୱେନ ଦକ୍ଖିଣାରହତାଯ ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା। ଇମିନା ନଯେନ ''ପଚ୍ଛିମା ଦିସା''ତିଆଦୀସୁ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଘରାୱାସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ତେ ତେ ଚ କିଚ୍ଚୱିସେସା ଯଥାଉପ୍ପତିତଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତେ ତେ ଦୁକ୍ଖୱିସେସେ ଉତ୍ତରତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଦାସକମ୍ମକରା ସାମିକସ୍ସ ପାଦାନଂ ପଯିରୁପାସନୱସେନ ଚେୱ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସନ୍ତିକାୱଚରା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପାଦମୂଲେ ପତିଟ୍ଠାନୱସେନା''ତି। ଗୁଣେହୀତି ଉପରିଭାୱାୱହେହି ଗୁଣେହି। ଉପରି ଠିତଭାୱେନାତି ସଗ୍ଗମଗ୍ଗେ ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗେ ଚ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱେନ।

୨୬୭।ଭତୋତି ପୋସିତୋ, ତଂ ପନ ଭରଣଂ ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୁଖପଚ୍ଚଯୂପହରଣେନ ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯାପହରଣେନ ଚ ତେହି ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଥଞ୍ଞଂ ପାଯେତ୍ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜଗ୍ଗିତୋତି ପଟିଜଗ୍ଗିତୋ। ତେତି ମାତାପିତରୋ।

ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକଂ ଖେତ୍ତାଦିଂ ଅୱିନାସେତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଂ ତେସଂ ପରମ୍ପରାଯ ଠିତିଯା କାରଣଂ ହୋତୀତି ''ତଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ କୁଲୱଂସଂ ସଣ୍ଠପେତି ନାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧମ୍ମିକୱଂସତୋତି ''କୁଲପ୍ପଦେସାଦିନା ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଏକଂ ପୁରିସଂ ଘଟେତ୍ୱା ୱା ଗୀୱାଯଂ ୱା ହତ୍ଥେ ୱା ବନ୍ଧମଣିଯଂ ୱା

ହାରେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦିନା ପୱତ୍ତଅଧମ୍ମିକପୱେଣିତୋ। ହାରେତ୍ୱାତି ଅପନେତ୍ୱା ତଂ ଗାହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତ୍ୱା। ମାତାପିତରୋ ତତୋ ଗାହତୋ ୱିୱେଚନେନେୱ ହି ଆୟତିଂ ତେସଂ ପରମ୍ପରାହାରିକା ସିୟା। ଧମ୍ମିକୱଂସେତି ହିଂସାଦିୱିରତିୟା ଧମ୍ମିକେ ୱଂସେ ଧମ୍ମିକାୟ ପୱେଣିୟଂ। ଠପେନ୍ତୋତି ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସଲାକଭତ୍ତଦାନାଦୀନି ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା।

ଦାୟଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାମୀତି ଏତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଦାୟପଟିଲାଭସ୍ସ ୟୋଗ୍ଗଭାୱେନ ୱତ୍ତମାନୋୟେୱ ଦାୟଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜତି ନାମ, ନ ଇତରୋ, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମାତାପିତରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାରକେତି ପୁତ୍ତେ। ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ପତ୍ୱାତି ‘‘ପୁତ୍ତସ୍ସ ଚଜୱିସ୍ସଜ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଆଗତଂ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ଆଗମ୍ମ। ଦାୟଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାମୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଦାୟଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାମୀ’’ ତି ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ। ତତିୟଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ମତଦିୱସତୋ ତତିୟଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ।

ପାପତୋ ନିୱାରଣଂ ନାମ ଅନାଗତୱିସୟଂ। ସମ୍ପତ୍ତୱତ୍ଥୁତୋପି ହି ନିୱାରଣଂ ୱୀତିକ୍କମେ ଅନାଗତେ ଏୱ ସିୟା, ନ ୱତ୍ତମାନେ। ନିବ୍ବତ୍ତିତା ପନ ପାପକିରିୟା ଗରହଣମତ୍ତପଟିକାରାତି ଆହ ‘‘କତମ୍ପି ଗରହନ୍ତୀ’’ତି। ନିୱେସେନ୍ତୀତି ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ମାତାପିତରୋ ଅନୱଜ୍ଜମେୱ ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୁଦ୍ଦାଗଣନାଦିସିପ୍ପ’’ନ୍ତି। ରୂପାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭୋଗପରିୱାରାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନୁରୂପେନାତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକେନ।

ନିଚ୍ଚଭୂତୋ ସମୟୋ ଅଭିଣ୍ହକରଣକାଲୋ। ଅଭିଣ୍ହତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ନିଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ନିଚ୍ଚପହଂସିତୋ ନିଚ୍ଚପହଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ୟୁତ୍ତପତ୍ତକାଲୋ ଏୱ ସମୟୋ କାଲସମୟୋ। ‘‘ଉଟ୍ଠାୟ ସମୁଟ୍ଠାୟା’’ତି ଇମିନାସ୍ସ ନିଚ୍ଚମେୱ ଦାନେ ତେସଂ ୟୁତ୍ତପୟୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ସିଖାଠପନଂ ଦାରକକାଲେ। ଆୱାହୱିୱାହଂ ପୁତ୍ତଧୀତୂନଂ ୟୋବ୍ବନପ୍ପତ୍ତକାଲେ।

ତଂ ଭୟଂ ୟଥା ନାଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ପିହିତା ହୋତି ‘‘ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା’’ତି ୱିଭତ୍ତିଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା ୟୋଜନା। ୟଥା ପନ ତଂ ଭୟଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ୟଥା ଚ ନାଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ତଦୁଭୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଚେ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନାତି ‘‘ଭତୋ ନେ ଭରିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ଉତ୍ତସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅକାରଣେନ ଚେୱ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିୟା ଅକରଣେନ ଚ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନା ପୁତ୍ତା ଅସ୍ସୁ। ଏତଂ ଭୟନ୍ତି ଏତଂ ‘‘ମାତାପିତୂନଂ ଅପ୍ପତିରୂପାତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଗରହିତବ୍ବତାଭୟଂ, ପରୱାଦଭୟ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ପୁତ୍ତେସୁ। ପୁତ୍ତାନଂ ନାନୁରୂପାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଏତଂ ଭୟଂ ପୁତ୍ତାନଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାତି ଏୱଂ ଇଧାପି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତାଦିସାନଞ୍ହି ମାତାପିତୂନଂ ପୁତ୍ତାନଂ ୱୋୱାଦାନୁସାସନିୟୋ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତା ତେସଂ ଦାତବ୍ବା ଏୱାତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ପୁତ୍ତାନଞ୍ହି ୱସେନାୟଂ ଦେସନା ଅନାଗତା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନେସୁ ଉଭୋସୁ ଅତ୍ତନୋ, ମାତାପିତୂନଞ୍ଚ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକତାୟ ସବ୍ବଂ ଭୟଂ ନ ହୋତି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନତ୍ତା। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ହୋତି ତତ୍ଥ କାତବ୍ବପଟିସନ୍ଥାରସ୍ସ ସମ୍ପଦେୱ କତତ୍ତା। ଖେମାତି ଅନୁପଦ୍ଦୱା। ୟଥାୱୁତ୍ତସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅକରଣେନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୌପଦ୍ଦୱା କରଣେନ ନ ହୋନ୍ତୀତି।

‘‘ନ ଖୋ ତେ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଠହୋ ଭଗୱତା ତଦା ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତୋ ପରମ୍ପରାଗତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱା ସିଙ୍ଗାଲକଂ ଏତଦୱୋଚା’’ତି। ଅୟଞ୍ହୀତି ଏତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ। ତଥା ହି ‘‘ନୋ ଅଞ୍ଞା’’ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥଦିସଂ ନିୱତ୍ତେତି।

୨୬୮। ଆଚରିୟଂ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠାନୱଚନେନେୱ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦିସାମୀଚିକିରିୟା ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଉପଟ୍ଠାନେନାତି ପୟିରୁପାସନେନ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂଉପଟ୍ଠାନଗମନେନାତି ପାତୋ, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ, ସାୟନ୍ତି ତୀସୁ କାଲେସୁ ଉପଟ୍ଠାନତ୍ଥଂ ଉପଗମନେନ। ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପନ ଉପଗମନଂ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତୋଗଧଂ ପୟୋଜନୱସେନ ଗମନଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ସୋତୁଂ ଇଚ୍ଛା ସୁସ୍ସୂସା, ସା ପନ ଆଚରିୟେ ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖେ ଚ ଆଦରଗାରୱପୁବ୍ବିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇମିନା ସିପ୍ପେନ ସିକ୍ଖିତେନ ଏୱରୂପଂଗୁଣଂ ପଟିଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତଥାଭୂତଞ୍ଚ ତଂ ସୱନଂ ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ସୱନେନା’’ତି। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅସଦ୍ଦହିତ୍ୱା…ପେ… ନାଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅୱସେସଖୁଦ୍ଦକପାରିଚରିୟାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିଭଜନଂ ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନ୍ତେୱାସିକେନ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆସନପଞ୍ଞାପନଂ ବୀଜନନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନ୍ତେୱାସିକୱତ୍ତନ୍ତି ଅନ୍ତେୱାସିକେନ ଆଚରିୟମ୍ହି ସମ୍ମାୱତ୍ତିତବ୍ବୱତ୍ତଂ। ସିପ୍ପପଟିଗ୍ଗହଣେନାତି ସିପ୍ପଗନ୍ଥସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉଗ୍ଗହଣେନ। ତସ୍ସ ହି ସୁଟ୍ଠୁ ଉଗ୍ଗହଣେନ ତଦନୁସାରେନସ୍ସ ପୟୋଗୋପି ସମ୍ପଦେୱ ଉଗ୍ଗହିତୋ ହୋତୀତି। ତେନାହ ‘‘ଥୋକଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ସୁୱିନୀତଂ ୱିନେନ୍ତୀତି ଇଧ ଆଚାରୱିନୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସିପ୍ପସ୍ମିଂ ପନ ସିକ୍ଖାପନୱିନୟୋ ‘‘ସୁଗ୍ଗହିତଂ ଗାହାପେନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ସଙ୍ଗହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ତେ ନିସୀଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି। ଆଚରିୟା ହି ନାମ ଅନ୍ତେୱାସିକେ ନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେ ଏୱ ୱିନେନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ସମ୍ପରାୟିକେପୀତି ଆହ

‘‘ପାପମିତ୍ତା ଓଜ୍ଜେତବ୍ବା’’ତି। ସିପ୍ପଗନ୍ଥସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ନାମ ଯାଓଦେଓ ପଯୋଗସମ୍ପାଦନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାପେନ୍ତୀ’’ତି। ମିତ୍ତାମଚ୍ଚେସୂତି ଅତ୍ତନୋ ମିତ୍ତାମଚ୍ଚେସୁ। ପଟିଯାଦେନ୍ତୀତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନଂ ମମତ୍ତଓସେନ ପଟିଯାଦେନ୍ତି। ‘‘ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ’’ତିଆଦିନା ହି ଅତ୍ତନୋ ପରିଗ୍ଗହିତଦସ୍ସନମୁଖେନ ଚେଓ ‘‘ବହୁସ୍ସୁତୋ’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ଗୁଣପରିଗ୍ଗଣ୍ହନମୁଖେ ଚ ତଂ ତେସଂ ପଟିଯାଦେନ୍ତି। ସବ୍ବଦିସାସୁ ରକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତି ଚାତୁଦ୍ଦିସଭାଓସମ୍ପାଦନେନସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଖଜୀଓିଭାଓସାଧନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ସତ୍ତାନଞ୍ହି ଦୁଓିଧା ସରୀରରକ୍ଖା ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସ୍ସଯପଟିଘାତେନ, ବାହିରପରିସ୍ସଯପଟିଘାତେନ ଚ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସ୍ସଯୋ ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଭେଦୋ, ସୋ ଲାଭସିଦ୍ଧିଯା ପଟିହଞ୍ଞତି ତାଯ ତଜ୍ଜାପରିହାରସଂଓିଧାନତୋ। ବାହିରପରିସ୍ସଯୋ ଚୋରଅମନୁସ୍ସାଦିହେତୁକୋ, ସୋ ଓିଜ୍ଜାସିଦ୍ଧିଯା ପଟିହଞ୍ଞତି ତାଯ ତଜ୍ଜାପରିହାରସଂଓିଧାନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଦିସ’’ନ୍ତିଆଦି।

ପୁବ୍ବେ ‘‘ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋ ହୀ’’ତିଆଦିନା ସିପ୍ପସିକ୍ଖାପନେନେଓ ଲାଭୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦିସାସୁ ପରିତ୍ତାଣକରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଇଦାନି ‘‘ଯଂ ୱା ସୋ’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଓସେନ ଗୁଣକିତ୍ତନମୁଖେନ ପଗ୍ଗଣ୍ହନେନପି ଲାଭୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅଯମେତେସଂ ଓିକପ୍ପାନଂ ଭେଦୋ। ସେସନ୍ତି ‘‘ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ହୋତୀ’’ତିଆଦିକଂ ପାଠଇଆଗତଂ, ‘‘ଏଓଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା’’ତିଆଦିକଂ ଅଟ୍ଠକଥାଗତଞ୍ଚ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଦୁତିଯଦିସାୱାରେ। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ପୁବ୍ବେ ପଠମଦିସାୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ।

୨୬୯।ସମ୍ମାନନା ନାମ ସମ୍ଭାଓନା, ସା ପନ ଅତ୍ଥଚରିଯାଲକ୍ଖଣା ଚ ଦାନଲକ୍ଖଣା ଚ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଟ୍ଠାନେହେଓ ସଙ୍ଗହିତାତି ପିଯଓଚନଲକ୍ଖଣଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ଭାଓିତକଥାକଥନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓିଗତମାନନା ଓିମାନନା, ନ ଓିମାନନା ଅଓିମାନନା, ଓିମାନନାଯ ଅକରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଦାସକମ୍ମକରାଦଯୋ’’ତିଆଦି। ସାମିକେନ ହି ଓିମାନିତାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ସବ୍ବୋ ପରିଜନୋ ଓିମାନେତିଯେଓ । ପରିଚରନ୍ତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିଚରନ୍ତୋ। ତଂ ଅତିଚରତି ନାମ ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଗିହିନିଂ ଅତିମଞ୍ଞିତ୍ୱା ଅଗଣେତ୍ୱା ୱତ୍ତନତୋ। ଇସ୍ସରିଯୱୋସ୍ସଗ୍ଗେନାତି ଏତ୍ଥ ଯାଦିସୋ ଇସ୍ସରିଯୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଗିହିନିଯା ଅନୁଚ୍ଛଓିକୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭତ୍ତଗେହେ ଓିସ୍ସଟ୍ଠେ’’ତି ଆହ। ଗେହେ ଏଓ ଠତ୍ୱା ଓିଚାରେତବ୍ବମ୍ପି ହି କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ କୁଲିତ୍ଥିଯା ଭାରୋ ନ ହୋତି, ସାମିକସ୍ସେଓ ଭାରୋ, ତତୋ ଆଗତସାପତେଯ୍ୟଂ ପନ ତାଯ ସୁଗୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବଂ ହୋତି। ‘‘ସବ୍ବଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଓିସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଏତା ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତ୍ଥିଯୋ ନାମ ପୁତ୍ତଲାଭେନ ଓିଯ ମହଗ୍ଘଓିପୁଲାଲଙ୍କାରଲାଭେନପି ନ ସନ୍ତୁସ୍ସନ୍ତେୱାତି ତାସଂ ତୋସନଂ ଅଲଙ୍କାରଦାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଓିଭଓାନୁରୂପେନା’’ତି।

କୁଲିତ୍ଥିଯା ସଂଓିହିତକ୍କମ୍ମନ୍ତା ନାମ ଆହାରସମ୍ପାଦନଓିଚାରପ୍ପକାରାତି ଆହ ‘‘ଯାଗୁଭତ୍ତପଚନକାଲାଦୀନି’’ତିଆଦି। ସମ୍ମାନନାଦୀହି ଯଥାରହଂ ପିଯଓଚନେହି ଚେଓ ଭୋଜନଦାନାଦୀହି ଚ ପହେଣକପେସନାଦୀହି ଅଞ୍ଞତୋ, ତତ୍ଥେଓ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଣ୍ଣାକାରସ୍ସ ଛଣଦିଓସାଦୀସୁ ପେସେତବ୍ବପିଯଭଣ୍ଡେହି ଚ ସଙ୍ଗହିତପରିଜନା। ଗେହସାମିନିଯା ଅନ୍ତୋଗେହଜନୋ ନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଗହିତୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧ ପରିଜନୋ ନାମ… ପେ… ଞାତିଜନୋ’’ତି। ଆଭତଧନନ୍ତି ବାହିରତୋ ଅନ୍ତୋଗେହଂ ପଓେସିତଧନଂ। ଗିହିନିଯା ନାମ ପଠମଂ ଆହାରସମ୍ପାଦନେ କୋସଲ୍ଲଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା, ତତୋ ସାମିକସ୍ସ ଇତ୍ଥିଜନାଯତ୍ତେସୁ କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚେସୁ, ତତୋ ପୁତ୍ତାନଂ ପରିଜନସ୍ସ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚେସୂତି ଆହ ‘‘ଯାଗୁଭତ୍ତସମ୍ପାଦନାଦୀସୂ’’ତିଆଦି। ‘‘ନିକ୍କୋସଜ୍ଜା’’ତି ୱତ୍ୱା ତମେଓ ନିକ୍କୋସଜ୍ଜତଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ଓିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ତତିଯଦିସାୱାରେ। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ପଠମଦିସାୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ। ଇତି ଭଗୱା ‘‘ପଚ୍ଛିମା ଦିସା ପୁତ୍ତଦାରା’’ତି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାପି ଦାରଓସେନେଓ ପଚ୍ଛିମଂ ଦିସଂ ଓିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନ ପୁତ୍ତଓସେନ। କସ୍ମା? ପୁତ୍ତା ହି ଦାରକକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ମାତୁ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନେନେଓ ଅନୁଗ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି ଅନୁକମ୍ପିତା, ଓିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତକାଲେ ପନ ଯଥା ତେପି ତଦା ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବା, ସ୍ୱାଯଂ ଓିଧି ‘‘ପାପା ନିୱାରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ପଠମଦିସାୱାରେ ଦସ୍ସିତୋ ଏୱାତି କିଂ ପୁନ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନେନାତି। ଦାନାଦିସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

୨୭୦। ଚତ୍ତାରିପି ଠାନାନି ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପଞ୍ଚମମେଓ ଠାନଂ ଓିୱରିତୁଂ ‘‘ଅଓିସଂୱାଦନତାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ନାମଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ସହାଯୋ ଅତ୍ଥିକଭାୱେନ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ନାମଂ କଥେତି। ଅଓିସଂୱାଦେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଦୁଓିଧଂ ଅଓିସଂୱାଦନଂ ୱାଚାଯ, ପଯୋଗେନ ଚାତି ତଂ ଦୁଓିଧମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦମ୍ପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦାନେନା’’ତି ଚ ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଇତରସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁଓସେନପି ଅଓିସଂୱାଦେତ୍ୱା ସଙ୍ଗଣ୍ହନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ, ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ ଚ। ଅପରା ପଚ୍ଛିମା ପଜା ଅପରପଜା, ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱା ପଜା ଅପରପଜା। ପଟିପୂଜନା ନାମ ମମାଯନା, ସକ୍କାରକିରିଯା ଚାତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେଲାଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମମାଯନ୍ତୀତି ମମତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି।

୨୭୧।ଯଥାବଲଂ କମ୍ମନ୍ତସଂଓିଧାନେନାତି ଦାସକମ୍ମକରାନଂ ଯଥାବଲଂ ବଲାନୁରୂପଂ ତେସଂ ତେସଂ କମ୍ମନ୍ତାନଂ ସଂଓିଦହନେନ ଓିଚାରଣେନ, କାରାପନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଦହରେହୀ’’ତିଆଦି। ଭତ୍ତୱେତନାନୁପ୍ପଦାନେନାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦାସକମ୍ମକରସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ଭତ୍ତସ୍ସ, ୱେତନସ୍ସ ଚ

ପଦାନେନ । ତେନେୱାହ “ଅଯଂ ଖୁଦ୍ଦକପୁତ୍ତୋ”ତିଆଦି। ଭେସଜ୍ଜାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସପ୍ପାଯାହାରୱସନଟ୍ଠାନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସାତଭାୱୋ ଏୱ ରସାନଂ ଅଚ୍ଛରିଯତାତି ଆହ “ଅଚ୍ଛରିଯେ ମଧୁରରସେ”ତି। ତେସନ୍ତି ଦାସକମ୍ମକରାନଂ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେନାତି କମ୍ମକରଣତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ। ୱେଲଂ ଞତ୍ୱାତି “ପହାରାୱସେସୋ, ଉପଡ୍ଢପହାରାୱସେସୋ ୱା ଦିୱସୋ”ତି ୱେଲଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଯୋ କୋଚି ମହୁସ୍ସୱୋ ଛଣୋ ନାମ। କତ୍ତିକୁସ୍ସୱୋ, ଫଗ୍ଗୁଣୁସ୍ସୱୋତି ଏୱଂ ନକ୍ଖତ୍ତସଲ୍ଲକ୍ଖିତୋ ମହୁସ୍ସୱୋ ନକ୍ଖତ୍ତଂ।ପୁବ୍ବୁଟ୍ଠାଯିତା, ପଚ୍ଛାନିପାତିତା ଚ ମହାସୁଦସ୍ସନେ ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଇଧ ଅନାମଟ୍ଠା।

ଦିନ୍ନାଦାଯିନୋତି ପୁବ୍ବପଦାୱଧାରଣୱସେନ ସାୱଧାରଣୱଚନନ୍ତି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଚୋରିକାଯ କିଞ୍ଚି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ “ସାମିକେହି ଦିନ୍ନସ୍ସେୱ ଆଦାଯିନୋ”ତି। ନ ମଯ୍ହଂ କିଞ୍ଚି ଲଭାମାତି ଅନୁଜ୍ଝାଯିତ୍ୱାତି ପଟିସେଧଦ୍ୱଯେନ ତେହି ଲଦ୍ଧସ୍ସ ଲାଭଂ ଦସ୍ସେତି। “କିଂ ଏତସ୍ସ କମ୍ମେନ କତେନାତି ଅନୁଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା”ତି ଇଦଂ ତୁଟ୍ଠହଦଯତାଯ କାରଣଦସ୍ସନଂ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ। ତୁଟ୍ଠହଦଯତାଦସ୍ସନମ୍ପି କମ୍ମସ୍ସ ସୁକତକାରିତାଯ କାରଣଦସ୍ସନଂ। କିତ୍ତି ଏୱ ୱଣ୍ଣୋ କିତ୍ତିୱଣ୍ଣୋ, ତଂ କିତ୍ତିୱଣ୍ଣଂ ଗୁଣକଥଂ ହରନ୍ତି, ତଂ ତଂ ଦିସଂ ଉପାହରନ୍ତୀତି କିତ୍ତିୱଣ୍ଣହରା। ତଥା ତଥା କିତ୍ତେତବ୍ବତୋ ହି କିତ୍ତି, ଗୁଣୋ, ତେସଂ ୱଣ୍ଣନଂ କଥନଂ ୱଣ୍ଣୋ। ତେନାହ “ଗୁଣକଥାହାରକା”ତି।

୨୭୨। କାରଣଭୂତା ମେତ୍ତା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତାନି, କାଯକମ୍ମାଦୀନି। ଯାନି ପନ ତାନି ଯଥା ଯଥା ଚ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ତତ୍ଥା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। “ୱିହାରଗମନ”ନ୍ତିଆଦୀସୁ “ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା”ତି ପଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅନାୱଟଦ୍ୱାରତାଯାତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱାରଂ ନାମ ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯତା ଦାନସ୍ସ ମୁଖଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ସତୋ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଦାତୁକାମତା ଅନାୱଟତା ଏୱଞ୍ହି ଘରମାୱସନ୍ତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଗେହଦ୍ୱାରେ ପିହିତେପି ଅନାୱଟଦ୍ୱାରୋ ଏୱ, ଅଞ୍ଞଥା ଅପିହିତେପି ଘରଦ୍ୱାରେ ଆୱଟଦ୍ୱାରୋ ଏୱାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ “ତତ୍ଥା”ତିଆଦି। ୱିୱରିତ୍ୱାପି ୱସନ୍ତୋତି ୱଚନସେସୋ। ପିଦହିତ୍ୱାପୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। “ସୀଲୱନ୍ତେସୂ”ତି ଇଦଂ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦକ୍ଖିଣୱିସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। କରୁଣାଖେତ୍ତେପି ଦାନେନ ଅନାୱଟଦ୍ୱାରତା ଏୱ। “ସନ୍ତଞ୍ଞେୱା”ତି ଇମିନା ଅସନ୍ତଂ ନତ୍ଥିୱଚନଂ ପୁଚ୍ଛିତପଟିୱଚନଂ ୱିଯ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ଥିକାନଂ ଚିତ୍ତମଦ୍ଦୱକରଣତୋ। “ପୁରେଭତ୍ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବକ”ନ୍ତି ଇଦଂ ଯାୱକାଲିକେ ଏୱ ଆମିସଭାୱସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

“ସବ୍ବେ ସତ୍ତା”ତି ଇଦଂ ତେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ପକ୍ଖପାତାଭାୱଦୀପନତୋ, ଓଧିସୋ ଫରଣାଯପି ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ଲଦ୍ଧୂନତୋ। ଯାଯ କୁସଲାଭିୱଡ୍ଢିଆକଙ୍ଖାଯ ତେସଂ ଉପଟ୍ଠାକାନଂ, ତଥା ନେସଂ ଗେହପୱିସନଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ “ପୱିସନ୍ତାପି କଲ୍ଯାଣେନ ଚେତସା ଅନୁକମ୍ପନ୍ତି ନାମା”ତି। ସୁତସ୍ସ ପରିଯୋଦାପନଂ ନାମ ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାତମୱିଧମନେନ ୱିସୋଧନନ୍ତି ଆହ “ଅତ୍ଥଂ କଥେତ୍ୱା କଙ୍ଖଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୀ”ତି। ସୱନଂ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯାୱଦେୱ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନାଯ ଅସତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ନିରତ୍ଥକଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ସୁତସ୍ସ ପରିଯୋଦାପନଂ ନାମ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜାପନନ୍ତି ଆହ “ତଥତ୍ତାଯ ୱା ପଟିପଜ୍ଜାପେନ୍ତୀ”ତି।

୨୭୩।ଅଲମତ୍ତୋତି ସମତ୍ଥସଭାୱୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ସମତ୍ଥୋ ଏୱାତି “ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସନସମତ୍ଥୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିସାନମସ୍ସନଟ୍ଠାନେତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦିସାନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନସଞ୍ଞିତେ ନମସ୍ସନକାରଣେ। ପଣ୍ଡିତୋ ହୁତ୍ୱା କୁସଲୋ ଛେକୋ ଲଭତେ ଯସନ୍ତି ଯୋଜନା। ସଣ୍ହଗୁଣଯୋଗତୋ ସଣ୍ହୋ, ସଣ୍ହଗୁଣୋତି ପନେତ୍ଥ ସୁଖୁମନିପୁଣପଞ୍ଞା, ମୁଦୁୱାଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ସୁଖୁମ…ପେ… ଭଣନେନ ୱା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିସାନମସ୍ସନଟ୍ଠାନେନାତି ଯେନ ଞାଣେନ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଛ ଦିସା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ନମସ୍ସତି ନାମ, ତଂ ଞାଣଂ ଦିସାନମସ୍ସନଟ୍ଠାନଂ, ତେନ ପଟିଭାନୱା। ତେନ ହି ତଂତଂକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତପତ୍ତୱସେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଇଧ “ପଟିଭାନୱା”ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିୱାତୱୁତ୍ତୀତି ପଣିପାତସୀଲୋ। ଅତ୍ଥଦ୍ଧୋତି ନ ଥଦ୍ଧୋ ଥମ୍ଭରହିତୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଲକ୍ଖଣେନ ଥମ୍ଭିତଭାୱେନ ୱିରହିତୋ। ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନୋତି କାଯିକେନ ୱୀରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ନିରନ୍ତରକରଣୱସେନାତି ଆରଦ୍ଧସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ସତତକାରିତାୱସେନ। ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଞ୍ଞାଯାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚେ ଉପଟ୍ଠିତେ ଠାନସୋ ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପଞ୍ଞାଯ।

ସଙ୍ଗହକରୋତି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକୋ। ମିତ୍ତକରୋତି ମିତ୍ତଭାୱକରୋ, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ମିତ୍ତେ ପରିଯେସନକୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ମିତ୍ତଗୱେସନୋ”ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱଦଂ ୱଚନଂ ଜାନାତୀତି ୱଦଞ୍ଞୂତି ଆହ “ପୁବ୍ବକାରିନା ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ଜାନାତୀ”ତି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସହାଯକସ୍ସା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ଯଥାପୱତ୍ତାଯ ୱାଚାଯ ଜାନନେ ୱଦଞ୍ଞୁତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତାଯ ୱାଚାଯ ଜାନନେପି ୱଦଞ୍ଞୁତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅପିଚା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। “ଯେନ ଯେନ ୱା ପନା”ତିଆଦିନା ୱଚନୀଯତ୍ଥତଂ ୱଦଞ୍ଞୂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ନେତାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପାପେତା। ତେନାହ “ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ନେତା”ତି। ନେତି ତଂ ତମତ୍ଥନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ନେତୀତି ଅନୁ ଅନୁ ନେତି, ତଂ ତମତ୍ଥନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା।

ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦାନାଦୀହି ସଙ୍ଗହେହି ସଙ୍ଗହେତବ୍ବେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ଆଣିଯାତି ଅକ୍ଖସୀସଗତାଯ ଆଣିଯା। ଯାଯତୋତି ଗଚ୍ଛତୋ। ପୁତ୍ତକାରଣାତି ପୁତ୍ତନିମିତ୍ତଂ। ପୁତ୍ତହେତୁକଞ୍ହି ପୁତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବଂ ମାନଂ ୱା ପୂଜଂ ୱା।

ଉପଯୋଗୱଚନେତି ଉପଯୋଗଙ୍ଢୋ। ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଅଙ୍ଢୋ। ଉପଯୋଗୱଚନେ ୱା ୱତ୍ତଙ୍କେ। ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ସମ୍ମା ପେକ୍ଖନ୍ତୀତି ସମ୍ମଦେୱ କାତଙ୍କେ ପେକ୍ଖନ୍ତି। ପସଂସନୀଯାତି ପସଂସିତଙ୍କା। ଭୱନ୍ତି ଏତେ ସଙ୍ଗହେତଙ୍କେ ତଙ୍ଢ ପୁଗ୍ଗଲେ ଯଥାରହଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୭୪।‘‘ଇତି ଭଗୱା’’ତିଆଦି ନିଗମନଂ। ଯା ଦିସାତି ଯା ମାତାପିତୁଆଦିଲକ୍ଖଣା ପୁରଙ୍ଥିମାଦିଦିସା। ନମସ୍ସାତି ନମସ୍ସେୟ୍ୟାସୀତି ଅଙ୍ଢୋ ‘‘ଯଥା କଥଂ ପନା’’ତିଆଦିକାଯ ଗହପତିପୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସେନ ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ପୁଚ୍ଛାଯ ଠତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକଥିତଂ ନଙ୍ଥି ଗିହୀହି କତ୍ତଙ୍କକମ୍ମେ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୱସେସତୋ କଥିତତ୍ତା। ମାତାପିତୁଆଦୀସୁ ହି ତେହି ଚ ପଟିପଜ୍ଜିତଙ୍କପଟିପତ୍ତିଯା ନିରୱସେସତୋ କଥନେନେୱ ରାଜାଦୀସୁପି ପଟିପଜ୍ଜିତଙ୍କୱିଧି ଅଙ୍ଢତୋ କଥିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି। ଗିହିନୋ ୱିନୀଯନ୍ତି, ୱିନଯଂ ଉପେନ୍ତି ଏତେନାତି ଗିହିୱିନଯୋ। ଯଥାନୁସିଟ୍ଠନ୍ତି ଯଥା ଇଧ ସଙ୍ଥାରା ଅନୁସିଟ୍ଠଂ ଗିହିଚାରିତ୍ତଂ , ତଥା ତେନ ପକାରେନ ତଂ ଅୱିରାଧେତ୍ୱା। ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ପାଟିକଙ୍ଖାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମଙ୍ଢେହି ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ଇଚ୍ଛିତଙ୍କା ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱିନୀତି।

ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନଙ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୯। ଆଟାନାଟିୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ପଠମଭାଣଵାରଵଣ୍ଣନା

୨୭୫। ‘‘ଚତୁଦ୍ଦିସଂ ରକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ଵା’’ତି ଇଦଂ ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଠପିତଂ ରକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ତଦୁଭୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅସୁରସେନାୟା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ହି ଅଧିକାରେ, ଅତ୍ତନୋ ରକ୍ଖାୟ ଚ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନେନ ତେସଂ ଇଦଂ ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଆରକ୍ଖଟ୍ଠପନଂ। ଯଞ୍ହି ତଂ ଅସୁରସେନାୟ ପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ଦେଵପୁରେ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସକ୍କସ୍ସ ଦେଵାନମିନ୍ଦସ୍ସ ଆରକ୍ଖଟ୍ଠପନଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିକାରେ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ। ଯଂ ପନ ନେସଂ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମନେ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଆରକ୍ଖଟ୍ଠପନଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ କତା ରକ୍ଖାୟ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସୁରସେନାୟ ନିଵାରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି। ପାଳିୟଂ ଚତୁଦ୍ଦିସନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପୟୋଗଵଚନନ୍ତି ଭୁମ୍ମଵସେନ ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୂସୁ ଦିସାସୂ’’ତି ଆହ। ଆରକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ଵାତି ଵେସ୍ସଵଣାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଅତ୍ତନା ଅତ୍ତନା ରକ୍ଖିତବ୍ବଦିସାସୁ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ଵା ଗୁତ୍ତିଂ ସମ୍ପଦେଵ ଵିଦହିତ୍ଵା। ବଲଗୁମ୍ବଂ ଠପେତ୍ଵାତି ଯକ୍ଖସେନାଦିସେନାବଲସମୂହଂ ଠପେତ୍ଵା। ଓଵରଣଂ ଠପେତ୍ଵାତି ପଟିପକ୍ଖନିସେଧନସମତ୍ଥଂ ଆଵରଣଂ ଠପେତ୍ଵା। ଇତି ତୀହି ପଦେହି ଯଥାକ୍କମଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଦେଵନଗରଦ୍ଵାରସ୍ସ ଅନ୍ତୋ, ଦ୍ଵାରସମୀପେ, ଦ୍ଵାରତୋ ବହି, ଦିସାରକ୍ଖାଵସନୋତି ତିଵିଧାୟ ରକ୍ଖାୟ ଠପିତଭାଵୋ ଵା ଦୀପିତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏଵଂ ସକ୍କସ୍ସ…ପେ… କତ୍ଵା’’ତି। ସତ୍ତ ବୁଦ୍ଧେ ଆରବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତେଵ ବୁଦ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ପରିବନ୍ଧନକାରଣଂ ମହାପଦାନଟୀକାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୨) ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମଆଣନ୍ତି ଧମ୍ମମୟଂ ଆଣଂ, ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଚକ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପରିସତୋ ବାହିରଭାଵୋ, ଅସମ୍ଭୋଗୋ’’ତି ଏଵମାଦିଂ ଇଦଞ୍ହିଦଞ୍ଚ ଵିଵଜ୍ଜନକରଣଂ କରିସ୍ସାମାତି। ସାଵନନ୍ତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରିଵାରେନ ଅନୁସାଵନଂ, ଯଥା ସକ୍କୋ ଦେଵାନମିନ୍ଦୋ ଅସୁରସେନାୟ ନିଵାରଣତ୍ଥଂ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଆରକ୍ଖଂ ଠପାପେତି, ଏଵଂ ମହାରାଜାନୋପି ତାଦିସେ କିଚ୍ଚଵିସେସେ ଅତ୍ତନୋ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେନ୍ତି। ଇମେସମ୍ପି ହି ତତୋ ସାସଙ୍କଂ ସପ୍ପଟିଭୟନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋପୀ’’ତିଆଦି।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା, ଵିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖୟେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନେଵ ହି ‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି ଅନନ୍ତରଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିଵିୟ କନ୍ତତରୋ। ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି।

କୋତି ଦେଵନାଗୟକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ। ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିୟାତି ଇମାୟ ଏଵରୂପାୟ ଦେଵିଦ୍ଧିୟା। ‘‘ଯସସା’’ତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିଵାରେନ, ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚ। ଜଲନ୍ତି ଵିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିଵିୟ କନ୍ତେନ କମନୀୟେନ ଅଭିରୂପେନ। ଵଣ୍ଣେନାତି ସରୀରଵଣ୍ଣନିଭାୟ। ସବ୍ବା ଓଭାସୟଂ ଦିସାତି ଦସପି ଦିସା ପଭାସେନ୍ତୋ ଚନ୍ଦୋ ଵିୟ, ସୂରିୟୋ ଵିୟ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପୋ। ଅବ୍ଭାନୁମୋଦନେତି ସମ୍ପହଂସନେ। ଇଧ ପନାତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତାୟ ରତ୍ତିୟା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ତେନାତି ଖୟପରିୟାୟତ୍ତା।

ରୂପାୟତନାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକ୍ଖରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣୋତି ସୁଵଣ୍ଣଚ୍ଛଵୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଛଵିୟ’’ନ୍ତି। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘କଞ୍ଚନସନ୍ନିଭତ୍ତଚୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫; ୩।୨୦୦, ୨୧୮; ମ। ନି। ୨।୩୮୬) ସଞ୍ଛୂଳହାତି ସଙ୍ଗଚ୍ଛିତା। ଵଣ୍ଣାତି ଗୁଣଵଣ୍ଣନାତି ଆହ ‘‘ଥୁତିୟ’’ନ୍ତି, ଥୋମନାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲଵଗ୍ଗେତି ଖତ୍ତିୟାଦିକୁଲକୋଟ୍ଠାସେ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଚ୍ଛୋ ଵିପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା ଵଣ୍ଣିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଵଣ୍ଣୋ, ଛଵି। ଵଣ୍ଣନଟ୍ଠେନ ଵଣ୍ଣୋ, ଥୁତି। ଅଭିହ୍ଵଵନଟ୍ଠେନ ଵଣ୍ଣୋ, ଥୁତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ଵଣ୍ଣିତବ୍ବତୋ ଠପେତବ୍ବତୋ ଵଣ୍ଣୋ, ଖତ୍ତିୟାଦିକୁଲଵଗ୍ଗୋ। ଵଣ୍ଣୀୟତି ଞାପୀୟତି ଏତେନାତି ଵଣ୍ଣୋ, ଞାପକଂ କାରଣଂ। ଵଣ୍ଣନତୋ ଥୂଲରସ୍ସାଦିଭାଵେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଵଣ୍ଣୋ, ସଣ୍ଠାନଂ। ‘‘ମହନ୍ତଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ, ମଜ୍ଝିମ’’ନ୍ତି ଵଣ୍ଣେତବ୍ବତୋ ପମାଣେତବ୍ବତୋ ଵଣ୍ଣୋ, ପମାଣଂ। ଵଣ୍ଣୀୟତି ଚକ୍ଖୁନା ଵିଵରୀୟତୀତି ଵଣ୍ଣୋ, ରୂପାୟତନନ୍ତି ଏଵଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଵଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସୋତି ଵଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ। ଛଵିୟଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ରୂପାୟତନେ ଗୟ୍ହମାନସ୍ସ ଛଵିମୁଖେନେଵ ଗହେତବ୍ବତୋ। ‘‘ଛଵିଗତା ପନ ଵଣ୍ଣଧାତୁ ଏଵ ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣୋତି ଏତ୍ଥ ଵଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା’’ତି ଅପରେ।

କେଵଲପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଏକଦେସମ୍ପି ଅସେସେତ୍ଵା ନିରଵସେସତୋଵ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅନଵସେସତା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କେଵଲକପ୍ପାତି କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତୋ ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ, କେଵଲଂ ଇଚ୍ଚେଵ ଅତ୍ଥୋ । କେଵଲ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁଲଵାଚୀତି ଆହ ‘‘ଯେଭୁୟ୍ୟତା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଇସକଂ ଅସମତ୍ତା କେଵଲକପ୍ପା’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଏଵଂ ସତି ଅନଵସେସତ୍ଥୋ ଏଵ କେଵଲ-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ସିୟା, ଅନତ୍ଥନ୍ତରେନ ପନ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦେନ

ପଦଵଡ୍ଢନଂ କତଂ କେଵଲମେଵ କେଵଲକପ୍ପନ୍ତି। ଅଥ ଵା କପ୍ପନୀୟତା, ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତା କେଵଲକପ୍ପା। ଅବ୍ୟାମିସ୍ସତା ଵିଜାତିୟେନ ଅସଙ୍କରା ସୁଦ୍ଧତା। ଅନତିରେକତା ତଂପରମତା ଵିସେସାଭାଵୋ। କେଵଲକପ୍ପନ୍ତି କେଵଲଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଵଲଂ ଵୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତଵିଵିତ୍ତତ୍ତା। ତଂ ଏତସ୍ସ ଅଧିଗତଂ ଅତ୍ଥୀତି କେଵଲୀ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋ ଖୀଣାସଵୋ।

କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ପନାୟଂ ସ-ଉପସଗ୍ଗୋ, ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଓକପ୍ପନିୟପଦେ ଲବ୍ଭମାନଂ କପ୍ପନିୟସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞଥା କପ୍ପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଓକପ୍ପନିୟପଦଂ ଅନିଦସ୍ସନମେଵ ସିୟା। ସମଣକପ୍ପେହୀତି ଵିନୟକ୍କମସିଦ୍ଧେହି ସମଣଵୋହାରେହି। ନିଚ୍ଚକପ୍ପନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନାମଞ୍ଚେତଂ ତସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ, ଯଦିଦଂ କପ୍ପୋତି। କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂତି କତ୍ତରିୟା ଛେଦିତକେସମସ୍ସୁ। ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକଵେଲାୟ ଵୀତିକ୍କନ୍ତାୟ ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲତାଵିକପ୍ପୋ। ଲେସୋତି ଅପଦେସୋ। ଅନଵସେସଂ ଫରିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସ ଓଭାସସ୍ସ କେନଚି କାରଣେନ ଏକଦେସଫରଣମ୍ପି ସିୟା, ଅୟଂ ପନ ସବ୍ବସୋଵ ଫରୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଆହ ‘‘ଅନଵସେସଂ ସମନ୍ତତୋ’’ତି।

ଯସ୍ମା ଦେଵତାନଂ ସରୀରପ୍ପଭା ଦ୍ଵାଦସଯୋଜନମତ୍ତଂ ଠାନଂ, ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ଫରିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି, ତଥା ଵତ୍ଥାଭରଣାଦୀହି ସମୁଟ୍ଠିତା ପଭା, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଚନ୍ଦିମା ଵିୟ, ସୂରିୟୋ ଵିୟ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକଂ ପଜ୍ଜୋତଂ କରିତ୍ଵା’’ତି। କସ୍ମା ଏତେ ମହାରାଜାନୋ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ନିସୀଦିଂସୁ? ନନୁ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଦେଵତା ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତା ଠତ୍ଵାଵ କଥେତବ୍ବଂ କଥେନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଧ ପନ ନିସୀଦନେ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦେଵତାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇଦଂ ପରିତ୍ତଂ ନାମ ସତ୍ତବୁଦ୍ଧପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଗରୁ, ତସ୍ମା ନ ଅମ୍ହେହି ଠତ୍ଵା ଗହେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ପରିତ୍ତଗାରଵଵସେନ ନିସୀଦିଂସୁ।

୨୭୬। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଵେସ୍ସଵଣୋ ଏଵ କଥେସି, ନ ଇତରେସୁ ଯୋ କୋଚୀତି? ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵିସ୍ସାସିକୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ଉପସଙ୍କମନେନ। ଛେକୋତି ଵିସାରଦୋ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଵେୟ୍ୟତ୍ତିୟଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସିକ୍ଖିତଭାଵେନାତି ଆହ ‘‘ସୁସିକ୍ଖିତୋ’’ତି। ମନୁସ୍ସେସୁ ଵିୟ ହି ଦେଵେସୁପି କୋଚିଦେଵ ପୁରିମଜାତିପରିଚୟେନ ସୁସିକ୍ଖିତୋ ହୋତି, ତତ୍ରାପି କୋଚିଦେଵ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଵତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପରିପୁଣ୍ଣପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାୟ ପୋରିୟା ଵାଚାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ। ‘‘ମହେସକ୍ଖା’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଵଚନଂ ‘‘ଆନୁଭାଵସମ୍ପନ୍ନା’’ତି, ମହେସକ୍ଖାତି ଵା ମହାପରିଵାରାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଣାତିପାତେ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନେନେଵ ତଂ ଵିପରିୟାୟତୋ ତତୋ ଵେରମଣିୟଂ ଆନିସଂସୋ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ‘‘ଆଦୀନଵଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା’’ ଇଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ସେନାସନେସୂତି ଯାନି ‘‘ଅରଞ୍ଞଵନପତ୍ଥାନୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୪-୪୫) ଵୁତ୍ତାନି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଵସନଟ୍ଠାନଭୂତାନି ଅରଞ୍ଞାୟତନାନି, ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂହି ସୟିତବ୍ବତୋ, ଆସିତବ୍ବତୋ ଚ ସେନାସନସଞ୍ଞିତେସୁ। ନିବଦ୍ଧଵାସିନୋତି ରୁକ୍ଖପବ୍ବତପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଵିମାନେସୁ ନିଚ୍ଚଵାସିତାୟ ନିବଦ୍ଧଵାସିନୋ। ବଦ୍ଧତ୍ତାତି ଗାଥାଭାଵେନ ଗନ୍ଥିତତ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧିତତ୍ତା।

‘‘ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ଭନ୍ତେ ଭଗଵା’’ତି ଅତ୍ତନା ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ପରିତ୍ତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତୁକାମୋ ଵେସ୍ସଵଣୋ ଅଵୋଚାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଚୋଦକୋ ‘‘କିଂ ପନ ଭଗଵତୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଚୋଦେସି। ଆଚରିୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରସ୍ସ ଭଗଵତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ‘‘ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ଭନ୍ତେ ଭଗଵା’’ତି ଵଦତୋ ଵେସ୍ସଵଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଵିଵରନ୍ତୋ ‘‘ଓକାସକରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଥା ହି ପଞ୍ଚସିଖୋ ଗନ୍ଧବ୍ବଦେଵପୁତ୍ତୋ ଦେଵାନଂ ତାଵତିଂସାନଂ, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଚ ସନଙ୍କୁମାରସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଅତ୍ତନୋ ଯଥାସୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ଵା ପଵେଦେତି, ଏଵମୟମ୍ପି ମହାରାଜା ଇତରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଟାନାଟନଗରେ ଗାଥାଵସେନ ବନ୍ଧିତଂ ପରିତ୍ତଂ ଭଗଵତୋ ପଵେଦେତୁଂ ଓକାସଂ କାରେନ୍ତୋ ‘‘ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ଭନ୍ତେ ଭଗଵା’’ତି ଆହ, ନ ନଂ ତସ୍ସ ପରିୟାପୁଣନେ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୂତି ଯଥିଦଂ ପରିତ୍ତଂ ମୟା ପଵେଦିତମତ୍ତମେଵ ହୁତ୍ଵା ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ଚିରକାଲଂ ହିତାଵହଂ ହୋତି, ଏଵଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆରକ୍ଖାୟ ଗଣ୍ହାତୁ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ଥୁ କଥିତେତି ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚିତେ, ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ସତ୍ଥୁ କଥନେ ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖଵିହାରାୟାତି ଯକ୍ଖାଦୀହି ଅଵିହିଂସାୟ ଲଦ୍ଧବ୍ବସୁଖଵିହାରାୟ।

୨୭୭।ସତ୍ତପିବୁଦ୍ଧା ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମଭାଵେ ଵିସେସାଭାଵତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଚକ୍ଖୁମଭାଵୋ ଵିୟ ସବ୍ବଭୂତାନୁକମ୍ପିତାଦୟୋ ସବ୍ବେପି ଵିସେସା ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାଧାରଣା, ତସ୍ମା, ଗୁଣନେମିତ୍ତକାନେଵ ଵା ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ନାମାନି ନାମ, ନ ଲିଙ୍ଗିକାଵତ୍ଥିକୟାଦିଚ୍ଛକାନି, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣଵିସେସଦୀପନାନି ‘‘ଚକ୍ଖୁମନ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୭) ଵୁତ୍ତାନି ଏତାନି ଏକେକସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ନାମାନି ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ନାମାନଂ ସାଧାରଣଭାଵଂ ଅତ୍ଥଵସେନ ଯୋଜେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବେପୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଭୂତାନୁକମ୍ପିନୋତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମହାକରୁଣାୟ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅନୁକମ୍ପିକା। ନ୍ହାତକିଲେସତ୍ତାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ଅରିୟମଗ୍ଗଜଲେନ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ନିରଵସେସତୋ ଧୋତକିଲେସମଲତ୍ତା। ମାରସେନାପମଦ୍ଦିନୋତି ସପରିଵାରେ ପଞ୍ଚପି ମାରେ ପମଦ୍ଦିତଵନ୍ତୋ। ଵୁସିତଵନ୍ତୋତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଵାସଂ, ଦସଵିଧଂ ଅରିୟଵାସଞ୍ଚ ଵୁସିତଵନ୍ତୋ। ଵୁସିତଵନ୍ତତାୟ ଏଵ ବାହିତପାପତା ଵୁତ୍ତା ହୋତୀତି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସା’’ତି ପଦଂ ଅନାମଟ୍ଠଂ। ଵିମୁତ୍ତାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଵିମୁତ୍ତୀନଂ ଵସେନ

ନିରୱସେସତୋ ମୁତ୍ତା। ଅଙ୍ଗତୋତି ସରୀରଙ୍ଗତୋ, ଞାଣଙ୍ଗତୋ ଚ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣ- (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩।୨୦୦; ମ। ନି। ୨।୩୮୫) ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ନିକ୍ଖମନପ୍ପଭା, ବ୍ୟାମପ୍ପଭା, କେତୁମାଲାଉଣ୍ହୀସପ୍ପଭା ଚ ସରୀରଙ୍ଗତୋ ନିକ୍ଖମନକରସ୍ମିୟୋ, ଯମକମହାପାଟିହାରିୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପ୍ପଭା ଞାଣଙ୍ଗତୋ ନିକ୍ଖମନକରସ୍ମିୟୋ। ନ ଏତାନେୱ ‘‘ଚକ୍ଖୁମା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୭) ୱୁତ୍ତାନି ସତ୍ତ ନାମାନି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞାନିପି ବହୂନି ଅପରିମିତାନି ନାମାନି। କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ନାମାନି ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ଅଟ୍ଠ। ୭୬)। କେନ ୱୁତ୍ତଂ? ଧମ୍ମସେନାପତିନା।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ୱେସ୍ସୱଣୋ ଏତାନେୱ ଗଣ୍ହୀତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପାକଟନାମୱସେନା’’ତି। ଖୀଣାସୱାଜନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ହି କମ୍ମକିଲେସେହି ଜାତାପି ଏୱଂ ନ ପୁନ ଜାୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଜନା। ଯଥାହ ‘‘ଯୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ’’ତି (ଜା। ୧।୨।୧୯୦) ଦେସନାସୀସମତ୍ତନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଅୱୟୱେନ ୱା ସମୁଦାୟୁପଲକ୍ଖଣମେତଂ। ସତି ଚ ପିସୁଣୱାଚପ୍ପହାନେ ଫରୁସୱାଚା ପହୀନାୱ ହୋତି, ପଗେୱ ଚ ମୁସାୱାଦୋତି ‘‘ଅପିସୁଣା’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ମହତ୍ତାତି ମହା ଅତ୍ତା ସଭାୱୋ ଏତେସନ୍ତି ମହତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ମହନ୍ତଭାୱଂ ପତ୍ତା’’ତି। ମହନ୍ତାତି ୱା ମହା ଅନ୍ତା, ପରିନିବ୍ବାନପରିୟୋସାନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମହନ୍ତେହି ୱା ସୀଲାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତା। ଅୟଂ ତାୱ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତନୟେନ ଅତ୍ଥୋ। ଇତରେସଂ ପନ ମତେନ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅରିୟେହି ମହନୀୟତୋ ପୂଜନୀୟତୋ ମହଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ, ମହମନ୍ତୋ ଏତେସନ୍ତି ମହନ୍ତା, ନିବ୍ବାନଦିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସାରଦାତି ସାରଜ୍ଜରହିତା, ନିବ୍ଭୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିଗତଲୋମହଂସା’’ତି।

ହିତନ୍ତି ହିତଚିତ୍ତଂ, ସତ୍ତାନଂ ହିତେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଭୂତଂ ୱିପସ୍ସିସୁନ୍ତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସମୁଦୟାଦିତୋ ଯାଥାୱତୋ ୱିୱିଧେନାକାରେନ ପସ୍ସିଂସୁ। ‘‘ଯେ ଚାପୀ’’ତି ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନେନ ଅନିୟମତୋ ୱୁତ୍ତେ ତେସମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥଂ ସମ୍ପଦାନବହୁୱଚନୱସେନ ନିୟମେତ୍ୱା ‘‘ନମତ୍ଥୂ’’ତି ଚ ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତି ଯଂ ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରିତସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ। ୱିପସ୍ସିଂସୁ ନମସ୍ସନ୍ତୀତି ୱା ଯୋଜନା। ପଠମଗାଥାୟାତି ‘‘ଯେ ଚାପି ନିବ୍ବୁତା ଲୋକେ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଗାଥାୟ। ଦୁତିୟଗାଥାୟାତି ତଦନନ୍ତରଗାଥାୟ। ତତ୍ଥ ଦେସନାମୁଖମତ୍ତନ୍ତି ଇତରେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ନାମଗ୍ଗହଣେ ପତ୍ତେ ଇମସ୍ସେୱ ଭଗୱତୋ ନାମଗ୍ଗହଣଂ ତଥା ଦେସନାୟ ମୁଖମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତେପି ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୟମ୍ପି ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅୟନ୍ତି ଅୟଂ ଗାଥା। ପୁରିମୟୋଜନାୟଂ ତସ୍ସାତି ୱିସେସିତବ୍ବତାୟ ଅଭାୱତୋ ‘‘ଯନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ‘‘ତସ୍ସ ନମତ୍ଥୂ’’ତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଚ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଯ’’ନ୍ତି ନାମପଦଂ ଉପୟୋଗେକୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ନମସ୍ସନ୍ତି ଗୋତମ’’ନ୍ତି ଆହ।

୨୭୮। ‘‘ଯତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ସୂରିୟୋ’’ତିଆଦିକଂ କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧଂ? ଯଂ ଯେ ଯକ୍ଖାଦୟୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଆଣଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ରାଜାଣଂ ନାଦିୟନ୍ତି, ତେସଂ ‘‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ସାୱନଂ କାତୁକାମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱିସହସ୍ସପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରେସୁ ଚତୂସୁ ମହାଦୀପେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଆଣାୟ ୱତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତାନଂ, ଅଟ୍ଠୱୀସତିୟା ଯକ୍ଖସେନାପତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସତ୍ଥରି ପସାଦଗାରୱବହୁମାନଞ୍ଚ ପୱେଦେତ୍ୱା ନିଗ୍ଗହାରହାନଂ ସନ୍ତଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଯତୋ ଠାନତୋ ଉଦେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, କୁତୋ ପନ ଠାନତୋ ଉଦେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି? ପୁବ୍ବୱିଦେହୱାସୀନଂ ତାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ ଉଦେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ପନ ଓଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଇମିନା ନୟେନ ସେସଦୀପେସୁପି ସୂରିୟସ୍ସ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୋଗ୍ଗଚ୍ଛନପରିୟାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୨୧) ପକାସିତୋ ଏୱ। ଅଦିତିୟା ପୁତ୍ତୋତି ଲୋକସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକିୟା ହି ଦେୱେ ଅଦିତିୟା ପୁତ୍ତା, ଅସୁରେ ଅତିଥିୟା ପୁତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ଆଦିପ୍ପନତୋ ପନ ଆଦିଚ୍ଚୋ, ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ଆଲୋକୱିଦଂସନେନ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମଣ୍ଡଲୀତି ଏତ୍ଥ ଇ-କାରୋ ଭୁସତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ମହନ୍ତଂ ମଣ୍ଡଲଂ ଅସ୍ସାତି ମଣ୍ଡଲୀ’’ତି। ମହନ୍ତଂ ହିସ୍ସ ୱିମାନମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାସୟୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରତୋ। ‘‘ସଂୱରୀପିନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ଦିୱସୋପି ଜାୟତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରତ୍ତି ଅନ୍ତରଧାୟତୀତି ସିନେରୁପଚ୍ଛାୟାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଗଚ୍ଛନତୋ।

ଉଦକରହଦୋତି ଜଲଧି। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଠାନେ’’ତି ଇଦଂ ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରିଭାଗେନ ସୂରିୟସ୍ସ ଗମନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଠିତାନଂ ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦତୋ ସୂରିୟୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନାହ ‘‘ଯତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ସୂରିୟୋ’’ତି। ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନି ପତିତସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ, ସବ୍ବସୋ ଚ ଉନ୍ଦନଟ୍ଠେନ କିଲେଦନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ। ସମୁଦ୍ଦୋ ହି କିଲେଦନଟ୍ଠୋ ରହଦୋ। ସାରିତୋଦକୋତି ଅନେକାନି ଯୋଜନସହସ୍ସାନି ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣୋଦକୋ, ସରିତା ନଦିୟୋ ଉଦକେ ଏତସ୍ସାତି ୱା ସରିତୋଦକୋ।

ସିନେରୁପବ୍ବତରାଜା ଚକ୍କୱାଳସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ଠିତୋ, ତଂ ପଧାନଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଇତୋତି ସିନେରୁତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଥା ପନ ଦିସାୱୱତ୍ଥାନଂ ଅନୱଟ୍ଠିତନ୍ତି ‘‘ତେସଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାରାଜାନଂ। ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ଆଟାନାଟନଗରଂ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତେ ଇମଂ ପରିତ୍ତଂ ବନ୍ଧିଂସୁ। ତେସଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋତି ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ତେସଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ। ଉଭୟଥାପି ସୂରିୟସ୍ସ ଉଦୟଟ୍ଠାନା

ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ନାମ ହୋତି। ପୁରିମପଚ୍ଚଂଯେୱେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇତୋ ସା ପୁରିମା ଦିସା''ତି। ସୂରିୟୋ, ପନ ଚନ୍ଦନକ୍ଖତ୍ତାଦୟୋ ଚ ସିନେରୁଂ ଦକ୍ଖିଣତୋ, ଚକ୍କୱାଳଅପଦ୍ଦତଞ୍ଚ ୱାମତୋ କତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଚ ନେସଂ ଉଗ୍ଗମନଂ ପଞ୍ଞାୟତି, ସା ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା। ଯତ୍ଥ ଓକ୍କମନଂ ପଞ୍ଞାୟତି, ସା ପଚ୍ଛିମା ଦିସା। ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଉତ୍ତରା ଦିସା, ୱାମପସ୍ସେ ଦକ୍ଖିଣା ଦିସାତି ଚତୁମହାଦୀପୱାସୀନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ସିନେରୁ ଉତ୍ତରାଦିସାୟମେୱ, ତସ୍ମା ଅନୱଟ୍ଠିତା ଦିସାୱୱତ୍ଥାତି ଆହ ''ଇତି ନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଜନୋ''ତି। ଯଂ ଦିସନ୍ତି ଯଂ ପୁରତ୍ଥିମଦିସଂ ଯସସ୍ସୀତି ମହାପରିୱାରୋ। କୋଟିସତସହସ୍ସପରିମାଣା ହି ଦେୱତା ଅଭିଣ୍ହଂ ପରିୱାରେନ୍ତି। ଚନ୍ଦନନାଗରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଓସଧିତିଣୱନପ୍ପତିସୁଗନ୍ଧାନଂ ଅଦ୍ଧନତୋ, ତେହି ଦିତ୍ତଭାୱୂପଗମନତୋ ''ଗନ୍ଧଵ୍ୱା''ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱାନଂ ଅଧିପତି ଭାୱତୋ। ମେ ସୁତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ସୁତନ୍ତି ୱିସ୍ସୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଯୋଜନା – ତସ୍ସ ଧତରଟ୍ଠମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତାପି ବହୱୋ। କିତ୍ତକା? ଅସୀତି, ଦସ ଏକୋ ଚ। ଏକନାମା। କଥଂ? ଇନ୍ଦନାମା। ''ମହପ୍ଫଲା''ତି ଚ ସୁତଂ ୱିସ୍ସୁତମେତଂ ଲୋକେତି।

ଆଦିଚ୍ଚୋ ଗୋତମଗୋତ୍ତୋ, ଭଗୱାପି ଗୋତମଗୋତ୍ତୋ, ଆଦିଚ୍ଚେନ ସମାନଗୋତ୍ତତାୟ ଆଦିଚ୍ଚୋ ବନ୍ଧୁ ଏତସ୍ସାତିପି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ତଂ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନଂ।ଅନୱଜ୍ଜେନାତି ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେନ। ସମେକ୍ଖସି ଓଧିସୋ, ଅନୋଧିସୋ ଚ ଫରଣେନ ଓଲୋକେସିଆସୟାନୁସୟଚରିୟାଧିମୁତ୍ତିଆଦିୱିଭାଗାୱବୋଧୱସେନ। ୱତ୍ୱା ୱନ୍ଦନ୍ତୀତି ''ଲୋକସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପକୋ''ତି କିତ୍ତେତ୍ୱା ୱନ୍ଦନ୍ତି। ସୁତଂ ନେତନ୍ତି ସୁତଂ ନନୂତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନୁ-ସଦ୍ଦୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ନୋକାରୋୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଅମ୍ହେହୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ତଥା ପରିକିତ୍ତେତ୍ୱା ଅମନୁସ୍ସାନଂ ଦେୱତାନଂ ୱନ୍ଦନଂ। ୱଦନ୍ତି ଧତରଟ୍ଠମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତା।

୨୭୯ ।ଯେନପେତା ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ୱଚନସେସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ଯଥାରୁତୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ନୀହରୀୟନ୍ତୂତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ତସ୍ମିନ୍ତୁ ୱାତି ପେତେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଛିଜ୍ଜନ୍ତୁ ୱା ହତ୍ଥପାଦାଦିକେ ପିସୁଣା ପିଟ୍ଠିମଂସିକା। ହଞ୍ଞନ୍ତୁ ପାଣାତିପାତିନୋତିଆଦିକା। ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ୱା ସମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ''ଅଲଂ ତେସ''ନ୍ତି ସମାଚିନୀୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ୱଚନସେସେନ ୱିନା ଏୱ ଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ରହସ୍ସଙ୍ଗନ୍ତି ବୀଜଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି।

୨୮୦ ।ଯସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେ ସୂରିୟୋ ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଏତ୍ଥ ''ଯତୋ ଠାନତୋ ଉଦେତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୮୧ । ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ଉତ୍ତରକୁରୁ ରମ୍ମୋ ଅୱଟ୍ଠିତୋ, ଇତୋ ସା ଉତ୍ତରା ଦିସାତି ଯୋଜନା । ମହାନେରୂତି ମହନ୍ତୋ, ମହନୀୟୋ ଚ ନେରୁସଙ୍ଖାତୋ ପଦ୍ଦତୋ। ତେନାହ ''ମହାସିନେରୁ ପଦ୍ଦତରାଜା''ତି। ରଜତମୟଂ। ତଥା ହି ତସ୍ସ ପଭାୟ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ ତସ୍ସଂ ଦିସାୟଂ ସମୁଦ୍ଦୋଦକଂ ଖୀରଂ ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟତି। ମଣିମୟନ୍ତି ଇନ୍ଦନୀଲମୟଂ। ତଥା ହି ଦକ୍ଖିଣଦିସାୟ ସମୁଦ୍ଦୋଦକଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ନୀଲୱଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟତି, ତଥା ଆକାସଂ। ମନୁସ୍ସା ଜାୟନ୍ତି। କଥଂ ଜାୟନ୍ତି? ଅମମା ଅପରିଗ୍ଗହାତି ଯୋଜନା। ମମତ୍ତୱିରହିତାତି ''ଇଦଂ ମମ ଇଦଂ ମମା''ତି ମମଙ୍କାରୱିରହିତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଦି ତେସଂ ''ଅୟଂ ମୟ୍ହଂ ଭରିୟା''ତି ପରିଗ୍ଗହୋ ନତ୍ଥି, ''ଅୟଂ ମେ ମାତା, ଅୟଂ ଭଗିନୀ''ତି ଏୱରୂପା ଇଧ ୱିୟ ମରିୟାଦାପି ନ ସିୟା ମାତୁଆଦିଭାୱସ୍ସ ଅଜାନନତୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ମାତରଂ ୱା''ତିଆଦି। ଛନ୍ଦରାଗୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ''ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ପୁତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେ ଏୱ ମାତୁ ଥନତୋ ଥଞ୍ଞଂ ପଗ୍ଘରତି, ତେନ ସଞ୍ଞାଣେନ ନେସଂ ମାତରି ପୁତ୍ତସ୍ସ ମାତୁସଞ୍ଞା, ମାତୁ ଚ ପୁତ୍ତେ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା''ତି କେଚି।

ନଙ୍ଗଲାତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ନଙ୍ଗଲାନିପୀ''ତି। ଅକଟ୍ଠେତି ଅକସିତେ ଅକତକସିକମ୍ମେ।

ତଣ୍ଡୁଲାୱ ତସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱହେତୁକା ଥୁସାଦିଅଭାୱେନ ତଣ୍ଡୁଲା ଏୱ ତସ୍ସ ସାଲିସ୍ସ ଫଲଂ। ତୁଣ୍ଡିକିରନ୍ତି ପଚନଭାଜନସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉକ୍ଖଲିୟ''ନ୍ତି। ଆକିରିତ୍ୱାତି ତଣ୍ଡୁଲାନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ନିଦ୍ଧୂମଙ୍ଗାରେନାତି ଧୂମଙ୍ଗାରରହିତେନ କେୱଲେନ ଅଗ୍ଗିନା। ଜୋତିକପାସାଣତୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଉଟ୍ଠହନ୍ତେ କୁତୋ ଧୂମଙ୍ଗାରାନଂ ସମ୍ଭୱୋ। ଭୋଜନନ୍ତି ଓଦନମେୱାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ''ଭୋଜନମେୱା''ତି ଅୱଧାରଣଂ କତ୍ୱା ତେନ ନିୱତ୍ତେତଦ୍ଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଞ୍ଞୋ ସୂପୋ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ୱା ନ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଯଦି ଏୱଂ ରସୱିସେସୟୁତ୍ତୋ ତେସଂ ଆହାରୋ ନ ହୋତୀତି? ନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ...ପେ... ରସୋ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ମଚ୍ଛରିୟଚିତ୍ତଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ। ତଥା ହି ତେ କତ୍ଥଚିପି ଅମମା ପରିଗ୍ଗହାୱ ହୁତ୍ୱା ୱସନ୍ତି।

ଅପିଚ ତତ୍ଥ ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସିଦ୍ଧୋ ଅୟମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ତତ୍ଥ କିର ତେସୁ ତେସୁ ପଦେସେସୁ ଘନଚିତପତ୍ତସଞ୍ଛନ୍ନସାଖାପସାଖା କୂଟାଗାରୂପମା ମନୋରମା ରୁକ୍ଖା ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ନିୱେସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତି, ଯତ୍ଥ ସୁଖଂ ନିୱସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେପି

ତତ୍ଥ ରୁକ୍ଖା ସୁଜାତା ସବ୍ବଦାପି ପୁପ୍ଫିତଗ୍ଗା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଜଲାସଯାପି ୱିକସିତକମଲକୁୱଲଯପୁଣ୍ଡରୀକସୋଗନ୍ଧିକାଦିପୁପ୍ଫସଞ୍ଛନ୍ନା ସବ୍ବକାଲଂ ପରମସୁଗନ୍ଧଂ ସମନ୍ତତୋ ପୱାଯନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ସରୀରମ୍ପି ତେସଂ ଅତିଦୀଘତାଦିଦୋସରହିତଂ ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପନ୍ନଂ ଜରାଯ ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ୱଲିପଲିତାଦିଦୋସରହିତଂ ଯାୱତାଯୁକଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣଜୱବଲପରକ୍କମସୋଭମେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅନୁଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିତାଯ ନ ଚ ନେସଂ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିୱସେନ, ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିୱସେନ ଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ତତୋ ଏୱ ନ ଦାସଦାସିକମ୍ମକରାଦିପରିଗ୍ଗହୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ସୀତୁଣ୍ହଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପୱାଳଆଦିପରିସ୍ସଯୋ ଅତ୍ଥି। ଯଥା ନାମେତ୍ଥ ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ପକୂସୱେଲାଯଂ ସମସୀତୁଣ୍ହୋତୁ ହୋତି, ଏୱମେୱ ସବ୍ବକାଲଂ ସମସୀତୁଣ୍ହୋୱ ଉତୁ ହୋତି, ନ ଚ ତେସଂ କୋଚି ଉପଘାତୋ, ୱିହେସା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅକଟ୍ଠପାକିମମେୱ ସାଲିଂ ଅକଣଂ ଅଥୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ତଣ୍ଡୁଲଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ନେସଂ କୁଟ୍ଠଂ, ଗଣ୍ଡୋ, କିଲାସୋ, ସୋସୋ, କାସୋ, ସାସୋ, ଅପମାରୋ, ଜରୋତି ଏୱମାଦିକୋ ନ କୋଚି ରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ନ ତେ ଖୁଜ୍ଜା ୱା ୱାମନକା ୱା କାଣା ୱା କୁଣୀ ୱା ଖଞ୍ଜା ୱା ପକ୍ଖହତା ୱା ୱିକଲଙ୍ଗା ୱା ୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା ୱା ହୋନ୍ତି। ଇତ୍ଥିଯୋପି ତତ୍ଥ ନାତିଦୀଘା ନାତିରସ୍ସା ନାତିକିସା ନାତିଥୂଲା ନାତିକାଳଆ ନାଚ୍ଚୋଦାତା ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତରୂପା ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ଦୀଘଙ୍ଗୁଲୀ ତମ୍ବନଖୀ ଲମ୍ବତ୍ଥନା ତନୁମଜ୍ଝା ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମୁଖୀ ୱିସାଲକ୍ଖୀ ମୁଦୁଗତ୍ତା ସଂହିତୂରୂ ଓଦାତଦନ୍ତା ଗମ୍ଭୀରନାଭୀ ତନୁଜଙ୍ଘା ଦୀଘନୀଲୱେଲ୍ଲିତକେସୀ ପୁଥୁଲସୁସୋଣୀ ନାତିଲୋମାନାଲୋମା ସୁଭଗା ଉତୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା ସଣ୍ହା ସଖିଲସମ୍ଭାସା ନାନାଭରଣୱିଭୂସିତା ୱିଚରନ୍ତି। ସବ୍ବଦା ହି ସୋଳଅସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ପୁରିସା ଚ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିଯ, ନ ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ରଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ସତ୍ତାହିକମେୱ ଚ ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିପୁରିସା କାମରତିଯା ୱିହରନ୍ତି, ତତୋ ୱୀତରାଗା ଯଥାସକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନ ତତ୍ଥ ଇଧ ୱିଯ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ, ଗବ୍ଭପରିହରଣମୂଲକଂ , ୱିଜାଯନମୂଲକଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି। ରତ୍ତକଞ୍ଚୁକତୋ କଞ୍ଚନପଟିମା ୱିଯ ଦାରକା ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଅମକ୍ଖିତା ଏୱ ସେମ୍ହାଦିନା ସୁଖେନେୱ ନିକ୍ଖମନ୍ତି, ଅଯଂ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ମାତା ପନ ପୁତ୍ତଂ ୱା ଧୀତରଂ ୱା ୱିଜାଯିତ୍ୱା ତେସଂ ୱିଚରଣପ୍ପଦେସେ ଠପେତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖା ଯଥାରୁଚି ଗଚ୍ଛତି। ତେସଂ ତତ୍ଥ ସଯିତାନଂ ଯେ ପସ୍ସନ୍ତି ପୁରିସା, ଇତ୍ଥିଯୋ ୱା, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ଉପନାମେନ୍ତି, ତେସଂ କମ୍ମବଲେନ ତତୋ ଖୀରଂ ପୱତ୍ତତି, ତେନ ଦାରକା ଯାପେନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ୱଡ୍ଢନ୍ତା କତିପଯଦିୱସେହେୱ ଲଦ୍ଧବଲା ହୁତ୍ୱା ଦାରିକା ଇତ୍ଥିଯୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦାରକା ପୁରିସେ। କପ୍ପରୁକ୍ଖତୋ ଏୱ ଚ ତେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥାଭରଣାନି ନିପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନାନାୱିରାଗୱଣ୍ଣୱିଚିତ୍ତାନି ହି ସୁଖୁମାନି ମୁଦୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସାନି ୱତ୍ଥାନି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କପ୍ପରୁକ୍ଖେସୁ ଓଲମ୍ବନ୍ତାନି ଇଟ୍ଠନ୍ତି। ନାନାୱିଧରଂସିଜାଲସମୁଜ୍ଜଲୱିୱିଧୱଣ୍ଣରତନୱିନଦ୍ଧାନି ଅନେକୱିଧମାଲାକମ୍ମଲତାକମ୍ମଭିତ୍ତିକମ୍ମୱିଚିତ୍ତାନି ସୀସୂପଗଗୀୱୂପଗହତ୍ଥୂପଗକଟୂପଗପାଦୂପଗାନି ସୋୱଣ୍ଣମଯାନି ଆଭରଣାନି ଚ କପ୍ପରୁକ୍ଖତୋ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ତଥା ୱୀଣାମୁଦିଙ୍ଗପଣୱସମ୍ମତାଳଅସଙ୍ଖୱଂସୱେତାଳଅପରିୱାନିୱଲ୍ଲକୀପଭୁତିକା ତୂରିଯଭଣ୍ଡାପି ତତୋ ତତୋ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚ ବହୂ ଫଲରୁକ୍ଖା କୁମ୍ଭମତ୍ତାନି ଫଲାନି ଫଲନ୍ତି ମଧୁରରସାନି, ଯାନି ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତେ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଖୁପ୍ପିପାସାହି ନ ବାଧୀଯନ୍ତି। ନଜ୍ଜୋପି ତତ୍ଥ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଜଲା ସୁପତିତ୍ଥା ରମଣୀଯା ଅକଦ୍ଦମା ୱାଲୁକତଲା ନାତିସୀତା ନାଚ୍ଚୁଣ୍ହା ସୁରଭିଗନ୍ଧୀହି ଜଲଜପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନା ସବ୍ବକାଲଂ ସୁରଭିଂ ୱାଯନ୍ତିଯୋ ସନ୍ଦନ୍ତି। ନ ତତ୍ଥ କଣ୍ଟକତିଣକକ୍ଖଳଅଗଚ୍ଛଲତା ହୋନ୍ତି, ଅକଣ୍ଟକା ପୁପ୍ଫଫଲସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଚନ୍ଦନନାଗରୁକ୍ଖା ସଯମେୱ ରସଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତି । ନ୍ହାଯିତୁକାମା ଚ ନଦୀତିତ୍ଥେ ଏକଜ୍ଝଂ ୱତ୍ଥାଭରଣାନି ଠପେତ୍ୱା ନଦିଂ ଓତରିତ୍ୱା ନ୍ହତ୍ୱା ଉତ୍ତିଣ୍ଣୁତ୍ତିଣ୍ଣା ଉପରିଟ୍ଠିମଂ ୱତ୍ଥାଭରଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ ତେସଂ ଏୱଂ ହୋତି ‘‘ଇଦଂ ମମ, ଇଦଂ ପରସ୍ସା’’ତି, ତତୋ ଏୱ ନ ତେସଂ କୋଚି ୱିଗ୍ଗହୋ ୱା ୱିୱାଦୋ ୱା। ସତ୍ତାହିକା ଏୱ ଚ ନେସଂ କାମରତିକୀଳଆ ହୋତି, ତତୋ ୱୀତରାଗା ୱିଯ ୱିଚରନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଚ ରୁକ୍ଖେ ସଯିତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥେୱ ସଯନଂ ଉପଲଭନ୍ତି। ମତେ ଚ ସତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ନ ରୋଦନ୍ତି, ନ ସୋଚନ୍ତି, ତଞ୍ଚ ମଣ୍ଡଯିତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପନ୍ତି। ତାୱଦେୱ ଚ ନେସଂ ତଥାରୂପା ସକୁଣା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ମତଂ ଦୀପନ୍ତରଂ ନେନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୁସାନଂ ୱା ଅସୁଚିଟ୍ଠାନଂ ୱା ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି। ନ ଚ ତତୋ ମତା ନିରଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ୱା ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଚସୀଲସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ତେ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୱସ୍ସସହସ୍ସମେୱ ଚ ନେସଂ ସବ୍ବକାଲଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ। ସବ୍ବମେତଂ ତେସଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ୱିଯ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରକୁରୁଦୀପେ।

ଏକଖୁରଂ କତ୍ୱାତି ଅନେକସଫମ୍ପି ଏକସଫଂ ୱିଯ କତ୍ୱା, ଅସ୍ସଂ ୱିଯ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଗାୱି’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ପସୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଗାୱିତୋ ଇତରୋ ସବ୍ବୋ ଚତୁପ୍ପଦୋ ଇଧ ‘‘ପସୂ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଗାୱି’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସାତି ଗବ୍ଭିନିତ୍ଥିଯା। ପିଟ୍ଠି ଓନମିତୁଂ ସହତୀତି କୁଚ୍ଛିଯା ଗରୁଭାରତାଯ ତେସଂ ଆରୁଳହକାଲେ ପିଟ୍ଠି ଓନମତି, ତେସଂ ନିସଜ୍ଜଂ ସହତି ପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକେତି କମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକେ। ଏତ୍ଥାତି ଜମ୍ବୁଦୀପେ। ଏତ୍ଥ ହି ଜନପଦୱୋହାରୋ, ନ ଉତ୍ତରକୁରୁମ୍ହି। ତଥା ହି ‘‘ପଚ୍ଚନ୍ତିମମିଲକ୍ଖୁୱାସିକେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋତି ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜସ୍ସ। ଇତି ସୋ ଅତ୍ତାନମେୱ ପରଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱଦତି। ଏସେୱ ନଯୋ ପରତୋପି। ବହୁୱିଧଂ ନାନାରତନୱିଚିତ୍ତଂ ନାନାସଣ୍ଠାନଂ ରଥାଦି ଦିବ୍ବଯାନଂ ଉପଟ୍ଠିତମେୱ ହୋତି ସୁଦନ୍ତୱାହନଯୁତ୍ତଂ, ନ ନେସଂ ଯାନାନଂ ଉପଟ୍ଠାପନେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ଏତାନୀତି ହତ୍ଥିଯାନାଦୀନି। ନେସନ୍ତି ୱେସ୍ସୱଣପରିଚାରିକାନଂ। କପ୍ପିତାନି ହୁତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତାନି ଆରୁହିତୁଂ ଉପକପ୍ପନଯାନାନି। ନିପନ୍ନାପି ନିସିନ୍ନାପି ୱିଚରନ୍ତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ୱିଯ ଯଥାସକଂ ୱିମାନେସୁ।

ନଗରାଅହୂତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନଗରାନି ଭୱିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଆଟାନାଟା ନାମାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମଂ ନଗରଂ ଆସି।

ତସ୍ମିଂ ଠତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ପରକୁସିଟନାଟାନାମକେ ନଗରେ ଠତ୍ୱା। ତତୋ ଉଜୁଂ ଉତ୍ତରଦିସାଯଂ। ଏତସ୍ସାତି କସିୱନ୍ତନଗରସ୍ସ। ଅପରଭାଗେ ଅପରକୋଟ୍ଠାସେ, ପରତୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

କୁୱେରୋତି ତସ୍ସ ପୁରିମଜାତିସମୁଦାଗତଂ ନାମନ୍ତି ତେନେୱ ପସଙ୍ଗେନ ଯେନାଯଂ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଧିଗତା, ତଦସ୍ସ ପୁବ୍ବକମ୍ମଂ ଆଚିକ୍ଖିତୁଂ ‘‘ଅଯଂ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଚ୍ଛୁୱପ୍ପନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁସସ୍ସଂ। ଅୱସେସସାଲାହୀତି ଅୱସେସଯନ୍ତସାଲାହି, ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଞ୍ଚେତଂ। ତଦ୍ଧେୱାତି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଦିନ୍ନସାଲାଯମେୱ।

ପଟିଏସନ୍ତୋତି ପତି ପତି ଅତ୍ଥେ ଏସନ୍ତୋ ୱୀମଂସନ୍ତୋ। ନ କେୱଲଂ ତେ ୱୀମଂସନ୍ତି ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ତମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅତ୍ଥେ ଉପପରିକ୍ଖମାନା ଅନୁସାସମାନା’’ତି। ଯକ୍ଖରଟ୍ଠିକାତି ଯକ୍ଖରଟ୍ଠାଧିପତିନୋ। ଯକ୍ଖା ଚ ୱେସ୍ସୱଣସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନଦ୍ୱାରେ ନିଯୁତ୍ତା ଚାତି ଯକ୍ଖଦୋୱାରିକା, ତେସଂ ଯକ୍ଖଦୋୱାରିକାନଂ।

ଯସ୍ମା ଧରଣୀପୋରକ୍ଖରଣିତୋ ପୁରାଣୋଦକଂ ଭସ୍ସଯନ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମତି, ତସ୍ମା ତଂ ତତୋ ଗହେତ୍ୱା ମେଘେହି ପୱୁଟ୍ଠଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯତୋ ପୋକ୍ଖରଣିତୋ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ମେଘା ପୱସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଯତୋତି ଯତୋ ଧରଣୀପୋକ୍ଖରଣିତୋ। ସଭାତି ଯକ୍ଖାନଂ ଉପଟ୍ଠାନସଭା।

ତସ୍ମିଂ ଠାନେତି ତସ୍ସା ପୋକ୍ଖରଣିଯା ତୀରେ ଯକ୍ଖାନଂ ୱସନୱନେ। ସଦା ଫଲିତାତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସଞ୍ଜାତଫଲା। ନିଚ୍ଚପୁପ୍ଫିତାତି ନିଚ୍ଚଂ ସଞ୍ଜାତପୁପ୍ଫା। ନାନାଦିଜଗଣାଯୁତାତି ନାନାୱିଧେହି ଦିଜଗଣେହି ଯୁତ୍ତା। ତେହି ପନ ସକୁଣସଙ୍ଘେହି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସମ୍ପତନ୍ତେହି ପରିବ୍ଭମନ୍ତେହି ଯସ୍ମା ସା ପୋକ୍ଖରଣୀ ଆକୁଲା ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିୱିଧପକ୍ଖିସଙ୍ଘସମାକୁଲା’’ତି। କୋଞ୍ଚସକୁଣେହୀତି ସାରସସକୁନ୍ତେହି।

‘‘ଏୱଂ ୱିରୱନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ତଥା ୱସ୍ସିତୱସେନ ‘‘ଜୀୱଞ୍ଜୀୱକା’’ତି ଅଯଂ ତେସଂ ସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ଉଟ୍ଠୱଚିତ୍ତକାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ୱସ୍ସମାନା’’ତି। ପୋକ୍ଖରସାତକାତି ପୋକ୍ଖରସଣ୍ଠାନତାଯ ‘‘ପୋକ୍ଖରସାତକା’’ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମା।

ସବ୍ବକାଲଂସୋଭତୀତି ସବ୍ବୋତୂସୁ ସୋଭତି, ନ ତସ୍ସା ହେମନ୍ତାଦିୱସେନ ସୋଭାୱିରତୋ ଅତ୍ଥି। ଏୱଂଭୂତା ଚ ନିଚ୍ଚଂ ପୁପ୍ଫିତଜଲଜଥଲଜପୁପ୍ଫତାଯ, ଫଲଭାରଭରିତରୁକ୍ଖପରିୱାରିତତାଯ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତସଲିଲତାଯ ଚ ନିରନ୍ତରଂ ସୋଭତି।

୨୮୨।ପରିକମ୍ମନ୍ତି ପୁବ୍ବୁପଚାରଂ। ପରିସୋଧେତ୍ୱାତି ଏକକ୍ଖରସ୍ସାପି ଅୱିରାଧନୱସେନ ଆଚରିଯସନ୍ତିକେ ସବ୍ବଂ ସୋଧେତ୍ୱା। ସୁଟ୍ଠୁ ଉଗ୍ଗହିତାତି ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାଯ ପୋରିଯା ୱାଚାଯ ୱିସ୍ସଟ୍ଠାଯ ଅନେଲଗଳାଯ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନୀଯା ସମ୍ମଦେୱ ଉଗ୍ଗହିତା। ତଥା ହି ‘‘ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚ ପରିସୋଧେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ଜାନତୋ ଏୱ ହି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ପରିସୁଜ୍ଝତି, ନୋ ଅଜାନତୋ। ପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାନୀତି ପଦଞ୍ଚେୱ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅହାପେତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ପରିପୁଣ୍ଣା ନାମ ହୋତୀତି। ୱିସଂୱାଦେତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞଥା କତ୍ୱା। ତେଜୱନ୍ତଂ ନ ହୋତି ୱିରଜ୍ଝନତୋ ଚେୱ ୱିମ୍ହଯତ୍ଥଭାୱତୋ ଚ। ସବ୍ବସୋତି ଅନୱସେସତୋ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନତୋ। ତେଜୱନ୍ତଂ ହୋତୀତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଅୱିରାଧେତ୍ୱା ସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ସାଧନତୋ। ଏୱଂ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଂ ପହାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସତି ପରିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସାଧକତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଜ୍ଝାସଯୱିପତ୍ତିଂ ପହାଯ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥସାଧକତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲାଭହେତୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ପରିତ୍ତଭଣନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥପଟିବାହନହେତୂତି ତସ୍ସ ଞାଣକରୁଣାପୁବ୍ବକତା ନିସ୍ସରଣପକ୍ଖୋ। ମେତ୍ତଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱାତି ମେତ୍ତାମନସିକାରେନ ସତ୍ତେସୁ ହିତଫରଣଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା।

‘‘ୱତ୍ଥୁଂ ୱା’’ତିଆଦି ପୁବ୍ବେ ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ କତାଯ ସାଧନାଯ ଭଗୱତୋ ପୱେଦନଂ। ଘରୱତ୍ଥୁନ୍ତି ୱସନଗେହଂ। ନିବଦ୍ଧୱାସନ୍ତି ପରଗେହେପି ନେୱାସିକଭାୱେନ ୱାସଂ ନ ଲଭେଯ୍ଯ, ଯଂ ପନ ମହାରାଜାନଂ, ଯକ୍ଖସେନାପତୀନଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତାନଂଯେୱ କଦାଚି ୱସିତ୍ୱା ଗମନଂ, ତଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି

ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମିତିନ୍ତି ଯକ୍ଖାଦିସମାଗମଂ। କାମଂ ପାଠଇଯଂ ''ନ ମେ ସୋ''ତି ଆଗତଂ, ଇତରେସମ୍ପି ପନ ମହାରାଜାନମଣ୍ଡନା ଏକଜ୍ଝାସଯତାଯ ତେସମ୍ପି ଅଜ୍ଝାସଯଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ୱେସ୍ସୱଣୋ ତଥା ଅୱୋଚ। କଞ୍ଚିଞ୍ଚି ଅନୁ ଅନୁ ୱହିତୁଂ ଅଯୁତ୍ତୋ ଅନାୱଯ୍ହୋ, ସଵ୍ଵକାଲଂ କଞ୍ଚିଞ୍ଚି ଲଦ୍ଧୁଂ ଅଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଅନାୱଯ୍ହଂ। ତେନାହ ''ନ ଆୱାହଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ନ ୱିୱଯ୍ହନ୍ତି ଅୱିୱଯ୍ହଂ, କଞ୍ଚିଞ୍ଚି ଗହେତୁମଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ନ ୱିୱାହଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ତା ୱିସଯଭୂତୋ ଏତାସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ତା, ପରିଭାସା, ତାହି। ପରିଯତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱଚନେନ ପରିପୁଣ୍ଣାହି। ଯଥା ଯକ୍ଖା ଅକ୍କୋସିତଵ୍ଵା, ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଅକ୍କୋସା ଯକ୍ଖଅକ୍କୋସା ନାମ, ତେହି। ତେ ପନ ''କଠଆରକ୍ଖି କଠଆରଦନ୍ତା କାଠଅୱଣ୍ଣା''ତି ଏୱଂ ଆଦଯୋ।

ୱିରୁଦ୍ଧାତି ୱିରୁଜ୍ଝନକା ପରେହି ୱିରୋଧିନୋ। ରଭସାତି ସାରମ୍ଭକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''କରଣୁତ୍ତରିଯା''ତି। ରଭସାତି ୱା ସାହସିକା। ସାମିନୋ ମନସୋ ଅସ୍ସୱାତି ମନସ୍ସା, କିଙ୍କରା। ଯେ ହି ''କିଂ କରୋମି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ''ତି ସାମିକସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯକ୍ଖସେନାପତୀନଂ ଯେ ମନସ୍ସା, ତେସ''ନ୍ତି। ଆଣାଯ ଅୱରୋଧିତୁପଚାରା ଅୱରୁଦ୍ଧା, ତେ ପନ ଆଣାୱତୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ''ପଚ୍ଚାମିତ୍ତା ୱେରିନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଜ୍ଝାପେତଵ୍ଵନ୍ତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ଚିନ୍ତାପେତଵ୍ଵଂ, ତଂ ପନ ଉଜ୍ଝାପନଂ ତେସଂ ନୀଚକିରିଯାଯ ଜାନାପନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଜାନାପେତଵ୍ଵା''ତି।

ପରିତ୍ତପରିକମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା

ପରିତ୍ତସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ କଥେତଵ୍ଵନ୍ତି ଆଟାନାଟିଯପରିତ୍ତସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ ପୁବ୍ବୁପଚାରଟ୍ଠାନିଯଂ ମେତ୍ତସୁତ୍ତାଦି କଥେତଵ୍ଵଂ। ଏୱଞ୍ହି ତଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ହୁତ୍ୱା ତେଜୱନ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ପଠମମେୱ ହୀ''ତିଆଦି। ପିଟ୍ଠଂ ୱା ମଂସଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ, ତେନ ମଚ୍ଛଘତସୂପାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଓତାରଂ ଲଭନ୍ତି ଅତ୍ତନା ପିଯାଯିତଵ୍ଵଆହାରୱସେନ ପିଯାଯିତଵ୍ଵଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ। ''ପରିତ୍ତ…ପେ… ନିସୀଦିତଵ୍ଵ''ନ୍ତି ଇମିନାୱ ପରିତ୍ତକାରକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପରିସୁଦ୍ଧିପି ଇଚ୍ଛିତଵ୍ଵାତି ଦସ୍ସେତି।

''ପରିତ୍ତକାରକୋ…ପେ… ସମ୍ପରିୱାରିତେନା''ତି ଇଦଂ ପରିତ୍ତକରଣେ ବାହିରରକ୍ଖାସଂୱିଧାନଂ। ''ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ …ପେ… କାତଵ୍ଵ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରରକ୍ଖା ଉଭଯତୋ ରକ୍ଖାସଂୱିଧାନଂ। ଏୱଞ୍ହି ଅମନୁସ୍ସା ପରିତ୍ତକରଣସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ କାତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତି। ମଙ୍ଗଲକଥା ୱତ୍ତଵ୍ଵା ପୁବ୍ବୁପଚାରୱସେନ। ସଵ୍ଵସନ୍ନିପାତୋତି ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଗାମଖେତ୍ତେ ସଵ୍ଵେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ନିପାତୋ। ଘୋସେତଵ୍ଵୋ,''ଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ସଵ୍ଵେହି ସନ୍ନିପତିତଵ୍ଵ''ନ୍ତି। ଅନାଗନ୍ତୁଂ ନାମ ନ ଲବ୍ଭତି ଅମନୁସ୍ସେନ ବୁଦ୍ଧାଣାଭଯେନ, ରାଜାଣାଭଯେନ ଚ। ଗହିତକାପଦେସେନ ଅମନୁସ୍ସୋୱ ପୁଚ୍ଛିତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅମନୁସ୍ସଗ୍ଗହିତକୋ 'ତ୍ୱଂ କୋ ନାମା'ତି ପୁଚ୍ଛିତଵ୍ଵୋ''ତି। ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀସୁ ପୂଜନତ୍ଥଂ ୱିନିଯୁଞ୍ଜିଯମାନେସୁ। ପତ୍ତୀତି ତୁଯ୍ହଂ ପତ୍ତିଦାନଂ। ପିଣ୍ଡପାତେ ପତ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡପାତେ ଦିଯ୍ୟମାନେ ପତ୍ତିଦାନଂ। ଦେୱତାନନ୍ତି ଯକ୍ଖସେନାପତୀନଂ। ପରିତ୍ତଂ ଭଣିତଵ୍ଵନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ''ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା''ତି ଚ ''ମଙ୍ଗଲକଥା ୱତ୍ତଵ୍ଵା''ତି ଚ ''ୱିହାରସ୍ସ ଉପୱନେ''ତି ଏୱମାଦି ଚ ସଵ୍ଵଂ ଗିହୀନଂ ପରିତ୍ତକରଣେ ୱୁତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମଂ କାତଵ୍ଵମେୱ।

ସରୀରେ ଅଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ସରୀରଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିଯ ଆୱିସନ୍ତୋ ଯଥା ଗହିତକସ୍ସ ୱସେନ ନ ୱତ୍ତତି, ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱସେନ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ''ଆୱିସତୀତିତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ଲଗ୍ଗତୀତି ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗୋ ଅଲ୍ଲୀନୋ ହୋତି। ତେନାହ ''ନ ଅପେତୀ''ତି। ରୋଗଂୱଡ୍ଢେନ୍ତୋତି ଧାତୂନଂ ସମଭାୱେନ ୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୋଗଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ। ଧାତୂନଂ ୱିସମଭାୱାପତ୍ତିଯା ଚ ଆହାରସ୍ସ ଚ ଅରୁଚ୍ଚନେନ ଗହିତକସ୍ସ ସରୀରେ ଲୋହିତଂ ସୁସ୍ସତି, ମଂସଂ ମିଲାଯତି, ତଂ ପନସ୍ସ ଯକ୍ଖୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭନିମିତ୍ତତାଯ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପମଂସଲୋହିତଂ କରୋନ୍ତୋ''ତି।

୨୮୩।ତେସଂ ନାମାନି ଇନ୍ଦାଦିନାମଭାୱେନ ୱୋହରିତଵ୍ଵତୋ। ତତୋତି ତତୋ ଆରୋଚନତୋ ପରଂ। ତେତି ଯକ୍ଖସେନାପତଯୋ। ଓକାସୋ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନିଯୋ, ଉପାସକୋପାସିକାଯୋ ୱିହେଠେତୁଂ ଅୱସରୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି ସମ୍ମଦେୱ ଆରକ୍ଖାଯ ୱିହିତତ୍ତାତି।

ଆଟାନାଟିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯୬।ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେଏତି ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତେ ଦସସହସ୍ସପରିମାଣେ ଚକ୍କୱାଳେ। ତତ୍ଥ ହି ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱମନୁସ୍ସାୟେୱ କତାଧିକାରା, ଇତରେସୁ ଦେୱା ୱିସେସଭାଗିନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଞାଣଜାଲଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା’’ତି। ଞାଣଜାଲପତ୍ଥରଣନ୍ତି ଚ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାଦିୱିଭାୱନୱସେନ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଲୋକଂ ୱୋଲୋକୟମାନୋ’’ତି, ସତ୍ତଲୋକଂ ବ୍ୟୱଲୋକୟମାନୋ ଆସୟାନୁସୟଚରିତାଧିମୁତ୍ତିଆଦିକେ ୱିସେସତୋ ଓଗାହେତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମଙ୍ଗଲଂ ଭଣାପେସ୍ସନ୍ତି ‘‘ତଂ ତେସଂ ଆୟତିଂ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ ହୁତ୍ୱା ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ଭୱିସ୍ସା’’ତି। ତୀହି ପିଟକେହି ସମ୍ମସିତ୍ୱାତି ତିପିଟକତୋ ଏକକଦୁକାଦିନା ସଙ୍ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତା ଅତ୍ଥା ପଞ୍ହା, ତେ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଏକକାଦିୱସେନ ଆଗତା ସହସ୍ସଂ, ଚୁଦ୍ଦସ ଚାତି ଆହ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସପଞ୍ହାଧିକେନ ପଞ୍ଚସହସ୍ସେନ ପଟିମଣ୍ଡେତ୍ୱା’’ତି। ଏୱମିଧ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତେ ପଞ୍ହେ ପରତୋ ସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେ ‘‘ଏକକୱସେନ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା କଥିତା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୪୯) ୱିଭାଗେନ ପରିଗଣେତ୍ୱା ସୟମେୱ ଦସ୍ସେସ୍ସତି।

ଉବ୍ଭତକନୱସନ୍ଧାଗାରୱଣ୍ଣନା

୨୯୭। ଉଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନତାୟ ତଂ ସନ୍ଧାଗାରଂ ଭୂମିତୋ ଉବ୍ଭତଂ ୱିୟାତି ‘‘ଉବ୍ଭତକ’’ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି। ତେନାହ ‘‘ଉଚ୍ଚତ୍ତା ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ସନ୍ଧାଗାରସାଲାତି ଏକା ମହାସାଲା। ଉୟ୍ୟୋଗକରଣାଦୀସୁ ହି ରାଜାନୋ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ଏତ୍ତକା ପଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସନ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି ମରିୟାଦଂ ବନ୍ଧନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ‘‘ସନ୍ଧାଗାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉୟ୍ୟୋଗଟ୍ଠାନତୋ ଚ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୟାୱ ଗେହଂ ଗୋମୟପରିଭଣ୍ଡାଦିୱସେନ ପଟିଜଗ୍ଗନଂ କରୋନ୍ତି, ତାୱ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଦିୱସେ ତେ ରାଜାନୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ଥମ୍ଭନ୍ତୀତିପି ସନ୍ଧାଗାରଂ, ତେସଂ ରାଜୂନଂ ସହ ଅତ୍ଥାନୁସାସନଅଗାରନ୍ତିପି ସନ୍ଧାଗାରନ୍ତି। ୟସ୍ମା ୱା ତେ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ କସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଇମସ୍ମିଂ କାଲେୱପିତୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଘରାୱାସକିଚ୍ଚଂ ସନ୍ଧରନ୍ତି, ତସ୍ମା ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ ଘରାୱାସଂ ତତ୍ଥ ସନ୍ଧରନ୍ତୀତିପି ସନ୍ଧାଗାରଂ, ସା ଏୱ ସାଲାତି ସନ୍ଧାଗାରସାଲା। ଦେୱତାତି ଘରଦେୱତା। ନିୱାସୱସେନ ଅନଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥତ୍ତା ‘‘କେନଚି ୱା ମନୁସ୍ସଭୂତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମକରଣୱସେନ ପନ ମନୁସ୍ସା ତତ୍ଥ ନିସଜ୍ଜାଦୀନି କପ୍ପେସୁମେୱ। ‘‘ସୟମେୱ ପନ ସତ୍ଥୁ ଇଧାଗମନଂ ଅମ୍ହାକଂ ପୁଞ୍ଞୱସେନେୱ, ଅହୋ ମୟଂ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତୋ’’ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ଏୱଂ ସମ୍ମା ଚିନ୍ତେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅମ୍ହେହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

୨୯୮।ଅଟ୍ଟକାତି ଚିତ୍ତକମ୍ମକରଣତ୍ଥଂ ବଦ୍ଧା ମଞ୍ଚକା। ମୁତ୍ତମତ୍ତାତି ତାୱଦେୱ ସନ୍ଧାଗାରେ ନୱକମ୍ମସ୍ସ ନିଟ୍ଠାପିତଭାୱମାହ, ତେନ‘‘ଅଚିରକାରିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି। ଅରଞ୍ଜଂ ଆରାମୋ ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଅରଞ୍ଜାରାମା। ସନ୍ଥରଣଂ ସନ୍ଥରି, ସବ୍ବୋ ସକଲୋ ସନ୍ଥରି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବସନ୍ଥରି, ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋୟଂ। ତେନାହ ‘‘ୟଥା ସବ୍ବଂ ସନ୍ଥତଂ ହୋତି, ଏୱ’’ନ୍ତି।

୨୯୯।ସମନ୍ତପାସାଦିକୋତି ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବଭାଗେନ ପସାଦାୱହୋ ଚାତୁରିୟସୋ। ‘‘ଅସୀତିହତ୍ଥଂ ଠାନଂ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ କାୟପ୍ପଭାୟ ପକତିୟା ଅସୀତିହତ୍ଥେ ଠାନେ ଅଭିବ୍ୟାପନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପନ ଅନନ୍ତଂ ଅପରିମାଣଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜୋତତେୱ। ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରୱସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣା। ସବ୍ବେ ଦିସାଭାଗାତି ସରୀରପ୍ପଭାୟ ବାହୁଲ୍ଲତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅବ୍ଭମହିକାଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ସୁଞ୍ଞଂ ନ ସୋଭତି, ତାରକାଚିତଂ ପନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଂ ତାସଂ ପଭାହି ସମନ୍ତତୋ ୱିଜ୍ଜୋତମାନଂ ୱିରୋଚତୀତି ଆହ ‘‘ସମୁଗ୍ଗତତାରକଂ ୱିୟ ଗଗନତଲ’’ନ୍ତି। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋତି ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ସାଖଗ୍ଗା ଫୁଲ୍ଲୋ। ‘‘ପଟିପାଟିୟାଠପିତାନ’’ନ୍ତିଆଦି ପରିକପ୍ପୂପମା। ତଥା ହି ୱିୟ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ସିରିୟା ସିରିଂ ଅଭିଭୱମାନଂ ୱିୟାତି ଅତ୍ତନୋ ସୋଭାୟ ତେସଂ ସୋଭନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଭିକ୍ଖୂପି ସବ୍ବେୱା’’ତି ଇଦଂ ନେସଂ ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଗୁଣେସୁ ଲୋକିୟଗୁଣାନଂ ୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ହି ତେ ସବ୍ବେୱ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା…ପେ… ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୯୬)। ତସ୍ମା ୟେ ତତ୍ଥ ଅରିୟା, ତେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପଦାନଂ ୱସେନ ବୋଧିତା ହୋନ୍ତି। ୟେ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ତେ ଲୋକିୟଗୁଣଦୀପକେହି ପଦେହୀତି ନ ତଥା ହେଟ୍ଠା ‘‘ଅସୀତିମହାଥେରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ଅରହତ୍ତଭାଗିନୋ ଗହିତା।

ରୂପକାୟସ୍ସ ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ-ପଟିମଣ୍ଡିତ-ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣକାୟପ୍ପଭାବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାୱିଚିତ୍ତତାୟ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩।୨୦୦; ମ।

ନି। ୨।୩୮୫) ବୁଦ୍ଧଵେସୋ। ଛଵଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିୟୋ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାୟସ୍ସ ଆଲୋକିତଵିଲୋକିତାଦୀସୁ ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ ବୁଦ୍ଧାଵେଣିକୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପସମୋ ବୁଦ୍ଧଵିଲାସୋ। ଅସ୍ସନ୍ତି ତସ୍ସଂ।

ସନ୍ଧାଗାରାନୁମୋଦନପଟିସଂୟୁତ୍ତାତି "ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା (ଚୂଳଵ। ୨୯୫, ୩୧୫) ନୟେନ ସନ୍ଧାଗାରଗୁଣୂପସଞ୍ହିତା ସନ୍ଧାଗାରକରଣପୁଞ୍ଞାନିସଂସଭାଵିନୀ। ପକିଣ୍ଣକକଥାତି ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହା ସୁଣନ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପତାୟ ଵିଵିଧଵିପୁଲହେତୂପମାସମାଲଙ୍କତା ନାନାନୟଵିଚିତ୍ତା ଵିହାରକଥା। ତେନାହ "ତଦା ହୀ"ତିଆଦି। ଆକାସଗଙ୍ଗଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ଵିୟ ନିରୁପକ୍କିଲେସତାୟ ସୁଵିସୁଦ୍ଧେନ, ଵିପୁଲୋଦାରତାୟ ଅପରିମେୟ୍ୟେନ ଚ ଅତ୍ଥେନ ସୁଣନ୍ତାନଂ କାୟଚିତ୍ତପରିଳାହଵୂପସମନତୋ। ପଥଵୋଜଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ଵିୟ ଅଞ୍ଞେସଂ ସୁଦୁକ୍କରତାୟ, ମହାସାରତାୟ ଵା ଅତ୍ଥସ୍ସ। ମହାଜମ୍ବୁଂ ମତ୍ଥକେ ଗହେତ୍ଵା ଚାଲେନ୍ତୋ ଵିୟ ଚାଲନପଚ୍ଚୟଟ୍ଠାନଵସେନ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅନୁସନ୍ଧାନତୋ। ୟୋଜନିୟ… ପେ… ପାୟମାନୋ ଵିୟ ଦେସନଂ ଚତୁସଚ୍ଚୟନ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅତ୍ଥଵେଦଧମ୍ମଵେଦସ୍ସେଵ ଲଭାପନେନ ସାତମଧୁରଧମ୍ମାମତରସୂପସଂହରଣତୋ। ମଧୁଗଣ୍ଡନ୍ତି ମଧୁପଟଲଂ।

୩୦୦।"ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତ"ନ୍ତି ଚ୍ଛାପନିଚ୍ଛାୟଂ ଇଦଂ ଆମେଡିତଵଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ୟଂ ୟଦ୍ଦିସ"ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅନୁଵିଲୋକେତ୍ଵାତି ଏତ୍ଥ ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ "ପରୀ"ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ, ଵିଲୋକନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵୟେନପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି "ମଂସଚକ୍ଖୁନା…ପେ… ତତୋ ତତୋ ଵିଲୋକେତ୍ଵା"ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଵତ୍ଵା ତମତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ମଂସଚକ୍ଖୁନା ହୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥେନ କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚଂ କୁକତମେଵ କୁକ୍କୁଚନ୍ତି କତ୍ଵା। ଏଵଂ ପାଦକୁକ୍କୁଚଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିଚ୍ଚଲା ନିସୀଦିଂସୁ ଅତ୍ତନୋ ସୁଵିନୀତଭାଵେନ, ବୁଦ୍ଧଗାରଵେନ ଚ। "ଆଲୋକଂ ପନ ଵଡ୍ଢୟିତ୍ଵା"ତିଆଦି କଦାଚି ଭଗଵା ଏଵମ୍ପି କରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଵୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସଚ୍ଚ ସାଵକାନଂ ଵିୟ ଏଵଂ ପୟୋଗସମ୍ପାଦନୀୟମେତଂ ଞାଣଂ। ତିରୋହିତଵିଦୂରଵତ୍ତିନିପି ରୂପଗତେ ମଂସଚକ୍ଖୁନୋ ପଵତ୍ତିୟା ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ଵୀମଂସିତବ୍ବଂ । ଅରହତ୍ତୁପଗଂ ଅରହତ୍ତପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚକ୍ଖୁତଲେସୁ ନିମିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ଵାତି ଭାଵନାନୁୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ବେସଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚକ୍ଖୁତଲେସୁ ଲବ୍ଭମାନଂ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିୟଵିଗତଥିନମିଦ୍ଧତାକାରସଙ୍ଖାତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ହଦୟେ ଠପେତ୍ଵା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା। କସ୍ମା ଆଗିଲାୟତି କୋଟିସତସହସ୍ସହତ୍ଥିନାଗାନଂ ବଲଂ ଧାରେନ୍ତସ୍ସାତି ଚୋଦକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆଚରିୟୋ ଏସ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାଵୋ, ୟଦିଦଂ ଅନିଚ୍ଚତା। ୟେ ପନ ଅନିଚ୍ଚା, ତେ ଏକନ୍ତେନେଵ ଉଦୟଵୟପଟିପୀଳିତତାୟ ଦୁକ୍ଖା ଏଵ, ଦୁକ୍ଖସଭାଵେସୁ ତେସୁ ସଚ୍ଚ କାୟେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅୟଂ ପଚ୍ଚୟୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଭଗଵତୋ ହୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପିଟ୍ଠିଵାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମପଚ୍ଚୟା। ସ୍ଵାୟମତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥଦୀପନିୟଂ ଉଦାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତନୟେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଭିନ୍ନନିଗଣ୍ଠଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୩୦୧।ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତମେଵ ପାସାଦିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୬୪)।

୩୦୨।ସ୍ଵାକ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁକାମୋତି ସ୍ଵାକ୍ଖାତଂ କତ୍ଵା ଧମ୍ମଂ କଥେତୁକାମୋ, ସତ୍ଥାରା ଵା ସ୍ଵାକ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ସୟଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥେତୁକାମୋ। ସତ୍ଥାରା ଦେସିତଧମ୍ମମେଵ ହି ତତୋ ତତୋ ଗହେତ୍ଵା ସାଵକା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ କଥେନ୍ତି।

ଏକକଵଣ୍ଣନା

୩୦୩।ସମଗ୍ଗେହି ଭାସିତବ୍ବନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଗ୍ଗେହି ହୁତ୍ଵା ଭାସିତବ୍ବଂ, ସଜ୍ଝାୟିତବ୍ବଞ୍ଚେଵ ଵଣ୍ଣେତବ୍ବଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ପନ ସମଗ୍ଗେହି ସଙ୍ଗାୟନଂ ହୋତି, ତମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଏକଵଚନେହୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏକଵଚନେହୀତି ଵିରୋଧାଭାଵେନ ସମାନଵଚନେହି। ତେନାହ "ଅଵିରୁଦ୍ଧଵଚନେହୀ"ତିଆଦି। ସାମଗ୍ଗିରସଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋତି ୟସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସଙ୍ଗାୟନେ ସାମଗ୍ଗିରସାନୁଭଵନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ଦେସନାକୁସଲତାୟ, ତତ୍ଥ ଏକକଦୁକତିକାଦିଵସେନ ବହୁଧା ସାମଗ୍ଗିରସଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ। ସବ୍ବେ ସତ୍ତାତି ଅନଵସେସା ସତ୍ତା , ତେ ପନ ଭଵଭେଦତୋ ସଙ୍ଖେପେନେଵ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କାମଭଵାଦୀସୂ"ତିଆଦିମାହ। ବ୍ୟଧିକରଣାନମ୍ପି ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ହୋତି ୟଥା "ଉରସିଲୋମୋ"ତି ଆହ "ଆହାରତୋ ଠିତି ଏତେସନ୍ତି ଆହାରଟ୍ଠିତିକା"ତି। ଠିଟ୍ଠତି ଏତେନାତି ଠିତି, ଆହାରୋ ଠିତି ଏତେସନ୍ତି ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଏଵଂ ଵା ଏତ୍ଥ ସମାସଵିଗ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠିତିକା, ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତଵୁତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଆହାର-ସଦ୍ଦୋ "ଅୟଂ ଆହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସୌପ୍ପାଦାୟା"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୩, ୨୩୨) ଵିୟ। ଏଵଞ୍ହି "ସବ୍ବେ ସତ୍ତା"ତି ଇମିନା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାପି ପରିଗ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ସା ପନାୟଂ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତା ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମୋ, ନ ସତ୍ତଧମ୍ମୋ। ତେନେଵାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା "ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ"ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୬; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ଵେରଞ୍ଜକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନା; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୦; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୬୫;

ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୬) ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଯଥାହ ଭଗୱା ‘‘ଏକଧମ୍ମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନୋ ସମ୍ମା ୱିରଜ୍ଜମାନୋ ସମ୍ମା ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ ସମ୍ମା ପରିଯନ୍ତଦସ୍ସାୱୀ ସମ୍ମତ୍ଥଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ହୋତି, କତମସ୍ମିଂ ଏକଧମ୍ମେ? ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୭) ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଯ୍ୱାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଆହାରପରିଯାଯେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ଆହାରୋ ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ। ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱାତି ଯଥାସଭାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା। ସମ୍ମଦକ୍ଖାତୋତି ତେନେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାକାରେନ ସମ୍ମଦେୱ ଦେସିତୋ।

ଚୋଦକୋ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ନୀତତ୍ଥତୋ ଦହନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା’’ତି ୱଚନମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଆଚରିଯୋ ଅୱିପରୀତଂ ତତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ‘‘ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତେସଞ୍ହି ଝାନଂ ଆହାରୋ ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ଝାନନ୍ତି ଏକୱୋକାରଭୱାୱହଂ ସଞ୍ଞାଯ ୱିରଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ଅନାହାରା’’ତି ୱଚନଂ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ଆହାରାନଂ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଚ୍ଚଯାହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତି ଇଦଂ ସାସନେ ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସତୋ ଆହାର-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ, ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ତେ ଏୱ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଅବ୍ୟାପିତଦୋସୋ ଆପନ୍ନୋ। ଅଥ ସବ୍ବୋପି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ଆହାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଇମାଯ ଆହାରପାଳିଯା ୱିରୋଧୋ ଆପନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ‘‘ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। କବଳୀକାରାହାରାଦୀନଂ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାହରଣାଦି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆହାରଭାୱୋ। ଯଥା ହି କବଳୀକାରାହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାହରଣେନ ରୂପକାଯଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଚ ୱେଦନାଦିଆହରଣେନ ନାମକାଯଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତି, ତସ୍ମା ସତିପି ଜନକଭାୱେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱୋ ଓଜାଦୀସୁ ସାତିସଯୋ ଲବ୍ଭମାନୋ ମୁଖ୍ୟୋ ଆହାରଟ୍ଠୋତି ତେ ଏୱ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆହାରଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତେ। ପରିଯାଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ଆହାରୋତି ୱୁତ୍ତୋ ସବ୍ବୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଇମଂ ପରିଯାଯଂ ଲଭତୀତି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ (ଅ। ନି। ୧୦।୬୧) ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ତେନେୱାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାହାରୋ।

ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋପି ଗହିତୋୱ ହୋତି, ଯାୱତା ସୋପି ପଚ୍ଚଯଭାୱେନେୱ ଜନକୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି। ତସ୍ମାତି ପରିଯାଯାହାରୋ, ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋତି ଦ୍ୱୀସୁ ଆହାରେସୁ। ଅସଞ୍ଞଭୱେ ଯଦିପି ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ପଚ୍ଚଯାହାରୋ ପନ ଲବ୍ଭତି ପରିଯାଯାହାରଲକ୍ଖଣୋ। ଇଦାନି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ହି ବୁଦ୍ଧେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ତିତ୍ଥକରମତନିସ୍ସିତାନଂ ଝାନଭାୱନାଯ ଅସିଜ୍ଝନତୋ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେବୁଦ୍ଧେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାସନିକା ତାଦିସଂ ଝାନଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ‘‘ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିତ୍ଥିଯା ହି ଉପତ୍ତିୱିସେସେ ୱିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିନୋ, ଅଞ୍ଞାୱିରାଗାୱିରାଗେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସଦସ୍ସିନୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅକ୍ଖଣଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସାସନିକା। ୱାଯୋକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ୱାଯୋକସିଣେ ପଠମାଦୀନି ତୀଣି ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତତିଯଜ୍ଝାନେ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଧିଗମାଯ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା’’ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱାଯୋକସିଣେଯେୱ ପରିକମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ , ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୧) ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ଧୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ଧୀ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧିବ୍ବତେତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ମମ ଚିତ୍ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତଂ ୱତ ହୋତୁ। ୱତାତି ସମ୍ଭାୱନେ, ତେନ ଜିଗୁଚ୍ଛଂ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ୱଦତି। ନାମାତି ଚ ସମ୍ଭାୱନେ ଏୱ, ତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱଂ ସମ୍ଭାୱେତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱାଭାୱେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଖନ୍ତିଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଏୱ ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ’’ତି ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା।

ତଥା ଭାୱିତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଠିତିଭାଗିଯଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତସ୍ସେୱ ତଥା ଝାନଭାୱନା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି। ପଣିହିତୋ ଅହୋସୀତି ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ ଠପିତୋ ଅହୋସି। ଯଦି ଠାନାଦିନା ଆକାରେନ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ, କମ୍ମବଲେନ ଯାୱ ଭେଦା ତେନେୱାକାରେନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ ୱାତି ଆହ ‘‘ସୋ ତେନ ଇରିଯାପଥେନା’’ତିଆଦି।

ଏୱ ରୂପାନମ୍ପୀତି ଏୱଂ ଅଚେତନାନମ୍ପି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ପଗେୱ ସଚେତନାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କଥଂ ପନ ଅଚେତନାନଂ ନେସଂ ପଚ୍ଚଯାହାରସ୍ସ ଉପକପ୍ପନନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ତତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦିମାହ।

ଯେ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯେନେୱ ଦିୱସଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲମତ୍ତଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ଲଭିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ତେ ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିନୋ। ଯେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଫଲମେୱ ଉପଜୀୱେନ୍ତି, ତେ ପୁଞ୍ଞଫଲୂପଜୀୱିନୋ। ନେରଯିକାନଂ ପନ ନେୱ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯୱସେନ ଜୀୱିକାକପ୍ପନଂ,

ପୁଞ୍ଜଞ୍ଚଫଲସ୍ସ ପନ ଲେସୋପି ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯେ ପନ ତେ ନେରଯିକା…ପେ… ନ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଚଫଲୂପଜୀୱୀତି ୱୁତ୍ତା''ତି। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆହରଣେନ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋତି ୱୁତ୍ତା, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଫଲସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କିଂ ପଞ୍ଚ ଆହାରା ଅତ୍ଥୀ''ତି ଚୋଦେତି। ଆଚରିଯୋ ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରେ ଅଧିପ୍ପେତେ ସିଯା ତୱ ଚୋଦନାଯାଓସରୋ, ସା ପନ ଏତ୍ଥ ଅନଓସରାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଞ୍ଚ ନ ପଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପରିଯାଯାହାରସ୍ସେୱ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନନୁ ପଚ୍ଚଯୋ ଆହାରୋତିୱୁତ୍ତମେତ''ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ''ଆହାରୋ''ତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେନ୍ତୋ ''ଯଂ ସନ୍ଧାଯା''ତିଆଦିମାହ।

ମୁଖ୍ୟାହାରୱସେନପି ନେରଯିକାନଂ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କବଳିଙ୍କାରଂ ଆହାରଂ…ପେ… ସାଧେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ନେରଯିକା ସୁଖପଟିସଂୱେଦିନୋପି ହୋନ୍ତୀତି? ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଖେଳଓପି ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଯୋତି ତଯୋ ଅରୂପାହାରା କବଳିଙ୍କାରାହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଅୱସେସାନନ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେହି ଅୱସେସାନଂ। କାମଭୱାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯାହାରୋ ହି ସବ୍ବେସଂ ସାଧାରଣୋତି। ଏତଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ''କତମୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ଚୋଦିତମେତଂ ପଞ୍ହଂ। କଥେତ୍ୱାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା।

''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ…ପେ… ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତୀ''ତି ଏତେନ ଯଥା ଇଧ ପଠମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତନଂ, ଦୁତିଯସ୍ସ ଉଦ୍ଦରଣଂ ନ କତଂ, ଏୱଂ ଇମିନା ଏୱ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଇତୋ ପରେସୁ ଦୁକତିକାଦିପଞ୍ହେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଦିପରିଯୋସାନେସୁ ଏୱ ଉଦ୍ଦରଣନିଯ୍ୟାତନାନି କତ୍ୱା ସେସେସୁ ନ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ, କାରଣଂ, ତଦେୱ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋତି ଆହ ''ଇମସ୍ମିଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁତ୍ତୋ''ତି। ଆହାରପଚ୍ଚଯୋତି ଆହରଣଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଆହରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦକତ୍ତପଧାନଂ, ସଙ୍ଖରଣଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତପଧାନନ୍ତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ତେନାହ ''ଅଯମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠିମତୋ ୱିସେସୋ''ତି। ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରେ ଗହିତେ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତେପି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ନ ଗହିତା ଏୱ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ପଦେସୱିସଯୋ ସବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି ଯଥା ''ସବ୍ବେ ତସନ୍ତିଦଣ୍ଡସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୩୦)। ନ ହେତ୍ଥ ଖୀଣାସୱାଦୀନଂ ଗହଣଂ ହୋତି। ପାକଟୋ ଭୱେଯ୍ୟ ୱିସେସସାମଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସଯତ୍ତା ପଞ୍ହାନଂ। ନୋ ଚ ଗଣ୍ଠିଂସୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଧ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ''ସଙ୍ଖାରୋ''ତି ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ କଥିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଯଦା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗତୋ, ତଦା ଏୱ ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ଜାତନ୍ତି ଆହ ''ମହାବୋଧିମଣ୍ଡେ ନିସୀଦିତ୍ୱା''ତି। ସଯନ୍ତି ସାମଂଯେୱ। ଅଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମଂ ଚିରକାଲାୱଟ୍ଠାଯି ପାରମ୍ପରିଯୱସେନ। ତେନାହ ''ଏକେନ ହୀ''ତିଆଦି। ପରମ୍ପରକଥାନିଯମେନାତି ପରମ୍ପରକଥାକଥନନିଯମେନ, ନିଯମିତତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନୁପୁବ୍ବିଯା କଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକକୱସେନାତି ଏକଂ ଏକଂ ପରିମାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଏକକୋ, ପଞ୍ହୋ। ତସ୍ସ ଏକକସ୍ସ ୱସେନ। ଏକକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋତି।

ଏକକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକୱଣ୍ଣନା

୩୦୪।ଚତ୍ତାରୋଖନ୍ଧାତି ତେସଂ ତାୱ ନାମନଟ୍ଠେନ ନାମଭାୱଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଆହ। ତସ୍ସାପି ହି ତଥା ନାମଭାୱଂ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି। ''ନାମଂ କରୋତି ନାମଯତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ନାମକରଣଂ, ତଂ ନାମନ୍ତି ଆହ ''ନାମନଟ୍ଠେନାତି ନାମକରଣଟ୍ଠେନା''ତି, ଅତ୍ତନୋୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଞ୍ହି ସାତିସଯମିଦଂ ତେସଂ ନାମକରଣଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅତ୍ତନୋ ନାମଂ କରୋନ୍ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ନାମସ୍ସ କରଣେନେୱ ତେ ''ନାମ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ସାମଞ୍ଞନାମଂ, କିତ୍ତିମନାମଂ, ଗୁଣନାମଂ ୱା ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଓପପାତିକନାମନ୍ତି ପୁରିମାନି ତୀଣି ନାମାନି ଉଦାହରଣୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ନ ଏୱଂ ୱେଦନାଦୀନ''ନ୍ତି ତେ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇତରନାମମେୱ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନାମନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱେଦନାଦଯୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ''ମହାପଥୱିଆଦଯୋ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପଥୱିଆପାଦଯୋ ଇଧ ନାମନ୍ତି ଅନଧିପ୍ପେତା, ରୂପନ୍ତି ପନ ଅଧିପ୍ପେତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଫସ୍ସୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଯ ପନ ପଥୱିଆଦୀନଂ ଓପପାତିକନାମତାସାମଞ୍ଞେନ ''ପଥୱିଆଦଯୋ ୱିଯା''ତି ନିଦସ୍ସନଂ କତଂ, ନ ଅରୂପଧମ୍ମା ୱିଯ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ନାମସଭାୱତ୍ତା। ଫସ୍ସୱେଦନାଦୀନଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବଦାପି ଫସ୍ସାଦିନାମକତ୍ତା, ପଥୱିଆଦୀନଂ କେସକୁମ୍ଭାଦିନାମନ୍ତରାପତ୍ତି ୱିଯ ନାମନ୍ତରାନାପଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଦା ଅତ୍ତନାୱ କତନାମତାଯ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧନିବ୍ବାନାନି ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନାମଂ। ଅଥ ୱା ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ଅଧିୱଚନନାମମନ୍ତରେନ ଯେ ଅନୁପଟିତସମ୍ଭାରାନଂ ଗହଣଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ନାମାଯତ୍ତଗ୍ଗହଣା ନାମଂ। ରୂପଂ ପନ ୱିନାପି ନାମସାଧନଂ ଅତ୍ତନୋ ରୁପ୍ପନସଭାୱେନ ଗହଣଂ ଉପଯାତୀତି ରୂପଂ। ତେନାହ ''ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ''ତିଆଦି। ଇଧାପି ''ଯଥାପଥୱିଯା''ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଆଗତତ୍ତା। ''ଅତୀତେପୀ''ତିଆଦିନା ୱେଦନାଦୀସୁ ନାମସଞ୍ଞା ନିରୁଳ୍ହା, ଅନାଦିକାଲିକା ଚାତି ଦସ୍ସେତି।

ଇତି ଅତୀତାଦିୱିଭାଗୱନ୍ତାନମ୍ପି ୱେଦନାଦୀନଂ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନାମଭାୱୋ ଏକନ୍ତିକୋ, ତବ୍ବିଭାଗରହିତେ ପନ ଏକସଭାୱେ ନିଚ୍ଚେ ନିବ୍ବାନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ନିବ୍ବାନଂ ପନ...ପେ... ନାମନଟ୍ଠେନ ନାମ"ନ୍ତି ଆହ। ନାମନଟ୍ଠେନାତି ନାମକରଣଟ୍ଠେନ। ନମନ୍ତୀତି ଏକନ୍ତତୋ ସାରମ୍ମଣତ୍ତା ତନ୍ନିନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତେହି ୱିନା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବନ୍ତି ଖନ୍ଧଚତୁକ୍କଂ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ । ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେଯେୱ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତତାଯ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସୋ ନେ ତତ୍ଥ ନାମେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ଏସ ନଯୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁପୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଆରମ୍ମଣେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାମେନ୍ତୀ"ତି। ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗଫଲାଦିକେ । କାମଂ କେସୁଚି ରୂପଧମ୍ମେସୁପି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭାୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ, ନିବ୍ବାନେ ପନେସ ସାତିସଯୋ ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତପଣୀତତାକପ୍ପଭାୱତୋତି ତଦେୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯତାଯ "ଅତ୍ତନି ନାମେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଅରିଯା ସକଲମ୍ପି ଦିୱସଭାଗଂ ତଂ ଆରବ୍ଭ ୱୀତିନାମେନ୍ତାପି ତିତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

"ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନା"ତି ଏତେନ ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଂ। ନନୁ ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମାଗମେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ପନ ୱିଭୂତତରଂ। ୱିଭୂତତରଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୁପ୍ପନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତସ୍ମା 'ରୂପ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି? ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତୀ"ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯)। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ରୂପସମଞ୍ଞାତି? ତତ୍ଥାପି ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ହୋତିଯେୱ ରୂପସମଞ୍ଞା। ଅନୁଗ୍ଗାହକପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱା ୱିସଦିସପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। "ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ, ତଂ ରୁପ୍ପନ"ନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ରୂପଯତି ୱିକାରମାପାଦେତୀତି ରୂପଂ। "ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ୱିକାରାପତ୍ତିଯଂ ରୁପ୍ପନ-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ"ତି କେଚି। ଏତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ରୂପସମଞ୍ଞାଯ ପସଙ୍ଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଭାୱତୋ। "ପଟିଘତୋ ରୁପ୍ପନ"ନ୍ତି ଅପରେ। "ତସ୍ସାତି ରୂପସ୍ସା"ତି ୱଦନ୍ତି, ନାମରୂପସ୍ସାତି ପନ ଯୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ରୂପସ୍ସ, ଏୱଂ ନାମସ୍ସାପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ, ମଦନିମ୍ମଦନାଦିୱସେନ ଚ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୫୬) ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି। ଇତି ଅଯଂ ଦୁକୋ କୁସଲତ୍ତିକେନ ସଙ୍ଗହିତେ ସଭାୱଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି।

ଅୱିଜ୍ଜାତି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ "ଅତ୍ତା, ଜୀୱୋ, ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋ"ତି ଏୱମାଦିକଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ୱିନ୍ଦିଯଂ "ଦୁକ୍ଖଂ, ସମୁଦଯୋ"ତି ଏୱମାଦିକଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ସବ୍ବମ୍ପି ଧମ୍ମଜାତଂ ଅୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ଅୱିଜ୍ଜା। ଅନ୍ତରହିତେ ସଂସାରେ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସା ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ସଭାୱଚ୍ଛାଦକୋ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି ଆହ "ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତି । ଭୱପତ୍ଥନା ନାମ କାମଭୱାଦୀନଂ ପତ୍ଥନାୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା। ତେନାହ "ଯୋ ଭୱେସୁ ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦୋ"ତିଆଦି। ଇତି "ଅଯଂ ଦୁକୋ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଗହିତୋ।

ଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ "ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା"ତି ଗାହେତ୍ୱା ତଂ "ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଗଣ୍ହନୱସେନ ନିୱିଟ୍ଠା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଭୱୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତିଆଦି। ଭୱିସ୍ସତୀତି ଭୱୋ, ତିଟ୍ଠତି ସବ୍ବକାଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସସ୍ସତନ୍ତି ସସ୍ସତଭାୱୋ। ୱିଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେୱ "ଅତ୍ତା"ତି ଚ "ଲୋକୋ"ତି ଚ ଗହେତ୍ୱା ତଂ "ନ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଗଣ୍ହନୱସେନ ନିୱିଟ୍ଠା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ୱିଭୱୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତିଆଦି। ୱିଭୱିସ୍ସତି ୱିନସ୍ସତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ୱିଭୱୋ, ଉଚ୍ଛେଦୋ।

ଯଂ ନ ହିରୀଯତୀତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନ ହିରୀଯତି ନ ଲଜ୍ଜତି, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସଂ ୱା କତ୍ୱା ଯୋ ଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ହିରୀଯିତବ୍ବେନାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ହିରୀଯିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଧମ୍ମଂ ନ ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଲ୍ଲଜ୍ଜତାତି ପାପସ୍ସ ଅଜିଗୁଚ୍ଛନା। ଯଂ ନ ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବେନାତି ପନ ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବଯୁତ୍ତକେନ ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ହେତୁଭୂତେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିରୀଯିତବ୍ବେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱା ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭାଯନକଆକାରୋତି ପାପତୋ ଅନୁତ୍ତାସନାକାରୋ।

"ଯଂ ହିରୀଯତୀ"ତିଆଦୀସୁ ଅନନ୍ତରଦୁକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଜାତିଆଦିସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତତୋ ବହିଭାୱତୋ ବହିଦ୍ଧା ପରସନ୍ତାନେ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ବହିଦ୍ଧା ସମୁଟ୍ଠାନା। ଅତ୍ତା ଏୱ ଅଧିପତି ଅତ୍ତାଧିପତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଏୱ ଅତ୍ତାଧିପତିତୋ ଆଗମନତୋ ଅତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟା। ଲୋକାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତାତି ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନରୂପେନ ଅୱଟ୍ଠିତା। ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତନ୍ତି ତତୋ ଉତ୍ତାସନରୂପେନ ଅୱଟ୍ଠିତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ତେସଂ କଦାଚିପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପଯୋଗତୋ। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭଯଂ, ପାପଭଯଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି କିଚ୍ଛଂ, ଅନିଟ୍ଠନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗାହିମ୍ହୀତି ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଯା ୱିଲୋମଗାହକେ। ତସ୍ମା ଏୱ ୱିପଚ୍ଚନୀକଂ ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ସାତଂ ଇଟ୍ଠଂ

ଏତସ୍ମାତି ଉପଚ୍ଚନୀକସାତୋ, ତସ୍ମିଂ ଉପଚ୍ଚନୀକସାତେ। ଏଓଂଭୂତୋ ଚ ଓାଦଭୂତେ ସାସନକ୍କମେ ଓାଦକେ ଚ ଆଦରଭାଓରହିତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନାଦରେ''ତି। ତସ୍ସ କସ୍ମାତି ତସ୍ସ ଦୁବ୍ଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନାଦରିଯଓସେନ ପଓତ୍ତଚେତନା ଦୋଓଚସ୍ସଂ। ତସ୍ସ ଭାଓୋତି ତସ୍ସ ଯଥାଓୁତ୍ତସ୍ସ ଦୋଓଚସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାଓୋ ଦୋଓଚସ୍ସତା, ଅତ୍ଥତୋ ଦୋଓଚସ୍ସମେଓ। ତେନେଓାହ ''ସା ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି। ଚେତନାପ୍ପଧାନତାଯ ହି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏଓଂ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେନାକାରେନାତି ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତାକାରେନ। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦିପାପଧମ୍ମଯୋଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲା ପାପା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅସ୍ସଦ୍ଧା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଯାଯ ଚେତନାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପାପସମ୍ପଓଙ୍କୋ ନାମ ହୋତି, ସା ଚେତନା ପାପମିତ୍ତତା, ଚତ୍ତାରୋପି ଓା ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ତଦାକାରପ୍ପଓତ୍ତା ପାପମିତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋଓଚସ୍ସତା ଓିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା''ତି ଆହ।

''ସୁଖଂ ଓଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିମ୍ହି ଅନୁଲୋମସାତେ ସାଦରେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ସୁବଚୋତିଆଦିନା, ''କଲ୍ୟାଣା ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତସ୍ସ ମିତ୍ତାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଚ ଅନନ୍ତରଦୁକସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଆହ ସୋଓଚସ୍ସତା…ପେ… ଓୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନ ଓେଦିତବ୍ବା''ତି। ଉଭୋତି ସୋଓଚସ୍ସତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ଚ। ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପଓତ୍ତିଆକାରଓିସେସା ''ସୋଓଚସ୍ସତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା''ତି ଚ ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ଲୋକିଯାପି ହୋନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରାପୀତି ଆହ ''ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା''ତି।

ଓତ୍ଥୁଭେଦାଦିନା ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନା ତଂତଂଜାତିଓସେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ରାସିତୋ ଗଯ୍ହମାନା ଆପତ୍ତିଯୋଓ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା। ତା ପନ ଅନ୍ତରାପତ୍ତୀନଂ ଅଗ୍ଗହଣେ ପଞ୍ଚପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ପନ ଗହଣେ ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତିଯୋ। ''ଇମା ଆପତ୍ତିଯୋ, ଏତ୍ତକା ଆପତ୍ତିଯୋ, ଏଓଞ୍ଚ ତେସଂ ଆପଜ୍ଜନଂ ହୋତୀ''ତି ଜାନନପଞ୍ଞା ଆପତ୍ତିକୁସଲତାତି ଆହ ''ଯା ତାସ''ନ୍ତିଆଦି। ତାସଂ ଆପତ୍ତୀନନ୍ତି ତାସୁ ଆପତ୍ତୀସୁ। ତତ୍ଥ ଯଂ ସମ୍ଭିନ୍ନଓତ୍ଥୁକାସୁ ଓିଯ ଠିତାସୁ, ଦୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟଓିଭାଗାସୁ ଚ ଆପତ୍ତୀସୁ ଅସଙ୍କରତୋ ଓଓତ୍ଥାନ, ଅଯଂ ଓିସେସତୋ ଆପତ୍ତିକୁସଲତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିଯଂ ଆପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ସହକମ୍ମଓାଚାଯାତି କମ୍ମଓାଚାଯ ସଦ୍ଧିଂ। ଆପତ୍ତିତୋ ଓୁଟ୍ଠାପନପଯୋଗତାଯ କମ୍ମଭୂତା ଓାଚା କମ୍ମଓାଚା, ତଥାଭୂତା ଅନୁସାଓନଓାଚା ଚେଓ ''ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ''ତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତଓାଚା ଚ। ତାଯ କମ୍ମଓାଚାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସମକାଲମେଓ ''ଇମାଯ କମ୍ମଓାଚାଯ ଇତୋ ଆପତ୍ତିତୋ ଓୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ହୋନ୍ତଞ୍ଚ ପଠମେ ଓା ତତିଯେ ଓା ଅନୁସାଓନେଯ୍ୟକାରପ୍ପତ୍ତେ, 'ସଂଓରିସ୍ସାମୀ'ତି ଓା ପଦେ ପରିଯୋସିତେ ହୋତୀ''ତି ଏଓଂ ତଂ ତଂ ଆପତ୍ତୀହି ଓୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦପରିଜାନନପଞ୍ଞା ଆପତ୍ତିଓୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ଓୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚ ଯଥାପନ୍ନାଯ ଆପତ୍ତିଯା ଯଥା ତଥା ଅନନ୍ତରାଯତାପାଦନଂ, ଏଓଂ ଓୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନେଓ ଦେସନାଯପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

''ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପରିକମ୍ମଂ ପଓତ୍ତଂ, ଇତୋ ପରଂ ଭଓଙ୍ଗଂ ମଜ୍ଝେ ସମାପତ୍ତୀ''ତି ଏଓଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦଜାନନପଞ୍ଞା ସମାପତ୍ତିକୁସଲତା। ଓୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାଓୋ ଓୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା, ପଗେଓ ଓୁଟ୍ଠାନ ପରିଚ୍ଛେଦକରଂ ଞାଣଂ। ତେନାହ ''ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନସମଯଓସେନେଓା''ତିଆଦି। ଓୁଟ୍ଠାନସମତ୍ଥାତି ଓୁଟ୍ଠାପନେ ସମତ୍ଥା।

''ଧାତୁକୁସଲତା''ତି ଏତ୍ଥ ପଥଓୀଧାତୁଆଦଯୋ, ସୁଖଧାତୁଆଦଯୋ, କାମଧାତୁଆଦଯୋ ଚ ଧାତୁଯୋ ଏତାସ୍ୱେଓ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଏତାସୁ କୋସଲ୍ଲେ ଦସ୍ସିତେ ତାସୁପି କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସିତମେଓ ହୋତୀତି ''ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ…ପେ… ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୂ''ତି ଓତ୍ୱା ''ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସଭାଓପରିଚ୍ଛେଦକା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଭାଓପରିଚ୍ଛେଦକାତି ଯଥାଭୂତସଭାଓାଓବୋଧିନୀ। ''ସଓନପଞ୍ଞା ଧାରଣପଞ୍ଞା''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଂ ପଞ୍ଞା-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଧାତୂନଂ ସଓନଧାରଣପଞ୍ଞା ସୁତମଯା, ଇତରା ଭାଓନାମଯା। ତତ୍ଥାପି ସମ୍ମସନପଞ୍ଞା ଲୋକିଯା। ଓିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା ହି ସା, ଇତରା ଲୋକୁତ୍ତରା। ଲକ୍ଖଣାଦିଓସେନ, ଅନିଚ୍ଚାଦିଓସେନ ଚ ମନସିକରଣଂ ମନସିକାରୋ, ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ମନସିକାରକୁସଲତା। ତଂ ପନ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଓସେନ ତିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ମସନପଟିଓେଧପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା''ତି ଆହ। ସମ୍ମସନପଞ୍ଞା ହି ତସ୍ସା ଆଦି, ପଟିଓେଧପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝେ, ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନଂ।

ଆଯତନାନଂ ଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଓସେନ ତେସଂ ଧାତୁଲକ୍ଖଣାଦିଓିଭାଗସ୍ସ ଜାନନପଞ୍ଞା ଉଗ୍ଗହଜାନନପଞ୍ଞା। ସମ୍ମସନପଟିଓେଧପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଓିଧିନୋ ଜାନନପଞ୍ଞା ମନସିକାରଜାନନପଞ୍ଞା। ଯସ୍ମା ଆଯତନାନିପି ଅତ୍ଥତୋ ଧାତୁଯୋଓ ମନସିକାରୋ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନାଦିଓସେନ ତେସମେଓ ମନସିକାରଓିଧି , ତସ୍ମା ଧାତୁକୁସଲତାଦିକା ତିସ୍ସୋପି କୁସଲତା ଏକଦେସେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ସଓନଂ ଓିଯ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣାନିପି ପରିଓଞ୍ଞାଣକତ୍ତୁକାନୀତି ଆହ ''ସଓନ ଉଗ୍ଗହଣପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣା ଲୋକିଯା''ତି। ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମ୍ମସନମନସିକାରାନଂ ନିପ୍ଫତ୍ତି ପରିନିଟ୍ଠାନନ୍ତି ତେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରତାପରିଯାଯୋପି ଲବ୍ଭତୀତି ଓୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ମସନମନସିକାରା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା''ତି। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଆଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଭାଓେନ ପଚ୍ଚଯଭାଓୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ସୋ ପନ ଅଓିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନଂ ଓସେନ ଦ୍ୱାଦସଓିଧୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାକାରାନ''ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହାଦିଓସେନାତି

ଉଗ୍ଗହମନସିକାରସୱନସମ୍ମସନପଟିୱେଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ।

ଠାନଞ୍ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି କାରଣଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚଯଭାୱେନ କରଣତୋ ନିପ୍ଫାଦନତୋ। ତେସଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ଏତସ୍ମିଂ ଦୁକେ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯେ ଧମ୍ମା ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଠାନଂ, ତେୱ ଧମ୍ମା ତଂୱିଧୁରସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅକାରଣଭାୱତୋ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଠମନଯେ ଫଲଭେଦେନ ତସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠାନାଟ୍ଠାନତା ଦୀପିତା; ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଅଭିନ୍ନେପି ଫଲେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଭେଦେନ ତେସଂ ଠାନାଟ୍ଠାନତା ଦୀପିତାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ନ ହି କଦାଚି ଅରିଯା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦା ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ଅକିରିଯତା ପନ ସିଯା ତସ୍ସ କାରଣନ୍ତି।

ଉଜୁନୋ ଭାୱୋ ଅଜ୍ଜୱଂ, ଅଜିମ୍ହତା ଅକୁଟିଲତା ଅୱଙ୍କତାତି ଅତ୍ଥୋତି ତମତ୍ଥଂ ଅନଜ୍ଜୱପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କତା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଅନଜ୍ଜୱୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଅନେସନାଯ, ଅଗୋଚରଚାରିତାଯ ଚ ହୋତୀତି ଆହ "ଏକଚ୍ଚୋ ହି…ପେ… ଚରତୀ"ତି। ଅଯଂ ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କତା ନାମ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ପଟିପତ୍ତିଯା ୱଙ୍କଭାୱତୋ। ପୁରିମସଦିସୋତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁସଦିସୋ। ଚନ୍ଦୱଙ୍କତା ନାମ ପଟିପତ୍ତିଯା ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନେ ୱଙ୍କଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କତା ନାମ ପରିଯୋସାନେ ୱଙ୍କଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଇଦଂ ଅଜ୍ଜୱଂ ନାମ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଉଜୁଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ଅଜ୍ଜୱତାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ, ଯେନାକାରେନସ୍ସ ଅଜ୍ଜୱୋ ପୱତ୍ତତି, ତଦାକାରନିଦ୍ଦେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଜ୍ଜତୀତି ଲଜ୍ଜୀ, ହିରିମା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲଜ୍ଜୱଂ, ହିରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଜ୍ଜା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଲଜ୍ଜୀ ଯଥା "ମାଲୀ, ମାଯୀ"ତି ଚ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲଜ୍ଜୀଭାୱୋ, ସା ଏୱ ଲଜ୍ଜା।

ପରାପରାଧାଦୀନଂ ଅଧିୱାସନକ୍ଖମଂ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତି। ସୁଚିସୀଲତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ସା ହି ସୋଭନକମ୍ମରତତା, ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ପାପତୋ ଓରତଭାୱୋ ୱିରତତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ତେନାହ "ସୁରତଭାୱୋ"ତି।

"ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା"ତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ଅପରୋ ନଯୋ – ନାମକରଣଟ୍ଠେନାତି ଅଞ୍ଞଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ନାମକରଣସଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ହି ପରସ୍ସ ନାମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ଚ ତଦପେକ୍ଖତ୍ତା ଅଞ୍ଞାପେକ୍ଖଂ ନାମକରଣନ୍ତି ନାମକରଣସଭାୱତା ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ମହାଜନସ୍ସ ଞାତୀନଂ, ଗୁଣାନଞ୍ଚ ସାମଞ୍ଞନାମାଦିକାରକାନଂ ନାମଭାୱୋ ନାପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ନାମଂ କରୀଯତି, ତସ୍ସ ଚ ନାମକରଣସଭାୱତା ନତ୍ଥୀତି, ନତ୍ଥିଯେୱ ନାମଭାୱୋ। ୱେଦନାଦୀନଂ ପନ ସଭାୱସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱେଦନାଦିନାମସ୍ସ ନାମକରଣସଭାୱତୋ ନାମତା ୱୁତ୍ତା। ପଥୱୀଆଦି ନିଦସ୍ସନେନ ନାମସ୍ସ ସଭାୱସିଦ୍ଧତଂଯେୱ ନିଦସ୍ସେତି, ନ ନାମଭାୱସାମଞ୍ଞଂ, ନିରୁଢହତ୍ତା ପନ ନାମ-ସଦ୍ଦୋ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ୱତ୍ତତି, ନ ପଥୱୀଆଦୀସୂତି ନ ତେସଂ ନାମଭାୱୋ। ନ ହି ପଥୱୀଆଦିନାମଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କେସାଦିନାମେହି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ୱେଦନାଦିନାମଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ନାମେନ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱୋହରିତବ୍ବେନ ପିଣ୍ଡାକାରେନ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି।

ଅଥ ୱା ରୂପଧମ୍ମା ଚକ୍ଖାଦଯୋ ରୂପାଦଯୋ ଚ, ତେସଂ ପକାସକପକାସିତବ୍ବଭାୱତୋ ୱିନାପି ନାମେନ ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଅରୂପଧମ୍ମାତି ତେ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ନାମାଯତ୍ତଗ୍ଗହଣୀଯଭାୱେନ "ନାମ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚ ନ ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱିଯ ନାମେନ ୱିନା ପାକଟୋତି "ନାମ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଅରୂପତାଯ ୱା ଅଞ୍ଞନାମସଭାଗତ୍ତା ସଙ୍ଗହିତୋଯଂ, ଅଞ୍ଞଫସ୍ସସଭାଗତ୍ତା ୱା। ୱଚନତ୍ଥୋପି ହି ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ, ନାମଯତୀତି ନାମନ୍ତି ଇଧ ପଚ୍ଛିମପୁରିମାନଂ ସମ୍ଭୱତି। ରୂପଯତୀତି ୱିନାପି ନାମେନ ଅତ୍ତାନଂ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମଯତୀତି ନାମେନ ୱିନା ଅପାକଟଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ପକାସକଂ ନାମଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯତାଯାତି ସତିପି ରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱେ ନ ତଂ ପରମସ୍ସାସଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ସାତିସଯଂ ନାମନଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ନିବ୍ବାନମେୱ "ନାମ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

"ଅୱିଜ୍ଜାଚ ଭୱତଣ୍ହା ଚା"ତି ଅଯଂ ଦୁକୋ ସତ୍ତାନଂ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରଦସ୍ସନତ୍ଥୋ। ସମୁଦାଚରତୀତି ହି ସମୁଦାଚାରୋ, ୱଟ୍ଟମୂଲମେୱ ସମୁଦାଚାରୋ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୋ, ୱଟ୍ଟମୂଲଦସ୍ସନେନ ୱା ୱଟ୍ଟମୂଲାନଂ ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତୀତି ୱଟ୍ଟମୂଲାନଂ ସମୁଦାଚାରୋ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୋ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ "ଅତ୍ତା"ତି ଚ "ଲୋକୋ"ତି ଚ ଗହଣୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ "ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏକଂ ୱା ଖନ୍ଧଂ "ଅତ୍ତା"ତି ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପଭୋଗଭୂତଂ "ଲୋକୋ"ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ "ଅତ୍ତା"ତି ଗହେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ "ଲୋକୋ"ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ୱା ୱସେନ "ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସହ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ସହଧମ୍ମୋ, ତତ୍ଥ ଭୱଂ ସହଧମ୍ମିକଂ, ତସ୍ମିଂ ସହଧମ୍ମିକେ। ଦୋୱଚସ୍ସ-ସଦ୍ଦତୋ ଆଯ-ସଦ୍ଦଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଂ କତ୍ୱା "ଦୋୱଚସ୍ସାଯ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦୋୱଚସ୍ସସ୍ସ ୱା ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଦୋୱଚସ୍ସାଯଂ। ଆସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ଅନୁସିକ୍ଖନା ଅତ୍ଥାସଯେନ ଭଜନାତି ଆହ "ସେୱନା…

ପେ… ଭଜନା’’ତି। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଭତ୍ତି ସମ୍ଭତ୍ତି।

ସହ କମ୍ମୱାଚାଯାତି ଅବ୍ଭାନତିଣୱତ୍ଥାରକକମ୍ମୱାଚାଯ, ‘‘ଅହଂ ଭନ୍ତେ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜି’’ନ୍ତିଆଦିକାଯ ଚ ସହେୱ। ସହେୱ ହି କମ୍ମୱାଚାଯ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଲକ୍ଖଣାଯ ଆପତ୍ତିଯା ୱା କାରଣଂ ୱୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣଂ କାଯକମ୍ମଂ, ୱଚୀକମ୍ମଂ ୱା, ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ କାରଣଂ କମ୍ମୱାଚା’’ତି କାରଣେନ ସହ ଫଲସ୍ସ ଜାନନୱସେନ ‘‘ସହ କମ୍ମୱାଚାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।‘‘ସହ କମ୍ମୱାଚାଯା’’ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସହ ପରିକମ୍ମେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଧାତୁୱିସଯା ସବ୍ବାପି ପଞ୍ଞା ଧାତୁକୁସଲତା। ତଦେକଦେସା ମନସିକାରକୁସଲତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁରିମପଦେପି ସମ୍ମସନପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱିପସ୍ସନାଦିପଞ୍ଞା ଏୱ ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ, ତସ୍ମା ‘‘ତାସଂଯେୱ ଧାତୂନଂ ସମ୍ମସନପଟିୱେଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆଯତନୱିସଯା ସବ୍ବାପି ପଞ୍ଞା ଆଯତନକୁସଲତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ଉଗ୍ଗହମନସିକାରଜାନନପଞ୍ଞା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀସୁପି ୱା ପଦେସୁ ୱାଚୁଗ୍ଗତାଯ ଆଯତନପାଳିଯା, ଧାତୁପାଳିଯା ଚ ମନସିକରଣଂ ମନସିକାରୋ। ତଥା ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ, ମନସି କରୋନ୍ତୀ , ତଦତ୍ଥଂ ସୁଣନ୍ତୀ, ଗନ୍ଥତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଧାରେନ୍ତୀ, ‘‘ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ, ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମା’’ତିଆଦିନା ସଭାୱତୋ, ଗଣନତୋ ଚ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜାନନ୍ତୀ ଚ ପଞ୍ଞା ଉଗ୍ଗହପଞ୍ଞାଦିକା ୱୁତ୍ତା। ମନସିକାରପଦେ ପନ ଚତୁବ୍ବିଧାପି ପଞ୍ଞା ଉଗ୍ଗହୋତି ତତୋ ପୱତ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରୋ ‘‘ଉଗ୍ଗହମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ଜାନନଂ ପୱତ୍ତନମେୱ, ‘‘ଯଥା ପୱତ୍ତଂ ୱା ଉଗ୍ଗହଂ, ଏୱମେୱ ପୱତ୍ତୋ ଉଗ୍ଗହୋ’’ତି ଜାନନଂ ଉଗ୍ଗହଜାନନଂ। ‘‘ମନସିକାରୋ ଏୱଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ, ଏୱଞ୍ଚ ପୱତ୍ତୋ’’ତି ଜାନନଂ ମନସିକାରଜାନନଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ‘‘ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଗହୋପି ହି ମନସିକାରସମ୍ପଯୋଗତୋ ମନସିକାରନିରୁତ୍ତିଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଅରହତି। ଯୋ ଚ ମନସିକାତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚ ମନସିକରଣୂପାଯୋ, ସବ୍ବୋ ସୋ ‘‘ମନସିକାରୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ମନସିକାରକୁସଲତାତି। ସମ୍ମସନଂ ପଞ୍ଞା, ସା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଜହନତୋ। ମନସିକାରୋ ସମ୍ମସନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ସୋ ତତ୍ଥେୱ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରକିଚ୍ଚଂ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସାଧେତୀତି ଆହ ‘‘ସମ୍ମସନମନସିକାରା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା’’ତି। ‘‘ଇମିନା ପଚ୍ଚଯେନିଦଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଜାନନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲତା।

ଅଧିୱାସନଂ ଖମନଂ। ତଞ୍ହି ପରେସଂ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁରୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିୱିରୋଧାକରଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସନଂ ‘‘ଅଧିୱାସନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଚଣ୍ଡିକ୍କନ୍ତି ଅକୁଜ୍ଝନଂ। ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ପରେସଂ ଅକ୍ଖୀସୁ ଅସ୍ସୂନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନା ଅନସ୍ସୁରୋପୋ। ଅତ୍ତମନତାତି ସକମନତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ୟାପନ୍ନୋ ସକୋ ମନୋଭାୱୋ ଅତ୍ତମନତା। ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱା ଚିତ୍ତପ୍ପବନ୍ଧଂ ଏକତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଉପ୍ପନ୍ନେନ ପୀତିସହଗତମନେନ ସକମନତା। ଅତ୍ତମନୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅତ୍ତମନତା, ସା ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିନିୱାରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିୱାସନଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ତି ଅଧିୱାସନଖନ୍ତି। ସୁଚିସୀଲତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ସା ହି ସୋଭନକମ୍ମରତତା। ସୁଟ୍ଠୁ ପାପତୋ ଓରତଭାୱୋ ୱିରତତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁରତଭାୱୋ’’ତି।

ସଖିଲୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସଣ୍ହୱାଚୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସାଖଲ୍ୟଂ, ସଣ୍ହୱାଚତା। ତଂ ପନ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିଭାୱେନ୍ତୀ ଯା ପାଳି ପୱତ୍ତା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସାଖଲ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଣ୍ଡକାତି ସଦୋସୱଣେ ରୁକ୍ଖେ ନିୟ୍ୟାସପିଣ୍ଡିଯୋ, ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକାଦୀନି ୱା ଉଟ୍ଠିତାନି ‘‘ଅଣ୍ଡକାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି । ଫେଗ୍ଗୁରୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ କୁଥିତସ୍ସ ଅଣ୍ଡାନି ୱିଯ ଉଟ୍ଠିତା ଚୁଣ୍ଣପିଣ୍ଡିଯୋ, ଗଣ୍ଠିଯୋ ୱା ଅଣ୍ଡକା। ଇଧ ପନ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନକକ୍କସାଦିଭାୱତୋ ଅଣ୍ଡକପକତିଭାୱେନ ୱାଚା ‘‘ଅଣ୍ଡକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ପଦୁମନାଳଂ ୱିଯ ସୋତଂ ଘଂସଯମାନା ପୱିସନ୍ତୀ କକ୍କସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କୋଧେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ତସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତା କୋଧସାମନ୍ତା। ପୁରେ ସଂୱଦ୍ଧନାରୀ ପୋରୀ, ସା ୱିଯ ସୁକୁମାରା ମୁଦୁକା ୱାଚା ପୋରୀ ୱିଯାତି ପୋରୀ। ତତ୍ଥାତି ‘‘ଭାସିତା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ କିରିଯାଯାତିପି ଯୋଜନା ସମ୍ଭୱତି, ତତ୍ଥ ୱାଚାଯାତି ୱା। ‘‘ସଣ୍ହୱାଚତା’’ତିଆଦିନା ତଂ ୱାଚଂ ପୱତ୍ତଯମାନଂ ଚେତନଂ ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ମୋଦକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମୁଦୁକଭାୱୋ ମଦ୍ଦୱଂ ସମ୍ମୋଦକମୁଦୁକଭାୱୋ। ଆମିସେନ ଅଲବ୍ଭମାନେନ, ତଥା ଧମ୍ମେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ଛିଦ୍ଦୋ। ଆମିସସ୍ସ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅଲାଭେନ ଅତ୍ତନୋ ପରସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ହି ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ୱିୱରସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ପଟିସନ୍ଥରଣଂ ପିଦହନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଟିସନ୍ଥାରୋ। ତଂ ସରୂପତୋ, ପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ ପାଳିଯଦସ୍ସନମୁଖେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଉଦ୍ଦେସଦାନନ୍ତି ପାଳିଯା, ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ଉଦ୍ଦିସନଂ। ପାଳିୱଣ୍ଣନାତି ପାଳିଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଧମ୍ମକଥାକଥନନ୍ତି ସରଭଞ୍ଞସରଭଣନାଦିୱସେନ ଧମ୍ମକଥନଂ।

କରୁଣାତି କରୁଣାବ୍ରହ୍ମୱିହାରମାହ। କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋତି ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୌପଚାରଜ୍ଝାନଂ ୱଦତି। ପାଳିପଦେ ପନ ଯା କାଚି କରୁଣା ‘‘କରୁଣା’’ତି

ଫୁଟ୍ଠା, କରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ପନ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୱ। ମେତ୍ତାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁଚି-ସଦ୍ଦତୋ ଭାୱେ ଯ୍ଯ-କାରଂ, ଇ-କାରସ୍ସ ଚ ଏ-କାରାଦେସଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ସୋଚେଯ୍ଯନ୍ତି ସୁଚିଭାୱୋ''ତି। ହୋତୁ ତାୱ ସୁଚିଭାୱୋ ସୋଚେଯ୍ଯଂ, ତସ୍ସ ପନ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗତା କଥନ୍ତି ଆହ ''ଫୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚେତ''ନ୍ତିଆଦି।

ମୁଟ୍ଠା ସତି ଏତସ୍ସାତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ, ସତିପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ, ନ ସତିଯା ଅଭାୱମତ୍ତଂ । ଯସ୍ମା ପଟିପକ୍ଖେ ସତି ତସ୍ସ ୱସେନ ସତିୱିଗତା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସତିୱିପ୍ପୱାସୋ''ତି। ''ଅସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଅ-କାରୋ ପଟିପକ୍ଖେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ ସତ୍ତପଟିସେଧେ। ଉଦକେ ଲାବୁ ୱିଯ ଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ପିଲୱନ୍ତା ୱିଯ ତିଟ୍ଠତି, ନ ଓଗାହତି, ସା ପିଲାପନତା। ଯେନ ଗହିତମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ମୁସ୍ସତି ନ ସରତି, ସା ସମ୍ମୁସ୍ସନତା। ଯଥା ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖା ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜାଯ ପହାତବ୍ବତୋ, ଏୱଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖଂ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯେୱ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଭେଦୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୱିନାସୋ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାତି ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଯୋନିସୋ ଚ ଆହାରପରିଭୋଗେ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ଅୱୀମଂସିତ୍ୱା।

ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାଯାତି ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ନାମଂ। ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାତ ନିମିତ୍ତଂ । ଅକମ୍ପନଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତାଯ ଅନଭିଭୱନୀଯଂ ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞ୍ଞାଣଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ମୁଦ୍ଧଭୂତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ମଗ୍ଗଭାୱନା ଭାୱନା ନାମ, ଯା ଚ ତଦତ୍ଥା, ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ଭାୱିତଭାୱନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ବଲ''ନ୍ତି। ତେନାହ ''ଯା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନା ଭାୱନା ବହୁଲୀକମ୍ମ''ନ୍ତି।

କାମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱୋପି ବଲଟ୍ଠୋ ଏୱ, ପଟିପକ୍ଖେହି ପନ ଅକମ୍ପନୀଯତା ସାତିସଯଂ ବଲଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସ୍ସତିଯା ଅକମ୍ପନୱସେନା''ତି। ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସମନତୋ ସମଥୋ ସମାଧି। ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ୱିୱିଧେନାକାରେନ ଦସ୍ସନତୋ ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା । ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱାତି ସମାଧାନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା। ଯେନାକାରେନ ପୁବ୍ବେ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ଭାୱନାୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ସମାହିତଂ ହୋତି, ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା। ନିମିତ୍ତୱସେନାତି କାରଣୱସେନ। ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଇମିନା ପଗ୍ଗହୋୱ ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ପଗ୍ଗାହସ୍ସ ନିମିତ୍ତୱସେନ ପଗ୍ଗାହନିମିତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି, ତସ୍ସତ୍ଥୋ ସମଥେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଗ୍ଗାହୋ ୱୀରିଯଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ଏକଗ୍ଗତା ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ। ପଟିସଙ୍ଖାନକିଚ୍ଚନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲଭାୱୋ, ତଥା ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସମଥପଗ୍ଗାହାନଂ ଉପରି ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସମଥନିମିତ୍ତଦୁକସ୍ସପି ମିସ୍ସକତା ୱୁତ୍ତା।

ଯଥାସମାଦିନ୍ନସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଭେଦକରୋ ୱୀତିକ୍କମୋ। ସୀଲୱିନାସକୋ ଅସଂୱରୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱିନାସିକାତି ''ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୪୪୧; ୨।୯୪; ୱିଭ। ୭୯୩) ନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଦୂସିକା।

ସୀଲସ୍ସସମ୍ପାଦନଂ ନାମ ସବ୍ବଭାଗତୋ ତସ୍ସ ଅନୂନତାପାଦନନ୍ତି ଆହ ''ସମ୍ପାଦନତୋ ପରିପୂରଣତୋ''ତି। ପାରିପୂରତ୍ଥୋ ହି ସମ୍ପଦା-ସଦ୍ଦୋତି। ମାନସିକସୀଲଂ ନାମ ସୀଲୱିସୋଧନୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପହାନଂ। ଦିଟ୍ଠିପାରିପୂରିଭୂତଂ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିଆଦିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପାରିପୂରିଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ।

ୱିସୁଦ୍ଧିଂପାପେତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଉପରିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ। ସୁୱିସୁଦ୍ଧମେୱ ହି ସୀଲଂ ତସ୍ସା ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି। ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ, ପରମତ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧିନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ପାପେତୁଂ ଉପନେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣାଦିସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ । ତେନାହ ''ଅଭିଧମ୍ମେ''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ନୋ ସକଂ, ଇଦଂ ପନ କମ୍ମଂ ସକ''ନ୍ତି ଏୱଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତାଜାନନଞ୍ଞାଣଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣଂ। ତେନାହ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି। ''ପରେନ କତମ୍ପୀ''ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ପରେନ କତଂ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନା କତମ୍ପି ସକକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି। ଅତ୍ତନା ୱା ଉସ୍ସାହିତେନ ପରେନ କତଂପୀତି ଏୱଂ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଞ୍ହି ତଂ ପରସ୍ସ ଉସ୍ସାହନୱସେନ କତଂ, ତମ୍ପି ସକକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିସବ୍ବଅତ୍ଥୱିନାସନତୋ। ଅତ୍ଥଜନନତୋତି ଇଧଲୋକତ୍ଥପରଲୋକତ୍ଥପରମତ୍ଥାନଂ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ଆରଦ୍ଧକାଲେ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା''ତି ପୱତ୍ତମ୍ପି ୱଚୀସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଅନୁଲୋମେତି ତତ୍ଥେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ। ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ନ ୱିଲୋମେତି ନ ୱିରୋଧେତି ଏକନ୍ତେନେୱ ସମ୍ପାପନତୋ।

ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣଭୂତଂ ଦସ୍ସନଂ, ତେନ ମଗ୍ଗଂ ୱଦତି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ୱୀରିଯନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱୀରିଯମାହ। ସଚ୍ଚାପି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେୱ ଚ ନଯୋ ଅଭିଧମ୍ମପାଠଇଯା (ଧ। ସ। ୫୫୦) ସମେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଭିଧମ୍ମେ ପନା''ତି ଆଦିଂ ଅୱୋଚ।

ଯସ୍ମା ସଂୱେଗୋ ନାମ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ, ତସ୍ମା ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁଂ ଭଯତୋ ଭାୟିତବ୍ବତୋ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତଞାଣଂ । ତେନାହ ''ଜାତିଭଯ''ନ୍ତିଆଦି। ଭାଯନ୍ତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ଜାତି ଏୱ ଭଯଂ ଜାତିଭଯଂ। ସଂୱେଜନୀଯନ୍ତି ସଂୱିଜିତବ୍ବଂ ଭାୟିତବ୍ବଂ ଉତ୍ତାସିତବ୍ବଂ। ଠାନନ୍ତି କାରଣଂ, ୱତ୍ଥୂତି ଅତ୍ଥୋ । ସଂୱେଗଜାତସ୍ସାତି ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗସ୍ସ। ଉପାଯପଧାନନ୍ତି ଉପାଯେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ୱୀରିଯଂ।

କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସୀଲାଦୀନଂ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ। ଭାୱନାଯାତି ଉପ୍ପାଦନେନ ୱଡ୍ଢନେନ ଚ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ''ଅଲଂ ଏତ୍ତାୱତା, କଥଂ ଏତ୍ତାୱତା''ତି ସଙ୍କୋଚାପତ୍ତିୱସେନ ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ। ଭିୟ୍ୟୋକମ୍ୟତାତି ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ଉପ୍ପାଦନିଚ୍ଛା। ୱୋସାନନ୍ତି ସଙ୍କୋଚଂ ଅସମତ୍ଥନ୍ତି। ତୁସ୍ସନଂ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା। ୱୀରିଯପ୍ପୱାହେ ୱତ୍ତମାନେ ଅନ୍ତରା ଏୱ ପଟିଗମନଂ ନିୱତ୍ତନଂ ପଟିୱାନଂ, ତଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଟିୱାନୀ, ନ ପଟିୱାନୀ ଅପ୍ପଟିୱାନୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅପ୍ପଟିୱାନିତା। ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯତାତି କୁସଲାନଂ କରଣେ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯତା ଆଦରକିରିଯତା। ସାତଚ୍ଚକିରିଯତାତି ସତତମେୱ କରଣଂ। ଅଟ୍ଠିତକିରିଯତାତି ଅନ୍ତରା ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଖଣ୍ଡଂ ଅକତ୍ୱା କରଣଂ। ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିତାତି ନ ଲୀନପ୍ପୱତ୍ତିତା। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତାତି କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିପନଂ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାତି କୁସଲକରଣେ ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିପନଂ। ଆସେୱନାତି ଆଦରେନ ସେୱନା। ଭାୱନାତି ୱଡ୍ଢନା ବ୍ରୂହନା। ବହୁଲୀକମ୍ମନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ।

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା। ପଟିପକ୍ଖୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିସିଟ୍ଠା ମୁତ୍ତୀତି ୱିମୁତ୍ତି। ସ୍ୱାଯଂ ୱିସେସୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଗମନେନ, ପଟିଯୋଗିୱିଗମନେନ ଚ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେନ ୱିସେସେନ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତା, ତତୋ ନିରାସଙ୍କତାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଭିରତା, ତଂ ୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ତା ଅଧିକଂ ମୁଚ୍ଚନତୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ ଚ ଅଧିମୁତ୍ତିଯୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଧିମୁତ୍ତୀ''ତି। ମୁତ୍ତତ୍ତାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ୱିସେସେନ ନିସ୍ସଟତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତି।

ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ ଖେପେତୀତି ଖଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନଂ ଞାଣଂ ଖଯେ ଞାଣଂ।ପଟିସନ୍ଧିୱସେନାତି କିଲେସାନଂ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ପୁନ ସନ୍ଦହନୱସେନ। ଅନୁପ୍ପାଦଭୂତେତି ତଂତଂଫଲେ। ଅନୁପ୍ପାଦପରିଯୋସାନେତି ଅନୁପ୍ପାଦକରୋ ମଗ୍ଗୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ତସ୍ସ ପରିଯୋସାନେ, କିଲେସାନଂ ୱା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତେ ପରିଯୋସାନେ, ଭଙ୍ଗେତି ଅତ୍ଥୋତି।

ଦୁକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତିକୱଣ୍ଣନା

୩୦୫। ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞୋ କତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ କତ୍ତୁସାଧନୱସେନ ''ଲୁବ୍ଭତୀତି ଲୋଭୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୁବ୍ଭତି ତେନ, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେତନ୍ତି କରଣଭାୱସାଧନୱସେନପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ଦୁସ୍ସତି ମୁଯ୍ହତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଂ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଏକନ୍ତାକୁସଲଭାୱତୋ ମୂଲଞ୍ଚ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନତୋ, ନ ଅକୁସଲଭାୱସାଧନତୋ। ନ ହି ମୂଲକତୋ ଅକୁସଲାନଂ ଅକୁସଲଭାୱୋ, କୁସଲାଦୀନଞ୍ଚ କୁସଲାଦିଭାୱୋ। ତଥା ସତି ମୋମୂହଚିତ୍ତଦ୍ୱଯେ ମୋହସ୍ସ ଅକୁସଲଭାୱୋ ନ ସିଯା। ତେସନ୍ତି ଲୋଭାଦୀନଂ। ''ନ ଲୁବ୍ଭତୀତି ଅଲୋଭୋ''ତିଆଦିନା ପଟିପକ୍ଖନଯେନ।

ଦୁଟ୍ଠୁଚରିତାନୀତି ପଚ୍ଚଯତୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅସମ୍ମା ପୱତ୍ତିତାନି। ୱିରୂପାନୀତି ବୀଭଚ୍ଛାନି ସମ୍ପତି, ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠରୂପତ୍ତା। କାଯେନାତି କାଯଦ୍ୱାରେନ କରଣଭୂତେନ। କାଯତୋତି କାଯଦ୍ୱାରତୋ। ''ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତାନୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମେ କାଯସମୁଟ୍ଠାନା ଆପତ୍ତି ହୋତି, ତଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଂ। ଅୱୀତିକ୍କମୋ କାଯସୁଚରିତନ୍ତି ୱାରିତ୍ତସୀଲସ୍ସ ୱସେନ ୱଦତି, ଚାରିତ୍ତସୀଲସ୍ସପି ୱା, ଯସ୍ସ ଅକରଣେ ଆପତ୍ତି ହୋତି। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତନିଦ୍ଧାରଣମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉଭଯତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତସ୍ସାତି କାଯଦ୍ୱାରେ, ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତସ୍ସ। ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମୋୱ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ତଯିଦଂ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱଯେ ଅକିରିଯସମୁଟ୍ଠାନାଯ ଆପତ୍ତିଯା ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଆପତ୍ତିଯା

ଅୱୀତିକ୍କମୋ ମନୋସୁଚରିତଂ। ‘‘ସବ୍ବସ୍ସାପି ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ମନୋସୁଚରିତ’’ନ୍ତି କେଚି। ତଦୁଭୟଞ୍ହି ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସପଞ୍ଞତ୍ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ, ତସ୍ସ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସିୟା କାୟସୁଚରିତଂ, ସିୟା ୱଚୀସୁଚରିତନ୍ତି।

ପାଣୋ ଅତିପାତୀୟତି ଏତାୟାତି ପାଣାତିପାତୋ, ତଥାପୱତ୍ତା ଚେତନା, ଏୱଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୟୋପୀତି ଆହ ‘‘ପାଣାତିପାତାଦୟୋ ପନ ତିସ୍ସୋ ଚେତନା’’ତି। ୱଚୀଦ୍ୱାରେପି ଉପ୍ପନ୍ନା କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସାପି କମ୍ମସ୍ସ ସନାମାପରିଚ୍ଚାଗତୋ ଯେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିୟା, ତବ୍ବହୁଲୱୁତ୍ତିୟା ଚ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା –

‘‘ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନି, ନ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରଚାରିନୋ;

ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରେହି କମ୍ମାନି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। କାମାୱଚରକୁସଲଦ୍ୱାରକଥା);

ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାୟଦ୍ୱାରେପି ୱଚୀଦ୍ୱାରେପି ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ମନୋକମ୍ମଭୂତାୟ ଚେତନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା। କାୟୱଚୀକମ୍ମଭୂତାୟ ପନ ଚେତନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ତଂ ତଂ ପକ୍ଖିକା ୱା ହୋନ୍ତି ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱାତି। ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା ମନୋସୁଚରିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତିୱିଧସ୍ସ ଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ତିସ୍ସୋ ଚେତନାପି ୱିରତିୟୋପି କାୟସୁଚରିତଂ କାୟିକସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ଅକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, କାୟେନ ପନ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ସମାଦିୟନେ ସୀଲସ୍ସ କାୟସୁଚରିତଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଏସେୱ ନୟୋ ୱଚୀସୁଚରିତେ।

କାମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱେ କାମା ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ କିଲେସକାମୋ ଚ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମପକ୍ଖେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ କାମେହି ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ କାମୱିତକ୍କୋ। କିଲେସକାମପକ୍ଖେ ପନ ସମ୍ପୟୋଗୱସେନ କାମେନ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସମ୍ପୟୋଗୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବ୍ୟାପାଦୱତ୍ଥୁପଟିସଂୟୁତ୍ତୋପି ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଗୟ୍ହମାନେ ଉଭୟଥାପି ଯୋଜନା ଲବ୍ଭତେୱ। ୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିହିଂସନ୍ତି ଏତାୟ ସତ୍ତେ, ୱିହିଂସନଂ ୱା ଏସା ସତ୍ତାନନ୍ତି ୱିହିଂସା, ତାୟ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପିୟେ ଅମନାପେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କପ୍ପୱତ୍ତି ଅଟ୍ଠାନାଘାତୱସେନ ଦୀପେତବ୍ବା। ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସ ଅୱଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯାୱ ୱିନାସନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନାସନଂ ପନ ପାଣାତିପାତୋ ଏୱାତି। ‘‘ସଙ୍ଖାରୋ’’ ହି ଦୁକ୍ଖାପେତବ୍ବୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଯେ ‘‘ଦୁକ୍ଖାପେତବ୍ବା’’ତି ଇଚ୍ଛିତା ସତ୍ତସଞ୍ଞିତା, ତେପି ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଖାରା ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯେ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ସୱିଞ୍ଞାଣକତାୟ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କସ୍ସ ୱିସୟା ଇଚ୍ଛିତା ସତ୍ତସଞ୍ଞିତା। ଯେ ପନ ନ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତି ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାୟୋଗତୋ, ତେ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋଭତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ଅଲୋଭୋ, ନୀୱରଣେହି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତାପି ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ସବ୍ବାକୁସଲେହି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ, ସବ୍ବସଙ୍ଖତେହି ପନ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା, ନିବ୍ବାନଂ। ଉପନିସ୍ସୟତୋ, ସମ୍ପୟୋଗତୋ, ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମେନ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ। ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ଇଦାନି ତଂ ଭୂମିୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁଭପୁବ୍ବଭାଗେତି ଅସୁଭଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ। ଅସୁଭଗ୍ଗହଣଞ୍ହେତ୍ଥ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ। କାମୱିତକ୍କପଟିପକ୍ଖୋ ହି ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରିୱିତକ୍କଦ୍ୱୟସ୍ସ ଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ସପୁବ୍ବଭାଗାନି ମେତ୍ତାକରୁଣାଝାନାଦୀନି ଉଦ୍ଧଟାନି। ଅସୁଭଜ୍ଝାନେତି ଅସୁଭାରମ୍ମଣେ ପଠମଜ୍ଝାନେ। ଅୱୟୱେ ହି ସମୁଦାୟୱୋହାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସତି ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି। ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ତଂ ଝାନଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗଫଲକାଲେପି ହି ସୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋତି। ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, କିଞ୍ଚିପି ନ ବ୍ୟାପାଦେତି ଏତେନାତି ୱା ଅବ୍ୟାପାଦୋ, ମେତ୍ତା, ତାୟ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ଅବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ। ମେତ୍ତାଝାନେତି ମେତ୍ତାଭାୱନାୱସେନ ଅଧିଗତେ ପଠମଜ୍ଝାନେ। କରୁଣାଝାନେତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିହିଂସାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ, ନ ୱିହିଂସନ୍ତି ୱା ଏତାୟ ସତ୍ତେତି ଅୱିହିଂସା, କରୁଣା।

ନନୁ ଚ ଅଲୋଭାଦୋସାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିରହତୋ ତେସଂ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାନଂ ଇମେସଂ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରଣତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ହୋତୀତି? ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଲୋଭୋ ସୀସଂ ହୋତୀତି ଅଲୋଭୋ ପଧାନୋ ହୋତି। ନିୟମିତପରିଣତସମୁଦାଚାରାଦିୱସେନ ଯଦା ଅଲୋଭପ୍ପଧାନୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି, ତଦା ଲଦ୍ଧାୱସରୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ ପତିଟ୍ଠହତି। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅଦୋସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ୱସେନ ଯୋ ତସ୍ସେୱ ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଭାୱୋ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ, ସତି ଚ

ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଭାୱେ କସ୍ସଚିପି ଅୱିହେଠନଜାତିକତାଯ ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କଭାୱୋ ଚ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ, ତେ ଇତରେ ଦ୍ୱେ। ତଦନ୍ୱଯିକାତି ତସ୍ସେୱ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କସ୍ସ ଅନୁଗାମିନୋ, ସରୂପତୋ ଅଦିସ୍ସନତୋ "ତସ୍ମିଂ ସତି ହୋନ୍ତି , ଅସତି ନ ହୋନ୍ତୀ"ତି ତଦନୁମାନନେୟ୍ୟା ଭୱନ୍ତି। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି "କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ କାମସଙ୍କପ୍ପୋ"ତିଆଦିନା ୱିତକ୍କତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୮୮) ୱେଦିତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପୁନ ଦେସନା କତାତି? ତଥା ଦେସନାଯ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦେସନାମତ୍ତମେୱେତଂ।

କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ "ତାସୁ ଦ୍ୱେ ସଭେସୁପି ସଙ୍ଖାରେସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ "ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯେୱ ହି ଏତା"ତି। ତଥେୱାତି ଯଥା ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦୀନଂ "ଅସୁଭପୁବ୍ବଭାଗେ କାମାୱଚରୋ ହୋତୀ"ତିଆଦିନା କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥେୱ ତାସମ୍ପି ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞାଦୀନମ୍ପି କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ କାମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ତକ୍କନୱସେନ ତକ୍କୋ। ୱିସେସତୋ ତକ୍କନୱସେନ ୱିତକ୍କୋ। ସଙ୍କପ୍ପନପରିକପ୍ପନୱସେନ ସଙ୍କପ୍ପୋ। ଅଞ୍ଞେସୁପି କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ୱିତକ୍କେ ଏୱ କାମୋପପଦୋ ଧାତୁ-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ କାମସଙ୍କପ୍ପନୱୁତ୍ତିଯା ସାତିସଯତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁଆଦୀସୁ। ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା କାମଧାତୂ ହୀନଜ୍ଝାସଯେହି କାମିତବ୍ବଧାତୁଭାୱତୋ କିଲେସକାମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଭାୱତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିହେଠେତୀତି ୱିବାଧତି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ କାମଧାତୁତ୍ତିକେ। ସବ୍ବାକୁସଲସଙ୍ଗାହିକାଯ କାମଧାତୁଯା ଇତରା ଦ୍ୱେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା କଥନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକା କଥା। ତିସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ କଥା ଅସମ୍ଭିନ୍ନା। ଇତରା ଦ୍ୱେ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଇତରା ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା କାମଧାତୂ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସଯସ୍ସ ଅତିବ୍ୟାପନେନ। ତତୋତି ଇତରଧାତୁଦ୍ୱଯସଙ୍ଗାହିକାଯ କାମଧାତୁଯା। ନୀହରିତ୍ୱାତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା। ଦସ୍ସେତୀତି ଏୱଂ ଭଗୱା ଦସ୍ସେତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ବ୍ୟାପାଦଧାତୁଂ...ପେ... କଥେସି। କସ୍ମା? ପଗେୱ ଅପୱାଦା ଅଭିନିୱିସନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ଉସ୍ସଗ୍ଗୋ ପୱତ୍ତତି, ଠପେତ୍ୱା ୱା ଅପୱାଦୱିସଯଂ ତଂ ପରିହରନ୍ତୋୱ ଉସ୍ସଗ୍ଗୋ ପୱତ୍ତତୀତି, ଞାଯୋ ହେସ ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହୋତି।

ଦ୍ୱେକଥାତି "ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକା, ଅସମ୍ଭିନ୍ନା ଚା"ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫) ଅନନ୍ତରତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତା ଦ୍ୱେ କଥା। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଆନେତ୍ୱା କଥନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୋ ଇଧାପି ଆହରିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ "ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁଯା ଗହିତାଯ ଇତରା ଦ୍ୱେ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା।

ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ। କାମଭୱୋ କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଧାତୁ ଚାତି କାମଧାତୁ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିସଞ୍ଞିତଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ। ଧାତୁଯା ଆଗତଟ୍ଠାନମ୍ହୀତି "କାମଧାତୁ ରୂପଧାତୂ"ତିଆଦିନା ଧାତୁଗ୍ଗହଣେ କତେ। ଭୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବାତି "କାମଭୱୋ ରୂପଭୱୋ"ତିଆଦିନା ଭୱୱସେନ ତଦତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବୋ, ନ ଯାଯ କାଯଚି ଧାତୁଯା ୱସେନ। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ଧାତୁଯା ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଭୱେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ କାତବ୍ବୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ଭୱସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଧାତୁଯା ପରିଚ୍ଛେଦୋ କାତବ୍ବୋ ଭୱୱସେନ ଧାତୁଯା ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ। ନିରୁଜ୍ଝତି କିଲେସୱଟ୍ଟମେତ୍ଥାତି ନିରୋଧୋ, ସା ଏୱ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ନିରୋଧଧାତୁ, ନିବ୍ବାନଂ। ନିରୁଦ୍ଧେ ଚ କିଲେସୱଟ୍ଟେ କମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟା ନିରୁଦ୍ଧା ଏୱ ହୋନ୍ତି।

ହୀନଧାତୁତ୍ତିକୋ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୪) ହୀନତ୍ତିକେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ହୀନା ଧାତୂତି ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା"ତି। ତେ ହି ଲାମକଟ୍ଠେନ ହୀନଧାତୁ। ହୀନପଣୀତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱାତି ମଜ୍ଝିମଧାତୁ, ଅୱସେସା ତେଭୂମକଧମ୍ମା। ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତଧାତୁ, ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା।

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣା ୱିସଯଭୂତା ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ, କାମରାଗୋ। ରୂପାରୂପଭୱେସୂତି ରୂପାରୂପୂପପତ୍ତିଭୱେସୁ ଯଥାଧିଗତେସୁ। ଅନଧିଗତେସୁ ପନ ସୋ ପତ୍ଥନା ନାମ ନ ହୋତୀତି ଭୱୱସେନ ପତ୍ଥନାତି ଇମିନାୱ ଗହିତୋ। ଝାନନିକନ୍ତୀତି ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ନିକନ୍ତି। ଭୱୱସେନ ପତ୍ଥନାତି ଭୱେସୁ ପତ୍ଥନାତି। ଏୱଂ ଚତୂହିପି ପଦେହି ଯଥାକ୍କମଂ ମହଗ୍ଗତୂପପତ୍ତିଭୱୱିସଯା, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଭୱୱିସଯା, ଭୱଦିଟ୍ଠିସହଗତା, ଭୱପତ୍ଥନାଭୂତା ଚ ତଣ୍ହା "ଭୱତଣ୍ହା"ତି ୱୁତ୍ତା। ୱିଭୱଦିଟ୍ଠି ୱିଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ୱିଭୱସହଗତା ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା। ରୂପାଦିପଞ୍ଚୱତ୍ଥୁ କାମୱିସଯା ବଲୱରାଗଭୂତା ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହାତି ପଠମନଯୋ, "ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକଧମ୍ମା କାମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମା"ତି (ମହାନି। ୧) ୱଚନତୋ ତେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହାତି ଦୁତିଯନଯୋତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଅଭିଧମ୍ମେ ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗତୋ ଅଞ୍ଞୋପି କାମାୱଚରଧମ୍ମୱିସଯୋ ଲୋଭୋ ଅଭିଧମ୍ମେ (ୱିଭ। ୯୧୬) ''କାମତଣ୍ହା''ତି ଆଗତୋତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ତିକନ୍ତରମ୍ପି ସମାନଂ ତଣ୍ହଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତିତଦେସନାନନ୍ତରତାଯ ତଂ ''ୱାରୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ''ଇମିନା ୱାରେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ୱାରେନାତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ରଜନୀଯଟ୍ଠେନାତି କାମନୀଯଟ୍ଠେନ। ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱାତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତତୋତି କାମତଣ୍ହାଯ। ନୀହରିତ୍ୱାତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା। ଇତରା ଦ୍ୱେ ତଣ୍ହାତି ରୂପତଣ୍ହଂ, ଅରୂପତଣ୍ହଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଏତେନ ''କାମତଣ୍ହା''ତି ସାଧାରଣୱଚନମେତଂ ସବ୍ବସ୍ସପି ଲୋଭସ୍ସ, ତସ୍ସ ପନ ''ରୂପତଣ୍ହା ଅରୂପତଣ୍ହା''ତି ୱିସେସୱଚନଂ ଯଥା କାମଗୁଣିକରାଗୋ ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋତି ଦସ୍ସେତି। ନିରୋଧତଣ୍ହାତି ଭୱନିରୋଧେ ଭୱସମୁଚ୍ଛେଦେ ତଣ୍ହା। ଯସ୍ମା ହି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ, କାମାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ, ରୂପାୱଚରଅରୂପାୱଚରତ୍ତଭାୱେ ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛେଦୋ ହୋତୀତି ଭୱନିରୋଧଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତଂସହଗତାପି ତଣ୍ହା ତମେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତୀତି।

ୱଟ୍ଟସ୍ମିନ୍ତି ତିୱିଧେପି ୱଟ୍ଟେ। ଯଥା ତେ ହି ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ କମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟେ ତଂସମଙ୍ଗିସତ୍ତଂ ତେସଂ ପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସଂଯୋଜେନ୍ତି, ଏୱଂ କିଲେସୱଟ୍ଟେପୀତି। ସତୀତି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନେ। ରୂପାଦିଭେଦେତି ରୂପୱେଦନାଦିୱିଭାଗେ। କାଯେତି ଖନ୍ଧସମୂହେ। ୱିଜ୍ଜମାନାତି ସତୀ ପରମତ୍ଥତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନା। ଦିଟ୍ଠିଯା ପରିକପ୍ପିତୋ ହି ଅତ୍ତାଦି ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥି, ଦିଟ୍ଠି ପନ ଅଯଂ ଅତ୍ଥେୱାତି। ୱିଚିନନ୍ତୋତି ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱୀମଂସନ୍ତୋ। କିଚ୍ଛତୀତି କିଲମତି। ପରାମସତୀତି ପରତୋ ଆମସତି। ''ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ପରତୋ ଆମସତି ନାମ। ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ଦିଟ୍ଠୀତି ରୂପାଦି-ଧମ୍ମେ, ପଚ୍ଚେକଂ ତେ ୱା ନିସ୍ସିତଂ, ତେସଂ ୱା ନିସ୍ସଯଭୂତଂ, ସାମିଭୂତଂ ୱା କତ୍ୱା ପରିକପ୍ପନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ୱୀସତି। ୱିମତୀତି ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମା, ମିଚ୍ଛା ୱା ମନନାଭାୱତୋ ସଂସଯିତଟ୍ଠେନ ଅମତି, ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପରିଯାସଗ୍ଗାହୋତି ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ''ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତି ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ।

ଚିରପାରିୱାସିଯଟ୍ଠେନାତି ଚିରପରିୱୁତ୍ଥତାଯ ପୁରାଣଭାୱେନ। ଆସୱନଟ୍ଠେନାତି ସନ୍ଦନଟ୍ଠେନ, ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୱତୀତି ପୱତ୍ତତି। ଅୱଧିଅତ୍ଥୋ ଆ-କାରୋ, ଅୱଧି ଚ ମରିଯାଦାଭିୱିଧିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ମରିଯାଦୋ କିରିଯଂ ବହି କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଯଥା ''ଆ ପାଟଲିପୁତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠୋ ଦେୱୋ''ତି। ଅଭିୱିଧି କିରିଯଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଯଥା ''ଆ ଭୱଗ୍ଗା ଭଗୱତୋ ଯସୋ ପୱତ୍ତୋ''ତି। ଅଭିୱିଧିଅତ୍ଥୋ ଅଯଂ ଆ-କାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ ଆସୱା ଆଗତାତି ୱିନଯପାଠଇଂ (ପାରା। ୩୯) ସନ୍ଧାଯାହ। ତତ୍ଥ ହି ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାଯ, ସମ୍ପରାଯିକାନଂ ଆସୱାନଂ ପଟିଘାତାଯା''ତି (ପାରା। ୩୯) ଦ୍ୱିଧା ଆସୱା ଆଗତାତି। କତ୍ଥଚୀତି ତିକନିପାତେ ଆସୱସୁତ୍ତେ, (ଇତିୱୁ। ୫୬; ସଂ। ନି। ୫।୧୬୩) ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ସଳାଯତନସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୧)। ସଳାଯତନସୁତ୍ତେସୁପି ହି ''ତଯୋମେ ଆୱୁସୋ ଆସୱା କାମାସୱୋ ଭୱାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ''ତି ତଯୋ ଏୱ ଆଗତାତି। ନିରଯଂ ଗମେନ୍ତୀତି ନିରଯଗାମିନୀଯା। ଯସ୍ମା ଇଧ ସାସୱଂ କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଆସୱପରିଯାଯେନ ଦେସିତଂ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଗତିସଂୱତ୍ତନୀଯଭାୱେନ ଆସୱା ଆଗତା। ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତେ ତଯୋ ଆଗତାତି। ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଆ ଭୱଗ୍ଗଂ ଆ ଗୋତ୍ରଭୁଂ ପୱତ୍ତନ୍ତେସୁ ମାନାଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯାଦିଗ୍ଗାହୱସେନ, ଅଭିବ୍ୟାପନମଦକରଣୱସେନ ଆସୱସଦିସତା ଚ ଏତେସଂଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ, ତସ୍ମା ଏତେସ୍ୱେୱ ଆସୱ-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ''ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ନାଗତୋ''ତି ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ ଭୱତଣ୍ହାଯ, ଭୱଦିଟ୍ଠିଯାପି ଭୱାସୱଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। କାମାସୱୋ ନାମ କାମନଟ୍ଠେନ, ଆସୱନଟ୍ଠେନ ଚ। ୱୁତ୍ତାଯେୱ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣତୋ।

କାମେ ଏସତି ଗୱେସତି ଏତାଯାତି କାମେସନା, କାମାନଂ ଅଭିପତ୍ଥନାୱସେନ, ପରିଯେଟ୍ଠିୱସେନ, ପରିଭୁଞ୍ଜନୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତରାଗୋ। ଭୱେସନା ପନ ଭୱପତ୍ଥନା, ଭୱାଭିରତିଭୱଜ୍ଝୋସାନୱସେନ ପୱତ୍ତରାଗୋ । ଦିଟ୍ଠିଗତିକସମ୍ମତସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯେହି ପରିକପ୍ପିତସ୍ସ, ସମ୍ଭାୱିତସ୍ସ ଚ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସାତି ତପୋପକ୍କମସ୍ସ। ତଦେକଟ୍ଠନ୍ତି ତାହି ରାଗଦିଟ୍ଠୀହି ସହଜେକଟ୍ଠଂ। କମ୍ମନ୍ତି ଅକୁସଲକମ୍ମଂ। ତମ୍ପି ହି କାମାଦିକେ ନିବ୍ବତ୍ତନାଧିଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ''ଏସତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକା ଦିଟ୍ଠୀତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ଯା କାଚି ପନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତପୋପକ୍କମହେତୁକା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନା ଏୱ।

ଆକାରସଣ୍ଠାନନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠାକାରାୱଟ୍ଠାନଂ କଥଂୱିଧନ୍ତି ହି କେନ ପକାରେନ ସଣ୍ଠିତଂ, ସମୱଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ୱିଦହନଂ ୱିସିଟ୍ଠାକାରେନ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ୱିଧା, ୱିଧୀଯତି ୱିସଦିସାକାରେନ ଠପୀଯତୀତି ୱିଧା, କୋଟ୍ଠାସୋ। ୱିଦହନତୋ ହୀନାଦିୱସେନ ୱିୱିଧେନାକାରେନ ଦହନତୋ ଉପଧାରଣତୋ ୱିଧା, ମାନୋୱ। ସେଯ୍ୟସଦିସହୀନାନଂ ୱସେନାତି ସେଯ୍ୟସଦିସହୀନଭାୱାନଂ ଯାଥାୱା' ଯାଥାୱଭୂତାନଂ ୱସେନ। ତଯୋ ମାନା ୱୁତ୍ତା ସେଯ୍ୟସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା। ଏସ ନଯୋ ସଦିସହୀନେସୁପି। ତେନାହ ''ଅଯଞ୍ହି ମାନୋ''ତିଆଦି। ଇଦାନି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ନୱୱିଧେପି ମାନେ

ଵତ୍ଥୁଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ତତ୍ଥା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ରାଜୂନଞ୍ଚେଵ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କସ୍ମା? ତେ ଵିସେସତୋ ଅତ୍ତାନଂ ସେଯ୍ୟତୋ ଦହନ୍ତୀତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ରାଜା ହୀ”ତିଆଦିମାହ। କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀତି କୋ-ସଦ୍ଦୋ ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଞୋ ସଦିସୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେସଂଯେଵାତି ରାଜୂନଂ, ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସେତୁଵତ୍ଥୁକତ୍ତା ତସ୍ସ। “ହୀନୋହମସ୍ମୀ”ତି ମାନେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

“କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ରାଜପୁରିସୋ ଅତ୍ଥୀ”ତି ଵା “ମଯ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣ”ନ୍ତି ଵା “ଅମଚ୍ଚୋ ତି ନାମାମେଵ…ପେ… ନାମାହ”ନ୍ତି ଵାତି ସଦିସସ୍ସ ସେଯ୍ୟମାନାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପଵତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ।

ଦାସାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭତିକ କମ୍ମକରାଦୀନଂ ପରାଧୀନଵୁତ୍ତିକାନଂ ଗହଣଂ । ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଵା ଗହିତେ ଏଵ “ପୁକ୍କୁସଚଣ୍ଡାଲାଦଯୋପୀ”ତି ସଯମେଵ ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ମାନୋ ନାମାଯଂ ସଂପଗ୍ଗହରସୋ, ସୋ କଥଂ ଓମାନେ ସମ୍ଭଵତୀତି? ସୋପି ଅଵକରଣମୁଖେନ ଵିଧାନଵତ୍ଥୁନା ପଗ୍ଗଣ୍ହନଵସେନେଵ ପଵତ୍ତତୀତି ନାଯଂ ଵିରୋଧୋ। ତେନେଵାହ “କିଂ ଦାସୋ ନାମ ଅହନ୍ତି ଏତେ ମାନେ କରୋତୀ”ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ଯାଥାଵମାନତା ଵୁତ୍ତା।

ଯାଥାଵମାନା ଭଵନିକନ୍ତି ଵିଯ, ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ଵିଯ ଚ ନ ମହାସାଵଜ୍ଜା, ତସ୍ମା ତେ ନ ଅପାଯଗମନୀଯା। ଯଥାଭୂତଵତ୍ଥୁକତାଯ ହି ତେ ଯାଥାଵମାନା। “ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା”ତି ଚ ତସ୍ସ ଅନଵସେସପ୍ପହାଯିତାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯତତିଯମଗ୍ଗେହି ଚ ତେ ଯଥାକ୍କମଂ ପହୀଯନ୍ତି, ଯେ ଓଳାରିକତରା, ଓଳାରିକତମା ଚ। ମାନୋ ହି “ଅହଂ ଅସ୍ମୀ”ତି ପଵତ୍ତିଯା ଉପରିମଗ୍ଗେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁଵିପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ଵା ପହୀଯତି। ଅଯାଥାଵମାନା ନାମ ଅଯଥାଭୂତଵତ୍ଥୁକତାଯ, ତେନେଵ ତେ ମହାସାଵଜ୍ଜଭାଵେନ ପଠମମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା ଵୁତ୍ତା।

ଅତତି ସତତଂ ଗଚ୍ଛତି ପଵତ୍ତତୀତି ଅଦ୍ଧା, କାଲୋତି ଆହ “ତଯୋ ଅଦ୍ଧାତି ତଯୋ କାଲା”ତି। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନାତି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୮୩) ଆଗତନଯେନ। ତତ୍ଥ ହି “ଯୋ ଚାଵୁସୋ ମନୋ, ଯେ ଚ ଧମ୍ମା, ଉଭଯମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମିଂ ଚେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି ଵିଞ୍ଞାଣଂ, ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଦଭିନନ୍ଦତି, ତଦଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂହୀରତୀ”ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୪) ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସନ୍ଧାଯ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ “ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପୁବ୍ବେ”ତିଆଦି। ତଦନ୍ତରନ୍ତି ତେସଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଵେମଜ୍ଝଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା, ଯୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତାନଂ ଵେମଜ୍ଝତାଯ “ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି, (ଧ। ସ। ୧୧୨୩) ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୭, ୧୧୦୬, ୧୧୨୮) ଏଵମାଦୀସୁ “ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋ”ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି। ଭଙ୍ଗୋ ଧମ୍ମୋ ଅତୀତଂସେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଆହ “ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମା”ତି। ତଥା ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ଅନାଗତଂସେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଆହ “ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମା”ତି। ଖଣତ୍ତଯେତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଠିତି, ଭଙ୍ଗୋତି ତୀସୁ ଖଣେସୁ। ଯଦା ହି ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସମଵାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଦା ଚ ଵେତି, ଇତି ଦ୍ଵୀସୁପି ଖଣେସୁ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଵିଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋତି। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ପାକଭାଵୂପାଧିକଂ ପତ୍ତଙ୍ଗଂ ଉଦଯୋ, ଵିଦ୍ଧଂସଭାଵୂପାଧିକଂ ଵଯୋ, ତଦୁଭଯଵେମଜ୍ଝଂ ଠିତି। ଯଦି ଏଵଂ ଅଦ୍ଧା ନାମାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଏଵ ଆପନ୍ନୋତି? ନ ଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ଅଵତ୍ଥାଭେଦୋ, ତଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଲୋକେ କାଲସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅତୀତାଦିଭେଦୋ ଚ ନାମ ଅଯ”ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ତେନେଵ ଵୋହାରେନାତି ତଂ ତଂ ଅଵତ୍ଥାଵିସେସଂ ଉପାଦାଯ ଧମ୍ମୋ “ଅତୀତୋ ଅନାଗତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ”ତି ଯେନ ଵୋହାରେନ ଵୋହରୀଯତି, ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନୋପି କାଲୋ ତସ୍ସେଵ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଵତ୍ତିଅଵତ୍ଥାଵିସେସଂ ଉପାଦାଯ ତେନେଵ ଵୋହାରେନ “ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା”ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତୋ।

ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ପରିଯୋସାନେ, କୋଟିଯଂ ନିରୁଳ୍ହୋତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଅନ୍ତୋଯେଵ ଅନ୍ତୋ”ତି ଆହ, କୋଟି ଅନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଭାଗୋତି ପାରିମନ୍ତୋ। ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଭଵପ୍ପବନ୍ଧୋ ନିଟ୍ଠାନଂ ଏତ୍ଥାତି ଅନ୍ତୋ, କୋଟି। ଅମନଂ ନିଟ୍ଠାନଗମନନ୍ତି ଅନ୍ତୋ, ଓସାନଂ। ସୋ ପନ “ଏସେଵନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା”ତି (ମ। ନି। ୩।୩୯୩; ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଵଟ୍ଟସ୍ସ ପାରିମନ୍ତୋତି ଆହ “ପରଭାଗୋ”ତି। ଅମ୍ମତି ପରିଭୁଞ୍ଜୀଯତି ହୀଳିଯତୀତି ଅନ୍ତୋ, ଲାମକୋ। ଅମ୍ମତି ଭାଗସୋ ଞାଯତୀତି ଅନ୍ତୋ, ଅଂସୋତି ଆହ “କୋଟ୍ଠାସୋ ଅନ୍ତୋ”ତି। ସନ୍ତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଵିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୋ ଧମ୍ମସମୂହୋତି ସକ୍କାଯୋ, ଖନ୍ଧା, ତେ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଭୂତା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଵୁତ୍ତଂ “ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା”ତି। ପୁରିମତଣ୍ହାତି ଯେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତିକା, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ପଗେଵ ସିଦ୍ଧା ତଣ୍ହା। ଅପ୍ପଵତ୍ତିଭୂତନ୍ତି ନପ୍ପଵତ୍ତତି ତଦୁଭଯଂ ଏତ୍ଥାତି ତେସଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଯଦି “ସକ୍କାଯୋ ଅନ୍ତୋ”ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଵିଭତ୍ତିତାଯ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦଯୋ ଗହିତା, ଅଥ କସ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ନ ଗହିତୋତି ଆହ “ମଗ୍ଗୋ ପନା”ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉପାଯତ୍ତାତି ଉପାଯଭାଵତୋ, ସମ୍ପାପକହେତୁଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଦି ପନ ହେତୁମନ୍ତଗ୍ଗହଣେନେଵ ହେତୁ ଗହିତୋ ହୋତି, ନନୁ ଏଵଂ ସକ୍କାଯଗ୍ଗହଣେନେଵ ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ସକ୍କାଯସମୁଦଯୋ ଗହିତୋ ହୋତୀତି? ତସ୍ସ ଗହଣେ ସଙ୍ଖତଦୁକୋ ଵିଯ, ସପ୍ପଚ୍ଚଯଦୁକୋ ଵିଯ ଚ ଦୁକୋଵାଯଂ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ତିକୋ। ଯଥା ପନ ସକ୍କାଯଂ ଗହେତ୍ଵା

ସକ୍କାଯସମୁଦଯୋପି ଗହିତୋ, ଏୱଂ ସକ୍କାଯନିରୋଧଂ ଗହେତ୍ୱା ସକ୍କାଯନିରୋଧୁପାଯୋ ଗଯ୍ହେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ସତି ଚତୁକ୍କୋ ଅଯଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ନ ତିକୋ, ତସ୍ମା ହେତୁମନ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ହେତୁଗ୍ଗହଣଂ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା – ଇଧ ସକ୍କାଯସକ୍କାଯସମୁଦଯା ଅନାଦିକାଲିକା, ଅସତି ମଗ୍ଗଭାୱନାଯଂ ପଚ୍ଚଯାନୁପରମେନ ଅପରିଯନ୍ତା ଚ, ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଚତାଯ ଏୱ ସବ୍ବଦାଭାୱୀତି ଅନାଦିକାଲିକୋ, ଅପରିଯନ୍ତୋ ଚ। ଇତି ଇମାନି ତୀଣି ସଚ୍ଚାନି ମହାଥେରୋ ଇମାଯ ସଭାଗତାଯ ‘‘ତଯୋ ଅନ୍ତା’’ତି ତିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି । ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ପନ କଦାଚି କରହଚି ଲବ୍ଭମାନୋ ନ ତଥାତି ତସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାୱତଂ ଦୀପେତୁଂ ତିକତୋ ବହିକତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋମତି।

ଦୁକ୍ଖତାତି ଦୁକ୍ଖଭାୱୋ, ଦୁକ୍ଖଂଯେୱ ୱା ଯଥା ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା। ଦୁକ୍ଖ-ସଦ୍ଦୋ ଚାଯଂ ଅଦୁକ୍ଖସଭାୱେସୁପି ସୁଖୁପେକ୍ଖାସୁ କଞ୍ଚି ଅନିଟ୍ଠତାୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ସଭାୱଦୁକ୍ଖୱାଚିନା ଏକେନ ଦୁକ୍ଖ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା’’ତି ଆହ। ଭୱତି ହି ଏକନ୍ତତୋ ତଂସଭାୱେପି ଅତ୍ଥେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯେନ କେନଚି ସଦିସତାଲେସେନ ବ୍ଯଭିଚାରାସଙ୍କାତି ୱିସେସିତବ୍ବତା ଯଥା ‘‘ରୂପରୂପଂ ତିଲତେଲ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକଥା) ଚ। ସଙ୍ଖାରଭାୱେନାତି ସଙ୍ଖତଭାୱେନ। ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନା। ସଙ୍ଖରିଯମାନତ୍ତା ଏୱ ହି ଅସାରକତାଯ ପରିଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ଭଙ୍ଗଭଙ୍ଗାଭିମୁଖକ୍ଖଣେସୁ ୱିଯ ଅତ୍ତଲାଭକ୍ଖଣେପି ୱିବାଧପ୍ପତ୍ତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗପୀଳିତା’’ତି। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋ। ଅଞ୍ଞଦୁକ୍ଖସଭାୱୱିରହତୋତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ୱିପରିଣାମେତି ପରିଣାମେ, ୱିଗମେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ‘‘ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାତି ନତ୍ଥିଭାୱୋ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଞ୍ହି ସୁଖୱେଦନୁପରମୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯୋ ପଦେସନିସ୍ସିତୋ ୱେଦନାୱିସେସମତ୍ତୱିସଯତ୍ତାତି ଅନୱସେସତୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତି ଦୁତିଯନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନନୁ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୮) ୱଚନତୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ଆପନ୍ନାତି ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସା ପନ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଅପୱାଦଭୂତେନ ଇତରଦୁକ୍ଖତାୱଚନେନ ନିୱତ୍ତୀଯତୀତି ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ସୁଖୱେଦନଞ୍ଚା’’ତି।

ମିଚ୍ଛାସଭାୱୋତି ‘‘ହିତସୁଖାୱହୋ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଆସୀସିତୋପି ତଥା ଅଭାୱତୋ, ଅସୁଭାଦୀସୁଯେୱ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତିଆଦିୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ ମିଚ୍ଛାସଭାୱୋ, ମୁସାସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମାତୁଘାତକାଦୀସୁ ପୱତ୍ତମାନାପି ହି ହିତସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତେ ଧମ୍ମା ‘‘ହିତସୁଖାୱହା ମେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆସୀସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତେସୁ ସୁଭାଦିୱିପରିଯାସଦଳ୍ହତାଯ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀସୁ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ତେ ଧମ୍ମା ଅସୁଭାଦୀସୁ ସୁଭାଦିୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି। ୱିପାକଦାନେ ସତି ଖନ୍ଧଭେଦାନନ୍ତରମେୱ ୱିପାକଦାନତୋ ନିଯତୋ, ମିଚ୍ଛତ୍ତୋ ଚ ସୋ ନିଯତୋ ଚାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ। ଅନେକେସୁ ଆନନ୍ତରିଯେସୁ କତେସୁ ଯଂ ତତ୍ଥ ବଲୱଂ, ତଂ ୱିପଚ୍ଚତି, ନ ଇତରାନୀତି ଏକନ୍ତୱିପାକଜନକତାଯ ନିଯତତା ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ‘‘ୱିପାକଦାନେ ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖନ୍ଧଭେଦାନନ୍ତରନ୍ତି ଚୁତିଅନନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୁତି ହି ମରଣନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୯୦; ମ। ନି। ୧।୧୨୩; ୩।୩୭୩; ୱିଭ। ୧୯୩) ୱୁତ୍ତା, ଏତେନ ୱଚନେନ ସତି ଫଲଦୋନେ ଚୁତିଅନନ୍ତରୋ ଏୱ ଏତେସଂ ଫଲକାଲୋ, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଫଲକାଲନିଯମେନ ନିଯତତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି, ନ ଫଲଦାନନିଯମେନାତି ନିଯତଫଲକାଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାନମ୍ପି ନିଯତତା ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ୱିପାକଧମ୍ମତା ୱିଯ ବଲୱତା ଆନନ୍ତରିଯେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଆନନ୍ତରିଯାନଂ ଫଲଦାନେ ନିଯତସଭାୱା, ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଫଲଦାନନିଯମେନେୱ ନିଯତତା, ଆନନ୍ତରିଯତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ନିଯତସଭାୱା, ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବଲୱତୋ ଆନନ୍ତରିଯସ୍ସ ଅଭାୱେ ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ।

ନନୁ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପାକଦାଯକେ ଅସତି ଚୁତିଅନନ୍ତରମେୱ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା, ନିଯତସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଅସମାନଜାତିକେନ ଚେତୋପଣିଧିୱସେନ, ଉପଘାତକେନ ଚ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବୱିପାକତ୍ତା ଅନନ୍ତରେକନ୍ତଫଲଦାଯକତ୍ତାଭାୱା, ନ ପନ ଆନନ୍ତରିଯାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିଯ ଅସମାନଜାତିକଂ ଫଲନିୱତ୍ତକଂ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବାନନ୍ତରିଯାନଂ ଅୱୀଚିଫଲତ୍ତା, ନ ଚ ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିଯ ଉପରୂପପତ୍ତିଜନକକମ୍ମବଲଂ ଆନନ୍ତରିଯବଲଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚେତୋପଣିଧି ଅତ୍ଥି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ଅୱୀଚିପାତନତୋ, ନ ଚ ଆନନ୍ତରିଯୁପଘାତକଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତେସଂଯେୱ ଅନନ୍ତରେକନ୍ତୱିପାକଜନକସଭାୱା ପୱତ୍ତୀତି। ଅନେକାନି ଚ ଆନନ୍ତରିଯାନି କତାନି ଏକନ୍ତେ ୱିପାକେ ନିଯତତ୍ତା ଉପରତାୱିପଚ୍ଚନସଭାୱାସଙ୍କତ୍ତା ନିଚ୍ଛିତାନି ସଭାୱତୋ ନିଯତାନେୱ। ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ପନ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନି, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି ଅନନ୍ତରପଯୋଜନାନି ଚାତି ସଭାୱତୋ ଆନନ୍ତରିଯାନେୱ ଚ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପନ ସମାନସଭାୱେସୁ ଏକେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରାନି ଅତ୍ତନା

କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ତେନେଵ କତତ୍ତା ନ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି, ନ ସମତ୍ଥତାଵିଘାତତ୍ତାତି ନତ୍ଥି ତେସଂ ନିଯତାନନ୍ତରିଯତାନିଵତ୍ତୀତି। ନ ହି ସମାନସଭାଵଂ ସମାନସଭାଵସ୍ସ ସମତ୍ଥତଂ ଵିହନତୀତି। ଏକସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞାନିପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନୀତି। ସମ୍ମାସଭାଵେତି ସଚ୍ଚସଭାଵେ। ନିଯତୋ ଏକନ୍ତିକୋ ଅନନ୍ତରମେଵ ଫଲଦାନେନାତି ସମ୍ମତ୍ତନିଯମତୋ।ନ ନିଯତୋତି ଉଭଯଥାପି ନ ନିଯତୋ। ଅଵସେସାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି କିଲେସାନନ୍ତରିଯକମ୍ମନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଧମ୍ମାନଂ।

ତମନ୍ଧକାରୋତି ତମୋ ଅନ୍ଧକାରୋତି ପଦଵିଭାଗୋ। ଅଵିଜ୍ଜା ତମୋ ନାମ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଛାଦନଟ୍ଠେନ। ତେନେଵାହ ‘‘ତମୋ ଵିହତୋ, ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ (ମ। ନି। ୧।୩୮୫; ପାରା। ୧୨), ତମୋକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଦାଲିତୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୬୪) ଚ ଆଦି। ଅଵିଜ୍ଜାସୀସେନ ଵିଚିକିଚ୍ଛା ଵୁତ୍ତା ମହତା ସମ୍ମୋହେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଅଵିଯୁଜ୍ଜନତୋ। ଆଗମ୍ମାତି ପତ୍ଵା। କଙ୍ଖତୀତି ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) କଙ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତି ସଂସଯଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଧିମୁଚ୍ଚିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପସାଦାଧିମୋକ୍ଖଵସେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେନାହ ‘‘ନ ସମ୍ପସୀଦତୀ’’ତି। ଯାଵତ୍ତକଞ୍ହି ଯସ୍ମିଂ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଵିଚିକିଚ୍ଛା ନ ଵିଗଚ୍ଛତି, ତାଵ ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖୋ ଅନଵସରୋଵ। ନ କେଵଲଂ ସଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖୋ, ନିଚ୍ଛଯାଧିମୋକ୍ଖୋପି ତତ୍ଥ ନ ପତିଟ୍ଠହତି ଏଵ।

ନ ରକ୍ଖିତବ୍ବାନୀତି ‘‘ଇମାନି ମଯା ରକ୍ଖିତବ୍ବାନୀ’’ତି ଏଵଂ କତ୍ଥଚି ରକ୍ଖାକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି ପରତୋ ରକ୍ଖିତବ୍ବସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। ସତିଯା ଏଵ ରକ୍ଖିତାନୀତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେ ଏଵ ସଵାସନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସତିଯା ରକ୍ଖିତବ୍ବାନି ନାମ ସବ୍ବଦାପି ରକ୍ଖିତାନି ଏଵ। ନତ୍ଥି ତଥାଗତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ତଥାଗତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ନତ୍ଥେଵ, ଯତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ କାଯସମାଚାରୋ ଭଗଵତୋ। ନୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧା, ପରିସୁଦ୍ଧା ଏଵ ଅପରିସୁଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା। ତଥାପି ଵିନଯେ ଅପକତଞ୍ଞୁତାଵସେନ ସିଯା ତେସଂ ଅପାରିସୁଦ୍ଧିଲେସୋ, ନ ଭଗଵତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଵିହାରକାରଂ ଆପତ୍ତିନ୍ତି ଏକଵଚନଵସେନ ‘‘ଆପତ୍ତିଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆପତ୍ତି-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ଵା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଭିଧେଯ୍ୟାନୁରୂପଞ୍ହି ଲିଙ୍ଗଵଚନାନି ହୋନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ‘‘ମନୋଦ୍ଵାରେ’’ତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ଆପତ୍ତିଯା ଅକିରିଯସମୁଟ୍ଠାନତାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ନ ହି ମନୋଦ୍ଵାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତା ଆପତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି। ସୌପାରମ୍ଭଵସେନାତି ସଵତ୍ତବ୍ବତାଵସେନ, ନ ପନ ଦୁଚ୍ଚରିତଲକ୍ଖଣାପତ୍ତିଵସେନ, ଯତୋ ନଂ ଭଗଵା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଥା ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକପ୍ପିନସ୍ସାପି ‘‘ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ଵାହଂ ଉପୋସଥଂ, ନ ଵା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ। ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ଵାହଂ ସଙ୍ଘକମ୍ମଂ, ନ ଵା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ମହାଵ। ୧୩୭) ପରିଵିତକ୍କିତଂ। ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ମନୋଦ୍ଵାରିକଂ ଅପ୍ପସତ୍ଥଂ ଚରିତଂ। ସତ୍ଥାରା ଅପ୍ପସତ୍ଥତାଯ ହି ତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ଜାତଂ, ନ ସଭାଵତୋ।

ଯସ୍ମା ମହାକାରୁଣିକୋ ଭଗଵା ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖାଯ ଏଵ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତଵିଵେକଜ୍ଝାସଯତାଯ ତବ୍ବିଧୁରଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ନ ଖୋ ତେ…ପେ… ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅଵୋଚ, ତସ୍ମା ସୋ ଥେରସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଭଗଵତୋ ନ ପାସଂସୋତି କତ୍ଵା ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ଜାତୋ, ତସ୍ସ ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଉପାରମ୍ଭୋତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେ ଉପାରମ୍ଭଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ’’ତି। ଭଗଵତୋ ପନ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନତ୍ଥି, ଯତୋ ପଵାରଣାସୁତ୍ତେ ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଵାରେମି ଵୋ, ନ ଚ ମେ କିଞ୍ଚି ଗରହଥ କାଯିକଂ ଵା ଵାଚସିକଂ ଵା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୫) ଵୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ‘‘ନ ଖୋ ମଯଂ ଭନ୍ତେ ଭଗଵତୋ କିଞ୍ଚି ଗରହାମ କାଯିକଂ ଵା ଵାଚସିକଂ ଵା’’ତି ସତ୍ଥୁ ପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରାଦିକଂ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ଅଯଞ୍ହି ଲୋକନାଥସ୍ସ ଦୁଚ୍ଚରିତାଭାଵୋ ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିଯମ୍ପି ଚରିଯାଚିରାନୁଗତୋ ଅହୋସି, ପଗେଵ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ବୁଦ୍ଧାନଂଯେଵ ଧମ୍ମା ଗୁଣା, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା। ତଥା ହି ତେ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଵେଣିକଧମ୍ମାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ନତ୍ଥି ତଥାଗତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା କାଯଵଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତାଭାଵଵଚନଂ ଯଥାଧିକାରଂ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ଞାଣାନୁପରିଵତ୍ତିତାଯ ଲଦ୍ଧଗୁଣକିତ୍ତନଂ, ନ ଆଵେଣିକଧମ୍ମନ୍ତରଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବସ୍ମିଞ୍ହି କାଯକମ୍ମାଦିକେ ଞାଣାନୁପରିଵତ୍ତିନି କୁତୋ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସମ୍ଭଵୋ। ‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତାନି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଵିସୁଂଯେଵ ତୀଣି ଞାଣାନି ଚତୁଯୋନିପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣାନି ଵିଯା’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଏକଂଯେଵ ହୁତ୍ଵା ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ନାମ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେଵ। ନତ୍ଥି ଛନ୍ଦସ୍ସ ହାନୀତି ସତ୍ତେସୁ ହିତଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ହାନି ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ଵୀରିଯସ୍ସହାନୀତି ଖେମପଵିଵେକଵିତକ୍କାନୁଗତସ୍ସ ଵୀରିଯସ୍ସ ହାନି ନତ୍ଥି। ‘‘ନତ୍ଥି ଦଵାତି ଖିଡ୍ଡାଧିପ୍ପାଯେନ କିରିଯା ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ରଵାତି ସହସା କିରିଯା ନତ୍ଥୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି, ସହସା ପନ କିରିଯା ଦଵା ‘‘ଅଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଞ୍ଞକରଣଂ ରଵା। ଖଲିତନ୍ତି ଵିରଜ୍ଝନଂ ଞାଣେନ ଅପ୍ଫୁଟଂ। ସହସାତି ଵେଗାଯିତତ୍ତଂ ତୁରିତକିରିଯା। ଅବ୍ୟାଵଟୋ ମନୋତି ନିରତ୍ଥକୋ ଚିତ୍ତସମୁଦାଚାରୋ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖମାହ, ଅଯଞ୍ଚ ଦୀଘଭାଣକାନଂ ପାଠୋ ଆକୁଲୋ ଵିଯ। ଅଯଂ ପନ ପାଠୋ ଅନାକୁଲୋ –

ଅତୀତଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ, ଅନାଗତଂସେ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂସେ। ଇମେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସବ୍ବଂ

କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ଛନ୍ଦସ୍ସ ହାନି, ନତ୍ଥି ଧମ୍ମଦେସନାଯ, ନତ୍ଥି ୱୀରିଯସ୍ସ, ନତ୍ଥି ସମାଧିସ୍ସ , ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାଯ, ନତ୍ଥି ୱିମୁତ୍ତିଯା। ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ଦୱା, ନତ୍ଥି ରୱା, ନତ୍ଥି ଅପ୍ଫୁଟଂ, ନତ୍ଥି ୱେଗାଯିତତ୍ତଂ, ନତ୍ଥି ଅବ୍ୟାୱଟମନୋ, ନତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନୁପେକ୍ଖାତି।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନୁପେକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଂ କାଯୱଚୀମନୋସମାଚାରପାରିସୁଦ୍ଧିଯାୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ସମାଚାରଉଭଯୱସେନ ମହାଥେରେନ ତିକୋ ଦେସିତୋ।

କିଞ୍ଚନାତି କିଞ୍ଚିକ୍ଖା। ଇମେ ପନ ରାଗାଦଯୋ ପଲିବୁନ୍ଧନଟ୍ଠେନ କିଞ୍ଚନା ୱିଯାତି କିଞ୍ଚନା। ତେନାହ ''କିଞ୍ଚନାତି ପଲିବୋଧା''ତି।

ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନାତି ଅନୁ ଅନୁ ଦହନଟ୍ଠେନ। ରାଗାଦଯୋ ଅରୂପଧମ୍ମା ଇତ୍ତରକ୍ଖଣା କଥଂ ଅନୁଦହନ୍ତୀତି ଆସଙ୍କଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ୱହ୍ନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦଟ୍ଠବ୍ବାନୀତି ୱଚନସେସୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁଦହନଟ୍ଠେ। ୱହ୍ନୀତି ସାସନେ, ଲୋକେ ଚ ପାକଟତ୍ତା ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତାନି କାରଣାନି। ରାଗୋଉପ୍ପନ୍ନୋ ତିଖିଣକରୋ ହୁତ୍ୱା। ତସ୍ମା ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୁ ଅତିୱିଯ ତିଖିଣଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନା ସହଜାତଧମ୍ମେହି ହଦଯପ୍ପଦେସଂ ଝାପେସି ଯଥା ତଂ ବାହିରା ତେଜୋଧାତୁ ସନିସ୍ସଯଂ। ତେନ ସା ଭିକ୍ଖୁନୀ ସୁପତୋ ୱିଯ ବ୍ୟାଧି ଝାଯିତ୍ୱା ମତା। ତେନାହ ''ତେନେୱ ଝାଯିତ୍ୱା କାଲମକାସୀ''ତି। ଦୋସସ୍ସ ନିସ୍ସଯାନଂ ଦହନତା ପାକଟା ଏୱାତି ଇତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମୋହୱସେନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା।

କାମଂ ଆହୁନେଯ୍ୟଗ୍ଗିଆଦଯୋ ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଇଚ୍ଛିତା ସନ୍ତି, ତେ ପନ ତେହି ଇଚ୍ଛିତମତ୍ତା, ନ ସତ୍ତାନଂ ତାଦିସା ଅତ୍ଥସାଧକା। ଯେ ପନ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥସାଧକା, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆହୁନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆଦରେନ ହୁନନଂ ପୂଜନଂ ଆହୁନନ୍ତି ସକ୍କାରୋ ''ଆହୁନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଆହୁନଂ ଅରହନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଆହୁନେଯ୍ୟାତି ଭିକ୍ଖୱେ ମାତାପିତୂନମେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୧୦୬)। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ତେ ପୁତ୍ତାନଂ ବହୁକାରତାଯ ଆହୁନେଯ୍ୟାତି ତେସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ନେସଂ ହିତସୁଖାୱହା, ତଦଗ୍ଗେନ ତେସୁ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତି ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହାତି ଆହ ''ତେସୁ…ପେ… ନିଦ୍ଦହନ୍ତୀ''ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋତି ଯୋ ମାତାପିତୂନଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ପୁତ୍ତାନଂ ଅନୁଦହନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅନୁଦହନଟ୍ଠୋ, ସୋ ଅଯମତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକୱତ୍ଥୁନାତି ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକସ୍ସ ନାମ ମାତରି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ତାଯ ଏୱ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଚିରତରଂ କାଲଂ ଆପାଯିକଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନଦୀପନେନ ୱତ୍ଥୁନା ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ପୱତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧନଲୋଭେନ, ନ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅକୁତୋଭଯଂ କେନଚି ଅନୁଟ୍ଠାପନୀଯତାଯ। ନିୱାରେସି ସମୁଦ୍ଦପଯାତା ନାମ ବହ୍ୱନ୍ତରାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ। ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱାତି ଅତିକ୍କମନୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ଅନ୍ତରେ କତ୍ୱା।

ନାୱା ଅଟ୍ଠାସି ତସ୍ସ ପାପକମ୍ମବଲେନ ୱାତସ୍ସ ଅୱାଯନତୋ। ଏକଦିୱସଂ ରକ୍ଖିତଉପୋସଥକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ। ଯଥା ପୁରିମାହି ପରତୋ ମା ଅଗମାସୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଅପରାପରାହିପୀତି ଆହ ''ତାହି 'ପରତୋ ପରତୋ ମା ଅଗମାସୀ'ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ''ତି। ଖୁରଚକ୍କଧରନ୍ତି ଖୁରଧାରୂପମଚକ୍କଧରଂ ଏକଂ ପୁରିସଂ। ଉପଟ୍ଠାସି ପାପକମ୍ମସ୍ସ ବଲେନ।

ଚତୁବ୍ଭୀତି ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରାସଦିସୀହି ୱିମାନପେତୀହି, ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱାତି ୱଚନସେସୋ। ଅଟ୍ଠଚ୍ଛଗମାତି ରୂପାଦିକାମଗୁଣେହି ତତୋ ୱିସିଟ୍ଠତରା ଅଟ୍ଠ ୱିମାନପେତିଯୋ ଅଧିଗଚ୍ଛି। ଅତ୍ରିଚ୍ଛନ୍ତି ଅତ୍ରିଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତେନ ଅତିଲୋଭେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଅତ୍ର ଅତ୍ର କାମଗୁଣେ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଚକ୍କନ୍ତି ଖୁରଚକ୍କଂ। ଆସଦୋତି ଅନତ୍ଥାୱହଭାୱେନ ଆସାଦେତି।

ସୋତି ଗେହସାମିକୋ ଭତ୍ତା। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ଅନୁଦହନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତାଯ।

ଅତିଚାରିନୀତି ସାମିକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଚାରିନୀ ମିଚ୍ଛାଚାରିନୀ। ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପାପକମ୍ମାନୁଭାୱସମୁପଟ୍ଠିତେନ ସୁନଖେନ ଖାଦିତଙ୍ଗତାଦୁକ୍ଖଂ। ୱଞ୍ଚେତ୍ୱାତି ତଂ ଅଜାନାପେତ୍ୱାୱ କାରଣଟ୍ଠାନଗମନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟପଟନ୍ତୀତି ପଟପଟା କତ୍ୱା। ଅନୁରୱଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ। ମୁଟ୍ଠିଯୋଗୋ କିରାଯଂ ତସ୍ସ ସୁନଖନ୍ତରଧାନସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ଭୂମିଯଂ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ପାଦେନ ଘଂସନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ତଥା ଅକାସି।ସୁନଖା ଅନ୍ତରଧାଯିଂସୂ''ତି।

ଦକ୍ଖିଣାତିତତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଦିଯ୍ୟମାନା ଦକ୍ଖନ୍ତି ଏତେହି ହିତସୁଖାନୀତି। ତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ। ରେୱତୀୱତ୍ଥୁ ୱିମାନୱତ୍ଥୁପେତୱତ୍ଥୂସୁ (ୱି। ୱ। ୮୬୧ ଆଦଯୋ) ତେସଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ (ୱି। ୱ। ୯୭୭-୯୮୦; ପେ। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୪-୭୩୬) ଆଗତନଯେନ

ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ତିୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ସଙ୍ଗହୋ ଏକୱିଧୋୱ, ସୋ କସ୍ମା ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି? ‘‘ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ଅୱତ୍ୱା ଅନିଦ୍ଧାରିତତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ତିୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧା। ସ। ରୂପକଣ୍ଡ-ତିକେ) ପଦେସୁ ସଙ୍ଗହ-ସଦ୍ଦୋ ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଅଥୋପି ୱା ଅନିଦ୍ଧାରିତୱିସେସୋ ସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତବ୍ବତଂ ପତ୍ତୋ ‘‘ତିୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧା। ସ। ରୂପକଣ୍ଡ-ତିକେ) ‘‘ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ନ କୋଚି ଦୋସୋ। ନିଦ୍ଧାରିତେ ହି ୱିସେସେ ତସ୍ସ ଏକୱିଧତା ସିୟା, ନ ତତୋ ପୁବ୍ବେତି। ‘‘ଜାତିସଙ୍ଗହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେପି ଜାତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସାପେକ୍ଖସଦ୍ଦତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଜାତିୟା ସଙ୍ଗହୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟତେୱ ସମ୍ବନ୍ଧାରହସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯଥା ‘‘ମାତାପିତୁ ଉପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି (ଖୁ। ପା। ୫।୬; ସୁ। ନି। ୨୬୫)। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜାତିସଙ୍ଗହୋ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନଜାତିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ସମାନଜାତିୟା ୱା ସଙ୍ଗହୋ ସଜାତିସଙ୍ଗହୋ। ସଞ୍ଜାୟତି ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଜାତି, ସଞ୍ଜାତିୟା ସଙ୍ଗହୋ ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ, ସଞ୍ଜାତିଦେସେନ ସଙ୍ଗହୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିରିୟାୟ ଏୱରୂପାୟ ସଙ୍ଗହୋ କିରିୟାସଙ୍ଗହୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନନ୍ତି ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ଗଣନଂ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି ରୁପ୍ପନସଭାୱତ୍ତା। ତୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି ରୂପଗଣନାତି ୱକ୍ଖମାନେହି ତୀହି ଭାଗେହି ରୂପସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ, ଗଣେତବ୍ବତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ରୂପାୟତନଂ ନିପସ୍ସତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଜାନାତୀତି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନିଦସ୍ସତୀତି ୱା ନିଦସ୍ସନଂ, ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଚ ରୂପାୟତନତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞେହି ଧମ୍ମେହି ରୂପାୟତନଂ ୱିସେସେତୁଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ‘‘ସହ ନିଦସ୍ସନେନାତି ସନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମସଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ହି ଏକୀଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ନାନତ୍ତକରୋ ସଭାୱୋ, ସୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିୟ କତ୍ୱା ଉପଚରିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥୱିସେସାୱବୋଧୋ ହୋତୀତି। ଚକ୍ଖୁପଟିହନନସମତ୍ଥତୋତି ଚକ୍ଖୁନୋ ଘଟ୍ଟନସମତ୍ଥତାୟ। ଘଟ୍ଟନଂ ୱିୟ ଚ ଘଟ୍ଟନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁତିୟେନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ନାସ୍ସ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଅନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ଯଥାରହଂ ସୟଂ, ନିସ୍ସୟୱସେନ ଚ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ, ଅସମ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପତନଂ ପଟିହନନଂ, ଯେନ ବ୍ୟାପାରାଦିୱିକାରପଚ୍ଚୟନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସୟେସୁ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ୟାପାରୋ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସୱିସୟେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନଂ, ରୂପାଦୀନଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତା, ତତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଭୁଜନନ୍ତି ଇମେ ଆଦିସଦ୍ଦସଙ୍ଗହିତା। ତେହି ୱିକାରପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟନ୍ତରବ୍ୟାପାରତୋ ଅଞ୍ଞନ୍ତି କତ୍ୱା ଅନୁଗ୍ଗହୂପଘାତୋ ୱିକାରୋ। ଉପନିସ୍ସୟୋ ପନ ଅପ୍ପଧାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଇଧ ଗହିତୋ। କାରଣକାରଣମ୍ପି କାରଣମେୱାତି ଗୟ୍ହମାନେ ସିୟା ତସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନ୍ତି ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ। ନାସ୍ସ ପଟିଘୋତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାର’’ନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅୱସେସଂ ସୋଳସୱିଧଂ ସୁଖୁମରୂପଂ।

ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତି। ଚେତନା ହି ଆୟୂହନରସତାୟ ଯଥା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚେସୁ ସଂୱିଦହନ୍ତୀ ୱିୟ ଅଭିସନ୍ଦହନ୍ତୀ ୱତ୍ତମାନା ତେନେୱ କିଚ୍ଚୱିସେସେନ ତେ ସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତୀ ୱିୟ ହୋତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଧମ୍ମେପି ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ ସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତୀ ୱିୟ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସହଜାତ…ପେ… ରାସୀ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖରୋତି। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଇତରସ୍ସ ଫଲତୋ ଅତିୱିୟ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖରୋତି ପଚ୍ଚୟତୋ, ସଭାୱତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ସୟଂ ଇତରେହି ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତା। ଏସ ନୟୋ ଇତରେହିପି। ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁନନତୋ ଚ ପୁଞ୍ଞୋ।

ମହାଟିତ୍ତଚେତନାନନ୍ତି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାୟୁନିପ୍ଫାଦନାଦିମହାନୁଭାୱତାୟ ମହାଟିତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତଚେତନାନଂ। ଅଟ୍ଠେୱ ଚେତନା ହୋନ୍ତି, ଯା କାମାୱଚରା କୁସଲା। ‘‘ତେରସପୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ‘‘ନୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ହି ଭାୱନା ଞାଣରହିତା ଯୁତ୍ତାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି କସିଣେସୁ ଝାନପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ‘‘ପଥୱୀ ପଥୱୀ’’ତିଆଦି ଭାୱନା ହି କସିଣପରିକମ୍ମଂ। ତସ୍ସ ହି ପରିକମ୍ମସ୍ସ ସୁପଗୁଣଭାୱତୋ ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଆଦରାକରଣେନ ସିୟା ଞାଣରହିତଚିତ୍ତଂ। ଝାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟପି ଏସେୱ ନୟୋ। କେଚି ମଣ୍ଡଲକରଣମ୍ପି ଭାୱନଂ ଭଜାପେନ୍ତି।

ଦାନୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମା ଦାନଂ, ତତ୍ଥ ବ୍ୟାପାରଭୂତା ଆୟୂହନଚେତନା ଦାନଂ ଆରବ୍ଭ, ଦାନଞ୍ଚ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ଇତରେସୁପି। ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପଦେସନାତି ଅୟଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥଦେସନା, ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନାତି ଅନୁମୋଦନାପୱତ୍ତିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତେନାପି ହି ଅନୁସ୍ସରତି ଏୱାତି। କାମଂ ନିଚ୍ଚସୀଲଂ, ଉପୋସଥସୀଲଂ, ନିୟମସୀଲମ୍ପି ସୀଲମେୱ, ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପନ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀଲପୂରଣତ୍ଥାୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନୟଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ନିଚ୍ଚସୀଲଂ, ଉପୋସଥସୀଲଂ, ନିୟମସୀଲଂ ସମାଦିୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ସମାଦିୟିତ୍ୱା ସମାଦିନ୍ନସୀଲେ ଚ ତସ୍ମିଂ, ‘‘ସାଧୁ

ସୁଟ୍ଠୂ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ତଂ ସୀଲଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ସୀଲମଯାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପୁବ୍ବେ ସମଥୱସେନ ଭାୱନାନଯୋ ଗହିତୋତି ଇଦାନି ସମ୍ମସନନଯେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ୱୁତ୍ତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋତି ଅନିଚ୍ଚଭାୱତୋ। ଦୁକ୍ଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ନାମରୂପଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହିତା, ତେ ଯସ୍ମା ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରଛକ୍କାଦିୱସେନ ଛ ଛକ୍କା ଗହିତା। ଯସ୍ମା ପନ ଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦୁଦ୍ଦିଭାୱଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିଭାୱନାଯ ଛ ଧାତୁଯୋ ଗହିତା। ତତୋ ଯେସୁ କସିଣେସୁ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ, ତାନି ଇମେସଂ ଝାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନାକାରମତ୍ତାନି, ଇମାନି ପନ ତାନି ଝାନାନୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦସ କସିଣାନି ଗହିତାନି। ତତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ପରିୱାରଭାୱେନ ପଟିକ୍କୂଲାକାରୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା ଗହିତା। ପୁବ୍ବେ ଖନ୍ଧୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଗହିତା, ଇଦାନି ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନ ଚ ମନସି କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଚ ଗହିତା। ତେସୁ ଇମେ ଧମ୍ମା ସତିପି ସୁଞ୍ଞନିରୀହଅବ୍ଯାପାରଭାୱେ ଧମ୍ମସଭାୱତୋ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନତ୍ତଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗହିତାନି। ଏୱଂ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନାପି ଇମେ ଧମ୍ମା ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନତାଯ ତିୱିଧାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ଗହିତା। ଏତ୍ତାୱତା ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କାମଭୱାଦଯୋ ନୱ ଭୱା ଗହିତା। ଏତ୍ତକେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯୱିସେସେ ପୱତ୍ତମନସିକାରକୋସଲ୍ଲେନ ସଣ୍ହସୁଖୁମେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଝାନଅପ୍ପମଞ୍ଞାରୂପାନି ଗହିତାନି। ତତ୍ଥ ଝାନାନି ନାମ ୱୁତ୍ତାୱସେସାରମ୍ମଣାନି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି। ପୁନ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱିଭାଗତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିଭଜ୍ଜ ମନସିକାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନି ଗହିତାନି। ପଚ୍ଚଯାକାରମନସିକାରୋ ହି ସୁଖେନ, ସୁଟ୍ଠୁତରଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ସୋ ପଚ୍ଛତୋ ଗହିତୋ। ଏୱଂ ଏତେ ସମ୍ମସନୀଯଭାୱେନ ଗହିତା ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ କୋଟ୍ଠାସତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱିଧା, ପଭେଦତୋ ପନ ଅତୀତାଦିଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଗଯ୍ହମାନା ଦ୍ୱୀହି ଊନାନି ଦ୍ୱେସତାନି ହୋନ୍ତି। ଇଦଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠଇୱତ୍ଥାନଂ, ଅତ୍ଥୱିଚାରଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୂସାଯଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନ ପୁଞ୍ଞୋତି ଅପୁଞ୍ଞୋ। ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞ-ସଦ୍ଦେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସନ୍ତାନସ୍ସ ଇଞ୍ଜନହେତୂନଂ ନୀୱରଣାଦୀନଂ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ରୂପତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଇଞ୍ଜିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନିଞ୍ଜଂ, ଅନିଞ୍ଜମେୱ ‘‘ଆନେଞ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ରୂପନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ‘‘ଆନେଞ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା, ହେଟ୍ଠିମା ତଯୋ ଫଲଟ୍ଠାତି ଏୱଂ ସତ୍ତୱିଧୋ। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାତି ଅଧିସୀଲାଦିକା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା। ତାସୁ ଜାତୋତି ୱା ସେକ୍ଖୋ, ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାଯମାନୋ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାଯତି, ନ ଯୋନିଯଂ। ସିକ୍ଖନସୀଲୋତି ୱା ସେକ୍ଖୋ। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ୱା କଥାଯ ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣମଗ୍ଗଫଲତ୍ତଯଧମ୍ମା ସେକ୍ଖପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା। ଅସେକ୍ଖୋତି ଚ ଯତ୍ଥ ସେକ୍ଖଭାୱାସଙ୍କା ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥାଯଂ ପଟିସେଧୋତି ଲୋକିଯନିବ୍ବାନେସୁ ଅସେକ୍ଖଭାୱନାପତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତା ହି ସିକ୍ଖା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପକ୍ଖକିଲେସେହିୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧା ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱମ୍ପି ଅନୁପଗମନତୋ ଏତା ‘‘ସିକ୍ଖା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତା ଅଟ୍ଠସୁପି ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତୁମଗ୍ଗହେଟ୍ଠିମଫଲତ୍ତଯସମଙ୍ଗିନୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତଫଲସମଙ୍ଗୀପି ତାସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତୋତି ଚ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଅରହତୋ ଇତରେସଂ ୱିଯ ସେକ୍ଖତ୍ତେ ସତି ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅଯନ୍ତି ଚ ସିକ୍ଖା ସୀଲଂ ଏତସ୍ସାତି ଚ ‘‘ସେକ୍ଖୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଅସେକ୍ଖୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତସେକ୍ଖଭାୱପଟିସେଧୋ କତୋ। ଅରହତ୍ତଫଲେ ହି ପୱତ୍ତମାନା ସିକ୍ଖା ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚତ୍ତା ନ ସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି, କେୱଲଂ ସିକ୍ଖାଫଲଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ତା ସିକ୍ଖାୱଚନଂ ଅରହନ୍ତି, ନାପି ତଂସମଙ୍ଗୀ ସେକ୍ଖୱଚନଂ, ନ ଚ ‘‘ସିକ୍ଖନସୀଲୋ, ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତୋ’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ହେଟ୍ଠିମଫଲେସୁ ପନ ସିକ୍ଖା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୀତି ସିକ୍ଖାୱଚନଂ ଅରହନ୍ତି, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ସେକ୍ଖୱଚନଂ, ‘‘ସିକ୍ଖନସୀଲା, ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତା’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି।

‘‘ସିକ୍ଖତୀତି ସେକ୍ଖୋ’’ତି ଚ ଅପରିଯୋସିତସିକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ଅନନ୍ତରମେୱ ‘‘ଖୀଣାସୱୋ’’ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ନ ସିକ୍ଖତୀତି ଅସେକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିଯୋସିତସିକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ସିକ୍ଖାରହିତୋ ତସ୍ସ ତତିଯପୁଗ୍ଗଲଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତସିକ୍ଖୋ ୱା ଅସେକ୍ଖୋତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସେକ୍ଖଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ଠିତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅରିଯସ୍ସ ଅସେକ୍ଖଭାୱାପତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଧମ୍ମା ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା, ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଚ ଅତ୍ଥେହି ସେକ୍ଖୋତି କତ୍ୱା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଅସେକ୍ଖଭାୱୋ ଆପନ୍ନୋତି? ନ ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରତୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗତୋ ହି ନିନ୍ନାନାକରଣଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକରଣଂ, ୱିପାକଭାୱଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ତେ ଏୱ ସେକ୍ଖଧମ୍ମା ‘‘ଅଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମଭାୱଂ ଆପନ୍ନା’’ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, କୁସଲସୁଖତୋ ଚ ୱିପାକସୁଖଂ

ସନ୍ତତରତାଯ ପଣୀତତରନ୍ତି, ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଚ ତେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି ତଂସମଙ୍ଗୀ ‘‘ଅସେକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଜାତିମହଲ୍ଲକୋତି ଜାତିଯା ୱୁଡ୍ଢତରୋ ଅଦ୍ଧଗତୋ ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ସୋ ହି ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମପଦେସୁ ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତିଯା ଜାତିଥେରୋ ନାମ। ଥେରକରଣା ଧମ୍ମାତି ସାସନେ ଥିରଭାୱକରା ଗୁଣା ପଟିପକ୍ଖନିମ୍ମଦନକା। ଥେରୋତି ୱକ୍ଖମାନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ। ସୀଲୱାତି ପାସଂସେନ ସାତିସଯେନ ସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଏତେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବାଲ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱମାହ। ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦି ବହୁ ସୁତଂ ଏତେନାତି ବହୁସ୍ସୁତୋ, ଏତେନାସ୍ସ ସୁତୱିରହସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବାଲ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱଂ, ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ଚ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ ୱଦତି। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଲାଭୀ’’ତି ଇମିନା ନୀୱରଣାଦିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବାଲ୍ୟସ୍ସ ଅଭାୱଂ, ଭାୱନାବଲେନ ଚ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ କଥେତି। ‘‘ଆସୱାନଂ ଖଯା’’ତିଆଦିନା ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବାଲ୍ୟସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱଂ, ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଞ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସମୁଦାଯେ ୱାକ୍ୟପରିସମାପନଂ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚେକଂ ୱାକ୍ୟପରିସମାପନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ଥେରନାମକୋ ୱା ‘‘ଥେରୋ’’ତି ଏୱଂ ନାମକୋ ୱା।

ଅନୁଗ୍ଗହୱସେନ, ପୂଜାୱସେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରସ୍ସ ଦୀଯତି ଏତେନାତି ଦାନଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା। ଦାନମେୱ ଦାନମଯଂ। ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ ମଯ-ସଦ୍ଦୋ। ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ କିରିଯା ଚ କତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯା। ପରେସଂ ପିଯମନାପତାସେୱନୀଯତାଦୀନଂ ଆନିସଂସାନଂ। ପୁବ୍ବେ…ପେ… ୱସେନେୱାତି ସଙ୍ଖାରୁପତ୍ତିକେ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫) ୱୁତ୍ତଦାନମଯସୀଲମଯଭାୱନାମଯଚେତନାୱସେନେୱ। ଇମାନି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂସୁ। କାଯେନ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ କାଯେନ ପରିଚ୍ଚାଗପଯୋଗଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ତଦତ୍ଥନ୍ତି ଦାନତ୍ଥଂ। ‘‘ଇମଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦେହୀ’’ତି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତସ୍ସ। ଦାନପାରମିଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱାତି ଯଥା କେୱଲଂ ‘‘ଅନ୍ନଦାନାଦୀନି ଦେମୀ’’ତି ଦାନକାଲେ ତଂ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ଏୱଂ ‘‘ଇମଂ ଦାନମଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୂ’’ତି ଦାନପାରମିଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦାନକାଲେପି ଦାନସୀସେନେୱ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା। ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱାତି ‘‘ଏତଂ ଦାନଂ ନାମ ମଯ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ କୁଲଚାରିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚାରିତ୍ତସୀଲେ ଠତ୍ୱା ଦଦତୋ ଚାରିତ୍ତସୀଲମଯଂ। ଯଥା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାପି ଦାନଚେତନା ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା ଦଦତୋ ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ, ଅପରଭାଗଚେତନାଯ ଚ ତଥା ପୱତ୍ତତ୍ତା, ଏୱଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଖଯତୋ, ୱଯତୋ ସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦଦତୋ ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି ପୁବ୍ବଭାଗଚେତନାଯ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଅପରଭାଗଚେତନାଯ ଚ ତଥା ପୱତ୍ତତ୍ତା।

ଅପଚୀତିଚେତନା ଅପଚିତିସହଗତଂ ଅପଚୀଯତି ଏତାଯାତି ଯଥା ନନ୍ଦୀରାଗୋ ଏୱ ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା, ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ୱା ଅପଚିତିଯା ସହଗତଂ ସହପୱତ୍ତନ୍ତି ଅପଚିତିସହଗତଂ। ଅପଚାଯନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ। ୱଯସା ଗୁଣେହି ଚ ୱୁଡ୍ଢତରାନଂ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତୀସୁ ବ୍ୟାୱଟୋ ହୋତି ଯାଯ ଚେତନାଯ, ସା ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ, ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚମେୱ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚସହଗତଂ। ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚସଙ୍ଖାତାଯ ୱା ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନେୱ ସହଗତଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚସହଗତଂ, ତଥାପୱତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅନୁପ୍ପଦୀଯତି ଏତେନାତି ପତ୍ତାନୁପ୍ପଦାନଂ। ତଥା ପରେନ ଅନୁପ୍ପଦିନ୍ନତାଯ ପତ୍ତଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦତି ଏତେନାତି ପତ୍ତବ୍ଭନୁମୋଦନଂ। ଅନନୁପ୍ପଦିନ୍ନଂ ପନ କେୱଲଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦୀଯତି ଏତେନାତି ଅବ୍ଭନୁମୋଦନଂ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଏତାଯାତି ଦେସନା, ଦେସନାୱ ଦେସନାମଯଂ। ସୁଣାତି ଏତେନାତି ସୱନଂ, ସୱନମେୱ ସୱନମଯଂ। ଦିଟ୍ଠିଯା ଞାଣସ୍ସ ଉଜୁଗମନଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁଗତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂ’’ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗତା।

ପୂଜାୱସେନ ସାମୀଚିକିରିଯା ଅପଚାଯନଂ ଅପଚିତି। ୱଯସା ଗୁଣେହି ଚ ଜେଟ୍ଠାନଂ ଗିଲାନାନଞ୍ଚ ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣଂ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ। ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବସତ୍ତାନନ୍ତି ଚ ଏକଦେସତୋ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦତ୍ୱା, ପୁଞ୍ଞଂ ୱା କତ୍ୱା ‘‘କତିପଯାନଂ, ଏକସ୍ସେୱ ୱା ପତ୍ତି ହୋତୂ’’ତି ପରିଣାମନମ୍ପି ପତ୍ତାନୁପ୍ପଦାନମେୱ। ତଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ ତଣ୍ହାଯ ପରାମଟ୍ଠତ୍ତା। ପରେସଂ ଦେସେତି ହିତଫରଣେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତେନାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ବହୁସ୍ସୁତୋ ହୁତ୍ୱା ପରେ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀତି ହିତଫରଣେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ସୱନଂ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଞ୍ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଦସନ୍ନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ। ନିଯମଲକ୍ଖଣନ୍ତି ମହପ୍ଫଲଭାୱସ୍ସ ନିଯାମକସଭାୱଂ । ଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁଭାୱେନେୱାତି ‘‘ଅତ୍ଥି, ନତ୍ଥୀ’’ତି ଅନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ଦୁରସମୁସ୍ସାରିତତାଯ ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୯୪; ୩।୧୩୬; ୱିଭ। ୭୯୩) ନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁକମେୱ ପୱତ୍ତିଯା। ଦାନାଦୀସୁ ହି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଇମାଯ ଏୱ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପରିସୋଧିତଂ ମହାଜୁତିକଂ ମହାୱିପ୍ଫାରଂ ଭୱତି।

ପୁରିମେହେୱ ତୀହୀତି ପାଳିଯଂ ଆଗତେହେୱ ତୀହି। ସୀଲମଯେ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚାରିତ୍ତସୀଲଭାୱତୋ। ଦାନମଯେ ସଙ୍ଗହଂ

ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦାନସଭାୱତ୍ତା, ଦାନୱିସଯତ୍ତା ଚ। କାମଂ ଦେସନା ଧମ୍ମଦାନସଭାୱତୋ ଦାନମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତା, କୁସଲଧମ୍ମାସେୱନଭାୱତୋ ପନ ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେ ଠତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତା ୱିଯ ସୱନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭାୱନାମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦିଟ୍ଠିଜୁଗତଂ ଭାୱନାମଯେ’’ତି କେଚି। ଦିଟ୍ଠିଜୁଗତେ ଏୱ ଚ ଅତ୍ତନା କତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣଂ, ତସ୍ସ ଚ ପରେସଂ ଅତ୍ଥାଯ ପରିଣାମନଂ, ଗୁଣପସଂସା, ଅଞ୍ଞେହି କରିଯମାନାଯ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ଅନୁମୋଦନଂ ସରଣଗମନନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦଯୋ ପୁଞ୍ଞୱିସେସା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମୱସେନେୱ ତେସଂ ଇଚ୍ଛନତୋ।

ପରସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଯା ସୋଧନତ୍ଥୋ ଅନୁଯୋଗୋ ଚୋଦନା, ସା ଯାନି ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତି, ତାନି ଚୋଦନାୱତ୍ଥୂନି ଦିଟ୍ଠସୁତପରିସଙ୍କିତାନି। ତେନାହ ‘‘ଚୋଦନାକାରଣାନୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠେନାତି ଚ ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ , ଦିଟ୍ଠେନ ହେତୁନାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ତଂ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱୀତିକ୍କମ’’ନ୍ତି । ଦିସ୍ୱାତି ଚ ଦସ୍ସନହେତୂତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଯଥା ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା’’ତି। ‘‘ସୁତେନା’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରସ୍ସାତି ପରତୋ, ପରସ୍ସ ୱା ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା।ଦିଟ୍ଠପରିସଙ୍କିତେନାତି ଦିଟ୍ଠାନୁଗତେନ ପରିସଙ୍କିତେନ, ତଥା ପରିସଙ୍କିତେନ ୱା ୱୀତିକ୍କମେନ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚୋଦେତି ୱତ୍ଥୁସନ୍ଦସ୍ସନେନ ୱା ସଂୱାସପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ୱା ସାମୀଚିପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ୱା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ୱିତ୍ଥାରିଯମାନେ ଅତିପ୍ପପଞ୍ଚୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ’’ତି। ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ଅଧିଗମୁପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଆହ।

କାମୂପପତ୍ତିଯୋତି କାମେହି ଉପପନ୍ନତା, ସମନ୍ନାଗତତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମନ୍ନାଗମୋ ଚ ତେସଂ ପଟିସେୱନଂ, ସମଧିଗମୋ ଚାତି ଆହ ‘‘କାମୂପସେୱନା କାମପଟିଲାଭା ୱା’’ତି। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତକାମାତି ଦୁତିଯତତିଯରାସୀନଂ ୱିଯ ସଯଂ, ପରେହି ଚ ଅନିମ୍ମିତା। ଉଟ୍ଠାନକମ୍ମଫଲୂପଜୀୱିଭାୱତୋ ପନ ତଦୁଭଯୱସେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା କାମା ଏତେସନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତକାମା। ତେ ପନ ତେସଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିବଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ନିବଦ୍ଧକାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁଦେୱଲୋକୱାସିନୋତି ଚାତୁମହାରାଜିକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ତୁସିତା ଦେୱା। ୱିନିପାତିକାତି ଆପାଯିକା। ପରନିମ୍ମିତା କାମା ଏତେସନ୍ତି ପରନିମ୍ମିତକାମା।

ପକତିସେୱନୱସେନାତି ଅନୁମାନତୋ ଜାନନଂ ୱଦତି, ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ। ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ଯଥାରୁଚି ପାତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ‘‘ମେଥୁନଂ ପଟିସେୱନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ କେଚିୱାଦପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘କେଚି ପନା’’ତିଆଦି। ତେ ‘‘ଯାମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲିଙ୍ଗିତମତ୍ତେନ, ତୁସିତାନଂ ହତ୍ଥାମସନମତ୍ତେନ, ନିମ୍ମାନରତୀନଂ ହସିତମତ୍ତେନ, ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ ଓଲୋକିତମତ୍ତେନ କାମକିଚ୍ଚଂ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଇତରେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତିଯା ୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି ତାଦିସସ୍ସ କାମେସୁ ୱିରଜ୍ଜନସ୍ସ ତେସୁ ଅଭାୱତୋ, କାମାନଞ୍ଚ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ପଣୀତପଣୀତତରପଣୀତତମଭାୱତୋ। କେୱଲଂ ପନ ନିସ୍ସନ୍ଦାଭାୱୋ ତେସଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କାମକିଚ୍ଚନ୍ତି ତଙ୍ଖଣିକପରିଳାହୂପସମାୱହଂ ଫସ୍ସସୁଖଂ। କାମାତି କାମୂପଭୋଗା। ପାକତିକା ଏୱାତି ହେଟ୍ଠିମେହି ଏକସଦିସା ଏୱ। ଏକସଙ୍ଘାତନ୍ତି ଏକରୂପଂ ସମାନରୂପନ୍ତି, ସମଞ୍ଞାତଂ ସମାନଭାୱନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଖପଟିଲାଭାତି ସୁଖସମଧିଗମା। ହେଟ୍ଠାତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିତୋ ହେଟ୍ଠା ମନୁସ୍ସେସୁ, ଦେୱେସୁ ୱା। ପଠମଜ୍ଝାନସୁଖନ୍ତି କୁସଲପଠମଜ୍ଝାନଂ। ଭୂମିୱସେନପି ହେଟ୍ଠୁପରିଭାୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକେସୁ, ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତେସୁ ୱା କୁସଲଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତେସୁ, ମହାବ୍ରହ୍ମେସୁ ୱା ୱିପାକସୁଖାନୁଭୱନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିୱସେନ ଦୁତିଯତତିଯସୁଖୂପପତ୍ତୀନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିୱସେନେୱ ପଠମଜ୍ଝାନସୁଖୂପପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତିନ୍ତାତି ତେମିତା, ଝାନସୁଖେନ ଚେୱ ଝାନସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟ୍ଠକାଯେନ ଚ ପଣୀତା ୱିତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସମନ୍ତତୋ ତିନ୍ତା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା କୁସଲସୁଖତୋ ୱିପାକସୁଖଂ ସନ୍ତତରତାଯ ପଣୀତତରଂ ବହୁଲଞ୍ଚ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଦମ୍ପି ୱିପାକଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଏୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତେସନ୍ତି ଆଭସ୍ସରାନଂ। ସପ୍ପୀତିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଉଳାରଭାୱତୋ ତେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଚିତ୍ତାନଂ ଭୱଲୋଭୋ ମହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସନ୍ତମେୱାତି ୱିତକ୍କୱିଚାରସଙ୍ଖୋଭପୀତିଉବ୍ବିଲାୱିତୱିଗମେନ ଅତିୱିଯ ଉପସନ୍ତଂଯେୱ। ତଥା ସନ୍ତଭାୱେନେୱ ହି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତାଯ ‘‘ପଣୀତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ପଣୀତମେୱା’’ତି। ଅତପ୍ପକେନ ସୁଖପାରମିପ୍ପତ୍ତେନ ସୁଖେନ ସଂଯୁତ୍ତାଯ ତୁସାଯ ପୀତିଯା ଇତା ପୱତ୍ତାତି ତୁସିତା। ଯସ୍ମା ତେ ତତୋ ଉତ୍ତରି ସୁଖସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଏୱ ନ ପତ୍ଥେନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତୋ…ପେ… ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖନ୍ତି ତତିଯଜ୍ଝାନୱିପାକସୁଖଂ।

ସତ୍ତ ଅରିଯପଞ୍ଞାତି ଅଟ୍ଠମକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରିଯାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଆୱେଣିକପଞ୍ଞା। ଠପେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପଞ୍ଞଂ ଅୱସେସା ପଞ୍ଞା ନାମ। ସବ୍ବାପି ତେଭୂମିକା ପଞ୍ଞା ‘‘ସେକ୍ଖା’’ତିପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ‘‘ଅସେକ୍ଖା’’ତିପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ନେୱସେକ୍ଖାନାସେକ୍ଖା, ପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ଞା।

ଯୋଗୱିହିତେସୂତି ପଞ୍ଞାୱିହିତେସୁ ପଞ୍ଞାପରିଣାମିତେସୁ ଉପାଯପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ପାଦିତେସୁ। କମ୍ମାଯତନେସୂତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମମେୱ କମ୍ମାଯତନଂ, କମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚ ଆଜୀୱାଦୀନନ୍ତି ୱା କମ୍ମାଯତନଂ। ଏସ ନଯୋ ସିପ୍ପାଯତନେସୁପି। ତତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧଂ କମ୍ମଂ ହୀନଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢକିକମ୍ମାଦି, ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦି। ସିପ୍ପମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ହୀନଞ୍ଚ ନଳକାରସିପ୍ପାଦି, ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ ମୁଦ୍ଦଗଣନାଦି। ୱିଜ୍ଜାୱ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଧମ୍ମିକମେୱ ନାଗମଣ୍ଡଲପରିତ୍ତଫୁଧମନକମନ୍ତସଦିସଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତାନି ପନେତାନି ଏକଚ୍ଚେ ପଣ୍ଡିତା ବୋଧିସତ୍ତସଦିସା ମନୁସ୍ସାନଂ ଫାସୁୱିହାରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତା ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରିଯମାନାନି ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ୱା କତାନି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ନ କରୋନ୍ତାନଂ ସୁଣନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଚିନ୍ତାଯ କରୋନ୍ତି। ପଞ୍ଞୱନ୍ତେହି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଚିନ୍ତାଯ କତାନିପି ଅଞ୍ଞେହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କରୋନ୍ତେହି କତସଦିସାନେୱ ହୋନ୍ତି। କମ୍ମସ୍ସକତନ୍ତି ''ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତାନଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଲୋମନତୋ ''ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନିସ୍ସ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଅନିଯମତ୍ଥେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନିପି ଗହିତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାନନ୍ତରିଯକଭାୱତୋ। ଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତାତି [(ସିଜ୍ଝନତୋ) ଅଧିକପାଠୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି]। ଯଂ ଏୱରୂପନ୍ତି ଯଂ ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସଭାୱଂ। ''ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତି''ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଞାୱେୱଚନାନି । ସା ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ କମ୍ମାଯତନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାରଣାନଂ ଅପଚ୍ଚନୀକଦସ୍ସନେନ ଅନୁଲୋମନତୋ, ତଥା ସତ୍ତାନଂ ହିତଚରିଯାଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୱିଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଚ ଅନୁଲୋମିକା। ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି କାରଣାନି ଖମତି ସହତି ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଖନ୍ତି। ପସ୍ସତୀତି ଦିଟ୍ଠି। ରୋଚେତୀତି ରୁଚି। ମୁନାତୀତି ମୁତି। ପେକ୍ଖତୀତି ପେକ୍ଖା। ତେ ଚ କମ୍ମାଯତନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନିଜ୍ଝାଯମାନା ଏତାଯ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି। ପରତୋ ଅସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଦେସୱଚନଂ ଅସୁତ୍ୱା ସଯମେୱ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପଟିଲଭତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ପନେସା ଅଭିଞ୍ଞାତାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥାପି ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଞାଣଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତିମଭୱିକାନଂ, ସେସପଞ୍ଞା ସବ୍ବେସମ୍ପି ପୂରିତପାରମୀନଂ ମହାପଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପରତୋ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି କମ୍ମାଯତନାଦୀନି ପରେନ କରିଯମାନାନି, ପରେନ କତାନି ୱା ଦିସ୍ୱାପି ପରସ୍ସ କଥଯମାନସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାପି ଆଚରିଯସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାପି ପଟିଲଦ୍ଧା ସବ୍ବା ପରତୋ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗିସ୍ସ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ହି ଇଧ ''ଭାୱନାପଞ୍ଞା''ତି ୱିସେସତୋ ଇଚ୍ଛିତାତି।

ଆୱୁଧଂ ନାମ ପଟିପକ୍ଖୱିମଥନତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ରାଗାଦିସଦିସୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଚ ୱିମଥନଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନମେୱାତି ''ସୁତମେୱ ଆୱୁଧ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନ''ନ୍ତି ଆହ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ତଂ ହୀ''ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ''ସୁତାୱୁଧୋ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭। ୬୭) ସୁତ୍ତପଦେନ ସମତ୍ଥେତି। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲଂ ପଜହତୀତି ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ଅକୁସଲଂ ପରିଚ୍ଚଜତି। କୁସଲଂ ଭାୱେତୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଦିକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତି ଚ। ସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀତି ତେନ ଅକୁସଲପ୍ପହାନେନ, ତାଯ ଚ କୁସଲଭାୱନାଯ ରାଗାଦିସଂକିଲେସତୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେତି।

ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନନ୍ତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ତତୋ ଅପକଡ୍ଢିତକାଯାନଂ। ସ୍ୱାଯଂ କାଯୱିୱେକୋ ନ କେୱଲଂ ଏକାକୀଭାୱୋ, ଅଥ ଖୋ ପଠମଜ୍ଝାନାଦି ନେକ୍ଖମ୍ମଯୋଗତୋତି ଆହ ''ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନ''ନ୍ତି। ଚିତ୍ତୱିୱେକୋତି କିଲେସସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ତତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିୱିତ୍ତତା। ସା ପନ ଝାନୱିମୋକ୍ଖାଦୀନଂ ୱସେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନ''ନ୍ତି। ଉପଧିୱିୱେକୋତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଦଧିଗମେନ ହି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିରୁପଧିତା। ତେନାହ ''ନିରୁପଧୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନ''ନ୍ତି, ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନଂ ଅଧିଗତନିବ୍ବାନାନଂ, ଫଲସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗୀନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତମ୍ପି ଅୱସ୍ସଯଟ୍ଠେନେୱ ଆୱୁଧଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଅଯମ୍ପୀ''ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯା''ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁତପୱିୱେକାପି ପଞ୍ଞାୱସେନେୱ ଯଥାଧିପ୍ପେତଆୱୁଧତ୍ତସାଧକା , ପଞ୍ଞା ପନ ସୁତେନ, ଏକଚ୍ଚପୱିୱେକେନ ୱା ୱିନାପି ଇଧାଧିପ୍ପେତଆୱୁଧତ୍ତସାଧନୀତି ତତୋ ପଞ୍ଞା ସାମତ୍ଥିଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଆୱୁଧଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ଯସ୍ସ ସା ଅତ୍ଥି, ସୋ ନ କୁତୋଚୀ''ତିଆଦି।

ନାଞ୍ଞାତଂ ଅୱିଦିତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ନ ଅଞ୍ଞାତଂ ଅୱିଦିତଂ ଅମତଧମ୍ମଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମମେୱ ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଇମିନା ପୁବ୍ବାଭୋଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯଂ ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଗହୱାରେ ''ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପୁବ୍ବାଭୋଗସିଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସଂ ଦୀପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଏୱ ସାତି ଆହ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଆଜାନନକିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଠମମଗ୍ଗେନ ଞାତମରିଯାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତେସଂଯେୱ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଞାତାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ଜାନନକିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞାଭୂତଂ ଆଜାନନଭୂତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି। ଆଜାନାତୀତି ଅଞ୍ଞୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭୂତଂ, ଆଜାନନୱସେନ ୱା ଭୂତନ୍ତି ଅଞ୍ଞଭୂତଂ। ଅଞ୍ଞାତାୱୀସୂତି ଜାନିତବ୍ବଂ ଚତୁଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଆଜାନିତ୍ୱା ଠିତେସୁ। ତେନାହ ''ଜାନନକିଚ୍ଚପରିଯୋସାନପ୍ପତ୍ତେସୂ''ତି, ପରିଞ୍ଞାଦିଭେଦସ୍ସ

ଜାନନକିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତେସୁ।

ମଂସଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋତି ମଂସଚକ୍ଖୁ ନାମ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ୱଣ୍ଣୋ, ଗନ୍ଧୋ, ରସୋ, ଓଜା, ସମ୍ଭୱୋ, ସଣ୍ଠାନଂ, ଜୀୱିତଂ, ଭାୱୋ, କାୟପ୍ପସାଦୋ, ଚକ୍ଖୁପସାଦୋତି ଏୱଂ ଚୁଦ୍ଦସସମ୍ଭାରୋ ମଂସପିଣ୍ଡୋ।

କସିଣାଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ରୂପଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଆଲୋକନିସ୍ସିତଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାୱିନିମୁତ୍ତା ଏୱ ଲୋକିୟପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞା’’ତି।

ଅଧିକଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ସୀଲନ୍ତି ଅଧିସୀଲଂ। ସିକ୍ଖିତବ୍ବତୋତି ଆସେୱିତବ୍ବତୋ। ଅଧିସୀଲଂ ନାମ ଅନୱସେସକାୟିକୱାଚସିକସଂୱରଭାୱତୋ, ମଗ୍ଗସୀଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଚ। ଅଧିଚିତ୍ତଂ ମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଅଧିପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଇଦାନି ନେସଂ ଅଧିସୀଲାଦିଭାୱଂ କାରଣେନ ପଟିପାଦେତୁଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେତି ଅପ୍ପୱତ୍ତେ। ଅଧିସୀଲମେୱ ନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ସମାପନ୍ନାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥୟନ୍ତେନା’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

‘‘କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକଂ;

ଅନୁଭୋତି ଦ୍ୱୟମେତଂ, ଅନୁବନ୍ଧଞ୍ହି କାରକ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୫୬);

ଏୱଂ ଅତୀତେ, ଅନାଗତେ ଚ ୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁତାୟ ୱିମୁତ୍ତିଆକଙ୍ଖାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତା କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞା ଅଧିପଞ୍ଞା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଲୋକିୟସୀଲାଦୀନଂ ଅଧିସୀଲାଦିଭାୱୋ ପରିୟାୟେନାତି ନିପ୍ପରିୟାୟମେୱ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବଂ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକକାୟୋତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେସୁ କାୟୋ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମସମୂହୋ। କାୟୋ ଚ ସୋ ଭାୱିତଭାୱେନ ଭାୱନା ଚାତି କାୟଭାୱନା ନାମ। ୟସ୍ମା ଖୀଣାସୱାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମନେନ ସବ୍ବସଂକିଲେସା ପହୀନାତି ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସବ୍ବସୋ ଆସେୱନାଭାୱତୋ ନତ୍ଥି ତେସଂ ଭାୱିନିୟାପି ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଧମ୍ମା, ପଗେୱ କାଠଅକା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକକାୟୋ ସୁଭାୱିତୋ ଏୱ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ ହି…ପେ… ସୁଭାୱିତୋ ହୋତୀ’’ତି। ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିୟ ଦୁବ୍ବଲା ଦୁବ୍ବଲଭାୱକରାନଂ କିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା।

ୱିପସ୍ସନା ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ଦସ୍ସନତୋ। ମଗ୍ଗୋ ପଟିପଦାନୁତ୍ତରିୟଂ ତଦୁତ୍ତରିପଟିପଦାୟ ଅଭାୱତୋ। ଫଲଂ ୱିମୁତ୍ତାନୁତ୍ତରିୟଂ ଅକୁପ୍ପଭାୱତୋ। ଫଲଂ ୱା ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟଂ ଦିୱସମ୍ପି ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ୱିମୁତ୍ତାନୁତ୍ତରିୟଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା। ଦସ୍ସନ-ସଦ୍ଦଂ କମ୍ମସାଧନଂ ଗହେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିୟତା ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ ଉତ୍ତରଞ୍ହି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଆହ। ନତ୍ଥି ଇତୋ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ, ଅନୁତ୍ତରମେୱ ଅନୁତ୍ତରିୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମଂ ଜେଟ୍ଠକ’’ନ୍ତି।

ସେସୋତି ୱୁତ୍ତାୱସେସୋ ପଞ୍ଚକନୟେନ, ଚତୁକ୍କନୟେନ ଚ ତିୱିଧୋ ସମାଧି, ଇମିନା ଏୱ ଚ ସମାଧିଉଦ୍ଦାପଦେସେନ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁପି ପଞ୍ଚକନୟୋ ଆଗତୋ ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାୟଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୩୮) ୱୁତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆଗଚ୍ଛତି ନାମଂ ଏତସ୍ମାତି ଆଗମନଂ, ତତୋ ଆଗମନତୋ।ସଗୁଣତୋତି ସରସତୋ। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମତୋ। ଅନତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନତ୍ତା’’ତି ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଅନତ୍ତତୋ ଦିସ୍ୱାତି ପଠମଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ‘‘ଅନତ୍ତା’’ତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୟ ଅନତ୍ତାକାରତୋ ପୱତ୍ତାୟ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣାତି। ଅସୁଞ୍ଞତତ୍ତକାରକାନଂ କିଲେସାନଂଅଭାୱାତି ଅତ୍ତାଭିନିୱେସପଚ୍ଚୟାନଂ ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ୱିପସ୍ସନା ସୁଞ୍ଞତା ନାମ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ ୟାଥାୱତୋ ଗହଣତୋ। ନନୁ ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ସଗୁଣତୋ ସୁଞ୍ଞତା, ନ ଆଗମନତୋତି ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ନାମଲାଭେ, ନ ପନ ନାମଦାନେତି ନାୟଂ ଦୋସୋ। ଅଥ ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତକଥା ନାମ ପରିୟାୟକଥା, ନ ଅଭିଧମ୍ମକଥା ୱିୟ ନିପ୍ପରିୟାୟାତି ଭିୟ୍ୟୋପି ନ କୋଚି ଦୋସୋ।

ୟସ୍ମା ସଗୁଣତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଲାଭେ ସଙ୍କରୋ ହୋତି ଏକସ୍ସେୱ ନାମନ୍ତରଲାଭସମ୍ଭୱତୋ। ଆଗମନତୋ ପନ ନାମଲାଭେ ସଙ୍କରୋ ନତ୍ଥି ନାମନ୍ତରଲାଭାଭାୱତୋ, ଅସମ୍ଭୱତୋ ଚ, ତସ୍ମା ‘‘ଅପରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତକାରକକିଲେସାଭାୱାତି ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହକପଚ୍ଚୟାନଂ

କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ୱିପସ୍ସନା ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିଂ ଉଗ୍ଘାଟେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି, ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ଲଭତୀତି। ପରିଯାଯେନ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ଉଦ୍ଧଟଂ। ସୁତ୍ତେ ଚ –

''ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାୱେହି, ମାନାନୁସଯମୁଜ୍ଜହ;

ତତୋ ମାନାଭିସମଯା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀ''ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୩୪୪; ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୧୨);

ଅନିମିତ୍ତପରିଯାଯୋ ଆଗତୋ। ପଣିଧିକାରକକିଲେସାଭାୱାତି ସୁଖପଣିଧିଆଦିପଚ୍ଚଯାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ।

ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞତ୍ତାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହନତୋ ରାଗାଦୀହି ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା। ରାଗାଦଯୋ ଏୱ ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନି। ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ହି ରାଗାଦଯୋ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରାଗାଦୀନଂ କାରଣଂ ହୋତି। ରାଗାଦଯୋ ଏୱ ତଥା ପଣିଧାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ରାଗପଣିଧିଆଦଯୋ। ନିବ୍ବାନଂ ୱିସଙ୍ଖାରଭାୱେନେୱ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞଂ, ରାଗାଦିନିମିତ୍ତପଣିଧିୱିରହିତଞ୍ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସାନୁଲୋମା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା, ସା ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତୀ ''ସୁଞ୍ଞତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ ତଣ୍ହାପଣିଧିସୋସନତୋ ''ଅପ୍ପଣିହିତା''ତି। ସା ମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ଆଗମନପଟିପଦାଠାନେ ଠତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ''ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତ''ନ୍ତି ନାମଂ ଦେତି। ଆଗମନତୋ ଚ ନାମେ ଲଦ୍ଧେ ସଗୁଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ନ ପନ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନାମଲାଭେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଆଗମନତୋ ନାମଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ପରିପୁଣ୍ଣନାମସିଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା, ''ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ସବ୍ବେସମ୍ପି ନାମତ୍ତଯଯୋଗୋ, ନ ଆଗମନତୋ''ତି ୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତା ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଆଗମନତୋୱ ନାମଲାଭୋ ପଧାନଂ, ନ ଇତରେହି, ପରିଯାଯତୋ ପନ ତିଧା ନାମଲାଭୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ତିୱିଧା କଥା''ତିଆଦିନା ଅଯଂ ୱିଚାରୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁଚିଭାୱୋତି କିଲେସାସୁଚିୱିଗମେନ ସୁଦ୍ଧଭାୱୋ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ। ତେନାହ ''ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି।

ମୁନିନୋ ଏତାନୀତି ମୋନେଯ୍ୟାନି। ଯେହି ଧମ୍ମେହି ଉଭଯହିତମୁନନତୋ ମୁନି ନାମ ହୋତି, ତେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ମୁନିଭାୱକରା ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦା ଧମ୍ମା''ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାଯେନ ଅକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକରଣଂ, କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଚ କରଣଂ, ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୩୭୭; ମ॰ ନି॰ ୧।୧୧୦; ୩।୧୫୩; ଅ॰ ନି॰ ୬।୨୯; ୧୦।୬୦; ୱିଭ॰ ୩୫୬; ଖୁ॰ ପା॰ ୩।୧; ନେତ୍ତି॰ ୪୭) କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଜାନନଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯାଥାୱତୋ ପରିଜାନନଂ, ତଥା ପରିଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୋ, ତେନ ଚ କାଯେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପଜହନଂ, କାଯସଙ୍ଖାରଂ ନିରୋଧେତ୍ୱା ପତ୍ତବ୍ବସମାପତ୍ତି ଚାତି ସବ୍ବେ ଏତେ କାଯମୁଖେନ ପୱତ୍ତା ମୋନେଯ୍ୟପଟିପଦା ଧମ୍ମା କାଯମୋନେଯ୍ୟଂ ନାମ। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିୱିଧକାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ପହାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପାଳିଇ ଆଗତା। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଚୋପନୱାଚଞ୍ଚେୱ ସଦ୍ଦୱାଚଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ୱାଚାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ। ତସ୍ସ ୱାଚାଯ ସମୁଦଯାଦିତୋ ପରିଜାନନଂ ୱାଚାପରିଞ୍ଞା। ଏକାସୀତିୱିଧଂ ଲୋକିଯଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଞାଣଂ ମନାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ। ତସ୍ସ ସମୁଦଯାଦିତୋ ପରିଜାନନଂ ମନୋପରିଞ୍ଞାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ।

ଅଯନ୍ତି ଇତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋତି ଆଯୋ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିୱୁଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ଆଯୋତି ୱୁଦ୍ଧୀ''ତି। ଅପେନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଏତେନାତି ଅପାଯୋ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ହାନୀତି ଆହ ''ଅପାଯୋତି ଅୱୁଦ୍ଧୀ''ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସାତି ଆଯସ୍ସ ଚ ଅପାଯସ୍ସ ଚ। କାରଣଂ ଉପାଯୋ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନ ଆଯୋ, ଅପାଯୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧା ୱୁଦ୍ଧି ଅନତ୍ଥହାନିତୋ, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ, ତଥା ଅୱୁଦ୍ଧି ଅତ୍ଥହାନିତୋ, ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ। ତେସଂ ପଜାନନାତି ତେସଂ ଆଯାପାଯସଞ୍ଞିତାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଅୱୁଦ୍ଧୀନଂ ଯାଥାୱତୋ ପଜାନନା। କୋସଲ୍ଲଂ କୁସଲତା ନିପୁଣତା। ତଦୁଭଯମ୍ପି ପାଳିଇୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଇମେସଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧେସୁ, କୁସଲଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଭିଯ୍ୟୋଭାୱେସୁ ପଞ୍ଞା, ଇଦଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନି ଅପାଯକୋସଲ୍ଲମ୍ପି ପାଳିଇୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଇମେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନେସୁ, ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଭିଯ୍ୟୋଭାୱେସୁ ପଞ୍ଞା, ଇଦଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏତ୍ଥାହଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ତାୱ ପଞ୍ଞା ହୋତୁ, ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ କଥଂ ପଞ୍ଞା ନାମ ଜାତାତି ଏୱଂ ମଞ୍ଞତି ''ଅପାଯୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମା''ତି, ତଂ ପନ ତସ୍ସ ମତିମତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ହି ''ମଯ୍ହଂ ଏୱଂ ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା

ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ୱଡ୍ଢନ୍ତୀ’’ତି ପଜାନାତି, ସୋ ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଜହତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ପାପେତି। ଏୱଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲମ୍ପି ପଞ୍ଞା ଏୱାତି। ସବ୍ବାପୀତି ଆଯକୋସଲ୍ଲପକ୍ଖିକାପି ଅପାଯକୋସଲ୍ଲପକ୍ଖିକାପି। ତତ୍ରୁପାଯାତି ତତ୍ର ତତ୍ର କରଣୀଯେ ଉପାଯଭୂତା।

ତସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନହନ୍ତି ଅଚ୍ଚାଯିକସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ, ଭଯସ୍ସ ୱା ପରିହରଣତ୍ଥଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯକାରଣଜାନନୱସେନେୱାତି ଠାନେ ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକଂ, ଠାନସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକକାରଣଂ, ତସ୍ସ ଜାନନୱସେନେୱ।

ମଜ୍ଜନାକାରୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁନୋ ମଦନୀଯତାଯ ମଦସ୍ସ ଆପଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତମାନା ଉଣ୍ଣତିଯୋ। ନିରୋଗୋତି ଅରୋଗୋ। ମାନକରଣନ୍ତି ମାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ। ଯୋବ୍ବନେ ଠତ୍ୱାତି ଯୋବ୍ବନେ ପତିଟ୍ଠାଯ, ଯୋବ୍ବନଂ ଅପସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଜୀୱିତଂ ନାମ ମରଣପଭଙ୍ଗୁରଂ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧଞ୍ଚ, ତଦୁଭଯଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା, ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତିପଚ୍ଚଯା ସୁଲଭତଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକମଦୋ ଜୀୱିତମଦୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିରଂ ଜୀୱି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧିପତି ୱୁଚ୍ଚତି ଜେଟ୍ଠକୋ, ଇସ୍ସରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅଧିପତିତୋ ଆଗତଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟଂ। କିଂ ତଂ? ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ତକୋମ୍ହି’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୀଲାଦଯୋ ଲୋକିଯା ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତସ୍ମା ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଲୋକିଯୱିମୁତ୍ତିଯା। ଜେଟ୍ଠକନ୍ତି ଇସ୍ସରଂ, ଗରୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତାନଂ, ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଅଧିପତିଂ କତ୍ୱା ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ହିରିଯା ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲୋକଂ ଅଧିପତିଂ କତ୍ୱା ଅକରଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ୱସେନ।

କଥାୱତ୍ଥୂନୀତି କଥାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଯସ୍ମା ତେହି ୱିନା କଥା ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ‘‘କଥାକାରଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ଧାନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ, ସୋ ପନତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ । ଧମ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଖନ୍ଧା ଏୱ, ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତା ଚ ତେସଂ ଗତି ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଅତୀତଂ ଧମ୍ମଂ, ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଅଦ୍ଧା ନାମ ଦିସାଦି ୱିଯ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ, ନ ଉପାଦା ନ ଭୂତଧମ୍ମୋତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ତମୱିଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନା’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ପୁବ୍ବେନିୱାସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧେ। ତମନ୍ତି ମୋହତମଂ। ୱିଜ୍ଝତୀତି ୱିହନତି, ପଜହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ଚ ପଟିଚ୍ଛାଦକତମୱିଜ୍ଝନେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଚ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତୀତି ୱିଜ୍ଜାତି। ତନ୍ତି ଚୁତୂପପାତଂ।

ଉପପତ୍ତିଦେୱୱିସେସଭାୱୱହୋ ୱିହାରୋତି କତ୍ୱା ଦିବ୍ବୋ ୱିହାରୋ। ନନୁ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନମ୍ପି ଦିବ୍ବୱିହାରଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନ ତାସଂ ସତ୍ତେସୁ ହିତୂପସଂହାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ସୱିସେସଂ ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠେନ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସମଞ୍ଞାଯ ନିରୁଳ୍ହଭାୱତୋ। ସୁୱିସୁଦ୍ଧିତୋ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ଅରଣୀଯତୋ ପତ୍ତବ୍ବତୋ, ଅରିଯଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଅନନ୍ତରଂ ଅରିଯୋ। ଅରିଯାନଂ ଅଯନ୍ତି ୱା ଅରିଯୋ ୱିହାରୋ।

ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ତିକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୦୬।ପୁବ୍ବେତି ହେଟ୍ଠା ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ।

ଯୋ ଛନ୍ଦୋତି ଯୋ ଛନ୍ଦିଯନୱସେନ ଛନ୍ଦୋ। ଛନ୍ଦିକତାତି ଛନ୍ଦଭାୱୋ, ଛନ୍ଦିକରଣାକାରୋ ୱା। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାତି କତ୍ତୁକାମତା। କୁସଲୋତି ଛେକୋ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତୋ । ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ସଭାୱଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅଯଞ୍ହି ଛନ୍ଦୋ ନାମ ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ, ଦିଟ୍ଠିଛନ୍ଦୋ, ୱୀରିଯଛନ୍ଦୋ, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ବହୁୱିଧୋ। ଇଧ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଛନ୍ଦଂ ଜନେତୀତି ତଂ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ତଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ହି ଜନେତି ନାମ। ୱାଯାମଂ କରୋତୀତି ପଯୋଗଂ ପରକ୍କମଂ କରୋତି। ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀତି କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯଂ ପୱତ୍ତେତି। ଚିତ୍ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୀତି ତେନେୱ ସହଜାତୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପତି। ପଦହତୀତି ପଧାନଂ ୱୀରିଯଂ କରୋତି। ପଟିପାଟିଯା ପନେତାନି ପଦାନି ଉପ୍ପାଦନାସେୱନାଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମସାତଚ୍ଚକିରିଯାହି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ୱିତ୍ଥାରଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯାତି ‘‘ଛନ୍ଦଓତୋ ଚେତୋସମାଧି ହୋତି, ମଯ୍ହଂ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି। ପଧାନଭୂତାତି ପଧାନଜାତା, ପଧାନଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରାତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ ୱଦତି। ତେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିୱୀରିଯେହି ଉପେତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିପରିଯାଯେନ ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ୱା ପରିଯାଯେନ ‘‘ଇଦ୍ଧୀ’’ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତାନଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଦିକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପାଦଭୂତଂ। ଯସ୍ମା ପୁରିମା ଇଦ୍ଧି ପଚ୍ଛିମାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ପାଦ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସେସୁପୀତି ଦୁତିଯୈଦ୍ଧିପାଦାଦୀସୁ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଜନୱସଭସୁତ୍ତେପି ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଚାରୋ ଆଗତୋ, ସୋପି ସଙ୍ଖେପତୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ…ପେ… ଦୀପିତୋ’’ତି।

୩୦୭।ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ’’ତି। ସୁଖୱିହାରତ୍ଥାଯାତି ନିକ୍କିଲେସତାଯ ନିରାମିସେନ ସୁଖେନ ୱିହରଣତ୍ଥାଯ। ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନାନୀତି ଚତ୍ତାରିପି ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନାନି। ଅପରଭାଗେତି ଆସୱକ୍ଖଯାଧିଗମତୋ ଅପରଭାଗେ। ନିବ୍ବତ୍ତିତଜ୍ଝାନାନୀତି ଅଧିଗତରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନି।

ସୂରିଯଚନ୍ଦପଜ୍ଜୋତମଣିଆଦୀନନ୍ତି ପଜ୍ଜୋତଗ୍ଗହଣେନ ପଦୀପଂ ୱଦତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉକ୍କାୱିଜ୍ଜୁଲତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଆଲୋକୋତି ମନସି କରୋତୀତି ସୂରିଯଚନ୍ଦାଲୋକାଦିଂ ଦିୱା, ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପଲଦ୍ଧଂ ଯଥାଲଦ୍ଧୱସେନେୱ ମନସି କରୋତି ଚିତ୍ତେ ଠପେତି। ତଥାୱ ନଂ ମନସି କରୋତି, ଯଥାସ୍ସ ସୁଭାୱିତାଲୋକକସିଣସ୍ସ ୱିଯ କସିଣାଲୋକୋ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ। ସୋ ଆଲୋକୋ ରତ୍ତିଯଂ ଉପତିଟ୍ଠତି, ଯେନ ତତ୍ଥ ଦିୱାସଞ୍ଞଂ ଠପେତି ଦିୱା ୱିଯ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତି’’ନ୍ତି। ଯଥା ରତ୍ତିଂ ଆଲୋକୋ ଦିଟ୍ଠୋତି ଯଥା ରତ୍ତିଯା ଚନ୍ଦାଲୋକାଦିଆଲୋକୋ ଦିଟ୍ଠୋ ଉପଲଦ୍ଧୋ। ଏୱମେୱ ଦିୱା ମନସି କରୋତୀତି ରତ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠାକାରେନେୱ ଦିୱା ତଂ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି ଚିତ୍ତେ ଠପେତି। ଅପିହିତେନାତି ଥିନମିଦ୍ଧପିଧାନେନ ନ ପିହିତେନ। ଅନଦ୍ଧେନାତି ଅସଞ୍ଛାଦିତେନ। ସଓଭାସନ୍ତି ସଞ୍ଜାଣୋଭାସଂ। ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଆଲୋକୋପି ୱା ହୋତୁ କସିଣାଲୋକୋପି ୱା ପରିକମ୍ମାଲୋକୋପି ୱା, ଉପକ୍କିଲେସାଲୋକୋ ୱିଯ ସବ୍ବାଯଂ ଆଲୋକୋ ଞାଣସମୁଟ୍ଠାନୋ ୱାତି। ଞାଣଦସ୍ସନପଟିଲାଭତ୍ଥାଯାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଞ୍ହି ରୂପଗତସ୍ସ ଦିବ୍ବସ୍ସ, ଇତରସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଇଧ ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସି କରୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଆଲୋକୋ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଆଲୋକୋ। ପରିକମ୍ମଆଲୋକୋତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଯ ପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିତଆଲୋକୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସା’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ଥିନମିଦ୍ଧଂ ସୁପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଦୁତିଯସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ତସ୍ମିଂ ୱା ଆଗତେପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେ। ଆଗତେପୀତି ପଟିଲଦ୍ଧେପି। ଅନାଗତେପୀତି ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧେପି। ଯସ୍ମା ତଥାରୂପସ୍ସ ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ୱସେନ ପରିକମ୍ମଆଲୋକସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ, ଯତୋ ତଂ ପରିସୁଦ୍ଧପରିଯୋଦାତତାଦିଗୁଣୱିସେସୁପସଂହିତଂ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ପାଦକ…ପେ… ଭାୱେତୀତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ସତ୍ଥାନିକସ୍ସାତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୪; ୨।୬୯; ମ। ନି। ୧।୧୦୨) ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥାନିକସ୍ସ। ସତିପି ସେକ୍ଖାନଂ ପରିଞ୍ଞାତଭାୱେ ଏକନ୍ତତୋ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକା ନାମ ଅରହନ୍ତୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ୱିଦିତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱିଦିତତାଯାତି ୱତ୍ଥୁନୋ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଯାଥାୱତୋ ୱିଦିତଭାୱେନ। ଯଥା ହି ସପ୍ପପରିଯେସନଂ ଚରନ୍ତେନ ତସ୍ସ ଆସଯେ ୱିଦିତେ ସୋପି ୱିଦିତୋ ଏୱ ଚ ହୋତି ମନ୍ତାଗଦବଲେନ ତସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା, ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଆସଯଭୂତେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି, ଆରମ୍ମଣେ ଚ ୱିଦିତେ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସପି ୱେଦନା ୱିଦିତା ଏୱ ହୋତି ସଲକ୍ଖଣତୋ, ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ତସ୍ସା ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା, ପଗେୱ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେପି ଠିତିକ୍ଖଣେପି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେପି ୱେଦନା ୱିଦିତା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ଯଦିଦଂ ପାଠଇଯଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିତକ୍କଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ , ତେନ ଅୱସେସତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦାଦିତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ନ କେୱଲଂ ଖଣତୋ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚଯତୋପି ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋପି ନ କେୱଲଂ ଖୀଣାସୱାନଂଯେୱ ୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ଏକଚ୍ଚାନଂ ସେକ୍ଖାନମ୍ପି ୱସେନ ୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦା, ଅତ୍ଥିଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧୱିରୋଧୀ ହି ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୱାଚକୋପି ହୋତୀତି ତସ୍ମା ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଅତୀତକାଲିକାଦୀହି ତେସଂ ସହକାରଣଭୂତାନି ଉପ୍ପାଦାଦୀନିପି ଗହିତାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱେଦନାଯ ପଓତ୍ତିପଚ୍ଚଯେସୁ ଫସ୍ସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ସୋ ଏୱ ଗହିତୋ ‘‘ଫସ୍ସସମୁଦଯା’’ତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଗହିତେ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତାସାମଞ୍ଞେନ

ୱୁତ୍ତାରମ୍ମଣାଦୀନିପି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ସବ୍ବସ୍ସାପି ୱେଦନାୟ ଅନୱସେସତୋ ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟଦସ୍ସନଂ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଖଣୱସେନ ଉଦୟଦସ୍ସନମାହ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମାତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ପଚ୍ଚୟଲକ୍ଖଣଂ, ଖଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଉଭୟଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଏୱଂ ୱେଦନାୟ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିଦିତୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସି କରୋତୋତି ୱେଦନା ନାମାୟଂ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତାୟ ଆଦିଅନ୍ତୱତୀ ଉଦୟବ୍ବୟପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଖଣଭଙ୍ଗୁରା ତାୱକାଲିକା, ତସ୍ମା ‘‘ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସି କରୋତୋ। ତସ୍ସା ଖୟତୋ, ୱୟତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସି କରୋତୋତି ଅନିଚ୍ଚତ୍ତା ଏୱ ୱେଦନା ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳିତତାୟ, ଦୁକ୍ଖମତାୟ, ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତାୟ ଚ ‘‘ଦୁକ୍ଖା’’ତି ମନସି କରୋତୋ ଭୟତୋ ଭାୟିତବ୍ବତୋ ତସ୍ସା ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ ହୋତୀତି। ତଥା ଅନିଚ୍ଚତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱେଦନା ଅତ୍ତରହିତା ଅସାରା ନିସ୍ସାରା ଅୱସୱତ୍ତିନୀ ତୁଚ୍ଛାତି ୱେଦନଂ ଅନତ୍ତତୋ ମନସି କରୋତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ରିତ୍ତତୋ ଅସାମିକତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ‘‘ଖୟତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ। ତସ୍ମା ୱେଦନଂ ଖୟତୋ ଭୟତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତିପରିଣାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭିଜ୍ଜାନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧତୋ ୱେଦନାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି ପଚ୍ଚୟାଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ସେସଂ ସମୁଦୟୱାରେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧ ସମାଧିଭାୱନାତି ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଅରିୟାନଂ ୱିପସ୍ସନାସମାଧିଭାୱନା। ତସ୍ସା ପାଦକଭୂତା ଝାନସମାପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱୁତ୍ତନୟମେୱ ମହାପଦାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୨)।

୩୦୮।ପମାଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅସୁଭଭାୱନା ୱିୟ ପଦେସଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଏକସ୍ମିମ୍ପି ସତ୍ତେ ପମାଣାଗ୍ଗହଣେନ ଅନୱସେସଫରଣେନ। ନହି ଏତାସଂ ଗହେତବ୍ବଂ ପମାଣନ୍ତି ହି ଅପ୍ପମାଣା, ଅପ୍ପମାଣା ଏୱ ଅପ୍ପମଞ୍ଞା।

ଅପସ୍ସୟିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଅପସ୍ସେନାନି, ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଯାନି ଅପସ୍ସାୟ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ତେସମେୱ ଅଧିୱଚନଂ। ତାନି ପନେତାନି ପଚ୍ଚୟାନଂ ସଙ୍ଖାୟ ସେୱିତା ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତି, ୱଜ୍ଜନୀୟୱଜ୍ଜନଂ, ୱିନୋଦେତବ୍ବୱିନୋଦନଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାୟେକଂ ଅଧିୱାସେତୀ’’ତିଆଦି । ତତ୍ଥ ସମ୍ମଦେୱ ଖାୟତି ଉପଟ୍ଠାତି ପଟିଭାତୀତି ସଙ୍ଖା, ଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାୟାତି ଞାଣେନା’’ତି। ସଙ୍ଖାୟ ସେୱିତା ନାମ ଯଂ ସେୱତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାୟନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ସ ସେୱନାତି ଆହ ‘‘ସେୱିତବ୍ବଯୁତ୍ତକମେୱ ସେୱତୀ’’ତି। ଅଧିୱାସନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତୁନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତି।

ଅରିୟୱଂସଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୦୯।ୱଂସ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପିଟ୍ଠିୱଂସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିସୀଦତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗୋପାନସୀନଂ ସନ୍ଧାନଟ୍ଠାନେ ଠପେତବ୍ବଦଣ୍ଡକେ ଆଗତୋ।

‘‘ୱଂସୋ ୱିସାଲୋୱ ଯଥା ୱିସତ୍ତୋ,

ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା;

ୱଂସେ କଳୀରୋୱ ଅସଜ୍ଜମାନୋ,

ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ। (ଅପ। ୧।୧।୯୪);

ଅକଣ୍ଡକେ। ‘‘ଭେରିସଦ୍ଦୋ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ୱଂସସଦ୍ଦୋ କଂସତାଳସଦ୍ଦୋ’’ତିଆଦୀସୁ ତୁରିୟୱିସେସେ, ଯୋ ‘‘ୱେଣୁ’’ ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅଭିନ୍ନେନ ପିଟ୍ଠିୱଂସେନ ମତୋ ହତ୍ଥୀ’’ତିଆଦୀସୁ ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ପିଟ୍ଠିୱେମଜ୍ଝେ ପଦେସେ। ‘‘କୁଲୱଂସଂ ଠପେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୭) କୁଲୱଂସେ। ‘‘ୱଂସାନୁରକ୍ଖକୋ ପୱେଣୀପାଲକୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୨) ଗୁଣାନୁପୁବ୍ବିୟଂ ଗୁଣାନଂ ପବନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ। ଇଧ ପନ ଚତୁପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସଭାୱନାରାମତାସଙ୍ଖାତଗୁଣାନଂ ପବନ୍ଧେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ପନ ୱଂସସ୍ସ କୁଲନ୍ୱୟଂ, ଗୁଣନ୍ୱୟଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖତ୍ତିୟୱଂସୋତି ଖତ୍ତିୟକୁଲନ୍ୱୟୋ । ଏସେୱ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି। ସମଣୱଂସୋ ପନ ସମଣତନ୍ତି ସମଣପୱେଣୀ। ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ସାରଗନ୍ଧାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଏୱମେତ୍ଥ ଗୋରସାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦୁତିୟେନ ପନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ

କାସିକୱତ୍ଥସପ୍ପିମଣ୍ଡାଦୀନଂ। ଅରିଯ-ସଦ୍ଦୋ ଅମିଲକ୍ଖୁସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ୱତ୍ତତି, ଯେସଂ ପନ ନିୱାସନଟ୍ଠାନଂ ‘‘ଅରିଯଂ ଆଯତନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ‘‘ଯାୱତା, ଆନନ୍ଦ, ଅରିଯଂ ଆଯତନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୨; ଉଦା। ୭୬) ଲୋକିଯସାଧୁଜନେସୁପି ‘‘ଯେ ହି ୱୋ ଅରିଯା ପରିସୁଦ୍ଧକାଯକମ୍ମନ୍ତା…ପେ… ତେସଂ ଅହଂ ଅଞ୍ଞତରୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୫)। ଇଧ ପନ ଯେ ‘‘ଆରକା କିଲେସେହୀ’’ତିଆଦିନା ଲଦ୍ଧନିବ୍ବଚନା ପଟିୱିଦ୍ଧଅରିଯସଚ୍ଚା, ତେ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେ ପନ ତେ ଅରିଯା’’ତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅରିଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯେ ମହାପଣିଧାନକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱାଯଂ କପ୍ପୋ, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେ ତାୱ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ, ବୁଦ୍ଧସାୱକେ ଚ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ଅରିଯେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯାୱ ସାସନଂ ନ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ତାୱ ସଦ୍ଧା ଧରତି ଏୱ ନାମାତି ଇମମେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ, ଯେ ଚେତରହି ବୁଦ୍ଧସାୱକା, ତେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଗ୍ଗହଣଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱା କାଲେ ତେ ତେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି ଚେ, ଅତୀତାନାଗତଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଇଦାନି ଯଥା ଭଗୱା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ଯାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ଯାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ଯାଣଂ ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ଯଞ୍ଜନଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେସ୍ସାମି, ଯଦିଦଂ ଛଛକ୍କାନୀ’’ତି ଛକ୍କଦେସନାଯ (ମ। ନି। ୩।୪୨୦) ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି, ଏୱଂ ମହାଅରିଯୱଂସଦେସନାଯ ଅରିଯାନଂ ୱଂସାନଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯୱଂସା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞା ରତ୍ତଞ୍ଞା ୱଂସଞ୍ଞା ପୋରାଣା ଅସଂକିଣ୍ଣା ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବା ନ ସଙ୍କୀଯନ୍ତି ନ ସଙ୍କୀଯିସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା ସମଣେହି ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ୱିଞ୍ଞୂହୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୮) ଯେହି ନୱହି ପଦେହି ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି, ତାନି ତାୱ ଆନେତ୍ୱା ଥୋମନାୱସେନେୱ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ତେ ଖୋ ପନେତେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଗ୍ଗାତି ଜାନିତବ୍ବା ସବ୍ବୱଂସେହି ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ, ସେଟ୍ଠଭାୱସାଧନତୋ ଚ। ଦୀଘରତ୍ତଂ ପୱତ୍ତାତି ଜାନିତବ୍ବା ରତ୍ତଞ୍ଞୂହି, ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ତେହି ଚ ତଥା ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ୱଂସାତି ଜାନିତବ୍ବା ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସାତି ଜାନିତବ୍ବା। ପୋରାଣାତି ପୁରାତନା। ନ ଅଧୁନୁପ୍ପତ୍ତିକାତି ନ ଅଧୁନାତନା। ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ନ ଖିତ୍ତା ନ ଛଡ୍ଡିତା। ତେନାହ ‘‘ଅନପନୀତା’’ତି। ନ ଅପନୀତପୁବ୍ବାତି ନ ଛଡ୍ଡିତପୁବ୍ବା ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ପରିପୂରଣୂପାଯଭାୱତୋ ନ ପରିଚତ୍ତପୁବ୍ବା। ତତୋ ଏୱ ଇଦାନିପି ନ ଅପନୀଯନ୍ତି, ଅନାଗତେପି ନ ଅପନୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ୱିଜାନନେନ ୱିଞ୍ଞୂ ସମିତପାପସମଣା ଚେୱ ବାହିତପାପବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ, ତେହି ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ଯେ ହି ନ ପଟିକ୍କୋସିତବ୍ବା, ତେ ଅନିନ୍ଦିତବ୍ବା ଅଗରହିତବ୍ବା। ଅପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବତାଯ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତସନ୍ତୋସମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନୱିପସ୍ସନାଦିୱସେନପି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠତା ହୋତୀତି। ଇତରୀତରେନାତି ଇତରେନ ଇତରେନ। ଇତର-ସଦ୍ଦୋଯଂ ଅନିଯମୱଚନୋ, ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଯଂକିଞ୍ଚି-ସଦ୍ଦେହି ସମାନତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେନ କେନଚୀ’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅନିଯମୱାଚିତାଯ ଏୱ ଯଥା ଥୂଲାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରୱଚନୋ, ଏୱଂ ଯଥାଲଦ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ଅଞ୍ଞତରୱଚନୋତି ତତ୍ଥ ଦୁତିଯପକ୍ଖସ୍ସେୱ ଇଧ ଇଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତିଆଦିମାହ । ନନୁ ଚ ଯଥାଲଦ୍ଧାଦଯୋପି ଥୂଲାଦଯୋ ଏୱ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଥାପି ଅତ୍ଥି ୱିସେସୋ। ଯୋ ହି ଯଥାଲଦ୍ଧେସୁ ଥୂଲାଦୀସୁ ସନ୍ତୋସୋ, ସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ ଏୱ, ନ ଇତରୋ। ନ ହି ସୋ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ କାଯବଲସାରୁପ୍ପଭାୱସନ୍ନିସ୍ସଯୋପି। ଥୂଲଦୁକାଦଯୋ ଚ ତଯୋପି ଚୀୱରେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ମଜ୍ଝିମୋ ଚତୁପଚ୍ଚଯସାଧାରଣୋ, ପଚ୍ଛିମୋ ପନ ଚୀୱରେ, ସେନାସନେ ଚ ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଇମେ ତଯୋ ସନ୍ତୋସେ’’ତି ଇଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ହି ପରତୋ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଂ ପିଣ୍ଡପାତେ ଏୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚୀୱରେ ୱୀସତି, ପିଣ୍ଡପାତେ ପନ୍ନରସ, ସେନାସନେ ପନ୍ନରସାତି ସମପଣ୍ଣାସସନ୍ତୋସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେପି ଯଥାରହଂ ଇମେସୁ ଏୱ ତୀସୁ ସନ୍ତୋସେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି।

ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଚୀୱରଂ କପ୍ପିଯ’’ନ୍ତି ଜାତିତୋ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଚୀୱରକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖେତ୍ତଂ। ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ, ପଂସୁକୂଲଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୀୱରସନ୍ତୋସୋତି ଚୀୱରେ ଲବ୍ଭମାନୋ ସବ୍ବୋ ସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଚୀୱରପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ଧୁତଙ୍ଗାନି ଜାନିତବ୍ବାନି, ଯାନି ତୋସେନ୍ତୋ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେନ ସମ୍ମଦେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି।
ଖୋମକପ୍ପାସିକକୋସେଯ୍ଯକମ୍ବଲସାଣଭଙ୍ଗାନି ଖୋମାଦୀନି। ତତ୍ଥ ଖୋମଂ ନାମ ଖୋମସୁତ୍ତେହି ୱାଯିତଂ ଖୋମପଟଚୀୱରଂ, ତଥା ସେସାନିପି। ସାଣନ୍ତି ସାଣୱାକସୁତ୍ତେହି କତଚୀୱରଂ। ଭଙ୍ଗନ୍ତି ପନ ଖୋମସୁତ୍ତାଦୀନି ସବ୍ବାନି ଏକଚ୍ଚାନି ୱୋମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଚୀୱରଂ। ‘‘ଭଙ୍ଗମ୍ପି ୱାକମଯମେୱା’’ତି କେଚି। ଛାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଇତୋ ଅଞ୍ଞା ୱତ୍ଥଜାତି ନତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି, ସା ପନ ଏତେସଂ ଅନୁଲୋମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁକୂଲାଦୀନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ, ସୋମାରପଟ୍ଟଂ, ଚୀନପଟ୍ଟଂ , ଇଦ୍ଧିଜଂ, ଦେୱଦିନ୍ନନ୍ତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତତ୍ଥ ଦୁକୂଲଂ ସାଣସ୍ସ ଅନୁଲୋମଂ ୱାକମଯତ୍ତା। ପତ୍ତୁଣ୍ଣଦେସେ ସଞ୍ଜାତୱତ୍ଥଂ ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ। ‘‘ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ କୋସେଯ୍ଯୱିସେସୋ’’ତି ହି ଅମରକୋସେ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମାରଦେସେ, ଚୀନଦେସେ ଚ ଜାତୱତ୍ଥାନି ସୋମାରଚୀନପଟ୍ଟାନି। ପତ୍ତୁଣ୍ଣାଦୀନି ତୀଣି କୋସେଯ୍ଯସ୍ସ ଅନୁଲୋମାନି ପାଣକେହି କତସୁତ୍ତମଯତ୍ତା। ଇଦ୍ଧିଜଂ ଏହିଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚୀୱରଂ, ତଂ ଖୋମାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ହୋତୀତି ତେସମେୱ ଅନୁଲୋମଞ୍ଚ। ଦେୱତାହି ଦିନ୍ନଂ ଚୀୱରଂ ଦେୱଦିନ୍ନଂ, ତଂ କପ୍ପରୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଜାଲିନିଯା ଦେୱକଞ୍ଞାଯ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଦିନ୍ନୱତ୍ଥସଦିସଂ, ତମ୍ପି ଖୋମାଦୀନଂଯେୱ ଅନୁଲୋମଂ ହୋତି ତେସୁ

ଅଞ୍ଞତରଭାୱତୋ। ଇମାନୀତି ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣୱଚନଂ, ଇମାନି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପରିଭୋଗଯୋଗ୍ଗତାଯ କପ୍ପିଯଚୀୱରାନି।

ଇଦାନି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତାନି ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "କୁସଚୀର"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୁସତିଣେହି, ଅଞ୍ଞେହି ୱା ତାଦିସେହି ତିଣେହି କତଚୀୱରଂ କୁସଚୀରଂ। ପୋତକୀୱାକାଦୀହି ୱାକେହି କତଚୀୱରଂ ୱାକଚୀରଂ। ଚତୁକ୍କୋଣେହି, ତିକୋଣେହି ୱା ଫଲକେହି କତଚୀୱରଂ ଫଲକଚୀରଂ। ମନୁସ୍ସାନଂ କେସେହି କତକମ୍ବଲଂ କେସକମ୍ବଲଂ। ଚାମରୀୱାଲଅସ୍ସୱାଲାଦୀହି କତଂ ୱାଲକମ୍ବଲଂ। ମକଚିତନ୍ତୂହି ୱାଯିତୋ ପୋତ୍ଥକୋ। ଚମ୍ମନ୍ତି ମିଗଚମ୍ମାଦି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚମ୍ମଂ। ଉଲୂକପକ୍ଖେହି ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତଚୀୱରଂ ଉଲୂକପକ୍ଖଂ। ଭୁଜତଚାଦିମଯଂ ରୁକ୍ଖଦୁସ୍ସଂ, ତିରୀଟକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖୁମତରାହି ଲତାୱାକେହି ୱାଯିତଂ ଲତାଦୁସ୍ସଂ। ଏରକୱାକେହି କତଂ ଏରକଦୁସ୍ସଂ। ତଥା କଦଲିଦୁସ୍ସଂ। ସୁଖୁମେହି ୱେଳୁୱିଲୀୱେହି କତଂ ୱେଳୁଦୁସ୍ସଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱକ୍କଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅକପ୍ପିଯଚୀୱରାନି ତିତ୍ଥିଯଦ୍ଧଜଭାୱତୋ।

ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ମାତିକାନଂ ୱସେନାତି "ସୀମାଯ ଦେତି, କତିକାଯ ଦେତୀ"ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୩୭୯) ଆଗତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଚୀୱରୁପ୍ପତ୍ତିମାତିକାନଂ ୱସେନ। ଚୀୱରାନଂ ପଟିଲାଭକ୍ଖେତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ହି ଭଗୱତା "ଅଟ୍ଠିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତିକା"ତିଆଦିନା ମାତିକା ଠପିତା। ମାତିକାତି ହି ମାତରୋ ଚୀୱରୁପ୍ପତ୍ତିଜନିକାତି। ସୋସାନିକନ୍ତି ସୁସାନେ ପତିତକଂ। ପାପଣିକନ୍ତି ଆପଣଦ୍ୱାରେ ପତିତକଂ। ରଥିଯନ୍ତି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକେହି ୱାତପାନନ୍ତରେନ ରଥିକାଯ ଛଡ୍ଡିତଚୋଳକଂ। ସଙ୍କାରକୂଟକନ୍ତି ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନେ ଛଡ୍ଡିତଚୋଳକଂ। ସିନାନନ୍ତି ନ୍ହାନଚୋଳଂ, ଯଂ ଭୂତୱେଜ୍ଜେହି ସୀସଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା "କାଳକଣ୍ଣୀଚୋଳକ"ନ୍ତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତିତ୍ଥନ୍ତି ତିତ୍ଥଚୋଳକଂ ସିନାନତିତ୍ଥେ ଛଡ୍ଡିତପିଲୋତିକା। ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢନ୍ତି ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢପ୍ପଦେସଂ। ତଞ୍ହି ମନୁସ୍ସା ଛଡ୍ଡେନ୍ତି। ଗୋଖାଯିତକାଦୀନି ପାକଟାନେୱ। ତାନିପି ହି ମନୁସ୍ସା ଛଡ୍ଡେନ୍ତି।

ଧଜଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱାତି ନାୱଂ ଆରୋହନ୍ତେହି ୱା ଯୁଦ୍ଧଂ ପୱିସନ୍ତେହି ୱା ଧଜଯଟ୍ଠିଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧଂ ପାରୁତଚୀୱରଂ, ତେହି ଛଡ୍ଡିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସାଦକଭିକ୍ଖୁନାତି ଗହପତିଚୀୱରସ୍ସ ସାଦିଯନଭିକ୍ଖୁନା। ଏକମାସମତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରମାସସଞ୍ଞିତଂ ଏକମାସମତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ତତୋ ପରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଦ୍ଧସ୍ସାପି ହି ତଣ୍ହାନିଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ ସାସନେ ପଟିପତ୍ତୀତି। ପଂସୁକୂଲିକୋ ଅଦ୍ଧମାସେନେୱ କରୋତୀତି ଅପରପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିଲାଭସ୍ସ। ଇତରସ୍ସ ପନ ପରପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ମାସମତ୍ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଇତି ମାସଦ୍ଧ…ପେ… ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ ୱିତକ୍କନସ୍ସ ପରିମିତକାଲିକତ୍ତା।

ମହାଥେରଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଗରୁଗାରୱେନ ଗାମଦ୍ୱାରଂ "ଭନ୍ତେ ଗମିସ୍ସାମି" ଇଚ୍ଚେୱମାହ। ମହାଥେରୋପିସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା "ଅହଂ ପାୱୁସୋ ଗମିସ୍ସାମୀ"ତି ଆହ। "ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅୱସରୋ ମା ହୋତୂ"ତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛମାନୋ ଗାମଂ ପାୱିସି। ଉଚ୍ଚାରପଲିବୁଦ୍ଧୋତି ଉଚ୍ଚାରେନ ପୀଳିତୋ। ତଦା ଭଗୱତୋ ଦୁକ୍କରକିରିଯାନୁସ୍ସରଣମୁଖେନ ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୋମନସ୍ସୱେଗସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ତସ୍ମିଂଯେୱ…ପେ… ତୀଣି ଫଲାନି ପତ୍ତୋ।

"କତ୍ଥ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ଚିନ୍ତନାପି ଲାଭାସାପୁବ୍ବିକାତି ତଥା "ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, "ସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିସ୍ସାମି, ମନାପଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ଏୱମାଦିଚିନ୍ତନାଯ କା ନାମ କଥା। କଥଂ ପନ ୱତ୍ତନ୍ତି ଆହ "କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଗମନ"ନ୍ତି, ତେନ ଚୀୱରଂ ପଟିଚ୍ଚ କିଞ୍ଚିପି ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ଅପେସଲୋ ଅପ୍ପତିରୂପାଯପି ପରିଯେସନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେଯ୍ଯାତି "ପେସଲଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଗହେତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆହରିଯମାନନ୍ତି ସୁସାନାଦୀସୁ ପତିତକଂ ୱତ୍ଥଂ "ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ପଂସୁକୂଲପରିଯେସନଂ ଚରନ୍ତୀ"ତି ଞତ୍ୱା କେନଚି ପୁରିସେନ ତତୋ ଆନୀଯମାନଂ।

ଏୱଂ ଲଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପୀତି ଏୱଂ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସଂ ଅକୋପେତ୍ୱାୱ ଲଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି। ଅତ୍ତନୋ ପହୋନକମତ୍ତେନେୱାତି ଯଥାଲଦ୍ଧାନଂ ପଂସୁକୂଲୱତ୍ଥାନଂ ଏକପଚ୍ଚଦୁପଚ୍ଚାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଅତ୍ତନୋ ପହୋନକପମାଣେନେୱ, ଅୱଧାରଣେନ ଉପରିପଚ୍ଚାସଂ ନିୱତ୍ତେତି।

ଗାମେ ଭିକ୍ଖାଯ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତେନ ସପଦାନଚାରିନା ୱିଯ ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଚରଣଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନଂ ନାମ ଚୀୱରଲୋଲୁପ୍ପସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତତ୍ତା।

ଯାପେତୁନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ।

ଧୋୱନୁପଗେନାତି ଧୋୱନଯୋଗ୍ଗେନ।

ପଣ୍ଣାନୀତି ଅମ୍ବଜମ୍ବାଦିପଣ୍ଣାନି।

ଅକୋପେତ୍ୱାତି ସନ୍ତୋସଂ ଅକୋପେତ୍ୱା । ପହୋନକନୀହାରେନେୱାତି ଅନ୍ତରୱାସକାଦୀସୁ ଯଂ କାତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ପହୋନକନିୟାମେନେୱ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଥୂଲସୁଖୁମାଦିଂ ଗହେତ୍ୱା କରଣଂ।

ତିମଣ୍ଡଲପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତସ୍ସେୱାତି ''ନିୱାସନଂ ଚେ ନାଭିମଣ୍ଡଲଂ; ଜାଣୁମଣ୍ଡଲଂ, ଇତରଂ ଚେ ଗଲୱାଟମଣ୍ଡଲଂ, ଜାଣୁମଣ୍ଡଲ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତିମଣ୍ଡଲପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତସ୍ସେୱ କରଣଂ; ତଂ ପନ ଅନ୍ତତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଚୀୱରାନଂ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତପରିମାଣମେୱ ହୋତି।

ଅୱିଚାରେତ୍ୱାତି ନ ୱିଚାରେତ୍ୱା।

କୁସିବନ୍ଧନକାଲେତି ମଣ୍ଡଲାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ସିବ୍ବନକାଲେ। ସତ୍ତୱାରେତି ସତ୍ତସିବ୍ବନୱାରେ।

କପ୍ପବିନ୍ଦୁଅପଦେସେନ କସ୍ସଚି ୱିକାରସ୍ସ ଅକରଣଂ କପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ସୀତପଟିଘାତାଦି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ସିଦ୍ଧତୀତି ମୁଖ୍ୟମେୱ ଚୀୱରପରିଭୋଗେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଯାୱଦେୱ ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ମହାନି। ୧୬୨)।

ୱଦ୍ଧତି, ନ ତାୱତା ସନ୍ତୋସୋ କୁପ୍ପତି ସମ୍ମାରାନଂ, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟାନଞ୍ଚ ଅଲାଭତୋ।

ସାରଣୀଯଧମ୍ମେ ଠତ୍ୱାତି ସୀଲୱନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସାଧାରଣତୋ ପରିଭୋଗେ ଠତ୍ୱା।

''ଇତୀ''ତିଆଦିନା ପଠମସ୍ସ ଅରିଯୱଂସସ୍ସ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗତେଚୀୱରିକଙ୍ଗାନଂ, ତେସଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇତି ଇମେ ଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପକା, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ଚାତି ଦୀପେତି। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରତୋପି।

''ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ୱଣ୍ଣୱାଦୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କୋଟିକଂ ସମ୍ଭୱତି, ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥୋଯେୱ ପକ୍ଖୋ ସତ୍ଥାରା ୱଣ୍ଣିତୋ ଥୋମିତୋତି ମହାଥେରେନ ତଥା ଦେସନା କତା। ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତି ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ନାଲକୋ (ସୁତ୍ତନିପାତେ ନାଲକସୁତ୍ତେ ୱିତ୍ଥାରୋ) ଏକୋ ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ ସେୟ୍ୟଥାପି ଉପନନ୍ଦୋ ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋ (ପାରା। ୫୧୫, ୫୨୭, ୫୩୨, ୫୩୭ ୱାକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱିତ୍ଥାରୋ)। ଏକୋ ନେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି। ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଲାଳୁଦାଯୀ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨। ଉଦାଯିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚେୱ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାକସ୍ସପୋ।

ଅନେସନନ୍ତି ଅଯୁତ୍ତଂ ଏସନଂ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପତିରୂପ''ନ୍ତି, ସାସନେ ଠିତାନଂ ନ ପତିରୂପଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଅଯୋଗ୍ୟଂ। କୋହଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋତି ଚୀୱରୁପ୍ପାଦନିମିତ୍ତଂ ପରେସଂ କୁହନଂ ୱିମ୍ହାପନଂ କରୋନ୍ତୋ। ଉତ୍ତସତୀତି ତଣ୍ହାସନ୍ତାସେନ ଉପରୂପରି ତସତି। ପରିତସତୀତି ପରିତୋ ତସତି। ଯଥା ସବ୍ବେ କାଯୱଚୀପଯୋଗା ତଦତ୍ଥା ଏୱ ଜାଯନ୍ତି, ଏୱଂ ସବ୍ବଭାଗେହି ତସତି। ଗଧିତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗଦ୍ଧୋ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାଲକ୍ଖଣୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଗଧିତଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅଗଧିତୋତି ଆହ ''ଅଗଧିତୋ...ପେ... ଲୋଭଗିଦ୍ଧୋ''ତି। ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ତଣ୍ହାୱସେନ ମୁୟ୍ହନଂ, ତସ୍ସ ୱା ସମୁସ୍ସଯଂ ଅଧିଗତଂ। ଅନାପନ୍ନୋ ଅନୁପଗତୋ। ଅନୋତ୍ଥତୋତି ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥତୋ। ଅପରିଯୋନଦ୍ଧୋତି ତଣ୍ହାଛଦନେନ ଅଚ୍ଛାଦିତୋ। ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସମାନୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ, ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ଦୋସଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଗଧିତପରିଭୋଗତୋ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ଇଦମତ୍ଥିକତା, ତଂ ପଜାନାତୀତି ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ''ଯାୱଦେୱ...ପେ... ପଜାନନ୍ତୋ''ତି।

ନେୱତ୍ତାନୁକ୍କଂସେତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ନେୱ ଉକ୍କଂସେତି ନ ଉକ୍ଖିପତି ନ ଉକ୍କଟ୍ଠତୋ ଦହତି। ''ଅହ''ନ୍ତିଆଦି ଉକ୍କଂସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ନ ୱମ୍ଭେତୀତି ନ ହୀଳଅୟତି ନିହୀନତୋ ନ ଦହତି। ତସ୍ମିଂ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ୱୀସତିୱିଧେ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେ । କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସନ୍ତୋସଗ୍ଗହଣେନ ଚୀୱରହେତୁ ଅନେସନାପଜ୍ଜନାଦିପି ଗହିତମେୱ ତସ୍ମିଂ ସତି ତସ୍ସ ଭାୱତୋ, ଅସତି ଚ ଅଭାୱତୋ, ୱଣ୍ଣୱାଦିତାନତ୍ତୁକ୍କଂସନା ପରୱମ୍ଭନାନି ପନ ଗହିତାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ''ୱଣ୍ଣୱାଦିତାଦୀସୁ ୱା''ତି ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଦକ୍ଖୋ''ତିଆଦି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱସେନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସନ୍ତୋସାଦି ଇଜ୍ଝତି, ତଂ ଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ''ଦକ୍ଖୋ''ତି ଇମିନା ତେସଂ ସମୁଟ୍ଠାପନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି, ''ଅନଲସୋ''ତି ଇମିନା ପଗ୍ଗଣ୍ହନୱୀରିଯଂ, ''ସମ୍ପଜାନୋ''ତି ଇମିନା ପାଟିହାରିଯପଞ୍ଞଂ ''ପଟିସ୍ସତୋ''ତି ଇମିନା ତତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋସୱୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ପିଣ୍ଡପାତୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି ପଭେଦତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ପିଣ୍ଡପାତକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି ପିଣ୍ଡପାତେ ସନ୍ତୋସୋ ପଭେଦତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଇଧ ଭେସଜ୍ଜମ୍ପି ପିଣ୍ଡପାତଗତିକମେୱ। ଆହରିତବ୍ବତୋ ହି ସପ୍ପିଆଦୀନମ୍ପି ଗହଣଂ କତଂ।

ପିଣ୍ଡପାତକ୍ଖେତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଖେତ୍ତଂ ୱିଯ ଖେତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଘତୋ ୱା ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ ୱା। ତତ୍ଥ ସକଲସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ସଙ୍ଘଭତ୍ତଂ। କତିପଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେସେନ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସଭତ୍ତଂ। ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ନିମନ୍ତନଂ। ସଲାକଦାନୱସେନ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ସଲାକଭତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକଦିୱସଂ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ପକ୍ଖିକଂ। ଉପୋସଥେ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଉପୋସଥିକଂ। ପାଟିପଦଦିୱସେ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ପାଟିପଦିକଂ। ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତଂ। ଧୁରଗେହେ ଏୱ ଠପେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ଧୁରଭତ୍ତଂ। କୁଟିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ କୁଟିଭତ୍ତଂ। ଗାମୱାସୀଆଦୀହି ୱାରେନ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ୱାରଭତ୍ତଂ। ୱିହାରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ ୱିହାରଭତ୍ତଂ। ସେସାନି ପାକଟାନେୱ।

ୱିତକ୍କେତି ''କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିସ୍ସାମୀ''ତି। ''କତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିସ୍ସାମା''ତି ଥେରେନ ୱୁତ୍ତେ ''ଅସୁକଗାମେ ଭନ୍ତେ''ତି କାମମେତଂ ପଟିୱଚନଦାନଂ , ଯେନ ପନ ଚିତ୍ତେନ ''ଚିନ୍ତେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏତ୍ତକଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା''ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ୱିତକ୍କମାଳଅକେ ଠତ୍ୱା ୱିତକ୍କିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ''ତତୋ ପରଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଅରିଯୱଂସା ଚୁତୋ ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଅରିଯୱଂସିକାନଂ ୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ଏକଚାରିକସ୍ସେୱ। ସଙ୍ଖୋପି ହି ଅରିଯୱଂସିକୋ ଏକୱାରମେୱ ୱିତକ୍କେତୁଂ ଲଭତି, ନ ତତୋ ପରଂ। ପରିବାହିରୋତି ଅରିଯୱଂସିକଭାୱତୋ ବହିଭୂତୋ। ସ୍ୱାଯଂ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନ ନ କୁପ୍ପତି, ୱିସୁଜ୍ଝତି ଚ। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନେୱାହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଗହେତବ୍ବମେୱାତି ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ। ଯାପନମତ୍ତମେୱ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିଗ୍ଗହଣେ। ଅପ୍ପନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନପମାଣତୋପି ଅପ୍ପଂ। ଗହେତବ୍ବଂ ଦାଯକସ୍ସ ଚିତ୍ତାରାଧନତ୍ଥଂ। ପମାଣେନେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନପ୍ପମାଣେନେୱ ଅପ୍ପଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ''ପମାଣେନ ଗହେତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିଗ୍ଗହଣସ୍ମିଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମକ୍ଖେତୀତି ୱିଦ୍ଧଂସେତି ଅପନେତି। ୱିନିପାତେତୀତି ୱିନାସେତି ଅଟ୍ଠାନୱିନିଯୋଗେନ। ସାସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁ ସାସନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠିଂ। ନ କରୋତି ନପ୍ପଟିପଜ୍ଜତି।

ସପଦାନଚାରିନୋ ୱିଯ ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଚରଣଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ହରାପେତ୍ୱାତି ଅଧିକଂ ଅପନେତ୍ୱା।

ଆହାରଗେଧତୋ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ। ଜିଘଚ୍ଛାଯ ପଟିୱିନୋଦନତ୍ଥଂ କଥା, କାଯସ୍ସଠିତିଆଦିପଯୋଜନଂ ପନ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଆଗତଂ ଏୱାତି ଆହ ''ଜିଘଚ୍ଛାଯ…ପେ… ସନ୍ତୋସୋ ନାମା''ତି।

ନିଦହିତ୍ୱା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ତଦହୁପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରଥା ପନ ସିକ୍ଖାପଦେନେୱ ୱାରିତଂ। ସାରଣୀଯଧମ୍ମେ ଠିତେନାତି ସୀଲୱନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସାଧାରଣଭୋଗିଭାୱେ ଠିତେନ।

ସେନାସନେନାତି ସଯନେନ, ଆସନେନ ଚ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ମଞ୍ଚାଦିକେ, ୱିହାରାଦିକେ ଚ ସେତି, ତଂ ସେନଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପୀଠାଦିକେ ଆସତି, ତଂ ଆସନଂ। ତଦୁଭଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ''ସେନାସନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମଞ୍ଚୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଚୋ ମସାରକାଦି, ତଥା ପୀଠଂ। ମଞ୍ଚଭିସି, ପୀଠଭିସୀତି ଦୁୱିଧା ଭିସି। ୱିହାରୋ ପାକାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସକଲୋ ଆୱାସୋ। ''ଦୀଘମୁଖପାସାଦୋ''ତି କେଚି। ଅଡ୍ଢଯୋଗୋତି ଦୀଘପାସାଦୋ। ''ଏକପସ୍ସଚ୍ଛଦନକସେନାସନ''ନ୍ତି କେଚି। ପାସାଦୋତି ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ''ଆଯତଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ''ତି କେଚି। ହମ୍ମିଯଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନପାସାଦୋ। ଗୁହାତି କେୱଲା ପବ୍ବତଗୁହା। ଲେଣଂ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଟୋ ବହଲଭିତ୍ତିକଂ ଗେହଂ, ଯସ୍ସ ଗୋପାନସିଯୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ଛଦନଂ ହୋତି। ''ଅଟ୍ଟାଲକାକାରେନ କରିଯତୀ''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ମାଳଓ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଅନେକକୋଣୋ ପତିସ୍ସଯୱିସେସୋ। ''ୱଟ୍ଟାକାରେନ କତସେନାସନ''ନ୍ତି କେଚି।

ପିଣ୍ଡପାତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ''ସାଦକୋ ଭିକ୍ଖୁ 'ଅଜ୍ଜ କତ୍ଥ ୱସିସ୍ସାମୀ'ତି ୱିତକ୍କେତୀ''ତିଆଦିନା ଯଥାରହଂ ପିଣ୍ଡପାତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ''ତତୋ ପରଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଅରିଯୱଂସା ଚୁତୋ ହୋତି ପରିବାହିରୋ''ତି, ''ସେନାସନଂ ଗୱେସନ୍ତେନାପି'କୁହିଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ'ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା

କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଗନ୍ତଵ୍ଵ’’ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦି ସଵ୍ଵଂ ପୁରିମନଯେନେୱ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ମହାଥେରେନ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ ନ ଗହିତୋତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠଵ୍ଵନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋ ପନ ପିଣ୍ଡପାତେ ଏୱ ପୱିଟ୍ଠୋ’’ତି ଆହ, ଆହରିତଵ୍ଵତାସାମଞ୍ଞେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡପାତେ ୱିଯ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସାଦଯୋପି ପନ୍ନରସ ସନ୍ତୋସା ଇଚ୍ଛିତଵ୍ଵାତି? ନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସେୱ ଧୁତଙ୍ଗାନି ୱିନିଯୋଗଂ ଗତାନି, ଏକଂ ପନ ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ନ କତ୍ଥଚି ୱିନିଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସଂ ଭଜତୀ’’ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାରୁଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

‘‘ପଥୱିଂପତ୍ଥରମାନୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି ଅରିଯୱଂସଦେସନାଯ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନଂ ମହାୱିସଯତାଯ ତସ୍ସା ଦେସନାଯ। ଯସ୍ମା ନଯସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତା ହୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଦେସନା ଯଥା ତଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ, ଅଯଞ୍ଚ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସକଥା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଏୱଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ…ପେ… ଦେସନଂ ଆରଭୀ’’ତି। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନତୋ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ରମଣଂ ଆରମଣଂ ଆରାମୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିରତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଵ୍ୟଧିକରଣାନମ୍ପି ପଦାନଂ ୱସେନ ଭୱତି ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ଯଥା ‘‘ଉରସିଲୋମୋ, କଣ୍ଠେକାଳୋ’’ତି ଆହ ‘‘ପହାନେ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ପହାନାରାମୋ’’ତି। ଆରମିତଵ୍ଵଟ୍ଠେନ ୱା ଆରାମୋ, ପହାନଂ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ପହାନାରାମୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମାସଯୋଜନା ୱେଦିତଵ୍ଵା। ‘‘ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀ’’ତି ଏତେନ ପହାନାରାମସଦ୍ଦାନଂ କତ୍ତୁସାଧନତଂ, କମ୍ମଧାରଯସମାସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଭାୱନାରାମୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କାମଂ ‘‘ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସଂ ଭଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଭାୱନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତ୍ତା, ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗୱସେନ ପନ ନେସଜ୍ଜିକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକଚ୍ଚାହି ଆପତ୍ତୀହି ଅନାପତ୍ତିଭାୱୋତି ତମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ତେରସନ୍ନଂ ଧୁତଙ୍ଗାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ୱିନଯଂ ପତ୍ୱା ଗରୁକେ ଠାତଵ୍ଵ’’ନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ସଲ୍ଲେଖସ୍ସ ଅପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ପଟିପତ୍ତି ନାମ ୱିନଯେ ଠିତସ୍ସେୱାତି ଆହ ‘‘ତେରସନ୍ନଂ…ପେ… କଥିତଂ ହୋତୀ’’ତି। କାମଂ ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକେସୁପି (ଦୀ। ନି। ୧।୭।୧୯୪; ୱିଭ। ୫୦୮) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୀଲକଥା ଆଗତା ଏୱ, ଯେହି ପନ ଗୁଣେହି ସୀଲସ୍ସ ୱୋଦାନଂ ହୋତି, ତେସୁ କଥିତେସୁ ଯଥା ସୀଲକଥାବାହୁଲ୍ଲଂ ୱିନଯପିଟକଂ କଥିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଭାୱନାକଥାବାହୁଲ୍ଲଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଞ୍ଚ ଚତୁତ୍ଥେନ ଅରିଯୱଂସେନ କଥିତମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭାୱନାରାମେନ ଅୱସେସଂ ପିଟକଦ୍ୱଯଂ କଥିତଂ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ସୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତୀ’’ତି ନେକ୍ଖମ୍ମପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ସଵ୍ଵେସମ୍ପି ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସକଂପଟିପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖମନେନ ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞିତାନଂ ତତ୍ଥ ଆଗତତ୍ତା ସୋ ପାଠୋ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମପାଳୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମପାଳିଯା କଥେତଵ୍ଵୋ’’ତି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ସଵ୍ଵେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚରେ’’ତି (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୯)। ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତ ପରିଯାଯେନାତି ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତଧମ୍ମେନ, ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୦) ଆଗତନଯେନାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସୋତି ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି କାମେହି ନିକ୍ଖନ୍ତଭାୱତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞିତଂ ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରଂ। ‘‘ସୋ ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୦୮, ୫୩୮) ଆଗତା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁଵ୍ଵଭାଗଭାୱନାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତା , ତସ୍ମା ‘‘ଅଵ୍ୟାପାଦ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତଵ୍ଵୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତଵ୍ଵଂ। ସୌପାଯାସାନଞ୍ଚି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ, ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ମହାୱିପସ୍ସନାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱସେନେତ୍ଥ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି।

‘‘ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତି, ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀ’’ତି ଚ ନ ଇଦଂ ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତେ ଆଗତନିଯାମେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ପନ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱେତଵ୍ଵୋ, ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ପହାତଵ୍ଵୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୧) ଚ ଦେସନା ଆଗତା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ନେକ୍ଖମ୍ମପାଳିଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୨୪, ୩।୪୧) ଆଗତନୀହାରେନେୱ ‘‘ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତି, ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସୱାରେସୁପି। ଯସ୍ମା ଚାଯଂ ଅରିଯୱଂସଦେସନା ନାମ ସତ୍ଥୁ ପଞ୍ଞତ୍ତାୱ ସତ୍ଥାରା ହି ଦେସିତଂ ଦେସନଂ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ସଙ୍ଗାଯନୱସେନ ଇଧାନେସି , ତସ୍ମା ମହାଅରିଯୱଂସସୁତ୍ତେ ସତ୍ଥୁଦେସନାନୀହାରେନ ନିଗମନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଭାୱନାରାମୋ ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ଏସେୱ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁ ସତିପଟ୍ଠାନପରିଯାଯଅଭିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସପରିଯାଯେସୁପି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନେୱ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯୋଜନା କତା, ଏକୱୀସତିଯା ପନ ଠାନାନଂ ୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଯୋଜନା ୱେଦିତଵ୍ଵା। ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ’’ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୬୯୮) ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତଵ୍ଵଂ।

୩୧୦। ସଂୱରାଦୀନଂ ସାଧନୱସେନ ପଦହତି ଏତ୍ଥ, ଏତେହୀତି ଚ ପଧାନାନି। ଉତ୍ତମୱୀରିଯାନୀତି ସେଟ୍ଠୱୀରିଯାନି ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନତୋ। ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ଯଥା ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ସତିଯା ଉପଟ୍ଠାପନେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପିଦହନେ ଅନଲସସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯଂ। ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ୱିନୋଦେନ୍ତସ୍ସ। ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପଜହନସ୍ସ ସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ। ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମାଧି ଏୱ। ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସମାଧି ହି ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସମାଧିପୱିୱେକସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି "ସମାଧିନିମିତ୍ତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉପଧିୱିୱେକତ୍ତାତି ଖନ୍ଧୂପଧିଆଦିଉପଧୀହି ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା ୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା। ତଂ ଆଗମ୍ମାତି ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗମହେତୁ। ରାଗାଦଯୋ ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ୱା ୱିରାଗୋ। ଏୱଂ ନିରୋଧୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଇଧ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମିସ୍ସକୱସେନ ଇଚ୍ଛିତା, ତସ୍ମା "ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୱସେନ ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୱସେନାତି ତଂନିନ୍ନତାୱସେନ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିନ୍ତି ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପରିଣାମିତଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱସେନ ଚ ପରିଣମନସୀଲଂ। ତେନାହ "ଦ୍ୱେ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗା"ତିଆଦି। ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନଂ ନାମ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧକିଲେସପ୍ପହାନୱସେନାତି ଯେନାକାରେନ ୱିପସ୍ସନା କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନେୱାକାରେନ ତଂନିମିତ୍ତକେ, ଖନ୍ଧେ ଚ "ପଜହତୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ "ୱିପସ୍ସନା...ପେ... ପରିଚ୍ଚଜତୀ"ତି। ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ଏକଂସତୋ ନିବ୍ବାନଂ "ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି, ମଗ୍ଗୋ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ, ଖନ୍ଧେ ଚ ପରିଚ୍ଚଜତି, ତସ୍ମା ଯଥାକ୍କମଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯାତି ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଚ। ପରିଣମତୀତି ପରିପଚ୍ଚତି। ତଂ ପରିଣମନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆହ "ୱିପସ୍ସନାଭାୱଞ୍ଚେୱ ମଗ୍ଗଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତୀ"ତି। ସେସପଦେସୂତି "ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ"ତିଆଦୀସୁ ସେସସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସେସୁ।

ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ଅଭଦ୍ଦକାନଂ ନୀୱରଣାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ରାଗୱିଧମନେନ ଏକନ୍ତହିତତ୍ତା, ଦୁଲ୍ଲଭତ୍ତା ଚ ଭଦ୍ଦକଂ ସୁନ୍ଦରଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ ଏୱଂଦୁଲ୍ଲଭଂ, ରାଗସ୍ସ ଚ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତଂ ଅତ୍ଥି। ଅନୁରକ୍ଖତୀତି ଏତ୍ଥ ଅନୁରକ୍ଖନା ନାମ ଅଧିଗତସମାଧିତୋ ଯଥା ନ ପରିହାନି ହୋତି, ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତି, ସା ପନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନାତି ଆହ "ସମାଧୀ"ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାଦିକାତି ଅଟ୍ଠିକଜ୍ଝାନାଦିକା। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ହି ଝାନଂ ୱଦତି।

ଏକପଟିୱେଧୱସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଞାଣନ୍ତି ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଏକାଭିସମଯୱସେନ ପୱତ୍ତଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଚତୁସଚ୍ଚବ୍ଭନ୍ତରେ ନିରୋଧଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନେ ଞାଣଂ, ତେନ ଫଲଞାଣଂ ୱଦତି। ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ମଗ୍ଗାନୁଗୁଣା ପୱତ୍ତି, ଯତୋ ତଂସମୁଦଯପକ୍ଖିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ନିରୋଧସଚ୍ଚେପି ଯୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୋ, ତଦନୁଗୁଣା ପୱତ୍ତୀତି ଫଲଞାଣସ୍ସେୱ ଧମ୍ମେ ଞାଣତା ୱୁତ୍ତା, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଯଥାହା"ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ତାୱ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ ଧମ୍ମେଞାଣଂ ନାମ ହୋତୁ, ଫଲପଞ୍ଞା ପନ କଥନ୍ତି ଚୋଦନା ସୋଧିତା ହୋତି ନିରୋଧଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ। ଦୁୱିଧାପି ହି ପଞ୍ଞା ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମେ କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା "ଧମ୍ମେଞାଣ"ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ତେସଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱତ୍ତା, ସଙ୍ଖତପ୍ପୱରୋ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଚ ଫଲଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ତଂସହଗତା ଧମ୍ମେଞାଣଂ।

ଅନ୍ୱଯେଞାଣନ୍ତି ଅନୁଗମନଞାଣଂ। ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ୱାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଯଥା ଇଦାନୀତି ଯଥା ଏତରହି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅନାଗତେପି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମେୱାତି ଚ ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚେ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେ ଚ। ଅଯମେୱାତି ଅୱଧାରଣେ। ନିରୋଧସଚ୍ଚେ ପନ ସରିକ୍ଖଟ୍ଠୋ ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ନିଚ୍ଚତ୍ତା, ଏକସଭାୱତ୍ତା ଚ। ଏୱଂ ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅନୁଗତିଯଂ ଞାଣନ୍ତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମେଞାଣସ୍ସ "ଏୱଂ ଅତୀତେପୀ"ତିଆଦିନା ଅନୁଗତିଯଂ ଅନୁଗମନେ ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣଂ। ଇଦଂ ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣନ୍ତି ଯୋଜନା। "ତେନାହା"ତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଳିଯା ୱିଭାୱେତି। ସୋତି ଧମ୍ମଞାଣଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଇମିନା ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମଗୋଚରତ୍ତା ଗୋଚରୱୋହାରେନ "ଧମ୍ମୋ"ତି ୱୁତ୍ତେନ ମଗ୍ଗଞାଣେନ, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ୱା କରଣୱଚନଂ, ଇମିନା ଧମ୍ମେନ ଞାତେନାତି ଇମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ଠିତେନ ମଗ୍ଗଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠେନାତି ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତେନ। ପତ୍ତେନାତି ସଚ୍ଚାନଂ ପତ୍ୱା ଠିତେନ। ୱିଦିତେନାତି ସଚ୍ଚାନି ୱିଦିତ୍ୱା ଠିତେନ। ପରିଯୋଗାଳହେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଠିତେନାତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୯୬) ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁୱିଧମ୍ପି ପନ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣଂ ଧମ୍ମେଞାଣଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଚ ମୂଲଂ, କାରଣଞ୍ଚ ନଯନଯନସ୍ସାତି ଦୁୱିଧେନାପି ତେନ ଧମ୍ମେନାତି ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାତତ୍ତା, ମଗ୍ଗଫଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସମ୍ପଯୋଗଂ ଗତତ୍ତା ନଯନଯନଂ ହୋତୀତି ତେନ ଇମିନା ଧମ୍ମେନ ଞାଣୱିସଯଭାୱେନ, ଞାଣସମ୍ପଯୋଗେନ ୱା ଞାତେନାତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ଅତୀତାନାଗତେ ନଯଂ ନେତୀତି

ଅତୀତେ, ଅନାଗତେ ଚ ନୟଂ ନେତି ହରତି ପେସେତି। ଇଦଂ ପନ ନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣକିଚ୍ଚଂ, ସଦ୍ଧାରା ପନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତେ ନଯନଯନସଦିସଂ କତଂ ମଗ୍ଗମୂଲକତ୍ତା। ଭାଵିତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା ନାମ ହୋତି। ନଯିଦଂ ଅଞ୍ଞଂ ଞାଣୁପ୍ପାଦନଂ ନଯନଯନଂ, ଞାଣସ୍ସେଵ ପନ ପଵତ୍ତିଵିସେସୋତି।

ପରେସଂ ଚେତସୋ ପରିତୋ ଅଯନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପରିୟୋ, ତସ୍ମିଂ ପରିୟେ। ତେନାହ ‘‘ପରେସଂ ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେ’’ତି। ଅଵସେସଂ ସମ୍ମୁତିମ୍ହିଞାଣଂ ନାମ ‘‘ଞାଣ’’ନ୍ତି ସମ୍ମତତ୍ତା। ଵଚନତ୍ଥତୋ ପନ ସମ୍ମୁତିମ୍ହି ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ମୁତିମ୍ହିଞାଣଂ। ଧମ୍ମେଞାଣାଦୀନଂ ଵିଯ ହି ସାତିସଯସ୍ସ ପଟିଵେଧକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାଵା ଵିସଯୋଭାସନସଙ୍ଖାତଜାନନସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ଞାଣ’’ନ୍ତି ସମ୍ମତେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମ୍ମୁତିଵସେନ ଵା ପଵତ୍ତଂ ସମ୍ମୁତିମ୍ହିଞାଣଂ ସମ୍ମୁତିଦ୍ଵାରେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗହଣତୋ। ଅଵସେସଂ ଵା ଇତରଞାଣତ୍ତଯଵିସଭାଗଂ ଞାଣଂ ତବ୍ବିସଭାଗସାମଞ୍ଞେନ ସମ୍ମୁତିମ୍ହିଞାଣମ୍ହି ପଵିଟ୍ଠତ୍ତା ସମ୍ମୁତିମ୍ହିଞାଣଂ ନାମ ହୋତୀତି।

କାମଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣାଦୀନି ଦୁକ୍ଖଞାଣାଦୀନିୟେଵ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନେଵମାହ ‘‘ଅରହତ୍ତଂପାପେତ୍ଵା’’ତି। ଵଟ୍ଟତୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ନିଗ୍ଗମନଂ, ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ପୁରିମାନି ଦ୍ଵେ ସଚ୍ଚାନି ଵଟ୍ଟଂ ପଵତ୍ତିପଵତ୍ତିହେତୁଭାଵତୋ। ଇତରାନି ପନ ଦ୍ଵେ ଵିଵଟ୍ଟଂ ନିଵତ୍ତିନିଵତ୍ତିହେତୁଭାଵତୋ। ଅଭିନିଵେସୋତି ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋ ହୋତି ଲୋକିଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଵିସଭାଗୁପଗମନତୋ। ନୋ ଵିଵଟ୍ଟେତି ଵିଵଟ୍ଟେ ଅଭିନିଵେସୋ ନୋ ହୋତି ଅଵିସଯଭାଵତୋ। ପରିଯତ୍ତୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନତନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହେତ୍ଵାତି ଵାଚୁଗ୍ଗତଂ କତ୍ଵା। ଉଗ୍ଗହେତ୍ଵାତି ଵା ପାଠଇତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଯଥାରହଂ ସଵନଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛନମନସାନୁପେକ୍ଖନାଦିଵସେନ ଚିତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହିତ୍ଵା। କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହାଦିକ୍କମେନ ଯୋଗକମ୍ମଂ କରୋତି।

ଯଦି ପୁରିମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଏଵ ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋ, ତେସୁ ଏଵ ଉଗ୍ଗହାଦି, କଥମିଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଜାତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦ୍ଵୀସୂ’’ତିଆଦି। କାମଂ ପଚ୍ଛିମାନିପି ଦ୍ଵେ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ପନ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନ ଵିପସ୍ସନାଵ୍ୟାପାରୋ। କେଵଲଂ ପନ ଅନୁସ୍ସଵମତ୍ତେ ଠତ୍ଵା ଅଚ୍ଚନ୍ତପଣୀତଭାଵତୋ ଇଟ୍ଠଂ, ଆତପ୍ପକନିରାମିସପୀତିସଞ୍ଜନନତୋ କନ୍ତଂ, ଉପରୂପରି ଅଭିରୁଚିଜନନେନ ମନସ୍ସ ଵଡ୍ଢନତୋ ମନାପନ୍ତି ମନସିକାରଂ ପଵତ୍ତେତି। ତେନାହ ‘‘ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ନାମା’’ତିଆଦି। ଦ୍ଵୀସୁ ସଚ୍ଚେସୂତି ଦ୍ଵୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଵିସଯଭୂତେସୁ , ତାନି ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହପଟିଵେଧଵସେନ ପଵତ୍ତମାନୋ ହି ମଗ୍ଗୋ ତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଵତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି। ତୀଣି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନି। କିଚ୍ଚଵସେନାତି ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଵସେନ। ଏକନ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ। ଆରମ୍ମଣଵସେନାତି ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନପି ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନକିଚ୍ଚଵସେନପି ତତ୍ଥ ପଟିଵେଧୋ ଲବ୍ଭତେଵ। ଦ୍ଵେ ସଚ୍ଚାନୀତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସଚ୍ଚାନି। ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଓଠଆରିକା ହି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯା, ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ଆହାରାଦୀସୁ ଚ ଅଭିଲାସୋ ପାକଟୋ। ପୀଠଅନାଦିଆଯୂହନାଦିଵସେନପି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦଂ ଅସ୍ସ କାରଣ’’ନ୍ତି ଯାଥାଵତୋ ଞାଣେନ ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ତାନି ଗମ୍ଭୀରାନି। ଦ୍ଵେତି ନିରୋଧମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନି। ତାନି ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାଵତୋ ସଭାଵେନେଵ ଗମ୍ଭୀରତାଯ ଯାଥାଵତୋ ଞାଣେନ ଦୁରୋଗାହତ୍ତା ‘‘ଦୁଦ୍ଦସାନୀ’’ତି।

ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାଦିଚତୁକ୍କଵଣ୍ଣନା

୩୧୧ ।ସୋତୋ ନାମ ଅରିଯସୋତୋ ପୁରିମପଦଲୋପେନ, ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ସବ୍ବପଠମଂ ପଜ୍ଜନଂ ସୋତାପତ୍ତି, ପଠମମଗ୍ଗପଟିଲାଭୋ। ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି ଅଧିଗମୂପାଯଭୂତାନି କାରଣାନି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାନି। ତେନାହ ‘‘ସୋତା…ପେ… ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସନ୍ତକାଯକମ୍ମାଦିତାଯ ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମତୋ, ସନ୍ତଧମ୍ମପଵେଦନତୋ ଚ ସନ୍ତୋ ପୁରିସାତି ସପ୍ପୁରିସା। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଵସେନ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ପଟିଵେଧାଵହଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଵନଂ ଲବ୍ଭତି, ତେ ଏଵ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ସପ୍ପୁରିସାନ’’ନ୍ତି ଆହ । ସନ୍ତୋ ସତଂ ଵା ଧମ୍ମୋତି ସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ସୋ ହି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ, ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ ଚ ଅପତନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ଏଵମାଦି ଗୁଣାତିସଯଯୋଗଵସେନ ସନ୍ତୋ ସଂଵିଜ୍ଜମାନୋ, ପସତ୍ଥୋ, ସୁନ୍ଦରୋ ଵା ଧମ୍ମୋ, ସତଂ ଵା ଅରିଯାନଂ ଧମ୍ମୋ, ତେସଂ ଵା ତବ୍ଭାଵସାଧକୋ ଧମ୍ମୋତି ସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତୀ’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୫।୭୩) ଵୁତ୍ତା ପରିଯତ୍ତି। ସା ପନ ମହାଵିସଯତାଯ ନ ସକ୍କା ସବ୍ବସ୍ସ ଵିସେସାଵହାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛଵିକମେଵ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସପ୍ପାଯସ୍ସ ତେପିଟକଧମ୍ମସ୍ସ ସଵନ’’ନ୍ତି। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତୋ ଏଵ। ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିଯାତି ଵିପସ୍ସନାନୁଯୋଗସ୍ସ।

ଅଵେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନାତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିଵେଧଵସେନ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣେ ଞତ୍ଵା ଉପ୍ପନ୍ନପ୍ପସାଦେନ, ସୋ ପନ ପସାଦୋ ଦେଵାଦୀସୁ କେନଚିପି ଅକମ୍ପିଯତାଯ ନିଚ୍ଚଲୋତି ଆହ ‘‘ଅଚଲପ୍ପସାଦେନା’’ତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କଦ୍ଵଯେ ଆହାରଚତୁକ୍କେ। ଲୂଖପଣୀତଵତ୍ଥୁଵସେନାତି ଓଦନକୁମ୍ମାସାଦିକସ୍ସ ଲୂଖସ୍ସ ଚେଵ ପଣୀତସ୍ସ ଚ ଵତ୍ଥୁନୋ ଵସେନ। ସା ପନାଯଂ ଆହାରସ୍ସ ଓଠଆରିକସୁଖୁମତା ‘‘କୁମ୍ଭିଲାନଂ ଆହାରଂ ଉପାଦାଯ ମୋରାନଂ ଆହାରୋ

ସୁଖୁମୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୧) ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତା ଏୱ।

ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠିତିୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱସେନ। ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ଠିତି, ଆରମ୍ମଣମେୱ ଠିତି ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠିତି। ତେନେୱାହ ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ଚେତ୍ଥ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଭୂତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ୱିସୟଲକ୍ଖଣୋୱ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଭୂତଂ ରୂପଂ ଉପେତୀତି ରୂପୂପାୟଂ। ତେନାହ ‘‘ରୂପଂ ଉପଗତଂ ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିସ୍ସାୟ ତିଟ୍ଠତି ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ତନ୍ତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିସ୍ସାୟ ଠାନପ୍ପୱତ୍ତନଂ। ଏତନ୍ତି ‘‘ରୂପୂପାୟ’’ନ୍ତି ଏତଂ ୱଚନଂ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗୋଚରୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ଏତସ୍ସାତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗୋଚରଂ ରୂପଂ ସହକାରୀକାରଣଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠା ଏତସ୍ସାତି ରୂପପ୍ପତିଟ୍ଠଂ। ଇତି ତୀହି ପଦେହି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣଭାୱୋୟେୱେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ। ଉପସିତ୍ତଂ ୱିୟ ଉପସିତ୍ତଂ, ୟଥା ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଉପସିତ୍ତଂ ସିନେହିତଂ ଓଦନଂ ରୁଚିତଂ, ପରିଣାମୟୋଗ୍ୟଞ୍ଚ, ଏୱଂ ନନ୍ଦିୟା ଉପସିତ୍ତଂ ସିନେହିତଂ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିରୁଚିତଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପାକୟୋଗ୍ୟଂ ହୋତୀତି। ଇତରନ୍ତି ଦୋସସହଗତାଦିଅକୁସଲଂ, କୁସଲଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟା ଉପସିତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାତି ୟୋଜନା। ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନନ୍ତି ଏୱଂ ରୂପୂପାୟନ୍ତି ଦେସନାଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନଂ। ୱିପାକଧମ୍ମତାୟ ୱୁଦ୍ଧିଂ…ପେ… ଆପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥାପି ନିପ୍ପରିୟାୟଫଲନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ୱୁଦ୍ଧିଂ, ପରିୟାୟଫଲନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ୱେପୁଲ୍ଲଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଫଲନିବ୍ବତ୍ତନେନ ୱା ୱୁଦ୍ଧିଂ, ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଫଲନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ଅପରାପରିୟାୟଫଲନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ୟୋଜନା। ଏକନ୍ତତୋ ୱେଦନୁପାୟାଦିୱସେନ ପତ୍ତି ନାମ ଅରୂପଭୱେ ୟେୱାତି ଆହ ‘‘ଇମେହି ପନା’’ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପାଠଇୟଂ କତଂ ୱା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ‘‘ରୂପୂପାୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୟଥା ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଭୂତା ରୂପାଦୟୋ ଗୟ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବାପି ତେ ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଚତୁକ୍କୱସେନ…ପେ… ନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ୱିପାକୋପି ହି ଧମ୍ମୋ ୱିପାକଧମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପଗତଂ ନାମ ହୋତି ତଥା ନନ୍ଦିୟା ଉପସିତ୍ତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନନ୍ଦୂପସେଚନ’’ନ୍ତି। ୱିତ୍ଥାରିତାନେୱ ସିଙ୍ଗାଲସୁତ୍ତେ।

ଭୱତି ଏତେନ ଆରୋଗ୍ୟନ୍ତି ଭୱୋ, ଗିଲାନପଚ୍ଚୟୋ। ପରିୱୁଦ୍ଧୋ ଭୱୋ ଅଭୱୋ। ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ଅକାରୋ ୟଥା ‘‘ସଂୱରାସଂୱରୋ, (ପାରା। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଫଲାଫଲଂ’’ତି ଚ । ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସପ୍ପିନୱନୀତାନଂ ଗହଣଂ, ତେଲାଦୀନଂ ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସବ୍ବସ୍ସାପି ଗିଲାନପଚ୍ଚୟସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଭୱାଭୱୋତି ଖୁଦ୍ଦକୋ ଚେୱ ମହନ୍ତୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ‘‘ଇମେସଂ ପନା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଭୱୂପପତ୍ତିପହାନତ୍ଥୋ ହି ୱିସେସତୋ ଚତୁତ୍ଥଅରିୟୱଂସୋ। ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦାନନ୍ତି ତଣ୍ହୁପ୍ପତ୍ତୀନଂ, ଚୀୱରାଦିହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକତଣ୍ହାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଧାନକରଣକାଲେତି ଭାୱନାନୁୟୋଗକ୍ଖଣେ। ସୀତାଦୀନି ନ ଖମତୀତି ଭାୱନାୟ ପୁବ୍ବଭାଗକାଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଖମତୀତି ସହତି ଅଭିଭୱତି। ୱିତକ୍କସମନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି କିଲେସାନଂ ସମନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଟିପଦା।

ସମାଧିଜ୍ଝାନାଦିଭେଦୋ ଧମ୍ମୋ ପଜ୍ଜତି ପଟିପଜ୍ଜୀୟତି ଏତେନାତି ଧମ୍ମପଦଂ। ଅନଭିଜ୍ଝାୱ ଧମ୍ମପଦଂ ଅନଭିଜ୍ଝାଧମ୍ମପଦଂ। ଅୟଂ ତାୱ ଅଲୋଭପକ୍ଖେ ନୟୋ, ଇତରପକ୍ଖେ ପନ ଅନଭିଜ୍ଝାପଧାନୋ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଧମ୍ମପଦଂ। ଅକୋପୋତି ଅଦୋସୋ, ମେତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପ୍ପଟ୍ଠିତସତୀତି କାୟାଦୀସୁ ସମ୍ମଦେୱ ଉପଟ୍ଠିତା ସତି। ସତିସୀସେନାତି ସତିପଧାନମୁଖେନ। ସମାଧିପଧାନତ୍ତା ଝାନାନଂ ‘‘ସମାପତ୍ତି ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକଅସୁଭେପି ଝାନଭାୱନା ଅଲୋଭପ୍ପଧାନା ହୋତି କାୟସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନେନ, ପଟିକ୍କୂଲାକାରଗ୍ଗହଣୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ, ସତ୍ତୱିଧୌଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲାଦିୱସେନ ପନସ୍ସା ପୱତ୍ତି ସତିପଧାନାତି ତତିୟଧମ୍ମପଦେନେୱ ନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ ‘‘ଦସ ଅସୁଭୱସେନ ୱା’’ତି ଆହ। ହିତୂପସଂହାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନା ବ୍ୟାପାଦୱିରୋଧିନୀ ଅବ୍ୟାପାଦପ୍ପଧାନାତି ଆହ ‘‘ଚତୁବ୍ରହ୍ମ…ପେ… ଧମ୍ମପଦ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଧିଗତାନି ଝାନାଦୀନୀତି ୟୋଜନା। ଗମନାଦିତୋ ଆହାରସ୍ସ ପଟିକ୍କୂଲଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ସଞ୍ଞାୟ ଥିରଭାୱେନେୱ ହୋତି ତସ୍ସା ଥିରସଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନତ୍ତାତି ଆହାରେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞାପି ତତିୟଧମ୍ମପଦେ ଏୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ଆରୁପ୍ପସମାଧିଅଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ କସିଣଭାୱନା, ସତ୍ତୱିଧବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିପାରିପୂରିହେତୁତୋ ଆନାପାନେସୁ ପଠମଆନାପାନଭାୱନା ୱିସେସତୋ ସମାଧିପଧାନାତି ସା ଚତୁତ୍ଥଧମ୍ମପଦେନ ସଙ୍ଗହିତା। ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ଅଧିଗତାନିପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ, ପଞ୍ଞାପଧାନତାୟ ପନ ନ ସଙ୍ଗହିତାନି।

ଧମ୍ମସମାଦାନେସୁ ପଠମଂ ଅଚେଲକପଟିପଦା ଏତରହି ଚ ଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ, ଅନାଗତେପି ଅପାୟଦୁକ୍ଖୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାୱହତୋ। ଅଚେଲକପଟିପଦାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକାନମ୍ପି ଉଭୟଦୁକ୍ଖାୱହପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ। ଦୁତିୟଂ…ପେ… ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଚରଣଂ ଏତରହି ସତିପି ଦୁକ୍ଖେ ଆୟତିଂ ସୁଖାୱହତ୍ତା। କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତା ୟଥାକାମଂ କାମପରିଭୋଗୋ। ଅଲଭମାନସ୍ସାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ କୋ ପନ ୱାଦୋ ଲଭମାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି।

ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ଖଣ୍ଡନଂ ପଟିବନ୍ଧନଂ ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ, ସୋ ପନ ସୀଲାଦି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଗୁଣଟ୍ଠୋ ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ’’ତି। ଗୁଣୱିସଯତାଯ ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗୁଣତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତା ଗୁଣଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଅୱିମୁତ୍ତା, ନାପି ୱିମୁଚ୍ଚମାନାତି ତେହି ସହ ଦେସନଂ ଆରୁଳ୍ହା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ତଯୋତି ଆହ ‘‘ଫଲସୀଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଚତୂସୁପି ଠାନେସୁ ଫଲମେୱ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ। ଏତେନେୱ ଚେତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଫଲପରିଯାପନ୍ନା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱାଯାମସତିଯୋ ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଥିରଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ଏତେନେୱ ଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପାନମ୍ପି ସୱିସଯେ ବଲଟ୍ଠୋ ସିଦ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠୋ ଏକନ୍ତିକୋ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଞ୍ହି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠୋ ସାତିସଯୋ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ମହାବଲଭାୱତୋ, ଅକୁସଲାନଞ୍ଚ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତି, ମଦ୍ଦନ୍ତେ ନଂ ପରିସ୍ସଯା’’ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୬; ମହାନି॰ ୫; ନେତ୍ତି॰ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୫) ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମୱସେନାଯଂ ଦେସନାତି ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧୀତି ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଅଧିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୧୮୫) ୱିଯ ଅଧିକାରାଦିଅତ୍ଥଂ। କରଣାଧିକରଣଭାୱସାଧନୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେନୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଗୁଣାଧିକା ପୁରିସା, ତେ ଏୱ ତତ୍ଥ ଅଧିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ସମ୍ମାପତ୍ତିଯା, ଠାନମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାନମେୱ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯନ୍ତି ଯୋଜନା। ପଠମେନ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ। ଅଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋଯଂ। କିଲେସୂପସମୋତି କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୂପସମୋ । ପଠମେନ ନଯେନ ଅଧିଟ୍ଠାନାନି ଏକଦେସତୋୱ ଗହିତାନି, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋତି ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଠମେନ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆଦିଂ କତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ଝାନାଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞଞ୍ଚେୱ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱଚୀସଚ୍ଚଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିରତିସଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତିଯେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କିଲେସାନଂ ୱୀତିକ୍କମପରିଚ୍ଚାଗଂ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଚାଗଂ, ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଅନୁସଯପରିଚ୍ଚାଗଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେ କିଲେସେ’’ତି ଏତେନ ସମାପତ୍ତୀହି କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱୂପସମଂ ୱତ୍ୱା ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି କାତବ୍ବଂ ତେସଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୂପସମଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା କଥିତା ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସତୋୱ, ଅଞ୍ଞଥା ୱଚୀସଚ୍ଚାଦୀନମ୍ପି ଗହଣଂ ସିଯା। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମତାଯ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ସଚ୍ଚଂ, ସବ୍ବସଂକିଲେସପରିଚ୍ଚାଗନିମିତ୍ତତାଯ ଚାଗୋ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଭାୱତୋ ଉପସମୋତି ଚ ୱିସେସତୋ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅରହତୀତି ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞାଣଫଲତାଯ ପଞ୍ଞା, ଅନୱସେସତୋ କିଲେସାନଞ୍ଚ ଚଜନ୍ତେ ଚ ୱୂପସନ୍ତେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚାଗୋ, ଉପସମୋତି ଚ ୱିସେସତୋ ଅଗ୍ଗଫଲଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଥେରୋ ଆହ ‘‘ସେସେହି ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା କଥିତା’’ତି।

ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣାଦିଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୧୨ ।କାଳଅକନ୍ତି ମଲୀନଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପଭସ୍ସରଭାୱକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନେତ୍ଥ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମ’’ନ୍ତି। କଣ୍ହାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା କଣ୍ହଂ। ତେନାହ ‘‘କଣ୍ହୱିପାକ’’ନ୍ତି। ଅପାଯୂପପତ୍ତି, ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦୋଭଗ୍ଗିଯଂ କଣ୍ହୱିପାକୋ। ଅଯଂ ତସ୍ସ ତମଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବତ୍ତନତୋତି ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ। ପଣ୍ଡରନ୍ତି ଓଦାତଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା ସୁକ୍କଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁକ୍କୱିପାକ’’ନ୍ତି। ସଗ୍ଗୂପପତ୍ତି, ମନୁସ୍ସେସୁ ସୋଭଗ୍ଗିଯଞ୍ଚ ସୁକ୍କୱିପାକୋ। ଅଯଂ ତସ୍ସ ଜୋତିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ‘‘ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମିସ୍ସକକମ୍ମନ୍ତି କାଲେନ କଣ୍ହଂ, କାଲେନ ସୁକ୍କନ୍ତି ଏୱଂ ମିସ୍ସକୱସେନ କତକମ୍ମଂ। ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମିସ୍ସକକମ୍ମଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମସ୍ସ କଣ୍ହସୁକ୍କସମଞ୍ଞା କଣ୍ହସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତାଯାତି ଅପଚଯଗାମିତାଯ ତଦୁଭଯୱିଦ୍ଧଂସକସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖଯକରକମ୍ମସ୍ସ ଇଧ ସୁକ୍କପରିଯାଯୋପି ନ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଆହ ‘‘ଉଭଯ…ପେ… ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଉଭଯୱିପାକସ୍ସାତି ଯଥାଧିଗତସ୍ସ ଉଭଯୱିପାକସ୍ସ। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱପରିଯାପନ୍ନୋ ହି ୱିପାକୋ ଇଧ ‘‘ସୁକ୍କୱିପାକୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅରିଯଫଲୱିପାକୋ।

ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତୋ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା; ଇତରେ ପଟିଲାଭେନ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା। ନନୁ ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାପେତ୍ଥ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପୱତ୍ତତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପୱତ୍ତତି ସରୂପଦସ୍ସନତୋ, ନ ପନ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରୀନଂ ପିଟ୍ଠିୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ‘‘କାଯେନା’’ତିଆଦି।

ଓହନନ୍ତୀତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ହନନ୍ତି ଗମେନ୍ତି। ତଥାଭୂତା ଚ ଅଧୋ ସୀଦେନ୍ତି ନାମାତି ଆହ ‘‘ଓସୀଦାପେନ୍ତୀ’’ତି। କାମନଟ୍ଠେନ କାମୋ ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଓଘୋ ଚାତି, କାମେସୁ ଓଘୋତି ୱା କାମୋଘୋ। ଭୱୋଘୋ ନାମ ଭୱରାଗୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପାରୂପଭୱେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଉପପତ୍ତିଭୱେସୁ ରାଗୋ, ଦୁତିଯୋ କମ୍ମଭୱେସୁ, ତତିଯୋ ଭୱଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ। ଯଥା ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ଏୱଂ ଓହନଟ୍ଠେନ

‘‘ଓଘୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଯୋଜେନ୍ତୀତି କମ୍ମଂ ୱିପାକେନ, ଭୱାଦିଂ ଭୱନ୍ତରାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେ ସତ୍ତେ ଯୋଜେନ୍ତି ଘଟେନ୍ତୀତି ଯୋଗା। ଓଘା ୱିଯ ୱେଦିତବ୍ବା ଅତ୍ଥତୋ କାମଯୋଗାଦିଭାୱତୋ।

ୱିସଂଯୋଜେନ୍ତୀତି ପଟିପନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କାମଯୋଗାଦିତୋ ୱିଯୋଜେନ୍ତି। ସଂକିଲେସକରଣଂ ଯୋଜନଂ ଯୋଗୋ, ଗଣ୍ଠିକରଣଂ (ଗଣ୍ଠକରଣଂ ଧା। ସ। ମୂଲଟୀ। ୨୦-୨୫), ସଙ୍ଖଲିକଚକ୍କଲିକାନଂ ୱିଯ ପଟିବନ୍ଧତାକରଣଂ ୱା ଗନ୍ଥନଂ ଗନ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତେସଂ ୱିସେସୋ। ପଲିବୁନ୍ଧତୀତି ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ନ ମୁଞ୍ଚତି ୱିବନ୍ଧତି। ଇଦମେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଂ ସସ୍ସତୱାଦାଦିକଂ ୱଦତି। ସଚ୍ଚନ୍ତି ଭୂତଂ।

ଭୁସଂ , ଦଳ୍ହଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ଆଦୀଯତି ଏତେହୀତି ଉପାଦାନାନି। ଯଂ ପନ ତେସଂ ତଥାଗହଣଂ, ତମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଆଦାନମେୱାତି ଆହ ‘‘ଉପାଦାନାନୀତି ଆଦାନଗ୍ଗହଣାନୀ’’ତି। ଗହଣଟ୍ଠେନାତି କାମନୱସେନ ଦଳ୍ହଂ ଗହଣଟ୍ଠେନ। ପୁନ ଗହଣଟ୍ଠେନାତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିସନୱସେନ ଦଳ୍ହଂ ଗହଣଟ୍ଠେନ। ଇମିନାତି ଇମିନା ସୀଲୱତାଦିନା। ସୁଦ୍ଧୀତି ସଂସାରସୁଦ୍ଧି। ଏତେନାତି ଏତେନ ଦିଟ୍ଠିଗାହେନ। ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନେ ୱଦତି ଚେୱ ଅଭିନିୱେସନୱସେନ ଉପାଦିଯତି ଚ।

ଯୱନ୍ତି ତାହି ସତ୍ତା ଅମିସ୍ସିତାପି ସମାନଜାତିତାଯ ମିସ୍ସିତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋନିଯୋ, ତା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଣ୍ଡାଦିଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱିସିଟ୍ଠା ଖନ୍ଧାନଂ ଭାଗସୋ ପୱତ୍ତିୱିସେସାତି ଆହ ‘‘ଯୋନିଯୋତି କୋଟ୍ଠାସା’’ତି। ସଯନସ୍ମିନ୍ତି ପୂତିକୁଣପାଦିସଯନସ୍ମିଂ। ତତ୍ଥ ୱା ତେ ସଯିତା ଜାଯନ୍ତୀତି ସଯନଗ୍ଗହଣଂ। ତଯିଦଂ ମନୁସ୍ସାନଂ, ଭୁମ୍ମଦେୱାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ପୂତିମଚ୍ଛାଦୀସୁ କିମଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଉପପତିତା ୱିଯାତି ଉପପଜ୍ଜୱସେନ ପତିତା ୱିଯ। ବାହିରପଚ୍ଚଯନିରପେକ୍ଖତାଯ ୱା ଉପପତନେ ସାଧୁକାରିନୋ ଓପପାତିନୋ, ତେ ଏୱ ଇଧ ‘‘ଓପପାତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଦେୱମନୁସ୍ସେସୂତି ଏତ୍ଥ ଯେ ଦେୱେ ସନ୍ଧାଯ ଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭୁମ୍ମଦେୱେସୂ’’ତି ଆହ।

ଅତ୍ତନୋ ସତିସମ୍ମୋସେନ ଆହାରପ୍ପଯୋଗେନ ମରଣତୋ ‘‘ପଠମୋ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ପରସ୍ସ ଚ ମନୋପଦୋସୱସେନ ମରଣତୋ ‘‘ଦୁତିଯୋ ମନୋପଦୋସିକୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନେୱ ଅତ୍ତସଞ୍ଚେତନାଯ ମରନ୍ତି, ନ ପରସଞ୍ଚେତନାଯ କେୱଲଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯେନେୱ ମରଣତୋ, ତସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥୋ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧାଦିଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୧୩। ଦାନସଙ୍ଖାତା ଦକ୍ଖିଣା, ନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସଙ୍ଖାତା। ୱିସୁଜ୍ଝନା ମହାଜୁତିକତା, ସା ପନ ମହାଫଲତାଯ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ମହପ୍ଫଲା ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

ଅନରିଯାନନ୍ତି ଅସାଧୂନଂ। ତେ ପନ ନିହୀନାଚାରା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଲାମକାନ’’ନ୍ତି। ୱୋହାରାତି ସବୋହାରା ଅଭିଲାପା ୱା, ଅତ୍ଥତୋ ତଥାପୱତ୍ତା ଚେତନା। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି।

ଅତ୍ତନ୍ତପାଦିଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୧୪। ତେସୁ ଅଚେଲକୋତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକାନମ୍ପି ଅତ୍ତକିଲମଥଂ ଅନୁଯୁତ୍ତାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ।

ନ ସୀଲାଦିସମ୍ପନ୍ନୋତି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ।

ତମୋତି ଅପ୍ପକାସଭାୱେନ ତମୋଭୂତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ଧକାରଭୂତୋ’’ତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ଭୂତୋ ଜାତୋ ଅପ୍ପକାସଭାୱେନ, ଅନ୍ଧକାରତ୍ତଂ ୱା ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତମମେୱାତି ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ତମମେୱ। ପରଂ ପରତୋ ଅଯନଂ ଗତି ନିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନୀଚେ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ତସ୍ସ ତମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପରିପୂରେତୀ’’ତି ଏତେନ ତମପରାଯନଭାୱଂ ଅପ୍ପକାସଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ତଥାୱିଧୋ ହୁତ୍ୱାତି ନୀଚେ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା। ‘‘ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ପରିପୂରେତୀ’’ତି ଏତେନ ତସ୍ସ ଜୋତିପରାଯନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ପକାସଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଇତରଦ୍ୱଯେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିମତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୬୦୫) ୱିଯ। ଚତୂହି ୱାତେହୀତି ଚତୂହି ଦିସାହି ଉଟ୍ଠିତୱାତେହି। ପରପ୍ପୱାଦେହୀତି

ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱାଦେହି। ‘‘ଅକମ୍ପିୟୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଅଚଲସଦ୍ଧାୟା’’ତି, ମଗ୍ଗେନାଗତସଦ୍ଧାୟ। ପତନୁଭୂତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ପତନୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ପରିୟୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାୟ ଚ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସ ୱିୟ କିଲେସା ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସ ୱିୟ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଅଭିଭୱନ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା ତନୁକାକାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତି କିଲେସାନଂ ପତନୁଭାୱେନ ଗୁଣସୋଭାୟ ଗୁଣସୋରଚ୍ଚେନ ସକଦାଗାମୀ ସମଣପଦୁମୋ ନାମ। ରାଗଦୋସାନଂ ଅଭାୱାତି ଗୁଣୱିକାସୱିବନ୍ଧାନଂ ସବ୍ବସୋ ରାଗଦୋସାନଂ ଅଭାୱେନ। ଖିପ୍ପମେୱ ପୁପ୍ଫିସ୍ସତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱିକସନେନ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅନୱସେସଗୁଣସୋଭାପାରିପୂରିୟା ପୁପ୍ଫିସ୍ସତି। ତସ୍ମା ଅନାଗାମୀ ସମଣପୁଣ୍ଡରୀକୋ ନାମ। ‘‘ପୁଣ୍ଡରୀକ’’ନ୍ତି ହି ରତ୍ତକମଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ କିର ଲହୁଂ ପୁପ୍ଫିସ୍ସତି। ‘ପଦୁମ’ନ୍ତି ସେତକମଲଂ, ତଂ ଚିରେନ ପୁପ୍ଫିସ୍ସତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଗନ୍ଥକାରକିଲେସାନନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ବନ୍ଧଭାୱକରାନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟକିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱା ସମଣସୁଖୁମାଲୋନାମ ସମଣଭାୱେନ ପରମସୁଖୁମାଲଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ଚତୁକ୍କୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା।

ପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୧୫। ସଚ୍ଚେସୁ ୱିୟ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଖନ୍ଧେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଖନ୍ଧେସୁ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇତରେସୁ ତଦଭାୱତୋ ‘‘ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକିୟା ୱା’’ତି ଆହ।

ଗନ୍ତବ୍ବାତି ଉପପଜ୍ଜିତବ୍ବା। ଯଥା ହି କମ୍ମଭୱୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି କାରକେ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟା ସିଦ୍ଧୋ ‘‘ତଂସମଙ୍ଗିନା ସନ୍ତାନଲକ୍ଖଣେନ ସତ୍ତେନ କତୋ’’ତି ୱୋହରୀୟତି, ଏୱଂ ଉପପତ୍ତିଭୱଲକ୍ଖଣା ଗତିୟୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି ଗମକେ ତଂତଂକମ୍ମୱସେନ ଯେହି ତାନି କମ୍ମାନି ‘‘କତାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେହି ‘‘ଗନ୍ତବ୍ବା’’ତି ୱୋହରୀୟନ୍ତି। ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ବ୍ରୂହନ୍ତୋ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅୟୋ, ସୁଖଂ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅୟୋତି ନିରୟୋ। ତତୋ ଏୱ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବମେତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ନିରସ୍ସାଦୋ’’ତି ଆହ। ଅୱୀଚିଆଦିଓକାସେପି ନିରୟସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ‘‘ସହୋକାସେନ ଖନ୍ଧା କଥିତା’’ତି। ସୂରିୟୱିମାନାଦି ଓକାସୱିସେସେପି ଲୋକେ ଦେୱ-ସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥେ ଓକାସୋପୀ’’ତି।

ଆୱାସେତି ୱିସୟେ ଭୁମ୍ମଂ। ପେତୋ ୱା ଅଜଗରୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି ଲଗ୍ଗଚିତ୍ତତାୟ, ହୀନଜ୍ଝାସୟତାୟ ଚ। ତେହି ତେହି କାରଣେହି ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ନ ଲଭନ୍ତି, ଏୱଂ କରୋତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସମନିସ୍ସିତତାୟ, ବଲୱନିସ୍ସିତତାୟ ଚ। ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିୟେନ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେତି, ପରେସଂ ୱଣ୍ଣେ ‘‘କିଂ ୱଣ୍ଣୋ ଏସୋ’’ତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ୱଦତି। ପଟିୱେଧଧମ୍ମୋ ଅରିୟାନଂୟେୱ ହୋତି, ତେ ଚ ତଂ ନ ମଚ୍ଛରାୟନ୍ତି ମଚ୍ଛରିୟସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତାତି ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେ’’ତିଆଦି। ‘‘ଅୟଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଂ ୱିପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନସ୍ସେସ୍ସତୀ’’ତି ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି। ‘‘ଅୟଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧତୋ ଉନ୍ନଳୋ ଅୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି। ନ ତଂ ଅଦାନଂ ମଚ୍ଛରିୟଂ ମଚ୍ଛରିୟଲକ୍ଖଣସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ।

ଚିତ୍ତଂ ନିୱାରେନ୍ତୀତି ଝାନାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ନିସେଧେନ୍ତି ତଥାସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ନୀୱରଣପ୍ପତ୍ତୋତି ନୀୱରଣାୱତ୍ଥୋ। ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ’’ତି ଏତେନ ଭୱରାଗାନୁସୟସ୍ସପି ନୀୱରଣଭାୱଂ ଅନୁଜାନାତି, ତଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। କିମେତ୍ଥ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ? ‘‘ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।ନୀୱରଣଗୋଚ୍ଛକେ ୮) ଆଦିୱଚନତୋ ନ ଯିଦଂ ‘‘ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ କାମନୀୟଟ୍ଠେନ କାମଭାୱତୋ ଭୱରାଗସ୍ସପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦଭାୱସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ନୀୱରଣପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ଭୱରାଗାନୁସୟମାହ। ସୋ ହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ। ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୨) ଆଦିୱଚନତୋ ଥିନଂ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ। ତଥା ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସା’’ତି (ଧ। ସ। ୪୪) ଆଦିୱଚନତୋ ମିଦ୍ଧଂ ଖନ୍ଧତ୍ତୟଗେଲଞ୍ଞଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ଅକଲ୍ଲତା, ଖନ୍ଧତ୍ତୟଗେଲଞ୍ଞେନ ପନ ରୂପକାୟସ୍ସପି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ନିଦ୍ଦାହେତୁତ୍ତା। ତଥା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତଂ ଉପସଂହରତି ତଥା-ସଦ୍ଦେନ , ନ ଉଭୟତଂ। ନ ହି ତସ୍ସ ତାଦିସୀ ଉଭୟତା ଅତ୍ଥି। ଯଂ ପନ କେଚି ୱଦନ୍ତି ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନୱୁତ୍ତି ସେକ୍ଖସନ୍ତାନୱୁତ୍ତୀ’’ତି, ତଂ ଇଧ ଅନୁପଯୋଗି ସେକ୍ଖସନ୍ତାନୱୁତ୍ତିନୋ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ତେହୀତି ସଂଯୋଜନେହି। ‘‘ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟାନୀ’’ତି ୱିସେସଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ‘‘ସଂଯୋଜନାନୀ’’ତି ସାଧାରଣତୋ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ ଇଦାନି

ୱୁଚ୍ଚମାନଚତୁକ୍କାନୁଚ୍ଛୱିକତାୱସେନ, କସ୍ସଚିପି କିଲେସସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା କଥଞ୍ଚିପି ଅୱିନିପାତେଯ୍ୟତାମୁତ୍ତୋ କାମଭୱୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ ଅନ୍ତୋ ନାମ। ରୂପାରୂପଭୱୋ ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ବହି ନାମ। ତଥା ହି ଯସ୍ସ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି ସଂଯୋଜନାନି ଅପ୍ପହୀନାନି, ସୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଯସ୍ସ ତାନି ପହୀନାନି, ସୋ ବହିଦ୍ଧାସଂଯୋଜନୋ, ତସ୍ମା ଅନ୍ତୋ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନବନ୍ଧନତାଯ, ବହି ଚ ପୱତ୍ତମାନଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନତାଯ ଅନ୍ତୋବନ୍ଧା ବହିସଯିତା ନାମ। ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନୱସେନ ହି ସଯିତୱୋହାରୋ। କାମଂ ନେସଂ ବହିବନ୍ଧନମ୍ପି ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ଅନ୍ତୋବନ୍ଧନସ୍ସ ପନ ଥୂଲତାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ । ତେନାହ ‘‘ତେସଞ୍ହି କାମଭୱେ ବନ୍ଧନ’’ନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସଦ୍ୱଯେପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ଚ ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯେସୁ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ଅଗଣନୂପଗାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଅରିଯାନଂଯେୱ ୱସେନେତ୍ଥ ଚତୁକ୍କସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ଲବ୍ଭମାନାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ନ ଉଦ୍ଧଟା।

ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସୋତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଭାଗୋ। ପଜ୍ଜତି ସିକ୍ଖା ଏତେନାତି ସିକ୍ଖାପଦଂ, ସିକ୍ଖାଯ ଅଧିଗମୁପାଯୋତି। ଆଗତାଯେୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଭବ୍ବଟ୍ଠାନାଦିପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୧୬। ଦେସନାସୀସମେୱାତି ଦେସନାପଦେସୋ ଏୱ, ତସ୍ମା ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋପି ଅଭବ୍ବା। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ତଥା ଦେସନାତି ଆହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଞାତିବ୍ୟସନେ ଯେସଂ ଞାତୀନଂ ୱିନାସୋ, ତେସଂ ହିତସୁଖଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି, ତସ୍ମା ବ୍ୟସତୀତି ବ୍ୟସନଂ। ଭୋଗବ୍ୟସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୋଗବ୍ୟସନାଦୀସୁ ପନ ‘‘ଯସ୍ସ ରୋଗୋ’’ତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନେୱ ଅକୁସଲାନି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତା। ନ ତିଲକ୍ଖଣାହତାନି ଅଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା। ଇତରଂ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ ଅକୁସଲଂ, ତିଲକ୍ଖଣାହତଞ୍ଚ।

ଗୁଣେହି ସମିଦ୍ଧଭାୱୋ ସମ୍ପଦା।

ୱତ୍ଥୁସନ୍ଦସ୍ସନାତି ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଆପତ୍ତି, ତସ୍ସ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନା। ଆପତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନାତି ଯଂ ଆପତ୍ତିଂ ସୋ ଆପନ୍ନୋ, ତସ୍ସା ଦସ୍ସନା। ସଂୱାସପଟିକ୍ଖେପୋତି ଉପୋସଥପୱାରଣାଦିସଂୱାସସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନଂ ଅକରଣଂ। ସାମୀଚିପଟିକ୍ଖେପୋ ଅଭିୱାଦନାଦିସାମୀଚିକିରିଯାଯ ଅକରଣଂ। ଚୋଦଯମାନେନାତି ଚୋଦେନ୍ତେନ। ଚୁଦିତକସ୍ସ କାଲୋତି ଚୁଦିତକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚୋଦେତବ୍ବକାଲୋ। ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ଚୋଦେତବ୍ବଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ‘‘ଅଯଂ ଚୁଦିତକଲକ୍ଖଣେ ତିଟ୍ଠତି, ନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ଅଯସଂ ଆରୋପେତି ‘‘ଇମେ ମଂ ଅଭୂତେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେନ୍ତୀ’’ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଯସଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ପଧାନିଯଙ୍ଗପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୧୭। ପଦହତୀତି ପଦହନୋ; ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଭାୱନାନୁଯୋଗୋ ପଦହନଭାୱୋ। ପଧାନଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଧାନିକୋ, କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ପଧାନିଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଗତତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନମ୍ପି ପଣିଧାନତୋ ପଭୁତି ଆଗତା ସଦ୍ଧା ଆଗମନସଦ୍ଧା ଏୱ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିଗମତୋ ସମୁଦାଗତତ୍ତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଅଧିଗମନସଦ୍ଧା ନାମ, ଯା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଅଚଲଭାୱେନାତି ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନଭିଭୱନୀଯତ୍ତା ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ। ଓକପ୍ପନନ୍ତି ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ। ପସାଦୁପ୍ପତ୍ତି ପସାଦନୀଯେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦନମେୱ। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ଯଥା ତେନ ପଟିୱେଧେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ହତ୍ଥଗତଂ ଅହୋସି, ତଥା ପଟିୱିଦ୍ଧଂ। ଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ସଦ୍ଧା ଅଚଲା ଅସମ୍ପୱେଧୀ, ତସ୍ସ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଯ ଚ ସଦ୍ଧା ନ ତଥାତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନୋ, ଧମ୍ମେ ସୋ ପସନ୍ନୋ, ସଙ୍ଘେ ସୋ ପସନ୍ନୋ’’ତିଆଦି। ପଧାନୱୀରିଯଂ ଇଜ୍ଝତି ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ଜରାମରଣତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ’’ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପଦହନତୋ।

ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ‘‘ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ…ପେ… ଖୋ ପନା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଅରୋଗୋ’’ତି। ସମୱେପାକିନିଯାତି ଯଥାଭୁତ୍ତଂ ଆହାରଂ ସମାକାରେନେୱ ପଚନସୀଲାଯ। ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ପଚନ୍ତୀ ହି ଗହଣୀ ଘୋରଭାୱେନ ପିତ୍ତୱିକାରାଦିୱସେନ ରୋଗଂ ଜନେତି, ସିଥିଲଂ କତ୍ୱା ପଚନ୍ତୀ ମନ୍ଦଭାୱେନ ୱାତୱିକାରାଦିୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ନାତିସୀତାଯ ନାଚ୍ଚୁଣ୍ହାଯା’’ତି। ଗହଣୀତେଜସ୍ସ ମନ୍ଦତିକ୍ଖତାୱସେନ ସତ୍ତାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ

ସୀତୁଣ୍ହସହଗତାତି ଆହ ‘‘ଅତିସୀତଗହଣିକୋ’’ତିଆଦି। ଯାଥାୱତୋ ଅଚ୍ଚଯଦେସନା ଅତ୍ତନୋ ଆୱିକରଣଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗୁଣଂ ପକାସେତା’’ତି। ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯଂ, ୱଯଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତିଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଉଦଯଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ପରିସୁଦ୍ଧାଯାତି ନିରୁପକ୍କିଲେସାଯ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥାଯାତି ତଦଙ୍ଗୱସେନ ଅୱସେସଂ ପଜହିତୁଂ ସମତ୍ଥାଯ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖଯଗାମିନିଯାତି ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇମସ୍ମିଂ ଞାଣେ ଅନଧିଗତେ ପୱତ୍ତାରହଂ, ଅଧିଗତେ ନ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତଥା ହେସ ଯୋଗାୱଚରୋ ‘‘ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସୁଦ୍ଧାୱାସାଦିପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୧୮। ‘‘ସୁଦ୍ଧାଆୱସିଂସୂ’’ତିଆଦିନା ଅଦ୍ଧତ୍ତଯେପି ତେସଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସପରିଯାଯୋ ଅବ୍ୟଭିଚାରୀତି ଦସ୍ସେତି। କିଲେସମଲରହିତାତି ନାମକାଯପରିସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ରୂପକାଯପରିସୁଦ୍ଧିମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱା’’ତି।

ଆଯୁନୋ ମଜ୍ଝନ୍ତି ଅୱିହାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଯୁନୋ ମଜ୍ଝଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଅନ୍ତରା ୱାତି ତସ୍ସ ଅନ୍ତରାୱ ଓରମେୱ। ମଜ୍ଝଂ ଉପହଚ୍ଚାତି ଆଯୁନୋ ମଜ୍ଝଂ ଅତିଚ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା’’ତି। ଅପ୍ପଯୋଗେନାତି ଅନୁସ୍ସହନେନ। ଅକିଲମନ୍ତୋତି ଅକିଲନ୍ତୋ। ସୁଖେନାତି ଅକିଚ୍ଛେନ। ଉଦ୍ଧଂ ୱାହିଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଂ ଅସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ, ୱଟ୍ଟସୋତଞ୍ଚାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ; ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ। ସୋଧେତ୍ୱାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତେ ତେ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନାରହଭାୱେନେୱ ତତୋପି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦେୱୂପପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧଲୋକେ ଭୱରାଗମଲଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ଅଯଞ୍ହି ଅୱିହେସୁ କପ୍ପସହସ୍ସଂ ୱସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ୱା ଅତପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥାପି ଦ୍ୱେ କପ୍ପସହସ୍ସାନି ୱସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥାପି ଚତ୍ତାରିକପ୍ପସହସ୍ସାନି ୱସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସିଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥାପି ଅଟ୍ଠକପ୍ପସହସ୍ସାନି ୱସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

ଚେତୋଖିଲପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୧୯। ଚେତୋଖିଲା ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା କୋଧୋ ଚ, ତେ ପନ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ଖରଭାୱୋ କକ୍ଖଳଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପଗେୱ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୋ’’ତି। ଯଥା ଲକ୍ଖଣପାରିପୂରିଯା ଗହିତାଯ ସଙ୍କା ସତ୍ଥୁରୂପକାଯସିରୀ ଗହିତାୱ ନାମ ହୋତି, ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ସଙ୍କା ଧମ୍ମକାଯସିରୀ’’ ଗହିତା ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି ତଦୁଭଯୱତ୍ଥୁକମେୱ କଙ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସରୀରେ କଙ୍ଖମାନୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଆତପତି କିଲେସେତି ଆତପ୍ପଂ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋତି ଆହ ‘‘ଆତପ୍ପାଯାତି ୱୀରିଯକରଣତ୍ଥାଯା’’ତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୋଗାଯାତି ଭାୱନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁଞ୍ଜନାଯ। ସତତକିରିଯାଯାତି ଭାୱନାଯ ନିରନ୍ତରପ୍ପଯୋଗାଯ। ‘‘ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ କଙ୍ଖମାନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ କଙ୍ଖା ପୱତ୍ତତୀତି? ନ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ, ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କଲଦ୍ଧେ ପରିକପ୍ପିତରୂପେ କଙ୍ଖା ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନା… ପେ… ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀତି କଙ୍ଖତୀ’’ତି। ସିକ୍ଖାତି ଚେତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗସିକ୍ଖା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ ଚେୱ ସଂୱାସନିମିତ୍ତଘଟ୍ଟନାହେତୁ ଅଭିଣ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିକତାଯ ଚ ‘ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୂ’ତି କୋପସ୍ସ ୱିସଯୋ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ପନ କୋପୋ ‘ନ ଚେତୋଖିଲୋ’ତି ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁ’’ନ୍ତି କେଚି। ଯଦି ଏୱଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯପି ଅଯଂ ନଯୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଚେତସୋୱିନିବନ୍ଧାଦିପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୨୦। ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ୱିନିବନ୍ଧନ୍ତୀତି ଚେତସୋୱିନିବନ୍ଧା। ତଂ ପନ ୱିନିବନ୍ଧନ୍ତା ମୁଟ୍ଠିଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। କାମଗିଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱତ୍ଥୁକାମେ ୱିଯ କିଲେସକାମେପି ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୁକାମେପି କିଲେସକାମେପୀ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ କାଯେତି ଅତ୍ତନୋ କରଜକାଯେ, ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା। ବହିଦ୍ଧାରୂପେତି ପରେସଂ କାଯେ, ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପେ ଚ। ଉଦରଂ ଅୱଦିହତି ଉପଚିନୋତି ପରିପୂରେତୀତି ଉଦରାୱଦେହକଂ। ସେଯ୍ୟସୁଖନ୍ତି ସେଯ୍ୟାଯ ସଯନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ। ସଂପରିୱତ୍ତକନ୍ତି ସଂପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ପଣିଧାଯାତି ତଣ୍ହାୱସେନ ପଣିଦହିତ୍ୱା। ଇତି ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ଲୋଭୱିସେସୋ ଏୱ ଚେତୋୱିନିବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଲୋକିଯାନେୱ କଥିତାନି ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂଯେୱ କଥିତତ୍ତା। ପଠମଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ଲୋକିଯାନି ପରିତ୍ତଭୂମକତ୍ତା। ତତିଯପଞ୍ଚମାନି କାମରୂପଗ୍ଗଭୂମିକତ୍ତା,

କାମରୂପାରୂପଗ୍ଗଭୂମିକତ୍ତା ଚ। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାନି କଥିତାନୀତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲୱସେନା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିସ୍ସରଣିୟପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୨୧। ନିସ୍ସରନ୍ତୀତି ନିସ୍ସରଣୀୟାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। କତ୍ତରି ହେସ ଅନୀୟ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ନିୟ୍ୟାନିକା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ନିସ୍ସଟା’’ତି। କୁତୋ ପନ ନିସ୍ସଟାତି? ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ। ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧାତୁଯୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞସଭାୱା’’ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱିସେସା। ତାଦିସସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କିଲେସୱସେନ କାମେସୁ ମନସିକାରୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ୱୀମଂସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମନିସ୍ସିତଂ ଇଦାନି ମେ ଚିତ୍ତଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ କାମୱିତକ୍କୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ନାମ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ, ସୋ ପନ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ନ ପୱିସତୀ’’ତି। ପସାଦଂ ନାମ ଅଭିରୁଚିସନ୍ତିଟ୍ଠାନଂ , ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱଦତି ‘‘ପସାଦଂ ନାପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଏୱଂଭୂତଂ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ତତ୍ଥ କଥଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି। ତନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ଅସ୍ସାତି ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଝାନଚିତ୍ତଂ ଏକଟ୍ଠୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି। ଗୋଚରେ ଗତତ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଏୱ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅହାନଭାଗିୟତ୍ତାତି ଠିତିଭାଗିୟତ୍ତା, ୱିସେସଭାଗିୟତ୍ତା ୱା। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିୟା ସମ୍ମଦେୱ ୱିମୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଚ ହନନତୋ ୱିଘାତୋ, ଦୁକ୍ଖଂ। ପରିଦହନତୋ ପରିଳାହୋ, କାମଦରଥୋ। ନ ୱେଦୟତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନିସ୍ସରନ୍ତି ତତୋତି ନିସ୍ସରଣଂ। କେ ନିସ୍ସରନ୍ତି? କାମା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାମାନନ୍ତି କତ୍ତରି ସାମିୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଦଗ୍ଗେନ କାମା ତତୋ ‘‘ନିସ୍ସଟା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଝାନମ୍ପି କାମତୋ ‘‘ନିସ୍ସଟ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାମେହି ନିସ୍ସଟତ୍ତା’’ତି। ଏୱଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କାମନିସ୍ସରଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତତୋୱ ନିସ୍ସରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସେସପଦେସୂତି ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋତି ୱିସେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ‘‘ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିକୋ ଅୱିସେସୋତି ୱତ୍ୱା ଦୁତିୟତତିୟୱାରେସୁ ସବ୍ବସୋ ଅନାମଟ୍ଠୋ, ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ପନ ଅୟମ୍ପି ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତନିସ୍ସରଣେ ଚେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଯୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ଠିତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ରୂପେହି ନିସ୍ସଟଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ସ ହି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ରୂପାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତଂ ପେସେନ୍ତସ୍ସ ଇଦମକ୍ଖାତନ୍ତି ସମଥଯାନିକାନଂ ୱସେନ ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ୱାରା କଥିତା, ଇଦଂ ପନ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱସେନାତି ଆହ ‘‘ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ’’ତିଆଦି। ପୁନ ସକ୍କାୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଇଦାନି ମେ ସକ୍କାୟପ୍ପବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀତି ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ।

ୱିମୁତ୍ତାୟତନପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା

୩୨୨। ୱିମୁତ୍ତିୟା ୱଚ୍ଛବ୍ଦୁକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଆୟତନାନି କାରଣାନି ୱିମୁତ୍ତାୟତନାନୀତି ଆହ ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚନକାରଣାନୀ’’ତି। ପାଳିଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ‘‘ଇଧ ସୀଲଂ ଆଗତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା’’ତିଆଦିନା ତଂ ତଂ ପାଳିଅତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତସ୍ସ। ପାଳିଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ତଦତ୍ଥଜୋତନଂ ପାଳିଂ ଯାଥାୱତୋ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ। ତରୁଣପୀତୀତି ସଞ୍ଜାତମତ୍ତା ମୁଦୁକା ପୀତି ଜାୟତି। କଥଂ ଜାୟତି? ଯଥାଦେସିତଧମ୍ମଂ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକମେୱ ଅତ୍ତନୋ କାୟୱଚୀମନୋସମାଚାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପମୋଦଲକ୍ଖଣଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାୟତି। ତୁଟ୍ଠାକାରଭୂତା ବଲୱପୀତୀତି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାୟ ପୀତିୟା ୱସେନ ଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା ଅତିୱିୟ ତୁଟ୍ଠାକାରଭୂତା କାୟଚିତ୍ତଦରଥପସ୍ସମ୍ଭନସମତ୍ଥାୟ ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥା ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ଜାୟତି। ଯସ୍ମା ନାମକାୟେ ପସ୍ସଦ୍ଧେ ରୂପକାୟୋପି ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ନାମକାୟୋ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭତି’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖଂ ପଟିଲଭତୀତି ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସମାଧାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଚେତସିକଂ ନିରାମିସଂ ସୁଖଂ ପଟିଲଭତି ୱିନ୍ଦତି। ‘‘ସମାଧିୟତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ନ ଯୋ କୋଚି ସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅନୁତ୍ତରସମାଧୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅରହତ୍ତ ଫଲସମାଧିନା ସମାଧିୟତୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଅୟଞ୍ହି’’ତିଆଦି ତସ୍ସା ଦେସନାୟ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିପଟିଲାଭସ୍ସ କାରଣଭାୱୱିଭାୱନଂ। ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତାୟତନଭାୱୋ। ଓସକ୍କିତୁନ୍ତି ନୟିତୁଂ। ସମାଧିଯେୱ ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନପାଳିଆରୁଳ୍ହୋ ସମାଧିଯେୱ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭାୱନାସମାଧିସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଆଚରିୟସନ୍ତିକେ’’ତିଆଦି।

ୱିମୁଚ୍ଚିୱୁଚ୍ଚତି ଅରହତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ କିଲେସେହି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ପରିପାଚେନ୍ତୀତି ସାଧେନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞାଣେ

ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା, ତେନ ଞାଣେନ ସହଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୩୭, ୩୦୬) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୨୩। ଅତ୍ତାନଂ ଅଧି ଅଜ୍ଝତ୍ତା,ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ସମାସୱିସଯେ ଅଧିକାରତ୍ଥଂ, ପୱତ୍ତିଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା; ଅଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ଭୱାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେସୁପି ଅବ୍ଭନ୍ତରାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତାନି ପନ ଯେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀ''ତି ଆହ। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତାନିଯେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଯଥା ''ୱେନଯିକୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୬; ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮) ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତତୋତି ତତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତତୋ, ଯାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଞ୍ହି ପଟିଯୋଗୀନି ବାହିରାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମା। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀ''ତି ହି ସପରସନ୍ତାନିକାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଥା ରୂପାଦୀନି ''ବାହିରାନୀ''ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତାନି ପନ ସସନ୍ତାନିକା ଏୱ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦଯୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞେୱ ବହିଦ୍ଧାତି। ''ୱିଞ୍ଞାଣସମୂହା''ତି ଏତ୍ଥ ଯଦିପି ତେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସମୋଧାନଂ ନତ୍ଥି ଭିନ୍ନକାଲିକତ୍ତା, ଚିତ୍ତେନ ପନ ଏକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଂଯୂହନୱସେନ ସମୂହତା ୱୁତ୍ତା ଯଥା ''ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି। ଚକ୍ଖୁପସାଦନିସ୍ସିତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣତାସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ, ନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକୋ। ଇମେଦସ ସମ୍ଫସ୍ସେତି ଇମେ ପସାଦୱତ୍ଥୁକେ ଦସ ୱିପାକସମ୍ଫସ୍ସେ ଠପେତ୍ୱା। ଏତେନେୱ ନଯେନାତି ଏତେନ ଫସ୍ସେ ୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ। ତଣ୍ହାଛକ୍କେ ତଣ୍ହଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତାପି ତଣ୍ହା ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପ୍ପତିସ୍ସୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୱୋ, ୱ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଗରୁନା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତେ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସୱନଂ ପତିସ୍ସୱୋ, ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ, ତଂସଭାଗଞ୍ଚ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗାରୱଂ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ମିଂ ପତିସ୍ସୱୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୱୋ, ଗାରୱରହିତୋ। ତେନାହ ''ଅନୀଚୱୁତ୍ତୀ''ତି। ଯଥା ଚେତିଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଂ ସଜ୍ଝୁ କତସଦିସଂ, ଏୱଂ ଚେତିଯସ୍ସ ପୁରତୋ କତଂ ସଜ୍ଝୁ ପୁରତୋ କତସଦିସଂ ଏୱାତି ଆହ ''ପରିନିବ୍ବୁତେ ପନା''ତିଆଦି। ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆଦରଂ ଗାରୱଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ନ ଉପସଙ୍କମତି। ଯଥା ସିକ୍ଖାଯ ଏକଦେସେ କୋପିତେ, ଅଗାରୱେ ଚ କତେ ସବ୍ବା ସିକ୍ଖା କୁପ୍ପତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଅଗାରୱଂ କତଂ ନାମ ହୋତି ସମୁଦାଯତୋ ସଂୱରସମାଦାନଂ ଅୱଯୱତୋ ଭେଦୋତି। ଏୱଂ ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ମିଂପି...ପେ... ଅଗାରୱୋ କତୋୱ ହୋତି। ଅନାଦରିଯମତ୍ତେନପି ସିକ୍ଖାଯ ଅପରିପୂରିଯେୱାତି ଆହ ''ଅପୂରଯମାନୋୱ ସିକ୍ଖାଯ ଅଗାରୱୋ ନାମା''ତି। ଅପ୍ପମାଦଲକ୍ଖଣଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି। ଦୁୱିଧନ୍ତି ଧମ୍ମାମିସୱସେନ ଦୁୱିଧଂ।

ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରାତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା ୱିଚାରା ଅଧିପ୍ପେତା, ଉପସଦ୍ଦୋ ଚ ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ସୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିଚାରା''ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୮) ''ଚାରୋ ୱିଚାରୋ...ପେ... ଉପୱିଚାରୋ''ତି ନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତୋ। ସୋମନସ୍ସକାରଣଭୂତନ୍ତି ସଭାୱତୋ, ସଙ୍କପ୍ପତୋପି ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ। କାମଂ ପରିତ୍ତଭୂମକା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୱିଯୋଗିନୋ , କିରିଯାଭେଦତୋ ପନ ପଠମାଭିନିପାତତାଯ ୱିତକ୍କସ୍ସ ବ୍ୟାପାରୋ ସାତିସଯୋ। ତତୋ ପରଂ ୱିଚାରସ୍ସାତି ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ୱିତକ୍କେତ୍ୱା''ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାୱସେନ ୱତ୍ୱା ''ୱିଚାରେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲଦ୍ଧପୁବ୍ବାସେୱନସ୍ସ ୱିଚାରସ୍ସ ବ୍ୟାପାରୋ ପଞ୍ଞା ୱିଯ ହୋତି। ତଥା ହି ''ୱିଚାରୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ''ତି ପେଟକେ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଯାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଂ ଗତୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସା ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କୋସମ୍ବକସୁତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''କୋସମ୍ବକସୁତ୍ତେ ପଠମମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ''ତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଚତୂସୁପି ମଗ୍ଗେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଆହ ''ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା କଥିତା''ତି।

ୱିୱାଦମୂଲଛକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୨୪।କୋଧନୋତି କୁଜ୍ଝନସୀଲୋ। ଯସ୍ମା ସୋ ଅପ୍ପହୀନକୋଧତାଯ ୱିଗତକୋଧନୋ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ''କୋଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଆହ। ଉପନାହୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ଉପନଯ୍ହନସୀଲୋତି ୱା ଉପନାହୀ। ୱିୱାଦୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଠମଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିୱାଦୋ''ତି। ସୋ ପନ ଯଥା ବହୂନଂ ଅନତ୍ଥାୱହୋ ହୋତି, ତଂ ନିଦସ୍ସନମୁଖେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସାଯାତି ପରିସବ୍ଭନ୍ତରେ।

ପରଗୁଣମକ୍ଖନାଯ ପଓତ୍ତୋପି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଗୂଥେନ ପହରନ୍ତଂ ଗୂଥୋ ୱିଯ ପଠମତରଂ ମକ୍ଖେତୀତି ମକ୍ଖୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମକ୍ଖୀ। ପଲାସତୀତି ପଲାସୋ, ପରସ୍ସ ଗୁଣେ ଡଂସିତ୍ୱା ୱିଯ ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଲାସୀ। ପଲାସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଦୁତିଯସ୍ସ ଧୁରଂ ନ ଦେତି, ସମଂ ପସାରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ''ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣେନ ପଲାସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ''ଇସ୍ସୁକୀ''ତିଆଦୀନଂ ପଦାନମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋୱ। କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ୱସେନେତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ''ନତ୍ଥିକୱାଦୀ ଅହେତୁକୱାଦୀ ଅକିରିଯୱାଦୀ''ତି।

ନିସ୍ସରଣିଯଛକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୨୬।ହାପେତ୍ୱାତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିହାପେତ୍ୱା ପଓତ୍ତିତୁମେୱ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ। ଅଭୂତଂ ବ୍ଯାକରଣଂ ବ୍ଯାକରୋତି ''ମେତ୍ତା ହି ଖୋ ମେ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଭାୱିତା''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୬।୧୩) ଅତ୍ତନି ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଗୁଣବ୍ଯାହାରଂ ବ୍ଯାହରତି। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି-ସଦ୍ଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ନିସ୍ସଟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ବ୍ଯାପାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଦାନି ମମ ବ୍ଯାପାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି ସବ୍ବସୋ ନତ୍ଥୀତି ଞତ୍ୱା।

''ଅନିମିତ୍ତା''ତି ୱତ୍ୱା ଯେସଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱେନ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନିମିତ୍ତତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରାଗସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ, ରାଗୋ ଏୱ ୱା ନିମିତ୍ତନ୍ତି ରାଗନିମିତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୋସନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରୂପୱେଦନାଦିସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ରୂପନିମିତ୍ତାଦି। ତେସଞ୍ଞେୱ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦି। ତଯିଦଂ ନିମିତ୍ତଂ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଫଲେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସା ହି…ପେ… ଅନିମିତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତା''ତି। ନିମିତ୍ତଂ ଅନୁସରତୀତି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତତି।

ଅସ୍ମିମାନୋତି ''ଅସ୍ମୀ''ତି ପଓତ୍ତୋ ଅତ୍ତୱିସଯୋ ମାନୋ। ଅଯଂ ନାମ ଅହଂ ଅସ୍ମୀତି ରୂପଲକ୍ଖଣୋ, ୱେଦନାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଲକ୍ଖଣୋ ଅଯଂ ନାମ ଅତ୍ତା ଅହଂ ଅସ୍ମି। ''ଅସ୍ମୀ''ତି ମାନୋ ସମୁଗ୍ଘାଟୀଯତି ଏତେନାତି ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ। ପୁନ ଅସ୍ମିମାନୋ ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ସମୁଗ୍ଘାତତ୍ତମେୱ ୱିଭାୱେତି।

ଅନୁତ୍ତରିଯାଦିଛକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୨୭। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଉତ୍ତରାନି ୱିସିଟ୍ଠାନୀତି ଅନୁତ୍ତରାନି, ଅନୁତ୍ତରାନି ଏୱ ଅନୁତ୍ତରିଯାନି ଯଥା ଅନନ୍ତମେୱ ଆନନ୍ତରିଯନ୍ତି ଆହ ''ଅନୁତ୍ତରିଯାନୀତି ଅନୁତ୍ତରାନୀ''ତି। ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ ଅନୁତ୍ତରଫଲୱିସେସାୱହତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସତ୍ତୱିଧଅରିଯଧନଲାଭୋତି ସତ୍ତୱିଧସଦ୍ଧାଦିଲୋକୁତ୍ତରଧନଲାଭୋ। ସିକ୍ଖତ୍ତଯପୂରଣନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ପରିପୂରଣଂ। ତତ୍ଥ ପରିପୂରଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅସେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ପୂରେନ୍ତି ନାମ, ଅରହା ପନ ପରିପୁଣ୍ଣସିକ୍ଖୋତି। ଇତି ଇମାନି ଅନୁତ୍ତରିଯାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାନି କଥିତାନି।

ଅନୁସ୍ସତିଯୋଏୱ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିହିତସୁଖାନଂ କାରଣଭାୱତୋ ଠାନାନୀତି ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି। ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରତୋତି ଯଥା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୭, ୨୫୫) ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ। ଉପଚାରକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାୱହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ପରମ୍ପରାଯ ପନ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାୱହଂ।

ସତତୱିହାରଛକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୨୮ ।ନିଚ୍ଚୱିହାରାତି ସବ୍ବଦା ପଓତ୍ତନକୱିହାରା। ଠପେତ୍ୱା ହି ସମାପତ୍ତିୱେଲଂ, ଭୱଙ୍ଗୱେଲଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱା ଇମିନାୱ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱିହାରେନ ସବ୍ବକାଲଂ ୱିହରନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସସମ୍ଭାରକଥା ହେସା ଯଥା ''ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ''ତି। ତସ୍ମା ନିସ୍ସଯସୀସେନ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିସ୍ୱା''ତି। ଇଟ୍ଠେ ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ରାଗଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ଗେହସିତପେମୱସେନପି। ନ ଦୁମ୍ମନୋ ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତୱସେନପି। ଅସମପେକ୍ଖନେତି ଇଟ୍ଠେପି ଅନିଟ୍ଠେପି ମଜ୍ଝତ୍ତେପି ଆରମ୍ମଣେ ନ ସମଂ ନ ସମ୍ମା ଅଯୋନିସୋ ଗହଣେ। ଯୋ ଅଖୀଣାସୱାନଂ ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ମଗ୍ଗେନେୱ ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା। ଞାଣୁପେକ୍ଖାୱସେନେୱ ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ମଜ୍ଝତ୍ତୋ। ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା , ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ୱାତି ଆହ ''ସତିଯା''ତିଆଦି। ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପଓତ୍ତା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ଛାୱଯୱା ଉପେକ୍ଖା। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ତେହି ୱିନା ସମ୍ପଜାନତାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ମହାଚିତ୍ତାନୀତି ଅଟ୍ଠପି ମହାକିରିଯଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସତତୱିହାରାତି ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯରହିତକାଲେପି ପଓତ୍ତିଭେଦନତୋ।

ଦସ ଚିତ୍ତାନୀତି ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିୟଚିତ୍ତାନି ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦସ ଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରହତ୍ତନ୍ତୁସ୍ସନଓସେନ ପଓତ୍ତି ତେସମ୍ପି ସାଧାରଣାତି।''ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତୀ''ତି ୱଚନତୋ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱସେନ ଆଗତାନଂ ଇମେସଂ ସତତୱିହାରାନଂ ''ସୋମନସ୍ସଂ କଥଂ ଲବ୍ଭତୀ''ତି ଚୋଦେତ୍ୱା ''ଆସେୱନତୋ ଲବ୍ଭତୀ''ତି ସୟମେୱ ପରିହରତୀତି। କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସୱୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱିୟ ବହୁଲଂ ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନତୋ, କଦାଚି ପନ ତଥା ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାଭାୱେ ୟଂ ତଂ ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ତତ୍ଥ ୟାଥାୱସଭାୱଗ୍ଗହଣୱସେନପି ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତେୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବାସେୱନୱସେନ। ତେନାହ ''ଆସେୱନତୋ ଲବ୍ଭତୀ''ତି।

ଅଭିଜାତିଛଳଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୨୯। ''ଅଭିଜାତିୟୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ଥୱିସେସଜୋତକୋତି ଆହ ''ଜାତିୟୋ''ତି। ଅଭିଜାୟତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଜାୟତୀତି ଚ ଅନ୍ତୋଗଧହେତୁଅତ୍ଥପଦଂ, ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିୟା, ତଂନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମାନଞ୍ଚ କଣ୍ହସୁକ୍କପରିୟାୟତାୟ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସାନଂ ନିବ୍ବାପନତୋ ନିବ୍ବାନଂ ସଚେ କଣ୍ହଂ ଭୱେୟ୍ୟ ୟଥା ତଂ ଦସୱିଧଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟକମ୍ମଂ। ସଚେ ସୁକ୍କଂ ଭୱେୟ୍ୟ ୟଥା ତଂ ଦାନସୀଲାଦିକୁସଲକମ୍ମଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି କଣ୍ହସୁକ୍କୱିପାକାନଂ। ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ''ଅଭିଜାୟତୀ''ତି ୱଚନତୋ। ତଂ କିଲେସନିବ୍ବାନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ୟଥା ରାଗାଦୀନଂ ଖୟନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ରାଗକ୍ଖୟୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ ମୋହକ୍ଖୟୋତି।

ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଛଳଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

ନିବ୍ବେଧୋୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣେନ ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତବ୍ବଟ୍ଠେନ, ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣେତି ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣେ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭୂତେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା, ତେନ ସହଗତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛଳଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତକୱଣ୍ଣନା

୩୩୦।ସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭଟ୍ଠେନାତି ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଆଦୀନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିପରିୟୋସାନାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଟିଲାଭାପନଟ୍ଠେନ, ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱା ପଟିଲାଭୋ ସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭୋ, ତସ୍ସ କାରଣଂ ସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭଟ୍ଠୋ, ତେନ ସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭଟ୍ଠେନ। ତେନେୱାହ ''ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଟିଲାଭକାରଣତୋ''ତି। ସଦ୍ଧାୱ ଉଭୟହିତତ୍ଥିକେହି ଧନାୟିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଧନଂ ସଦ୍ଧାଧନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଧନେସୁ। ସବ୍ବସେଟ୍ଠଂ ସବ୍ବେସଂ ପଟିଲାଭକାରଣଭାୱତୋ, ତେସଞ୍ଚ ସଂକିଲେସୱିସୋଧନେନ ମହାଜୁତିକମହାୱିପ୍ଫାରଭାୱାପାଦନତୋ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଞାୟ ହୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାୟ ଠତ୍ୱାତି କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞାୟ ପତିଟ୍ଠାୟ ସୁଚରିତାଦୀନିପୂରେତ୍ୱା ସଗ୍ଗୂପଗା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚେୱ ପାରମିତା ପଞ୍ଞାୟ ଚ ଠତ୍ୱା ସାୱକପାରମିଞ୍ଚାଣାଦୀନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି।

ସମାଧିଂ ପରିକ୍ଖରୋନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ସମାଧିପରିକ୍ଖାରା, ସମାଧିସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭୂତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ। ଇଧ ପନ ସହକାରୀକାରଣଭୂତା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ସମାଧିପରିୱାରା''ତି।

ଅସତଂ ଅସାଧୂନଂ ଧମ୍ମା ତେସଂ ଅସାଧୁଭାୱସାଧନତୋ। ଅସନ୍ତାତି ଅସୁନ୍ଦରା ଗାରୟ୍ହା। ତେନାହ ''ଲାମକା''ତି। ''ୱିପସ୍ସକସ୍ସେୱ କଥିତା''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସୁପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ହି ସଚ୍ଚାନଂ ୱିସେସେନ ଦସ୍ସନତୋ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ସାତିସୟଂ ''ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବା, ତଂସମଙ୍ଗୀ ଚ ଅରିୟୋ ୱିପସ୍ସକୋତି।

ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମାତି ସପ୍ପୁରିସାନଂୟେୱ ଧମ୍ମା, ନ ଅସପ୍ପୁରିସାନଂ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିୟା ଏୱ ହି ଧମ୍ମଞ୍ଞୁଆଦିଭାୱୋ , ନ ପାଳିଧମ୍ମପଠନାଦିମତ୍ତେନ। ଭାସିତସ୍ସାତି ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିଭାସିତସ୍ସ ଚେୱ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥପରତ୍ଥବୋଧକସ୍ସ ପଦସ୍ସ। ଅତ୍ଥକୁସଲତାୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥଞ୍ଞୂ । ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାତୀତି ୟାଥାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଜାନନୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାତି। ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଞୁତାହି ଏୱ ପରିୟେସନୱିସ୍ସଜ୍ଜନମତ୍ତଞ୍ଞୁତାପି ବୋଧିତା ହୋନ୍ତୀତି ''ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗେସୁ'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ତା ଅନୱଜ୍ଜା ହୋନ୍ତୀତି। ୟୋଗସ୍ସ ଅଧିଗମାୟାତି ଭାୱନାୟ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନସ୍ସ। ଅତିସମ୍ବାଧନ୍ତି ଅତିଖୁଦ୍ଦକଂ ଅତିକ୍କପଞ୍ଞସ୍ସ ତାୱତା କାଲେନ ତୀରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା। ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ପରିସନ୍ତି ଖତ୍ତିୟପରିସାଦିକଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ପରିସଂ। ଭିକ୍ଖୁପରିସାଦିକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଖତ୍ତିୟପରିସାଦିକଂ ମନୁସ୍ସପରିସଂୟେୱ ପୁନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଗହେତ୍ୱା

ଅଟ୍ଠଵିଧଂ ଵଦନ୍ତି ଅପରେ। ‘‘ଇମଂ ମେ ସେଵନ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିଵଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ସେଵିତବ୍ବୋ, ଵିପରିଯାଯତୋ ତଦଞ୍ଞୋ ଅସେଵିତବ୍ବୋ’’ତି ଏଵଂ ସେଵିତବ୍ବାସେଵିତବ୍ବଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାନାତୀତି ପୁଗ୍ଗଲଞ୍ଞୂ। ଏଵଂ ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନମ୍ପି ବୋଧନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ, ନିହୀନଂ ଵା ଜାନାତି ନାମ।

୩୩୧.‘‘ନିଦ୍ଦସଵତ୍ଥୂନୀ’’ତି। ‘‘ଆଦି-ସଦ୍ଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ଆହ ‘‘ନିଦ୍ଦସାଦିଵତ୍ଥୂନୀ’’ତି। ନତ୍ଥି ଦାନି ଇମସ୍ସ ଦସାତି ନିଦ୍ଦସୋ। ପଞ୍ହୋତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଦସଵସ୍ସୋ ନ ହୋତୀତି ତେସଂ ମତିମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ କିରା’’ତି କିରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ନିଦ୍ଦସୋ’’ତି ଚେତଂ ଦେସନାମତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ନିଵୀସାଦିଭାଵସ୍ସ ଵିଯ ନିନ୍ନଵାଦିଭାଵସ୍ସ ଚ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ କେଵଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଗାମେ ଵିଚରନ୍ତୋତି ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଵିଚରନ୍ତୋ।

ନ ଇଦଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅଧିଵଚନଂ ତେସୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାଵା। ସାସନେପି ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ନ ଇଦଂ ଅଧିଵଚନଂ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ଯସ୍ସ ପନେତଂ ଅଧିଵଚନଂ, ଯେନ ଚ କାରଣେନ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖୀଣାସଵସ୍ସେତ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାଵୋ ହିସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ କାରଣଂ। ପରମ୍ପରାଯ ଇତରାନି, ଯାନି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନି।

ସିକ୍ଖାଯ ସମ୍ମଦେଵ ଆଦାନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ, ତଂ ପନସ୍ସା ପାରିପୂରିଯା ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖତ୍ତଯପୂରଣେ’’ତି। ସିକ୍ଖାଯ ଵା ସମ୍ମଦେଵ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରକ୍ଖଣଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ, ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ପୂରଣେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଅରକ୍ଖଣେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାଵତୋ, ରକ୍ଖଣେ ଚ ପରିପୂରଣତୋ। ବହଲଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ଦଳ୍ହଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଆଯତିନ୍ତି ଅନନ୍ତରାନାଗତଦିଵସାଦିକାଲୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ , ନ ଅନାଗତଭଵୋତି ଆହ ‘‘ଅନାଗତେ ପୁନଦିଵସାଦୀସୁପୀ’’ତି। ସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିଵିଟ୍ଠଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଵିଗତପେମତା, ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ସମ୍ମଦେଵ ନିଜ୍ଝାନଂ ଧମ୍ମନିସାମନାତି ଆହ ‘‘ଵିପସ୍ସନାଯେତଂ ଅଧିଵଚନ’’ନ୍ତି। ତଣ୍ହାଵିନଯନେତି ଵିରାଗାନୁପସ୍ସନାଦିଵିପସ୍ସନାଞାଣାନୁଭାଵସିଦ୍ଧେ ତଣ୍ହାଵିକ୍ଖମ୍ଭନେ। ଏକୀଭାଵେତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାକିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଵିଗମସିଦ୍ଧେ ଵିଵେକଭାଵେ। ଵୀରିଯାରମ୍ଭେତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଵୀରିଯସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନେ, ତଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ଵୀରିଯସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କାଯିକଚେତସିକସ୍ସ ଵୀରିଯସ୍ସ ପୂରଣେ’’ତି। ସତିଯଞ୍ଚେଵ ନେପକ୍କଭାଵେ ଚାତି ସତୋକାରିତାଯ ଚେଵ ସମ୍ପଜାନକାରିତାଯ ଚ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନେଵ ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଇଜ୍ଝତି। ଦିଟ୍ଠିପଟିଵେଧେତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିଵିଜ୍ଝନେ। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେ’’ତି। ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିଵେଧେ ହି ଇଜ୍ଝମାନେ ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସିଦ୍ଧା ଏଵ ହୋତି।

ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନାଞାଣେତି ଦସଵିଧସ୍ସ, ଏକାଦସଵିଧସ୍ସାପି ଵା ଅସୁଭସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାଵସେନ ପଵତ୍ତଞାଣେ। ଇଦଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ପରିଚଯଞାଣଂ। ଆଦୀନଵାନୁପସ୍ସନାଞାଣେତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଵିପରିଣାମତାସଂସୂଚିତସ୍ସ ଆଦୀନଵସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାଵସେନ ପଵତ୍ତଞାଣେ। ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନାତି ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭାଵେନ। ଅନୁସେନ୍ତୀତି ସନ୍ତାନେ ଅନୁ ଅନୁ ସଯନ୍ତି। କାରଣଲାଭେ ହି ସତି ଉପ୍ପନ୍ନାରହା କିଲେସା ସନ୍ତାନେ ଅନୁ ଅନୁ ସଯିତା ଵିଯ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ତଦଵତ୍ଥା ‘‘ଅନୁସଯା’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଥାମଗତୋତି ଥାମପ୍ପତ୍ତୋ। ଥାମଗମନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣୋ କାମରାଗାଦୀନମେଵ ଆଵେଣିକୋ ସଭାଵୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ‘‘ଥାମଗତାନୁସଯଂ ପଜହତୀ’’ତି। କାମରାଗୋ ଏଵ ଅନୁସଯୋ କାମରାଗାନୁସଯୋ। ଯେ ପନ ‘‘କାମରାଗସ୍ସ ଅନୁସଯୋ କାମରାଗାନୁସଯୋ’’ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ନ ହି କାମରାଗଵିନିମୁତ୍ତୋ କାମରାଗାନୁସଯୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ଯଦି ‘‘ତସ୍ସ ବୀଜ’’ନ୍ତି ଵଦେଯ୍ଯୁଂ, ତମ୍ପି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତଂ ପରମତ୍ଥତୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତେଵାତି। ଏସେଵ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ଅଧିକରଣସମଥସତ୍ତକଵଣ୍ଣନା

ଅଧିକରୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅଧିକରଣାନି। କେ ଅଧିକରୀଯନ୍ତି? ସମଥା। କଥଂ ଅଧିକରୀଯନ୍ତୀତି? ସମନଵସେନ, ତସ୍ମା ତେ ତେସଂ ସମନଵସେନ ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅଧିକରଣାନି ସମେନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଉଟ୍ଠିତାନଂ ଉଟ୍ଠିତାନଂ। ସମଥତ୍ଥନ୍ତି ସମନତ୍ଥଂ।

‘‘ଅଟ୍ଠାରସହି ଵତ୍ଥୂହୀ’’ତି ଲକ୍ଖଣଵଚନମେତଂ ଯଥା ‘‘ଯଦି ମେ ବ୍ଯାଧୀ ଦାହେଯ୍ଯୁଂ ଦାତବ୍ବମିଦମୋସଧ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଵିଵଦନ୍ତା ‘‘ଅଟ୍ଠାରସହି ଵତ୍ଥୂହି ଵିଵଦନ୍ତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଉପଵଦନାତି ଅକ୍କୋସୋ। ଚୋଦନାତି ଅନୁଯୋଗୋ।

ଅଧିକରଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାଵ ଵିନଯନତୋ ସମ୍ମୁଖାଵିନଯୋ। ସନ୍ନିପତିତପରିସାଯ ଧମ୍ମଵାଦୀନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟତାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟସିକକମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ଯେଭୁଯ୍ୟସିକା। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଯଥାଵୁତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧା ସମ୍ମୁଖତା ସମ୍ମୁଖାଵିନଯୋ ନାମ।

ସଙ୍ଘସାମଗ୍ଗିଵସେନ ସମ୍ମୁଖୀଭାଵୋ, ନ ଯଥା ତଥା କାରକପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସମ୍ମୁଖତା। ଭୂତତାତି ତଚ୍ଛତା। ସଚ୍ଚପରିଯାଯୋ ହି ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ

‘‘ଧମ୍ମୱାଦୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୯, ୧୯୪) ୱିଯା ୱିନେତି ଏତେନାତି ୱିନଯୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଧିକରଣସ୍ସ ୱୂପସମନାଯ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୱିଧି, ତସ୍ସ ୱିନଯସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତା ୱିନଯସମ୍ମୁଖତା। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ତଂ…ପେ… ସମ୍ମୁଖତା’’ତି। ଯେନାତି ଯେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ। ୱିୱାଦୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଅତ୍ଥପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତା ପରିହାଯତି ସମ୍ମତପୁଗ୍ଗଲେହେୱ ୱୂପସମନତୋ।

ନନ୍ତି ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ। ‘‘ନ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ। ଗୁଳ୍ହକାଦୀସୁ ଅଲଜ୍ଜୁସ୍ସନ୍ନାଯ ପରିସାଯ ଗୁଳ୍ହକୋ ସଲାକଗ୍ଗାହୋ କାତବ୍ବୋ ଲଜ୍ଜୁସ୍ସନ୍ନାଯ ୱିୱଟକୋ, ବାଲୁସ୍ସନ୍ନାଯ ସକଣ୍ଣଜପ୍ପକୋ। ଯସ୍ସା କିରିଯାଯ ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ବହୁତରା, ସା ଯେଭୁଯ୍ଯସିକାତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମୱାଦୀନଂ ଯେଭୁଯ୍ଯତାଯା’’ତିଆଦି।

‘‘ଚତୂହିସମଥେହି ସମ୍ମତୀ’’ତି ଇଦଂ ସଙ୍ଖେସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପନ ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହି ଏୱ ୱୂପସମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ୱିନିଚ୍ଛିତନ୍ତି ସଚେ ଆପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ଉଭୋ ଖମାପେତ୍ୱା, ଅଥ ଅତ୍ଥି, ଆପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ରୋପନୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛିତଂ। ପଟିକମ୍ମଂ ପନ ଆପତ୍ତାଧିକରଣସମଥେ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

ନ ସମଣସାରୁପ୍ପଂ ଅସ୍ସାମଣକଂ, ସମଣେହି ଅକତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମିଂ। ଅଜ୍ଝାଚାରେ ୱୀତିକ୍କମେ ସତି।

ପଟିଚରତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତସ୍ସ। ପାପୁସ୍ସନ୍ନତାଯ ପାପିଯୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ ତସ୍ସ ପାପିଯସିକଂ। ସମ୍ମୁଖାୱିନଯେନେୱ ୱୂପସମୋ ନତ୍ଥି ପଟିଞ୍ଞାଯ ତଥାରୂପାଯ, ଖନ୍ତିଯା ୱା ୱିନା ଅୱୂପସମନତୋ।

ଏତ୍ତାତି ଆପତ୍ତିଦେସନାଯ। ପଟିଞ୍ଞାତେ ଆପନ୍ନଭାୱାଦିକେ କରଣଂ କିରିଯା ‘‘ଆଯତିଂ ସଂୱରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି, ପରିୱାସଦାନାଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣଂ।

ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ‘‘ଦ୍ୱୀହି ସମଥେହି ଚତୂହି ତୀହି ଏକେନା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯଥାନୁରୂପଂ। ଏତ୍ତାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ସମଥୱିଚାରେ। ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋତି ୱିନିଚ୍ଛଯେ ନଯମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ ପନା’’ତିଆଦି। ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯଂ ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯ (ଚୂଳୱ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୪-୧୮୭) ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସତ୍ତକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଦୁତିଯଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା।

ଅଟ୍ଠକୱଣ୍ଣନା

୩୩୩।ଅଯାଥାୱାତି ନ ଯାଥାୱା। ଅନିଯ୍ଯାନିକତାଯ ମିଚ୍ଛାସଭାୱା। ୱିପରୀତୱୁତ୍ତିକତାଯ ଯାଥାୱା। ନିଯ୍ଯାନିକତାଯ ସମ୍ମାସଭାୱା ଅୱିପରୀତୱୁତ୍ତିକା।

୩୩୪। କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦତୀତି କୁସୀତୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘କୁସୀତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ କୁସୀତଭାୱୋ ଇଧ କୁସୀତ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିନାପି ହି ଭାୱଜୋତନଂ ସଦ୍ଦଂ ଭାୱତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି ଯଥା ‘‘ପଟସ୍ସ ସୁକ୍କ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା କୁସୀତଭାୱୱତ୍ଥୂନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କୋସଜ୍ଜକାରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କମ୍ମଂ ନାମ ସମଣସାରୁପ୍ପଂ ଇଧିସନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚୀୱରୱିଚାରଣାଦୀ’’ତି। ୱୀରିଯନ୍ତି ପଧାନୱୀରିଯଂ, ତଂ ପନ ଚଙ୍କମନୱସେନ କରଣେ ‘‘କାଯିକ’’ନ୍ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁୱିଧମ୍ପୀ’’ତି। ପତ୍ତିଯାତି ପାପୁଣନତ୍ଥଂ। ଓସୀଦନନ୍ତି ଭାୱନାନୁଯୋଗେ ସଙ୍କୋଚୋ। ମାସେହି ଆଚିତଂ ନିଚିତଂ ୱିଯାତି ମାସାଚିତଂ, ତଂ ମଞ୍ଞେ। ଯସ୍ମା ମାସା ତିନ୍ତାୱିସେସେନ ଗରୁକା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଯଥା ତିନ୍ତମାସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି ଗିଲାନଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୩୫।ତେସନ୍ତି ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନଂ। ଇମିନାୱ ନଯେନାତି ଇମିନା କୁସୀତୱତ୍ଥୂସୁ ୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ। ‘‘ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଇଦଂ ପଠମନ୍ତି ଇଦଂ ହନ୍ଦାହଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଭାମୀତି ଏୱଂ ଭାୱନାଯ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନଂ ପଠମଂ ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା ଚ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ତଥା ପଠମଂ ପୱତ୍ତଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନଞ୍ହି ଉପରି ୱୀରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି। ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସହିତାନି ହି ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନାନି, ତମ୍ମୂଲକାନି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ଅଟ୍ଠ ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୩୩୬।ଆସଜ୍ଜାତି ଯସ୍ସ ଦେତି, ତସ୍ସ ଆମୋଦନହେତୁ ତେନ ସମାଗମନିମିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଆସାଦନଂ ଦାନକାରଣଂ ନାମା’’ତି। ଭଯାତି

ଭଯହେତୁ। ନନୁ ଭଯଂ ନାମ ଲଦ୍ଧୁକାମତା ରାଗାଦଯୋ ୱିଯ ଚେତନାଯ ଅୱିସୁଦ୍ଧିକରଂ, ତଂ କସ୍ମା ଇଧ ଗହିତନ୍ତି? ନ ଇଦଂ ତାଦିସଂ ଚୋରଭଯାଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଞ୍ହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦାସି ମେତି ଯଂ ପୁବ୍ବେ କତଂ ଉପକାରଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଦୀଯତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦସ୍ସତି ମେତି ପଚ୍ଚୁପକାରାସୀସାଯ ଯଂ ଦୀଯତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସାହୁ ଦାନନ୍ତି ''ଦାନଂ ନାମେତଂ ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତ''ନ୍ତି ସାଧୁସମାଚାରେ ଠତ୍ୱା ଦେତି। ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥନ୍ତି ଉପସୋଭନତ୍ଥଂ। ପରିୱାରତ୍ଥନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରତ୍ଥଂ। ଦାନଞ୍ହି ଦତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିସୋମନସ୍ସାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲୋଭଦୋସୈସ୍ସାମଚ୍ଛେରାଦଯୋ ୱିଦୂରୀ ଭୱନ୍ତି। ଇଦାନି ଦାନଂ ଅନୁକୂଲଧମ୍ମପରିବ୍ରୂହନେନ, ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୱିଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ଚ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପସୋଭନାଯ ଚ ପରିକ୍ଖାରାଯ ଚ ହୋତୀତି ''ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥଂ, ପରିୱାରତ୍ଥଞ୍ଚ ଦେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଦାନଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁକଂ କରୋତୀ''ତିଆଦି। ମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ହୋତି ଲଦ୍ଧା ଦାଯକେ ''ଇମିନା ମଯ୍ହଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ''ତି, ଦାତାପି ଲଦ୍ଧରି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁକଂ କରୋତୀ''ତି।

ଅଦନ୍ତଦମନନ୍ତି ଅଦନ୍ତା ଅନସ୍ସୱାପିସ୍ସ ଦାନେନ ଦନ୍ତା ଅସ୍ସୱା ହୋନ୍ତି ୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଦାନଂ ଦନ୍ତଦୂସକନ୍ତି ଅଦାନଂ ପନ ପୁବ୍ବେ ଦନ୍ତାନଂ ଅସ୍ସୱାନମ୍ପି ୱିଘାତୁପ୍ପାଦନେନ ଚିତ୍ତଂ ଦୂସେତି। ଉନ୍ନମନ୍ତି ଦାଯକା, ପିଯଂୱଦା ଚ ପରେସଂ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରଟ୍ଠାନତାଯ । ନମନ୍ତି ପଟିଗ୍ଗାହକା ଦାନେନ, ପିଯୱାଚାଯ ଲଦ୍ଧସଙ୍ଗହା ସଙ୍ଗାହକାନଂ।

ଚିତ୍ତାଲଙ୍କାରଦାନମେୱ ଉତ୍ତମଂ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ, ସୁପରିସୁଦ୍ଧତାଯ, ଗୁଣୱିସେସପଚ୍ଚଯତାଯ ଚ।

୩୩୭।ଦାନପଚ୍ଚଯାତି ଦାନକାରଣା, ଦାନମଯପୁଞ୍ଞସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପତ୍ତିଯୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ, ଦେୱେସୁ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଯୋ। ଠପେତୀତି ଏକୱାରମେୱ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥା ଉପରୂପରି ତେନେୱାକାରେନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଠପେତି। ତଦେୱ ଚସ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ''ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ୱଡ୍ଢେତୀତି ବ୍ରୂହେତି, ନ ହାପେତି। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିମୁତ୍ତଂ, ନିନ୍ନଂ ପୋଣଂ ପବ୍ଭାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ୱିସିଟ୍ଠଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଉତ୍ତରି ନାମ ପଣୀତଂ ମଜ୍ଝେପି ହୀନମଜ୍ଝିମୱିଭାଗସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉତ୍ତରି ଅଭାୱିତନ୍ତି ତତୋ ଉପରି ମଗ୍ଗଫଲତ୍ଥାଯ ଅଭାୱିତ''ନ୍ତି। ସଂୱତ୍ତତି ତଥା ପଣିହିତଂ ଦାନମଯଚିତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ପାଠଇଯଂ ''ତଞ୍ଚ ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିଯା ୱିବନ୍ଧକାରଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଭାୱଦସ୍ସନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଦାନମଯସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ତଂସଂୱତ୍ତନତାଦସ୍ସନପରନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗସ୍ସାତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାମରାଗସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ସିଯା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପପତ୍ତି, ନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭୱରାଗସ୍ସ। ୱୀତରାଗଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ କାମେସୁ ୱୀତରାଗତା ଅଧିପ୍ପେତା, ଯାଯ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତି ସିଯା। ତେନାହ ''ଦାନମତ୍ତେନେୱା''ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ ଦାନଂ ତତ୍ଥ କିଂ ଅତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ''ଦାନଂ ପନା''ତିଆଦି। ଦାନେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତୋତି ବଦ୍ଧାଘାତେ ୱେରୀପୁଗ୍ଗଲେପି ଅତ୍ତନୋ ଦାନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ମୁଦୁଭୂତଚିତ୍ତୋ।

ପରିସୀଦତି ପରିତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ପରିସା, ସମୂହୋ।

ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମାତି ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱୀ ଧମ୍ମା। ତେନାହ ''ଏତେହି ମୁତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ତେ ଲୋକଧମ୍ମା ଅପରାପରଂ କଦାଚି ଲୋକଂ ଅନୁପତନ୍ତି, କଦାଚି ତେ ଲୋକୋ, ତସ୍ମା ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଟ୍ଠିମେ''ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ଅ। ନି। ୮।୬) ଆହରି। ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦୀନଂ ଲଦ୍ଧି ଲାଭୋ, ତାନି ଏୱ ୱା ଲଦ୍ଧବ୍ବତୋ ଲାଭୋ। ତଦଭାୱୋ ଅଲାଭୋ। ଲାଭଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତବ୍ବିସଯୋ ଅନୁରୋଧୋ ଗହିତୋ, ଅଲାଭଗ୍ଗହଣେନ ୱିରୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଲୋହିତେ ସତି ତଦୁପଘାତୱସେନ ପୁବ୍ବୋ ୱିଯ ଅନୁରୋଧେ ସତି ୱିରୋଧୋ ଲଦ୍ଧାୱସରୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଲାଭେ ଆଗତେ ଅଲାଭୋ ଆଗତୋ ଏୱା''ତି। ଏସ ନଯୋ ଯସାଦୀସୁପି।

ଅଟ୍ଠକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱକୱଣ୍ଣନା

୩୪୦। ୱସତି ତତ୍ଥ ଫଲଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତକତାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ୱତ୍ଥୁ, କାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଆଘାତୱତ୍ଥୂନୀତି ଆଘାତକାରଣାନୀ''ତି। କୋପୋ ନାମାଯଂ ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତତ୍ଥ ଏକୱାରମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥ ଖୋ ପୁନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ବନ୍ଧତୀ''ତି। ଅଥ ୱା ଯୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଆଘାତୋ ସୱିସଯେ ବଦ୍ଧୋ ୱିଯ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ପୁନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟେୱ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଆଘାତଂ ବନ୍ଧତୀ''ତି। ତଂ ପନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଉପ୍ପାଦନମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କରୋତି ଉପ୍ପାଦେତୀ''ତି।

ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ, ପଦଜ୍ଝାହାରେନ ଚ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଂ ଅନତ୍ଥଚରଣଂ ମା

ଅହୋସୀ’’ତିଆଦିମାହ। କେନ କାରଣେନ ଲଦ୍ଧଙ୍ଗ ନିରତ୍ଥକଭାୱତୋ। କମ୍ମସ୍ସକା ହି ସତ୍ତା, ତେ କସ୍ସ ରୁଚିଯା ଦୁକ୍ଖିତା, ସୁଖିତା ୱା ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା କେୱଲଂ ତସ୍ମିଂ ମଯ୍ହଂ କୁଜ୍ଝନମତ୍ତଂ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ତଂ କୋପକରଣମେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲେ କୁତୋ ଲବ୍ଭା ପରମତ୍ଥତୋ କୁଜ୍ଝିତବ୍ବସ୍ସ, କୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ। ସଙ୍ଖାରମତ୍ତଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଯଂ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଇତ୍ତରକାଲା ଖଣିକା, କସ୍ସ କୋ କୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଭା ନାମ କେ ସିଯୁଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

୩୪୧। ସତ୍ତା ଆୱସନ୍ତି ଏତେସୂତି ସତ୍ତାୱାସା। ନାନତ୍ତକାଯା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଆଦିଭେଦା ସତ୍ତନିକାଯା। ଯସ୍ମା ତେ ତେ ସତ୍ତନିକାଯା ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତାଯ ଏୱ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଆଧାରୋ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି ସମୁଦାଯାଧାରତାଯ ଅୱଯୱସ୍ସ ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି , ତସ୍ମା ‘‘ସତ୍ତାନଂ ଆୱାସା, ୱସନଟ୍ଠାନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧାୱାସାପି ସତ୍ତାୱାସୋୱ ‘‘ନ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାୱାସୋ ସୁଲଭରୂପୋ, ଯୋ ମଯା ଅନାୱୁତ୍ଥପୁବ୍ବୋ ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସୁଦ୍ଧାୱାସେହି ଦେୱେହୀ’’ତି ୱଚନତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଇଧ ନ ଗହିତାତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଅସବ୍ବକାଲିକତ୍ତା’’ତିଆଦି। ୱେହପ୍ଫଲୋ ପନ ଚତୁତ୍ଥଂଯେୱ ସତ୍ତାୱାସଂ ଭଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୪୨।ଓପସମିକୋତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପସମାୱହୋ, ତଂ ପନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ କିଲେସେସୁ ଉପସନ୍ତେସୁ ଉପସମତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ‘‘କିଲେସୂପସମକରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତକ୍କରଂ ସମ୍ବୋଧଂ ଗମେତୀତି ସମ୍ବୋଧଗାମୀ।

ଯସ୍ମିଂ ଦେୱନିକାଯେ ଧମ୍ମଦେସନା ନ ୱିଯୁଜ୍ଜତି ସୱନସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ, ସୋ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଦୀଘାଯୁକୋ ଦେୱନିକାଯୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଅସଞ୍ଞଭୱଂ ୱା ଅରୂପଭୱଂ ୱା’’ତି।

୩୪୩। ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ୱିହରିତବ୍ବାତି ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା। ଅନୁପଟିପାଟିଯାତି ଅନୁକ୍କମେନ। ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିହାରାତି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମଙ୍ଗିନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିତବ୍ବୱିହାରା।

୩୪୪।ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧାତି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅନୁକ୍କମେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନିରୋଧା। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପଟିପାଟିଯା ନିରୋଧା’’ତି।

ନୱକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦସକୱଣ୍ଣନା

୩୪୫। ଯେହି ସୀଲାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମସରଣତାଯ ଧମ୍ମେନେୱ ନାଥତି ଇସତି ଅଭିଭୱତୀତି ନାଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ତସ୍ସ ନାଥଭାୱକରା ଧମ୍ମା ‘‘ନାଥକରଣା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସନାଥା…ପେ… ପତିଟ୍ଠାକରା ଧମ୍ମା’’ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠାକରାତି ଯସ୍ସ ନାଥଭାୱକରା, ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠାୱିଧାଯିନୋ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ଅନାଥୋ, ସପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ସନାଥୋତି ପତିଟ୍ଠତ୍ଥୋ ନାଥତ୍ଥୋ।

କଲ୍ୟାଣଗୁଣଯୋଗତୋ କଲ୍ୟାଣାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା’’ତି ଆହ। ମିଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣା ମିତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମିତ୍ତୋ, ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ କଲ୍ୟାଣୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସ ତେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଅୱିଜହିତୱାସୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଲ୍ୟାଣସହାଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେୱସ୍ସା’’ତିଆଦି। ତେୱସ୍ସାତି ତେ ଏୱ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ସହ ଅଯନତୋତି ସହ ୱତ୍ତନତୋ। ଅସମୋଧାନେ ଚିତ୍ତେନ, ସମୋଧାନେ ପନ ଚିତ୍ତେନ ଚେୱ କାଯେନ ଚ ସମ୍ପୱଙ୍କୋ।

ସୁଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅନୁକୂଲଗାହିମ୍ହି ଆଦରଗାରୱୱତି ପୁଗ୍ଗଲେତି ସୁୱଚୋ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତିଆଦି। ଖମୋତି ଖନ୍ତା, ତମେୱସ୍ସ ଖମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଗାଳ୍ହେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାମତୋତି ମିଚ୍ଛା, ଅଯୋନିସୋ ୱା ଗଣ୍ହାତି। ପଟିପ୍ଫରତୀତି ପଟାଣିକଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତି। ପଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ମା ଯୋନିସୋ ୱା ଗଣ୍ହାତି।

ଉଚ୍ଚାୱଚାନୀତି ୱିପୁଲଖୁଦ୍ଦକାନି। ତତ୍ରୁପଗମନୀଯାତି ତତ୍ର ତତ୍ର ମହନ୍ତେ, ଖୁଦ୍ଦକେ ଚ କମ୍ମେ ସାଧନୱସେନ ଉପାଯେନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନେନ ସମତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରୁପାଯାଯାତି ୱା ତତ୍ର ତତ୍ର କମ୍ମେ ସାଧେତବ୍ବେ ଉପାଯଭୂତାଯ।

ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସ କାମୋତି ଧମ୍ମକାମୋତି ବ୍ୟଧିକରଣାନଂପି ବାହିରତ୍ଥୋ ସମାସୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାମେତବ୍ବତୋ ୱା ପିଯାଯିତବ୍ବତୋ କାମୋ,

ଧମ୍ମୋ; ଧମ୍ମୋ କାମୋ ଅସ୍ସାତି ଧମ୍ମକାମୋ। ଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପିଯାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ସମୁଦାହରଣଂ କଥନଂ ସମୁଦାହାରୋ, ପିଯୋ ସମୁଦାହାରୋ ଏତସ୍ସାତି ପିଯସମୁଦାହାରୋ। ସଯଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ସଦ୍ଧଚ୍ଛ''ନ୍ତି ପଦଂ ଅନୁକଡ୍ଢତି, ତେନ ସଯଞ୍ଚ ସଦ୍ଧଚ୍ଛଂ ଦେସେତୁକାମୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଅଭିଧମ୍ମୋ ସତ୍ତପ୍ପକରଣାନି ଅଧିକୋ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠୋ ଚ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋତି କତ୍ୱା। ୱିନଯୋ ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗା ୱିନଯନତୋ କାଯୱାଚାନଂ। ଅଭିୱିନଯୋ ଖନ୍ଧକପରିୱାରା ୱିସେସତୋ ଆଭିସମାଚାରିକଧମ୍ମକିତ୍ତନତୋ। ଆଭିସମାଚାରିକଧମ୍ମପାରିପୂରିୱସେନେୱ ହି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଧମ୍ମପାରିପୂରୀ। ଧମ୍ମୋ ଏୱ ପିଟକଦ୍ୱଯସ୍ସାପି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗଫଲାନି ଅଭିଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିମୁଖୋତି କତ୍ୱା। କିଲେସୱୂପସମକାରଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗିଯା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତୋ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ବହୁଲପାମୋଜ୍ଜୋତି ବଲୱପାମୋଜ୍ଜୋ।

କାରଣତ୍ଥେତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ। କୁସଲଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ। ତେନାହ ''ତେସଂ ଅଧିଗମତ୍ଥାଯା''ତି। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ୱା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଭୁମ୍ମଂ ଯଥା ''ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି।

୩୪୬।ସକଲଟ୍ଠେନାତି ନିସ୍ସେସଟ୍ଠେନ, ଅନୱସେସଫରଣୱସେନ ଚେତ୍ଥ ସକଲଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ୱିଯ ଏକଦେସେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ଗହେତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ତଂ କସିଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକଧମ୍ମାନଂ। ଖେତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ଯଥା ଖେତ୍ତଂ ସସ୍ସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱଡ୍ଢିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ , ଏୱମେତଂ ଝାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି, ଯୋଗିନୋ ୱା ସୁଖୱିସେସାନଂ କାରଣଭାୱେନ। ''ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା'' ତି ଇଦଂ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏୱ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ କସିଣଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତେନ ତେନ ୱା କାରଣେନାତି ତେନ ତେନ ଉପରିଆଦୀସୁ କସିଣୱଡ୍ଢନକାରଣେନ। ଯଥା କିନ୍ତି ଆହ ''ଆଲୋକମିୱ ରୂପଦସ୍ସନକାମୋ''ତି। ଯଥା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଉଦ୍ଧଂ ଚେ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, ଉଦ୍ଧଂ ଆଲୋକଂ ପସାରେତି, ଅଧୋ ଚେ ଅଧୋ, ସମନ୍ତତୋ ଚେ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ସମନ୍ତତୋ ଆଲୋକଂ ପସାରେତି; ଏୱମଯଂ କସିଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକସ୍ସାତି ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ସ। ଅଞ୍ଞଭାୱାନୁପଗମନତ୍ଥନ୍ତି ଅଞ୍ଞକସିଣଭାୱାନୁପଗମନଦୀପନତ୍ଥଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା କସିଣଭାୱାନୁପଗମନଦୀପନତ୍ଥଂ, ନ ହି ଅଞ୍ଞେନ ପସାରିତକସିଣଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ପସାରିତକସିଣଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଏୱମ୍ପି ନେସଂ ଅଞ୍ଞକସିଣସମ୍ଭେଦାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ଅଞ୍ଞଂ ପଥୱୀଆଦି। ନ ହି ଉଦକେ ଠିତଟ୍ଠାନେ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ ଅତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞୋ କସିଣସମ୍ଭେଦୋତି ଆପୋକସିଣାଦିନା ସଙ୍କରୋ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ସେସକସିଣେସୁ। ଏକଦେସେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅନୱସେସଫରଣଂ ପମାଣସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତେନେୱ ହି ନେସଂ କସିଣସମଞ୍ଞା। ତଥା ଚାହ ''ତଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ଚେତସା ଫରନ୍ତୋତି ଭାୱନାଚିତ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୋ। ଭାୱନାଚିତ୍ତଞ୍ହି କସିଣଂ ପରିତ୍ତଂ ୱା ୱିପୁଲଂ ୱା ସକଲମେୱ ମନସି କରୋତି, ନ ଏକଦେସଂ।

କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଫରଣଅପ୍ପମାଣୱସେନ ''ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସିଣୱସେନାତି ଯଥାଉଗ୍ଘାଟିତକସିଣୱସେନ। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯତ୍ତକଞ୍ହି ଠାନଂ କସିଣଂ ପସାରିତଂ, ତତ୍ତକଂ ଆକାସଭାୱନାୱସେନ ଆକାସୋ ହୋତୀତି; ଏୱଂ ଯତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଆକାସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତଂ, ତତ୍ତକଂ ସକଲମେୱ ଫରିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ ଆଗମନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣେପି ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିଯତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''କସିଣୁଗ୍ଘାଟିଂ ଆକାସୱସେନ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣେ ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିଯତା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥଦସକୱଣ୍ଣନା

୩୪୭।ପଥଭୂତତ୍ତାତି ତେସଂ ପୱତ୍ତନୁପାଯତ୍ତା ମଗ୍ଗଭୂତତ୍ତା। ମେଥୁନସମାଚାରେସୂତି ସଦାରସନ୍ତୋସପରଦାରଗମନୱସେନ ଦୁୱିଧେସୁ ମେଥୁନସମାଚାରେସୁ। ତେପି ହି କାମେତବ୍ବତୋ କାମା ନାମ। ମେଥୁନୱତ୍ଥୂସୂତି ମେଥୁନସ୍ସ ୱତ୍ଥୂସୁ ତେସୁ ସତ୍ତେସୁ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋତି ଗାରୟ୍ହାଚାରୋ। ଗାରୟ୍ହତା ଚସ୍ସ ଏକନ୍ତନିହୀନତାଯ ଏୱାତି ଆହ ''ଏକନ୍ତନିନ୍ଦିତୋ ଲାମକାଚାରୋ''ତି। ଅସଦ୍ଧମ୍ମାଧିପ୍ପାଯେନାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମସେୱନାଧିପ୍ପାଯେନ।

ସଗୋତ୍ତେହି ରକ୍ଖିତା ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା। ସହଧମ୍ମିକେହି ରକ୍ଖିତା ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା। ସସ୍ସାମିକା ସାରକ୍ଖା। ଯସ୍ସା ଗମନେ ରଞ୍ଞା ଦଣ୍ଡୋ ଠପିତୋ, ସା ସପରିଦଣ୍ଡା। ଭରିଯାଭାୱତ୍ଥଂ ଧନେନ କୀତା ଧନକ୍କୀତା। ଛନ୍ଦେନ ୱସନ୍ତୀ ଛନ୍ଦୱାସିନୀ। ଭୋଗତ୍ଥଂ ୱସନ୍ତୀ ଭୋଗୱାସିନୀ। ପଟତ୍ଥଂ ୱସନ୍ତୀ ପଟୱାସିନୀ। ଉଦକପତ୍ତଂ ଆମସିତ୍ୱା ଗହିତା ଓଦପତ୍ତକିନୀ। ଚୁମ୍ବଟଂ ଅପନେତ୍ୱା ଗହିତା ଓଭତଚୁମ୍ବଟା। କରମରାନୀତା ଧଜାହଟା। ତଙ୍ଖଣିକା ମୁହୁତ୍ତିକା। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମେ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ନ ତଥା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦତାଯ। ''ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ସତିପି

ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିଵାସନେ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସେଵନାଭିସନ୍ଧିପଯୋଗାଭାଵତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ହୋତି ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନସ୍ସା''ତି ଵଦନ୍ତି। ସେଵନଚିତ୍ତେ ସତି ପଯୋଗାଭାଵୋ ଅପ୍ପମାଣଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇତ୍ଥିଯା ସେଵନପଯୋଗସ୍ସ ଅଭାଵତୋ। ତସ୍ମିଂ ଅସତି ପୁରେତରଂ ସେଵନଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାପନେପି ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିଯା, ତଥା ପୁରିସସ୍ସପି ସେଵନପଯୋଗାଭାଵେତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ପଵତ୍ତିତସ୍ସ ଵସେନ ତଯୋ ବଲକ୍କାରେନ ପଵତ୍ତିତସ୍ସ ଵସେନ ତଯୋତି ସବ୍ବେପି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ''ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ଅତ୍ଥଵିସେସଵାଚିନୋ ଧାତୁସଦ୍ଦାତି ''ଅଭିଜ୍ଝାଯତୀ''ତି ପଦସ୍ସ ''ପରଭଣ୍ଡାଭିମୁଖୀ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯାତି ତସ୍ମିଂ ପରଭଣ୍ଡେ ଲୁବ୍ଭନଵସେନ ନିନ୍ନତାଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭିପୁବ୍ବୋ ଵା ଝା-ସଦ୍ଦୋ ଲୁବ୍ଭନେ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ଅତ୍ଥଵିସେସଵାଚିନୋ ଏଵ ଧାତୁସଦ୍ଦା। ଅଦିନ୍ନାଦାନସ୍ସ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜମହାସାଵଜ୍ଜତା ବ୍ରହ୍ମଜାଲଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ଚୂଳଅସୀଲଵଣ୍ଣନା) ଵୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଵିଯ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜା, ମହାସାଵଜ୍ଜା ଚା''ତି। ତସ୍ମା ''ଯସ୍ସ ଭଣ୍ଡଂ ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜତା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାଵଜ୍ଜତା''ତିଆଦିନା ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜମହାସାଵଜ୍ଜଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଂ ଚିତ୍ତେନେଵାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ହିତସୁଖଂଵ୍ୟାପାଦଯତୀତି ଯୋ ନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ସ ଯଂ ପତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତି ସମଵାଯେ ହିତସୁଖଂ ଵିନାସେତି। ଫରୁସଵାଚାଯ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜମହାସାଵଜ୍ଜତା ବ୍ରହ୍ମଜାଲଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵିଭାଵିତାତି ଆହ ''ଫରୁସଵାଚା ଵିଯା''ତିଆଦି। ତସ୍ମା ''ଯଂ ପତି ଚିତ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦେତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜୋ, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାଵଜ୍ଜୋ''ତିଆଦିନା ତଦୁଭଯଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ''ଅହୋ ଵତା''ତି ଇମିନା ପରସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ ଵିନାସଚିନ୍ତନଂ ଦୀପେତି। ଏଵଞ୍ହି ସ୍ସ ଦାରୁଣପ୍ପଵତ୍ତିଯା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତି।

ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗହଣାଭାଵେନାତି ଯାଥାଵଗହଣସ୍ସ ଅଭାଵେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାଵସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗହଣେନ। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ଵିତଥଂ ପସ୍ସତି। ''ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଵିଯା''ତି ଇମିନା ଆସେଵନସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ ଅପ୍ପସାଵଜ୍ଜତଂ, ମହନ୍ତତାଯ ମହାସାଵଜ୍ଜତଂ ଦସ୍ସେତି। ଗହିତାକାରଵିପରୀତତାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାକାରଵିପରୀତଭାଵୋ। ଵତ୍ଥୁନୋତି ତସ୍ସ ଅଯଥାଭୂତସଭାଵମାହ। ତଥାଭାଵେନାତି ଗହିତାକାରେନେଵ ଵିପରୀତାକାରେନେଵ। ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ, ତସ୍ସ ଵା ଵତ୍ଥୁନୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ''ଏଵମେତଂ ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା''ତି।

ଧମ୍ମତୋତି ସଭାଵତୋ। କୋଟ୍ଠାସତୋତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଯେ କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି, ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚେତନାଧମ୍ମାତି ଚେତନାସଭାଵା।

''ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତା''ତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ଚେତନା ଅଭିଧମ୍ମେ କମ୍ମପଥେସୁ ନ ଵୁତ୍ତାତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମପଥଭାଵୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ନ, ଅଵଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞହେତୁକତ୍ତା। ନ ହି ତତ୍ଥ ଚେତନାଯ ଅକମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତତ୍ତା (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥାଵଣ୍ଣନା) କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅଵଚନଂ, କଦାଚି ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବଦାତି କମ୍ମପଥଭାଵସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ଅଵଚନଂ। ଯଦା ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ତଦା କମ୍ମପଥରାସିସଙ୍ଗହୋ ନ ନିଵାରିତୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ଯଦି ଚେତନାଯ ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଥଭାଵାଭାଵତୋ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାଵୋତି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅଵଚନଂ, ନନୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନମ୍ପି କମ୍ମପଥଭାଵଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାଵୋତି ତେସମ୍ପି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅଵଚନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତା ହି ତେସଂ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ଏଵଂ ଚେତନାପି ତତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବା ସିଯାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସା ପନ ପାଣାତିପାତାଦିକାଵାତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାଵୋତି ନ ଵୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଚେତନାଯ ହି ''ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, କମ୍ମଂ ଵଦାମି (ଅ। ନି। ୬।୬୩; କଥା। ୫୩୯), ତିଵିଧା, ଭିକ୍ଖଵେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମ''ନ୍ତି (କଥା। ୫୩୯) ଵଚନତୋ କମ୍ମଭାଵୋ ପାକଟୋ; କମ୍ମଂଯେଵ ଚ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀନଂ, ତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ପଥଭାଵେନ ପଵତ୍ତଂ ''କମ୍ମପଥୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାଵୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପନ ଚେତନାସମୀହନଭାଵେନ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତଭାଵୋ, ଚେତନାଜନିତଭାଵେନ [ଚେତନାଜନିତତଂବନ୍ଧତିଭାଵେନ (ଧ। ସ। ଅନୁଟୀ। ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାଵଣ୍ଣନା)] ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଥଭାଵୋ ଚାତି ନ ତଥା ପାକଟୋ କମ୍ମପଥଭାଵୋତି ତେ ଏଵ ତେନ ସଭାଵେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଚେତନା କମ୍ମପଥଭାଵେ ନ ଵୁତ୍ତା, ଅତଥାଜାତିଯତ୍ତା ଵା ଚେତନା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ଵୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମୂଲଂ ପତ୍ଵାତି ମୂଲଦେସନଂ ପତ୍ଵା, ମୂଲସଭାଵେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଦେସିଯମାନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏୱା’’ତି ଇମାଯ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକପାଠଇଯା (ୱିଭ। ୭୧୫) ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଞ୍ହି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ , ତଦେୱ ତଂୱେରମଣିଯା ଆରମ୍ମଣଂ। ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ଏୱ ହି ୱିରତୀତି। ସତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱା ସତ୍ତସଙ୍ଖାତସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ, ତମେୱ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ‘‘ଯାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଏତ୍ଥ ‘ସତ୍ତାରମ୍ମଣାନୀ’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଯସ୍ମା ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ସଙ୍ଖାରେଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୪) ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁନୋ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ’’ତି ଗହେତବ୍ବତୋ ‘‘ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋ’’ତି ଏକେ। ‘‘ଏକୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଦ୍ୱେ ସୁତା’’ତିଆଦିନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନ। ତଥା ଅଭିଜ୍ଝାତି ଏତ୍ଥ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନା’’ ତିଦମ୍ପି ଉପସଂହରତି, ନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତମେୱ ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝାଯନତୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧) ପୱତ୍ତମାନାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତେଭୂମକଧମ୍ମୱିସଯା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନସ୍ସା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। କଥଂ ପନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସବ୍ବେ ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତୀତି? ସାଧାରଣତୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ସୁକତଦୁକ୍କଟାନଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୨।୯୪) ପୱତ୍ତମାନାଯ ଅତ୍ଥତୋ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାପି ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି।

ସୁଖବହୁଲତାଯ ରାଜାନୋ ହସମାନାପି ‘‘ଘାତେଥା’’ତି ୱଦନ୍ତି , ହାସୋ ପନ ନେସଂ ଅତ୍ତୟୂପସମାଦିଅଞ୍ଞୱିସଯୋତି ଆହ ‘‘ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକ… ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନୋ ନ ହୋତି, ସୁଖୱେଦନୋୱ ଏତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀତି। ମୁସାୱାଦୋ ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନୋ ସୁଖୱେଦନୋ ୱା ସିଯା ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନୋ ୱା, ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ ୱାତି ମୁସାୱାଦୋ ତିୱେଦନୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ୱେଦନାଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୋସମୋହୱସେନଦ୍ୱିମୂଲକୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକଭାୱୋ। ନିଦାନମୂଲେ ପନ ଗଯ୍ହମାନେ ‘‘ଲୋଭମୋହୱସେନପୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଆମିସକିଞ୍ଜକ୍ଖହେତୁପି ପାଣଂ ହନନ୍ତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯାଯା’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୩।୩୪)। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କୁସଲକମ୍ମପଥଦସକୱଣ୍ଣନା

ପାଣାତିପାତା…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକୱସେନେତ୍ଥ କୁସଲକମ୍ମପଥାନଂ ଦେସିତତ୍ତା। ୱେରହେତୁତାଯ ୱେରସଞ୍ଞିତଂ ପାଣାତିପାତାଦିପାପଧମ୍ମଂ ମଣତି ‘‘ମଯି ଇଧ ଠିତାଯ କଥଂ ଆଗଚ୍ଛସୀ’’ତି ତଜ୍ଜନ୍ତୀ ୱିଯ ନୀହରତୀତି ୱେରମଣୀ, ୱିରମତି ଏତାଯାତି ୱା ‘‘ୱିରମଣୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ‘‘ୱେରମଣୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି। ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତତୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି। କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିରତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ୱିରତିଯେୱ ଆଗତା, ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୭୦୩) ପନ ଚେତନାପି ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱିରତିଯୋପୀ’’ତି ଆହ। ଅନଭିଜ୍ଝା ହି ମୂଲଂ ପତ୍ୱାତି କମ୍ମପଥକୋଟ୍ଠାସେ ‘‘ଅନଭିଜ୍ଝା’’ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମୋ ମୂଲତୋ ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାରମ୍ମଣା ତଦାରମ୍ମଣଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଆରମ୍ମଣା କଥଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାନି ପଜହନ୍ତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଜହନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରମଣୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ। ଅଥ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେ, ନ ସୋ ତାନି ପଜହତି। ନ ହି ତଦେୱ ଆରବ୍ଭ ତଂ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କା ତତୋ ଅୱିନିସ୍ସଟଭାୱତୋ।

ଅନଭିଜ୍ଝା…ପେ… ୱିରମନ୍ତସ୍ସାତି ଅଭିଜ୍ଝଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରତି ଅତ୍ଥି ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀହେୱ ତପ୍ପହାନସିଦ୍ଧିତୋ।

ଅରିଯୱାସଦସକୱଣ୍ଣନା

୩୪୮। ଅରିଯାନମେୱ ୱାସାତି ଅରିଯୱାସା ଅନରିଯାନଂ ତାଦିସାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅରିଯାତି ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଖୀଣାସୱା ଗହିତା, ତେ ଚ ଯସ୍ମା ତେହି ସବ୍ବକାଲଂ ଅୱିରହିତୱାସା ଏୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରିଯା ଏୱ ୱସିଂସୁ ୱସନ୍ତି ୱସିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୱସିଂସୂତି ନିସ୍ସାଯ ୱସିଂସୁ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନତ୍ତାଦଯୋ ହି ଅରିଯାନଂ ଅପସ୍ସଯା। ତେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହାନପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚପନୋଦନଏସନାସମୱଯୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ‘‘ସଙ୍ଖାଯେକଂ ପଟିସେୱତି, ଅଧିୱାସେତି, ପରିୱଜ୍ଜେତି, ୱିନୋଦେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଅପସ୍ସେନେସୁ ୱିନୋଦନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚାନେୱ, ଇତରେ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମିଜ୍ଝନ୍ତି।

ଞାଣାଦଯୋତି ଞାଣଞ୍ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ। ତେନାହ ‘‘ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ’’ତିଆଦି। ତଞ୍ହ ୱତ୍ତଙ୍କ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଆରକ୍ଖକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ। ‘‘ଚରତୋ’’ତିଆଦିନା ନିଚ୍ଚସମାଦାନଂ ଦସ୍ସେତି, ତଂ ୱିକ୍ଖେପାଭାୱେନ ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ।

ପଙ୍କଜୁପଗତାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଙ୍କଙ୍ଗଂ ଉପଗତା, ନ ସମିତପାପା। ଭୋୱାଦିନୋତି ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣେ ୱଦତି। ପାଟେକ୍କସଚ୍ଚାନୀତି ତେହି ତେହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ପାଟିଯେକ୍କଂ ଗହିତାନି ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୩, ୪୨୭; ୩।୨୭; ଉଦା। ୫୫; ନେତ୍ତି। ୫୯) ଅଭିନିୱିଟ୍ଠାନି ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚାଦୀନି। ଦିଟ୍ଠିଗତାନିପି ହି ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨, ୪୨୭; ୩।୨୭, ୨୯; ନେତ୍ତି। ୫୯) ଗହଣଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ୱୋହରୀଯନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦମେୱା’’ତିଆଦି। ନୀହଟାନୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରିତାନି ଅପନୀତାନି। ଗହିତଗ୍ଗହଣସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ପୁବ୍ବେ ଗହିତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗାହସ୍ସ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱୱେୱଚନାନୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସ୍ସ ଅଧିୱଚନାନି।

ନହି ଏତାସଂ ୱଯୋ ୱେକଲ୍ଲନ୍ତି ଅୱଯାତି ଆହ ‘‘ଅନୂନା’’ତି, ଅନୱସେସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସନାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତକାମେସନାଦଯୋ।

ମଗ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି କଥିତା ରାଗାଦୀନଂ ପହୀନଭାୱଦୀପନତୋ।

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଫଲଂ କଥିତନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମୁଖେନ ଅରିଯଫଲଂ କଥିତଂ। ଅଧିଗତେ ହି ଅଗ୍ଗଫଲେ ସବ୍ବସୋ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ପଜାନାତି, ତଞ୍ଚ ପଜାନନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣନ୍ତି।

ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମଦସକୱଣ୍ଣନା

ଫଲଞ୍ଚ ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚାତି ଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା, ଅରିଯଫଲସଭାୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ଫଲଧମ୍ମା ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଠାନେସୁ ପଞ୍ଞାୱ କଥିତା ସମ୍ମା ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ସମ୍ମା ଜାନନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଞାଣନ୍ତି ଚ। ଅତ୍ଥି ହି ଦସ୍ସନଜାନନାନଂ ସୱିସଯେ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ, ସ୍ୱାଯଂ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ଫଲସମାପତ୍ତିଧମ୍ମାତି ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଧମ୍ମା, ଫଲସମାପତ୍ତିସହଗତଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିଯଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ହି ସବ୍ବସୋ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁତ୍ତତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି। କେନଚି ପନ ଯଥା ଅସେକ୍ଖା ଫଲପଞ୍ଞା ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଜାନନକିଚ୍ଚଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସମ୍ମାଞାଣ’’ନ୍ତିପି ୱୁତ୍ତା ଏୱ; ଏୱଂ ଅରିଯଫଲସମାଧି ସମାଦାନଟ୍ଠଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତୀ’’ ତିପି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅନାସୱଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି’’ନ୍ତି ଦୁତିଯୱିମୁତ୍ତିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି।

ଦସକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ହସମୋଧାନୱଣ୍ଣନା

ସମୋଧାନେତବ୍ବାତି ସମାହରିତବ୍ବା।

୩୪୯।ୱକପ୍ପନାତି ବଲୱସଦ୍ଧା। ଆଯତିଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅୱିୱାଦହେତୁଭୂତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଗୱତା ଦେସିତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଗାଯନଂ ସଙ୍ଗୀତି, ତସ୍ସ ଚ କାରଣଂ ଅଯଂ ସୁତ୍ତଦେସନା ତଥା ପୱତ୍ତତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଙ୍ଗୀତିପରିଯାଯନ୍ତି ସାମଗ୍ଗିଯା କାରଣ’’ନ୍ତି। ସମନୁଞ୍ଞୋ ସତ୍ଥା ଅହୋସି ‘‘ପଟିଭାତୁ ତ,ଂ ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମିଂ କଥା’’ତି ଉସ୍ସାହେତ୍ୱା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ସୁଣନ୍ତୋ, ସା ପନେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ସମନୁଞ୍ଞତା ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୂ’’ତି ଅନୁମୋଦନେନ ପାକଟା ଜାତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁମୋଦନେନ ସମନୁଞ୍ଞୋ ଅହୋସୀ’’ତି। ଜିନଭାସିତୋ ନାମ ଜାତୋ, ନ ସାୱକଭାସିତୋ। ଯଥା ହି ରାଜଯୁତ୍ତେହି ଲିଖିତପଣ୍ଣଂ ଯାୱ ରାଜମୁଦ୍ଦିକାଯ ନ ଲଞ୍ଛିତଂ ହୋତି, ନ ତାୱ ‘‘ରାଜପଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ଲଞ୍ଛିତମତ୍ତଂ ପନ ରାଜପଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱମେୱ ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୁ ସାରିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦି ଅନୁମୋଦନୱଚନସଂସୂଚିତାଯ ସମନୁଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ଜିନୱଚନମୁଦ୍ଦାଯ ଲଞ୍ଛିତତ୍ତା ଅଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତୋ ଜିନଭାସିତୋ ନାମ ଜାତୋ ଆହଚ୍ଚୱଚନୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୧୧। ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୦।ଆୱୁସୋଭିକ୍ଖୱେତି ସାୱକାନଂ ଆଲପନନ୍ତି ସାୱକାନଂ ଆମନ୍ତନୱସେନ ଆଲପନସମୁଦାଚାରୋ, ନ କେୱଲଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି, ସୋ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଲପନଂ। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧା ହୀ’’ତିଆଦି। ସତ୍ଥୁସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅସମୁଦାଚାରୋ ଏୱେତ୍ଥ ସତ୍ଥୁ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଠପନଂ। ସମ୍ପତି ଆଗତତ୍ତା କତ୍ଥଚି ନ ନିବଦ୍ଧୋ ୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି ଅନିବଦ୍ଧୱାସା, ଅନ୍ତେୱାସିକା। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯସେନାସନଂ ଗୱେସନ୍ତା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦିସାଗମନୀଯା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧକାଲେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏକାଦସୱିଧଂ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥାପି ପୁଗ୍ଗଲୱେମତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ତଦନୁରୂପମେୱ ଦେତି। ମୋହଚରିତସ୍ସପି କାମଂ ଆନାପାନସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସପ୍ପାଯଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ପନ ଭାଜନଭୂତଂ କାତୁଂ ସମ୍ମୋହୱିଗମାଯ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଧମ୍ମସ୍ସୱନଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାସୁ ନିଯୋଜେତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୋହଚରିତସ୍ସ…ପେ… ଆଚିକ୍ଖତୀ’’ତି। ସଦ୍ଧାଚରିତସ୍ସ ୱିସେସତୋ ପୁରିମା ଛ ଅନୁସ୍ସତିଯୋ ସପ୍ପାଯା, ତାସଂ ପନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନେ ଅଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣଚରିତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧିଚରିତସ୍ସ, ତସ୍ସ ପନ ମରଣସ୍ସତି, ଉପସମାନୁସ୍ସତି, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ, ଆହାରେପଟିକୂଲସଞ୍ଞା ୱିସେସତୋ ସପ୍ପାଯା, ତେସଂ ପନ ଉପକାରଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତାଦି…ପେ… କଥେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥେୱାତି ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଏୱ। ତେମାସିକଂ ପଟିପଦନ୍ତି ତୀହି ମାସେହି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପେତବ୍ବଂ ପଟିପଦଂ।

ଇମେ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମିସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଭାଜନଭୂତା ଭିକ୍ଖୂ। ‘‘ଏୱଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତେପନ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧକାଲେ’’ତିଆଦିନା ତଦୁଦ୍ଦେସିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୂ। ତେନାହ ‘‘ପେସେତୀ’’ତି। ଅପଲୋକେଥାତି ଆପୁଚ୍ଛଥ। ‘‘ପଣ୍ଡିତା’’ତିଆଦି ସେୱନଭଜନେସୁ କାରଣୱଚନଂ। ‘‘ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ୱିନେତୀ’’ତିଆଦି ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଯସ୍ମା ହି ଧମ୍ମସେନାପତି ଭିକ୍ଖୂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପାପେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି ‘‘ଏୱମେତେ ନିଯତା ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣା’’ତି। ଆଯସ୍ମା ପନ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ‘‘ସବ୍ବାପି ଭୱୂପପତ୍ତି ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବାୱା’’ତି ଭିକ୍ଖୂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉତ୍ତମତ୍ଥଂଯେୱ ପାପେତି।

ସାୱକେହି ୱିନେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ସାୱକୱେନେଯ୍ୟା ନାମ ନ ସାୱକେହେୱ ୱିନେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସାୱକୱେନେଯ୍ୟା ନାମା’’ତିଆଦି। ଦସଧା ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଏକକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦସକା ଦସଧା ଦସଧା ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋତି ଦସୁତ୍ତରୋ। ଦସୁତ୍ତରୋ ଗତୋତିପି ଦସୁତ୍ତରୋତି ଏକକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦସକା ଦସହି ଉତ୍ତରୋ ଅଧିକୋ ହୁତ୍ୱା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତିପି ଦସୁତ୍ତରୋ। ଏକେକସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେତି ଏକକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦସକା ଦସସୁ ପଞ୍ହେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ। ଦସ ଦସ ପଞ୍ହାତି ‘‘କତମୋ ଧମ୍ମୋ ବହୁକାରୋ ଅପ୍ପମାଦୋ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତିଆଦିନା ଦସ ଦସ ପଞ୍ହା। ୱିସେସିତାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ଦସୁତ୍ତରଂ ପୱକ୍ଖାମୀତି ଦେସିଯମାନଂ ଦେସନଂ ନାମକିତ୍ତନମୁଖେନ ପଟିଜାନାତି ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ। ପୱକ୍ଖାମୀତି ପକାରେହି ୱକ୍ଖାମି। ତଥା ହେତ୍ଥ ପଞ୍ଞାସାଧିକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଞ୍ହସତାନଂ ୱସେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିପରିଯାଯୋ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୭୩) ୱିଯ। ସୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ଚାଯଂ ଧମ୍ମୋତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମନ୍ତିସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ସ୍ୱାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ନିବ୍ବାନାୱହୋ। ତତୋ ଏୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦାଯ ହୋତି, ସ ଚାଯମସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପମୋଚନୁପାଯଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା’’ତିଆଦି।

ଉଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋତି ଉଦଗ୍ଗଂ ଉଳାରଂ ପଣୀତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପେମଂ ଜନେନ୍ତୋତି ଭତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଦେସନାଯ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଆଚିଣ୍ଣଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକାଯନୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ଏକଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୧। (କ) କାର-ସଦ୍ଦୋ ଉପ-ସଦ୍ଦେନ ୱିନାପି ଉପକାରତ୍ଥଂ ୱଦତି, ‘‘ବହୁକାରା, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତାପିତରୋ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୨।୩୪) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ବହୁକାରୋତି ବହୂପକାରୋ’’ତି।

(ଖ) ୱଡ୍ଢନେ ୱୁତ୍ତେ ନାନନ୍ତରିଯତାଯ ଉପ୍ପାଦନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ‘‘ଭାୱେତବ୍ବୋତି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଉପ୍ପାଦନପୁବ୍ବିକା ହି ୱଡ୍ଢନାତି। ନନୁ ଚ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋ’’ତି ଉପ୍ପାଦନଂ ପେତ୍ଥ ୱିସୁଂ ଗହିତଂ ଏୱାତି? ଅଞ୍ଞତ୍ତୱିସଯତ୍ତା ତସ୍ସ ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ। ତଥା ହି ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ

ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ’’ତି ତୀହିପି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତଂ ୱତ୍ୱାପି ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ପହାତବ୍ବୋ’’ତି ପହାତବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା।

(ଗ) ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହୀତି ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାହି।

(ଘ) ପହାନାନୁପସ୍ସନାଯାତି ପଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ମିସ୍ସକୱସେନ ଚେତଂ ଅନୁପସ୍ସନାଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

(ଙ) ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀନଂ ପରିହାନାୱହୋ ପରିହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନକୋ।

(ଚ) ଝାନାଦିୱିସେସଂ ଗମେତୀତି ୱିସେସଗାମୀ।

(ଛ) ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝକରୋତି ଅନୁପଚିତଞାଣସମ୍ଭାରେହି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ।

(ଝ) ଅଭିଜାନିତବ୍ବୋତି ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବତ୍ଥ ମାତିକାସୂତି ଦୁକାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାସୁ ସବ୍ବାସୁ ମାତିକାସୁ। ଏତ୍ଥ ଚ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭାୱନାଯ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଉତ୍ତମତ୍ଥେ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମୋ ପଠମଂ ତାୱ ଭାୱନାଯ ଉପକାରଧମ୍ମଂ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ବହୁକାରୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ଉପକାରକେନ ଉପକତ୍ତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ’’ତି ଆହ। ଅଯଞ୍ଚ ଭାୱନା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଇଚ୍ଛିତାତି ଆହ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ’’ତି। ପରିଞ୍ଞା ଚ ନାମ ଯାୱଦେୱ ପହାତବ୍ବପଜହନତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ପହାତବ୍ବୋ’’ତି। ପଜହନ୍ତେନ ଚ ହାନଭାଗିଯଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିସେସଭାଗିଯେ ଅୱଟ୍ଠାତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ହାନଭାଗିଯୋ, ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ୱିସେସଭାଗିଯୋ’’ତି। ୱିସେସଭାଗିଯେ ଅୱଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ, ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝପଟିୱିଜ୍ଝନଞ୍ଚେ ଇଚ୍ଛତି, ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବନିପ୍ଫାଦନଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝୋ, ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋ’’ତି। ତଯିଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଜାନନେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ’’ତି। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚେ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକତମେୱ ହୋତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚୋୱ ହୋତି, ନାସ୍ସ ଉତ୍ତରି କିଞ୍ଚି କରଣୀଯନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ମହାଥେରୋ ଏକକୱସେନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଟିପତ୍ତିୱିଧିଂ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଇମାନି ଦସ ପଦାନି ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଉଦ୍ଦିସି।

(କ) ଏୱଂ ଅନିଯମତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କତମୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ଆରଭି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତି ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋ ଦୁକାଦୀସୁ। ୱେଠଉକାରୋତି ୱେନୋ। ସୋ ହି ୱେଠଉୱିକାରେହି କିଲଞ୍ଜାଦିକରଣେନ ‘‘ୱେଠଉକାରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚୋ। ଅନ୍ତୋ, ବହି ଚ ସବ୍ବଗତଗଣ୍ଠିଂ ନୀହରଣେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିଂ କତ୍ୱା। ଏକେକକୋଟ୍ଠାସେତି ଏକକାଦୀସୁ ଦସସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ।

ସବ୍ବତ୍ଥକଂ ଉପକାରକନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଯା ଉପକାରୱନ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପନେତି ଯଥା ଉପରି ୱିପସ୍ସନା ପରିପଚ୍ଚତି ତିକ୍ଖା ୱିସଦା ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ ଘଟେତି, ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୱଡ୍ଢନେ। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେସୁ, ତେସଂ ସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଠାନାଟ୍ଠାନେସୂତି ଠାନେ, ଅଟ୍ଠାନେ ଚ ଜାନିତବ୍ବେ। ମହାୱିହାରସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି ମହତିଯଂ ଝାନାଦିୱିହାରସମାପତ୍ତିଯଂ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମନୋମଯିଦ୍ଧି ଆଦିକାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଟ୍ଠସୁ ୱିଜ୍ଜାସୂତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୭୯) ଆଗତନଯାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ୱିଜ୍ଜାସୁ।

ତେନେୱ ଭଗୱା ଥୋମେତୀତି ଯୋଜନା। ନନ୍ତି ଅପ୍ପମାଦଂ।

ଥାମସମ୍ପନ୍ନେନାତି ଞାଣବଲସମନ୍ନାଗତେନ। ଦୀପେତ୍ୱାତି ‘‘ଏୱମ୍ପି ଅପ୍ପମାଦୋ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପାଦନେ ବହୁପକାରୋ’’ତି ପକାସେତ୍ୱା। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୱଜ୍ଜପକ୍ଖିକମତ୍ଥଂ ଅପ୍ପମାଦେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

(ଖ) କାଯଗତାସତୀତି ରସ୍ସଂ ଅକତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ, ନିଦ୍ଦେସେନ ୱା ଏତଂ ସମାସପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠିକାନି ପୁଞ୍ଜକିତାନି ତେରୋୱସ୍ସିକାନି…ପେ… ପୂତୀନି ଚୁଣ୍ଣକଜାତାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୯) ଏୱଂ ପୱତ୍ତମନସିକାରୋ ‘‘ଚୁଣ୍ଣକମନସିକାରୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ‘‘ଚୁଣ୍ଣିକୈରିଯାପଥେସୁ ପୱତ୍ତମନସିକାରୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନସତିଯାତି ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଏକୂନତିଂସୱିଧେ ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ସତିଯା।

ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ପରିଯାଯତୋ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଉପେକ୍ଖାପି ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି ସନ୍ତସଭାୱତ୍ତା।

(ଗ) ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ଆରମ୍ମଣାଦିୱିସଯୋପି ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ୱଣୋ ୱିଯ ଆସୱେ ପଗ୍ଘରତି, ସୋ ସମ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖାତାଭାୱେପି ସହ ଆସୱେହୀତି ସାସୱୋ। ତଥା ଉପାଦାନାନଂ ହିତୋତି ଉପାଦାନିଯୋ। ଇତରଥା ପନ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ୱିଧି ପଟିକ୍ଖେପୋ।

(ଘ) ଅସ୍ମୀତି ମାନୋତି ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ପୱତ୍ତୋ ମାନୋ।

(ଚ) ୱିପରିଯାଯେନାତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତୋ ପଥମନସିକାରୋ।

(ଛ) ଇଧ ପନ ୱିପସ୍ସନାନନ୍ତରୋ ମଗ୍ଗୋ ‘‘ଆନନ୍ତରିକୋ ଚେତୋସମାଧୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କସ୍ମା? ୱିପସ୍ସନାଯ ଅନନ୍ତରତ୍ତା, ଅତ୍ତନୋ ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରଂ ଫଲଦାଯକତ୍ତା। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ତଂ ୱା ଅରହତି, ଅନନ୍ତରପଯୋଜନୋତି ୱା ଆନନ୍ତରିକୋ।

(ଜ) ଫଲନ୍ତି ଫଲପଞ୍ଞା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣତାଯ।

(ଝ) ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ, ପଚ୍ଚଯୋତି ଆହ ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠିତିକା’’ତି। ଅଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚଯତାସମଞ୍ଞେନ ଏକଂ କତ୍ୱା ୱଦତି। ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ।

(ଞ) ଅକୁପ୍ପା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି ଅକୁପ୍ପଭାୱେନ ଉକ୍କଂସଗତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବାପି ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ ଅକୁପ୍ପା ଏୱ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୋପନୀଯତ୍ତା।

ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ‘‘ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଅଭିଞ୍ଞାଯ। ପରିଞ୍ଞାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପହାତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେହୀତି ପହାତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବପଦେହି। ପହାନପରିଞ୍ଞାୱ କଥିତା ପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯାନଂ ଏକାୱାରତାଯ ପରିଞ୍ଞାଯ ସହେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋତି ୱିସେସତୋ ଫଲଂ କଥିତଂ। ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସତ୍ତମେ ଏୱ ପଦେ ଲବ୍ଭତି। ଫଲଂ ପନ ଅନେକେସୁପି ପଦେସୁ ଲବ୍ଭତି ପଠମଟ୍ଠମନୱମଦସମେସୁ ଲବ୍ଭନତୋ। ଯସ୍ମା ତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଦସମେ ଏୱ ଲବ୍ଭତି, ଇତରେସୁ ପରିଯାଯତୋ ତସ୍ମା ‘‘ଲବ୍ଭତି ଏୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି।

ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାତି ଯେନ ବହୁକାରାଦିସଭାୱେନ ଦେସିତା, ତେନ ସଭାୱେନ ପରମତ୍ଥତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନା । ଯାଥାୱାତି ଅୱିପରୀତା। ତଥାସଭାୱାତି ତଂସଭାୱା। ନ ତଥା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅୱିତଥତ୍ତା ତଥାୱ ହୋନ୍ତି। ତତୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ନ ହୋନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚହିପି ପଦେହି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତମେୱ ୱଦତି। ସମ୍ମାତି ଞାଯେନ। ଯଂ ପନ ଞାତଂ, ତଂ ହେତୁଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ହେତୁନା କାରଣେନା’’ତି। ୱକପ୍ପନଂ ଜନେସୀତି ଜିନୱଚନଭାୱେନ ଅଭିପ୍ପସାଦଂ ଉପ୍ପାଦେସି।

ଏକଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱେଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୨। (କ) ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥା’’ ତି ଇଦଂ ‘‘ସୀଲପୂରଣାଦୀସୂ’’ତି ଏତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ‘‘ସୀଲପୂରଣାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଦୋ ୱିଯ ଉପକାରକା’’ତି ଏତେନ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନମ୍ପି ଅପ୍ପମାଦସ୍ସ ୱିଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପକାରକତା ପକାସିତା ହୋତି ଅତ୍ଥତୋ ନାତିୱିଲକ୍ଖଣତ୍ତା ତତୋ ତେସଂ। ସତିଅୱିପ୍ପୱାସୋ ହି ଅପ୍ପମାଦୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅୱିଜହିତା ସତି ଏୱ, ସା ଚ ଖୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଇତରାଯ ତଥାରୂପସମତ୍ଥତାଭାୱତୋ।

(ଖ) ତେସଂ ପଞ୍ଚସତମତ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗା କଥିତା।

(ଛ) ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ସଂକିଲେସସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ହେତୁ, ପରିବ୍ରୂହନଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯୋନିସୋମନସିକାରେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ଚ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାଯ, ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଚ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ,

ଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି ‘‘ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝା’’ତି ଏତ୍ଥ ନୀହରିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଇମେହି ଧମ୍ମା ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅସୁଭଜ୍ଝାନାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ୱିସଂଯୋଗା ନାମ କାମଯୋଗାଦିପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ । ‘‘ଏୱଂ ପଭେଦା’’ତି ଇମିନା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା, ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା, କଣ୍ହା ଧମ୍ମା, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୧, ୧୦୪) ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

(ୟ) ପଚ୍ଚଯେହି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁଯ୍ୟ କତତ୍ତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। କେନଚି ଅନଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ।

(ଞ) ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ଚ ୱିଜ୍ଜା। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ସବ୍ବସୋ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା।

ଅଭିଞ୍ଞାଦୀନୀତି ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାଦୀନି। ଏକକସଦିସାନେୱ ପୁରିମୱାରେ ୱିଯ ୱିଭଜ୍ଜ କଥେତବ୍ବତୋ। ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମଗ୍ଗୋୱ କଥିତୋ’’ତି ଏୱମତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋୱା’’ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଫଲସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବପଦେ ଫଲଂ କଥିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଫଲମେୱ କଥିତ’’ନ୍ତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଫଲଂ କଥିତମେୱା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ।

ଦ୍ୱେଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଯୋଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୩। (ଛ) ସୋତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ। ସବ୍ବସୋ କାମାନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହନତୋ। ଆରୁପ୍ପେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ନାମ ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ପୁନ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରଣତୋତି ରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବସୋ ନିୱାରଣତୋ। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ସଙ୍ଖାରା ଏତେନାତି ନିରୋଧୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ତେନ ହି କିଲେସୱଟ୍ଟେ ନିରୋଧିତେ ଇତରମ୍ପି ୱଟ୍ଟଦ୍ୱଯଂ ନିରୋଧିତମେୱ ହୋତି। ତସ୍ସ ପନ ନିରୋଧସ୍ସ ପରିଯୋସାନତ୍ତା ଅଗ୍ଗଫଲଂ ‘‘ନିରୋଧୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଦ୍ଧୂତୀତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲଂନିରୋଧୋତି ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲେନ ହି ନିବ୍ବାନେ ଦିଟ୍ଠେ’’ ତି ଇଦଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନସ୍ସାପି ନିବ୍ବତ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତନିରୋଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା’’ ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

(ଜ) ଅତୀତଂସାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ, ଅତୀତା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଯୋ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋୱା’’ତି ଅୱଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଥା ‘‘ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ଫଲଂ କଥିତମେୱା’’ତି।

(ଞ) ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ଚ ଆସୱାନଂ ଖଯନ୍ତେ ଞାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଅଞ୍ଞଥା ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ ସିଯା।

ତଯୋଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୪। (କ) ଦାରୁମଯଂ ଚକ୍କଂ ଦାରୁଚକ୍କଂ, ତଥା ରତନଚକ୍କଂ। ଆଣଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋ ଏୱ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଇରିଯାପଥାନଂ ଅପରାପରପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଇରିଯାପଥଚକ୍କଂ, ତଥା ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ଦେସେତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୁରୂପଦେସେ। ସେୱନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନଂ। ଭଜନଂ ଭତ୍ତିୱସେନ ପଯିରୁପାସନଂ। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ଠପନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଯୋନିସୋ ଠପନଂ ସଦ୍ଧାଦୀସୁ ନିୱେସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଚେ’’ତିଆଦି। ଇଦମେୱେତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି ଇଦମେୱ ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କମେତ୍ଥ ଏତେସୁ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେସୁ ପମାଣଭୂତଂ ଇତରେସଂ କାରଣଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଯେନ ହୀ’’ତିଆଦି। ସୋ ଏୱ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା ଠପେତି ଅକତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ। ପଠମୋ ଲୋକିଯୋୱ, ତଥାପି କାମାୱଚରୋୱ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତେ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିଯାୱାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତନକା ଲୋକିଯା ଏୱ। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

(ଚ) କାମଯୋଗୱିସଂଯୋଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୱିସଂଯୋଗୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ଏୱଂ

ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

(ଛ) ପଠମସ୍ସଝାନସ୍ସ ଲାଭିନ୍ତି ଯ୍ୱାଯଂ ଅପ୍ପଗୁଣସ୍ସ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀ, ତଂ। କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ କାମସହଗତା ହୁତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି ତୁଦେନ୍ତି। ତସ୍ସ କାମାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ହାଯତି ପରିହାଯତି, ତସ୍ମା ''ହାନଭାଗିଯୋ ସମାଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଦନୁଧମ୍ମତାତି ତଦନୁରୂପସଭାୱୋ। ''ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଇଦଂ ମିଚ୍ଛାସତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାନୁରୂପସଭାୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ଦିସ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଯମାନା ଅପେକ୍ଖମାନା ଅଭିନନ୍ଦମାନା ନିକନ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ନେୱ ହାଯତି, ନ ୱଡ୍ଢତି, ଠିତିକୋଟ୍ଠାସିକୋ ହୋତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଠିତିଭାଗିଯୋ ସମାଧୀ''ତି।

ଅୱିତକ୍କସହଗତାତି ଅୱିତକ୍କଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ମନସି କରୋତୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଗୁଣପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ ଚୋଦେନ୍ତି ତୁଦେନ୍ତି, ତସ୍ସ ଉପରି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନତାଯ ''ୱିସେସଭାଗିଯୋ ସମାଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବିଦାସହଗତାତି ତମେୱ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିଂ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ନିବ୍ବିଦାସଙ୍ଖାତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସହଗତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ଝାନଙ୍ଗେସୁ ପଭେଦେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଉକ୍କଣ୍ଠତି, ତସ୍ମା ''ନିବ୍ବିଦା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକରଣତ୍ଥାଯ ଚୋଦେନ୍ତି ତୁଦେନ୍ତି। ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତୋତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନ ଉପସଞ୍ହିତୋ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ''ସକ୍କା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ୱିରାଗଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକାତୁ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତିତୋ ''ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରାପି ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତା ଏୱ ନାମ। ତସ୍ସ ତେସଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତାଯ ''ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯୋ ସମାଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବସମାପତ୍ତିଯୋତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିକା ସବ୍ବା ସମାପତ୍ତିଯୋ। ଅଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ହାନଭାଗିଯାଦିଅଟ୍ଠୋ ତାୱ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା। ଫଲଂ କଥିତଂ ସରୂପେନେୱ।

ଚତୁଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୫। (ଖ) ''ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋସମ୍ମାସମାଧୀ''ତି ସମାଧିଅଙ୍ଗଭାୱେନ ପଞ୍ଚଞ୍ଚା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ପୀତିଫରଣତାଦିୱଚନେନ ହି ତମେୱ ୱିଭଜତି। ତେନାହ ''ପୀତିଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି।''ସୋ ଇମମେୱ କାଯଂ ୱିୱେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନ ଅଭିସନ୍ଦେତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୨୭) ନଯେନ ପୀତିଯା, ସୁଖସ୍ସ ଚ ଫରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସରାଗୱିରାଗତାଦିୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନ ପରେସଂ ଚେତୋ ଫରମାନା। ଆଲୋକଫରଣେତି କସିଣାଲୋକସ୍ସ ଫରଣେ ସତି ତେନେୱ ଆଲୋକେନ ଫରିତପ୍ପଦେସେ। ତସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନପଚ୍ଚଯତ୍ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନିମିତ୍ତଂ।

ପୀତିଫରଣତା ସୁଖଫରଣତାତି ଆରମ୍ମଣେ ଠତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ ତା ''ପାଦା ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଚେତୋଫରଣତା ଆଲୋକଫରଣତାତି ତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନତୋ ତା ''ହତ୍ଥା ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାଧାନସ୍ସ ସରୀରଭାୱତୋ ''ମଜ୍ଝିମକାଯୋ ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନିମିତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଭାୱତୋ ''ସୀସଂ ୱିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

(ଜ) ସବ୍ବସୋ କିଲେସଦୁକ୍ଖଦରଥପରିଳାହାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ଲୋକିଯସମାଧିସ୍ସ ସାତିସଯମେତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ସୁଖତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ''ତି। ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ୱସେନ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନତାଯ ସନ୍ତତରପଣୀତତରଭାୱପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ ''ପୁରିମୋ ପୁରିମୋ…ପେ… ସୁଖୱିପାକୋ''ତି।

କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନେନ ଲଦ୍ଧତ୍ତା। କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାୱନ୍ତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନଭାୱଂ। ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ଭାୱଂ ଉପଗତତ୍ତା। ଲୋକିଯସମାଧିସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକାନି ନୀୱରଣପଠମଜ୍ଝାନନିକନ୍ତିଆଦୀନି ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବାନି, ଅଞ୍ଞେ କିଲେସା ୱାରେତବ୍ବା, ଇମସ୍ସ ପନ ଅରହତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସବ୍ବକିଲେସତ୍ତା ନ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ, ୱାରେତବ୍ବଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଚ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଅଧିଗତତ୍ତା, ଠପିତତ୍ତା ଚ ଅପରିହାନୱସେନ ୱା ଠପିତତ୍ତା ନସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିୱାୱଟୋ। ''ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତ୍ତା''ତି ଏତେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନାଯପି ସତିଯା

ସତିବହୁଲତାଯ ସତୋ ଏୱ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନା’’ତି ଏତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନସତିଯା ସତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସେସେସୁ ଞାଣଙ୍ଗେସୁ। ପଞ୍ଚଞାଣିକୋତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସମାଧିମୁଖେନ ପଞ୍ଚ ଞାଣାନେୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଚ।

ମଗ୍ଗୋକଥିତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସୀସେନ ସମ୍ମାୱାଯାମାଦୀନଂ କଥିତତ୍ତା। ଫଲଂ କଥିତଂ ଅସେକ୍ଖାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ କଥିତତ୍ତା।

ପଞ୍ଚଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୬।ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଙ୍ଗ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ସତ୍ତଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୭। (ଞ) ହେତୁନାତି ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ, ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତୋ, ତାୱକାଲିକତୋ, ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋତି ଏୱଂ ଆଦିନା ହେତୁନା। ନଯେନାତି ‘‘ଯଥା ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଏତରହି, ଏୱଂ ଅତୀତେ, ଅନାଗତେ ଚ ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା’’ତି ଅତୀତାନାଗତେସୁ ନଯନନଯେନ। କାମଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦି ସୁଦିଟ୍ଠା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା, ତଂ ପନ ଅସମ୍ମୋହନୱସେନ କିଚ୍ଚତୋ, ୱିପସ୍ସନାଯ ପନ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। କିଲେସୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ପରିଳାହୋ ୱତ୍ଥୁକାମସନ୍ନିସ୍ସଯୋ , ୱତ୍ଥୁକାମାୱସ୍ସଯୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେପି ସପରିଳାହଟ୍ଠେନ ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ୱିଯା’’ତି। ନିନ୍ନସ୍ସେୱାତି [ନିନ୍ନସ୍ସ (ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ)] ନିନ୍ନଭାୱସ୍ସେୱ। ଅନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା। ବ୍ୟନ୍ତଂ ୱିଗତନ୍ତଂ ଭୂତନ୍ତି ବ୍ୟନ୍ତୀଭୂତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିରତିଭୂତଂ, [ନିଯତିଭୂତଂ (ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ) ୱିଗତନ୍ତିଭୂତଂ (?)] ନିତ୍ତଣ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଇଧ ସତ୍ତକୋ। ଭାୱେତବ୍ବପଦେ ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୮। (କ) ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକାଯାତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯା ଏୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକା ଯଥା ‘‘ୱିନଯୋ ଏୱ ୱେନଯିକୋ’’ତି, ତସ୍ସା ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକାଯ। କା ପନ ସାତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାଯା’’ତି। ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହସ୍ସାତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହସ୍ସ। ଉପଚାରଜ୍ଝାନସହଗତା ତରୁଣସମଥପଞ୍ଞାୱ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତା ତରୁଣୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା [ତରୁଣସମଥୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା (ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ)]। ଆଦିଭୂତାଯାତି ପଠମାୱଯୱଭୂତାଯ, ଦେସନାୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ପନ ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନତା ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଏକଜ୍ଝଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ପେମନ୍ତି ଦଳ୍ହଭତ୍ତି, ତଂ ପନ ୱଲ୍ଲଭୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଗେହସିତସଦିସଂ ହୋତୀତି ‘‘ଗେହସିତପେମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗରୁକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଗରୁ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଗରୁଚିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଗରୁଚିତ୍ତଭାୱୋ, ଗରୁମ୍ହି ଗରୁକାରୋ। ‘‘କିଲେସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ୱୋୱାଦାନୁସାସନିଂ ଲଭତୀ’’ତି। ଗରୂନଞ୍ହି ସନ୍ତିକେ ୱୋୱାଦାନୁସାସନିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କିଲେସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

(ଛ) ପେତାତି ପେତମହିଦ୍ଧିକା। ଅସୁରାନନ୍ତି ଦେୱାସୁରାନଂ। ପେତାସୁରା ପନ ପେତା ଏୱାତି ତେସଂ ପେତେହି ସଙ୍ଗହୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋୱ। ଆୱାହନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗମୁଖେନ ପେତେହେୱ ଅସୁରାନଂ ସଙ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି।

(ଜ) ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସାତି ନିଇଚ୍ଛସ୍ସ। ଅଭାୱତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୧୧) ୱିଯ। ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେସୁ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଅଧିଗମଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଝାନାଦିଅଧିଗମୱିଭାୱନେ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ପରିଯତ୍ତିଯଂ ବାହୁସଚ୍ଚୱିଭାୱନେ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଧୁତଙ୍ଗଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଧୁତଙ୍ଗେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଧୁତଙ୍ଗୱିଭାୱେନ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ସନ୍ତଗୁଣନିଗୂହନେନାତି ଅତ୍ତନି ସଂୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଝାନାଦିଗୁଣାନଞ୍ଚେୱ ବାହୁସଚ୍ଚଗୁଣସ୍ସ ଚ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣସ୍ସ ଚ ନିଗୂହନେନ ଛାଦନେନ। ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନିପ୍ପଜ୍ଜତି ସିଜ୍ଝତି। ନୋ ମହିଚ୍ଛସ୍ସାତି ମହତିଯା ଇଚ୍ଛାଯ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ, ଇଚ୍ଛଂ ୱା ମହନ୍ତସ୍ସ ନୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ଅନୁଧମ୍ମସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଛନତୋ।

ପୱିୱେକତ୍ତାତି ପକାରେହି ୱିୱେକସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘କାଯଚିତ୍ତୌପଧିୱିୱେକେହି ୱିୱେକସ୍ସା’’ତି। ‘‘ଅଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱତ୍ଥୁୱସେନା’’ତି ଏତେନ ଭାୱନାଭିଯୋଗୱସେନ ଏକୀଭାୱୋୱ ଇଧ ‘‘କାଯୱିୱେକୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କମ୍ମନ୍ତି ଯୋଗକମ୍ମଂ।

ସଙ୍ଗେହି କିଲେସେହି ଚ ସଙ୍ଗଣନଂ ସମୋଧାନଂ ସଙ୍ଗଣିକା, ସା ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆରାମୋ ଏତସ୍ସାତି ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ, ତସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ଚେୱା’’ତିଆଦି। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସାତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯସ୍ସ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପଧିୱିୱେକେ ନିନ୍ନତାୱସେନ ‘‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱଚନତୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂଯେୱ ହି ସମାଧାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଥା ପଞ୍ଞାପି। କମ୍ମସ୍ସକତାପଞ୍ଞାଯ ହି ପତିଟ୍ଠିତୋ କମ୍ମୱସେନ ‘‘ଭୱେସୁ ନାନପ୍ପକାରୋ ଅନତ୍ଥୋ’’ତି ଜାନନ୍ତୋ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିପତ୍ଥେତି, ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଉସ୍ସାହଂ କରୋତି। ମାନାଦଯୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପପଞ୍ଚସ୍ସାତି ୱିଗତମାନତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚସ୍ସା’’ତି।

ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ ସରୂପେନେୱ।

ନୱଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୫୯। (ଖ) ୱିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିମେୱ ୱା। ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲନ୍ତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିନିରୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧପରିସୁଦ୍ଧିୱନ୍ତଂ ସୀଲଂ। ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧିଯା ପଧାନଭୂତଂ ଅଙ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ପଧାନଙ୍ଗ’’ନ୍ତି। ସମଥସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱୋ ୱୋଦାନଂ ପଗୁଣଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଟ୍ଠ ପଗୁଣସମାପତ୍ତିଯୋ’’ତି। ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସଞ୍ହି ‘‘ପଗୁଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି, ନ ସୌପକ୍କିଲେସଂ ହାନଭାଗିଯାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ସତ୍ତଦିଟ୍ଠିମଲୱିସୁଦ୍ଧିତୋ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯକଙ୍ଖାମଲୱିଧମନତୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି। ଯସ୍ମା ନାମରୂପଂ ନାମ ସପ୍ପଚ୍ଚଯମେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତାପି ପରିଗ୍ଗହିତା ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ନାମରୂପଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କଙ୍ଖାମଲୱିତରଣପଚ୍ଚଯାକାରାୱବୋଧୱସେନେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ପଚ୍ଚଯାକାରଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗେ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗେ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଠିତଞାଣଂ। ଞାଣନ୍ତି ଇଧ ତରୁଣୱିପସ୍ସନା କଥିତା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା। ଯଦି ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅଧିପ୍ପେତା, ‘‘ପଞ୍ଞା’’ତି ଚ ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା, ମଗ୍ଗୋ ପନ କଥନ୍ତି ? ମଗ୍ଗୋ ବହୁକାରପଦେ ୱିରାଗଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଇଧ ବହୁକାରପଦେ ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୫୯)।

(ଛ) ଚକ୍ଖାଦିଧାତୁନାନତ୍ତନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିରୂପାଦିଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଧାତୂନଂ ୱେମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିନାନତ୍ତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସୋତସମ୍ଫସ୍ସଘାନସମ୍ଫସ୍ସାଦିସମ୍ଫସ୍ସୱିଭାଗଂ। ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୂପସଞ୍ଞାଦିସଞ୍ଞାନାନତ୍ତମ୍ପି ଲବ୍ଭତେୱ, ତଂ ପନ କାମସଞ୍ଞାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗଯ୍ହତି। କାମସଞ୍ଞାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ସଞ୍ଞାନିଦାନତ୍ତା ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାନଂ ‘‘ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଙ୍କପ୍ପନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଯଂ ସଙ୍କପ୍ପେତି, ତଂ ପପଞ୍ଚେତୀ’’ତି ୱଚନତୋ ‘‘ସଙ୍କପ୍ପନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଛନ୍ଦନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦନାନତ୍ତନ୍ତି ଚ ତଣ୍ହାଛନ୍ଦସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ। ରୂପପରିଳାହୋତି ରୂପୱିସଯୋ ରୂପାଭିପତ୍ଥନାୱସେନ ପୱତ୍ତୋ କିଲେସପରିଳାହୋ। ସଦ୍ଦପରିଳାହୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। କିଲେସୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅପ୍ପତ୍ତେପି ଆରମ୍ମଣେ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ପରିଳାହୋୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ପନ କିଲେସଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ରୂପାଦିପରିଯେସନା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପରିଳାହନାନତ୍ତତାଯ ରୂପପରିଯେସନାଦିନାନତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ତଥା ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ ସଚେ ତଂ ରୂପାଦି ଲବ୍ଭେଯ୍ୟ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ପରିଯେସନାଦିନାନତ୍ତତାଯ ରୂପପଟିଲାଭାଦିନାନତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

(ଜ) ମରଣାନୁପସ୍ସନାଞାଣେତି ମରଣସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଞାଣେ, ମରଣାନୁସ୍ସତିସହଗତପଞ୍ଞାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆହାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାତି ଗମନାଦିୱସେନ ଆହାରଂ ପଟିକ୍କୂଲତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ। ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତସ୍ସାତି ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ କତ୍ଥଚିପି ଅସଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ।

ଦସଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୩୬୦। (ଝ) ନିଜ୍ଜରକାରଣାନୀତି ପଜହନକାରଣାନି। ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଦେ ମଗ୍ଗୋ କଥୀଯତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ହେଟ୍ଠାପି... ପୁନ ଗହିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧ ଅଭିଞ୍ଞାପଦେ ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ’’ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୬୦) କିଞ୍ଚାପି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଯଥା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ୱିପସ୍ସନାଯ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣାପି ନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ଗହିତା, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ୱିପସ୍ସନାଯ ପହୀନାପି

ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ଇଧ ପୁନ ଗହିତାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ‘‘ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍କପଦେସୁ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏୱଂ ସଙ୍କପଦେସୁ ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ’’ତି ଇମିନା।

ଏତ୍ଥଚାତି ‘‘ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ଚ ଅନେକେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପାଠଇପଦେ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତି, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଚ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅଟ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନିପି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉଦ୍ଧଟାନି। ମଗ୍ଗୱସେନ ହି ଫଲେସୁ ଭାୱନା ପାରିପୂରୀ ନାମାତି। ଅଭିନନ୍ଦନଟ୍ଠେନାତି ଅତିୱିଯ ସିନେହନଟ୍ଠେନିଦଞ୍ଚି। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉକ୍କଂସଗତସାତସଭାୱଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସିନେହନ୍ତଂ ତେମେନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି। ପୱତ୍ତସନ୍ତତିଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନାତି ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଜୀୱନେ ଅଧିପତିଭାୱେନ। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ।

ଅନ୍ତେନ ସହ ଛଟ୍ଠାନି ପଞ୍ଚସତାନି, ପଞ୍ଞାସାଧିକାନି ସହ ପଞ୍ଚସତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ‘‘ଦସସୁ ନାଥକରଣଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ଦସକସିଣାଯତନାନି ଭାୱେନ୍ତୋ ଦସଆଯତନମୁଖେନ ପରିଞ୍ଞଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଦସମିଚ୍ଛତ୍ତେ, ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥେ ଚ ପହାଯ ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ଚ ଅୱଟ୍ଠିତୋ ଦସସୁ ଅରିଯାୱାସେସୁ ଆୱସିତୁକାମୋ ଦସସଞ୍ଞା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଦସନିଜ୍ଜରୱତ୍ଥୂନି ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଦସଅସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱୋଦାଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ପମୋଦୱସେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅଭିନନ୍ଦନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂତି ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତା ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୂ’’ତି। ତାଯ ଅତ୍ତମନତାଯାତି ତାଯ ଯଥାଦେସିତଦେସନାଗତାଯ ପହଟ୍ଠଚିତ୍ତତାଯ, ତତ୍ଥ ଯଥାଲଦ୍ଧଅତ୍ଥୱେଦଧମ୍ମୱେଦେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମମେୱ ସୁତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜମାନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଜାନନାଦିୱସେନ ସମନ୍ନାହରନ୍ତା। ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି…ପେ… ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି ଅତ୍ତନୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ, ଥେରସ୍ସ ଚ ଦେସନାନୁଭାୱେନ ଯଥାରଦ୍ଧଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କେତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାପରିୱାରାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସଣ୍ଠହିଂସୂତି।

ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ

ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପାଥିକୱଗ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ପାଥିକୱଗ୍ଗଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

ଥେରାନଂ ମହାକସ୍ସପାଦୀନଂ ୱଂସୋ ପୱେଣୀ ଅନ୍ୱଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଥେରୱଂସନ୍ୱଯୋ, ତେନ; ଚତୁମହାନିକାଯେସୁ ଥେରିଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦସବଲସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗୁଣଗଣାନଂ ପରିଦୀପନତୋ ଦସବଲଗୁଣଗଣପରିଦୀପନସ୍ସ। ଅଯଞ୍ହି ଆଗମୋ ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ, ମହାପଦାନାଦୀସୁ, ସମ୍ପସାଦନୀଯାଦୀସୁ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ପକାସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଆଦିତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣସ୍ସା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା)।

ମହାଟ୍ଠକଥାଯ ସାରନ୍ତି ଦୀଘନିକାଯମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅତ୍ଥସାରଂ।

ଏକୂନସଟ୍ଠିମତ୍ତୋତି ଥୋକଂ ଊନଭାୱତୋ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ।

ମୂଲକଟ୍ଠକଥାସାରନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଦୀଘନିକାଯମହାଅଟ୍ଠକଥାସାରମେୱ ପୁନ ନିଗମନୱସେନ ୱଦତି। ଅଥ ୱା ମୂଲକଟ୍ଠକଥାସାରନ୍ତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାସୁ ଅତ୍ଥସାରଂ, ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦୀଘନିକାଯମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅତ୍ଥସାରଂ ଆଦାଯ ଇମଂ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଂ କରୋନ୍ତୋ ସେସମହାନିକାଯାନମ୍ପି ମୂଲକଟ୍ଠକଥାସୁ ଇଧ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖମଂ ଅତ୍ଥସାରଂ ଆଦାଯଯେୱ ଅକାସି’’ନ୍ତି।

‘‘ମହାୱିହାରୱାସୀନ’’ନ୍ତି [ମହାୱିହାରେ ନିୱାସିନଂ (ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ)] ଚ ଇଦଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତଙ୍ଗଂ ‘‘ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ସମଯଂ ପକାସଯନ୍ତିଂ, ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ମୂଲକଟ୍ଠକଥାସାରଂ ଆଦାଯା’’ତି ଚ। ତେନ ପୁଞ୍ଞେନ। ହୋତୁ ସବ୍ବୋ ସୁଖୀ ଲୋକୋତି କାମାୱଚରାଦିୱିଭାଗୋ ସବ୍ବୋପି ସତ୍ତଲୋକୋ ଯଥାରହଂ ବୋଧିତ୍ତଯାଧିଗମନୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତେନ ନିବ୍ବାନସୁଖେନ ସୁଖିତୋ ହୋତୂତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖାଧିଗମାଯ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପରିଣାମେତି।

ପରିମାଣତୋ ସାଧିକଟ୍ଠୱୀସସହସ୍ସନୱୁତିଭାଣୱାରା ନିଟ୍ଠିତାତି। ପରିମାଣତୋ ସାଧିକଟ୍ଠୱୀସସହସ୍ସମତ୍ତଗନ୍ଥେନ ଦୀଘନିକାଯଟୀକା ରଚିତାଚରିଯଧମ୍ମପାଲେନ।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠାଦିଚୋରେହି , ସୀଲାଦିଧନସଞ୍ଚଯଂ;

ରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ସବ୍ବଚ୍ଚଂ, ମଞ୍ଜୂସଂ ୱିଯ କାରିତନ୍ତି। (ଏତ୍ତନ୍ତରେ ପାଠୋ ପଚ୍ଛା ଲିଖିତୋ)

ନିଟ୍ଠିତା ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ଦୀଘନିକାଯଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।